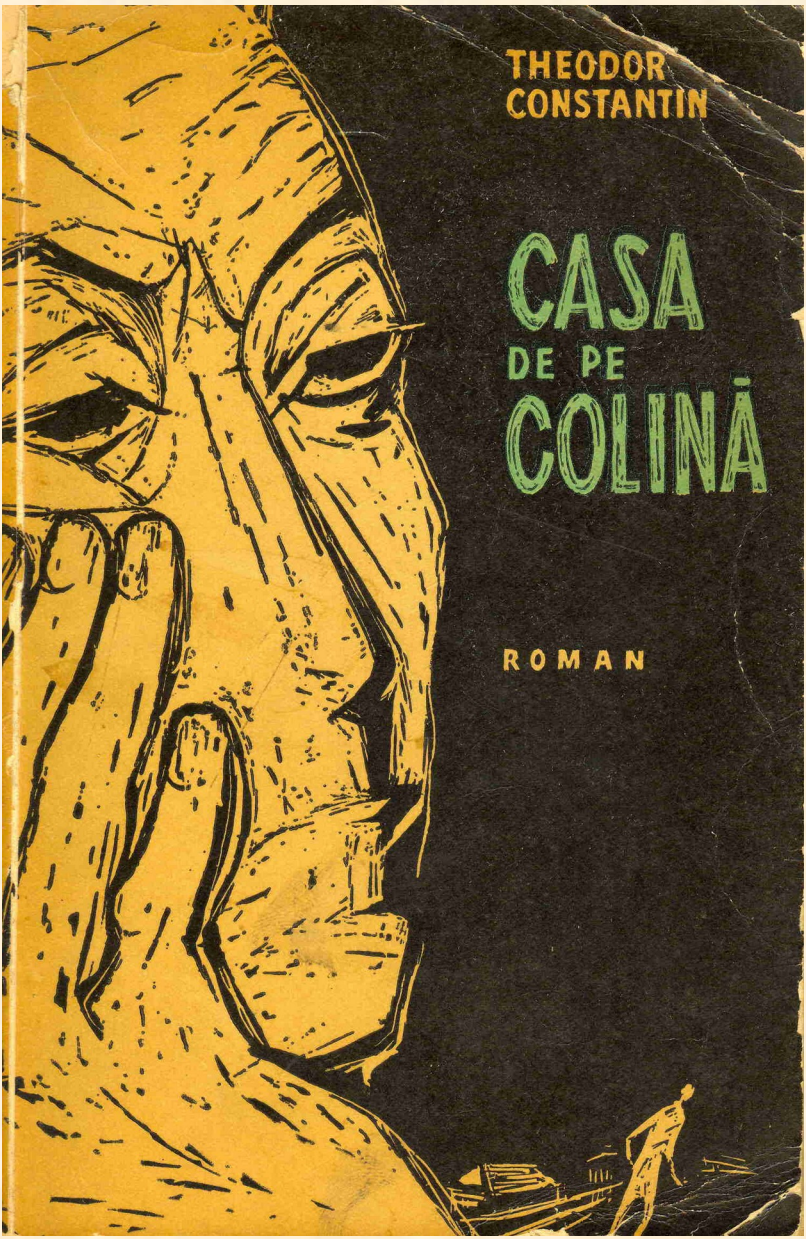
THEODOR CONSTANTIN
CASA DE PE COLINĂ
ROMAN

THEODOR CONSTANTIN

CASA DE PE COLINĂ

THEODOR CONSTANTIN

CASA DE PE COLINĂ

ROMAN

E D I T U R A M I L I T A R Ă

Coperta: TIA PELTZ

Soţiei mele CLARA-MARIA

CAPITOLUL I

Abia am apucat să ciocănesc şi uşa s-a deschis imediat de parcă stăpîna casei, avertizată, m-ar fi aşteptat de partea cealaltă.

— Bună seara! Mi s-a spus că la dumneavoastră...

— Intră!.... Intră odată, domnule! mă întrerupse gazda cu ton nerăbdător ca şi cînd explicaţia i s-ar fi părut inutilă.

Fără să ia mîna de pe clanţă stătea cu spatele rezemat de perete, cu trupul ascuns pe jumătate înapo-ia uşii. Am păşit în antreiaşul minuscul, cumva stîn-jenit, cumva neliniştit, străduindu-mă cît mai neobservat să-mi dau seama cum

arată stăpîna casei, căreia venisem să-i cer găzduire pentru o noapte. La lumina puţină — lampa ardea în cealaltă încăpere — vedeam o femeie înaltă, mult mai înaltă decît mine, care, dacă ţineam seama de părul cu desăvîr- şire alb, era fără îndoială bătrînă. De altfel, culoarea părului părea a fi singurul indiciu de bătrîneţe. Fiindcă, pe cît era de înaltă pe atît era de dreaptă şi de suplă. Pe de altă parte, nici vocea nu era a unei femei în vîrstă.

Cum mă văzu trecînd pragul, închise uşa înapoia mea, încuind-o. Şi, în aceeaşi clipă, cîinele din curte începu să urle. Avea o voce răguşită şi împuţinată, ca la dulăii foarte bătrîni.

— Poftim! iarăşi a început. De cap să-ţi fie, măi Pluto! Auzi, de cap să-ţi fie!

Am înţeles că blestemul era adresat cîinelui şi am zîmbit, fiindcă fusese rostit nu cu supărare, ci mai curînd ca un fel de dezmierdare.

Dar ceea ce s-a întîmplat după aceea a făcut să-mi piară pînă şi cel din urmă dram de bună dispoziţie. Bătrîna, care între timp mă invitase s-o urmez, se întoarse brusc, descuie uşa, o deschise şi adresă cîinelui acelaşi blestem, care mai ales acum sună a dezmierdare.

— De cap să-ţi fie, măi Pluto! Pricepi, de cap să-ţi fie!

Cîinele, auzind vocea stăpînei sale, schelălăi de bucurie; pe urmă începu din nou să urle.

„Ciudată femeie! mi-am zis. Nu cumva....” Şi nu îndrăznii să formulez nici măcar în gînd bă-nuiala.

— Poftim, domnule! Poftim!

Am trecut pragul. Încăperea era un fel

de sufragerie. O masă la mijloc, prea mare, care ocupa aproape tot spaţiul. Şase scaune tapiţate în jurul mesei. Un bufet demodat şi nu de o calitate deosebită. Sub cele două ferestre, un divan cu tapiţerie decolorată. Pe masă, în mijloc, ardea o lampă de alabastru cu un picior înalt de aproximativ treizeci de centimetri.

— Ia loc, domnule! mă invită fără să mă privească, ducîndu-se la rîndul ei să stea pe un colţ al divanului.

M-am aşezat pe un scaun, oarecum stînjenit, căin- du-mă în gînd că avusesem neşansa să dau de o gazdă atît de ciudată. Totodată eram furios pe necunoscutul întîlnit mai adineauri pe uliţă, pe care întrebîndu-l unde aş putea găsi adăpost pentru o noapte, îmi răspunsese fără nici un fel de ezitare:

— În satul ăsta al nostru, dumneavoastră, care sînteţi om de la oraş, nu v-aţi putea simţi bine decît la învăţătoare.

— Dar are să vrea să mă primească?

— Cum să nu! Cum să nu! Dumneaei primeşte pe toţi drumeţii.

— Şi unde stă învăţătoarea?

— Priviţi, casa aceea de pe colină, unde se vede lumina.

Pe urmă, după ce îmi arătase casa, îşi văzuse de drum.

Ceea ce numise necunoscutul o colină, de fapt nu era decît un tăpşan ceva mai ridicat.

Aşa se face că acum stăteam pe unul din cele şase scaune tapiţate, străduindu-mă să-mi dau seama, cît mai bine, cum arăta la faţă bătrîna mea gazdă. Dar nu am avut timp. Sau, mai precis spus, în

acelaşi timp cînd înregistram reacţiile de pe chipul ei, tot atunci luam cunoştinţă şi cum arăta: era, într-ade- văr, bătrînă, la vreo şaizeci şi cinci de ani. Poate chiar mai mult. Părul cu desăvîrşire alb, lins şi strîns la spate într-un coc. În ciuda vîrstei, după cît îmi puteam da seama, chipul slab se păstrase neted, fără riduri. Doar bărbia ascuţită şi colţurile gurii căzute dezvăluiau, fără nici un fel de dubiu, vîrsta. Ochii pătrunzători, de o culoare nedefinită din cauza luminii puţine, priveau trist. De fapt, mult mai tîrziu mi-am dat seama că în mod obişnuit priveau aşa. Cercetîndu-mă, ei exprimau uimire şi, aş zice, panică. Din cauza panicii, sau, mai precis, a ceea ce luam eu drept panică, chipul îi deveni dintr-o dată alb, iar buzele începură uşor să-i tre-mure aşa ca la copii cînd sînt gata să plîngă.

,,Ciudată fiinţă”! mi-am zis din nou, aproape ho- tărît ca, în pofida orei înaintate, sub un pretext oarecare, să plec neîntîrziat şi să caut adăpost la o altă casă.

Dar cu adevărat ciudată fu purtarea ei imediat după aceea. Părăsind divanul, cu o sprinteneală uimitoare pentru vîrsta ei, veni lîngă mine. Luă lampa de pe masă şi, ridicînd-o deasupra capului meu, îmi cercetă chipul cu o privire îndurerată cum nu mi-a mai fost dat să întîlnesc vreodată. O clipă, două.....

Deşi mă simţeam tare prost, vreau să spun, deşi mă simţeam tare jenat de acest examen care mi se părea că se prelungea nefiresc, nu eram capabil să-l curm în vreun fel. Într-o atitudine cu

desăvîr- şire pasivă aşteptam ca bătrîna să se sature privin- du-mă. În schimb, mă străduiam să înţeleg ce se petrece cu ea. Şi acum abia mi-am dat seama cu adevărat cît de mîhniţi îi erau ochii. Priveau trişti, dar, în acelaşi timp, cu un fel de aviditate nepoto-lită. Da, nu era curiozitate. Era aviditate. Cu atîta aviditate, încît nici nu-şi aminteau să mai clipească.

,,De ce s-o fi uitînd aşa la mine? Parcă nu se mai satură să mă privească!”

Cu aceste cuvinte tîlcuii constatarea pe care o făceam.

În sfîrşit, după nu ştiu cît timp, de fapt nu ştiu dacă a durat mai mult de cinci minute, bătrîna aşează din nou lampa pe masă. Oftă, apoi cu o voce abia auzită, sfîrşită parcă, îmi spuse:

— Ţi-o fi foame, domnule. Să-ţi dau ceva să pui în gură!

— Nu, mulţumesc! Am mîncat la cooperativă. În schimb, sînt tare, tare obosit. Vă rog să-mi arătaţi unde aş putea să mă întind puţin.

— Nu se poate, domnule! Trebuie să mănînci ceva. Nu s-a întîmplat încă să-mi treacă cineva pragul fără să-l ospătez. Dacă zici că ai cinat, o cană cu lapte înainte de culcare este ceva cum nu se poate mai nimerit.

Şi fără să ţină seama de refuzul meu repetat, dispăru din cameră. Se întoarse curînd cu o tăviţă din material plastic. Pe tăviţă, o cană mare cu lapte şi într-o farfurioară cîteva felioare de pîine de casă.

— Poftim! Ospătează-te, domnule!

Pe urmă, ridicînd fitilul lămpii, ca să facă lumina mai mare, se duse să-şi reia

locul de pe divan. De acolo continuă să se uite la mine cu aceeaşi aviditate. Şi abia acum am înţeles că ţinuse să mă ospăteze nu atît pentru a nu încălca datina, ci ca să aibă prilejul să mă mai privească.

O minţisem. Nu mîncasem nimic şi-mi era o foame de lup. Laptele rece era dulce şi pîinea de casă minunată. Constatînd aceasta după prima îmbucătură, cît ai clipi din ochi am înfulecat totul.

— Vezi că ţi-a fost foame! mă mustră ea. Să-ţi mai dau?

— Nu, mulţumesc!

— Lasă că ai să-mi mulţumeşti după aceea.

Dispăru din nou şi se înapoie cu o tavă mai mare. Într-o farfurie o bucată de slănină afumată. Alături, un codru de pîine, o ceapă şi o solniţă.

— Mănîncă, domnule, ca lumea. Poftim!

Îndemnul sună aproape vesel. Şi din nou am înţeles că bătrîna era bucuroasă fiindcă foamea mea îi da un nou prilej să mă mai privească.

Am început să mănînc. De cîte ori mă uitam la ea îi întîlneam privirea. Avidă, dar tristă, îndure- rată. Nu-mi punea nici o întrebare, nu părea cu-rioasă deloc să afle cine sînt şi cum de am ajuns în satul lor, noaptea. La rîndul meu, tăceam, incapabil să leg o conversaţie cu bătrîna aceasta atît de ciudată, care ar fi fost în stare să mă îndoape toată noaptea numai ca să aibă prilejul să se uite la mine.

Poate că aş fi sfîrşit prin a descoperi singur explicaţia, dacă de la început

purtarea ei nu mi s-ar fi părut neobişnuită. Mai întîi, faptul că, deschizîn- du-mi uşa larg, se ascunsese pe jumătate înapoia acesteia. Pe urmă, blestemul adresat cîinelui cu ton de alintare. În fine, contemplaţia mută şi îndurerată. Toate acestea — şi trebuie să precizez că şi urletul continuu al dulăului a avut partea lui de contribuţie — au făcut ca, ignorînd explicaţia cea adevărată, să caut, fără să izbutesc bineînţeles, o alta, tot atît de stranie ca şi întreg comportamentul bătrînei.

Mîncam fără poftă, deşi îmi era tare foame, ascul- tînd urletul neobosit al cîinelui. Între timp, începuse să plouă. Ploua cu stropi mărunţi şi deşi, dar fără grabă, cu un fel de îndîrjire încăpăţînată. Cînd nu urla cîinele, auzeam zgomotul ploii care mi se părea mai curînd susurul unei ape năvalnice de munte.

— Mulţumesc pentru masă!

Bătrîna tresări, ca şi cînd aş fi smuls-o din cine ştie ce gînduri grele şi încîlcite, apoi clipi des — ea, care aproape nu clipea deloc — şi cu o voce iarăşi parcă sfîrşită, îmi răspunse:

— Să-ţi fie de bine, domnule. Apoi cu alt ton, îndurerat, de parcă îi părea tare rău: acuma, fără îndoială, vrei să te odihneşti.

— Aş vrea! Sînt tare obosit.

— Mda!

Oftă şi se ridică în picioare. Am făcut şi eu la fel.

— Mai aşează-te un pic pînă strîng masa.

M-am executat. Cînd se reîntoarse din bucătă- rie, de data asta fără tavă, cîinele, care între timp contenise, începu

din nou să urle.

— Ce-o fi avînd de urlă aşa? am întrebat mai mult ca să spun ceva.

— Cine, Pluto? Aşa urlă el cînd plouă. O fi săracu' reumatic şi urlă fiindcă îl dor ciolanele lui bătrîne. Căci e bătrîn, tare bătrîn, domnule dragă.

Apoi, luînd de pe masă lampa, îmi spuse:

— Urmează-mă, domnule!

Şi o porni înainte.

M-am luat după ea. Am trecut mai întîi printr-un fel de holişor, pe urmă am intrat într-o cameră care mirosea a levănţică, mobilată cu un pat de bronz, apoi am deschis uşa unei alte odăi.

— Iată, asta este camera în care vei dormi dumneata.

Şi ridică din nou lampa deasupra capului meu, ca să mă privească pentru ultima oară, înainte de a ne despărţi.

— De ce mă priviţi aşa am întrebat-o aproape involuntar.

Continuă să se uite, pe urmă fără să-mi răspundă la întrebare îmi spuse:

— Atunci, noapte bună! Comutatorul e aici, în dreapta uşii.

— Aţi spus comutatorul?

— Da, comutatorul. Nu-ţi vine să crezi, nu-i aşa? Casa are instalaţie electrică. Eu însă prefer lampa. Din cauza ochilor. Lumina becului mă supără.

Fu acesta un nou prilej de uimire. Casa avea instalaţie electrică şi cu toate acestea stăpîna ei prefera lampa, fiindcă suferea de ochi. Dar cum puteam crede că lumina puţină şi difuză a fitilului îmbibat cu petrol ar putea face mai puţin rău unor ochi bolnavi decît electricitatea? Era şi aceasta încă o

dovadă a ciudăţeniei bătrînei mele gazde.

— Noapte bună!

— Noapte bună! i-am răspuns urmărind-o cu privirea cum se depărta, înaltă şi dreaptă, cu mersul ei sprinten, care nu trăda deloc vîrsta.

Cînd n-am mai văzut-o, am intrat în odaia ce îmi fusese destinată şi am răsucit comutatorul. Becul cu puţine lumini îşi împrăştia timid razele de sub anacronicul abajur confecţionat din mătase roşie, abia luminîrtd covorul şi nici pe acela în întregime. Ceva mai departe jucau penumbre. În schimb, spre peretele unde se găsea patul, era aproape întuneric. Între cele două ferestre se afla o consolă demodată, cu o oglindă deasupra, nu mai puţin demodată. Mai era în cameră un scrin cu nişte fotografii înrămate pe el, dar, din cauza luminii puţine şi a miopiei mele, nu distingeam dacă ele reprezintă chipuri de femei sau de bărbaţi.

Patul, un pat tot demodat, cu tăblii din lemn de nuc, altădată lustruit, dar acum scorojit şi înnegrit era pregătit, de parcă stăpîna casei ar fi ştiut că aveam să vin să-i cer adăpost. Aşternutul impecabil de curat mirosea a levănţică.

Cu un oftat de uşurare m-am aşezat pe marginea patului. Şi abia acum mi-am dat seama cu adevărat cît de trudit eram. M-am dezbrăcat în grabă, cu ochii micşoraţi de somn şi m-am vîrît în aşternut. Cu mîinile sub cap, aşa cum obişnuiesc, am închis ochii. Cred că eram pe punctul de a adormi cînd am auzit uşa de la intrarea casei deschizîndu-se cu un scîrţîit.

„La ora asta bătrîna primeşte vizite!”

m-am mirat.

Dar în clipa următoare am auzit paşi în ogradă. Involuntar am sărit din pat şi m-am repezit la fereastră. Am apucat să văd pe gazda mea îndreptîn- du-se cu pasul ei deloc bătrînesc spre poartă, ur- mată de un cîine mare cum nu-mi mai fusese dat niciodată să văd. Deschise portiţa, şi în clipa următoare dispăru în bezna nopţii de pe uliţă.

„Unde s-o fi dus bătrîna la o oră atît de tîrzie, şi mai ales pe o asemenea ploaie?" m-am întrebat, mărturisesc, vag neliniştit. Pe urmă, cînd m-am lungit din nou în aşternut, neliniştea mi se păru de-a dreptul absurdă. Nu aveam absolut nici un motiv, şi în propriii mei ochi apăream într-o postură ridicolă.

„În cel mai rău caz — mi-am zis — s-ar putea ca bătrîna să nu fie în toate minţile".

Totuşi eram hotărît să nu adorm pînă cînd nu avea să se reîntoarcă. De ce, nu ştiu. Îmi ziceam, din curiozitate. Voiam să ştiu dacă avea să întîrzie mult. Mi-am aprins o ţigară şi am început să fumez cu destulă silă. Era doar ultima ţigară din cel de-al treilea pachet. Niciodată pînă atunci nu atinsesem un asemenea record. Fumam şi încercam să mă gîndesc la bătrînă, mai precis la comportamentul ei ciudat. Dar nu izbuteam. Gîndurile veneau şi se duceau fără nici o legătură între ele...

Sînt cîteodată distrat. Din cauza aceasta mi se întîmplă să mă găsesc uneori în situaţii de-a dreptul caraghioase sau de-a dreptul neplăcute. Şi iată că tot datorită distracţiei mele incorigibile mă găseam acum în satul

acela, găzduit de o femeie bătrînă şi poate un pic nebună.

Eram în tren. Mă gîndeam... nu-mi aduc aminte la ce. Trenul s-a oprit într-o staţie. Şi nu ştiu cum am fost convins că era staţia în care trebuia să mă dau jos. Mi-am luat pardesiul pe braţ şi am coborît. Am făcut aceasta fără să încetez o clipă de a mă gîndi la ceea ce acum nu izbutesc să-mi amintesc. Vagonul meu era ultimul. Am coborît şi am pornit-o agale spre staţie. Cînd am ajuns acolo, trenul abia se mai zărea. Şi atunci mi-am dat seama de greşeală. Mi-am dat seama, fiindcă n-am recunoscut clădirea gării.

„Ce gară e asta?" am întrebat pe un ceferist, murdar de ulei de sus pînă jos.

S-a uitat la mine lung, măsurîndu-mă din cap pînă în picioare.

— „Sărăcuţi, măi tovarăşe!" mi-a răspuns, tre- cîndu-şi dintr-o mînă într-alta felinarul.

„Acum ce naiba mă fac? m-am întrebat necăjit, după ce omul cu felinarul îşi văzu de treabă.

La biroul de mişcare am aflat că primul tren cu care mi-aş fi putut continua călătoria urma să sosească abia pe la orele trei dinspre ziuă. Impiegatul mă sfătui să dorm în sat, şi dimineaţa, nu cu acela, ci cu următorul, care avea sosirea la orele zece, să-mi continui călătoria. L-am ascultat. De la gară pînă în sat nu sînt mai mult de cinci kilometri. I-am făcut aproape într-o oră. Se înnoptase şi pe uliţă nici ţipenie de om. Satul, al cărui nume era tot Sărăcuţi se întindea de-a lungul şoselei. Era un sat mare, mai bine zis răsfirat, cu case nu prea

arătoase, ca mai toate satele de prin părţile acelea. Numai locuinţele noi ale unor colectivişti prefigu-rau cum avea să arate el peste cîţiva ani. Cînd am ajuns, am mai mers pe uliţa principală încă un kilometru, pînă mi-a ieşit în cale omul care mă sfătuise să cer găzduire la casa de pe colină, casa învăţătoarei.

La toate acestea mă gîndeam fumînd ţigara şi aşteptînd reîntoarcerea gazdei mele. La acestea şi la altele. De pildă, la călătorii din compartiment şi, în special, la cei doi studenţi care tunau şi fulgerau împotriva incompetenţei arbitrilor noştri de fotbal; la puiul de căprioară domesticit de prietenul meu, pădurarul; la slăbiciunile scenariului ultimului film italian pe care-l văzusem şi la multe altele. Şi tot gîndindu-mă aşa, fără să-mi dau seama, am adormit, mai înainte ca noctambula mea gazdă să se fi întors.

În timp ce dormeam am auzit sau mi s-a părut că aud, urletul lui Pluto — semn că stăpîna lui reve-nise —, dar nu am izbutit să mă mai trezesc.

Dimineaţa, cînd m-am deşteptat şi cînd am deschis pleoapele, ochii mi s-au oprit mai întîi asupra celor două fotografii.

A trebuit să treacă cîteva minute pînă să-mi dau seama că atît chipul surîzător din fotografia din dreapta, cît şi cel melancolic, gînditor al celei din stînga nu-mi erau necunoscute.

„Păi ăştia sînt.... Ei da, ăsta e Vlaicu şi ăsta Bucur. Nu încape nici o îndoială!” mi-am zis sărind din aşternut.

Din doi paşi am fost lîngă scrin. Am

luat amîn- două fotografiile în cîte o mînă să le privesc mai îndeaproape.

„Ei sînt! Ei, fraţii Vişinoiu”.

Vlaicu cel din fotografie nu se deosebea de cel pe care îl cunoscusem. Surîdea. Surîsul trăda omul dintr-o anumită perioadă a vieţii sale: un pic zeflemist, un pic egoist — sau poate chiar ceva mai mult — gata să se eschiveze de la greutăţi şi primejdii, un pic superficial, mulţumindu-se doar cu aparenţa lucrurilor. Da, aşa fusese Vlaicu. Mai precis, aşa fusese pînă în ziua cînd avea să primească lovitura aceea teribilă care avea să-l schimbe profund.

Iată-l şi pe Bucur, ***Bădia*** cum îi spunea Vlaicu, deşi era cu doi ani mai mic. Bădia Bucur era antipodul lui Vlaicu. Lui Bucur îi plăcea să gîndească şi natura îl înzestrase cu o asemenea facultate. Bucur nu era de fel laş, şi curajul avea să şi-l dovedească într-o împrejurare care avea să-l coste viata. Dar, mai ales, spre deosebire de fratele său, Bucur avea convingeri.

Nu se întîmplă des ca doi fraţi — mai ales cînd între ei diferenţa de vîrstă este de doi ani — să nimerească în aceeaşi companie, în acelaşi pluton, ba chiar în aceeaşi grupă. În ceea ce priveşte pe fraţii Vlaicu şi Bucur Vişinoiu nu fusese deloc o întîmplare că au ajuns în aceeaşi subunitate, res-pectiv în compania a cineea, plutonul doi, grupa a treia. Faptul acesta s-a datorat intervenţiei lui Vlaicu. Acestuia oamenii din pluton îi spuneau Vişinoiu I, lui Bucur Vişinoiu II, iar mie, deşi nu purtam acelaşi nume, mi-au zis Vişinoiu III. Mi-au spus aşa datorită unei oarecare asemănări fizice întîmplătoare.

Şi mi-au zis aşa probabil fiindcă mai înainte de a se naşte porecla mă împrietenisem cu amîndoi fraţii.

Acum, cînd descoperisem cele două fotografii, purtarea bătrînei mele gazde nu mai mi se părea chiar atît de ciudată. Ea era mama lor. A lui Vlaicu şi a lui Bucur. Faptul că, în ajun, ridicase lampa deasupra capului meu ca să mă vadă mai bine, iar apoi mă ospătase din belşug ca să aibă posibilitatea de a mă privi în voie nu mă mai intriga. Se datora, fără îndoială, aproximativei mele asemănări fizice cu cei doi fii ai săi.

„Dacă ar şti bătrîna că i-am cunoscut, şi încă bine!" mi-am zis, depunînd înapoi pe scrin cele două fotografii înrămate.

În clipa aceea am auzit în odaia de alături paşi şi şoapte. Am tuşit ca să dau de veste că nu mai dorm.

— Te-ai trezit, domnule dragă?

— Da, bună dimineaţa!

— Bună dimineaţa! Cînd vei vrea să te speli, să şti că ţi-am pregătit aici de spălat.

— Mulţumesc!

Cîteva minute mai tîrziu am trecut dincolo. Imediat lîngă uşă era lavoarul. Un lavoar de lemn. Un lighean de porţelan înflorat, pe jumătate plin cu apă şi o cană pîntecoasă, tot de porţelan, mă aşteptau. Pe un scaun, un prosop lung din borangic. Apa era rece şi nimic nu-mi face o mai mare plă-cere decît s-o simt aşa pe faţă. M-am dezbrăcat pînă la brîu şi m-am spălat ferindu-mă să fac lăcăraie pe jos.

Ceva mai tîrziu, cînd am intrat în sufragerie, bătrîna nu era singură. Pe sofa, cu picioarele adunate sub ea,

îmbrăcată într-o rochie neagră o femeie ca la vreo patruzeci de ani împletea un ciorap. Bătrîna stătea pe un scăunel la celălalt capăt, lîngă uşa care da în bucătărie.

— Bună dimineaţa! am spus trecînd pragul.

— Bună dimineaţa! mi-a răspuns bătrîna, în- dreptîndu-se de spate şi lipindu-şi-l de perete.

Cealaltă femeie cînd îmi auzi vocea încetă să mai împletească. Se uită la mine, mai întîi cu un fel de curiozitate sceptică. Pe urmă păli şi cu voce alterată de emoţie îmi răspunse la bineţe.

— Ai dormit bine, domnule? se interesă bătrîna.

— Minunat. Am dormit dus.

Pe urmă, văzînd că mă tot uit la femeia care, de asemenea, nu-şi lua ochii de pe mine, îmi spuse:

— Asta e noră-mea, Varvara. Aşează-te, domnule dragă, să iei ceva în gură. Tu, Varvară, adu-i de mîncare.

Varvara coborî de pe divan, încălţă nişte papuci vechi şi, în drum spre bucătărie, trecu pe lîngă mine, mlădioasă şi felină, fără să se grăbească. Nu era propriu-zis frumoasă. În schimb, nu ştiu cum, dar parcă din întreaga ei făptură se degaja femini- tatea.

Varvara era nora bătrînei. Dar oare a cui nevastă fusese? A lui Bucur sau a lui Vlaicu? Nu apucai să-mi răspund că o auzii întrebîndu-mă de dincolo, din bucătărie:

— Vrei cafea cu lapte, domnule sau cacao?

— Lapte simplu

— Cum ţi-e voia, domnule!

După cîteva clipe îmi puse dinainte o ulcică plină cu lapte, pîine şi, la fel ca în ajun, slănină. Am început să mănînc, urmărit de privirile celor două femei.

— De unde eşti, domnule dragă? mă întrebă bătrîna.

— Din Bucureşti.

— Pleci cu trenul de zece?

— Da, cu acela.

Bătrîna oftă:

— Departe mai e Bucureştiul!...

— Nu-i chiar aşa departe. În trei ore....

— Departe-i. Dacă ar fi mai aproape poate că ai mai trece pe la mine.

Şi fu atîta tristeţe în tonul cu care rosti aceste cuvinte, încît mă tălăzui mila. Înţelegeam de ce ar fi fost bucuroasă să mă mai vadă. Semănăm doar cu cei doi fii ai săi.

„Oare să-i spun că i-am cunoscut? Să-i spun, de ce nu!”.

— Dumneavoastră vă numiţi Vişinoiu, nu-i aşa? am întrebat-o pe bătrînă.

— Da, aşa mă numesc. Dar de unde ştii? Apoi tot ea, imediat: Ce întrebare! Ţi-au spus, de bună seamă, oamenii din sat.

— Nu mi-au spus oamenii. Am văzut fotografiile de pe scrin. Sînt fiii dumneavoastră, nu-i aşa?

— Da! răspunse bătrîna cu mîndrie de mamă.

— I-am cunoscut pe zonă, în Moldova. Toţi trei am făcut parte din acelaşi pluton.

— Aşa!... I-ai cunoscut!...

Şi deodată ochii bătrînei se umplură de lacrimi. Plîngea. Numai după atîta se cunoştea că plînge : că-i curgeau lacrimile. Multe, mari, nefiresc de mari.

Se scurgeau pe obraji încet şi, din cauza aceasta, nu păreau lacrimi adevărate, ci mai curînd de gli- cerină. Plînsul acesta mut era mai sfîşietor decît oricare alt fel de plîns.

— Vorbeşte-mi, domnule dragă, despre Bucur!

Vocea era aproape cea obişnuită. Şi cu toate acestea mi-am dat seama că suferinţa bătrînei era cumplită şi de nealinat.

— Vorbeşte mai bine despre Vlaicu! îmi ceru Varvara care, din clipa cînd auzise că i-am cunos- cut pe amîndoi fraţii atîta se foise pe divan, încît rochia strîmtă i se ridicase dezvelindu-i genunchii.

— Tu să taci! se răsti la ea bătrîna. Să vorbească despre Bucur. Mai întîi despre el. Şi pe urmă şi despre Vlaicu. Despre băiatul meu Vlaicu.

Nu era deloc o treabă uşoară ceea ce mi se cerea. Aveam ce povesti despre fiecare din ei, dar nu ştiam cum să încep. Pe de altă parte, nu ştiam nici dacă ceea ce mie mi se părea interesant li s-ar fi părut la fel şi lor. Aveam sentimentul vag că nu ***orice*** se aşteptau să audă de la mine, ci numai ***anumite*** lucruri.

Şi, fiindcă trecuse cîtva timp, de cînd fusesem întrebat, deodată m-am trezit că spun:

— Bucur, să ştiţi, a fost un om adevărat!

Erau exact cuvintele pe care nu aş fi vrut să le rostesc, tocmai fiindcă mi se păreau de o banalitate exasperantă. Şi, copleşit de ridicolul în care eram convins că mă găsesc, deşi doream tare mult, alte cuvinte nu mi-au mai venit pe buze.

— Dar Vlaicu? întrebă Varvara. Ce, el nu a fost un om adevărat?

— Taci! Tu nu auzi să taci? Taci îţi spun! Ar trebui să-ţi fie ruşine! Lasă-l să vorbească de Bucur. Mai întîi de Bucur. Apoi către mine: Da, a fost un om adevărat. Asta o ştiam. Dar altceva ce-mi poţi spune despre el? L-ai cunoscut bine?

— Am fost puţintel prieteni. Şi cu Vlaicu, soţul dumneavoastră, am adăugat, fiindcă observasem că Varvara tocmai se pregătea să-mi pună o astfel de întrebare.

— Nu Vlaicu a fost bărbatul ei, ci Bucur, mă lămuri bătrîna.

„Atunci de ce se interesează de Vlaicu?”

Dar întrebarea mi-am pus-o numai în gînd. Şi răspunsul tot în gînd mi l-am dat:

„Dacă bătrîna a mustrat-o că se interesează de Vlaicu, probabil că între această Varvara şi cumna-tul ei au existat şi altfel de legături decît cele de rudenie. Altă explicaţie nu văd”.

Cu toate acestea, femeia nu-mi deveni acum antipatică. Îmi era, mai curînd, milă de ea. De ce, neapărat milă, nu ştiu! Poate pentru că aveam presentimentul că suferise mult.

— ...Şi cînd l-au executat nu i-a fost prea greu? întrebă bătrîna. Nu s-a arătat slab?

— Nu!... Dimpotrivă. În timp ce comandantul plutonului de execuţie urla comanda, Bucur a stri- gat din adîncul plămînilor: „Moarte fascismului!”

— Şi l-au împuşcat ca pe un cîine!... Fără judecată... fără nimic, murmură bătrîna care, între timp, contenise să plîngă.

— Chiar fără judecată, nu. L-au judecat la pre- tura diviziei. Dacă se întîmpla cu cîteva luni mai înainte, îl trimiteau la Curtea Marţială.

— Unii spun că dacă l-ar fi judecat Curtea Marţială, ăia nu l-ar fi condamnat la moarte. Oare adevărat să fie? întrebă bătrîna cu îndoială.

— Da de unde! Pentru astfel de „crime” nu exista atunci decît o singură pedeapsă: plutonul de execuţie. Numai într-un singur caz poate că ar fi scăpat cu viaţă. Doar dacă ar fi avut şansa să nu-i vină rîndul de a fi judecat pînă la evenimentele în- tîmplate la 23 August. Ştiţi, în perioada aceea, dezertările, nesupunerile la încorporare se ţineau lanţ. Cauzele acestei avalanşe de acte de nesupunere erau multe. De pildă, mizeria din ce în ce mai accentuată a celor rămaşi acasă care, pe deasupra trebuiau să îndure şi samavolniciile sălbatice ale aparatului de represiune antonescian. Dar ceea ce îi făcea să urască şi mai mult războiul era faptul că ei îşi dădeau seama că li se cerea să lupte împotriva propriilor lor interese. Nemulţumirea şi revolta mocnită erau aşa de mari în rîndul unităţilor de pe zonă, încît pînă şi unii comandanţi de unităţi erau nevoiţi să recunoască, în rapoartele lor secrete şi strict-secrete, că nu se mai putea conta pe armată.

În faţa unei atari situaţii au fost luate, bine- înţeles, măsuri de „redisciplinare”, din cele mai severe. Pentru te miri ce vini, reale sau închipuite, ajungeai uşor la Curtea Marţială. Cei de acolo nu mai pridideau să judece pe toţi cei presupuşi vinovaţi. Stăteau bieţii oameni închişi cu

lunile pînă să le vină rîndul. Tocmai de aceea, Antonescu a împuternicit pe comandanţii de mari unităţi să aplice pedeapsa cu moartea în cazurile grave, spre pildă în cazurile de dezertare de pe front, fără ca cei vinovaţi să mai fie înaintaţi Curţilor Marţiale. Dacă Bucur ajungea la Curtea Marţială, ar fi avut şansa să scape cu viaţă doar în cazul cînd nu i-ar fi venit rîndul să fie judecat înainte de evenimen- tele întîmplate la 23 August.

— Două luni!... Numai două luni şi ar fi scăpat cu viaţă!...

De data asta vorbise Varvara. Cuvintele îmi sunară straniu. Cum să explic? Îmi sunară ca o constatare exterioară, obiectivă, imparţială. Pronun- ţase cuvintele rămînînd disponibilă sufleteşte.

— Taci!... Ţi-am spus să taci... Să-l laşi să vorbească... Ar trebui să-ţi fie ruşine... Ştii tu din ce motiv, se răsti la ea bătrîna, fără ură. Tonul trădase doar o mare amărăciune.

— Mamă! De ce vorbeşti aşa! Ştii bine că nu este adevărat.

Bătrîna, ca şi cînd s-ar fi rugat de ea, murmură:

— Lasă-l să vorbească despre Bucur. Apoi către mine: Vezi dumneata, am avut doi băieţi. Pe amîn- doi i-am pierdut. Iată, au trecut atîţia ani, dar durerea sufletului meu nu s-a alinat. Pe Bucur mi l-au împuşcat. Vlaicu a murit şi el. Durerea asta din urmă s-a mai astîmpărat cumva. Dar nu şi aceea pricinuită de moartea lui Bucur. Mi l-au împuşcat. Mi l-au împuşcat ca pe un cîine. E adevărat că, înainte de a-l împuşca, i-au legat mîinile la spate?

— Da, i-au legat mîinile la spate.

— Şi ochii?

— Şi! El a cerut să nu-i acopere ochii, ca să-şi poată lua rămas bun cu privirea de la noi.

— Şi cîinii, de ce nu i-au făcut pe plac? De vreme ce urmau să-l împuşte, pentru ei nu era to-tuna dacă el avea să moară cu sau fără ochii legaţi?

— Totuna, bineînţeles. Altcineva dacă ar fi comandat plutonul de execuţie aproape sigur că ar fi ţinut seama de ultima lui dorinţă. Locotenentul Marinoiu însă n-a vrut.

— Şi de ce n-a vrut cîinele?

— Fiindcă nu era un om. Era o fiară cu chip de om. Nu i-a fost de ajuns că avea să împuşte un nevinovat. Şi nu i-a fost de ajuns, fiindcă plăcerea lui era să chinuiască. În bestialitatea sa, socotind aceasta ca o metodă de supliciu, i-a refuzat lui Bucur ultima dorinţă înainte de moarte: să nu i se lege ochii ca, înainte de a trece dincolo, în ne- fiinţă, să-şi poată lua rămas bun, cu privirea, de la noi.

— Ce fiară, Dumnezeule, ce fiară! se revoltă bătrîna frîngîndu-şi mîinile.

— Da, fiară! Din păcate, deşi erau acolo, de faţă, mulţi ofiţeri, nimeni n-a protestat, chiar dacă vreunul, în sinea sa, — şi sînt sigur că au fost şi dintr-aceştia — era revoltat de cruzimea locotenentului. L-au lăsat să-şi facă mendrele, să se facă risipă de exces de zel, care, în fond, nu era altceva decît bestialitate.

Şi fiindcă întîmplarea de atunci, retrăită prin amintire, mă tulburase, am tăcut.

— Şi? Spune, domnule dragă, rogu-te,

spune! se frămîntă bătrîna pe scăunel continuînd să-şi frîngă mîinile.

— Ce să vă mai spun! Din cauza fiarei de locotenent şi execuţia s-a desfăşurat altfel decît după tipic. Locotenentul n-a mai rostit comenzile cu glas tare, aşa cum ar fi fost normal. I-a instruit în prealabil pe cei din plutonul de execuţie ca atunci cînd el avea să ridice batista deasupra capului, ei să ducă armele la ochi, iar atunci cînd avea s-o lase în jos, să tragă. Totuşi, nu-mi pot explica defel cum, dar Bucur a ştiut exact cînd va muri. Cu o clipă mai înainte ca locotenentul Marinoiu să lase ba- tista, a strigat, cît a putut de tare: „Moarte fascismului!”. Aşa a murit Bucur! am încheiat după o clipă, privind pe rînd la cele două femei. Chipul bătrînei arăta ca o mască a durerii, deşi nu mai plîngea. În schimb, al Varvarei era de nerecunoscut. Nu-mi puteam da seama dacă cele relatate de mine o impresionaseră în vreun fel, deşi acela despre a cărui moarte amintisem fusese soţul ei.

„Ce ciudată fiinţă!” mi-am zis. Poate chiar mai ciudată decît bătrîna.

— Şi cîinelui, fiarei de locotenent, nu i s-a cerut după aceea să dea socoteală?

— Nu, fiindcă n-a mai apucat să trăiască mult. L-a împuşcat unul de-ai noştri. Îl cheamă Ciz- maru. Trăieşte în Bucureşti. Acum vreo doi ani, cînd l-am revăzut întîmplător, mi-a mărturisit adevărul.

— Dacă ai să-l mai întîlneşti, să-i spui că-l bine- cuvîntează o mamă.

M-am uitat la ceas. Repede mai trecuse

timpul! Dacă voiam să nu pierd trenul trebuia să mă grăbesc.

— Într-o oră trenul meu soseşte în gară. Şi pînă ajung acolo, pe jos... Ar trebui să mă grăbesc.

Bătrîna se nelinişti. Se nelinişti şi Varvara. Ultima poate chiar mai mult.

— Să nu plecaţi încă!

Cuvintele Varvarei n-au sunat ca o rugăminte, ci mai curînd ca o poruncă. Înţelegeam: cum să pleci, de vreme ce încă nu ne-ai povestit nimic despre Vlaicu?

— Domnule dragă — vorbi bătrîna — iată sîntem două femei care te rugăm să-ţi amîni plecarea. Să rămîi pînă mîine, pînă poimîine. Oare nu-ţi stă în putinţă, dragă domnule?

Cuvintele sunară atît de rugător, încît mi-am simţit sufletul inundat de un val de duioşie şi, aş zice, de dragoste. În clipa aceea, bătrîna nu era numai mama prietenilor mei Bucur şi Vlaicu, ci parcă şi propria mea mamă. Nu, n-o puteam refuza. Mai precis, nu-i puteam refuza mîngîierea de a sta de vorbă cu cineva care îi cunoscuse copiii. Apoi, dacă aproape mă hotărîsem să rămîn, o făceam nu numai pentru a-i face ei plăcere ci şi pentru alt motiv. Aveam vagă intuiţie că, rămînînd, voi afla poate lucruri mult mai interesante în legătură cu cei doi fraţi decît ceea ce le-aş fi putut eu povesti despre Bucur şi Vlaicu.

În definitiv, ce ştiam eu despre ei? Ştiam numai ceea ce mi se păruse că sînt în cele patru luni cît fuseserăm toţi trei pe zonă în Moldova. Şi mai ştiam în ce împrejurare muriseră amîndoi. Atît. Dar care fusese viaţa lor mai înainte de a

ne fi întîlnit? Bucur nu-mi povestise niciodată nimic. E drept, nu se ferise de mine şi îmi dăduse pri- lejul să-i cunosc concepţiile. Dar mai mult de atît nimic. „Mama este învăţătoare. Tată n-am şi nici nu mi-l amintesc. A murit pe cînd eram mic într-un accident de vînătoare. Mai tîrziu, am auzit că n-ar fi fost un stupid accident de vînătoare, ci unul aranjat. Adică, o crimă premeditată. Culmea, cică, asasinul ar fi fost chiar propriul său frate. Dar eu n-am crezut niciodată, şi nici n-am între- bat-o pe mama. Ce rost avea să răscolesc asemenea murdării!”...

Atîta aflasem de la el despre familia lui. Iar despre sine însuşi, Bucur a evitat întotdeauna să vorbească. Cît priveşte pe Vlaicu... Cu Vlaicu, atunci cînd l-am cunoscut, pe frontul din Moldova, nu se putea niciodată discuta serios. Pe atunci, îi pu- teai pretinde să-ţi cînte ceva din muzicuţă — şi se pricepea aşa de bine s-o facă, încît nu-ţi venea să crezi că o drăcie atît de mică e în stare să scoată asemenea sunete — să-ţi spună o anecdotă, să-ţi dezvăluie ultimele întîmplări senzaţionale petrecute în regiment, brigadă ba chiar divizie, sau să-ţi relateze una din multele lui aventuri sentimentale, reale sau închipuite. La vremea aceea, cu Vlaicu nu se putea „discuta serios”, nu numai fiindcă avea oroare de aşa ceva, ci, în primul rînd, fiindcă ţie nu-ţi trecea prin minte că ai putea purta cu el asemenea discuţii. Dintr-un anumit punct de vedere, Vlaicu era pentru noi toţi un fel de tonic. Cu muzicuţa, glumele, anecdotele şi snoa- vele sale, cu buna sa dispoziţie care nu-l

părăsea niciodată risipea tristeţile şi amărăciunile zilelor şi nopţilor noastre de ostaşi din primăvara şi vara anului 1944.

Dar nici despre viaţa lui, în afară de faptul că avusese nenumărate aventuri sentimentale — care nici măcar nu ştiam dacă toate sînt adevărate —, mare lucru nu izbutisem să aflu. Şi nici Vlaicu de mai tîrziu nu fusese mai predispus la confesiuni. De aceea, consimţind să-mi amîn plecarea, am fă- cut-o hotărît mai mult să întreb decît să aştept să fiu întrebat.

— Măicuţă, nu am nişte treburi atît de urgente care să facă imposibilă amînarea plecării, să zicem cu douăzeci şi patru de ore.

I-am spus „măicuţă” atribuind cuvîntului nu un sens peiorativ, ci fiindcă de cînd mă rugase cu „domnule dragă” să mai rămîn începusem s-o simt puţin şi măicuţa mea.

CAPITOLUL II

De două ore mă aflam împreună cu bătrîna în odaia în care îmi petrecusem noaptea. Acum ea stătea pe un fotoliu vechi, lîngă fereastră, iar eu în faţa scrinului pe un fel de taburet. Ultimul sertar al scrinului rămăsese deschis. De acolo scosese fotografiile, teancul impresionant de fotografii, care reprezentau pe cei doi fii

ai săi, la diferite vîrste şi în diferite poziţii. Tot de acolo, din scrin, scosese şi alte relicve: diploma de licenţă a lui Bucur, diploma de bacalaureat a lui Vlaicu, o drîmbă ruginită, primul instrument muzical la care cîntase veselul şi nepăsătorul Vlaicu, fotografia unei fete frumoase de cel mult şaisprezece ani cu care ,,vorbise" Bucur înainte de a se însura cu Varvara, nişte galoane de fruntaş înnegrite de vreme — pînă la acest grad avansase în timpul stagiului militar Vlaicu — un bloc de desen care conţinea cîteva portrete de bătrîni destul de reuşite şi care aparţinuseră tot lui Vlaicu, un exemplar din teza de licenţă a lui Bucur legat în pînză de culoarea tutunului şi, în fine, plicul în care păstrase cele cîteva pagini de „jurnal", atîtea cîte mai putuse salva scoţîndu-le din foc.

În cele două ore cîte se scurseseră, bătrîna îmi povestise pe îndelete numai despre Bucur. Faţă de acest fiu nutrea încă o adevărată adoraţie, greu de conceput. În închipuirea sa, atribuia lui Bucur asemenea calităţi, încît îl dezumaniza. Din spusele bătrînei, Bucur întrunise în persoana sa chinte- senţa tuturor virtuţilor. Pînă şi pe vremea cînd fusese copil se deosebise de ceilalţi ţînci. Bătrîna îşi amintea, fără greş, toate bolile de care suferise el în copilărie. Dar altfel decît, spre pildă, Vlaicu, Bucur nu fusese năzuros, n-o exasperase cu plîn- setele. Ascultător, primise să ia toate medicamen-tele, fără să protesteze. Fără să protesteze şi fără să scîncească măcar acceptase să i se facă injecţii. La şcoală şi la facultate fusese

răsfăţatul profesorilor, iar colegii săi îl adoraseră cu toţii.

— Şi închipuie-ţi, el, care îşi susţinuse teza de licenţă în mod strălucit şi căruia unul dintre profesori îi propusese să-i fie asistent, a refuzat. A refuzat şi alte ocazii ivite sau oferite de a face carieră strălucită, pentru ca să solicite şi pînă la urmă să i se aprobe numirea într-un post de învă-ţător aici în sat. Ce a făcut el pentru comuna noastră nu de la mine e cazul să afli, dragă dom-nule. Sînt mama lui şi ai putea crede că, neputînd fi în suficientă măsură obiectivă, îl laud în mod exagerat. Dar du-te în sat şi întreabă oamenii mai în vîrstă. Ei au să-ţi spună cine a fost şi ce a făcut băiatul meu pentru satul acesta.

Şi pe urmă, deodată, cînd mă aşteptam mai puţin:

— Cînd l-au arestat în 1941, la anchetă s-a purtat demn deşi l-au schingiuit crunt. Am avut un băiat, domnule dragă, de care sînt mîndră. Să ştii, multe mame nu pot spune asemenea cuvinte fără teama că ar putea greşi.

— Bucur a fost arestat în 1941? Nu ştiam. Şi de ce?

— Învinuit de activitate ,,subversivă", domnule dragă. L-au ridicat noaptea, l-au ţinut închis doi

ani. După aceea i-au dat drumul. Să fi văzut nu- mai cum arăta cînd s-a întors, sărman de el!...

Uite aici, în plicul ăsta, sînt cîteva foi din jur- nalul său. Vorbeşte în ele tocmai de cele ce a pătimit cît timp l-au ţinut închis şi l-au cercetat.

Şi abia acum bătrîna a scos din scrin

plicul. Era un plic mare galben — ministerial cum i se spunea pe vremuri — pe care anii îl decoloraseră. Curios, nerăbdător, m-am grăbit să-l deschid. Erau cu toate treizeci de file de caiet. Latura de deasupra paginilor, aceea neliniată, era arsă. Ce se făcuseră celelalte foi ale jurnalului şi cum de ajunseseră acestea în foc?

Bătrîna, ca şi cînd mi-ar fi ghicit gîndurile, mă lămuri înainte de a o întreba:

— Caietul era gros, dar nu s-au păstrat decît aceste cîteva foi. Celelalte au ars.

— Cine le-a pus foc? Bucur, ca să nu cadă în mîna ălora de la Siguranţă?

— Nu! Fiindcă abia după ce i-au dat drumul din închisoare a început să-şi ţină jurnalul. De altfel, chiar dacă obiceiul acesta l-ar fi avut şi mai înainte, cei care l-au ridicat tot nu l-ar fi găsit fiindcă îl păstra la şcoală, încuiat într-un sertar. Acolo, ălora nu le-a dat prin minte să facă percheziţie. L-a ars ea, noră-mea, Varvara.

— Şi de ce? am întrebat intrigat.

— Nu ştiu! N-a vrut să-mi spună. Am sur- prins-o pe cînd îl ardea. N-am putut salva decît foile pe care le ai în mînă. Asta n-am să i-o iert niciodată. În filele caietului era cuprins tot sufletul lui mare, generos.

— Dumneavoastră, cel puţin, aţi apucat să-l citiţi?

Bătrîna întîrzie cu răspunsul.

— Nu! Nu l-am citit.

N-am crezut-o, de aceea i-am replicat:

— Atunci de unde ştiţi că în filele caietului „era cuprins tot sufletul lui mare, generos”?

— Aşa cred. Sînt doar mama lui.

Nu spunea adevărul. Eram convins că citise jurnalul, dar, din anumite motive, nu voia să-mi mărturisească.

— Şi nu bănuiţi ce a determinat-o pe... soţia lui Bucur să ardă jurnalul?

— Nu! De altfel, niciodată n-am înţeles-o. E o fire tare ciudată.

Dacă ar fi fost de faţă Varvara aş fi întrebat-o pe ea de ce arsese jurnalul. Dar plecase. Plecase grăbită, imediat ce a auzit că am acceptat să mai rămîn. Plecase fără să-mi mai pună vreo întrebare în legătură cu Vlaicu, de parcă toată curiozitatea ei sucombase dintr-o dată.

— Eu, acu' mă duc acasă, ne anunţase.

Şi iarăşi trecu pe lîngă mine fără să se gră- bească, mişcîndu-şi ritmic şoldurile, conştientă de feminitatea ei tulburătoare.

„Oare de ce pleacă, aşa dintr-o dată?" m-am întrebat.

După ce o auzi închizînd în urma ei uşa de la antreu, bătrîna, ca şi cînd mi-ar fi citit gîndurile, mă lămuri:

— E timpul să se ducă la şcoală. Şi apoi mai trebuie să pregătească ceva de-ale gurii pentru bărbatu-su.

— S-a remăritat deci.

— Da, s-a remăritat. A luat-o un fost brigadier de la ocolul silvic. O căsătorie puţin cam... Dar luîndu-şi imediat seama adăugă cu ton natural: Dar ce să faci! Fiecare cu soarta şi norocul său.

Aflînd acestea, am fost ispitit s-o descos în legătură cu Varvara. M-am stăpînit, bănuind că bătrîna nu se va lăsa trasă de limbă. Observasem că indiscreţiile ei în legătură cu noră-sa nu depăşeau un

anumit prag peste care, dacă ar fi trecut, mi-ar fi fost apoi uşor să părăsesc terenul extrem de variat şi accidentat al presupunerilor şi să păşesc pe celălalt, al certitudinilor. Pe de altă parte, nu pentru ca să-mi facă destăinuiri în legătură cu Varvara se rugase de mine să-mi amîn plecarea. Voia să-i vorbesc şi să-mi vorbească de Bucur.

De altfel, curînd după aceea, mă duse să-mi arate relicvele din scrinul, ca vîrstă, cel puţin de două ori mai bătrîn decît ea.

Trecuseră pe nesimţite cele două ore, eu punînd, din cînd în cînd, întrebări, ea răspunzîndu-mi de fiecare dată cumva agitată. Dar din cele ce aflasem pînă acum despre Bucur două lucruri mi se pă- reau deosebit de importante. Primul, că fusese arestat în 1941, acuzat că desfăşoară activitate „subversivă“ comunistă, şi al doilea, că jurnalul său intim fusese ars de propria sa soţie.

Din caietul cu însemnări bătrîna nu putuse salva decît treizeci de pagini, care acum se aflau sub ochii mei.

— Îngăduiţi-mi zece minute ca să citesc paginile acestea, i-am cerut dinadins voie bătrînei, ca să fiu sigur că nu mă va întrerupe.

— Doar ca să le citeşti ţi le-am dat, domnule dragă. Citeşte-le, eu am să aştept. Dar apoi imediat: Oare ai să te superi dacă am să te rog să citeşti tare?

— Bineînţeles că nu!

— Atunci rogu-te, domnule dragă, citeşte tare..

Şi am început să citesc:

— 18 noiembrie 1943. ***Sînt trei zile de***

cînd mi-au dat drumul. De trei zile mă aflu acasă. Acasă. Ce cuvînt minunat. Mama se uită la mine ca la un înviat din morţi. Mereu mă întreabă: „Ţi-a fost tare greu acolo?” „Mi-a fost, mamă!” Nu ştiu exact la ce se referă mama atunci cînd mă întreabă dacă mi-a fost greu. Poate la perioada interogatoriilor, cînd m-au bătut, cînd m-au schingiuit. Adică la suferinţa fizică. Aş vrea să-i explic că nu atunci cînd mă băteau, cînd mă durea crunt, cînd fiecare bucăţică de carne din mine urla de durere mi-a fost cel mai greu. Mai greu, cel mai greu îmi era după aceea, în celulă, cînd zăceam pe pardoseala de ciment udă şi rece fiindcă turnaseră peste mine găleţi cu apă ca să-mi revin. Şi îmi era greu, fiindcă acum rănile mă frigeau de parcă aş fi fost culcat pe nişte cărbuni încinşi. Îmi era greu, fiindcă acuma, reconstituind răul pe care mi-l făcu-seră pînă a nu mă azvîrli în celulă, mi se oferea din nou prilejul să constat că, pe lîngă oameni, există pe lume şi fiare de teapa călăilor care mă schingiuiau.

Am avut la facultate un profesor care ne spunea că fiinţa umană, din punct de vedere moral, este perfectibilă. Şi ca să ne convingă ne aducea argumente istorice. În antichitate cea mai aspră pedeapsă era aceea aplicată pentru lesmajestate. Cel care se făcea vinovat de o asemenea crimă era îndopat bine, apoi dezbrăcat şi, de la gît pînă mai jos de fese, închis între două luntri. Capul, faţa, membrele

supe-rioare şi inferioare îi erau unse cu miere, după care nefericitul era expus undeva, afară, la soare. Din clipa aceea începeau chinurile. Pe din afară înţepat de viespi, albine, furnici, pe dinăuntru mîncat de viermii propriilor sale excremente. O moarte lentă, îngrozitoare. Pornind de la acest exemplu, demonstra că în decursul timpurilor omul a devenit o fiinţă din ce în ce mai morală, şi că această continuă perfectibilitate morală a omenirii s-a oglindit într-o legislaţie corespunzătoare.

Dar profesorul meu de sociologie nu auzise sau ignora cu bună ştiinţă existenţa lagărelor de concentrare naziste, sau „metodele" folosite în beciurile siguranţei împotriva comuniştilor adevăraţi sau numai bănuiţi.

26 noiembrie. *De opt zile n-am mai notat nimic în acest caiet. Timp de opt zile nu am făcut alt-ceva decît să întreprind o anchetă personală şi discretă, ca să aflu împrejurările care au dus la arestarea lui Gavrilă Fumu. (Cînd s-a întîmplat aceasta, eu eram închis). Am aflat multe. De la oamenii din sat, de la primar, pînă şi de la jandarmii lui Colţan. Din cele ce mi-au povestit toţi aceia pe care i-am tras de limbă — şi cînd spun aceasta mă gîndesc la primar, la jandarmi, fiindcă pe oameni nu a mai fost nevoie să-i trag de limbă — am putut reconstitui faptele. Şi fiindcă simt nevoia să le clasific într-o ordine măcar aproximativ cronologică, dacă nu pen-tru altceva atunci pentru*

propria mea limpezire, le voi consemna în acest caiet.

Într-un amurg, vătăşelul s-a pornit pe uliţe să anunţe oamenii că a doua zi dimineaţa să se prezinte cu caii la primărie în faţa comisiei de rechiziţii. Vestea aceasta a produs în sat mare tulburare. În 1939 li se rechiziţionaseră cei mai buni cai şi acum iarăşi comisie, iarăşi rechiziţii. Pe front însă mor nu numai oamenii, ci şi animalele.

Bărbaţii, puţini cîţi mai rămăseseră în sat, mai exact spus, bătrînii şi femeile au început să se sfătuiască pe ascuns.

— Ce facem, fraţilor?

— Ce să facem! Parcă te poţi pune cu statul? Avem, dăm! Dacă te încontrezi tot ţi-i ia, iar pe deasupra te mai snopeşte şi Colţan.

— Eu nu-i dau. Mai curînd îi calicesc eu cu mîna mea, se mai înverşuna cîte unul.

Dimineaţa, femeile, mai sperioase, s-au pornit spre primărie, care cu cîte o pereche de cai, care cu cîte un noaten, fiecare cu ce avea. Mi-au spus oamenii că pe toate uliţele satului se auzeau atîtea plînsete şi vaiete, încît ai fi putut crede că năpasta vreunei molime se abătuse asupra fiecărei familii.

Gavrilă Fumu avea pămînt doar un pogon, dar nici o vită. Era acasă numai de trei zile, venit într-o permisie pe două săptămîni, direct de pe front. În dimineaţa aceea sta pe prispa casei, fuma foi de porumb

fiindcă nu avea tutun, privea la cei ce treceau cu caii spre primărie şi fredona încetişor un cîntec pe care îl învăţase în tren, de la un concentrat:

Hitlere, ostaşii tăi
decît lupii sînt mai răi.
Cum au prins pe-aici să treacă
ne-au lăsat ţara săracă.
Că pe unde au trecut
apă nu-i nici de băut
nici făină de cernut
şi nici pat de aşternut...

Din cînd în cînd contenea şi spunea femeilor ce treceau pe uliţă:

— Decît v-aţi văicări atîta, măi muierilor, mai bine le-aţi tăia vinele de la picioare. Încaltea v-aţi alege cu pielea.

Femeile, unele îi dădeau dreptate, altele se re- pezeau cu gura pe el, că lui îi este uşor să vorbească, fiindcă n-are vite de dat.

— N-am! Dar, dacă aş fi avut, le caliceam mai curînd decît să le dau! replică el uneia care îl me- liţase mai tare. Pe urmă, începu alt cîntec:

Mareşale, mareşale
Mi-ai umplut ţara de jale!
Comandanţii de plutoane
Ziua şi noaptea nu dorm
Raportează pe hîrtie
C-au murit ostaşi o mie.
Generalul le răspunde:
N-am nevoie nici nu-mi pasă
Că-mi vin concentraţi de-acasă.

De la o vreme, nu l-a mai răbdat

însă inima să stea acasă şi a pornit-o şi el spre primărie să vadă „ce şi cum”.

Comisia de rechiziţii era formată dintr-un căpitan bătrîn, medic veterinar, dintr-un subofiţer şi patru ostaşi cam de-o vîrstă cu căpitanul.

Comisia lucra fără spor, fiindcă, femeile mai ales, în ciuda ameninţărilor şi înjurăturilor lui Colţan, nu se îndurau să se despartă de calul sau caii gă-siţi buni. Ba chiar şi după ce ostaşii bătrîni le smuceau din mînă frîul, ele tot nu plecau. Dînd ocol ţarcului unde erau închise animalele, continuau să se văicărească, să blesteme pe ăl de-a pornit războiul şi să se mire cum de îl mai rabdă pămîntul lui Dumnezeu. Din cauza plînsetelor, a bocetelor, a nechezăturilor, a răcnetelor subofiţerului, dar mai ales ale lui Colţan, era atîta zgomot şi hărmălaie încît, departe fiind, ai fi putut crede că pe tăpşanul din faţa primăriei s-a deschis un iarmaroc.

Gavrilă Fumu şi-a făcut loc cu coatele pînă a ajuns aproape de biroul improvizat din două mese, unde medicul veterinar scria în registru. În stînga lui stătea majurul Colţan. În spatele acestuia, în picioare, jandarmii săi aşteptau ordine.

Roşu şi, ca totdeauna, transpirînd din abundenţă, Colţan privea mulţimea femeilor, cu ochi răi. Avea memorie bună şi ţinea socoteală cine şi cîţi s-au prezentat, cine şi cîţi se lasă încă aşteptaţi. Deşi căpitanul îl lăudase că treaba merge bine, Colţan

nu era mulţumit. Lui i-ar fi plăcut .să-i vadă pe toţi din sat aşteptînd, în ordine, să le vină rîndul. Cîţiva încă nu se prezentaseră, deşi trecuseră vreo patru ore de cînd începuse să lucreze comisia.

— Mă Neculai, ia dă tu fuga şi vezi de ce îmi întîrzie cei dinspre Rîpea. Nu cumva li s-a urît cu binele?

Şi jandarmul căruia îi fusese adresat ordinul o rupea imediat la fugă ca să-l îndeplinească.

Înspre prînz, lucrările comisiei se apropiau de sfîr- şit, spre marea satisfacţie a căpitanului, care obosise de atîta hărmălaie. Pînă şi Colţan începu să se înse-nineze şi să-şi mîngîie mustaţa de satisfacţie. Gavrilă Fumu rezemat cu spatele de un zaplaz nu i-a slăbit din ochi pe cei de la masă şi, la rîndul său, ţinea socoteala celor ce trecuseră prin faţa căpitanului. Din cînd în cînd îşi răsucea cîte o ţigară din pachetul de tutun luat pe datorie de la cîrciumă.

De cîteva ori ochii răi ai lui Colţan l-au descoperit, dar nu i-a spus nimic. L-a străfulgerat numai cu priviri încruntate de călău.

Abia spre prînz a detunat spre el cu vocea lui puternică:

— Şi tu, mă Gavrilă, ce te-ai proţăpit acolo? Pe acasă n-ai treabă?

— Ce, nu-i voie, dom'şăf?

— Grijania mă-ti! Tot colţos ai rămas. Apoi către ceilalţi, ca să se uşureze: — Mă, care ai predat caii şi ai primit hîrtia la mînă, spală putina. Acasă, la treburi! Mai ales voi, muierilor, fir-aţi ale dracului să fiţi,

că-l asurziră̦i pe domn' căpitan cu văicărerile.

Numai cîteva femei se supuseră. Celelalte, ca şi cînd nu ar fi auzit ordinul lui Colţan, se buluceau în jurul ţarcului cu vreun smoc de iarbă în mînă, smuls de pe marginea drumului, sau cu vreun pumn de grăunţe, ca să-şi hrănească pentru ultima dată animalele ce încetaseră de a mai fi ale lor. Bărbaţii, instinctiv, se strînseseră în jurul lui Gavrilă Fumu. Acesta era negru de supărare. Mînia şi revolta fier- beau în el ca mustul. De trei zile de cînd era acasă nu vedea în jurul său decît mizerie şi sărăcie. Dacă vreodată ar fi fost şi altfel în sat, poate că nu s-ar fi numit Sărăcuţi. Dar parcă niciodată nu fuseseră sărăcuţenii într-o atît de mare strîmtoare. Bărbaţii în putere erau cu toţii pe front. Cîţi nu muriseră încă. Aproape jumătate din femeile din sat îşi pierduseră soţii. Neavînd cine să le lucreze, multe pă-mînturi rămăseseră pîrloagă. Acum, o strachină de mălai se procura mult mai greu decît înainte o baniţă. Văduvele cu copii mulţi, bătrînii şi moşnegii îşi potoleau foamea cu cîte o fiertură de urzici sau te miri ce alte buruieni.

Numai bogătanii satului o duceau bine. Lor nici că le păsa de război. Avînd pămînt mult, şi semă- nîndu-l cu soia şi sfeclă de zahăr, erau scutiţi de concentrări.

— Grijania mă-si! Şi acolo, pe zonă, şi aici greul tot noi cei nevoiaşi îl ducem în spate. Că pe bo- gaţi îi

apără legile lui Antonescu.

Gavrilă Fumu îşi vorbise sieşi, dar nu în gînd, ci murmurînd, fără voia lui, cuvintele.

— Ce-ai spus, mă Gavrilă? a întrebat unul, Cris- tache.

— Am spus că şi acolo, pe zonă, şi aici greul cel mare tot noi, ăi de n-avem mai nimic, îl ducem în spate. Că pe cei bogaţi îi apără legile lui Antonescu.

Abia acum Colţan descoperi grupul. Nu-i plăcu privirea lui Gavrilă Fumu. Nu-i plăcu nici privirile celorlalţi. Erau întunecate de ură, şi Colţan, care cunoştea bine firea sărăcuţenilor, îşi dădu seama că ele nu prevesteau nimic bun.

Ca să-i intimideze începu să urle aşa cum îi era obiceiul:

— Mă, voi ăia! De ce, grijania voastră, nu plecaţi acasă?

Şi fiindcă nici unul nu se da urnit, se întoarse către jandarmii lui.

— Măi Neculai şi măi Gheorghiţă, cît ai clipi să goliţi bătătura de zăludele şi pierde-vară ăştia!

Ordinul nu le prea convenea jandarmilor. Era acolo adunat aproape tot satul şi se temeau. Începură prin a-i lua cu binişorul.

— Măi oameni buni, mai duceţi-vă şi pe acasă. Nu vedeţi că s-a terminatără?

— Cum s-a terminat, măi găinarilor? s-a răstit la ei Gavrilă Fumu, nemaiputîndu-se stăpîni. Mîrţoagele astea toate, slabe să le doboare crivăţul, sînt bune de

rechiziţie, aşa-i? Dar cu armăsarii lui Băr- găzan ce s-a întîmplat? Ce s-a întîmplat cu cei- lalţi cai, rotunzi ca lubeniţele, de graşi ce sînt, ai lui alde Marinache Pîrvu, Ilie Cojan sau Mitiţă Ne- delcu? Nu cumva au murit de răpciugă azi noapte?

Colţan, care din cauza gălăgiei, nu auzise decît frînturi din cele ce spusese Gavrilă Fumu, sări ca ars în picioare:

— Ce-a spus păcătosu', măi Neculai? Ceru explicaţii de la jandarmul care purta numele de Neculai.

Dar Gavrilă Fumu îl lămuri el însuşi.

— I-am întrebat pe jandarii dumitale, domn'şăf, de ce nu se prezanţă şi ăi de au de dat cu adevărat cai buni. Iaca, aproape s-a spart iarmarocul şi n-am văzut pe nici unul.

A fost picătura care a făcut să se reverse paharul. Revolta ce mocnea în sufletul tuturora, acumulată zi de zi şi lună de lună, se dezlănţui.

Unul s-a răstit la Colţan:

— Noi ştim că în ţara asta dreptatea a fost mîn- cată de cîini. Dar nici chiar aşa nu merge, domn'şăf.

Colţan parcă nici nu l-ar fi auzit. Colţan numai pe Gavrilă Fumu îl vedea şi îl auzea.

— Şi pe tine ce te priveşte, bă? Ce te bagi, bă, sămînţă de sărăntoc? a urlat la el.

Gavrilă Fumu simţindu-se sprijinit de ceilalţi, pe deasupra Dunăre de mînie, nu s-a mai temut deloc.

— Iaca mă bag! Că cine altul să se

bage? Văduvele? Nevestele ălora de-s concentraţi? Unchieşii şi babele? Cum adică? Unii numai cu ponoasele, şi alţii cu toate foloasele? Nouă, dacă v-ar fi de trebuinţă, ne-aţi lua pînă şi cenuşa din vatră, iar de la ăia de li s-au îngroşat cefile şi le-au crescut burţile ca butiile de bine ce le merge nimic nu le luaţi...

— Corb la corb nu-şi scoate ochii!... Ce, parcă noi nu ştim! a persiflat unul.

— Asta-i dreptate, domn' şăf? Mîrţoagele Lisa- vetei Turcu sînt bune de rechiziţie, aşa-i? Dar ar- măsarii lui Bărgăzan sau noatenii primarului ce beteşuguri au? Eu îs bun de carne de tun, bun e şi bărbatul Lisavetei care scuipa sînge cînd i-a venit ordin de chemare, buni au fost toţi ăi de s-au prăpădit, buni sînt şi ăi de-au scăpat pînă acuma cu viaţa. Dar cei doi zdrahoni de ficiori ai lui Ilie Cojan sau fătălăul lui Mitiţă Nedelcu de ce stau acasă cu c... pe cămaşă?

Colţan, roşu de furie, bălăbănindu- se cînd pe un picior cînd pe celălalt şi tamponîndu-şi în acelaşi timp fruntea şi ceafa transpirate cu o batistă mare cît o basma, a urlat către jandarmi:

— Neculai şi Gheorghiţă, puneţi mîna pe el! Arestaţi-l, nafura mamei lui de bolşevic!

Jandarmii s-au apropiat de Gavrilă Fumu făcîn- du-şi loc cu paturile carabinelor. Cel care purta numele de Neculai l-a apucat de braţ.

— Măi, nea Gavrile...

Dar Gavrilă Fumu s-a smucit şi l-a împins cît colo.

— Să nu te atingi de mine, mă! Paştele mamei voastre de găinari! În timp ce oamenii mor ca muştele pe front, voi huzuriţi aici şi vă bateţi joc de vădane şi neveste.

Atunci o femeie din mulţime, Lisaveta lui Turcu, a început să strige:

— Are. dreptate Gavrilă! Omul meu e pe zonă şi tot eu să dau cai la rechiziţie? Măi oameni buni, eu mi-i iau înapoi! Fără cai, îmi rămîne pămîntul pîr- loagă şi-mi mor copilaşii de foame.

Prinzînd curaj, din toate părţile, femeile mai ales, au început să strige:

— Nu dăm, domn' şef! Să dea ăia de au!...

— Nu dăm şi pace! Dacă este nevoie de cai apăi să ia dumnealui de la ăia de li s-au îngroşat cefile de bine ce le merge.

De zece ani de cînd Colţan asigura „ordinea" în sat cu pumnii, cravaşa şi patul carabinelor, era pentru prima dată cînd se găsea în faţa unei răzvrătiri directe. Înnebunit de furie, a ţîşnit de la masă şi s-a repezit cu pumnii ridicaţi înspre Gavrilă Fumu.

— Stelele şi luceferii cui te-a fătat, te omor, bă!

Gavrilă Fumu nu s-a speriat. S-a proptit bine pe picioare şi a strigat şi el la jandarm:

— Să nu dai în mine, domn' şăf, că bine n-are să-ţi fie!

Avertismentul rostit răspicat şi-a

făcut efectul. Colţan s-a oprit la jumătatea drumului. A rămas acolo puţin, apoi a pornit încet spre Gavrilă Fumu, cu pumnii strînşi şi cu ochii roşii şi cruzi ca de fiară.

— Tu, banditule!... Tu, bolşevicule!... Îndemni oamenii la răzmeriţă!... Tu, cîine! Va să zică îi îndemni să nu se supună ordinelor superioare...

— Să le vedem şi noi!

— Dar ce eşti tu, bă, să-ţi dau ţie socoteală?

— Nu mie. Satului! Vădanelor, muierilor cu bărbaţi pe front, lor să le dai socoteală.

Făcîndu-şi loc prin mulţime, Lisaveta s-a pro- ţăpit cu mîinile în şold drept în faţa lui Colţan.

— Aşa-i! Să ne dai socoteală. Să văd unde scrie că eu, care am bărbatul pe zonă, trebuie să dau noatenul, iar popa, primarele şi vecinul meu Mitiţă, nimic. Şi la o adică, domn' şef, chiar dacă ai o asemenea hîrtie, apăi află că mă şterg cu ea... ştii 'mneata unde.

Colţan o dădu la o parte cu mîna şi porni mai departe spre Gavrilă Fumu.

— Eu ţie am să-ţi dau un fel de socoteală, bă tîlharule!

Şi dintr-un salt s-a repezit cu pumnii ridicaţi asupra lui. N-a apucat să-l lovească, fiindcă Gavrilă i-a prins mîinile.

— Astîmpără-te, domn' şăf, şi nu mă împinge la păcat!

— Îndrăzneşti să pui mîna pe mine? Pe mine, bă? Neculai, Gheorghiţă, pe

el!

Toţi trei s-au repezit asupra lui Gavrilă şi, pînă la urmă, l-au răzbit. Apoi, în timp ce jandarmii îi legau mîinile la spate, Colţan a scos revolverul şi a început să urle la oameni.

— Bă, care îndrăzneşte să se apropie îl împuşc. Acasă, căraţi-vă acasă!

De jos, luptîndu-se încă, Gavrilă Fumu a început să îndemne oamenii:

— Măi oameni buni, nu vă lăsaţi! Luaţi-vă caii înapoi. Nu-l lăsaţi pe hoţul ăsta de şăf să-şi bată joc de munca şi viaţa voastră.

— Aşa-i! Nu dăm nimic! Vrem caii înapoi! a strigat Lisaveta şi după ea alte femei.

— Daţi-ne înapoi caii! Daţi-ni-i înapoi!

Cîteva s-au repezit la ţarc şi dînd deoparte pe cei doi rezervişti care, uluiţi de cele întîmplate, nu schiţară nici măcar un gest de opunere, şi-au luat caii, pornind cu ei bucuroase spre casă.

Acesta a fost semnalul. Cît ai clipi, ţarcul a fost la pămînt şi oamenii s-au repezit la cai.

Căpitanul veterinar care abia avusese timp să se tragă din faţa mulţimii, pierdut cu totul, strîngea la piept registrul, aproape vînăt de spaimă. Singurul care şi-a dat seama de gravitatea situaţiei a fost Colţan. Şiretenia şi instinctul l-au ajutat să acţioneze prompt. Smulgînd din mîna unui jandarm carabina a tras cîteva focuri în aer.

— Ho, nebunelor! Opriţi-vă, oameni buni! V-aţi pierdut oare cu toţii minţile? Ce faceţi voi e rebeliune. Pentru o asemenea faptă, vă pune pe toţi la zid.

Împuşcăturile mai întîi şi apoi cuvintele şi-au făcut întrucîtva efectul. Mulţi dintre cei care apucaseră să iasă din mulţime cu caii au făcut calea întoarsă. Numai cîţiva, prefăcîndu-se că n-au auzit, au continuat să-şi vadă de drum.

— Ţi s-a urît cu zilele, Lisaveto? Şi ţie, Domnico? Dacă au să vă pună la zid cine are să mai aibă grijă de plodurile voastre, hai? Şi dumneata, nea Dumitrache, om bătrîn, mai mare ruşinea să te iei după nişte muieri proaste.

Aşa le-a vorbit Colţan cu glas pe jumătate ameninţător, pe jumătate mustrător. Şi în timp ce le vorbea aşa, s-a tot retras cu jandarmii după el pînă sub zidul primăriei, ca să aibă spatele acoperit. Acolo se refugiase şi căpitanul. Acesta, dîndu-şi seama ce urmăreşte şeful de post, făcu semn celor doi rezervişti să se apropie. Şi cît ai clipi din ochi oamenii s-au găsit în faţa unui grup format din Colţan, din cei doi jandarmi, din veterinar şi din rezervişti. În total, şase oameni înarmaţi cu cara-bine, puşti şi revolvere.

— Haideţi, lăsaţi caii şi ştergeţi-o acasă. Dacă mă ascultaţi, am să închid ochii la ce s-a întîmplat, ca să nu ziceţi că sînt om rău. Parcă eu numi dau seama că numai tîlharul ăsta

de Gavrilă este de vină? El v-a îndemnat la răzmeriţă.

— Dar cu chiaburii cum rămîne? Ei nu dau? a mai întrebat o dată Lisaveta lui Turcu, tot dîrză.

— Apăi pe tine, Lisaveto, nu te ştiam aşa colţoasă. Bagă de seamă să nu mă superi. Tu ştii că atunci cînd cineva mă scoate din pepeni nu mă uit că-i bărbat, că-i femeie. Eu atîta îţi spun ţie şi tuturora: Lăsaţi caii aici şi duceţi-vă acasă! Dacă nu vă băgaţi minţile în cap, chem legiunea la telefon şi cer să-mi trimită un pluton de jandarmi. Ce are să se întîmple atunci cu voi, Cristos şi Maica Domnului!

Mai ales ameninţarea cu telefonul şi-a făcut efectul.

— Mama ei de dreptate romînească!... Cîinii au mîncat-o.

N-am putut afla cine a vorbit. Unii mi-au spus că moş Dumitrache. Alţii cică Pandele Surdu.

Dar, oricine o fi fost, cert e că vorbele aceluia i-a făcut ca unul cîte unul să plece. Tăcuţi, încruntaţi, înverşunaţi.

Colţan le-a strigat din urmă:

— ...Şi spuneţi ălora de-au plecat cu caii să-i aducă înapoi, pînă nu trimit jandarmii după ei!

Abia după ce mulţimea s-a împrăştiat căpitanul medic şi-a revenit complet din spaimă.

— Joci tare, majurule! Te felicit.

Colţan a rîs măgulit:

— Îi cunosc de zece ani, domn' căpitan. Eu mi-s naşul lor.

— Va trebui totuşi să fac raport.

— Păi să faceţi dacă socotiţi necesar. Deocam-dată, poftiţi la masă. Nevastă-mea, Florica, a pregă-tit nişte raţă pe varză, o minune, domn' căpitan. Şi am un vinişor, lacrima Maicii Domnului, direct de la sursă, de la Urecheşti.

CAPITOLUL III

Filele din jurnalul lui Bucur, scăpate de foc de către maică-sa, erau numerotate de la 60 la 90. Fila cu numărul 72 era pe jumătate arsă. Următoarea lipsea în întregime. Pesemne că nu putuse fi salvată.

— De ce nu mai citeşti? mă întrebă bătrîna.

— Fiindcă aici se întrerupe povestirea lui Bucur. Jumătate din fila cu numărul 72 e arsă, iar următoarea lipseşte în întregime.

— Da!... Da!... Cum am putut uita! Dar poţi să le citeşti pe celelalte. În ele e vorba tot de Gavrilă Fumu.

— Spuneţi-mi, Gavrilă Fumu mai trăieşte? Aş putea să-l văd şi eu?

— De trăit, trăieşte! Dacă vrei să stai de vorbă cu el va trebui să-l cauţi în altă parte decît aici în sat, domnule dragă. Astăzi ocupă nu ştiu ce post în Consiliul Superior al Agriculturii. Aici, în sat, a venit în vreo două rînduri. Dar aşa, mai mult în trecere.

— Dar de şeful de post Colţan mai ştiţi ceva?

— E mort! S-a împuşcat.

— De frica pedepsei?

— Aş! S-a împuşcat mai înainte, de inimă rea.

— Cum vine asta?

— Iaca bine. Colţan ăsta a fost o fiară

cum nu cred să fie multe pe lume. Dar pe cît era de fiară cu oamenii, pe atît acasă la el era o mămăligă, o cîrpă. Închipuieşte-ţi, domnule dragă, el, un munte de om, în stare să doboare un taur dintr-o singură lovitură, se lăsa bătut de nevastă-sa. Cînd se su- păra pe el, îl bătea cu papucul, cu centironul. Să nu- ţi închipui că era un zdrahon de femeie. Dimpotrivă, o fîţă de-i ajungea cel mult pînă la înălţimea pieptului, slabă, negricioasă ca o cioroaică şi rea. Pe deasupra, îl mai şi înşela cu jandarmii de la post. Cu unul dintre ei, atunci cînd acestuia i-a sosit sorocul să se elibereze, a fugit şterpelind toate „economiile" lui Colţan. Oamenii vorbeau de vreo sută de mii de lei, dar cine poate să ştie.

Şi atunci Colţan, dacă s-a văzut părăsit şi prădat, şi-a tras un glonte în cap. Precum vezi, fiecare naş îşi are naşul.

— Aşa se pare. Vreţi să vă citesc mai departe?

— Păi de ce să nu mai vreau. Cînd te ascult, mi se pare că nu dumneata citeşti, ci Bucur. Asta mă doare rău, dar mă şi alină.

— ... ***Din aceste motive*** — am reluat eu lectura — ***satul nostru este considerat ca unul „Fără Dumnezeu". Nu din motivele formulate de politicienii de la reşedinţă, ci din cu totul altele, caracterizarea aceasta nu este deloc lipsită de adevăr. În satul nostru bărbaţii nu calcă la biserică decît din Paşte în Crăciun şi, dacă nu ar fi femeile care să-i mai cicăle, nu şi-ar înmormînta morţii cu***

popă, şi tot fără popă s-ar însura şi creşte copiii.

Acum zece ani, Colţan a fost mutat în sat la noi, dintr-o comună de prin Dobrogea, unde omorîse un om în bătăi. Informat de predecesorul său ce fel de sămînţă sînt sărăcuţenii, Colţan s-a hotărît să-i „disciplineze". În prima duminică, la horă, le-a ţinut cam următorul discurs: „Bă, mi s-a spus că voi sînteţi oamenii dracului. Cică în tot judeţul nu există un sat cu mîrlani atît de colţoşi ca voi. Bă, eu nu ştiu dacă aţi auzit de mine, de majurul Stan Colţan. Veţi fi fiind voi cimotiile dracului, dar nici eu nu sînt al lui Dumnezeu. Să vă intre, bă, în cap că eu sînt al lui Scaraoţchii, tartorul. Şi să ştiţi că două seminţe de oameni nu pot eu suferi neam: pe colţoşi şi pe ăia care atunci cînd zic eu „hăis" ei o iau „cea". Cînd eu dau un ordin, apoi mort, copt, trebuie executat. Să nu te prind că o cîrmeşti altfel sau că — Doamne fereşte! — crîc- neşti. Dacă se întîmplă aşa, îţi mut fălcile din loc şi-ţi moi ciolanele de nu mai eşti om o viaţă întreagă."

Unii n-au luat atunci în serios avertismentul lui Colţan. La scurtă vreme după aceea s-au convins cu cine au de-a face. N-a trecut zi fără ca cineva să nu fie ciomăgit la post, pentru nu ştiu ce vini închipuite sau reale. Au început atunci să curgă plîngerile la oraş. La legiunea de jandarmi, la prefect. Dar, sprijinit fiind de chiaburime, de primar şi de directorul şcolii, ei înşişi chiaburi, plîngerile au rămas fără urmări.

Colţan, permanentizînd te-roarea, a izbutit să „disciplineze” satul. Disciplina-rea consta pe de o parte în faptul că oamenii se supuneau de nevoie, iar pe de alta, că cei socotiţi de el colţoşi învăţară să nu-şi mai manifeste făţiş împotrivirea şi ura.

Colţan ştia că oamenii i se supuneau numai de frică, ştia că nu exista unul care să nu-l urască.

— N-au decît să mă urască ei cît poftesc, se lăuda el cinic faţă de primar. Nu-mi pasă! Să mă asculte numai şi să facă tot ceea ce le cer.

Temîndu-se, totuşi, de vreo răzbunare, o dată nu l-ar fi văzut prin sat neînsoţit măcar de un jandarm sau de cîine.

Dar iată că după zece ani de supunere s-a găsit unul care să-l înfrunte făţiş de faţă cu tot satul, de faţă cu căpitanul veterinar. Aşa ceva nu şi-ar fi putut el închipui niciodată. Spumegînd de furie, ospăţul la care îl poftise pe căpitan nu i-a priit. A mîncat în silă, a băut în silă. De aceea, cum l-a văzut plecînd, s-a şi repezit la post.

— Neculai, adu-l încoace pe tîlhar! (Neculai mi-a furnizat cele mai multe date).

Cîteva minute mai tîrziu Gavrilă Fumu s-a aflat în faţa lui Colţan.

— Dezleagă-l, Neculai!

Jandarmul s-a executat.

— Va să zică aşa. Îndemni oamenii la rebeliune.

— Da de unde, dom’şăf!

— Bă, Gavrilă, bă! De ce eşti tu atîta de colţos nu pricep. Prost nu

eşti. Nu! Bine, bă, tu nu-ţi dai seama că dacă mă iau după litera legii înfunzi ocna pe douăzeci de ani? Dar ce zic eu! Acu' că-i război şi fiindcă eşti militar, teamă mi-e că te împuşcă. Dar mie mi-e milă de tine, bă Gavrilă!

— Al dracului ţi-e milă de mine! Nu-ţi mai răci gura, de pomană, dom'şăf, că oricît te-ai trudi să mă descînţi n-ai să mă vezi îngenuncheat în faţa dumitale şi nici sărutîndu-ţi cizmele.

Trebuie să deschid o paranteză. Cine nu-l cunoştea pe Colţan uşor se putea lăsa înşelat de tonul blînd, părinteşte mustrător. Cu zece ani în urmă, la începutul carierei sale, în sat la noi pe mulţi a izbutit să-i păcălească.

Cel în culpă pentru te miri ce, cam cu asemenea cuvinte era luat în primire:

— Bă, eu nu sînt om rău. E drept, sînt iute la mînie. Dar ce să-i faci! Omul nu e numai soare. Mai e şi noapte. Şi noaptea mea — tu-i noaptea mă-si! — e că sînt iute la mînie. Să fac însă cuiva rău, cu bună ştiinţă, nu-mi place. Spre pildă ţie. Dacă mă port cu tine ca omul dracului, ştii ce te aşteaptă?

— Ştiu, dom'şăf, să trăiţii

— Dar eu nu vreau, bă, să fiu rău nici cu tine şi nici cu alţii cu toate că statul mă plăteşte tocmai ca să mă port cîinos cu voi, mocofanii, fiindcă

altfel vă luaţi nasul la purtare. Ce să

fac însă, am o fire care repede se înduioşează. Uite, dacă ai să mă rogi puţin...

— Vă rog dom'şăf, cum să nu vă rog!

— Atunci haide, roagă-mă!

— Dom'şăf, vă rog să fiţi îngăduitor. Să nu mă stîlciţi şi să nu-mi faceţi acte. Gîndiţi-vă, am nevastă, copii...

— Dacă ai îngenunchea un pic...

Blestemîndu-l în gînd, omul îngenunchea.

— Bă, tu îţi dai seama că te-ai pus rău al dracului cu legea?

— M-am pus, păcatele mele!

— Şi că pentru vina asta, dacă ai să iei şase luni înseamnă că ai noroc?

— Dom'şăf, din suflet vă rog...

— Bă, dacă te iert, ai merita să-mi săruţi cizmele. Dar tu asta n-ai s-o faci.

Şi întindea piciorul înainte ca bietului om să-i fie mai la îndemînă.

Acesta, dacă era slab de înger şi sperios, nădăjduind că şeful de post îl va ierta, se pleca şi-i săruta cizma.

Dar cum obţinea aceasta, Colţan dintr-o dată se metamorfoza. Se repezea cu pumnii şi picioarele pe el. Pe urmă, după ce se răcorea, dacă exista motiv de trimitere în judecată, îi făcea acte, exa- gerînd vina dinadins, ca nenorocitul să primească maximum de pedeapsă.

E drept, trucul nu i-a mers mult timp. Cei fricoşi, convingîndu-se că oricît s-ar umili e în zadar, nu s-au mai lăsat păcăliţi. Totuşi, Colţan îl încerca — să vadă dacă s-o prinde — de fiecare dată cînd descoperea pe

cineva în „culpă”.

La fel a procedat şi cu Gavrilă Fumu. Dar cînd a înţeles că acesta nu se va lăsa păcălit, l-a izbit cu pumnul, un pumn năprasnic în obraz. Gavrilă Fumu s-a prăbuşit pe podele fără cunoştinţă.

— Toarnă-i o găleată cu apă în cap, Neculai!

Ordinul fu executat, şi Gavrilă Fumu îşi reveni.

— Va să zică, aşa! Eu îţi vorbesc frumos şi tu te obrăzniceşti. Bă, te omor, bă. Cu mîinile astea ale mele am să te bat pînă ai să-ţi dai duhul.

— Omoară-mă! Parcă ce pot să fac? Sînt în mîinile dumitale, dom’şăf. Dar dacă ai să mă omori are să trebuiască într-o zi să dai socoteală.

— Bă, da prost mă crezi. Te omor, bă, cu acte în regulă, şi dom’prefect, drept mulţumire că am scăpat ţara de un bolşevic, mă şi decorează pe deasupra.

— Te-o decora el, dar odată şi odată tot are să trebuiască să dai socoteală.

Cîteva clipe, majurul văzu negru înaintea ochi-lor. Să-l înfrunte astfel un ţărănoi nu i se mai în-tîmplase încă niciodată. Pe urmă brusc îl năpădi un sentiment de satisfacţie:

— Bă Neculai, ai auzit ce-a spus?

— Am auzit, dom’ majur!

— Şi tu, Gheorghiţă? Repetă, Gheorghiţă, ce-a spus tîlharul!

— A zis că dacă îl omorîţi, într-o zi va trebui să daţi socoteală.

— Aşa ai zis, bă?

— Aşa!

— Ia spune tu, Gheorghiţă, la ce s-a gîndit cînd a spus că într-o zi va trebui să dau socoteală.

(Gheorghiţă mi-a spus că fiindu-i milă de Gavrilă, a făcut-o pe prostul.)

— S-o fi gîndit că într-o zi... dacă se face o anchetă mai serioasă...

— Tîmpitule! Ia spune tu, Neculai!

— Eu socot că s-a gîndit la ce-a spus dom'frun- taş Gheorghiţă..

— Luminarea mamelor voastre de tîmpiţi! Bă, ăsta visează să vină comuniştii la putere. Aşa, mă, că la asta te-ai gîndit?

Gavrilă Fumu nu i-a răspuns.

— De ce taci, bă? Aha, îţi pare rău că te-a luat gura pe dinainte. Va să zică te-am citit bine. Acu' dacă te-am citit, nu te mai omor. Îţi fac acte şi te predau mai departe. Dacă, pînă la urmă, n-au să te-mpuşte, atunci sigur că ai să înfunzi puşcăria pe viaţă. Nu, nu te omor. Dar puţin tot am să mă răcoresc.

L-a bătut pînă a leşinat.

— Duceţi-l în arest şi turnaţi o găleată de apă peste el. Pe urmă amîndoi, în pas alergător, după Nae Bărgăzan, Ilie Cojan, Mitiţă Nedelcu şi Mari- nache Pîrvu. Aţi înţeles? Executarea!

După plecarea jandarmilor a scos dintr-o mapă decolorată cîteva coli de hîrtie şi s-a aşternut pe scris. Pînă să se înapoieze ajutoarele sale cu cei după care fuseseră trimişi, termină de ticluit pro- cesul-verbal.

Pe scurt, procesul-verbal conţinea următoarele capete de acuzare: Gavrilă Fumu, individ dintot- deauna

dubios, venit acasă de pe front, într-un con-cediu de două săptămîni, a început să desfăşoare o periculoasă propagandă bolşevică. Solicitat fiind de către unii fruntaşi din comună să le vîndă pogonul de pămînt rămas pîrloagă, deoarece fiind con-centrat şi neavînd familie, nu are cine să-l lucreze, susnumitul a refuzat, spunînd că nu vrea ca roade-le de pe pămîntul său să hrănească armata germa-nă. Mai mult decît atît, îndeamnă şi pe alţii să nu lucreze pămîntul şi să ascundă bucatele. Dar periculosul agent comunist s-a făcut vinovat de o faptă şi mai gravă. Şi-a instigat consătenii la rebe-liune directă. Şi, cu un lux de amănunte, multe inventate, relata cele întîmplate cu prilejul rechizi-ţionării cailor. Pe urmă, ca să-l înfunde şi mai bine, adăugă, înainte de a încheia, că sus-numitul proferase „insulte la adresa guvernului şi, mai ales, a conducătorului statului".

Cei patru au intrat pe uşă tocmai în clipa cînd Colţan semna procesul-verbal. Neştiind pentru ce-i chemase, erau puţin speriaţi. Dar buna dispoziţie a şefului de post — Colţan era mulţumit de felul cum ticluise hîrtia — avu darul să le risipească temerile.

— Veniră̆ţi cu toţii?

— Venirăm, dom' şef.

— Ei, ce ziceţi? Vă iubeşte sau nu Colţan? Vă iubeşte! Cine altul v-a scăpat caii de la rechiziţie dacă nu el!

— Lasă, dom'şef, că nici noi nu ne-

om arăta cărpănoşi faţă de dumneata.

— Bine!... Bine!... Dar acum v-am chemat pen-tru altceva. Vreau, măi oameni buni, ca tîlharul de Gavrilă să fie împuşcat sau dacă nu, încaltea să înfunde ocna pe viaţă. Aşa l-am încondeiat în hîr-tia asta, încît puteţi să-i cîntaţi de pe acum tîlharu-lui veşnica pomenire. Numai că cele ce-am scris eu trebuie întărite cu mărturia unor oameni cinstiţi ca de-alde dumneavoastră. Eu pentru asta v-am che-mat. Să daţi cîte o declaraţie. Vă învoiţi?

— Cum să nu, domn' şef! Se poate? Numai că nu ştim ce să scriem.

— Lasă, că vă învăţ pe fiecare. Hai să începem cu dumneata, nea Ilie. Scrie! Declaraţie. Subsemnatul Ilie Cojan, din comuna — scrie comuna —, judeţul — scrie judeţul —, agricultor — pune acuma şi cît pămînt ca să vadă domnii judecători că cel ce dă mărturie nu e un ăla de nimic, care nu are nici după ce bea apa, ci om serios, proprietar a douăzeci şi cinci hectare —, declar că l-am auzit pe Gavrilă Fumu înjurînd pe domnul mareşal Antonescu, conducătorul statului nostru. L-am mai auzit spunînd că...

Şi aşa pe rînd dictă fiecăruia ce anume să scrie. Treaba a durat două ore. Cînd a rămas numai cu jandarmii lui, le-a spus nemaiîncăpîndu-şi în piele de satisfacţie.

— Acu, ştiu că l-am înfundat nu glumă. Nu-l mai scapă chiar dacă l-ar

apăra toţi avocaţii din lume.

În ziua următoare, Gavrilă Fumu a fost trans-portat la oraş şi predat comisarului Jurubiţă de la Siguranţă, zis „Inimă bună", care s-a ocupat personal şi de mine. (Cîte a avut de îndurat bietul Gavrilă Fumu în timpul anchetei din partea teribi-lului Jurubiţă, am consemnat în caietul anterior.)

— Cum, a mai existat un caiet? am întrebat. Cu el ce s-a întîmplat?

— A fost şi el ars. Cu totul au fost patru caiete, fiecare avînd cîte 200 file. Toate au fost arse.

— Dar de ce? De ce?

— Ţi-am spus că nu ştiu, domnule dragă.

— Bine, dar e stupid... Revoltător. Patru caiete, opt sute de pagini puse pe foc...

Eram într-adevăr revoltat, dar în acelaşi timp intrigat la culme. Ce o determinase pe Varvara să le pună pe foc? Oare îşi urîse şi îşi dispreţuise în aşa măsură bărbatul, încît a trebuit să distrugă pînă şi bietele caiete care îi aminteau de el? Îmi era totuşi greu să cred. Dacă voia să se scape de ele, nu avea decît să le dăruiască soacră-si, care le-ar fi păstrat în scrinul ei bătrîn, alături de celelalte ***relicve*** rămase de la fiii săi. Nu, alta trebuia să fie expli-caţia. Poate că din cele 800 de file în multe din ele Bucur vorbea şi despre ea. Era firesc să presupun aceasta. Dacă lui Gavrilă Fumu îi consacrase doar într-unul din cele două caiete nu mai puţin de treizeci de pagini, fără îndoială că despre ea, soţia lui,

scrisese mai multe. Şi dacă Varvara a ţinut neapărat să distrugă caietele, probabil că Bucur nu scrisese lucruri care să-i facă ei plăcere.

„Şi bătrîna asta care ştie, desigur, mult mai mult despre caiete, dar nu vrea să vorbească!” mi-am spus privind-o cu ciudă.

— Dacă a avut inimă să distrugă toate caietele, înseamnă că cele ce a scris în ele Bucur despre soţia sa nu erau de natură s-o măgulească, am încercat s-o trag de limbă.

— Te înşeli, domnule dragă. Bucur a iubit-o, şi pot să te asigur că despre nevasta lui niciodată n-a gîndit decît numai lucruri frumoase.

— Atunci de ce a distrus caietele?

— Ţi-am spus că nu ştiu...

— Nu ştiti!

— Nu!

Şi în gînd:

„Minţi! Din ce motiv nu-mi dau seama, dar dra- cu să mă ia dacă nu-mi ascunzi ceva”.

— De altfel, trebuie să ştii, domnule dragă, că fiinţa asta face cîteodată unele lucruri de-ţi vine să crezi că nu e în toate minţile.

— Dacă ar fi aici de faţă aş întreba-o.

— Ce anume?

— De ce a ars caietele.

Bătrîna se însenină dintr-o dată.

— Să ştii că asta ar fi o idee. S-o întrebi neapă- rat, domnule dragă.

— Văd că n-a mai dat pe aici...

— Lasă că vine ea. N-ai nici o grijă.

— Să sperăm.

Dintr-un anumit punct de vedere,

începusem să regret că îmi amînasem plecarea. În definitiv, ar fi trebuit să mă mulţumesc că întîmplarea făcuse să fiu găzduit pentru o noapte în casa părintească a foştilor mei tovarăşi de armată, Bucur şi Vlaicu. Ar fi trebuit să mă mulţumesc că întîmplarea fă- cuse să cunosc pe mama lor şi pe soţia unuia din- tre ei. Dar nu! Atîta nu-mi era suficient. Mă intriga comportamentul puţin ciudat al bătrînei, comportamentul şi mai ciudat al fostei soţii a lui Bucur. Nevoia de a afla adevărul se voia neapărat satisfăcută. Dar cum? Filele scăpate de foc nu-mi spuneau mai nimic. Aproape în toate, Bucur nu vorbea decît de Gavrilă Fumu şi de bestialul plutonier ma-jor de jandarmi Stan Colţan. Interesant desigur. Dar ca să pot afla adevărul ar fi trebuit să-mi cadă sub ochi acele pagini în care Bucur vorbea despre el însuşi, despre Varvara, despre Vlaicu, despre viaţa lui de fiecare zi. Or, filele salvate de foc nu conţineau nici un fel de date care să-mi ofere posibilitatea unei mai exacte cunoaşteri a lui Bucur. De asemenea, nici cele ce îmi povestise mamă-sa despre el. În definitiv, ce aflasem? Că în 1941 fusese ares-tat şi anchetat, învinuit fiind de activitate antifascistă. Asta explica gestul de mai tîrziu care avea să-l ducă în faţa plutonului de execuţie. Fără în-

doială era un amănunt deosebit de important. El îmi dezvăluia o latură a personalităţii lui Bucur, dar nu-mi ajuta să-l văd în ansamblu. Dacă nu le-aş fi cunoscut — pe maică-sa, pe soţia sa —, şi dacă puţinele fapte neesenţiale pe care mi le-a dezvăluit el însuşi le-aş fi aflat

întîmplător de la altcineva, poate că m-ar fi determinat să rectific întrucîtva imaginea pe care mi-o făcusem despre Bucur. Curiozitatea mea, afurisita mea de curiozi-tate profesională, s-ar fi potolit înainte de a fi fost propriu-zis aţîţată. Dar iată, o cunoscusem pe mai-că-sa, pe soţia lui. Amîndouă erau în felul lor ciudate. Amîndouă se urau. (Se urau? În puţinul timp cît fusesem toţi trei împreună, de mai multe ori avusesem această impresie. Dar tot de atîtea ori mi-am zis că m-am înşelat şi că, în ciuda violenţei de limbaj, bătrîna ţinea la fosta sa noră, după cum de asemenea Varvara nutrea un respect deosebit faţă de fosta sa soacră.) Amîndouă ascundeau secrete nu numai faţă de mine, dar — parcă — şi ura faţă de cealaltă. Toate acestea îmi întăriseră convingerea că imaginea pe care mi-o făcusem despre Bucur nu corespundea realităţii. Bucur cel ade-vărat trebuie c-a fost altfel decît izbutisem eu să-l cunosc. Întrebarea care mă frămînta — şi tocmai în aceasta consta rădăcina curiozităţii mele — era următoarea: Ceea ce nu ştiam despre Bucur şi trebuia neapărat să aflu era în favoarea sau în defavoarea acestuia? Cu alte cuvinte, Bucur fusese mai bun, mai nobil decît îl văzusem eu sau, dim-potrivă, imaginea pe care mi-o formasem despre el era una idealizată?

Răspunsul la această întrebare trebuia neapărat să-l aflu. Bucur nu era pentru mine un necunoscut oarecare. Pînă la un punct fusesem prieteni şi, dacă de la început l-am stimat, ulterior, datorită nu numai hotărîrii luate care l-a dus în faţa plutonului de execuţie, dar totodată

curajului pe care l-a arătat în faţa morţii, îmi deveni drag. Da. Îmi deveni drag abia cînd n-a mai fost în viaţă. Or, toc-

mai de aceea era absolut necesar să aflu cum fusese în realitate Bucur cel adevărat.

În mine sălăşluieşte ca un demon nevoia de a cunoaşte cum sînt oamenii dincolo de aparenţe. Acest demon mi-e drag, dar în aceeaşi măsură îl şi urăsc. Îl urăsc atunci cînd el, inepuizabil de inventiv, mă ajută să descopăr înapoia unei apa- rente cruste de onestitate, integritate morală etc., lichelismul cel mai cras, şi îmi este drag atunci cînd îmi dă posibilitatea să văd dincolo de o aparenţă îndoielnică o serie întreagă de calităţi ignorate de toată lumea.

Atunci cînd demonul acesta începe să se agite nu-mi mai găsesc liniştea pînă cînd nu aflu ceea ce mă interesează. Parcă preocupările mele de pînă atunci îşi pierd interesul sau trec pe planul al doi- lea şi devin mai distrat şi mai absent faţă de tot ceea ce este altceva, decît ceea ce mă preocupă în momentul acela. Dacă aflu că cineva ar putea să-mi fie cît de cît de folos în elucidarea ***cazului***, şi persoana aceasta locuieşte la capătul ţării, iau trenul şi mă duc să stau de vorbă cu ea. Eu, care în general nu sînt o fire comunicativă, în atare împrejurări devin vorbăreţ în stare să provoc va- riate şi agreabile conversaţii, care să mă facă simpatic interlocutorului sau interlocutorilor mei. Mai mult, eu, care nu mă pricep deloc să trag oamenii de limbă, mă descopăr

foarte inspirat în a pune asemenea întrebări sau a conduce în aşa fel discuţia, încît acela cu care stau de vorbă să spună singur tocmai ceea ce vreau să aflu de la el.

Acum prevedeam că se va întîmpla la fel: nu aveam să-mi găsesc liniştea pînă cînd nu izbuteam să reconstitui imaginea cea adevărată a lui Bucur. Şi cum nu speram să pot uşor determina cele două femei să vorbească, să-mi dezvăluie taina — eram doar convins că-mi ascundeau ceva — mă şi ho- tărîsem să-mi amîn plecarea pînă cînd, fie de la ele, fie de la oamenii din sat — spre pildă, colegi între-ale dăscăliei ai lui Bucur —, aveam să aflu tot ce era necesar să ştiu.

La toate acestea mă gîndeam în timp ce în-torceam pe o parte şi pe alta cele trei file care îmi mai rămăseseră de citit din ceea ce fusese cîndva jurnalul intim al lui Bucur. Le întorceam pe o parte şi pe alta, neputîndu-mă hotărî să le citesc. Nu ştiu de ce, dar dintr-o dată interesul faţă de conţinutul lor sucombase. De fapt, ştiu. Aveam convingerea că şi următoarele trei file erau tot atît de ***impersonale*** ca şi toate celelalte pe care le citisem.

Bătrîna sesizînd ezitarea mea îmi spuse, mustrîn- du-mă parcă:

— Se pare că nu prea te interesează să citeşti mai departe, domnule dragă...

— În cele ce urmează tot de Gavrilă Fumu e vorba?

— Doar într-o scurtă însemnare de cîteva rînduri mai vorbeşte de el.

— În rest, despre ce-i vorba? Despre sine însuşi Bucur nu vorbeşte deloc?

— Povesteşte un vis...

— Un vis! exclamai cu un interes vag. Barem e un vis interesant?

Bătrîna ridică din umeri.

— Parcă pot să ştiu ce ţi se pare dumitale interesant şi ce nu!

— Eu cred că dumneavoastră aţi putea să-mi povestiţi lucruri mult mai interesante.

— Te înşeli, domnule dragă. Ce aş putea să-ţi spun mai mult decît ţi-am spus? Ţi-am povestit despre Bucur întîmplări încă de pe cînd era mic.

— Spuneţi-mi la ce anume v-aţi referit atunci cînd i-aţi reamintit norei dumneavoastră că ar tre- bui să-i fie ruşine?

— La nimic precis...

— Vedeţi? Am avut dreptate cînd v-am spus că dumneavoastră aţi putea să-mi povestiţi lucruri mult mai interesante decît ceea ce aş putea afla citind aceste ultime trei file. De pildă, m-ar in- teresa mult mai mult să cunosc răspunsul dumneavoastră la întrebarea pe care v-am pus-o.

— Nu ar fi deloc interesant. Nu are nici o legătură.

— Cu cine nu are?

— Cu Bucur, bineînţeles.

— Nu are?

— Nu.

— Atunci poate veţi accepta să mă dumiriţi de ce nora dumneavoastră era dornică să afle amă- nunte mai curînd despre Vlaicu decît despre soţul ei, Bucur?

— Domnule — de data asta nu mi-a mai spus domnule dragă — ştiu ce-ţi trece prin minte, dar eşti profund greşit. Te

rog să fii convins de aceasta.

Bătrîna era aproape indignată.

Începuse să mă doară capul. Nu mai pricepeam nimic. Oare îşi bătea joc de mine? Nu-mi venea să cred! Atunci... Aveam intuiţia că tocmai în aceasta consta nodul enigmei, dar, totodată, eram con- vins că nu bătrîna era aceea care putea să mă ajute să-l dezleg.

Am oftat resemnat.

— Atunci să continuăm lectura.

— O vei continua singur, domnule. E aproape ora prînzului şi eu n-am pregătit încă nimic de mîn- care. Tot speram că se va repezi Varvara să-mi ajute. Dar dacă n-a venit pînă acuma, înseamnă că pînă spre seară nu va mai veni.

Şi a plecat, lăsîndu-mă singur.

CAPITOLUL V

După ce am rămas singur, nemulţumit de lipsa mea de tact, renunţînd deocam-dată să mai citesc ultimele trei file de jurnal, am început să mă plimb de la un capăt la altul al camerei. Fără îndoială, bătrîna se simţise jignită şi de aceea plecase. Dar pentru ce? Oare considerase că este o ***împietate*** la adresa memoriei lui Bucur faptul că îmi ingăduisem s-o bănuiesc de necredinţă conjugală pe Varvara?

„Nu mai pricep nimic!... Fir-ar să fie!... Acum, dacă am supărat-o, sigur că nu voi mai putea scoate nimic de la ea”, mi-am zis, vorbindu-mi cu glas tare.

Şi, furios pe mine însumi, am continuat plimbarea, de data asta circular, ca un cal la arie.

„Acum, singura speranţă care îmi mai rămîne este Varvara. Poate că ea nu-i chiar atît de susceptibilă”, mi-am continuat monologul.

Instinctiv, m-am oprit în dreptul ferestrei şi am privit afară. Fereastra nu dădea înspre uliţă, ci înspre spatele casei. Ograda propriu-zisă era în partea aceasta. Mare şi foarte curată. Cîteva găini dolofane şi moţate se fugăreau de colo-colo. Pluto, dulăul care urlase toată noaptea, se uita după ele cu nişte ochi

somnoroşi. Dincolo de gard, începea ograda unei alte case puţin cam părăginite şi tare scundă. În dreapta, o alta, la fel şi în stînga, iar ceva mai în spatele acestora, altele. Pretutindeni însă nici ţipenie de om. Şi cum priveam eu aşa plictisit, înciudat pe mine însumi, deodată am sim- ţit că cineva se uită la mine. De undeva, de la vreuna din ferestrele caselor pe care le vedeam, cineva mă privea. Pare poate greu de crezut, dar adevărul acesta este: mă ***simţeam*** privit. Deşi port ochelari, miopia îmi joacă multe feste şi din cauza aceasta am blestemat-o deseori. La fel am procedat şi acuma. Făcînd ochii mici, ca să văd mai bine, am luat pe rînd ferestrele în nădejdea că voi iz- buti să descopăr pe aceea de unde, nu ştiam cine, se uita la mine. Dar dintre toate casele care se ofereau privirii mele, numai trei aveau ferestre înspre colină. Şi oricît mi-am forţat privirea n-am izbutit să descopăr pe nimeni.

„Pesemne că am început să am halucinaţii; mi-am zis. Dacă mai rămîn mult în casa asta, te pomeneşti că devin şi eu... ciudat ca bătrîna”.

Şi pentru a mă elibera de obsesie, am întors spatele ferestrei, reluînd plimbarea circulară. În dru- mul meu, trecînd prin faţa scrinului, am redesco- perit filele de jurnal. În definitiv tot nu am alt- ceva mai bun de făcut. Haide să sfîrşesc ceea ce am început”.

Am încălecat scaunul şi am reluat lectura celor trei file care îmi mai rămăseseră de citit.

Prima însemnare era foarte scurtă şi se referea tot la Gavrilă Fumu:

Am fost informat că Gavrilă Fumu, condamnat la douăzeci şi cinci de ani temniţă grea, a izbutit să evadeze. Formidabil! Fără îndoială nu a fost uşor. Dar mult mai greu va fi pentru el de acum încolo. Ce va face? Unde se va ascunde? Dacă, pînă la urmă, iarăşi vor pune mîna pe el?

Ceva mai jos, nedatată, următoarea însemnare sibilică:

Omul e măreţ, formidabil prin aceea că-şi propune ţeluri care în momentul respectiv depăşesc posibilităţile sale. La fel procedează şi în împrejurări cînd viaţa sa se află în pericol: imaginează căi de salvare care, din punct de vedere strict logic, par absurde. Şi de cele mai multe ori izbuteşte. Am motive speciale să rectific: TOTDEAUNA.

Dacă n-ar fi fost ultima propoziţie, aş fi presu- pus desigur că rîndurile de mai sus alcătuiesc o reflecţie sau, cum se mai spune, o ***cugetare*** deloc adîncă şi deloc originală. Dar propoziţia finală mă deruta: ***Am motive speciale să rectific: TOT- DEAUNA.*** Ultimul cuvîni scris cu majuscule.

„E inutil să încerc a dezlega şarada asta. N-aş izbuti oricît de mult m-aş strădui”, mi-am spus, după ce, în prealabil, dădusem ocol de vreo trei-patru ori camerei, făcînd fel de fel de presupuneri.

În ultima însemnare care purta data de 26 februarie, Bucur povestea un vis straniu, absurd. Îl reproduc mai jos:

În noaptea asta am avut un vis tare

ciudat. Mai curînd un coşmar care continuă să mă obsedeze, deşi fac mereu eforturi să mi-l alung din minte. Se făcea că vîna de bou cu care ne snopea comisarul Jurubiţă căpătase conştiinţă şi, pe deasupra, putea vorbi, ni se putea destăinui. Era tare nefericită. În vis, vîna de bou mi s-a destăinuit. Mi-a spus că atunci cînd nu era pusă la lucru stătea pe o masă pătată de sînge, alături de un box, de nişte cătuşe şi de nişte bucăţi de frînghie. De acolo era luată de o mînă mare, păroasă şi pusă la treabă. Adică era pusă să învîrsteze şi să sîngereze spinarea, pieptul şi pîntecele unor oameni. Cel care o mînuia avea o forţă musculară teribilă şi o dibăcie diabolică. Cînd braţul puternic o ridica, auzea o vîjîitură. Pe urmă, cînd o repezea pe spinarea sau fesele nefericitului, iarăşi auzea o vîjîitură. O auzea şi se crispa toată de groază fiindcă ştia ce avea să urmeze. Mai întîi avea să-i cresteze pielea de parcă ar fi fost o lamă de cuţit. Pe urmă avea să-i pătrundă în carnea vie, caldă, în carnea îngrozită şi avea să se umple de sînge. Sîngele cald avea să-i transmită durerea omului. Durerea omului avea să se adauge propriei sale dureri.

Da, în vis mi se destăinuia o astfel de vînă de bou. Îmi spunea că stînd pe masă lîngă cătuşe, simţea cum se usucă pe ea sîngele proaspăt şi era tare nefericită că, fără voia ei, producea suferinţă oamenilor. Era nefericită, dar totodată îi ura pe toţi

cei care se foloseau de ea ca să provoace suferinţă. Ea era o nefericită vînă de bou cu conştiinţă, dar cei care o utilizau erau oameni cu conştiinţe de fiare.

Mi se plîngea că învăţase să-i cunoască după felul cum îi strîngeau în pumn mînerul atunci cînd se pregăteau să lovească. Şi după felul cum o strîngeau în pumn ştia cît de mare va fi suferinţa pe care o va produce, fiindcă după felul cum o strîngeau îşi dădea seama de gradul lor de bestialitate. Dar cel mai mult suferea atunci cînd se simţea în pumnul comisarului Jurubiţă, fiindcă ştia că mî- nuită de el va cauza cea mai mare durere. Nici unul din ajutoarele acestuia nu se pricevea s-o utilizeze cu atîta îndemînare ca să trezească maximum de durere. Comisarul Jurubiţă lovea cu ea rar, metodic, fără să depună eforturi deosebite. Alţii cînd o izbeau pe spinările victimelor icneau de atîta efort. Comisarul Jurubiţă nu icnea niciodată. La el nu efortul, forţa cu care o repezea constituiau esenţialul, ci îndemînarea. Ceilalţi loveau cu ea ca şi cînd ar fi dat cu toporul. Comisarul Jurubiţă o mînuia de parcă ar fi fost un bisturiu. Fiecare lovitură a comisarului Jurubiţă era o incizie, care durea crunt, care durea ca o veritabilă incizie. Din acest motiv, acela care pica pe mîna lui, oricît de puternică i-ar fi fost constituţia fizică, repede îşi pierdea cunoştinţa.

De aceea îl ura atît de mult, atît de

cumplit. Fiindcă mare şi cumplită era suferinţa pe care o cauza oamenilor datorită bestialităţii comisarului.

Iată visul. Îngrozitor vis. În absurditatea lui aparentă, cită omenească realitate! Rănile făcute de vîna de bou a comisarului Jurubiţă s-au cicatrizat de mult. Durerile fizice s-au alinat. Dar undeva, în subconştientul meu, amintirea lor nu s-a şters. Nu s-a şters mai ales amintirea sadicului comisar Jurubiţă, meşter neîntrecut nu numai în a cauza durerea fizică, ci, mai ales, pe cea morală.

Din cauza acestei altfel de dureri mi-a fost cel mai greu, nespus de greu. În camera de tortură, cînd mă snopea comisarul Jurubiţă, voinţa mea era mai puternică decît durerile fizice. Voinţa de a nu da nimic, de a nu mă lăsa învins, prin torturi, de către călăul meu. Şi oricît de mult m-ar fi schingiuit, ar fi izbutit să mă ucidă mai curînd decît să-mi frîngă voinţa. Abia cînd mă azvîrleau în celulă, abia acolo începea să-mi fie greu, cel mai greu. Acolo — pachet de carne zdrobită şi însîn- gerată — îmi era tare greu fiindcă omenescul din mine îşi ţipa revolta şi neputinţa. Dar am avut norocul ca în clipele acelea nespus de grele să-l am aproape pe bădia Mihu.

— Greu, mînzule?

— Al naibii de greu, bădie Mihule!

— Dar aşa-i că-i mai puţin greu decît ieri?

Da, era nespus de greu şi totuşi mai

puţin greu decît în ajun, decît în zilele anterioare de anchetă.

— Ei, da! Aşa se întîmplă, mînzule! Încă puţin şi ai să te căleşti, ca oţelul.

Cînd l-am cunoscut, bădia Mihu pentru a treia oară avea de a face cu bestia de Jurubiţă. Cîndva, bădia Mihu avusese doi ochi frumoşi şi albaştri ca sineala. Genele îi fuseseră de asemenea lungi şi frumoase, ca genele fetelor. În ziua cînd l-am cunoscut bădia Mihu nu mai avea decît un singur ochi. Celălalt i se scursese atunci cînd avusese pentru prima dată de a face cu comisarul Jurubiţă.

Cîndva, bădia Mihu avusese, ca toată lumea, unghii la degetele picioarelor. Cînd l-am cunoscut, degetele picioarelor sale păreau boante fiindcă nu mai aveau unghii. Ele îi fuseseră smulse atunci cînd avusese pentru a doua oară de a face cu comisarul Jurubiţă.

Bădia Mihu avea doar patruzeci de ani cînd l-am cunoscut. Şi pînă cu o săptămînă în urmă putuse îndoi cu dinţii o plăcuţă de fier. De o săptămînă nu mai avea decît măselele dinspre încheieturile maxilarelor. Dinţii şi-i pierduse cînd avusese de a face pentru a treia oară cu comisarul Jurubiţă.

Bădia Mihu fusese arestat sub învinuirea de a fi comis acte de sabotaj în fabrica unde lucra, care începuse să producă armament. Acuzarea era gravă şi comisarul Jurubiţă se jura de fiecare dată cînd îl ancheta că, dacă nu-i va destăinui

numele acelora care îl ajutaseră, va face totul ca să fie împuşcat. Dar bădia Mihu nu se speria de ameninţare.

— Ce puţin mă cunoaşte fiara asta de Jurubiţă! îmi spunea el. Nu mă sperii eu de torturi şi îşi închipuie că am să cedez de teama ameninţărilor. Află, mă mînzule, că strungul în mîna comuniştilor este o armă cu care poţi trage în fascism. Dacă strunjeşti o piesă mai mult sau mai puţin decît trebuie, acolo, pe front, mitraliera sau puşca-mitra- lieră nu mai valorează nici două parale. Dar mai află, băiete, că atunci cînd îi vom alunga de la putere pe capitalişti şi pe moşieri strungul şi toate maşinile mînuite de muncitori vor deveni arme cu care vom lupta ca să construim socialismul.

Bădie Mihule, ce s-a întîmplat cu tine în aceşti doi ani cîţi s-au scurs nu ştiu. Poate că bestia de Jurubiţă şi-a ţinut făgăduiala şi a făcut tot ce i-a stat în putinţă ca să ajungi în faţa plutonului de execuţie. Totuşi, mie inima îmi spune altceva. Şi dacă ea nu mă înşală, atunci sigur că în ziua cea mare ne vom întîlni viteazule, entuziastule şi neîn- fricatule bădie Mihule!

Am împăturit filele la locul lor şi am închis sertarul cu relicve al scrinului. Însemnarea ultimă din ceea ce fusese cîndva jurnalul lui Bucur mă impresionase. Şi el, ca şi atîţia alţii care fuseseră anchetaţi de comisarul Jurubiţă, pînă şi în vis, luni şi luni după aceea,

continuau să fie obsedaţi de amintirea celor îndurate.

De numele acestei secături nu luam cunoştinţă abia acum. Cu mulţi ani în urmă, stînd de vorbă cu mai multe din victimele sale, şi cercetînd multe materiale scrise, izbutisem să reconstitui portretul acestui odios individ, bestială unealtă a vechiului aparat de opresiune.

Pînă la vîrsta de douăzeci şi cinci de ani comisa-rul Jurubiţă nu avusese nici un fel de meserie. În- vîrtise „afaceri pe picior”. Afacerile acestea pe picior, toate încălcau codul penal, dar datorită şiretenie sale înnăscute, precum şi unor şanse excepţionale — de aceea îi şi plăcea să repete mereu proverbul: fă-mă mamă cu noroc şi m-aruncă-n foc — scăpase de fiecare dată basma curată. Ca să cîştige bani făcea de toate: contrabandă, trafic de carne vie pentru vreo casă de toleranţă din cine ştie ce orăşel nenorocit de provincie, mici escrocherii prin iarmaroacele din judeţ, iar la mare ananghie, nu ezita să şterpelească vreun portofel în tramvai sau în gară.

Mitică se trezise băiat mare fără să ştie cum se întîmplase minunea aceasta. Habar nu avea cine fusese taică-su; n-o ştia nici pe aceea care îi dă- duse viaţă. Despre maică-sa a aflat mult mai tîrziu, că fusese o „tîrîtură a mahalalei”, cam tîmpă, pe care o întinseseră pe maidane toţi haidamacii şi parlagiii de la abator, şi că într-o noapte, fiind beată criţă, căzuse într-o fîntînă, înecîndu-se.

Cînd s-a întîmplat nenorocirea, Mitică avea cinci ani, iar soră-sa, doar doi. Au crescut amîndoi din mila mahalalei, el într-o parte, fata în alta, fără să se vadă

cu lunile şi cu anii.

Se întîlneau cîteodată, din întîmplare pe stradă:

— Ce faci, fă?

— Bine. Tu?

— Ceac-pac!

— N-ai un leu, Mitică?

— Ce să faci cu el?

— Să-mi cumpăr pistil.

Mitică stătea o clipă la îndoială, dar pînă la urmă îi dădea leul.

— Na, fă! Să nu zici că sînt frate al dracului.

Doar în asemenea împrejurări îşi amintea că e frate mai mare. „Glasul sîngelui" fiind mut cu de- săvîrşire în ceea ce îl privea, puţin îi păsa de soră-sa, şi nici o clipă conştiinţa lui senină şi tembelă nu era tulburată de niscaiva remuşcări.

Nu o dată se întîmpla să fie oprit pe stradă de vreo femeie din mahala.

— Mitică, pe soră-ta ai mai văzut-o?

— Acu' o lună. Da' ce-i cu ea?

— N-are ce îmbrăca, sărmana. Cumpără-i şi tu o rochiţă. Ce dumnezeu, măi Mitică, doar îi eşti frate.

— Lasă, ţăţică, nu-i purta matale de grijă. Ce, aia de-o poartă nu-i bună?

— Curg zdrenţele de pe ea, măi băiete.

— S-o mai poarte, ţăţică, s-o mai poarte, că alt- fel de mică se învaţă cu luxul. Şi apoi, de unde bani? Cît ciupesc eu de ici, de colo, abia îmi ajunge de-o ciorbă, de-o varză cu carne. Ce, eu îs banche-rul Lazaris ca să am grija soră-mi?

Şi îşi vedea nepăsător de drum, deloc mişcat de soarta fetei pe care, de altfel, chiar în aceeaşi clipă izbutea să şi-o

alunge din minte.

Aşa trecură anii. Cînd Săftica împlini cincisprezece ani, iar el optsprezece, se „mărită". De fapt, cuvîntul e un eufemism, fiindcă iată cum s-au întîmplat lucrurile: Într-o zi, un precupeţ care colinda mahalalele să cumpere găini pe nimica o văzu din întîmplare pe stradă. Şi cum, în ciuda mizeriei pe care o îndurase din fragedă copilărie, fata crescuse voinică şi frumoasă, precupeţul o plăcu în aşa măsură, încît în ziua aceea a adus acasă, în loc de găini, o „nevastă", cumpărată de la bătrîna care o crescuse, la fel ca pe orătănii, mai pe nimica. Precupeţul de păsări avea şaizeci de ani, şi cu bărbăţia lui puţină, dar, în schimb, cu multa lui libi- dinozitate, izbuti să ucidă în ea, încă din primele zile, şi pentru totdeauna, feminitatea.

Scurt timp după ce deveni „nevasta" precupeţu- lui, Săftica se grăbi să caute în afară satisfacţiile pe care nu le putea găsi în patul conjugal. Dar, după cîteva încercări, fu nevoită să constate cu groază că frigiditatea ei era totală şi definitivă. În dis-perarea ei, voi să-l ucidă pe bătrîn. Temîndu-se însă de consecinţe, renunţă. În schimb, se hotărî să-l părăsească, dar nu mai înainte de a-şi fi asigurat o oarecare independenţă economică. Cînd exact peste doi ani îl părăsi, avea o căsuţă în mahala pe numele ei, cu mobilă nouă şi cu dulapurile pline de lenjerie şi rochii, iar la bancă, tot pe numele ei, cincizeci de mii de lei. Divorţul — aşa îi plăcea ei să spună la toată lumea, deşi nu fusese căsătorită legitim cu precupeţul — se întîmplă exact în ziua cînd împlinea şaptesprezece ani.

Ce s-a întîmplat pe urmă, mai precis cum a ajuns să-şi descopere ***vocaţia***, n-am putut afla. Cert e că la numai cîteva luni după aceea deja începuse să fie cunoscută în mahala — mai întîi în mahala — ca o „cocoană" cu multe „proptele".

La început îşi oferea „protecţia" doar... pentru amorul artei. Îi făcea plăcere să ştie că a izbutit acolo unde alţii dăduseră greş, dar totodată îi plă- cea să audă — se simţea măgulită — mulţumirile acelora pe care îi ajutase să iasă din te miri ce impas. Dar atunci cînd unii, drept recunoştinţă, i-au oferit cîte o „atenţie", Săftichii — „coana Săftica" — i s-au deschis ochii şi şi-a dat seama că traficul de influenţă este o îndeletnicire foarte remuneratorie.

Din ziua aceea, Săftica şi-a descoperit şi ade-vărata vocaţie. Acum nu mai intervenea aşa „ca să facă un bine", ci contra unei remuneraţii. În sfîr- şit, îşi găsise un scop în viaţă: cîştiga bani. Plăce- rile dragostei refuzîndu-i-se, descoperise plăcerea stearpă a banului. Din acest motiv, scurt timp după aceea „onorariul" — aşa îl numea ea — era discutat şi fixat în prealabil. Suma la care conveneau era trecută într-o agendă specială, ingenios camuflată.

Pricinile pentru care „clienţii" veneau să-i ceară sprijinul erau variate şi din diferite sectoare de activitate. Solicitarea unei slujbe, numirea sau definitivarea în învăţămînt, dispensarea unui tînăr căruia îi venise rîndul să fie luat în armată, avansarea în administraţie sau în ierarhia militară, revizuirea unor procese-verbale

de impunere la impozit, o apreciere mai puţin severă din partea judecătoru-lui care să ducă dacă nu la achitare atunci la o pedeapsă minimă, pentru ca apoi la Curtea de apel, în aceleaşi condiţii, să poată fi dată o sentinţă de achitare, acceptarea unei licitaţii publice de către primărie în condiţii oneroase pentru comună, dar remuneratorie pentru ofertant, iată numai cîteva din motivele pentru care clienţii veneau să solicite ***Vivandierei*** protecţie.

De unde şi pînă unde această poreclă, n-am pu- tut afla. Ea şi-ar fi găsit justificarea dacă Săftica ar fi manifestat o evidentă preferinţă faţă de reprezentanţii armatei. Or, informaţiile pe care le-am putut culege sînt unanime în a recunoaşte că Săftica totdeauna s-a menţinut într-o neutralitate absolută... Cu toate acestea oraşul a poreclit-o ***Vivandiera***, şi nu alt fel.

— De necazul acesta nu te poate scăpa decît Vivandiera.

Acesta era sfatul pe care îl dădeau cei care mai apelaseră la serviciile ei.

Şi Vivandiera conştientă de puterea ei — pentru sînii şi şoldurile ei era invidiată de toate femeile din oraş — se pricepea să deschidă toate uşile, dar, mai ales, să convingă. Dacă i se cerea în schimb să „fie drăguţă”, nu se refuza decît numai atunci cînd sconta că, prin refuz, va obţine mai mult. În orice caz, niciodată nu i se întîmpla să dea greş. Mai ales dacă acela pe care îl solicita depăşise vîrsta de cincizeci de ani succesul era totdeauna şi pe deplin asigurat. Îşi făcea un punct de glorie din faptul că era „genul” de femeie ce place îndeosebi

bărbaţilor care au încetat de a mai fi tineri. Disponibilă totdeauna sufleteşte, lipsită de temperament, dar mi-mînd unul pasional, izbutea să lase în inimile bărbaţilor amintiri care nu se estompau uşor.

Mai ales persoanele simandicoase şi venerabile o căutau cel mai adesea la telefon.

— Ce mai faci, Carmencito?

Aşa se intitula pe atunci un şlagăr în mare vogă. Numele plăcîndu-i, îl adoptă comandîndu-şi imediat cărţi de vizită la cea mai mare tipografie din oraş: ***Carmencita Jurubiţă***, iar dedesubt, profesiunea fictivă: ***rentieră***.

Avînd o memorie excepţională nu numai a figurilor, dar şi a vocilor, ghicea de fiecare dată cine este la capătul celălalt al firului.

— Cine-i? Papa preşedintele? Foarte drăguţ din partea ta că te-ai gîndit să-mi telefonezi. Mersi!

— Şi nu te mai poate omul vedea deloc!

— Vai, papa, dacă ai şti cît de ocupată sînt!

— Înţeleg!... Totuşi!

— Ştii, papa, chiar intenţionam să trec zilele acestea pe la bancă. Vreau să te rog ceva, papa. Pentru tine, dragă papa, este un fleac.

— Bine, s-a făcut. Să vii neapărat.

Şi nu era zi în care să nu primească măcar un singur telefon de acest fel.

De ascensiunea surprinzătoare şi rapidă a surorii sale, Mitică Jurubiţă a luat cunoştinţă destul de tîrziu şi în mod cu totul întîmplător. Brodindu-se ca tocmai atunci să treacă printr-o criză pecuniară, datorită unei tentative eşuate de contrabandă cu ţi- gări bulgăreşti,

într-o zi se hotărî s-o viziteze în speranţa că ea, mărinimoasă, avea să-i acorde un ,,împrumut”.

Hotărîndu-se s-o viziteze pe Săftica, Mitică Juru- biţă se dovedi bine inspirat. Ea nu numai că fu de acord să-l „împrumute” cu o sumă de bani la care el nici nu visase, dar, mai mult, îi propuse să-l căpătuiască.

— I-a spune, măi Mitică, din ce trăieşti tu?

Mitică se scărpină în cap întîrziind răspunsul. Dacă soră-sa i-ar fi pus o astfel de întrebare pe

vremea cînd era o fîţă de mahala, i-ar fi mărtu- risit, fără ocol, care erau sursele sale de trai. Dar acum ea era cucoană, avea casa ei şi bani, nu glumă, de vreme ce se oferise să-i împrumute o sumă atît de mare.

„Dacă îi spun adevărul, te pomeneşti că mango- sita, de teamă să n-o compromit, n-are să vrea să mai ştie de mine”.

— Păi să vezi... Învîrt şi eu nişte afaceri pe picior. Să ştii însă că e lucru curat.

— Curat!... Pe dracu’ curat! îl persiflă Săftica. Lasă că ştiu eu cam ce afaceri pe picior, ***curate***, în- vîrţi tu. Mă, Mitică, tu nu vrei să intri în rîndul oamenilor?

— Cum, adică, să intru în rîndul oamenilor, Săf- tico?

— Să intri într-o slujbă. Să ai o lefuşoară şi la bătrîneţe o pensioară... Ei, ce zici?

— Ce să zic, fă?... Zic, da. Dar cine îmi dă mie o slujbă? Şi nu orice slujbă, ci una care să-mi placă. Mai uşoară, nu de-alea de se speteşte omul precum boul la jug.

— Cine să-ţi dea? Eu îţi dau, mă! Spune ce ţi-ar plăcea, şi restul lasă pe mine. Am făcut eu pentru alţii şi am să las pe frate-meu să tragă mîţa de coadă?

— Ai să poţi tu, fa?

— Spune mă, unde vrei să intri şi într-o săptă- mînă, două îţi iese numirea.

Mitică Jurubiţă iarăşi se scărpină în cap.

— Dacă tu zici că ai proptele, atunci să mă numească în poliţie. Dar nu oriunde. La moravuri. Acolo cred că mi-ar place mie.

— Bine Mitică! Dacă tu vrei la moravuri, la moravuri ai să fii numit. Chiar mîine am să mă duc la chestor să aranjez trebuşoara asta.

Făgăduiala soră-si nu se dovedi vorbă goală. În mai puţin de o lună de zile, Mitică Jurubiţă fu numit agent la secţia moravuri din chestura ora-şului.

Aptitudinile sale ***înnăscute***, dar mai ales experienţa cîştigată de pe urma practicării unor meserii oneroase, de pildă contrabanda, traficul de carne vie sau — atunci cînd se găsea la mare ananghie — sfeterisirea portofelelor din buzunarele călătorilor îi fură de mare ajutor în a găsi noi metode de aug-mentare substanţială a salariului său. Acei sau acele care trebuiau să-i întregească salariul erau patroanele bordelurilor şi ale caselor de „rendez-vous", patronii tavernelor din port şi ai localurilor „distinse" din centru, numite „cabarete" sau „va- rieteuri", prostituatele independente, înregistrate la secţia „Moravuri" sau cele neînregistrate; dar depistate de el prin

mijloace personale.

Toată această lume trebuia să fie atentă cu domnul agent Mitică Jurubiţă. ***Atenţia*** aceasta în cele mai multe cazuri se concretiza sub forma unei indemnizaţii fixe lunare, a cărei valoare varia în raport cu veniturile realizate de către cel care trebuia să plătească.

Chiar din prima lună a activităţii sale, proaspătul agent de moravuri, cu o competenţă de veritabil contabil, consemnă pe un carneţel numele celor care trebuiau să fie atenţi cu el şi cu ce anume sumă. La sfîrşitul fiecărei luni îşi vizita „debitorii" în ordinea în care erau trecuţi în carneţel.

În afară de aceste venituri fixe, Mitică Jurubiţă realiza o mulţime de alte venituri ,,întîmplătoare", consemnate de asemenea în carneţel la rubrica cu acelaşi nume.

Neavînd familie — spre deosebire de ceilalţi colegi de ai lui — agentul Mitică Jurubiţă, care singur îşi zicea „Inimă bună", mai toată ziua şi aproape toată noaptea se găsea în „exerciţiul funcţiunii". Cu alte cuvinte, îşi petrecea zilele, dar mai ales nopţile prin taverne sau case de toleranţă. Acolo încingea cîte un „barbut" crunt şi interminabil.

Dar pe vremea cînd era doar un simplu agent la „Moravuri", barbutul deveni o nouă sursă de cîş- tiguri întîmplătoare. Partenerii săi de joc, pe de o parte măguliţi că nu-i dispreţuieşte, ci, dimpotrivă, le caută societatea, iar pe de alta, făcîndu-şi socoteala că nu e prudent să-i ia banii, îl lăsau să cîştige de fiecare dată.

În timpul jocului, partenerii săi, din

motive de concurenţă sau de rivalitate personală, îi furnizau, fără să se zgîrcească, nenumărate informaţii care, fructificate ulterior, deveneau noi surse de venituri întîmplătoare.

Dar tocmai cînd se aştepta cel mai puţin, sur- veni avansarea la gradul de comisar şi trecerea sa în cadrul Siguranţei.

Pentru proaspătul comisar, transferarea de la Moravuri în cadrul Siguranţei echivala cu o adevărată catastrofă. În primul rînd, pentru că seca, dintr-o dată, o sursă inepuizabilă de venituri. În al doilea, pentru că trebuia să se rupă dintr-un mediu în care se simţea în elementul său.

Cînd i s-a adus la cunoştinţă avansarea şi transferul, Mitică Jurubiţă, în culmea deznădejdii, exclamă:

„Aşa îmi trebuie dacă nu mi-am văzut doar de treburile mele! Mi-am făcut-o, cum s-ar spune, singur, cu mîna mea”.

Făcînd o asemenea presupunere, nu greşea. Avansarea şi transferul se datorau faimei pe care şi-o crease de „poliţist cu ochi ager şi mult fler”. În tavernele din port, în „saloanele” caselor de toleranţă, jucînd barbut, cinstindu-se şi tăifăsuind cu partenerii săi de joc, în marea lor majoritate cu „cazier”, intra adesea în posesia unor informaţii deosebit de importante. Pe acelea care puteau deveni surse de noi venituri le păstra pentru sine. Pe celelalte le ***pasa*** colegilor săi de la secţia judiciară. Autorii multor infracţiuni fuseseră descoperiţi şi arestaţi numai datorită indiscreţiei, voite sau nu, a partenerilor săi de barbut.

Din acest motiv, colegii de la

„judiciară” atunci cînd se găseau în vreun impas veneau la el.

— Dragă Mitică, azi noapte a fost o spargere la bijutierul Guttman. Ia interesează-te tu, poate afli ceva.

În aceeaşi noapte sau în cele imediat următoare, jucînd barbut ba într-o tavernă, ba într-un bordel sau într-o cafenea frecventată de diverşi indivizi certaţi cu legea, era imposibil să nu descopere măcar un indiciu, cît de vag, care apoi să ducă la arestarea acelui sau acelor vinovaţi.

Serviciile acestea dezinteresate pe care le făcea colegilor săi stîrneau invidii profesionale, dar totodată îi consolidau reputaţia de „poliţist cu ochi ager şi cu mult fler”. Şi atunci cînd şeful Siguranţei din oraş, alarmat de înteţirea activităţii comuniştilor, simţi nevoia unui om „capabil” să facă faţă noii situaţii, careva pomeni numele lui Jurubiţă. Propunerea, considerîndu-se cum nu se poate mai nimerită, fu imediat acceptată.

Cînd chestorul, în persoană, îi comunică vestea, felicitîndu-l, Mitică Jurubiţă, nenorocit, ceru o păsuire de o lună de zile ca să poată preda ***serviciul*** — ca simplu agent treaba aceasta se putea face în cel mult o oră — în realitate, ca să poată încasa de la prietenii săi de barbut lunarele ***atenţii*** fixe.

Cum ieşi de la chestor alergă la soră-sa:

— Săftico, scapă-mă! Vor să mă ia de la Mora-vuri şi să mă treacă la Siguranţă, avansîndu-mă comisar.

— Ei, şi ce-i rău în asta, mă, prostule?

— E rău!... E cum nu se poate de rău. Eu nu-s făcut pentru treaba de la Siguranţă, Săftico. Eu îs născut pentru asta de la Moravuri. Aici îmi place. Lucrez cu plăcere, pun suflet. Şi toţi mă iubesc. Ştii cum îmi spun? Dom' Mitică, Inimă bună. (Ignora faptul că singur îşi popularizase supranumele.) Toţi mă iubesc. Şi fetele, şi fanţii lor, şi madamele. Ce mai, toată lumea, Săftico, toată lumea. Şi ştii de ce? Fiindcă mă simt ca pe unul de-al lor. Mănînc şi beau cu ei la masă, joc barbut cu ei, le cer şi-mi cer sfatul atunci cînd e cazul.

Eu nu mă ţin cu nasul pe sus ca ceilalţi colegi ai mei,

— Şi slujba? se interesă Săftica.

— Ca pe roate, fă! Ca pe roate. Atunci cînd e vorba de acele obligaţii care musai trebuie îndeplinite nu încape tocmeală. La altele, mai mărunte, închid ochii, mai ales că de fiecare dată se ***simt***. Eu sînt, fa, o mînă de fier îmbrăcată într-o mănuşă. Mie nu-mi place să scot mănuşa, ca să-mi vadă şi să simtă mîna mea de fier, iar ei, hoţi de deştepţi, nu sînt deloc curioşi s-o vadă.

Dacă mă trec la Siguranţă e rău. Acolo e poli- tică şi mai ales muncă multă. Nu-i de mine, Săf- tico. Şi apoi, mai e o cheste: aici, mulţumesc lui Dumnezeu, nu mă plîng. Oamenii se ***simt*** — cum ţi-am mai spus — şi încă binişor de tot. Leafa — rămîne între noi — e un mizilic. Pe cînd din- colo, nu numai că nu plouă, dar nici măcar nu pică. Şi nici că se poate altfel. De la cine să ***pice?*** De la

comunişti? Ăştia sînt nişte ciocănari amărîţi sau nişte coate goale. De aceea, Săftico, scapă-mă. Vorbeşte cu cine ai mai vorbit, fă-te luntre şi punte să rămîn pe loc.

Săftica i-a promis, dar cam din vîrful buzelor. De data aceasta interesele lor nu se mai întîlneau pe un teren neutru. Erau contradictorii. Faptul că fratele, ei urma să fie avansat şi mutat la Siguranţă Săftichii îi convenea de minune. În primul rînd, ca o chestiune de prestigiu. Cu un frate, sim-plu agent la secţia de moravuri, nu avea motiv să se laude. Altfel suna însă „fratele meu care e comisar la Siguranţă...” Iar mîine, poimîine: „fratele meu care e comisar şef, inspector şef la Siguranţă...” În al doilea rînd, avîndu-l pe frate-său la Siguranţă, întrezărea perspectiva lărgirii activităţii sale într-un sector pînă atunci neexplorat. De aceea, în loc să-l ajute — şi dacă ar fi încercat ar fi izbutit — lucră împotriva intereselor fratelui său.

— Mitică, îl minţi ea, m-am zbătut cît am putut, dar n-am putut face nimic. Toată lumea te

apreciază, în frunte cu chestorul, toţi spun că locul tău e în cadrul Siguranţei.

— Cum, fa Săftico, n-ai putut tu face nimic?

— Nimic, Mitică, nimic!

— Mi-am făcut-o cu mîna mea. Dracu’ mă puse să vînd ponturile neisprăviţilor ălora de la judiciar. M-au lucrat!

— Lasă că ţi-au vrut binele. Ai să vezi că rău n-are să-ţi pară. Ştiu eu ce spun. Ca mîine te văd comisar şef, inspector.

— Ce ştii tu, Săftico! Cu viaţa pe care am dus-o eu pînă acuma n-am să mă mai întîlnesc niciodată. Mai încearcă, Săftico! Mai trec pe la tine zilele astea.

— Am să mai încerc.

Plecînd de la soră-sa, se ducea să-şi întîlnească prietenii, colindînd pe rînd tavernele, speluncile, bordelurile.

— Ce se mai aude, domn'comisar? (Deşi nu-i ieşise încă numirea, toţi îl numeau aşa.)

— Nimic! Nu se poate şi pace! Am să vă pără-sesc, fraţilor!

Pronunţa cuvintele cu atîta părere de rău, încît proxenetelor, fetelor, le dădeau lacrimile.

— Şi pe noi cui ne laşi domn' Mitică? începea să se căineze cîte una, de parcă ar fi fost în pragul morţii.

— Taci, fa! Te boceşti ca o toantă! o mustra alta. Că domn' Mitică tot în oraş rămîne cu serviciul. N-are să ne uite dumnealui, fii fără grijă. Nu-i aşa, domn'comisar?

— Să vă uit? Cum să vă uit!... Nevastă am? N-am! Copii, am? N-am! Părinţi, am? N-am! Voi sînteţi casa mea, familia mea. Ce dacă sînteţi tîrfe, codoşi şi codoaşe? Eu pe voi vă iubesc! Mă credeţi?

— Cum să nu, domn'Mitică!

Îl credeau. Liota aceea de declasaţi şi declasate ţineau sincer la el. Faptul că el se pricepea tare bine să le stoarcă sub o formă sau alta diferite sume de bani nu influenţa deloc sinceritatea şi trăinicia sentimentelor lor. Mai mult decît oricare alţii — tocmai prin natura ocupaţiei lor — ei ştiau că pentru cel mai mic serviciu trebuiau să plă- tească.

Prin faptul că ţineau la comisarul ***lor***,

nu e de mirare că cineva a avut năstruşnica idee ca despărţirea să fie sărbătorită printr-un banchet de adio. Şi nu e de mirare nici faptul că propunerea a fost îmbrăţişată cu căldură. Imediat se constitui un comitet de iniţiativă. O prea recent cinstită doamnă de aproape cincizeci de ani, în tinereţe cocotă de lux, apoi patroana celei mai „selecte" case de „rendez-vous", „retrasă din afaceri" abia de cîţiva ani, acceptă cu plăcere să-şi pună casa la dispoziţie. O frumoasă şi spaţioasă casă boierească achiziţionată mai pe nimica de la un descendent scăpătat şi degenerat.

În ziua sorocită, la masa în formă de potcoavă din sufrageria somptuoasă şi spaţioasă, luară loc invitaţii şi invitatele. La loc de cinste trona Mitică Jurubiţă, în uniformă nou-nouţă de comisar. De-a dreapta sa, amfitrioana, de-a stînga, preşedintele comitetului de iniţiativă, noua patroană a celei mai „selecte" case de „rendez-vous". Urmau membrele comitetului de iniţiativă, patroana celui mai frecventat bordel, proprietarul unui hotel cu pasagere permanente şi tarifate. În continuare se înşirau de o parte şi de alta a mesei, ierarhic — ierarhia era stabilită în raport cu starea materială — alţi profi-tori şi profitoare ai „amorului tarifat", cum mai era denumită, eufemistic, prostituţia în presa vremii.

Femeile, indiferent de vîrstă, erau elegant îmbrăcate, dar mai ales bogat împodobite cu bijuterii. Inelele şi brăţările, lanţurile, medalioanele, broşele, pandantivele, colierele, cerceii şi clipsurile, toate la un loc cîntăreau cîteva kilograme de aur şi de pietre

preţioase.

Din păcate, oraşul fiind lipsit de un cronicar monden, nicăieri nu fu consemnat evenimentul, unic în felul său, atît din punctul de vedere al asistenţei, cît şi al bogăţiei meniului.

Prima parte a ospăţului se desfăşură într-o atmosferă aproape solemnă. Asistenţa făcea eforturi vizibile să nu-şi dea arama pe faţă.

Dar după o primă oră de adaptare începură să se simtă mai la largul lor. Golind farfuriile — mereu altele, cu alte mîncăruri — deocamdată fără nici un efort, conversaţiile începură să se lege. Fiind cu toţii şi cu toatele de aceeaşi branşă, subiectul celor mai multe dintre ele îl formau afacerile. Rivale în viaţa de fiecare zi, majoritatea dintre ele — datorită acerbei concurenţe dintre diferitele stabilimente — întîlnindu-se acum pe un te- ren neutru şi cu ocazia unui atît de solemn eveniment, discutau amabil despre afaceri, oferindu-şi cu generozitate ***marfa*** de care căutau să se scape fiindcă nu mai era rentabilă.

Comisarul Mitică Jurubiţă era deseori consultat şi el îşi dădea părerea cu o competenţă care um- plea de admiraţie pe experimentatele negustorese de carne vie. Opinia sa era acceptată ca o sentinţă fără drept de apel.

Mişcat de dragostea arătată de prietenele şi prietenii săi, comisarul Jurubiţă, dinadins, ca să nu le strice cheful, afişa o bună dispoziţie, care, de fapt, îi lipsea. În realitate, îl stăpînea melancolia, transformată foarte curînd într-o veritabilă tristeţe. Ca s-o alunge,

golea pînă la fund paharul, pe care unul din chelneri, postat în spatele său, avea grijă să i-l umple de fiecare dată.

În cele din urmă nici măcar vinul nu izbuti să alunge tristeţea. Dimpotrivă, o accentua. Atunci, îmbrăţişînd cu privirea asistenţa, murmură:

— Cum să mă despart eu de voi, cum să mă despart!

Şi fu atîta sinceră părere de rău în tonul cu care pronunţă cuvintele, încît amfitrioana îşi simţi ochii umeziţi de lacrimi.

Mai afectată de tristeţea comisarului lor se arătă preşedinta, femeie în jurul vîrstei de patruzeci de ani, care cu o săptămînă în urmă îşi îngropase prietenul de inimă.

— Şi, mă rog, de ce trebuie să te desparţi? Dacă ţi-e drag de noi, cine te împiedică să rămîi?

— Ce pot să fac, madam Marcela? întrebă comisarul, neinţelegînd unde bate matroana.

Oferta veni direct, negustoreşte:

— Păi, da! Ce te împiedică? Slujba? Dă-o încolo de slujbă! Eu, precum ştii, am rămas singură. Dacă ai vrea, mă-nţelegi, dragă dom'le Mitică...

Comisarul Jurubiţă nu fu deloc jignit de propunere. Se uită la ea cu un ochi expert. Deşi trecută prin ciur şi prin sită, preşedinta nu arăta nici măcar vîrsta pe care o avea. Pe deasupra, nu era deloc urîtă. Dar mai important decît aceasta era faptul că, dintre toate, madam Marcela părea o vitrină vie încărcată de bijuterii. Evaluă dintr-o privire cerceii cu briliante mari cît bobul de fasole, colierul de perle veritabile

înfăşurat de cîteva ori în jurul gîtului, brăţara de aur masiv încrustată cu diamante, inelele — cîte unul aproape la toate degetele ambelor mîini — şi suma la care ajunse îl încîntă. Şi apoi, era sigur că preşedinta nu izbutise să se împodobească cu toate bijuteriile pe care le poseda.

Propunerea de a deveni amantul ei de inimă şi coasociat la bordelul de lux al preşedintei i se păru extrem de ispititoare. Unindu-şi talentele, în cîţiva ani puteau deveni milionari. Dar la gîndul că, la rîndul său, va trebui să depindă de poliţie, să dea şperţ poate unui fost coleg, să-l linguşească şi să-l lase să cîştige la barbut din calcul, entuziasmul sucombă.

Nu se simţea în stare ca, după ce se înfruptase copios din fructul puterii, să renunţe de bunăvoie la el. Nu se simţea în stare ca, după ce abuzase de prerogativele funcţiei sale, să devină la rîndul său victima arbitrariului şi cupidităţii aceluia care avea să-i ia locul.

— Nu se poate, madam Marcela. Pă onoarea mea că nu se poate.

— Bine! Dacă nu se poate, nu se poate! Am făcut şi eu, aşa, o propunere. Fără supărare, domn’Mitică.

— Nici vorbă de supărare, madam Marcela. Dar nici la matale. Vezi, dacă după mine ar înceta să mai existe o secţie de moravuri cu agenţi şi comisari, n-aş mai sta o clipă pe gînduri. Aşa însă... Eu, fost comisar, să trebuiască să spun cine ştie cărui netrebnic; să trăiţi, domn’agent sau domn’comisar cutare... Înţelegi, nu cadrează!

— Înţeleg!... Cum să nu înţeleg!... Şi

ridicînd paharul, spre a-l convinge că nu e supărată, toastă: în sănătatea matale domn' Mitică!... Şi la mai mare!

La semnalul dat de madam Marcela toasturile se succedară unul după altul:

— Să trăiască comisarul nostru, nea Mitică, Inimă bună!

— Ura, de trei ori ura pentru comisar. Să-l vedem cît mai curînd chestorul poliţiei.

— Să te audă Dumnezeu, să trăieşti şi matale, ţăţică Frosa! o linguşi una din comesene.

— Ba să-l vedem pînă la anu' ministru şi să facă o lege care să ne apere şi pe noi, amărîţii ăştia, completă unul, pe nume Tase, cu o voce răguşită de luetic, prietenul de inimă a celeia care vorbise înaintea lui.

După fiecare toast paharele se goleau pînă la fund. Pînă la fund golea de fiecare dată paharul şi Mitică Jurubiţă. Mişcat de toastările nenumărate şi spontane, de la o vreme începu şi el să toasteze:

— Să trăiască madam Marcela şi ***domnişoarele*** ei!

Sau:

— Să trăiască ţaţa Frosa şi nea Tase!

Sau:

— Să trăiască nea Nicu şi să-l vedem cît mai curînd patronul hotelului Bristol!

Cînd toasturile se mai potoliră, preşedinta comitetului de iniţiativă, care între timp dispăruse pen- tru cîteva minute, se ridică în picioare şi ceru să se facă linişte.

— Dragă domnule Mitică, te rugăm să primeşti din partea noastră, a tuturora, o mică atenţie, şi încă o dată, ca să nu mai lungesc vorba, la mai

mare! Să dea Dumnezeu să te vedem mîine, poi-mîine chestor.

— La mai mare! Ura!... Trăiască nea Mitică Inimă bună! Ura!... Ura!... toastă întreaga asistenţă ridicată în picioare şi aplaudînd.

Jurubiţă, îndemnat de preşedintă, desfăcu ambalajul în care era înfăşurată o cutiuţă de formă paralelipipedică, după care o deschise. ***Atenţia*** consta dintr-un ceas de aur extraplat, marca Schaff-hausen.

Mişcat pînă la lacrimi, Mitică Jurubiţă se ridică să mulţumească:

— Dragele mele, madam Marcela, madam Frosa, madam Aurica şi dumneavoastră celelalte... Dragă nene Nicule, nene Tase şi dumneavoastră ceilalţi. Vă mulţumesc pentru acest dar fain. Mă doare sufletul că trebuie să ne despărţim. Căci eu, — înecat de suspine — căci eu vă iu...iubesc. Pe toţi şi pe toate vă iubesc!

Şi nemaiputînd continua, se lăsă să cadă în fotoliu cu ochii împăienjeniţi de lacrimi. Căută prin buzunare batista, dar negăsind-o îşi şterse ochii cu şervetul. Pe urmă, ruşinat de atîta slăbiciune, ceru chelnerului, cu o voce răguşită şi răstită, să-i toarne de băut.

Înspre ziuă petrecerea luă sfîrşit. Cei care participaseră la banchet veniră pe rînd să-şi ia rămas bun de la comisar respectînd ierarhia stabilită de comitet înainte de banchet. Prima — aşa cum se şi cuvenea — fu preşedinta.

— Nene comisarule să nu ne uiţi şi să mai dai pe la noi.

— Se poate să vă uit, madam Marcela?!

Şi deschise larg braţele. Se îmbrăţişară, se sărutară. Urmară la rînd ceilalţi. După ce, în sfîrşit, şi ultima invitată îşi luă rămas bun, faţa comisarului Mitică Jurubiţă, zis „Inimă bună”, mînjită cu diverse nuanţe de ruj arăta, în lumina moho- rîtă a dimineţii, ca o mască grotească la un sfîrşit de carnaval.

Două zile mai tîrziu apăru numirea sa în Monitorul Oficial şi tot în aceeaşi zi se prezentă la noul său serviciu. Întrevederea cu superiorul său, inspectorul şef Pericle Tărăboanţă, dură două ore. Înştiin- ţîndu-l că în noul său post avea să se ocupe exclu- siv de comunişti, inspectorul şef, foarte pe scurt, îl puse la curent cu activitatea desfăşurată de aceş- tia în prima jumătate a anului. Bilanţul era îngrijorător şi se caracteriza printr-o „recrudescenţă” a acţiunilor „subversive”. Manifeste, acte de sabotaj, presă ilegală, activitate agitatorică mai ales în rîn- dul armatei, ceea ce din punctul lui de vedere era foarte grav.

În campania aceasta de stîrpire a comuniştilor era nevoie de oameni cu aptitudini reale de poliţist.

— Or, dumneata, domnule Jurubiţă, se pare că posezi asemenea calităţi. Toţi care te cunosc sînt unanimi în a o recunoaşte. Acesta este motivul pentru care te găseşti în mijlocul nostru. Sînt încre-dinţat că în bătălia pe viaţă şi pe moarte pe care am pornit-o împotriva comuniştilor dumneata te vei acoperi de glorie.

— Domnule inspector şef, mă voi strădui.

— Sînt convins că vei izbuti. Îţi urez mult succes!

— Mulţumesc, domnule inspector şef!

În drum spre biroul său, comisarul Jurubiţă îşi spuse înciudat:

„Deci, din cauza păcătoşilor ăstora de comunişti am fost eu mutat aici. Din cauza lor am pierdut eu toate „ciubucurile”... şi încă ce ciubucuri!... Păi, dacă aşa stau lucrurile, lasă că am să vă vin eu de hac, ciocănarilor”.

Şi cu toate că pînă atunci nu avusese de-a face cu vreun comunist, simţi că-i urăşte de moarte. Pe urmă, în decursul activităţii sale, această ură nu numai că nu slăbi, ci, dimpotrivă, spori în intensitate. Datorită urii înverşunate numai după o perioadă scurtă de activitate începu să se spună despre el că-i „în stare să-i mănînce pe comunişti cu lingura”.

Încă de pe vremea cînd lucra la „Moravuri” Mitică Jurubiţă avea un fel personal de a conduce o anchetă.

Cînd cel în culpă era adus în faţa sa, după ce îl examina cîteva clipe ca să-şi dea seama cu ce fel de om are de-a face, îi punea întrebarea cu care, invariabil, începea orice anchetă.

— Ştii barbut?

Felul cum decurgea cercetarea depindea totdea-una de răspunsul pe care îl primea. Dacă cel în culpă răspundea afirmativ, comisarul Jurubiţă se înve-selea brusc. Scotea din buzunar zarurile şi jocul se încingea. De cele mai multe ori partenerul său nu avea bani, fiindcă îi fuseseră sfeterisiţi de gardişti imediat după arestare. Faptul acesta nu

constituia o piedică. Generos, îşi credita partenerul, şi atunci cînd acesta ajungea să fie „în fonduri” îşi lua îna- poi banii împrumutaţi. Dacă partenerul său juca tare, comanda gustări şi băutură.

Dar, oricît, de pasionat ar fi devenit jocul, comisarul Jurubiţă nu-şi pierdea capul. Fără ca celălalt să prindă de veste îi lua un prim „interogatoriu”. Întrebările abile, meşteşugite, deşi în aparenţă naive, i le punea între două anecdote sau în clipele de mare tensiune cînd celălalt, absorbit de joc, răspundea în mod mecanic. Datorită acestei metode, la capătul unei partide pasionante, comisarul Jurubiţă ştia despre partenerul său mult mai multe lucruri decît ar fi putut afla în decursul unui interogatoriu de mai multe ore.

Cu toate acestea n-aş putea afirma că „barbutul” constituia metoda sa personală de investigaţie. Comisarul Mitică Jurubiţă învăţase jocul cînd avea doar unsprezece ani şi cu timpul devenise marea sa pasiune. La începutul carierei sale de poliţist, de fapt, unica sa mare pasiune. Începînd să joace bar-but cu delicventul n-o făcea din calcul profesional, ci din plăcerea reală de a juca. Prilejul i se oferea aproape de fiecare dată cînd trebuia să ia un inte- rogatoriu, fiindcă în cele mai multe cazuri — cu excepţia femeilor — clienţii poliţiei de moravuri erau mari barbugii. Mulţumit că i se ivea prilejul să joace, Mitică Jurubiţă se dispunea brusc, oferea partenerului ţigări şi se comporta ca de la egal la egal. Abia după ce jocul se încingea se trezea în el poliţistul şi începea să-şi facă meseria.

Scurt timp după ce începu să lucreze în cadrul Siguranţei se găsi în situaţia să constate, mai întîi cu părere de rău, apoi cu furie, că printre comu- nişti pe care trebuia să-i ancheteze nu găsea parteneri de joc.

— Ştii barbut, Năică? (Acesta era numele pe care îl dădea arestaţilor politici).

— Ce să ştiu? întreba arestatul.

— Barbut! Sau te pomeneşti că habar nu ai ce mîncare de peşte o mai fi şi barbutul ăsta!

— Nu ştiu!

— Nu ştii!

Comisarul Jurubiţă ofta din adîncul rărunchilor şi se uita cu ură la cel din faţa sa.

„Din cauza prăpădiţilor ăstora, care nici măcar nu ştiu juca barbut, am fost eu mutat de la „Moravuri".

— Barbut nu ştii, dar în schimb, te pricepi să răstorni lumea pe dos, aşa-i?

— În nici un caz n-o răstorn pe dos, domnule comisar.

— Lasă, mă, că vă ştiu eu pe voi.

De fapt nu ştia nimic. I se dăduse sarcina să lichideze activitatea ilegală a comuniştilor din oraş, dar habar nu avea ce voiau comuniştii şi nici nu cunoştea metodele lor de luptă. Avea să se iniţieze repede învăţînd de la colegii săi, dar mai ales din propria sa experienţă, fiindcă Jurubiţă era o bestie inteligentă.

La început aversiunea, ura împotriva comuniştilor, avea cauze pur subiective. Nu-l interesau deloc motivele pentru care erau vînaţi comuniştii, mai precis nu-i ura pentru „primejdia" pe care o reprezentau ei. Dar nu numai că nu-i

ura pentru aceasta, dar în sinea sa nu putea înţelege cum autoritatea de stat, respectiv guvernul, se teme de nişte ciocănari „scrîn- tiţi la cap” care îşi închipuie că vor putea cu mîinile lor să răstoarne lumea. Că nişte ciocănari „scrîntiţi” dărîmaseră coşcogeamite imperiu ţarist şi că aceiaşi ciocănari „scrîntiţi” ridicaseră din temelii un stat care avea la bază tocmai aceste ,.aiureli”, comisarul Jurubiţă ignora acestea toate cu desăvîrşire.

După un an de activitate în cadrul Siguranţei, comisarul Jurubiţă avea să-şi revizuiască total părerea. După un an de zile avea să capete o a doua mare pasiune: exterminarea cu orice preţ a „mişcării comuniste”. Această nouă pasiune avea să-l transforme în „mîncător de comunişti cu lingura”. Acum nu-i mai ura din motive subiective ca la începutul activităţii sale în cadrul Siguranţei. Acum îi duşmănea cu o ură neîmpăcată, cumplită, ucigaşă, fiindcă se convingea, din practica de fiecare zi, că ei, comuniştii, constituiau pentru „siguranţa statu-lui” o primejdie reală şi mult mai gravă decît îşi dădeau seama cei mai mari decît el. Ajunsese la concluzia că ei, comuniştii, erau atît de primejdioşi numai fiindcă, în ciuda tuturor metodelor folosite, cerbicia lor morală nu putea fi înfrîntă.

De aceea el, care mai înainte nu prea se obosise să gîndească, începu să-şi frămînte creierii ca să descopere acea metodă infailibilă, capabilă să în- frîngă, să anihileze cerbicia acestora. Era convins că dacă izbutea să descopere o asemenea metodă, mişcarea comunistă

putea fi extirpată din rădăcini. Bineînţeles, dorinţa sa rămase irealizabilă. Dar dacă nu putu descoperi o asemenea metodă, unică şi fără greş, îşi imagină altele diabolice, perfide sau bes-tiale care aveau să-i consacre faima de „mîncător de comunişti" şi care aveau să-i aducă avansarea.

Totuşi zelul pe care îl depunea, pasiunea cu care acţiona nu se datorau numai dorinţei de afirmare. Comisarul Jurubiţă „mînca pe comunişti cu lingura" nu numai pentru a fi pe placul şefilor săi şi nici numai de dragul avansării şi al decoraţiilor. Desfăşura o activitate neobosită dintr-o nevoie pur personală. Se simţea ca într-o competiţie pe viaţă şi pe moarte pe care voia cu orice preţ s-o cîştige. Voia ca în bătălia pe care o angajase să iasă nea-părat învingător. Eşecurile repetate, în loc să-l demo-ralizeze, îl îndîrjeau şi mai mult, ura sa creştea, zelul său, de asemenea. Dar totul era zadarnic. Activitatea comuniştilor din oraş şi judeţ în loc să se diminueze, dimpotrivă, pe măsură ce războiul se prelungea, devenea din ce în ce mai puternică. În fabricile din oraş actele de sabotaj se înmulţeau, în- port, de asemenea. Pe zidurile fabricilor, ale caselor din mahalalele locuite de muncitori nu era noapte să nu fie lipite manifeste şi „fluturaşi". Pînă şi în programele cinematografice erau strecurate manifeste. Zadarnice se dovedeau toate măsurile. Zadarnic interogase zeci şi zeci de muncitori de la şantierul naval, de la întreprinderea metalurgică. Zadarnic îi bătuse, îi schingiuise. Zadarnic, datorită zelului

său, Curtea Marţială dăduse sentinţe care totalizau sute de ani de închisoare. Lucrurile îi mergeau din rău în mai rău. Sabotajele se ţineau lanţ. Căci ce altceva decît sabotaj se putea numi faptul că se întîrzia livrarea tocmai acelor piese destinate în primul rînd frontului? Pe cine să faci vinovat? Cei pe care îi lua la cercetări veneau cu o serie de argumente ca să justifice întîrzierea. Ce putea să facă? Da, să-i aresteze pe toţi. Să-i bage pe toţi în închisoare. Dar atunci cu cine să se mai lucreze în fabrici? Sau, cum să previi cealaltă formă de sabotaj care nu se putea constata decît mai tîrziu acolo, pe front: obuze şi proiectile cu focoase defecte, puşti-mitra- liere şi mitraliere cu ţevi încă din fabrică decalibrate?

Dar parcă numai acolo pe front stăteau lucrurile prost!.... El, mai bine decît oricare altul, cunoştea adevărata stare de spirit din oraşe, de la sate. La liceu, profesori şi profesoare care alimentau „spiri-tul defetist" sau „incitau" deschis împotriva Germaniei hitleriste. Ucenici şi vînzători de prăvălie, elevi şi eleve colportori de manifeste comuniste. Agenţii lui mereu descopereau, lipite pe garduri şi ziduri, etichete şcolare, caligrafiate cu lozinci comuniste. Genul acesta de „material incendiar" — în mod neîndoios opera comuniştilor — apărea îndeosebi pe străzile din imediata apropiere a fabricilor şi cazărmilor, în port şi în pieţe. În instituţii se comentau pe faţă dezastrele hitleriste de pe fronturi şi se făcea haz de comunicatele care vorbeau de retrageri strategice în „poziţii arici" şi se pronostica, fără

teamă, prăbuşirea inevitabilă a coaliţiei fasciste. În cazărmi revolta soldaţilor contra stărilor de lucruri din ţară era în creştere. Procentul dezertărilor se dovedea mereu mai mare şi alarmant cel al nesupunerilor la încorporare sau concentrări.

Zadarnice toate eforturile, inutile toate metodele folosite de el. Comisarul Jurubiţă s-ar fi putut consola că nici în altă parte lucrurile nu stăteau mai bine. Nici măcar în Capitală, cu toate că acolo aparatul de represiune era infinit mai puternic.

Comisarul Jurubiţă nu citise multe cărţi în viaţa sa. Citise într-una însă următoarea întîmplare: cică un înţelept se plimba pe malul unei mări, cuge- tînd. Şi cum se plimba aşa, deodată văzu un copil care, cu o ulcică, turna apă din mare într-o gropiţă. „Ce faci tu aici, copile? l-a întrebat înţeleptul. Atunci copilul, foarte serios, i-a răspuns: „Vreau să mut marea aici în borticica asta a mea".

În ultimul timp deseori i se părea comisarului Jurubiţă că strădania sa de a-i extirpa pe comunişti era tot atît de stupidă şi neputincioasă ca şi a băie-ţelului care încerca să strămute marea într-o gropiţă. Dar acestea erau momente de slăbiciune, care nu-i temperau deloc zelul. Cu cît erau mai multe şi mai mari eşecurile, cu atît devenea el mai înverşunat, mai neobosit, dar şi mai irascibil, spre marea disperare a subalternilor săi, care, oricît se străduiau, nu izbuteau să-i intre în voie.

Cu toate că şi după trecerea sa la Siguranţă continuase să aibă legături cu

foştii săi prieteni şi „contribuabili personali”, totuşi, din ce în ce mai rar îşi îngăduia răgazul să-i viziteze şi să încingă acele interminabile şi formidabile partide de barbut. Mai des se întîmpla s-o viziteze pe madam Marcela care la banchetul de despărţire îi făcuse propunerea de a-i deveni „prieten de inimă”. Pe nesimţite, între ei se stabiliseră legături de prietenie trainică. Deşi mai în vîrstă decît el, totuşi, atunci cînd simţea nevoia să se destindă, comisarul Jurubiţă o prefera pe madam Marcela pensionarelor sale mai tinere. Dar dacă la comisarul Jurubiţă preferinţa aceasta era doar capriciu dublat de obişnuinţă, în schimb, madam Marcela „făcuse” pentru comisarul Jurubiţă o veritabilă pasiune. Cunoscînd însă caracterul dificil al prietenului ei, se ferea să i-o mărturisească şi, cu atît mai puţin, să-i pretindă reciprocitate. De altfel, de pe urma prieteniei cu Jurubiţă, ea nu avea decît de profitat. Ca protejată şi prietenă a binecunoscutului şi temutului inspector de Siguranţă Mitică Jurubiţă — fusese între timp avansat inspector — devenise tabu pentru cei de la Moravuri. Nu mai trebuia să dea şperţuri şi scăpase de plictiseala descinderilor inopinate prin care cei care le efectuau urmăreau să-i găsească nod în papură ca s-o mai stoarcă de ceva bani. De aceea, fără să şi-o mărturisească deschis, în pasiunea sinceră pentru inspectorul Jurubiţă intră şi un oarecare interes. Şi una şi alta, dar mai ales experienţa ei de femeie trecută prin ciur şi prin dîrmon o ajutau să ofere prietenului ei de inimă asemenea satisfacţii,

încît acesta să se simtă în dormitorul ei spaţios şi mobilat cu mobilă veche, dar preţioasă, la fel ca Ulise în insula vrăjitoarei Circe.

Dar, spre marele ei regret, inspectorul de poliţie Jurubiţă nu se lăsa mult timp robit nici de farmecele ei tomnatice şi nici de ambianţa odihnitoare şi re-confortantă a somptuosului ei dormitor din lemn de mahon. După cîteva ore petrecute în compania prietenei sale — sau cel mult după o noapte —, Mitică Jurubiţă o părăsea.

Dar nici măcar în puţinele ore cîte le petrecea cu ea nu-şi găsea liniştea. Dacă se întîmpla să rămînă peste noapte, madam Marcela îl auzea vorbind prin somn, zbuciumîndu-se. Pînă şi în somn se războia cu comuniştii.

Cîteodată, văzîndu-l măcinat de gînduri — şi cu- noscînd ce anume îl frămîntă — madam Marcela îşi îngăduia să-l mustre cu ton drăgăstos:

— Da mai dă-i ciorilor de comunişti, domn’Mitică! (Deşi existau asemenea relaţii între ei, madam Marcela continua să-i spună domnule Mitică, iar acesta ei, madam Marcela.) Nu te mai gîndi atîta. Acuma odihneşte-ţi creierii, destinde-te un pic. Că doar n-au intrat zilele în sac....

— Nu pot, madam Marcela! Încerc şi nu pot. Ăştia nu sînt oameni. Ăştia sînt.... nici eu nu ştiu ce sînt. Îi bat pînă îi stîlcesc şi tot ei sînt mai tari ca mine. Orice le-aş face nu se pleacă, nu se dau înfrînţi. Mă uit la ei: sînt la pămînt, zdrobiţi, cu trupurile numai o rană, abia trăgîndu-şi sufletul, vreau să mă bucur,

dar nu izbutesc. Simt că, deşi zdrobiţi, tot ei sînt mai puternici decît mine. Şi atunci, dragă madam Marcela, mă apucă disperarea, furia şi îmi vine să scot pistolul şi să-i omor pe toţi. Dacă ai şti cum îi urăsc, madam Marcela!....

— Dă-i dracului, domn' Mitică, şi nu mai pune atîta venin la inimă. Fă-ţi datoria numai atît cît este necesar. Cum s-ar spune, nici prea, prea, nici foarte, foarte.

— Ţi-am spus doar, madam Marcela, că nu pot. Mă uit la ei, ia acolo nişte amărîţi de ciocănari. Cîţiva coate-goale, de ăia cu carte. Să nu dai pe ei, pe toţi, un sfanţ. Şi uite că tocmai ciocănarii şi oche- larişti ăştia mă înfruntă. Pe mine, inspectorul Mitică Jurubiţă! Ei bine, să nu înnebuneşti? Dacă şefii mi-ar spune: Jurubiţă, îţi punem la dispoziţie toate mijloacele de care ai nevoie, dar pînă într-un an să nu mai rămînă hoţ în ţara romînească, ei bine, madam Marcela, al dracului să fiu dacă într-un an ar mai rămîne măcar sămînţă de hoţ. Numai ăstora nu le pot veni de hac.

— Lasă, că are să fie bine. Să vezi că pînă la urmă aveţi să-i răzbiţi. Acu, decît să te frămînţi. atîta, mai bine ai încerca să dormi puţin. Haide, încearcă!....

— Cînd dorm, nici atunci n-am linişte. Îi visez. Ziceai că n-au intrat zilele în sac? Ei bine, află că au cam început să intre.

— Cum adică au început să intre, domn'Mitică?

— Aici şi în alte oraşe ca şi la sate, comuniştii nu se astîmpără. Cu propaganda lor, în fiecare zi cîştigă mai mulţi adepţi. Se contaminează ţara toată

de comunism, madam Marcela. În afară de asta şi pe front lucrurile merg prost de tot. De aceea ţi-am spus că zilele au cam început să intre în sac. Şi, atunci, cînd vor intra cu toatele, are să fie rău de mine, de tine.

— De mine?

— De tine, madam Marcela. Au să te bage la închisoare.

— Ce tot spui, domn'Mitică? Dar ce le-am făcut eu comuniştilor ca să mă bage la închisoare?

— Au să te bage la închisoare din cauza meseriei, madam Marcela. Într-un regim comunist nu există meserii ca a ta. Practicînd meseria pe care o prac- tici înseamnă că exploatezi, că eşti exploatatoare. Pe tine au să te bage în închisoare, iar pe mine, pentru cît rău le-am făcut şi pentru cît mai am de gînd, sigur au să mă împuşte.

— Domn'Mitică, dacă aşa se prezintă lucrurile nu crezi că e cazul să începi a fi mai eu schepsis.

— Şi mă rog, cam ce crezi că ar trebui să fac, ca să se cheme că le fac mai cu schepsis?

— Să devii mai blînd, să încerci să te pui bine cu ei...

— Asta n-am s-o fac nici în ruptul capului. În primul rînd, fiindcă n-ar folosi la nimic. Pe atîţia dintre ei i-am vîrît în puşcărie, pe atîţia i-am schingiuit, încît n-au să mi-o ierte, chiar dacă mi-aş schimba blana de acum încolo, ca lupul. În al doilea rînd, chiar dacă s-ar putea nu vreau. Îi urăsc şi, cît sînt încă eu deasupra, am să-i vînez ca pe nişte iepuri şi am să-i pisez atîta să nu mai fie oameni zdraveni apoi cîte zile or mai

avea de trăit. Ce s-o întîmpla pe urmă cu mine, întîmplă-se! Ei

nu se dau bătuţi, dar nici eu nu mă dau. De ei nu mi-e frică.

Faptul că Jurubiţă „mînca” pe comunişti „cu lingura” nu însemna că, în sinea sa, nu se temea de ei. Dimpotrivă. Numai că nu totdeauna era con- ştient de acest lucru. Dar pe măsură ce evenimentele începură să se precipite, frica, mai de mult cuibă- rită în el, nu l-a mai părăsit. Totuşi n-a devenit mai bun. Tot fiară a rămas. Aceeaşi înverşunată ură împotriva comuniştilor. Cînd ***lucra***, frica tăcea mîlc. Numai cînd rămînea singur îi aducea aminte că există. De aceea inspectorul Jurubiţă se ferea să fie singur. Acum poposea mai des în dormitorul spa- ţios şi elegant al prietenei sale, madam Marcela. Dar de cele mai multe ori nopţile şi le petrecea jucînd barbut în salonul privat al cine ştie cărui bordel, amestecînd cu frenezie zarurile. Acolo, printre prietenii săi de altădată, se simţea mai în largul său. Ca să alunge frica din el, ca să se ***dispună***, înghiţea cantităţi neobişnuite de coniac. Înghiţea atîta, încît nici unul dintre partenerii săi, băutori cu experienţă, nu se putea măsura cu el. Dimineaţa, o birjă îî aducea acasă sau, de cele mai multe ori, la madam Marcela.

Cînd se deştepta, frica îl prindea imediat în ghearele ei. Treaz se simţea ca un condamnat la moarte care îşi trăieşte ultimele zile de viaţă. De frică, evita să citească ziarele. Interzisese subalternilor săi să comenteze în prezenţa sa

întîmplările din afară sau evenimentele de pe front. Îndeosebi, lui Jurubiţă îi era frică de o ridicare a maselor, de o „revoluţie roşie”, cum o numea el, „pusă la cale” de comunişti. Perspectiva aceasta nu era o năzărire a minţii sale, în pofida faptului că mai ales în ulti-mul timp era permanent înceţoşată de aburii alcoolului. Informaţiile obţinute, dar mai ales unele directive primite de la Bucureşti, prin care se ordona întărirea pazei depozitelor de armament şi muniţii, erau mai mult decît grăitoare.

„Marele Stat Major — se spunea într-o astfel de comunicare — este informat că în ultimul timp conducerea mişcării comuniste din ţară a dat dispoziţii tuturor organizaţiilor în subordine ca toţi membrii şi simpatizanţii mişcării să strîngă arme şi muniţii; se recomandă ca armamentul şi muniţiile să se procure, pe cît posibil, de la unităţile armatei, între- buinţîndu-se în acest scop elementele comuniste.

Dar cel mai mult l-a speriat un alt ordin primit, care începea aşa:

„Comitetul Central al Partidului Comunist din Romînia, considerînd situaţiunea prielnică unei acţiuni pregătitoare pentru înlăturarea regimului şi instaurarea unui guvern democrat, susceptibil să fie transformat în unul comunist în preajma aniversării zilelor de 1—6 august a.c., a dat comitetelor lo- cale următoarele instrucţiuni”.

În continuare se reproduceau acele instrucţiuni: depunerea de rapoarte din partea organizaţiilor comuniste privind starea armamentului din depozitele pe care acestea le posedă; completarea depozitelor cu noi arme; raportarea pe regiuni a efectivelor posturilor de jandarmi, precum şi a armamentului cu care acestea sînt dotate; formarea unor echipe speciale cu misiunea de a elibera în masă pe comuniştii aflaţi în închisori etc., etc.

În continuare ordinul suna:

„Comunicîndu-vă cele de mai sus, vă rugăm să binevoiţi a dispune de urgenţă următoarele măsuri:

Să se facă urgente şi serioase cercetări pentru identificarea elementelor care se ocupă cu strîngerea armamentului, precum şi pentru descoperirea depozitelor.

Elementele care adună armament şi muniţii, precum şi depozitarii vor fi arestaţi şi deferiţi justiţiei, iar armamentul confiscat...“

Şi continuînd în felul acesta, circulara prevedea încă alte măsuri de a căror îndeplinire răspundea el, Jurubiţă.

Datorită unor asemenea ordine „secrete” şi „strict secrete” inspectorul Jurubiţă intrase în panică de teama revoluţiei. Îi era atîta frică, încît aproape în fiecare noapte visa că ea a izbucnit şi că mulţimea i-a înconjurat casa hotărîtă să-l linşeze. Spaima teribilă îl trezea brusc din somn. Înnebunit alerga la fereastră cu pistolul în mînă.

Ca să scape de coşmarul acesta nu punea capul pe pernă mai înainte de a fi complet beat. (Şi în som-nul lui de beţiv era bîntuit de acelaşi coşmar, dar, beat fiind, nu se putea trezi. Pînă dimineaţa uita.)

— Nu mai bea atîta, domn'Mitică! se ruga de el madam Marcela care cu cît îl vedea mai nenorocit, cu atîta îl iubea mai mult. Are să ţi se aprindă creierii de atîta spirt.

— Prostii! Dacă n-am să beau au să mi se aprindă de atîta....

Şi în gînd:

„De atîta frică!"...

— De atîta ce?

— Lasă că ştiu eu!

De la o vreme, nu numai în somn era bîntuit de coşmare, ci, chiar ziua, în amiaza mare începuse să aibă halucinaţii. Adesea i se întîmpla ca, în timp ce ancheta, să i se năzare că aude afară, în stradă, urale şi împuşcături. Se îngălbenea ca o turtă de ceară şi tremurînd din cap pînă în picioare asculta, încordat ca un arc. Abia după ce se convingea că nu se întîmpla nimic neobişnuit răsufla uşurat şi se punea pe treabă cu mai mult zel.

— Spune, mă, cine ţi-a dat fiţuicile astea mur-dare. Spune, mă, că-i păcat de tinereţea ta. Cîţi ani spuneai că ai?

— Şaisprezece!

— Auzi, şaisprezece ani, şi la şaisprezece ani nenorocitului i s-a urît cu viaţa!... De ce, mă, de ce nu ţi-e dragă viaţa?

— Mi-e dragă!

— Nu ţi-e dragă, mă. Minţi! Nu ţi-e

dragă. Dacă ţi-ar fi, nu te-ai încăpăţîna şi mi-ai spune cine ţi-a dat manifestele.

— ...

— Va să zică vrei ca mîine să te pupe măta rece. Bine!...

Dar înverşunarea lui Jurubiţă împotriva comuniştilor în ultimul timp începuse să îmbrace şi alte forme. Nu se mai mulţumea să aresteze şi să schingiuiască. Dîndu-şi seama că nu izbutea, cu tot zelul şi experienţa sa, să lichideze organizaţia comunistă din oraş începu să elaboreze diverse planuri a căror eficacitate nu era posibilă decît numai dacă urmau să fie luate anumite măsuri pe întreaga ţară. Bineînţeles, planurile nu le elabora pentru propria sa plăcere, ci le înainta pe toate şefilor celor mari. În plicuri sigilate cu menţiunea „strict secret" luau drumul spre centrală voluminoase materiale astfel intitulate:

„Punctul de vedere al inspectorului Dumitru Jurubiţă în problema lichidării mişcării comuniste din Romînia".

Sau:

„Proiect de măsuri imediate în vederea instruirii personalului din poliţia de siguranţă asupra noilor metode de luptă ale comuniştilor".

Sau, de asemenea:

„Proiect de lege privind retragerea cetăţeniei ro- mîne tuturor indivizilor înregimentaţi în Partidul Comunist sau numai simpatizanţi ai acestuia".

Sau, spre pildă, aceasta:

„Studiu privind intensificarea propagandei co-muniste în regiune. Măsuri de contracarare”.

Sau, în fine:

„Alte cîteva propuneri privind îmbunătăţirea metodelor de lucru ale organelor de siguranţă”.

Şi aşa, cel puţin de două ori pe săptămînă, cei de la centrală erau bombardaţi cu astfel de studii, memorii, rapoarte şi proiecte de legi, dactilografiate pe hîrtie velină de cea mai bună calitate.

Cînd primul raport a fost primit la centrală, cel care l-a citit exclamă:

— Nu-mi închipuiam, domnule, că formidabilul nostru Jurubiţă e un vizionar. Ceea ce propune el aici este cu totul irealizabil.

Dar întrucît şi următorul, şi celelalte care ur- mară conţineau propuneri tot atît de irealizabile, unele de-a dreptul ilariante, s-au cerut informaţii directe cu privire la starea sănătăţii lui Jurubiţă. Deoarece şi şeful său, de asemenea, începuse să aibă îndoieli în ceea ce priveşte integritatea facultăţilor mintale ale subalternului său, se ajunse la concluzia că este absolut necesar ca acesta să-şi ia un concediu.

Propunerea i se aduse la cunoştinţă ca un fel de ordin al centralei. Dar Jurubiţă, deşi măgulit de grija pe care i-o purtau şefii săi, refuză. Refuză continuînd să trimită rapoarte cu propuneri

din ce în ce mai elucubrante, pe care acum însă nimeni nu le mai citea. În schimb un alt ordin prin care să se ceară ca Jurubiţă să-şi ia neapărat concediu nu mai fu repetat. Şi nu mai fu repetat, deoarece înverşunarea cu care acesta continua să „mănînce pe comunişti cu lingura” — într-o vreme cînd „simţul datoriei” începuse să slăbească în mod alarmant la o mare parte a poliţiştilor — convenea şefilor săi, deşi cu toţii erau pe deplin convinşi că „fenomenalul” inspector şef Jurubiţă, din cauza „surmena-jului” nu mai este în plenitudinea facultăţilor sale mintale.

Şi într-o zi se întîmplă inevitabilul. Mai precis, într-o dimineaţă. Peste drum de casa locuită de Mitică Jurubiţă era o brutărie în faţa căreia aproape tot timpul existau cozi. Pîinea puţină şi pe cartelă de cele mai multe ori lipsea. În dimineaţa aceea, încă de cu noapte, se formase o coadă lungă care se termina abia la colţul străzii, deoarece în ajun brutarul distribuise numai jumătate din cantitatea, de pîine necesară.

Şi tocmai din acest motiv în ziua următoare mulţimea se adunase într-un număr atît de mare. Cît timp brutăria a fost închisă, oamenii şi-au respectat resemnaţi locurile. Cînd însă primul cuptor a fost gata şi a început vînzarea pîinii, s-a întîmplat ce se întîmpla de obicei în asemenea împrejurări. Cei care nu aveau rînd sau cei mai din spate au năvălit în faţă. De aici strigăte, proteste, îmbrînceli şi huiduieli.

Mitică Jurubiţă, al cărui somn fusese toată noap-tea bîntuit de acelaşi şi invariabil coşmar — revoluţia — şi care

în clipa cînd izbucni scandalul la brutărie continua să viseze, trezit de strigătele şi ţipetele din stradă, nemaifiind în stare, din cauza groazei, să facă deosebirea dintre vis şi realitate, convins că izbucnise cu adevărat revoluţia, se repezi la fereastră şi cu pistolul începu să tragă în mulţime. Prima victimă: o femeie. A doua: un copil de doisprezece ani.

Cu ochii holbaţi de groază, cu părul răvăşit, palid la faţă ca un cadavru, împuşca în mulţime şi striga:

— Nespălaţilor!... Golanilor!... Revoluţie vreţi? Staţi că vă învăţ eu minte să faceţi revoluţie!

Oamenii, îngroziţi, se împrăştiară în toate părţile. Dar chiar şi după aceea. Jurubiţă continua să tragă cu pistolul şi să ameninţe. Cînd în încărcător nu mai rămase nici un singur glonte, începu să zvîrle pe fereastră, în stradă, cu tot ce-i venea la înde- mînă: scaune, perne, obiecte de toaletă, pantofi şi şanuri.

Între timp se dăduse alarma. Cîţiva gardieni, comandaţi de un comisar, urcară scările pînă la apartamentul lui Jurubiţă. Dar ca să poată pătrunde

înăuntru trebuiră să spargă uşa. Pînă la urmă, nu fără eforturi şi emoţii, izbutiră să-l imobilizeze şi să-l transporte mai întîi la spitalul comunal, iar apoi, a treia zi, la Bucureşti, la „Central”. Spiroche- ţii unui vechi şi netratat lues, precum şi cantităţile impresionante de alcool cu care se îndopase făcuseră definitiv din temutul inspector şef Mitică Jurubiţă o epavă.

Două săptămîni mai tîrziu, într-o

încăierare cu alt nebun, acesta din urmă îl sugrumă.

CAPITOLUL V

Se înnoptase de mult. Gazda mea se culcase. Afară, în curte, Pluto iarăşi înce-puse să urle. Dar, de data asta, poate unde mă obişnuisem, urletul nu mă mai impresiona neplăcut ca în noaptea precedentă şi nici nu mă enerva.

Ziua se scursese fără să mai survină ceva deosebit care să-mi suscite curiozitatea. La prînz luasem masa doar cu bătrîna. Varvara nu se arătase. Fusese un prînz în care timp mai mult tăcuserăm decît vorbisem.

Abia după desert conversaţia s-a animat puţin. (Bătrîna, într-un timp record, pregătise un meniu complet, format din trei feluri).

— Teamă mi-e că nu ţi-a plăcut mîncarea.

— Dimpotrivă. Mi-a plăcut foarte mult. Un ostropel ca acesta n-am mai mîncat de pe vremea cînd trăia mama.

N-o minţeam. Meniul fusese excelent, mai ales ostropelul. Avusese, într-adevăr, gustul ostropelului pregătit de răposata maică-mea.

— Nu s-a văzut că ţi-a plăcut. Ai mîncat parcă în silă.

Din nou am protestat. Totuşi, bătrîna avea dreptate. Mîncasem fără poftă, pe de o parte fiindcă aveam sentimentul că numi mai acordă bunăvoinţa din ajun, iar pe de alta, fiindcă absenţa Varvarei mă intriga. Mă intriga cu atît mai mult cu cît, pe mă- sură ce mă gîndeam, pe atîta mă convingeam mai mult că, în mod deliberat, evita să mă mai vadă.

— Dacă vi s-a părut că nu mănînc cu destulă poftă — am căutat să-i explic spunîndu-i parţial adevărul fiindcă voiam, într-un fel sau altul, să reiau conversaţia exact de acolo de unde o lăsasem — aceasta se datoreşte faptului că am fost şi sînt necăjit.

— De ce? m-a întrebat uitîndu-se la mine cu o privire care oglindea în acelaşi timp curiozitate, dar şi prudenţă.

— Fiindcă am sentimentul că, fără să vreau, cumva v-am supărat.

Dar în loc să-mi răspundă, ca şi cînd abia în clipa aceea constatase, mi-a spus:

— Totuşi, semeni mai mult cu Bucur. Uite, şi el era tot aşa de... încăpăţînat ca dumneata. Cînd voia un lucru nu se lăsa pînă nu-l obţinea. Varvara spune că semeni mai mult cu Vlaicu. Dar nu e adevărat. Eu, care le-am fost mamă la amîndoi, pot să-mi dau seama mai bine decît ea. Dumneata ce crezi?

— Eu? Părerea mea sinceră este că eu nu semăn cu nici unul, deşi, pe zonă, tocmai datorită acestei aşa-zise asemănări, cei din pluton mă botezaseră Vişinoiu III.

— Într-adevăr, aşa ţi se spunea? mă întrebă cu îndoială, ca şi cînd aş fi avut vreun motiv s-o mint.

— Nu văd de ce v-aş spune o minciună.

— Şi pînă acum ai tăcut! mă mustră ea.

— Pentru că nu mi-a trecut prin minte că ar putea să vă intereseze.

— Va să zică te strigau Vişinoiu III...

— Aşa mă strigau.

— Vişinoiu III...

Se frămîntă pe scaun, pe urmă, privindu-mă cu nu ştiu ce uimită bucurie, îmi spuse:

— Nu mai sta între uşă şi fereastră. E curent şi s-ar putea să răceşti.

Pronunţă cuvintele cu aşa ton, de parcă eu aş fi fost un copil mic, şi ea mama mea sau bunica.

— Nu-i nici un pericol. Eu niciodată nu răcesc din cauza curentului. Apoi, zîmbind cu ton de glumă:

— Dar fiindcă aţi zis că sînt încăpăţînat ca Bucur, revin cu întrebarea şi vă rog să-mi spuneţi cum de am izbutit să vă supăr.

— Domnule dragă, nu m-ai supărat în nici un fel, protestă dintr-o dată, preocupată de cu totul altceva.

Îmi spunea din nou „domnule dragă”.

— Mai curînd aş crede că aţi fost, dar acum nu mai sînteţi, i-am spus sincer gîndul meu.

Ea a zîmbit, apoi s-a întunecat sau poate s-a întristat.

— Dacă mă gîndesc bine, mai curînd dumneata ai avea un motiv să fii nemulţumit. Eu sînt o femeie bătrînă, ursuză. De altfel nici nu-i de mirare. Ia gîn- deşte-te: mi-am pierdut soţul de mult, cînd eram încă tînără. O moarte năpraznică... Alt bărbat nu am mai avut. Mi-au rămas în schimb băieţii... Ei mi-au rămas, ei au fost bucuria vieţii mele. I-am dat pe amîndoi la carte. N-a fost uşor

pentru mine. Ştii doar ce salariu de mizerie aveau înainte învăţătorii. Pe Bucur l-aş fi vrut domn mare. Dar, cum ţi-am mai spus, el s-a întors aici în satul ăsta, nenorocit cum era pe atunci. Satul lui Mîrza primarul, al lui Popa Crăiţă — chiaburul, al lui Colţan — şeful de post. Cîtă durere şi cît m-am zbătut cînd mi l-au închis pe Bucur... Pe urmă războiul... Pe amîndoi mi i-a luat, şi, pînă la urmă, amîndoi s-au prăpădit. Mai întîi Bucur, apoi Vlaicu.

Ei, dar parcă dumneata, domnule dragă, n-ai cunoaşte toate necazurile astea ale mele. Le ştii tot de la mine, că m-am mai văicărit aseară... azi de dimineaţă.

— Continuaţi, vă rog, continuaţi, am îndemnat-o fiindcă mi-am dat seama că se oprise mai înainte de a-şi spune tot gîndul.

— Ei, da! Mai întîi Bucur, apoi Vlaicu. Pentru că m-am trudit să-i cresc, pentru că mi-am îngropat tinereţea. Mi-am zis: oricît aş alege, parcă am să pot să cunosc dinainte firea omului pe care mi l-aş lua bărbat de-al doilea? Mai bine să rămînă băieţii mei fără tată, decît cu unul vitreg şi, doamne pă-zeşte cîinos. Mai bine rămîn singură decît să mă judece ei mai tîrziu şi să nu mă sufere. Vezi, domnule dragă, asta a fost soarta mea: să fiu şi să rămîn mereu singură. Atunci cînd eşti tînără, mai treacă, meargă. Dar la bătrîneţe e greu, e tare greu. Ziua, dar mai ales noaptea. Cînd eşti bătrînă somnul te ocoleşte, dar gîndurile aleargă, te împresoară din toate părţile. Domnule dragă, dacă n-ar fi gîndurile, bătrîneţea, în singurătate, ar fi

mai uşoară. Gîndu-rile sînt ca viermii cei neadormiţi: nu se aciuiază niciodată. Nici măcar atunci cînd omul doarme. Dar totul ar fi cum ar fi dacă un anume gînd nu m-ar roade într-una; că odată cu moartea băieţilor mei mi s-a stins neamul. Eu, mîine-poimîine, pun braţele cruce pe piept. Şi n-am să am, domnule dragă, cui să-i las bruma asta de avere care o vezi: casa, lucrurile şi ce mi-o mai prisosi din pensie pînă oi închide ochii.

Conteni şi fiindcă n-o răbda inima să mă ştie stînd în curent, se ridică şi închise fereastra.

— N-oi fi răcind dumneata, domnule dragă, dar totuşi paza bună trece primejdia rea.

Îşi reluă locul şi cîteva clipe stătu tăcută, de parcă încerca să-şi adune gîndurile.

—Barem dacă mi-ar fi rămas de la ei nepoţi!... ştii, domnule dragă, cîteodată mă apucă aşa o sfî- şiere şi o tristeţe, încît... încît îmi vine să-mi fac singură seama. Atunci cînd mi-e mai greu plec de acasă şi mă duc la şcoală. Caut să ajung cînd sînt copiii în recreaţie. Mă cunosc toţi. În fiecare an, de ziua mea de naştere, vine o delegaţie de pionieri să-mi aducă flori şi să-mi ureze la mulţi ani. Copiii, cum mă văd intrînd pe poartă, aleargă la mine. Pe mulţi îi ştiu după nume. Îi întreb de părinţi, de şcoală, şi ei îmi povestesc, vorbind mai mulţi deodată, de nu mai înţeleg nimic. Dau numai din cap şi zic mereu: „Ei, brava! Asta îmi place! Brava vouă!” Stau cu ei de vorbă pînă sună de intrare. Mă întorc acasă şi cum intru pe uşă mă podideşte plînsul. Plîng... Plîng... Plînsul îmi ajută,

mă uşurează.

Iaca aşa se întîmplă, domnule dragă. Dar eu îţi vorbesc, îţi vorbesc şi aş face mai bine dacă te-aş lăsa să te întinzi puţin. M-aş întinde şi eu puţin, pentru vreo oră.

— Aş prefera să fac puţină mişcare. Dumneavoastră culcaţi-vă. Eu am să mă mai plimb puţin.

— Să te plimbi! se nelinişti bătrîna. Nu vezi, stă să plouă. Ce, vrei să te ude? Eu zic, domnule dragă, că tot mai bine e să te întinzi puţin.

Era evident că perspectiva de a face o plimbare o neliniştea. Dar de ce? Îi era teamă că aş putea sta de vorbă cu cineva şi afla unele lucruri pe care prefera să nu le aflu? Sau se gîndea că, sub pre-textul plimbării, voiam, de fapt, s-o caut pe Var-vara? Era atît de evident neliniştită, încît mi s-a făcut milă.

— Aveţi dreptate. Dintr-o clipă într-alta va ploua. Încă o dată, sărut mîna pentru masă.

— Să-ţi fie de bine, domnule dragă!

Deşi nu simţeam deloc nevoia odihnei de după- amiază, m-am culcat şi, spre surprinderea mea, am adormit imediat. M-am trezit tîrziu cînd începea să se înnopteze. Am cinat iarăşi numai cu bătrîna.

— Cît timp am dormit a fost pe aici nora dumneavoastră? am întrebat cu tonul cel mai indiferent.

— Nu, n-a fost.

— Şi ce credeţi? Va mai veni în seara asta?

— Nu, nu cred! Pesemne că s-a certat cu băr- batu-său şi căpcăunul n-o mai lasă să iasă din casă..

— Stă departe?

— Pe aici, prin vecini. Dar de ce mă întrebi?

— Aşa! Mă gîndesc că am să plec fără să-mi pot lua rămas bun de la dumneaei.

— Şi cînd vrei să pleci?

— Mîine, pînă în prînz.

— De ce n-ai rămîne să pleci cu trenul de seară?

— Să mă mai gîndesc. De fapt, mi-e totuna cu care tren plec.

—Dacă ţi-e totuna, atunci pleacă, domnule dragă, cu cel de seară.

Scurt timp după aceea, văzînd că bătrîna nu are chef de vorbă, i-am dat bună seara.

Stăteam acum în pat, cu mîinile sub cap şi mă gîndeam. Mă gîndeam la Varvara şi mă întrebam dacă trebuia să dau crezare bătrînei că nu se ară- tase fiindcă bărbatu-său — căpcăunul — n-o lăsase să iasă din casă. Totuşi, nu aveam nici un motiv ca să n-o cred. Dimpotrivă. În orice caz, eram hotărît. să nu plec mai înainte de a sta de vorbă cu ea.

Cred că trecuse mai bine de o oră de cînd mă tot gîndeam la Varvara, cînd deodată, cineva ciocăni abia auzit în uşă. Am sărit din pat şi dintr-un salt am fost acolo.

— Cine-i?

— Eu sînt. Pot să intru?

Era Varvara.

— Bineînţeles!

— Bună seara! îmi spuse păşind în cameră.

— Bună seara!

Stătea la numai cîţiva paşi, înaltă, frumoasă, cu şoldurile arcuite ca o

amforă, femeie adevărată.

— Cred că ar fi mai bine să încui uşa!

Am făcut ce mi-a cerut. Cînd m-am întors, Varvara stătea în pat cu picioarele adunate sub ea, cu spatele rezemat de perete, la fel ca atunci cînd o văzusem de prima dată.

— Deşi soacră-mea doarme, acum sînt parcă mai liniştită.

Tot timpul vorbise în şoaptă. La fel făcu şi acum.

— Pe unde aţi intrat? am întrebat.

— Pe uşa din faţă. Ea n-o încuie niciodată.

— Nu mai înţeleg nimic! am exclamat nedumerit.

— E mai bine să nu înţelegi, decît să-ţi închipui despre mine cine ştie ce. Stai aici şi am să-ţi explic totul.

Am făcut aşa cum mi-a cerut. M-am aşezat şi eu pe pat, la capătul celălalt — era locul pe care mi-l indicase — rezemîndu-mi spatele de perete.

— Vă ascult.

— Spune-mi, ai fost surprins că nu m-am arătat toată ziua?

— Mai curînd intrigat. De unde, la început, pă-reaţi deosebit de curioasă să ştiţi cît mai multe lucruri despre Vlaicu, pe urmă, dintr-o dată, interesul dumneavoastră a sucombat. Aţi plecat şi pînă acuma nu v-am mai văzut.

— N-am venit dinadins. Ai întrebat-o cumva pe soacră-mea de mine?

— Am întrebat-o. Mi-a explicat că, dacă nu v-aţi arătat, înseamnă că nu v-a lăsat soţul, care este… un căpcăun.

— Nu-i adevărat! Nu din cauza asta n-am venit. De altfel, trebuie să ştii că bărbatul meu de-al doilea nu-i deloc un

căpcăun. Soacră-mea v-a minţit.

— Atunci de ce n-aţi venit? Căci, fără îndoială, aţi făcut-o intenţionat.

Deşi continuam să mă adresez vorbindu-i la plural se părea că încă nu băgase de seamă.

— Fiindcă, de faţă cu ea, nu puteam să te în- treb ceea ce voiam să te întreb.

— Ce vă împiedeca?

— Ai să înţelegi lucrul acesta ceva mai tîrziu. Dar încă nu ţi-am spus de ce am venit acum...

— Ba da! Ca să întrebaţi ceea ce nu mă puteaţi întreba de faţă fiind soacra dumneavoastră.

— Nu pentru asta... Sau, poate, nu numai pentru asta. Mai precis, nu în primul rînd. Ai observat că soacră-mea nu mă iubeşte?

— Poate că nu vă iubeşte...

— Ţii minte în ce fel mi-a vorbit atunci cînd ţi-am cerut să ne povesteşti mai întîi despre Vlaicu?

Am dat din cap afirmativ.

— Mi-a fost ruşine. De aceea am plecat. Dar acasă mi-a fost şi mai tare ruşine. Mi-am zis: ce are să creadă despre mine omul acela, care a fost prieten

cu Bucur şi Vlaicu? Nimereşte din întîmplare în casa foştilor săi colegi de ostăşie şi soţia unuia din ei, în loc să se intereseze de cel care îi fusese soţ, este curioasă să afle amănunte despre cumnat. Fără îndoială, altceva nu poate să creadă decît că, fiind măritată cu unul, a trăit cu celălalt. Şi asta cu atît mai mult, cu cît spusele soacră-mi nu au făcut decît să-i întărească bănuielile. Fii sincer! Nu-i aşa că acesta ţi-a fost

gîndul?

— Nu! Mai precis, mi-a trecut şi un asemenea gînd prin minte. Dar nu am fost deloc convins că aşa s-au întîmplat lucrurile şi în realitate, mai ales că după ce aţi plecat soacra dumneavoastră a ţinut să mă convingă că ar fi cu totul absurd dacă aş gîndi astfel despre soţia lui Bucur.

— Dar atunci ce ţi-ai închipuit?

— Nimic precis! Mi-am zis cel mult că s-a nime-rit să cunosc două femei întrucîtva ciudate. Iar acum, deşi nu mi-aţi spus încă nimic, înclin să cred că fiecare aveţi cîte o taină pe care nu vreţi ca cealaltă s-o cunoască.

— Aşa presupui! mă întrebă cu mirare, dar parcă şi cu încîntare.

— Da!

— Prea departe de adevăr nu eşti. În orice caz, taina mea ai s-o afli. De aceea am venit. Mi-am spus: datorită bătrînei, omul acela sigur îşi în-chipuie că sînt o stricată. Trebuie să stau de vorbă cu el, să-i explic şi atunci nu mă va mai judeca greşit. Dumneata mi-ai spus adineauri că nu ai presupus că sînt ceea ce ai fi avut tot dreptul — la început bineînţeles — auzind insinuările soacră-mi. Şi mi s-a părut că o spui numai aşa, ca să fii politicos cu mine. E drept? Te rog să-mi confirmi încă o dată.

— Nu am fost deloc convins că sînteţi ceea ce se putea deduce din spusele soacrei dumneavoastră.

— Deci, acum cînd ştiu că nu ai o asemenea părere urîtă despre mine, mulţumită aş putea să plec fără a-ţi mai dezvălui ceea ce ai numit dumneata taina mea.

— Fapt confirmat, de altfel, şi de dumneavoastră, am ţinut să precizez. Desigur, aţi putea. Dar eu vă rog să n-o faceţi. Ştiţi, pe mine mă interesează oamenii, destinul lor. Dar sînt destine şi destine. Unele — cele de serie, aş zice — sînt mai puţin interesante. Pe mine nu mă lasă indiferent nici acestea. Dar în mai mică măsură. Altele, mai puţin obişnuite, mă pasionează. Atunci cînd întîmplarea face să descopăr asemenea destine, mă pîrjoleşte dorinţa, curiozitatea să le cunosc bine. Şi după ce, în sfîrşit, izbutesc — vă asigur că nu e deloc o treabă uşoară — încep să înţeleg de ce lucrurile s-au întîmplat aşa şi nu altfel.

— Eşti psiholog?

— Sînt numai în măsura în care psihologia mă ajută să descifrez destinele. Şi acum, revenind de unde am plecat, repet rugămintea. Dacă mă refuzaţi, mă puneţi în situaţia de a căuta să vă aflu taina din alte surse.

Varvara schiţă un zîmbet aproape batjocoritor.

— Nu cred că ai izbuti mare lucru. Sau, chiar dacă vei izbuti să afli şi altceva decît nişte simple şi infame bîrfeli, în nici un caz nu va fi ceea ce te interesează pe dumneata. Dar poţi să fii liniştit, n-am să te pun să umbli pe drumuri ca să... investighezi pe cont propriu. Îţi voi spune totul, singură.

— În acest caz aş vrea să începeţi prin a-mi spune...

— Nu aşa. Dacă ai să-mi pui întrebări, sînt sigură că n-am să fiu în stare să-ţi răspund. Şi nu pentru că n-aş vrea. N-am să pot, pentru că întrebările mi le

vei pune fără îndoială la întîmplare, şi în acest caz m-ai obliga să-ţi povestesc faptele nu în ordinea în care mi s-au întîmplat. Ar ieşi din această cauză o adevărată încîlceală. Mai înainte însă de a începe, aş vrea să te întreb ceva: soacră-mea nu ţi-a po- vestit nimic despre mine?

— Nimic! Atît doar că sînteţi o fiinţă ciudată şi că, în anumite împrejurări, lăsaţi impresia că...

— Că nu sînt în toate minţile? găsi ea în locul meu cuvintele potrivite, deşi cam brutale.

— Mda!

— Bineînţeles că nu are dreptate. Trebuie totuşi să ştii că adesea m-am purtat atît de trăsnit, încît nu e deloc de mirare că are despre mine o asemenea părere. Să-ţi dau un singur exemplu: am pus pe foc cele patru caiete din jurnalul lui Bucur.

— Am aflat. Mi-a dat să citesc puţinele file scăpate de foc. Nu înţeleg însă: cum aţi avut inima să le ardeţi?

— Ne-am înţeles să nu-mi pui întrebări. Sînt alte lucruri pe care trebuie, în prealabil, să le cunoşti. De pildă, că nu sînt născută şi crescută în satul acesta. Aici am venit după Bucur. Cînd l-am cu- noscut aveam şaptesprezece ani, eram în ultima clasă de liceu, iar el, douăzeci şi unu şi era student în anul trei la filozofie. Intr-o seară mă întorceam de la cinematograf. Era iarnă. Mă despărţisem de o prietenă la colţul străzii şi, fiindcă era frig, mă grăbeam. În dreptul casei noastre, lungit pe trotuar, zăcea un om. Am crezut că e un beţiv şi

mă gîn-deam că, dacă va mai rămîne mult timp culcat pe zăpadă, va îngheţa. Deşi beţivii îmi mai produc şi astăzi repulsie, mi-am luat inima în dinţi şi, aple- cîndu-mă deasupra lui, i-am strigat: „Ei, domnule, trezeşte-te că ai să îngheţi!” Abia atunci însă am observat că avea faţa plină de sînge şi că, deci, nu era beat, ci rănit, dacă nu chiar mort. Am rupt-o la fugă pînă în casă. Deşi era destul de devreme, din întîmplare tata se întorsese. I-am spus că în stradă zace un om rănit şi atunci toţi trei — tata, mama şi cu mine — am coborît. Cînd ne-am con-vins că omul din stradă trăieşte, n-am mai stat o clipă pe gînduri. L-am cărat în casă. Rană de cuţit sau de glonte nu avea, în schimb tot trupul îi era plin de vînătăi, iar faţa umflată şi plină de sînge. Pe spate, pielea îi plesnise şi, din cauza sîngelui, cămaşa îi era năclăită şi lipită.

Ei bine, rănitul nu era altul decît Bucur, viitorul meu soţ. Abia a doua zi a fost în stare să ne po-vestească de cine şi de ce fusese bătut. În oraşul nostru, deşi un oraş de provincie, datorită în bună parte faptului că era centru universitar, pulsa o activitate culturală destul de însemnată. Aveam teatru, cinematografe, trei ziare locale şi o revistă literară cu aparitie lunară. În ajun, Bucur ţinuse o confe- rinţă intitulată „Război şi pace” în care demonstra primejdia pe care o reprezintă fascismul pentru pacea lumii şi în primul rînd Germania lui Hitler. A doua zi, dimineaţa, în drum spre facultate, fusese acostat de nişte legionari, care, sub amenințarea pistolului, l-au silit să se urce într-o

maşină. L-au dus într-o casă de la marginea oraşului. Acolo l-au bătut şi schingiuit ca să dezvăluie ce alţi studenţi comu- nişti mai cunoaşte. (Notează că pe atunci nu era comunist.) L-au bătut pînă şi-a pierdut cunoştinţa. Probabil, temîndu-se să nu moară acolo, la ei, l-au vîrît din nou într-o maşină, aşa leşinat cum era, şi l-au aruncat pe o stradă, adică pe strada noastră.

Acasă, noi n-o duceam grozav de bine. Tata era mic slujbaş la întreprinderea comunală. Mama, ca să mai astupe unele găuri din bugetul familiei, cînd îşi mai făcea timp cosea pentru vecini pijamale. Guri de hrănit, cu toate, cinci, dintre care trei ale noastre, ale copiilor. Cea mai mare eu eram. Fraţii, mult mai mici: unul de treisprezece, celălalt de nouă ani.

Să mai hrăneşti o gură în plus, dar mai ales să procuri pe deasupra şi medicamente nu era tocmai uşor pentru ai mei. Totuşi, tata n-a vrut să-l trimi-tem la spital. „Dacă îl trimitem acolo, secăturile care l-au ciomăgit atît de rău, ca să se asigure că nu va vorbi, sînt în stare să dea buzna peste el în salonul medical şi să-l omoare. Mai bine îl ţinem la noi pînă se vindecă. Pe urmă n-are decît să-şi păzească singur pielea”, a hotărît tata.

Bucur a zăcut trei luni. L-a îngrijit mama, l-am îngrijit eu. Mai mult eu decît mama. Aveam deci, după cum am mai spus, şaptesprezece ani. Pînă la vîrsta aceea încă nu vorbisem cu nici un băiat. Co-

legele mele rîdeau de mine. Ziceau... că sînt frigidă, de vreme ce nu-mi plăcea să

vorbesc cu băieţii, să mă las sărutată şi mîngîiată. Într-adevăr, nu-mi plăcea aşa ceva. Pe vremea aceea eram o fată romantică. Tînjeam după dragoste, dar în acelaşi timp visam un Făt-Frumos. Dacă cineva m-ar fi întrebat cum doream să fie Făt-Frumosul meu, n-aş fi ştiut ce să răspund. Dacă mi-ar fi pus cineva o asemenea întrebare după ce a intrat în casă la noi Bucur, i-aş fi răspuns fără nici un fel de ezitare, arătîndu-l: „Iată Făt-Frumosul meu. Făt-Frumosul meu este curajos şi viteaz la fel ca acela din poveste. Lui nu i-a fost teamă că îşi riscă viaţa. El s-a luptat cu arma cuvîntului împotriva dihaniei cu cizme, că-maşă verde şi pistoale la brîu. Făt-Frumosul meu e pur, neîntinat de nici un viciu, Făt-Frumosul meu e un romantic. El crede că nimic nu poate fi mai frumos pe lume decît dragostea adevărată dintre băr- bat şi femeie. Făt-Frumosul meu e un vizionar fiindcă el crede neclintit că într-o zi sămînţa ***stăpînilor*** va dispărea de pe faţa pămîntului. Făt-Fru- mosul meu este un înţelept. Gîndirea lui ştie să se rotească în înălţime asemenea unui vultur. Dar, în acelaşi timp, Făt-Frumosul meu este generos. Mă ia de mînă şi mă ajută să mă ridic şi eu pînă acolo unde s-a putut înălţa în zborul ei avîntat gîndirea omenească.”

Înţelegi? Calităţile lui Bucur deveniseră pentru mine calităţile bărbatului ideal, calităţile Făt-Fru- mosului la care visam şi pe care îl aşteptam cu nerăbdarea înfrigurată şi castă a celor şaptesprezece ani ai mei.

Dar...

— V-aţi înşelat, nu-i aşa?

Nu-mi răspunse. Descoperind că rochia i se săltase mult deasupra genunchilor, şi-i acoperi cu un gest aproape cast.

— Dar... ţi-am spus, aveam pe atunci şaptesprezece ani şi încă nu izbutisem să mă cunosc. Pe atunci habar nu aveam ce fel de om sînt. Pe urmă, cînd a intrat Bucur în casa noastră, cînd ne-am împrietenit, am crezut că sînt aşa cum mă vedea el. Îl admiram atît de mult pentru inteligenţa lui, încît eram convinsă că aşa sînt, fiindcă nu se putea ca el să greşească. Dar în acelaşi timp îi eram şi recunoscătoare deoarece datorită numai lui izbutisem să mă descopăr pe mine însămi. Trebuie să-ţi mai spun că eram mîndră de ceea ce descoperisem. Şi ştii de ce? Pentru că imaginea pe care o vedeam în oglinda în care el mă silea să privesc îmi dădea dreptul să fiu aşa. Sînt — îmi spuneam — altfel decît celelalte fete. Şi mîndră de mine, îmi compătimeam colegele pentru flirturile lor mărunte şi vulgare, pentru incapacitatea lor de a trăi adevărata dragoste.

Aveam, cum ţi-am spus, şaptesprezece ani!... Şi cînd încă nu împlinisem optsprezece am devenit soţia lui Bucur.

— Îl iubeaţi, cînd v-aţi căsătorit cu Bucur?

Mă privi aproape cu compătimire.

— Bineînţeles că îl iubeam. Apoi după o pauză: atunci, într-un anumit fel. În primii doi ani am locuit la părinţii mei...

Am întrerupt-o:

— Vă rog să nu povestiţi mai departe, pînă nu mă lămuriţi ce înţelegeţi prin „...l-am iubit într-un anumit fel”. Cum,

adică ***într-un anumit fel?***

Varvara mă privi iarăşi cu compasiune.

— Se spune că omul iubeşte cu adevărat o sin-gură dată în viaţă. E o părere relativă. Există, desigur, şi asemenea cazuri. Dar, în general, oa-menii pot iubi cu adevărat de mai multe ori. O dragoste diferă de alta după gradul de intensitate.

— Păi, da! Cei care susţin că oamenii iubesc o singură dată în viaţă consideră că iubirea ade-vărată este numai aceea care îţi oferă maximum de intensitate. Nu credeţi?

— Nu! Nu cred deloc. Îndrăznesc să spun că în viaţă nu se întîmplă decît foarte rar ca dragos- tea adevărată să fie aceea care îţi oferă posibili- tatea să trăieşti cu maximum de intensitate.

— Nu vorbiţi... ca o femeie!

— Da, aveţi dreptate. Teoretizez. Dar ce să fac? Am învăţat de la Bucur să teoretizez. Dacă vrei... să gîndesc, şi nu să iau doar cunoştinţă de ce se întîmplă în mine şi în realitatea înconjurătoare.

— Şi cum aţi ajuns la concluzia de mai adineauri? Gîndind la cele ce s-au petrecut cu dumneavoastră? am întrebat întrucîtva ironic.

— Să nu credeţi că ironia dumneavoastră mă supără. În definitiv, auzindu-mă debitînd asemenea păreri, aveţi tot dreptul să fiţi ironic. Şi totuşi... Cel puţin pînă la proba contrarie, cred că am dreptate atunci cînd afirm că nu totdeauna dragostea adevărată este aceea care îţi oferă posibilitatea să trăieşti cu maximum de intensitate. Nu tuturor oamenilor le place să urce Caraimanul, după cum nu tuturora le

este dat să devină piloţi pe avioane supersonice. Asta, una la mînă. A doua — şi eu la asemenea cazuri mă refer — nu toţi ***suportă*** să escaladeze Caraimanul sau să devină astronauţi. La fel şi în dragoste. Nu fiecare bărbat sau femeie are o constituţie care să ***suporte*** marile înălţimi, sau, altfel spus, să suporte o dragoste care îţi oferă maximum de trăire. Din acest motiv, dacă am ad-mite că omul iubeşte o singură dată în viaţă, tre- buie amendată această aserţiune în felul următor: omul iubeşte cu adevărat atunci cînd cei doi parteneri îşi oferă unul altuia, tocmai datorită unei identităţi de structură sufletească, un climat care să poată fi suportat reciproc. În cazul cînd această condiţie nu este posibilă survine ***sincopa***. Ce părere ai? mă întrebă.

— În teoria dumneavoastră un dram de adevăr există. Credeţi însă că definiţia dumneavoastră e completă?

— Scuză-mă, dar eu nu am pretenţia să definesc dragostea. Am vrut numai să reliefez un anumit aspect.

— Cred însă că nu pentru...

— Ştiu — mă întrerupse — ce vrei să spui: că nu spre a teoretiza asupra dragostei ne pierdem noaptea. Eu aş mai adăuga, nu pentru aceasta am

venit la dumneata. Dar am făcut cu bună ştiinţă o asemenea digresiune, şi te rog să ţii seama de ea atunci cînd vei reflecta asupra celor ce urmează să afli de acum încolo. Şi te mai rog ceva: să mă întrerupi cît mai puţin posibil. De acord?

— De acord, i-am răspuns, şi m-am uitat la ea de parcă o vedeam atunci

prima dată. De un sfert de oră descopeream o altă Varvara. Cea pe care o cunoscusem de dimineaţă mi se păruse o femeiuşcă frumoasă, debordînd de sexualitate, un pic neruşinată, poate puţin ciudată, dar în orice caz mărginită. Chiar limbajul, felul ei de a se exprima nu-mi dăduseră motive să bănuiesc defel că aveam de-a face cu o intelectuală. Din punct de vedere cultural satele noastre s-au ridicat atît de mult, încît cel care nu le cunoaşte climatul actual este pur şi simplu uluit atunci cînd i se iveşte prilejul să constate la ce nivel pot dezbate acum ţăranii proble-mele care îi interesează. Şi fiindcă în călătoriile mele prin ţară am avut prilejuri să constat acest lucru, faptul că observasem la Varvara o anumită uşurinţă în a se exprima şi un vocabular mai ales nu mă surprinsese, ci pusesem aceasta pe seama creşterii generale a nivelului cultural al satelor.

Abia de un sfert de oră descoperisem că Varvara era o intelectuală, poate cumva prea interiorizată, dar în orice caz, cu un anumit fel personal de a privi lucrurile, nu lipsit de interes.

— Cum ţi-am spus — continuă ea — în primii doi ani am locuit la părinţii mei. Cu alte cuvinte, pînă cînd Bucur şi-a luat licenţa — dacă te interesează — cu calificativul maxim. Între timp devenisem şi eu studentă. Bineînţeles, m-am înscris şi eu tot la filozofie. Aceşti doi ani au fost... Cum să te fac să înţelegi ce au însemnat aceşti doi ani pen-tru mine? În primul rînd au fost ani de o intensă activitate intelectuală. Ore întregi în biblioteci, nu pentru a studia ceea ce era

strict legat de cursurile de la facultate, ci pentru a ne edifica asupra unor probleme care ne interesau deopotrivă, din dome- nii foarte variate. Vizitam expoziţii, muzee, mer-geam la concerte, ne apucau adesea zorile rătă- cind pe străzi, nu însă ca doi tineri îndrăgostiţi, îmbătaţi de dragoste, ci discutînd despre cine ştie ce probleme nici pînă astăzi definitiv soluţionate, deşi asupra lor au emis păreri diverşi înţelepţi ai pămîntului.

Aici e necesar să fac o precizare. La început am fost convinsă că asemenea probleme ne interesau, ne pasionau pe amîndoi în egală măsură. Dar pe la începutul anului următor am descoperit ceva care m-a derutat mai întîi, iar pe urmă m-a ne-liniştit. Am descoperit, spre surprinderea mea, că interesul pentru problemele care ne pasionează succesiv, în decursul anului expirat, niciodată nu pornise de la mine. Curiozitatea, nevoia de a cunoaşte fuseseră mai întîi ale lui Bucur, şi niciodată acele probleme nu ar fi ajuns să mă intereseze dacă, în prealabil, el nu mi-ar fi atras atenţia asupra lor.

Dar am mai descoperit ceva. Că atunci cînd ajungeam să-mi fac o părere, de fapt îmi însuşeam concluzia la care ajunsese Bucur. Mai mult decît atît, chiar argumentele care mă conduseseră la acea concluzie, în cea mai mare parte erau tot ale lui Bucur.

Aceste constatări au constituit semnalul de alarmă. Fiindcă, trebuie să ştii, Bucur se străduise, şi pînă la urmă izbutise, să mă înveţe a gîndi asupra mea însămi, cu alte cuvinte, să mă analizez. A

fost, cred, prima analiză pe care am făcut-o în mod independent şi prima concluzie nu ***însuşită***, ci ***personală*** la care am ajuns. Anume că, de fapt, trăiesc în umbra lui Bucur. Sînt sigură că ai să mă întrebi ce înţeleg prin aceasta.

— Deşi cred că ştiu, aş prefera totuşi să-mi explicaţi.

— Spune-mi mai întîi ce ai înţeles dumneata.

— Că preferinţele, gîndurile, gusturile şi aşa mai departe nu erau ale dumneavoastră, ci, de fapt, ale lui Bucur.

— Exact! Şi totuşi nu acesta era cei mai grav lucru. Grave, alarmante au devenit lucrurile atunci cînd am descoperit că obosisem. Lui Bucur îi plă- cea să se plimbe tot pe creste de munte, să escaladeze înălţimile, să-şi umple plămînii cu aerul tare al piscurilor. Şi eu, ajutată de el, îl secondasem. Un an de zile, ajutată de el, cot la cot cu el, am urcat, am escaladat stînci abrupte şi am simţit satisfacţia izbînzii cîştigate prin eforturi. Dar iată că de pe urma acestor eforturi începusem să mă re- simt. Începusem să obosesc. Cu alte cuvinte, am descoperit că natura nu mă înzestrase cu aceleaşi însuşiri cu care îl înzestrase pe Bucur. Am descoperit că eram o cardiacă fără să ştiu şi că, în entuziasmul meu, străduindu-mă să ţin pasul cu un alpinist încercat, dacă mai continuam mult timp aşa, mă ameninţa sincopa.

Şi cu toate acestea îl iubeam. Îl admiram. Îi eram recunoscătoare pentru că îmi dăduse posibilitatea să cunosc satisfacţiile pe care ţi le dă o muncă intelectuală susţinută. Şi îi mai eram

recunoscă- toare şi pentru altceva: că mă iubea, ***pe mine***, că încă mă mai iubea. Pe de altă parte eram şi mîndră că tocmai eu, atît de deosebită lui, îi cîştigasem dragostea.

Ce trebuia să fac? Dumnezeule, cît e de com-plicat sufletul omenesc!... Începusem să obosesc... Începusem să pierd interesul faţă de ceea ce fuse-seră pînă atunci preocupările lui Bucur şi — fiindcă aşa îmi închipuisem — ale mele. Începusem să descopăr farmecul unor lucruri sau al unor preocupări mult mai simple şi mai imediate. Şi descope- rindu-le, pe ascuns, am început să gust aceste mărunte satisfacţii pentru care mă mustram şi mă ruşinam. Mă mustram fiindcă le consideram inferioare celor de pînă acum şi mă ruşinam fiindcă, delectîndu-mă cu ele pe ascuns, aveam sentimentul că-l fur pe Bucur. Să-ţi dau un exemplu. Cu Bucur mă duceam la toate concertele. Bucur era îndrăgos- tit de muzica lui Bach, iar eu, la rîndul meu, la fel. Din economii — Bucur dădea meditaţii şi seara făcea corectura la un ziar — ne cumpărasem discuri. Mai ales iarna ne instalam pe cîte un fotoliu alături şi Bucur punea „picupul". Ascultam regulat şi la radio concertele filarmo- nicii noastre sau ale vreunei alte filarmonici ce- lebre despre ale cărei concerte aflam din programul radio. Bucur asculta cu plăcere şi muzică popu-lară. În schimb, nu putea suferi pe aceea de jaz. Şi dacă lui nu-i plăcea, nu-mi plăcuse nici mie. Dar într-o zi, stînd acasă singură şi deschizînd radioul, am descoperit că totuşi îmi place muzica de jaz. Am mai descoperit, treptat, şi alte

lucruri care înainte nu mă interesau sau îmi repudiau, fiindcă pe el nu-l interesa sau fiindcă le repudia.

Şi aşa, încet, încet am ajuns să mă descopăr pe mine însămi, să-mi dau seama cît valorez sau, mai precis, cum se spune, cîţi bani fac. Sigur, nu eram aşa cum mă vedea Bucur. Nu eram nici aşa cum mă crezusem eu însămi. Comparînd, cu închipui- rea, cele două imagini, concluzia nu-mi era favorabilă. Aceasta, pe de o parte, mă întrista. Fiindcă, dacă aş fi putut să aleg, categoric aş fi preferat să fiu ***cealaltă***, aceea care crezusem că sînt. Dar fiindcă nu puteam fi — şi de lucrul acesta mă convinsesem fără nici un fel de dubiu — mă bucuram că cel puţin izbutisem să mă descopăr. Pe de altă parte, descoperisem şi voluptatea de a fi eu însămi. Eu, care sufeream dacă o oră nu puteam fi cu Bucur, începusem să caut pretexte ca să rămîn singură. Lepădînd pielea celeilalte, trăiam voluptatea de a mă simţi în propria mea piele, de a fi eu însămi. Voluptatea aceasta consta acum în a nu-mi refuza unele mici plăceri după care — mai înainte nici prin minte nu-mi trecuse — undeva în subconştient tînjeam. Spre pildă, să intru într-un cinematograf şi să văd un film prost sau o melodramă ief- tină, să admir vitrinele care expuneau fleacuri strălucitoare după care femeile se dau în vînt, să mă plimb cu o colegă şi să discutăm o mie de nimicuri, să mă interesez ce se poartă şi să constat cu pă- rere de rău că rochiile mele, pieptănătura sînt te- ribil de demodate. În fine, să simt plăcere atunci cînd observam că un bărbat se uită la

mine aşa cum se uită ei atunci cînd o femeie le place.

Ei da, pentru a putea gusta voluptatea acestor mici plăceri căutam pretexte ca să rămîn singură. În- tîmplarea a făcut ca dorinţa, mai precis nevoia de a rămîne singură, să coincidă cu perioada cînd Bucur, din motive pe care aveam să le aflu mai tîrziu, mă lăsa mai mult timp singură.

Profitînd de un moment de pauză, am întrebat-o:

— În ce an s-a întîmplat ceea ce îmi povestiţi?

— În primăvara anului 1939.

— Deşi mi-aţi cerut să pun cît mai puţine întrebări, totuşi am să vă mai pun una: mi-aţi spus că Bucur a fost crunt bătut de legionari deoarece într-o conferinţă publică luase poziţie hotărîtă împotriva fascismului.

— Exact!

— După aceea, ce s-a întîmplat? N-a mai avut de suferit din cauza lor? L-au lăsat în pace? Care a fost poziţia lui după aceea?

— Înţeleg! Cu alte cuvinte, vrei să ştii dacă a continuat să fie un luptător.

— Bineînţeles! i-am confirmat cam din vîrful buzelor, fiindcă îmi suna neplăcut acel „cu alte cuvinte” care revenea des în vorbirea ei. De obicei, prin acest ,,cu alte cuvinte” căuta să lămurească mai bine ceea ce, oricum, era clar şi fără această explicaţie suplimentară, de parcă în sinea sa avea serioase îndoieli că eram în stare s-o înţeleg.

— Desigur, el nu şi-a renegat convingerile. Dimpotrivă, scurt timp după aceea a devenit mult mai activ.

Astăzi aş zice, cu mult mai multe rezultate pozitiv active.

Trebuie să ştii că în viaţa lui Bucur conferinţa de care ţi-am amintit a însemnat o răscruce. Şi iată de ce: a fost ţinută cu prilejul unui festival organizat de către Societatea femeilor ortodoxe — filiala din oraşul nostru. (Fondurile strînse trebuiau să servească nu ştiu căror scopuri filantropice). Că din conducerea acestei societăţi făcea parte doar coconetul din protipendadă, probabil că ştii. Cred, de asemeni că nu este nevoie să-ţi spun cam care erau concepţiile politice ale acestor doamne.

— Bine, dar cum de a ajuns Bucur conferenţiar la un astfel de festival?

— Ai s-o afli îndată. Iniţial, conferinţa trebuia să fie ţinută de un profesor universitar. Profesorul Răureanu de la catedra de psihologie. Profesorul Răureanu era un orator excelent, om cult, deose- bit de spiritual, era o adevărată plăcere să-i audiezi cursurile. Datorită acestor calităţi — mai ales ulti-mei — era solicitat să ia cuvîntul la diferite festivităţi ocazionale. Aceasta mai ales că pe vremea aceea, ca orientare politică, nu era... nici cald, nici rece.

Festivalul a fost anunţat prin afişe speciale şi prin presă. Dar iată că în dimineaţa zilei cînd tre-buia să aibă loc, profesorul se îmbolnăveşte. O gripă, temperatură. Coconetul intră în panică. Unde să găsească la repezeală un alt conferenţiar? Cei solicitaţi refuză sub diferite pretexte. Preşedinta, disperată, îl cheamă la telefon pe profesor. Oare domnul profesor nu ar putea totuşi ţine

confe- rinţa? Nu, profesorul în nici un caz nu poate. Are temperatură, treizeci şi nouă de grade. Dar dacă doamna preşedintă nu a găsit un alt conferenţiar, el îi sugerează să se adreseze eminentului său student din ultimul an, Bucur Vişinoiu. În disperare de cauză, doamna preşedintă este nevoită să accepte.

În seara aceleiaşi zile, sala teatrului era plină. În loji, protipendada. În staluri, lume pestriţă — în mare majoritate intelectuali —, la balcon şi galerie, elevi şi studenţi. Aducînd la cunoştinţa publicului îmbolnăvirea subită a profesorului, pentru a adăuga un spor de prestigiu conferenţiarului care îl înlocuia, l-a anunţat „asistent al profesorului Rău- reanu", ceea ce bineînţeles nu era adevărat.

Şi Bucur şi-a început conferinţa intitulată „Război şi pace" .

Bucur era un bun orator. Dar nu unul agitatoric. Cum să-ţi explic? Sînt unii vorbitori care se adresează inimii. Prin gesturi, prin ton, printr-un anu- mit fel de a face apel la sentimente sînt în stare să electrizeze auditoriul, să smulgă adevărate ro- pote de aplauze. Bucur a fost altfel. Bucur se adresa raţiunii. Ascultîndu-l, aveai impresia că ridică o clădire, pornind cu temelia, cărămidă cu cărămidă. O clădire fără artificii şi zorzoane arhitecturale, dar solidă şi, datorită tocmai simplităţii, frumoasă, graţioasă. Bucur, prin argumentele pe care le aducea, mai precis prin logica implacabilă a argumentelor, te obliga să-

i dai dreptate chiar dacă ceea ce spunea nu-ţi făcea plăcere. Nici după ce-l ascultai pînă la capăt şi nici înainte nu simţeai nevoia să strigi ,,ura" şi nici să-ţi rupi palmele aplaudînd. Bucur convingea, nu entuziasma. Bucur convingea nu inima, ci raţiunea — şi tocmai de aceea convinge-rile pe care ţi le insufla erau durabile.

Dar să reviu la conferinţă. Ţi-am spus cum era intitulată: ***Război şi pace***. Mulţi dintre cei aflaţi în sală au crezut că va vorbi despre capodopera lui Tolstoi. Probabil că şi preşedinta a crezut la fel. Dar Bucur a vorbit despre cu totul altceva: despre Germania, despre războiul pe care Hitler îl pre-gătea, despre necesitatea apărării păcii fără compromisuri. Un rechizitoriu aspru la adresa fascismului cu atacuri vehemente şi sarcastice la adresa celui autohton. În timpul conferinţei, cîţiva ciomăgari de legionari au căutat să-l întrerupă, dar la protestele sălii, n-au avut încotro şi au trebuit să se potolească.

Bucur mi-a mărturisit că atunci cînd s-a hotărît despre ce anume să vorbească nu fusese conştient că a lupta de unul singur împotriva fascismului însemna în cel mai bun caz donchijotism. Confe-rinţa a făcut destulă vîlvă în oraş. Cum au reac- ţionat legionarii, ştii. Dar trebuie să mai afli că, datorită conferinţei, Bucur a atras asupra sa inte-resul şi simpatia comuniştilor din universitate care

au căutat să şi-l apropie, fapt care, de altfel, s-a şi întîmplat scurt timp după aceea.

Bineînţeles, eu n-am ştiut nimic. În

primul rînd, datorită desăvîrşitei mele ignoranţe în ceea ce priveşte metodele de luptă ale comuniştilor în ilegalitate. În al doilea rînd, fiind foarte îndrăgostită de Bucur, ignoram tot ceea ce nu era în legătură directă cu noi doi.

Trebuie să-ţi spun că în discuţiile noastre Bucur aborda deseori subiecte politice. De la el am auzit pentru prima dată de Babeuf, de Bakunin, de Manifestul Comunist, de „Originea familiei". Îmi ziceam că Bucur are „concepţii de stînga", dar nu mi-a trecut o clipă prin minte că este ceva mai mult decît un „student democrat". Vreau să spun, nu mi-a trecut o clipă prin minte că ar putea fi comunist. Or, studentă democrată mă consideram şi eu şi nu o dată s-a întîmplat ca în diverse împrejurări, cînd era nevoie să se ia poziţie împotriva legionarilor din facultate, să mă găsesc alături de ceilalţi studenţi democraţi. (Nu ştiam pe atunci că cei care organizau şi conduceau acţiunile grupului studenţilor democraţi erau comuniştii).

Adevărul în legătură cu Bucur am început să-l bănuiesc datorită următoarei întîmplări. Într-o dimineaţă — se întorsese acasă tîrziu după miezul nopţii — am găsit pe haina lui Bucur o pată mări- cică de vopsea roşie.

— Bucure, cum ai izbutit să-ţi pătezi în halul ăsta haina cu vopsea? l-am întrebat.

Bucur se necăji mult. Nu i-a trecut supărarea nici după ce pe haină n-a mai rămas nici urmă de pată.

— Gata, dragul meu! Acum nu mai ai motiv să fii necăjit.

— Ba am, sînt necăjit, fiindcă am putut

să fiu atît de ageamiu ca să mă pătez.

În dimineaţa aceea aveam curs la prima oră, aşa că am plecat de acasă înaintea lui Bucur. În drum spre facultate trebuia să trec pe o stradă unde se afla o mare fabrică de textile, proprietatea unui

armean. Am văzut atunci doi indivizi — amîndoi aveau mutre de asasini — care se căzneau să şteargă de pe un zid o inscripţie din care nu se mai vedea decît cuvîntul ***fascism***. Nuanţa de roşu cu care fusese scris cuvîntul ***fascism*** era la fel cu a petei de vopsea de pe haina lui Bucur. A fost prima bănuială şi prima mea spaimă. Spaimă pentru soarta lui Bucur. Nu i-am spus nimic, nu i-am pus nici o întrebare. Curînd după aceea am avut certitudinea.

Să nu-ţi închipui cumva că am aflat ceva de la el. Nu! M-am convins singură. Cum? A început să-mi vorbească despre o mie de amănunte, cărora pînă atunci nu le dădusem importanţă. De pildă, de fiecare dată cînd se întorcea din oraş noaptea tîrziu ochii îi străluceau într-un fel ciudat care îl înfrumuseţa. Citeam în ei parcă satisfacţia unei datorii împlinite. Era atunci ca niciodată de tandru. Mă regăsea parcă după o absenţă îndelungată. Sau un alt amănunt, pînă atunci ignorat: cînd era acasă avea grijă ca storul de la una din ferestre să fie lăsat numai pe trei sferturi. La început am crezut că e un capriciu, dar apoi mi-am dat seama că este un semn de recunoaştere. Pe urmă, nu o dată se întîmpla să-l caute cîte cineva pe care apoi nu aveam să-l mai văd niciodată. Ei,

dar au fost atîtea lucruri în aparenţă neînsemnate care m-au convins!

Odată a fost chemat la telefon. Din răspunsurile pe care le dădea Bucur am înţeles că la capătul celălalt al firului era un coleg care îl vestea că nu a putut pregăti lucrarea de seminar, deoarece nu-şi putuse procura cărţile din bibliografia obligatorie. Bucur l-a informat că ar putea găsi cărţile de care are nevoie la un oarecare Sandu. Pe urmă a închis telefonul. Am observat imediat, în ciuda eforturilor de a arăta contrariul, că Bucur era frămîntat, neliniştit.

Şi pentru a doua oară spaima m-a potopit.

— Bucure, mi-e teamă pentru tine!... Pentru noi.

A înţeles că ştiu.

— Să nu întrebi nimic, Vari! mi-a cerut, evitîn- du-mi privirea.

— Nu te voi întreba. Dar, dragul meu, mi-e frică, mi-e tare frică să nu te aresteze. Se spune că la Siguranţă se torturează. Eu, Bucure...

— Ştiu, Vari! Tu nu poţi îndura suferinţa fizică.

Ştia! Cum de ştia, nu-mi dau seama. Dar ade- vărul acesta era. Pe atunci, suferinţa fizică mă îngrozea. Poate unde nu cunoscusem încă pe cealaltă, pe cea morală, suferinţa spiritului. După ce am cunoscut-o, prima nu m-a mai îngrozit. Şi am ştiut că, dacă vreodată s-ar ivi prilejul să trec printr-o asemenea încercare, voi avea tăria să rezist. Dar nu s-a ivit. Mai încolo vei afla din ce motiv.

Bucur nu avea taine faţă de mine. Mai

bine zis, nu avea taine în afară de aceea legată de activita- tea politică ilegală pe care o desfăşura. Dar despre aceasta nu-mi spunea nimic, iar eu nu-l întrebam. Într-o zi m-a întrebat:

— Vari, ce-ai zice de o plimbare pînă la ***Moară?***

— Ar fi minunat! i-am răspuns bucuroasă fiindcă, într-adevăr, plimbarea mi-ar fi făcut mare plăcere. Cînd vrei să plecăm?

— Păi, mîine dimineaţă. Au să mai vină nişte prieteni cu soţiile.

Moara se afla în afara oraşului, într-o pădurice, şi era un loc obişnuit de excursie în timpul verii. De ce i se spunea ***Moara*** nu ştiu, fiindcă nu exista nici urmă de moară şi nici a vreunei ape prin apropiere.

A doua zi dimineaţa, luîndu-ne mîncare într-un rucsac, am plecat. Acolo ne-am întîlnit cu cîţiva din prietenii lui, pe care-i mai văzusem în dife- rite alte împrejurări. Erau cu soţiile.

Trebuie să-ţi mărturisesc, o clipă nu mi-a trecut atunci prin minte că excursia era un pretext ca soţii noştri să se poată întîlni într-o şedinţă conspirativă. După puţină vreme, unul cîte unul au dispărut în pădurice. Cel puţin o jumătate de oră nu i-am mai văzut. În tot acest timp, noi femeile

ne-am comportat ca şi cînd niciuna dintre noi n-ar fi observat absenţa bărbaţilor.

De ce ţi-am povestit această întîmplare? Ca să înţelegi mai bine că Bucur, deşi nu călca legile conspiraţiei, într-un anumit fel nu mă ţinea departe şi, în anumite împrejurări — de pildă

excursia de la ***Moară*** — îmi dădea posibilitatea să-l ajut.

În perioada de care îţi vorbesc, din ce în ce mai des se întîmpla ca Bucur să mă lase singură. Se întorcea noaptea tîrziu, obosit, plin de noroi şi nu de puţine ori murat de ploaie. Şi eu ştiam că de fiecare dată cînd lipseşte de acasă exista primejdia de a fi arestat. Dar deşi îmi dădeam seama de această teamă, de ceea ce i se putea întîmpla, era totuşi suportabilă. Şi era suportabilă dintr-un motiv foarte egoist, foarte meschin, dacă vrei. Perioada cînd Bucur lipsea mult de acasă, a coincis — cum ţi-am mai spus — cu momentul cînd, descoperindu-mă, simţeam nevoia să fiu singură. Nevoia aceasta de a fi singură, de a mă simţi eu însămi era atît de imperioasă, încît aproape nu observam că Bucur absenta mai mult ca de obicei. Dimpotrivă, mi se părea că, retranşîndu-mă în mine însămi, eu eram aceea care îl lăsam prea mult singur.

— Cum a fost posibil! am exclamat fără voie.

— Uite că a fost posibil. Mă descopeream egoistă şi, în sinea mea, mă dispreţuiam. Totodată, îmi era teamă să nu observe schimbarea ce se petrecuse în mine. Îmi era teamă ca Bucur, observînd că-l las singur...

— Iertaţi-mă că din nou vă întrerup. Dar nu înţeleg.

— Ce nu înţelegi?

— Două lucruri. Mai întîi că Bucur, de vreme ce lipsea mult de acasă, ar fi putut să observe şi eventual să vă reproşeze că-l lăsaţi singur. Pe urmă, nu mi-e clar în ce sens consideraţi că-l lăsaţi singur,

de vreme ce el era acela care lipsea de acasă.

— Vezi, dumneata nu ţii seama de un lucru şi anume că îl iubeam mult. Iubindu-l, grija mea, temerile mele, dorinţa mea fierbinte de a nu i se întîmpla nimic rău trebuia să-l însoţească tot timpul cît el îşi risca libertatea, dacă nu chiar viaţa. Şi fiindcă nu se întîmpla aşa, fiindcă din acest punct de vedere îl lăsam singur, îmi reproşam egoismul. Pe urmă în ceea ce îl priveşte pe Bucur. Mă iubea şi el mult. Or, dacă mă iubea, mai precis, tocmai fiindcă mă iubea mult, îmi era teamă că într-o zi va descoperi că-l lipsesc de pavăza gîndurilor mele cele mai bune, a dorinţei mele fierbinţi să nu i se întîmple nimic rău. Acuma înţelegi?

— Înţeleg!

— Pe urmă îmi mai reproşam că-i ascund ceea ce se întîmplă cu mine. Dar îi ascundeam fiindcă îmi era teamă să nu-l pierd. Îmi ziceam: dacă Bucur va afla că, în fond, nu sînt decît o femeiuşcă, nu mă va mai iubi, mă va părăsi. Şi eu nu voiam să se întîmple acest lucru, fiindcă îl iubeam. Pe de altă parte, îmi era ruşine să continui a-l minţi. De aceea, îmi dădeam seama că lucrurile nu mai pot continua aşa, că, mai curînd sau mai tîrziu, va tre- bui să-i mărturisesc adevărul. De multe ori am crezut că mă şi hotărîsem. Aşteptîndu-l, mă pregăteam ce şi cum să-i spun, ca cel puţin în clipele acelea hotărîtoare, eu, cea reală, să nu apar mult prea coborîtă în ochii lui în comparaţie cu imaginea ideală pe care şi-o făcuse despre mine. Cu alte cuvinte, voiam ca, spunîndu-i adevărul, s-o fac pe baza unei analize profunde, sondînd pînă

în adîncurile cele mai tenebroase ale sufletului meu. Bucur mă învăţase, şi eu mă obişnuisem întrucîtva, să nu mă mulţumesc doar cu aparenţa, ci să caut esenţa lucrurilor (Obiceiul acesta îl mai păstrez şi astăzi deşi, datorită împrejurărilor, a lipsei de exerciţiu şi poate a vîrstei, nu totdeauna cu rezultate satisfăcătoare).

Dar de fiecare dată amînam. Cînd îl vedeam tre- cînd pragul, cînd îi citeam bucuria din priviri, cînd îl simţeam că intra în casa noastră aşa ca un beduin însetat într-o oază, tot curajul mă pă-răsea. Ştiam că mă iubea, ştiam încă şi mai mult: că dacă va fi să-l pierd nici un alt bărbat nu va fi în stare să mă iubească la fel.

Amînam mereu. Fiindcă nu voiam să-l fac să sufere. Îl simţeam ca pe un băiat mare care are ne- voie de mine, nu ca să-i cîrpesc ciorapii sau să-i gătesc mîncare, ci ca de o tovarăşă de viaţă. Amî-nam şi pentru că, iubindu-l, nu voiam să-l pierd. Dar la un moment dat a mai survenit ceva din care cauză nu am mai avut curajul să provoc a expli- caţie sinceră.

Într-o noapte s-a întors acasă tare tîrziu.

Strălucirea ochilor lui, numai în aparenţă stra- nie, era aproape aidoma ca atunci cînd l-am cules din stradă, rănit.

Străluceau a dîrzenie şi mînie, a oroare şi temeritate. Bucur de atunci, cu oasele zdrobite şi cu pielea plesnită de lovituri nu fusese deloc înfrico- şat, ci, dimpotrivă, şi mai îndîrjit. Dacă nu ar fi fost tata care să-l convingă că de unul

singur şi pro- cedînd aşa cum procedase, a-i înfrunta pe legionari nu însemna deloc o bravură, sînt sigură că, după însănătoşire, ar fi fost în stare să comită multe fapte necugetate.

De aceea, regăsind în privirea lui aceeaşi stranie strălucire, l-am întrebat.

— Bucure, dragul meu, ce se întîmplă cu tine?

— De ce crezi că se întîmplă ceva cu mine?

— De ce! De ce, nu ştiu! Simt însă.

— Nu e nimic, Vari. Sînt numai tare, tare obosit. În noaptea asta a fost mai greu ca de obicei.

A tăcut apoi şi am simţit că mai mult decît atît nu-mi va spune nimic. Dar am mai simţit ceva. Că trecuse printr-o mare primejdie.

Aproape prostită de frică, abia am putut îngăima cu sfială:

— Totuşi, dragul meu, te rog să fii prudent. Gîndeşte-te la noi...

— Draga mea, ce bine ar fi dacă acum oamenii ar deveni mai puţin prudenţi şi dacă s-ar gîndi în mai mică măsură la ei înşişi, şi nu în primul rînd...

Tocmai această reflecţie mi-a inhibat dorinţa de a-i explica deschis tot ceea ce se întîmplase între timp cu mine.

„Dacă a spus că nu este acum timpul ca oamenii să se gîndească mai întîi le ei, ce va crede despre mine cînd îi voi da posibilitatea să constate cît de mult mă preocupă propria mea persoană, şi în primul rînd ea? Nu, ***deocamdată*** nu-i voi spune ni-mic”.

Dar zilele treceau. Sosi şi perioada examenelor. Eu am absolvit anul doi de facultate. El şi-a trecut examenul de

licenţă în mod strălucit. Seara ne-a invitat la restaurant profesorul de istoria artelor, profesorul Popovici. Poate ai auzit de el. Era o somitate în materie. În timpul mesei, profesorul i-a propus lui Bucur să-l ia asistent. Cînd am auzit, mi-a venit să sar în sus de bucurie. Dar Bucur i-a mulţumit şi i-a cerut răgaz ca să se gîndească. Profesorul a fost uimit şi cumva jignit.

Puţin înainte de miezul nopţii ne-am despărţit de profesor în faţa casei acestuia.

— Va să zică, ne-am înţeles, Vişinoiule. Poimîine aştept răspunsul dumitale. Îmi dai telefon acasă. Să zicem pe la orele unsprezece. La ora aceea am să fiu acasă.

— Domnule profesor, v-aş ruga să-mi îngăduiţi ca răspunsul meu să vi-l comunic personal.

— Foarte bine! Atunci te aştept acasă, poimîine, la orele unsprezece. Îţi convine ora?

— Da, domnule profesor!

— Atunci, noapte bună!

— Noapte bună, domnule profesor.

Am pornit-o spre casă tăcuţi. Bucur era gîndi- tor, parcă puţin trist. Eu mă gîndeam. Mai precis mă străduiam să înţeleg ce l-a determinat să ceară răgaz de gîndire în loc să accepte imediat propunerea. Pentru un om ca el, un erudit în perspectivă, cariera universitară i se potrivea cel mai mult.

După cîtva timp l-am întrebat:

— Spune-mi, te rog! De ce nu i-ai dat profeso-rului răspunsul pe loc? Cumva l-ai jignit. Ţi-ai dat seama?

— Dragă Vari, vom discuta acasă.

Şi petrecîndu-şi braţul pe după umerii mei, s-a aplecat şi m-a sărutat pe păr.

Bucur nu a fost — cum poate ai putea crede din cele ce ţi-am spus pînă acum despre el — tipul căr-turarului distrat, absent, de care soţia trebuie să aibă grijă ca de un copil. Cum, de asemenea, nu a fost nici soţul care descoperă abia după o săptămînă că soţia sa şi-a schimbat pieptănătura sau că şi-a cumpărat o rochie nouă. Dimpotrivă, Bucur era curtenitor, atent, observa cel mai neînsemnat detaliu şi nu exista bucurie mai mare pentru el decît atunci cînd putea să-mi facă un dar. Dar, mai ales, ştia să fie tandru tocmai atunci cînd simţeam nevoia de tandreţe.

La fel şi atunci, noaptea, în drum spre casă. Gestul tandru, duios, sărutarea fugară pe păr a venit la timp, a venit tocmai în clipa cînd simţeam nevoia ca omul meu să se poarte aşa cu mine.

M-am strîns lîngă el fericită, dar în acelaşi timp nefericită, i-am vorbit în gînd:

— Dragul meu drag, de ce nu se poate ca totul să fie ca mai înainte?

Curînd după aceea am ajuns acasă. Ne-a ieşit înainte, gudurîndu-se, Mustafa. Mustafa era un cîine bătrîn. Cînd l-a adus tata fusese un căţelandru mic şi jigărit de-ţi era mai mare sila numai să-l vezi, necum să pui mîna pe el. Îl fugărea un hin- gher să-l prindă cu zbilţul şi bietul cîine cînd l-a văzut pe tata venind din direcţia opusă a trecut strada şi s-a făcut covrig la picioarele lui, sche-lălăind şi tremurînd tot de frică. Tatei i s-a făcut milă. L-a luat în braţe şi l-a alungat pe

zbilţar. L-a adus acasă şi fiindcă avea părul de pe labele dinainte lung de parcă ar fi purtat şalvari, tata i-a pus numele Mustafa. În felul său, Mustafa era un cîine extraordinar. În afară de faptul că era foarte deştept, avea simţul recunoştinţei. Este ştiut ce bine se înţeleg cîinii cu copiii. Noi eram trei şi Mustafa era ataşat fiecăruia dintre noi. Cu toate acestea,

Mustafa tot pe tata îl iubea cel mai mult. Dormea, sau se zbenguia cu noi, cînd deodată numai ce-l vedeai că porneşte glonţ spre poartă, dînd din coadă. Atunci ştiam că se întoarce tata acasă. Îl simţea de la colţul străzii. Mai tîrziu, după-amiaza, cînd tata se pregătea să plece din nou în oraş, de asemenea îl simţea. Venea să-l aştepte la uşă, ca să-l conducă pînă la poartă.

După ce însă Bucur a devenit de-ai casei, Mus-tafa s-a ataşat de el chiar mai mult decît de tata. Acum amîndurora le ieşea în întîmpinare şi, la plecare, pe amîndoi îi conducea pînă la poartă. Dar dacă se întîmpla ca Bucur să-l mîngîie, începea să se gudure, să sară pe el, să scîncească de bucurie, ceea ce nu se întîmpla cînd îl mîngîia tata.

În glumă, tata îi spunea:

— Bucure, Bucure, ar trebui să-ţi trag o mamă de bătaie să mă ţii minte.

— De ce, tată?

— Păi fata mi-ai luat-o, iar pe Mustafa l-ai vrăjit nu ştiu cum de ţine mai mult la tine decît la mine...

Mustafa ne-a ieşit înainte, gudurîndu-se

ca de obicei. Şi, ca de obicei, Bucur s-a oprit să-l mîn- gîie. Ba mai mult, a mai întîrziat să se joace cu el. Mustafa, nebun de bucurie, se rostogolea la picioarele lui, sărea pe el să-l lingă pe faţă, schelălăia. Bucur se ferea, rîdea, îl certa a joacă. Stăteam mai deoparte şi mă uitam la el. Părea un copil. Tot-deauna cînd se juca cu Mustafa aşa îmi părea. De altfel, în atare împrejurare, era, asemenea unui copil, fericit.

— Ei, gata acum, bătrîne, gata!

Cîinele înţelese şi se potoli.

— Ai văzut ce deştept e? M-a înţeles şi a făcut ce i-am cerut.

Ceva mai tîrziu m-a chemat:

— Vino, Vari!

Stătea în fotoliu. M-am culcuşit în braţele lui. Asta îi plăcea lui mult. Să stea în fotoliu şi eu să mă culcuşesc în braţele lui. După aceea îmi spunea:

— Hai, toarce, draga mea!

El pretindea că după ce mă cuibăream în bra- ţele sale, mulţumită ca o pisică, începeam să torc. Bineînţeles, nu torceam în accepţia adevărată a cuvîntului. Torcea, dacă vrei bucuria din mine: că omul acesta puternic, generos, inteligent şi bun mă iubeşte, tocmai pe mine mă iubeşte.

De data asta nu mai mi-a spus să torc. A înce- put să-mi mîngîie părul cu nu ştiu ce minunată tandreţe. Mă mîngîia şi privea undeva în gol, cu ochii lui albaştri, acum trişti.

Nu l-am întrebat nimic. M-am strîns numai mai aproape şi atunci i-am auzit mai bine bătăile ritmice ale inimii. Şi,

ascultînd-o cum bate, am simţit cît de mult îl iubeam.

— Vari!... mă strigă într-un tîrziu.

— Da, dragul meu.

— Vari, n-am să accept propunerea profesorului.

— N-ai s-o accepţi? Bine, dar...

— Vrei să spui că fac o prostie, mă întrerupse el.

— Nu asta am vrut să spun. Sau, mai precis, nu tocmai asta. Nu-ţi dai seama că tu eşti făcut pen- tru catedră? Nimic nu cred că se potriveşte mai bine pregătirii, structurii tale sufleteşti decît ca- riera universitară.

— Dacă sînt făcut — cum spui tu — pentru catedră, atunci e bună şi catedra şcolii primare de la noi din Sărăcuţi.

Eram aproape uluită.

— Cum Bucure, vrei să te faci...

Şi n-am mai continuat fiindcă n-am mai avut puterea să pronunţ cuvîntul învăţător.

— Da, Vari. Vreau să devin învăţător. Am şi fă-cut în acest sens cerere.

Uluiala din primele clipe făcuse acum loc indignării. Faptul că, între timp, mă regăsisem, mai precis, că ştiam ce fel sînt, cu alte cuvinte, că-mi des-

coperisem limitele, m-a determinat nu numai să nu-mi însuşesc cu entuziasm hotărîrea, dar să mă opun, să mă lupt ca să-l determin să şi-o schimbe.

— Bucure, tu cu inteligenţa, cultura ta, dascăl în Sărăcuţi! Dragul meu, dar asta echivalează cu o sinu-cidere. Fii, dragul meu, mai realist, fii drept şi cu tine, aşa cum eşti totdeauna cînd e vorba de alţii. Gîndeşte-te! Dacă tu refuzi propunerea

profesorului, el, care are totuşi nevoie de un asistent, va găsi pe altul. Dar cine altcineva ar merita postul acela? Sînt printre acei care au terminat odată cu tine cîţiva mai răsăriţi. Dar ce au fost ei în decursul celor patru ani de facultate altceva decît nişte studenţi conştiincioşi? Există vreunul la care să fi observat „focul sacru" al viitorului om de ştiinţă? Nu, bineînţeles că nu. În locul tău, pe vreunul din- tre aceştia va cădea alegerea. Şi ce va fi acela decît o nulitate care se va simţi onorat să poarte servieta profesorului, iar mai tîrziu, dacă va ajunge — şi va ajunge fiindcă mediocrităţile n-ar fi mediocrităţi dacă nu s-ar pricepe să ***ajungă*** — conferenţiar, se va mărgini să citească un curs compilat din două-zeci de autori fără ca măcar să aibă decenţa de a indica titlurile lucrărilor de unde s-a inspirat.

Şi tu, care din fiecare lucrare de seminar ai făcut una de erudiţie, care ţi-ai văzut numele tipărit în diferitele publicaţii de specialitate încă din anul al II-lea de facultate, tu, care ţi-ai luat licenţa cu elo-gii, vei deveni un biet dascăl de ţară care va în- văţa pe copiii din Sărăcuţi alfabetul şi tabla înmulţirii.

Ei bine, dragul meu, aşa ceva nu trebuie să se întîmple.

Bucur surîse trist, şi, mîngîindu-mă din nou pe păr, îmi spuse cu o voce hotărîtă, dar tristă:

— Ţii minte Vari ce ţi-am spus odată? Ţi-am spus că, în vremurile pe care le trăim, ar fi foarte bine dacă oamenii s-ar gîndi mai puţin la ei, şi nu în primul rînd.

Am crezut că tocmai aceste cuvinte

pledează în favoarea mea şi m-am grăbit să speculez situaţia.

— Întocmai! Tu nu ai dreptul să te gîndeşti mai întîi la tine. Trebuie să priveşti lucrurile în lumina lor justă. Prin refuzul tău tu nu faci altceva decît să ajuţi la promovarea mediocrităţilor. Trebuie să fii consecvent cu tine însuţi, cu alte cuvinte să te gîndeşti mai puţin la tine şi, mai ales, nu în primul rînd.

Şi spunînd acestea, eram convinsă că izbutisem să găsesc argumentul hotărîtor. Dar m-am înşelat.

— Tu, Vari, prostuţo! mă mustră zbîrlindu-mi părul.

— De ce sînt proastă? Ce, n-am dreptate?

— Nu, Vari, n-ai deloc dreptate, fiindcă tu nu ştii anumite lucruri. Mai întîi, află că nu pot, chiar dacă aş vrea, să intru în învăţămîntul superior.

— De ce? Te împiedică cineva sau ceva?

— De intrat, hai să presupunem, prin absurd, că aş izbuti să intru, cu sprijinul profesorului. Dar trebuie să ştii că, în prealabil, mi s-ar pune unele condiţii, fără de care, oricît de mare este prestigiul personal al lui Popovici, nici rectorul şi nici ministrul nu s-ar lăsa convinşi să semneze decizia mea de numire. Şi aceste condiţii, dragă Vari, eu nu le pot accepta.

Dar hai să presupunem, tot prin absurd, că nu i s-ar cere profesorului anumite garanţii în ceea ce mă priveşte şi că nici el, la rîndul său, nu mi-ar pune anumite condiţii prealabile. Să presupunem că mi-ar ieşi şi numirea. Ei bine, ştii ce s-ar întîmpla? S-ar întîmpla

ca în foarte scurt timp să fiu arestat, Vari dragă.

M-a potopit dintr-o dată spaima şi abia am putut îngăima:

— Din cauza legionarilor? Din cauza bandiţilor ălora? Dar ce mai au cu tine?

— De data asta, nu numai ei au ce au cu mine. De data asta mai am pe cap Siguranţa.

— Dar ce ai făcut? am întrebat înspăimîntată şi cu totul prosteşte, fiindcă ştiam că Bucur lipseşte nopţile de acasă nu ca să se plimbe.

— Nimic reprobatoriu, Vari. Am început să mă gîndesc mai puţin la mine, şi nu în primul rînd. Vari, ţara se află în pragul unei mari cumpene. Fasciştii din interior urmăresc să pună cu orice preţ mîna pe putere. Pe de altă parte, s-ar putea să ne aştepte şi altceva: războiul, în care teamă mi-e că, spre nenorocirea ţării, cîrmuitorii de azi ne vor duce într-o situaţie contrară intereselor poporului. Acum cred că îţi dai seama de primejdie. Ei bine, dragă Vari, poporul trebuie să ia cunoştinţă de trădarea care i se pregăteşte, trebuie să ia cunoştinţă de catastrofa care îl ameninţă, trebuie să se mobilizeze şi să lupte. Şi eu, draga mea, asta fac în ul- timul timp. Sînt unul dintre aceia care dau o mînă de ajutor ca de toate aceste lucruri să ia cunoştinţă poporul şi să se mobilizeze în lupta împotriva fascismului.

O asemenea treabă, draga mea, implică riscuri şi, ca în orice bătălie, nu se poate să nu existe morţi şi răniţi. Pînă acuma am scăpat. Dar mă bănuiesc, mă suspectează. Află că sînt urmărit şi că cei

de la Siguranţă încearcă să afle fiecare mişcare pe care o fac. Şi dacă nu m-au arestat pînă acum, probabil că n-au făcut-o în speranţa că prin mine vor putea pune mîna şi pe alţi tovarăşi.

— Va să zică, Bucure, eşti într-adevăr comunist! am îngăimat, ca şi cînd abia acum o aflam.

— Îţi dai seama, Vari, că în asemenea împrejurări hotărîtoare, cineva, chiar dacă ar voi, nu poate rămîne de o parte. În mod voluntar sau nu, conştient sau nu, fiecare se va alinia de o parte sau de alta a baricadei. Teoretic m-am angajat aşa cum mi-a dictat raţiunea şi conştiinţa încă de pe atunci cînd am ţinut conferinţa din pricina căreia puţin a lipsit să-mi pierd viaţa. A fost o învăţătură de minte, lucru de care mi-am dat mai bine seama abia după ce tatăl tău m-a făcut să văd că a lupta de unul singur înseamnă romantism şi naivitate, şi că aceasta se plăteşte cu viaţa. Ei bine, fiind teoretic angajat încă de pe atunci, în ultimul timp nu am făcut altceva decît să mă angajez şi practic.

Dar, aşa cum ţi-am spus, am devenit suspect şi din această cauză sînt urmărit pas cu pas. Este necesar ca, pentru un anumit timp, să stau liniştit, să dispar din oraş. De altfel, Vari, mi s-a cerut acest lucru. Cred că înţelegi, fără să mai intru în amănunte, pe care, de altfel, nici nu am voie să ţi le dau.

— Înţeleg dragul meu!

— Cu cît voi fi mai departe, cu atît va fi mai mică primejdia pentru mine.

— Bine, dar de ce tocmai învăţător de sat? Altă soluţie, mai puţin radicală, nu se poate găsi? am replicat opacă la

argumentaţia lui.

— O altă soluţie? De vreme ce trebuie să dispar din oraş pentru un oarecare timp, atunci prefer satul meu. Procedînd astfel, îndeplinesc o veche făgăduială făcută consătenilor mei, iar pe de alta, îmi creez posibilitatea ca, procedînd cu prudenţă, să nu stau chiar cu braţele încrucişate. În Sărăcuţi la noi nu am a mă păzi decît de şeful de post. E el şiret ca o vulpe şi bestie, dar griji prea multe nu-mi fac. Asta e tot, Vari. Dar adăugă imediat: asta e tot în ceea ce mă priveşte.

— Mai este şi altceva? l-am întrebat.

— Evident!... Să vedem cum hotărîm în legătură cu tine...

— Cu mine nu avem ce să hotărîm, Bucure. Bineînţeles că te voi urma, i-am răspuns fără să stau o clipă pe gînduri.

Stăteam cuibărită în braţele lui şi dumneata nu ştii ce însemna asta. Deşi obişnuisem să gîndesc asupra mea însămi, deşi eram conştientă că Bucur este, obiectiv vorbind, mai mult decît îmi era mie necesar, dar fiindcă stăteam în braţele lui, fiindcă el mă mîngîia cu palma din care emanau parcă prin toţi porii nu ştiu ce efluvii ce mă îmbătau de fericire, acceptam conştientă chiar eventualitatea sincopei.

— Nu, Vari! Trebuie să hotărîm împreună. Problema nu e chiar aşa de simplă cum pare la o primă vedere, îmi vorbi cu o voce care suna puţin altfel fiindcă, mi-am dat seama imediat, era emoţionat.

Şi vocea, alterată puţin de emoţie, îmi mărturisea, din nou şi în alt fel, cît de

mult mă iubeşte.

— Dar te iubesc, dragul meu, te iubesc atît de mult! am protestat.

— Ştiu!... Dar nu am dreptul să fiu egoist. Mai ai doi ani de facultate, Vari. Doar n-ai să renunţi, n-am să accept eu să renunţi la facultate de dra- gul meu.

— Dacă va fi nevoie să renunţ, voi renunţa. Dar cred că nu va fi nevoie. Mă voi prezenta la examene. Tu te vei înscrie la doctorat, şi în timpul sesiunilor ne vom prezenta amîndoi. Peste doi ani cînd îmi voi lua licenţa, tu îţi vei fi ţinut teza de doctorat, i-am spus, semnînd o poliţă în alb asupra viitorului.

El rîse aproape amuzat:

— Tu, Vari, ce prostuţă poţi fi cîteodată! În doi ani cîte nu se pot întîmpla! De pildă, să izbucnească războiul.

Nu-i înţelegeam gîndul. Ce voia, în definitiv, de la mine? Să mă despart de el?

— Bine, să zicem că va fi război. Şi? Nu văd ce trebuie să hotărîm. Mi se pare că nu avem nimic de hotărît. Explică-mi! Nu înţeleg. Sînt o proastă.

— Dacă va fi război, Vari, voi fi mobilizat. În concluzie tu, într-un viitor, care nu ştiu cît de apropiat este, vei rămîne singură. Vei rămîne sin-gură fie pentru totdeauna — în cazul cînd voi fi ucis —, fie pentru un timp mai mult sau mai pu- ţin îndelungat, în funcţie de împrejurările concrete care se vor ivi atunci. Şi într-un caz, şi în celă- lalt ce se va întîmpla cu tine? Vei rămîne să mă aştepţi în Sărăcuţi ca toate celelalte neveste de ostaşi? Tu cunoşti satul, Vari?

— Nu!

— Nu-l cunoşti. Şi mai ales nu ştii cum e viaţa la noi în Sărăcuţi. E grea, Vari, aspră. Un sat de oameni necăjiţi, cu pămînt puţin şi secătuit. De aici şi numele satului. Ce ai să faci, Vari, cît timp voi lipsi?

— Nu ştiu! Şi nici nu vreau să mă gîndesc. Mă voi descurca. De pildă, te voi înlocui la şcoală, i-am replicat bucuroasă că îmi venise în minte această idee.

— Şi facultatea ta?

— Nu ţi-am spus? Mă voi prezenta la exa- mene.

— Nu se va putea şi una şi alta, Vari. Şi apoi, mai e şi altceva: la Sărăcuţi tu te vei simţi tare nefericită. Niciodată nu te vei putea obişnui cu viaţa de acolo. Anodină... Primitivă... Aspră.

— Nu-i adevărat! Nu mă voi simţi nefericită! i-am replicat aproape strigînd. Dar nu eram con-vinsă de ceea ce spuneam. Poate de aceea am adăugat imediat: — Dar tu, tu vezi posibilitatea unei altfel de rezolvări?

Nu mi-a răspuns imediat. Şi cînd a făcut-o ia- răşi nu i-am mai recunoscut vocea. Parcă nu vorbea el. Ba nu-i adevărat. El vorbea. Îi recunoşteam vocea. Era a lui. Numai timbrul era alt fel. El, atît de stăpîn pe sine, de data asta nu mai era. Îmi vorbea cu un timbru străin, fiindcă sufleteşte se detaşa de tot ceea ce spunea. Rostea cuvintele ca într-un vis, sau, mai curînd, ca şi cînd asemenea unui mediu în stare de hipnoză nu făcea decît să rostească ceea ce i se poruncea.

— Da, Vari! Există şi o altă posibilitate. Să rămîi aicea la ai tăi şi să continui mai departe să înveţi. Mai mult decît atît. Dacă va fi război, se vor goli satele, se vor goli oraşele de o mare parte din bărbaţi şi atunci nu va fi greu să găseşti de lucru. Cu sprijinul profesorului cred că vei putea căpăta o slujbă chiar de la toamnă. Cu salariul tău şi cu ceea ce va reprezenta păcătosul meu de salariu, ca învăţător suplinitor, îţi vei putea asigura o independenţă economică relativă care să-ţi dea posibilitatea să înveţi, să studiezi. Căci şi tu, Vari, nu te simţi bine decît în bibliotecă.

Cineva din mine, foarte din adînc şi foarte slab, protestă:

— Nu-i adevărat! Nu sînt un şoarece de bibliotecă şi nu mă interesează deloc să devin o erudită.

Tare, însă, am spus altceva:

— Bucure, să punem capăt acestei discuţii. Dacă te-aş cunoaşte mai puţin, aş avea dreptul să mă simt jignită. Dar eu ştiu ce te determină să vorbeşti aşa şi nu sînt supărată. Dacă tu mă iubeşti atîta cît mă iubeşti, de ce te-aş iubi eu mai puţin?

Dar vocea aceea din mine iarăşi protestă:

— Nu-i adevărat, nu-l iubeşti aşa cum te iubeşte el. Nu eşti în stare.

Şi tocmai pentru a acoperi vocea am continuat vorbind mai tare decît era necesar.

— Dacă tu crezi că o altă soluţie nu există ca să faci să ţi se piardă urma decît a te exila într-un sat nu din cele

mai răsărite după spusele tale, a- tunci, dragul meu, află că te voi urma. Şi dacă va izbucni războiul, dacă te vor lua, voi vedea atunci ce-mi rămîne de făcut. Atunci nu mi-ar păsa nici dacă mor. Fiindcă atunci va fi îngrozitor. Şi tu, tu îmi vorbeşti de studiu, de examene... Tare mai eşti prost în seara asta, dragul meu.

M-am cuibărit mai bine în braţele lui şi cînd a mai vrut să spună ceva, i-am acoperit gura cu palma.

O lună mai tîrziu ne-am mutat la Sărăcuţi.

CAPITOLUL VI

Trecuse de miezul nopţii cînd Varvara s-a dat jos din pat şi s-a dus să asculte la uşă. După cîtva timp s-a reîntors şi şi-a reluat locul.

— Mi s-a părut că aud paşi dincolo, îmi explică vorbind şi mai încet ca pînă atunci.

— Sînt convins că bătrîna nu v-a simţit cînd aţi intrat. Cred că acum doarme dusă.

— Dacă ar şti că sînt aici!

Rosti cuvintele cu toată seriozitate, aproape în panică. Pe urmă, însă imediat zîmbi înveselită.

— Ce s-ar întîmpla? am întrebat-o.

— Ţi-am mai spus. Pe dumneata te-ar da ime- diat afară din casă, iar pe mine... Ar fi în stare chiar să mă bată.

— Cred că exageraţi...

— Deloc! O cunosc mai bine decît dumneata. Ar fi furioasă pe mine, fiindcă şi-ar închipui că am venit să mă culc cu dumneata. Tocmai în camera aceasta...

— De ce?

— Fiindcă aici am locuit noi. Eu şi Bucur.

— Aici?

M-am uitat în jur cu alţi ochi de parcă abia acum păşisem pragul acelei încăperi.

— Aici? am întrebat încă o dată, oarecum dezamăgit de ceea ce vedeam,

mai precis, regăsind exact numai ceea ce ştiam dinainte că există.

— Bineînţeles, camera arăta altfel atunci. Nu era atît de goală, de rece, de puţin primitoare. Lip-sea consola asta oribilă, de asemeni scrinul. Nu-i aşa că-i îngrozitor de urît? Acolo, la peretele acela, era şifonierul, iar aici, în locul patului ăsta, un divan studio. Ei, dar ce rost are să pierdem vremea descriindu-ţi cum arăta acest interior în timpul cînd trăia Bucur? În două cuvinte, aveam o mobilă nouă, pe care mi-o cumpărase tata atunci cînd m-am măritat cu Bucur. Acum e la mine acasă.

— Şi biblioteca?

— Şi!... Dar de ce întrebi?

— O bibliotecă oglindeşte, într-o oarecare mă-sură, omul căruia aparţine. Vreau să spun, preocupările lui intelectuale.

— Pot să te informez că pe Bucur îl interesau cel mai mult sociologia, economia politică şi istoria. Biblioteca lui Bucur conţinea, în mare majoritate, volume din aceste domenii. Bineînţeles, pe atunci nu ai fi putut găsi în rafturi nici pe Marx, nici pe Engels şi nici pe Lenin, din motive uşor de înţeles. Acum ai să găseşti şi asemenea cărţi. Le-am cumpărat pentru mine.

Înainte de a ne muta aici, nu o dată s-a întîm- plat să aducă acasă cîte o carte marxistă. Nu chiar de fiecare dată, dar de multe ori obişnuiam el să citească tare, eu să ascult, şi pe urmă să comentăm împreună cele citite. Din Anti-Dühring, spre pildă, am citit şi am comentat împreună capitole întregi. Dar cînd am venit să locuim aici, în sat, Bucur

nu şi-a luat cu el decît o singură carte: ***Statul şi revoluţia***. N-am înţeles niciodată cum o carte poate fi citită de atîtea ori. Cred că o ştia pe dinafară.

Cînd l-au arestat, cu ocazia percheziţiei, puţin a lipsit ca cei de la Siguranţă să dea peste ea. Am izbutit s-o dosesc abia în ultima clipă. Agenţii, cei doi, sau ce or fi fost ei, spumegau pur şi simplu de furie că nu s-au ales cu nimic de pe urma percheziţiei.

Ei, dar te-am rugat să nu-mi pui întrebări. Iarăşi vorbesc alandala. Dacă mai continuăm aşa ne apucă ziua fără să-ţi fi spus totul, mai precis fără să-ţi fi spus ceea ce nimeni nu cunoaşte încă. Desigur, te vei fi întrebînd de ce mă destăinui tocmai du- mitale, un străin. Fiindcă este un fel de destăinuire ceea ce fac acum.

— Nu, nu mă întreb!

Şi într-adevăr nu mă întrebam. Înţelegeam.

— Ce curios!... Ani de zile încui în tine o taină. Nu vrei sau nu ai curajul s-o împărtăşeşti nimă- nuia. Nu ai curajul s-o încredinţezi nici măcar hîrtiei. Şi se iveşte o împrejurare — obiectiv vorbind, cea mai puţin indicată pentru confesiune — cînd începi să te reverşi şi, făcînd aceasta, să simţi o stranie voluptate.

Ce ştiu despre dumneata? Că ai fost oarecum prieten cu Bucur şi cu Vlaicu, că ai fost de faţă atunci cînd a murit Bucur.

— ...şi cînd a murit Vlaicu.

— Da, cînd a murit şi el! în faţa dumitale soa- cră-mea m-a calomniat. Ea mă urăşte. Şi, dacă i-aş povesti ei tot ceea ce ţi-am spus pînă acum dumi- tale şi ceea ce urmează să mai afli de la mine,

poate că nu m-ar mai urî. Şi totuşi n-o fac. De ce? Fiindcă nu pot. În schimb, dumitale, un străin, da. Şi nu este firesc, de vreme ce ştiu că pe dumneata te interesează lucrurile acestea doar din punct de vedere profesional. Eu!... Dumneata!... Sîntem asemenea monadelor lui Leibniz. Posibilitatea de în-ţelegere între noi? Deşi pare absurd, minimă. Spui o frază, o propoziţie cît mai simplă şi cu toate acestea, ce ecou diferit are în sufletul fiecăruia! Cît de diferit poate fi înţeleasă de fiecare! Spun, spre pildă, mi-e foame. Cuvîntul în sine este o noţiune cunoscută de toată lumea. Dar ia gîndeş-

te-te ce gamă infinită de nuanţe poate avea acest cuvînt. Cu alte cuvinte cît de diferit poate fi în-ţeleasă această noţiune de diverşi oameni, înce- pînd cu acela care niciodată n-a flămînzit pînă la acela care a făcut greva foamei, pînă la naufragia- tul fără provizii din largul oceanului sau pînă la soldatul de pe front.

Gîndeşte-te numai la operele literare sau chiar la unele sisteme filozofice, sociale etc. Pentru au-torii respectivi, fiecare idee pe care au aşternut-o pe hîrtie a avut un conţinut foarte precis şi unic. Pe urmă opera literară sau acel sistem filozofic social etc. îşi încep călătoria prin lume. Şi nu o dată se întîmplă ca în jurul unei cărţi să se scrie tomuri întregi, fiindcă diverşi comentatori se străduiesc să explice, fiecare pornind de la alt punct de vedere, în ce fel trebuie interpretată nu ştiu ce frază — ba chiar un singur

termen — din opera respectivă. Ce să mai spun de diferitele doctrine religioase etc. Cîte dispute au născut fiecare din ele, cît sînge a curs în înverşunarea exclusivistă dintre o tabără sau alta, deoarece fiecare dintre ele pretin- dea că numai ea interpretează ***just*** cuvintele pretinsului „învăţător”. Limbajul este un mijloc de comunicare între oameni, dar destul de imperfect de vreme ce există unul singur, iar acei care îl folosesc, fiecare, o altă entitate. Dacă ar exista posibilitatea ca prin limbaj oamenii să poată comunica şi altora ***exact*** gîndurile şi simţămintele lor, arta n-ar îmbrăţişa alte forme de exprimare. Feluritele domenii ale artei nu sînt altceva decît feluritele mijloace prin care geniul uman încearcă să se facă înţeles de semenii săi.

Ei, dar te rog să mă ierţi că am luat-o iarăşi razna. Dar are şi aceasta o explicaţie. Cam de multişor nu am mai discutat cu cineva despre asemenea lucruri. Dar, în definitiv, cum am ajuns să... divaghez? De unde am pornit? A da! Îmi amintesc. De la constatarea că tocmai faţă de dumneata, un străin, pe care, mîine după ce vei pleca, n-am să te mai văd niciodată, m-am hotărît să mă destăinui. Ei, da! Tocmai dumitale, un străin şi pe deasupra şi bărbat, simt nevoia să-ţi vorbesc, să-ţi împărtăşesc ce am de gînd şi ce am simţit, ce bucurii şi prin ce sufe-rinţe am trecut în anii aceia. O fac folosind ***cuvîntul***. Dar nu am nici o garanţie că voi izbuti, mai ales că dumneata eşti bărbat. Şi oricum, bărbaţii nu pot înţelege anumite lucruri la fel ca o femeie. Atunci de ce o fac?

— Mi-aţi spus de ce!

— Ţi-am spus? se miră ea.

— Da! Ca să spulberaţi părerea pe care mi-aş fi putut-o forma despre dumneavoastră, interpretînd greşit aluziile insinuante ale bătrînei. Este adevărat?

— Da, dar acesta a fost doar un pretext. Puţin mi-ar păsa ce părere ai dumneata despre mine, un necunoscut. Cinstit vorbind, am venit să-ţi vorbesc pentru că ai fost prieten cu amîndoi. Pentru aceasta, şi încă dintr-un alt motiv: fiindcă semeni cu Vlaicu. Mă uit la dumneata şi sînt uimită cît de mult semeni cu el. Şi cel puţin nu sînteţi rude.

— Soacra dumneavoastră spunea că semăn mai mult cu Bucur. Şi eu sînt de aceeaşi părere cu ea.

— Prostii! Semeni cu Vlaicu. Sau, chiar dacă semeni mai mult cu Bucur, ce importanţă are atîta vreme cît eu văd altfel?!

— Şi numai simplul fapt că semăn cu Vlaicu v-a botărît să faceţi din mine, hai să zicem, confidentul dumneavoastră? am întrebat.

— Nu e deloc „un simplu fapt". E un fapt esen-ţial. Fiindcă, vorbindu-ţi, mi se pare că stau de vorbă cu el, că lui mă destăinuiesc. Vreau să spun că asemănarea dintre voi îmi dă posibilitatea să mă mistific fără nici un fel de efort. Vezi, sînt sinceră cu dumneata.

— Vreţi să spuneţi că, mistificîndu-vă, de fapt eu nu exist?

— Da!

— Nu prea e măgulitor pentru mine.

— Pentru dumneata nu are nici o importanţă, ex- ceptînd cazul cînd eşti

teribil de vanitos. Pe dumneata te interesează oamenii, destinul lor. Or, dacă interesul, curiozitatea îţi sînt satisfăcute, nu ar trebui să-ţi pese cum ai ajuns să afli, să ştii...

— Nu sînt de aceeaşi părere, dar cred că acum nu e timpul cel mai nimerit pentru o discuţie în contradictoriu. De aceea, închipuindu-vă că lucrurile stau chiar aşa, vă rog să continuaţi.

— La gară a venit să ne întîmpine soacră-mea. Cu douăzeci de ani în urmă era cu mult mai tînără. Dacă acum nu arată vîrsta pe care o are, cu atît mai puţin atunci. O femeie energică, autoritară, dar numai cu băieţii ei. Faţă de mine s-a arătat amabilă şi, aş spune, de multe ori chiar curtenitoare. Aceasta cît timp a trăit Bucur.

— Şi pe urmă?

— Pe urmă! Te-am rugat să nu mă întrerupi.

— Iertaţi-mă! Consideraţi că nu v-am pus nici o întrebare.

— Totuşi, pentru mine soacră-mea a fost şi a rămas o străină. Deşi m-am străduit, niciodată nu am izbutit să ţin la ea. Nici faptul că era mama lui Bucur nu m-a putut face s-o iubesc. Bineînţeles că te întrebi de ce. M-am întrebat şi eu adesea. Un răspuns foarte aproape de adevăr cred că ar fi acesta: fiindcă nu mi-a acordat niciodată încre- dere, chiar atunci cînd a ţinut la mine.

— Va să zică a ţinut la dumneavoastră, nu a fost numai amabilă, cum aţi spus mai adineauri.

— Ei, da! N-a fost numai amabilă. A ţinut la mine. De fapt, ca să fiu dreaptă cu ea, sub masca amabilităţii —

amabilitatea implică sentimente călduţe — a căutat să ascundă afecţiunea pe care mi-o purta.

Şi poate că aş fi sfîrşit prin a o îndrăgi şi eu dacă nu aş fi simţit că afecţiunea pe care mi-o acorda are la bază creditul.

— Creditul! m-am mirat.

— Da! Cu alte cuvinte, că mă ***creditează*** cu afecţiunea ei, cum s-ar spune, pînă la proba contrarie. Şi tocmai din acest motiv, niciodată nu m-a privit altfel decît cu un ochi critic.

— Şi ce defecte vă găsea?

— Stai puţin că m-am exprimat greşit. Cu ochi critic nu în sensul că-mi găsea cusururi. Cu ochi critic în sensul de suspiciune. Vreau să spun că totdeauna am simţit-o într-o stare de permanentă vigilenţă ca nu cumva să fac ceva prin care m-aş putea ***trăda***, fără ca ea, din neatenţie, să prindă de veste.

Din acest motiv, deşi m-am străduit, n-am putut răspunde afecţiunii ei creditate cu afecţiune. În cîteva cuvinte aş caracteriza comportamentul ei aşa: încredere condiţionată şi permanentă suspiciune.

E o fiinţă ciudată soacră-mea. Ciudată a fost şi acum douăzeci de ani cînd am venit să locuiesc în casa ei. Dar în acelaşi timp, o fiinţă tare, de cre-mene. De aici o anumită asprime. Pe ea n-ai fi vă-zut-o niciodată înduioşîndu-se, şi nu pentru că nu ar fi fost capabilă de un asemenea sentiment. Îşi adora băieţii, mai ales pe Bucur, dar n-o arăta niciodată. Dacă nu-i plăcea ceva îi muştruluia, şi ei primeau dojana fără să crîcnească. Ar fi trebuit să ne vezi pe toti în timpul mesei. Ea stătea totdeauna la locul de frunte,

totdeauna ea ne împăr- ţea mîncarea. Acasă la noi, Bucur obişnuia să citească în timp ce mînca. Mînca, citea, mă informa şi pe mine, discutam. Dar aici, fiindcă bătrîna nu-i dădea voie — zicea că nu e sănătos — se supunea. Nu o dată mi s-a întîmplat să surprind privirile lui oprindu-se cu jind asupra cărţii din care citise pînă a nu se aşeza la masă şi care acum aştepta cuminte pe bufet sau pe vreun colţ al canapelei. După cum iară şi nu o dată s-a întîmplat ca atunci cînd mamă-sa dispărea în bucătărie pentru cîteva minute, el, asemenea unui şcolar, să ia cartea ca să mai citească puţin.

În general i se supuneau amîndoi, amîndoi nu-i ieşeau din cuvînt. Soacrămea este o fiinţă voluntară şi aşa a fost toată viaţa ei. În sat o respectau cu toţii şi aş putea spune că exercita un fel de autoritate aproape de neînţeles. Spun aproape, fiindcă o explicaţie există şi ea mi-a fost furnizată de Bucur.

— Nu e deloc de mirare, zicea el. Mama a rămas văduvă de tînără, cu doi copii. Ea are o inimă băr- bată şi a ştiut să lupte cu toate greutăţile, fără să se plece, fără să facă fel de fel de compromisuri şi, mai ales, fără să dea ocazie oamenilor să bîrfească pe socoteala ei. Autoritatea de care se bucură are la bază tocmai stima pe care i-o poartă întreg satul.

Cred că aceasta este singura explicaţie. Pînă şi lui Colţan, cît era el de fiară, îi impunea. Contrar obiceiului său, atunci cînd se întîmpla s-o întîlnească pe uliţă, era primul care o saluta: „Sărut mîna, doamnă învăţătoare!” (Colţan a fost aici la noi şef de post).

— Ştiu, am aflat-o din jurnalul lui Bucur.

— A, da! Uitasem! Profesional, soacră-mea a fost excepţională. Copiii, atunci cînd terminau clasele primare, ştiau cum se spune ,,carte”. Şi lucrul acesta nu era de mirare, fiindcă orele de clasă erau ore de clasă. Ea nu-i ounea pe copii să-i lucreze grădina, aşa cum obişnuiau să facă alţi învăţători şi nici nu-i lăsa de capul lor să vină la şcoală doar atunci cînd li se năzărea sau cînd nu aveau treabă pe acasă. Dacă se întîmpla să lipsească vreunul dintre ei, se ducea să stea de vorbă cu părinţii şi aşa mi ţi-i muştruluia, încît a doua oară nu se mai întîmpla să lipsească.

În tot judeţul nu exista învăţătoare mai bună, şi dacă ar fi fost după merite, ea ar fi trebuit să fie directoarea şcolii. Dar pe soacră-mea politica n-o interesa şi apoi nu era nici bogată. În afară de leafă avea doar căsuţa asta cu peticul de grădină, pe care îl lucra ajutată de băieţii ei, atunci cînd nu era la şcoală sau, cînd erau plecaţi, de părintele vreunui copil, care, în felul acesta, încerca să-şi arate recunoştinţa faţă de ***doamna***, în cele mai multe cazuri şi ***doamna*** lui pe vremea cînd fusese copil.

Dacă, în general, era stimată şi respectată de întreg satul, la rîndul lor băieţii ei o adorau, o respectau şi nu-i ieşeau din cuvînt. Doar Vlaicu părea mai puţin predispus spre ascultare, dar nu fiindcă ar fi iubit-o mai puţin, ci datorită firii sale întru totul deosebite de a lui Bucur. Dacă aţi fost prieteni şi colegi de armată, probabil că, într-o oarecare măsură, ai sesizat lucrul acesta.

— Desigur! Deşi fraţi, totuşi firi atît de puţin asemănătoare!

— Totuşi, nu cred că ţi-ai putut da seama cu adevărat ce fel de om a fost Vlaicu.

— S-ar putea! i-am replicat rece. Aveam pre-tenţia că îl cunoscusem în suficientă măsură ca să ştiu ce fel de om fusese şi nu-mi făcea deloc plă- cere că ea se îndoia de acest lucru.

— Nu trebuie să te superi. Am vrut să spun doar că n-ai avut nici timpul. Şi apoi, cred că împrejurările în care l-ai cunoscut nu ţi-au oferit condiţii prielnice de investigaţii psihologice.

— Vă înşelaţi. Atunci cînd te afli în permanentă competiţie cu moartea, mai mult decît în oricare altă împrejurare ai posibilitatea să-i cunoşti pe aceia cu care, zi şi noapte, împărţi primejdiile.

— S-ar putea! Totuşi, pe Vlaicu nu l-ai cunoscut aşa cum a fost el în realitate.

— Mă veţi ajuta dumneavoastră să-l cunosc mai bine.

Stupid din partea mea, dar spusesem cuvintele cu intenţia vădită de a fi ironic.

— Da, desigur! Dar nu pentru plăcerea exclusivă de a te informa, domnule. Nu uita că semeni mult cu el.

Sesizînd ironia, nu întîrziase să mi-o plătească.

— Ţi-am spus — reluă ea firul povestirii — că la gară a venit să ne întîmpine doar soacră-mea. Vlaicu nu era acasă. Era plecat la oraş cu căruţa să vîndă nişte orz. S-a întors spre seară. Din întîmplare, mă aflam le fereastră. Am auzit întîi cîntînd o muzicuţă şi pe urmă am văzut o căruţă care mergea cu caii la

pas. Un bătrîn ţinea hăţurile, iar alături de el sta Vlaicu. L-am recunoscut imediat cum de altfel era şi normal. Stătea lîngă moşneag şi cînta din muzicuţă. Avea în cap o pălărie neagră cam pleoştită, dată pe ceafă. Cămaşa din pînză albită era descheiată la piept, mînecile suflecate.

Cînd căruţa a oprit în faţa porţii, a sărit jos fără grabă, a vîrît muzicuţa în buzunarul de la spate al pantalonilor, şi-a luat sacii subsuoară şi, ducînd un deget la borul pălăriei, a îngînat:

— Mulţumesc, moş Scarlat, şi seară bună!

— Seară bună, domn' Vlaicule!

Soacră-mea era în grădină. Acolo era şi Bucur. Îi ajuta să plivească nu ştiu ce.

— M-am întors, mamă! a vestit-o pe maică-sa în timp ce venea agale spre casă.

— Bine, băiatule! Venim şi noi.

L-am întîmpinat în pragul casei şi pe urmă toţi trei am intrat.

— Vari, ăsta e frate-meu, Vlaicu.

— Uite-o! Asta-i Varvara! îl lămuri soacră-mea.

Prezentarea mă izbi neplăcut fără ca atunci să pot înţelege de ce. Mai tîrziu mi-am dat seama că încă din clipa cînd a rostit cuvintele: „Uite! Asta-i Varvara", am ştiut în subconştientul meu că bătrîna acordîndu-mi încredere pe credit, se menţinea într-o prudenţă expectativă.

Aproape fără să se uite la mine, dar nu fiindcă mă ignora, dar ca şi cînd m-ar fi cunoscut dinainte, îmi strînse mîna:

— Bine ai venit la noi, Varvara!

Pe urmă, întorcîndu-se către maică-sa, îi întinse un teanc de bani, scos din

buzunar.

— Iată, mamă, banii! Dar să ştii că nu sînt toţi.

— De ce? Ai cheltuit din ei? Pe ce?

— Mi-am cumpărat asta, mamă!

Scoase din buzunarul de la spate muzicuţa şi i-o arătă.

— Alta! Mai ai cîteva. Ce vei fi făcînd cu atîtea nu ştiu.

— Asta-i altfel, mamă. E cu schimbător. Apoi către mine, zîmbind: — Vreau să fac aici în sat o orchestră de muzicuţe. Ce zici, bădiţă? Nu-i aşa că ideea e fainã?

Acum aflam că Vlaicu, deşi mai mare cu doi ani decît Bucur, îi spunea „bădiţă”.

— De ce îi spui bădiţă? am întrebat. Eşti doar mai mare ca Bucur.

— Cu doi ani! Dar el de mic a avut minte mai multă decît mine. Aşa că încă de pe cînd am fost mic m-am învăţat să-l ascult. Mi-am dat seama că de cîte ori nu-l ascultam ieşea prost. La început i-am spus aşa în glumă. Pe urmă, foarte convins. Nu-i aşa, bădiţă?

— Aşa-i, Vari! Deşi mai mic decît el, fiindcă de cînd era puşti i-am purtat de grijă, am devenit bă-diţa lui.

Vlaicu îşi luase bacalaureatul cu doi ani în urmă. Făcuse după aceea armata cu termen redus, iar de un an stătea acasă pe lîngă maică-sa fiindcă nu se putea hotărî de ce să se apuce. De fapt, nu neapărat din acest motiv, ci fiindcă — asta am aflat-o mai tîrziu — nu avea posibilitatea să devină ceea ce i-ar fi plăcut cel mai mult: regizor de filme.

Poate te-ar interesa să ştii ce impresie mi-a făcut atunci cînd l-am văzut pentru prima dată. O impre-sie aproape

dezagreabilă. Pălăria, cîndva neagră, acum decolorată, cu panglica pătată de transpiraţie şi cu borurile pleoştite şi ondulate, cămaşa de pînză aspră, din cauza prafului acum de o culoare dubioasă — dacă nu cumva fusese aşa şi mai înainte —, pantalonii din stofă ordinară, necălcaţi şi cu burlane la genunchi, în fine, pantofii vechi şi cu pielea scorojită ce de mult timp nu mai fuseseră daţi cu cremă, toate acestea îmi displăcură.

Nu mi se păru interesant nici cînd l-am auzit vorbind, ceva mai tîrziu în timpul cinei. Povesti că la cozile de la brutărie unii „se băteau ca orbe- ţii", povesti despre o oarecare Anuţa plecată la oraş să se facă servitoare care, „îndulcindu-se la bărbaţi", ajunsese să aibă „condicuţă".

— Mi-a spus nea Vanghele, explică Vlaicu de la cine aflase de soarta Anuţei. (Am aflat pe urmă că acest nea Vanghele plecat cu mulţi ani în urmă din sat, ajunsese negustor — cîrciumar — într-una din pieţele oraşului numită „Piaţa săracă").

— Biata Anuţa! O compătimi Bucur. Era o fă- rîmiţă de fată cu nişte cosiţe blonde şi ochi verzui, mari, cu care se uita la tine de parcă atunci i-ar fi deschis să privească lumea. Mi-o amintesc bine.

— Bădiţă, tu aşa ai fost totdeauna! Nu vezi decît partea frumoasă a lucrurilor, îi replică Vlaicu schi- ţînd un zîmbet de binevoitoare ironie.

— Nu-i adevărat! am protestat înciudată, fiindcă în nici un caz Bucur nu vedea numai partea frumoasă a

lucrurilor.

Vlaicu se uită atunci la mine cu nişte ochi ce voiau parcă să spună: dar tu de unde ai mai apărut?

— Poate că nu totdeauna. Dar în cazul Anuţei, da. Tu, bădiţă, i-ai văzut numai ochii şi cosiţele blonde. Dar n-ai mai observat că de la doisprezece ani ştia să mişte din fund. Dacă ar fi avut coadă, ca iepele, te asigur că ar fi ţinut-o tot timpul ridicată.

— Vlaicule! Te rog să termini cu măscările astea! îi ceru mamă-sa hotărît, dar fără să ridice glasul.

— Să avem iertare, mamă!

Îşi plecă mai întîi privirile în farfurie, se uită apoi la mine, după care ridică ochii spre tavan cu un fel de aer resemnat, dar în acelaşi timp trăgînd cu coada ochiului la mamă-sa ca să se convingă că nu-l observă. Parcă era un băiat la şcoală care se strîmbă în spatele profesorului, şi îmi părea atît de caraghios şi de copilăros, încît fără voie am zîmbit.

Din clipa aceea nu mai mi-a fost antipatic. Vreau să spun că nu mai mi-a fost pînă la sfîrşitul cinei. Pe urmă, iarăşi.

— Mamă, tare mi-e somn!

Şi a spus asta exact ca un băieţaş.

— Culcă-te dacă ţi-e somn!

Soacră-mea totdeauna le vorbea cu voce stăpînită, aproape severă fără să se trădeze cît de mult îi iubea, ca şi cînd i-ar fi fost teamă ca nu cumva ei, gogeamitea bărbaţii, să se răzgîie.

— Păi am să mă cam duc. Noapte bună la toată lumea!

A ieşit din casă. Era foarte devreme.

Mă miram cum de poate să-i fie somn la ora aceea. L-am au- zit după aceea spălîndu-se afară în curte, la fîntînă. Se spăla, cînta, fluiera. Nu avea o voce deosebită. A lui Bucur era mult mai frumoasă, mai bărbătească. Numai că Bucur rar îşi aducea aminte să cînte.

După ce i-am ajutat soacră-mi la spălatul vase- lor, am ieşit cu Bucur pe prispă. Întunericul căzuse şi de prin curţile vecine venea miros de mămăligă şi de lapte prins. Soacră-mea ne-a urat noapte bună şi s-a culcat. Între timp Vlaicu se urcase în podul şurei şi cînta din muzicuţă.

— Ce caută acolo? l-am întrebat pe Bucur. Zicea doar că-i este somn.

— Păi de aceea s-a urcat acolo. Are să cînte ce are să cînte şi pe urmă are să-l fure somnul. Tu nu ştii ce bine e să dormi în fîn.

— Fără pijama? am întrebat.

— Fără! şi izbucni în rîs.

— Mersi! Prefer patul şi pijamaua.

Nu exageram deloc. Primitivismul, viaţa idilică în mijlocul naturii nu mă ispitiseră niciodată pînă atunci. Dimpotrivă, mulţumeam hazardului că nu mă născusem pe vremea cînd pînă şi regii Franţei aveau păduchi. Am stat mult pe prispă şi tot timpul acesta Vlaicu a cîntat din muzicuţă. Iar mai tîrziu, cînd am adormit, muzicuţa tot cînta.

A doua zi nu l-am mai văzut. Plecase în zori la naşul său, care era pădurar în balta Brăilei.

— Pînă nu l-o goni frigul nu se mai întoarce acasă! mi-a explicat soacră-mea.

— Şi ce are să facă acolo? am întrebat-o.

— Ce are să facă? Are să-i ajute lui naşu-su la cîmp, are să pescuiască, are să mai şi vîneze. Aşa e el. Sămînţă de Robinson. Şi fiindcă din privirea mea şi-a dat seama că nu am înţeles, mi-a explicat: băiatul ăsta al meu — spunea „băiatul meu" de parcă ar fi fost vorba de un băieţaş de doisprezece ani — aşa este el. Nu suferă să stea mult între oameni. Stă ce stă şi numai deodată îl vezi că se pregăteşte de

drum. „Unde te mai duci, măi băiete?". „Păi, mamă, mă duc un pic pe la naşu!". Şi pleacă. Altă dată se duce în Deltă, la pescari. Le-a învăţat limba şi vorbeşte ca un lipovean. Dacă nu se duce la lipo-veni, pleacă în munţi pe la mînăstiri. De la Tismana pînă la Voroneţ îl cunosc toţi stareţii. Nu ştiu cui i-a semănat. Umblă, umblă, dar rădăcini nu prinde nicăieri....

Mi-a spus toate acestea nu căindu-se, ci cu un fel de mîndrie. De altfel, curînd după aceea mi-am dat seama că soacră-mea era mîndră de amîndoi băieţii ei. Cel preferat era, bineînţeles, Bucur — mezinul. Dar nu cred că din acest motiv îl prefera. Îl prefera, presupun, fiindcă Bucur, mai mult decît Vlaicu, îi satisfăcuse ambiţia. În tinereţe visase să înveţe, să devină savantă ca doamna Curie. Nu izbutise să ajungă altceva decît învăţătoare de sat, şi asta numai datorită faptului că la examenul de admitere în şcoala normală obţinuse la toate materiile nota zece. A căpătat bursă. Şi după şase ani, la absolvire, iarăşi s-a constatat că de cînd exista şcoala, pentru prima dată o elevă obţinea

la examenul de diplomă nota maximă — zece —, la toate materiile. Rezultatele excepţionale obţinute la învăţătură i-au fost doar într-atîta de folos că a căpătat, din primul an, post într-unul din cele mai nenorocite sate din judeţ: Sărăcuţi, pe cînd alte colege, mediocre şi submediocre, datorită protecţiilor, fură numite la oraş şi în cele mai mari comune. Aici în sat s-a măritat. Au venit copiii. Apoi a survenit moartea tragică a omului ei. Din visele de altădată nu s-a ales nimic. N-a putut ajunge nici măcar institu- toare la oraş.

— Ce ştiţi în legătură cu această întîmplare tragică? am întrerupt-o. E adevărat că bărbatul ei a fost omorît de propriul său frate?

— Dar dumneata cum de-ai aflat despre aceasta?

— De la Bucur. Amănunte însă nu cunosc. Mi-a spus doar că scurt timp după moartea tatălui său au început să circule astfel de vorbe, Dumneavoastră ce ştiţi?

— Din cele ce am auzit, se pare că nu a fost un simplu zvon. Dar amănunte nu cunosc. Nu am avut de unde să le aflu. Singura care m-ar fi putut lămuri este soacră-mea. Dar ea a refuzat totdeauna să discute despre acest capitol trist din viaţa ei. Trebuie să ştii că întîmplarea aceasta a obsedat-o toată viaţa şi, în ceea ce mă priveşte, dacă am dreptul să-i re- proşez că a fost nedreaptă cu mine, de vină este tocmai această obsesie!

— Nu înţeleg legătura dintre obsesie.... şi dum- neavoastră.

— Deocamdată!... Dar să revin. Îţi spuneam că ea, care visase să devină o

savantă ca Marie Curie, n-a izbutit să ajungă nici măcar institutoare de oraş. Şi-a pus atunci nădejdea în copii. Ei s-o răzbune. Să-i răzbune speranţele spulberate, visele irosite. Ei să ajungă cărturari. Nădejdile nu i le-a înşelat doar Bucur, fiindcă Vlaicu a trecut prin şcoală cum trece gîsca prin apă. Bucur, în schimb, la liceu, ca şi ea pe vremuri, totdeauna în frunte. La facultate, an de an, cel mai bun dintre toţi. La examenul de licenţă, cel mai mare calificativ. Într-adevăr, Bucur o răzbuna pentru toate speranţele, pentru toate vi-sele destrămate. Ceea ce nu fusese ea în stare să realizeze înfăptuia cu prisosinţă Bucur. Dar spune-mi, soacră-mea nu ţi-a arătat diplomele lui Bucur?

— Ba da!

— Altfel ar fi fost de mirare. Păstrează totul cu sfinţenie. Diploma de absolvire a celor patru clase primare, diploma de bacalaureat, caietele de studiu din cei patru ani de studenţie, diploma de licenţă. De asemenea, cîte un exemplar din revistele de specialitate unde el, Bucur Vişinoiu, student abia în anul trei sau patru de facultate, şi-a văzut publicate primele lucrări, studii sau eseuri.

Atunci cînd mi-a arătat şi mie relicvele acestea, mi-a spus: „Nu mi-a fost uşor cînd am rămas sin-gură la douăzeci şi patru de ani, cu doi băieţi mici. A fost greu, dar ar fi fost pesemne mult mai uşor dacă m-aş fi gîndit numai la mine, la tinereţea

mea. Ei da, dacă m-aş fi gîndit că am şi eu dreptul să-mi trăiesc viaţa asta puţină

cîtă ne este dat să trăim. Dar m-am gîndit mai întîi la băieţi, la dato- ria pe care o aveam faţă de ei. Nu m-am remăritat. Iată, sînt acum aproape bătrînă. Dar nu-mi pare rău că anii care s-au scurs au însemnat pentru mine multe amărăciuni, foarte puţine satisfacţii şi, mai ales, un şir nesfîrşit de obligaţiii şi datorii. El, Bucur, m-a răzbunat. Este un cărturar şi curînd va ajunge un om însemnat, un savant, care va face cinste ţării sale".

Aşa mi-a vorbit şi pe urmă s-a pus să strîngă şi să încuie într-unul din sertarele scrinului de colo — atunci nu se găsea în camera aceasta — relic- vele ei.

Pe urmă, după ce le-a încuiat pe toate, a adăugat:

— Numai de-ar da Dumnezeu să nu i se întîmple nimic! Şi s-a uitat la mine întrebător, cerşind parcă un cuvînt de încurajare.

— Nu i se va întîmpla! Bucur e prudent. Iar în gînd am adăugat imediat: numai de am avea norocul să nu-i vină ordin de chemare!

Soacră-mea mi-a arătat relicvele ei, cam la o lună după ce ne-am mutat la Sărăcuţi. Dar mai înainte, la numai trei zile de la venirea noastră, în timp ce Bucur era plecat în sat, a venit să mă caute ca să afle de la mine motivul pentru care Bucur luase o asemenea hotărîre. Îmi amintesc foarte bine cum a decurs întrevederea, vreau să spun că îmi aduc aminte perfect ce mi-a spus şi ce i-am răspuns. De altfel, nu numai de această convorbire îmi amintesc. În general, n-am uitat nimic din tot ceea ce este în legătură cu Bucur, cu ai lui.

Eram singură în camera aceasta. Cum ţi-am spus, Bucur fiind plecat în sat. Soacră-mea trebăluia nu ştiu ce la bucătărie. Eram tristă. Ştiam de ce sînt tristă, dar nu voiam să-mi mărturisesc. Adevărul e că mă plictiseam de moarte, că mă simţeam în Sărăcuţi ca într-un exil. Cînd a intrat ea pe uşă, de vreo cinci minute nu făceam altceva decît să mă întreb: „Cum va fi la iarnă? Cum va fi la iarnă?" Şi de fiecare dată cînd îmi puneam întrebarea, simţeam ceva foarte asemănător deznădejdii.

— Credeam că dormi! mi-a spus soacră-mea in- trînd pe uşă.

— La ora asta? m-am mirat, fiindcă soarele încă nici nu începuse să asfinţească.

Era cu mîinile ude. Şi le-a şters de şorţ şi s-a aşezat pe un fotoliu. Uite acolo era fotoliul. (Lui Bucur îi plăcea să-l tragă în dreptul ferestrei deschise şi să privească bucăţica de şosea care se vede departe şi pe care, din cînd în cînd, trecea vreo căruţă sau vreun camion. Putea să stea ore întregi, să privească şoseaua, să se gîndească fără să scoată un cuvînt.)

— Am venit să stăm puţin de vorbă.

— Să stăm.

— Dar să-mi răspunzi cinstit la tot ce am să te întreb, fata mea.

— Nu-mi stă altfel în fire, mamă! i-am răspuns.

— Eu te cred. Îl iubeşti mult?

— Mamă!

Nu ştiu de ce, dar la întrebarea asta pusă aşa di-rect şi cumva cu un oarecare scepticism, nu-mi venea să răspund.

— Da, bine! Nu te supăra. Cînd ai să fii

şi tu mamă şi ai să ai băieţi ca mine, ai să înţelegi că am tot dreptul să-ţi pun o asemenea întrebare. Dar dacă îl iubeşti, cum l-ai putut lăsa să facă o asemenea greşeală. Ce căutaţi aicea, pentru numele lui Dumnezeu?

— Aşa a vrut Bucur, mamă!

— A vrut Bucur! Dar tu? Tu de ce ai acceptat? Un om ca Bucur, dascăl într-un biet sat ca Sărăcuţi! De aceea mi-am irosit tinereţea? Altceva am visat să ajungă şi unul şi celălalt. Cînd colo!.... Haide, spune-mi de ce a făcut asta?

— Pe el nu l-ai întrebat, mamă? El ar putea să-ţi explice mai bine decît mine motivele care l-au determinat să ia o asemenea hotărîre.

Căutam să cîştig timp. Nu ştiam ce să-i răspund. Să-i mărturisesc motivul adevărat pentru care Bucur se exilase de bunăvoie, refuzînd oferta profesorului? Dar oare aveam dreptul, de vreme ce Bucur n-o făcuse, probabil, ca să n-o sperie?

— Nu l-am întrebat. Eu băieţilor mei nu obişnuiesc să le pun întrebări. Ei vin singuri să-mi spună, fie că fac un lucru bun sau o boroboaţă. Eu ştiu că pînă la urmă Bucur are să vină să-mi ex- plice. Dar nu mai am răbdare să aştept pînă atunci. Înţelegi? Nu mai am răbdare. Ieri i-a venit numirea de la inspectorat. Deocamdată suplinitor, în locul uneia Răcaru, transferată, la cerere, în alt sat. Bucur al meu dascăl suplinitor la Sărăcuţi! Şi eu care visam să-l văd profesor universitar.

— Va ajunge, mamă, te asigur!

Hotărîrea pe care a luat-o e provizorie. Peste un an sau poate chiar mai înainte de a se împlini anul ne vom întoarce la oraş, şi Bucur...

— Dar de ce? De ce această hotărîre, fie ea chiar provizorie?

— Păi nu vezi mamă? De cînd au început, concentrările se ţin lanţ. Bucur s-a gîndit că dacă vor primi şi ei ordin de chemare, noi două vom rămîne singure. Dumneata aici, iar eu la oraş. El crede că într-o asemenea eventualitate e mai bine să fim împreună.

— Explicaţia pe care mi-ai dat-o ar trebui să mă liniştească. Dar nu pot. Inima îmi spune că la mijloc este altceva. Ascultă ce vreau să-ţi spun. Eu îmi cunosc bine copiii. Nu multe mame se pot lăuda cu băieţi ca Bucur. Nici Vlaicu nu e lemn rău. Deocamdată nu şi-a găsit drumul lui. E altfel de fire decît Bucur. De ruşine însă nici el nu mă va face. Dar de ce-ţi spun asta? Iaca de ce: fiindcă deşi îmi cunosc băieţii, totuşi vreau să te întreb şi tu să-mi răspunzi cinstit: a făcut cumva Bucur vreo prostie şi din cauza asta a fost nevoit să se aciueze aici în sat?

— Nu, mamă! Bucur n-a făcut nimic de care să-i fie ruşine. Îţi jur!

— Bine!... Te cred. Nici nu se putea altfel. Ţi-am spus că-mi cunosc băieţii. Dar atunci ce caută aici? Căci ceva totuşi trebuie să fie la mijloc. Nu se poate să mă înşele pe mine inima. Dar nu cumva se ascunde şi de tine?

— Crezi, mamă, că aş putea avea secrete faţă de Vari? întrebă Bucur intrînd pe uşă.

Deşi ne aflam numai de trei zile la ţară,

soarele îl bronzase cît în două săptămîni de ştrand. Cu o oră mai devreme, cînd plecase de acasă, nimic nu mă izbise neplăcut în ţinuta lui, deşi îl condusesem pînă la poartă. Dar acum, cînd mă uitam la el cum sta în prag cu pălăria pe cap, îmbrăcat cu o haină veche şi fără cravată la gît, cu pantalonii prăfuiţi pe la manşete şi cu sandalele de asemenea, întreaga lui înfăţişare mă impresionă neplăcut.

„Iată, e numai de trei zile aici şi arată de pe acum ca un dascăl de ţară”, mi-am spus.

Despre Bucur nimeni nu ar fi putut spune că e un „tip” ostentativ elegant. Ceea ce te făcea să-l bagi imediat în seamă era o anumită distincţie a chipului, nobleţea pe care o exprima figura şi care era a sufletului, felul deosebit cum te priveau ochii lui buni: cu mult interes, dar în acelaşi timp parcă foarte de departe. Bucur se impunea însă şi prin ţinuta vestimentară, totdeauna decentă şi dis-cret elegantă. Acum însă, cu pălăria de fetru pe cap, cu haină, dar fără cravată, cu pantalonii şi pan- tofii prăfuiţi, arăta altfel, mi se părea că dispăruse de pe chipul său tocmai acea distincţie care trăda pe intelectualul de seamă.

Şi pentru a doua oară mi-am spus mie însămi:

„Hotărît, arată de pe acum ca un dascăl de sat”.

Pe urmă, imediat, nu mai m-am gîndit la asta fiindcă a început să vorbească soacră-mea:

— Bucure, ascunzi tu ceva de nevastă-ta?

— Nu, mamă! Tu nu ştii, dar îţi spun acum: Vari nu e numai soţia mea. Vari e prietena mea, Vari e colaboratoarea mea, dacă vrei. Asta să ştii, mamă.

— Bucure, băiatul meu, niciodată nu ţi-am pus întrebări. Totdeauna singur ai venit şi mi te-ai destăinuit. Este adevărat?

— Da, mamă!

— Acum însă mi-e inima grea, Bucure. N-am astîmpăr şi mi-e mereu teamă. De aceea, iată, te intreb: ce cauţi tu în satul ăsta care nu e de tine? De ce, de bunăvoie, ţi-ai stăvilit drumul?

— Mamă, am să-ţi răspund ceea ce i-am răspuns şi lui Vari cînd mi-a pus o întrebare similară: a sosit vremea cînd e necesar ca mulţi, cît mai mulţi dintre oamenii cinstiţi să se gîndească mai puţin la ei şi mai mult la interesele adevărate ale ţării...

— Va să zică asta era! Politica, lua-o-ar naiba de politică!

— Fără politică nu se poate, mamă.

— Bucure!...

Şi fiindcă nu mai continuă, parcă stînd la îndoială, întrebă:

— Da, mamă!

— Bucure... nu cumva... Nu, nu cred că ai putut fi în stare să-mi faci bătrîneţele de rîs şi să te fi înhăitat cu descreieraţii ăia de legionari.

— Fii fără grijă, mamă. Din mîna ucigaşilor ălora abia am scăpat cu viaţă. Asta nu ţi-am spus-o la vremea respectivă ca să nu te sperii. Familia ei, ea, Vari, mi-au salvat viaţa.

— Atuncea, despre ce fel de politică e vorba?

— Este vorba, mamă, de politica necăjiţilor, a sărăcuţenilor. Este vorba şi de politica ta, mamă dragă!

Soacră-mea s-a uitat lung la el cu o privire de îndurerată dragoste, apoi a întrebat:

— Şi politica asta a sărăcuţenilor este cu o primejdie pentru tine, aşa-i băiete?

Bucur nu i-a răspuns imediat. A venit pînă în spatele fotoliului ei şi, petrecîndu-şi braţele pe după gîtul ei, spuse cu dragostea şi tandreţea care îl caracterizau:

— Tu eşti o femeie bărbată, mamă!

Ea a închis o clipă ochii, ca şi cînd, de bucurie că o îmbrăţişează, ameţise.

— Dacă ai fi rămas la oraş, primejdia ar fi fost mai mare pentru tine. Aşa-i că asta trebuie să înţeleg?

— Deocamdată, mamă, primejdia a trecut!

— Deocamdată!... Apoi cu demnitatea care în anumite împrejurări îi dădea un fel de măreţie:

— Mi-a fost teamă mereu să nu se vîre vreunul dintre voi doi în politică. La drept vorbind, mi-a fost mai mult teamă de Vlaicu decît de tine. Îmi spuneam: „Vlaicu ăsta al meu, care tot bîjbîie în dreapta şi în stînga să-şi găsească drumul, s-ar putea să greşească şi să se vîre în politică. De Bucur însă n-am teamă. “ Iată că s-a întîmplat însă altfel decît am gîndit. Dar dacă ai făcut ceea ce ai făcut, înseamnă că există şi o politică cinstită. Fiindcă altfel tu nu te-ai fi vîrît în murdărie şi în necinste. De aceea, nu te ţin de rău, Bucure!

Şi ridicîndu-se din fotoliu, părăsi odaia

cu pas hotărît, cîlcînd apăsat ca un bărbat. Eram sigură că vrea să se ducă în camera ei ca să plîngă în voie. Dar aici faţă de mine şi faţă de fiul ei nu voia să se arate slabă, femeie.

— Acum se va duce la ea — i-am spus lui Bucur — şi va plînge. Poate că ar fi fost mai bine dacă nu i-ai fi spus adevărul.

— Nu, aşa cum am procedat e mai bine. Dacă ar fi să mi se întîmple ceva, nu mi-ar ierta că m-am ascuns de ea, că nu am avut încredere.

— Dacă tu spui, pesemne că ai dreptate. O cu-noşti mai bine decît mine, E doar mama ta. Dar acum, Bucure, te rog, schimbă-ţi hainele.

S-a uitat puţin surprins la mine, a zîmbit şi a plecat să facă ce i-am cerut.

Deodată Pluto începu din nou să urle. Un urlet jalnic, răguşit care îţi trezea compătimirea. Sărmanul, narcă s-ar fi tînguit de durere.

— Bietul Pluto! îl compătimi Varvara.

—Oare de ce o fi urlînd atîta? am întrebat. Şi noaptea trecută s-a tînguit mai tot timpul. Acum, dacă iarăşi a început, pînă la ziuă are s-o ţină în- tr-una. Mă mir că vecinii nu-i fac de petrecanie.

— Vecinii s-au obişnuit cu el. Pe de altă parte li-e milă pesemne de el. Pluto e bătrîn tare. E de mirare că mai trăieşte.

— Dacă e atît de bătrîn, probabil că îl doare ceva. Gută, reumatisme, mai ştiu eu ce? am glumit. Poate ar fi mai bine dacă l-ar împuşca cineva.

— Se tînguie fiindcă e bătrîn, fiindcă îl doare ceva. N-ai să mă crezi, dar să ştii

că Pluto a înce- put să urle numai din ziua cînd a murit Bucur. Or pe atunci Pluto era un căţelandru.

N-am contrazis-o, deşi nu mă convinsese deloc. E uimitor cum unii oameni deosebit de inteligenţi şi cultivaţi nu se pot elibera cu desăvîrşire de superstiţii.

— Mult a mai ţinut Pluto la el. De altfel, trebuie să ştii că Bucur avea o forţă, aş zice magnetică, cu care cred că ar fi izbutit să îmblînzească pînă şi fiarele. Dacă s-ar fi făcut dresor de animale, cred că ar fi realizat lucruri extraordinare. Nu, nu zîmbi, fiindcă nu exagerez. Uite, să-ţi dau numai un exemplu. Colţan avea un cîine, un lup alsa- cian, care provenea dintr-o primă generaţie domesticită, cum îi plăcea lui să se laude cu mîndrie. Numai cît îl vedeai şi te cuprindea frica. Pe dea-supra fusese şi dresat în mod special. La porunca lui Colţan, cîinele era în stare să sfîşie un om. La fel ar fi făcut chiar fără poruncă, dacă cineva ar fi îndrăznit numai să se apropie de stăpînu- su. Era atît de rău cîinele ăsta, încît Colţan, cu rare excepţii, ieşea cu el doar noaptea.

La cîteva zile după ce ne-am stabilit aici în sat, Bucur, ducîndu-se la primărie cu nu ştiu ce tre- buri, a dat acolo de jandarm. Colţan era cu cîinele. Ţi-am spus că lui Bucur îi plăceau mult cîinii. Frumuseţea animalului — trebuie să ştii că era un exemplar superb — n-a putut să-l lase indiferent. A început să laude sincer cîinele, spre marea satis- facţie a stăpînului său. La un moment dat, deşi jandarmul i-a atras atenţia,

Bucur s-a apropiat de cîine şi a început să-i vorbească. Spune-mi, s-a întîmplat s-o auzi pe soacră-mea mustrîndu-l pe Pluto atunci cînd începe să urle?

— Am auzit-o.

— Şi? Nu te-a frapat nimic?

— Ba, da!... Ba, da!... Îl certa, dar cu un altfel de ton de parcă l-ar fi alintat.

— Ei, da! Nu ştiu ce fel de reacţii trezea vocea lui Bucur asupra animalelor în general; ştiu însă că atunci cînd le vorbea cîinii începeau să se gu- dure şi să se tăvălească la picioarele lui. Cîinele lui Colţan, cînd Bucur a început să-i vorbească, nu a reacţionat la fel ca ceilalţi cîini. Vreau să spun că nu s-a gudurat, nu s-a bucurat. Şi-a ciulit numai urechile atent, parcă străduindu-se să înţeleagă ce-i spune. Dacă altcineva ar fi procedat ast-fel, ar fi pornit să mîrîie şi să-şi arate colţii. Dar surpriza pentru Colţan şi pentru ceilalţi a venit abia după aceea cînd Bucur, fără nici un fel de ezitare, a început să mîngîie cîinele pe creştetul capului. Spre mirarea celorlalţi şi spre stupefacţia lui Colţan, cîinele nu numai că nu s-a repezit să-l sfîşie, aşa cum ar fi făcut cu oricare altul, dar lă- sîndu-se pe pîntece a început să dea din coadă, cu ochii pe jumătate închişi de plăcerea mîngîierii.

Cînd Colţan şi-a revenit din surprindere, gelos, a strigat: Domn' Bucure, lasă-mi cîinele în pace!" Bineînţeles, Bucur s-a executat. „Aşa un cîine mi-ar place să am şi eu, domnule Colţan! Nu-l vinzi?" l-a întrebat. Jandarmul nu i-a răspuns. S-a uitat la cîine cu ochi răi şi a început să-l înjure: „Va să zică aşa, mă, lepădătura dracului!

Laşi pe domnul Bucur să pună mîna pe tine? Aşa te-am învăţat, mă? Aşa te-am învăţat, mă?" Şi a început să-l bată cu lesa în cap şi pe unde nimerea.

Exemplul, cred, este suficient de grăitor ca să-ţi dai seama de această extraordinară însuşire a lui Bucur. Trebuie să ştii însă că nu era conştient de

puterea lui. Nu putea înţelege de ce oamenii — inclusiv eu — ne minunăm de ceva ce lui i se părea foarte firesc.

Între timp, Pluto se liniştise. Tăcerea iarăşi biruise. Un cocoş întîrziat cucurigi o dată, dar pe urmă, speriat parcă de propriul său glas, conteni.

— Bietul Pluto, tare mai e bătrîn! îl compătimi din nou. Pe urmă, cuibărindu-se mai bine, reluă firul povestirii:

— Seara, după apusul soarelui, cînd căldura se mai domolea, Bucur mă lua la plimbare, O pornea mai întîi pe şosea, pe urmă ieşeam din sat şi o luam pe un drum de ţară, printre cîmpuri. Ne întorceam după ce se întuneca. În perioada aceasta, Bucur devenise şi mai tandru. Avea acum un fel de a mă ţine de braţ, de parcă nu era în stare să meargă fără să se sprijine de mine. De fapt, nu de reazemul braţului meu avea nevoie. El avea realmente ne- voie de mine, dar în alt fel. Avea nevoie de pre- zenţa mea, de dragostea mea. Simţea nevoia ca eu, iubindu-l, să-l fac să nu simtă golul şi urîtul care începuseră să i se cuibărească în suflet. Cum să-ţi explic? În perioada aceea, aş putea spune că eu, deşi nu trăisem niciodată la ţară, mă adaptasem

mai uşor decît el existenţei mărunte, plictisitoare şi fără perspectivă. Nu sufeream că ancorasem în Sărăcuţi poate fiindcă mă simţeam încă într-un weekend prelungit. El, în schimb, suferea literalmente. Suferea în primul rînd datorită lipsei de activitate. (Mai ales că nici şcoala nu se deschisese încă.) Vreau să spun că pentru Bucur o zi plină însemna cîteva ore petrecute la biblioteca universitară, spre pildă, studiind, întocmind fişe. Or, puţinele cărţi pe care le adusesem cu noi — puţine în raport cu uluitoarea capacitate a lui Bucur de a lua cunoştinţă de conţinutul unei cărţi într-un timp record — nu-i puteau oferi asemenea satisfacţii. Pe de altă parte, nu-l satisfăcea în măsura dorită nici cealaltă activitate, cea politică. Sărăcuţii

era un biet sat, şi pe deasupra avea ca şef de post o bestie: pe Colţan. De aceea, Bucur trebuia să fie cu ochii în patru. Exact nu ştiu în ce a constat activitatea pe care a desfăşurat-o în sat pînă la aresta- rea lui. Cred că, în principal, în munca de lămurire de la om la om. Oamenii ţineau mult la el. Cînd aveau cîte un necaz îi ajuta învăţîndu-i cum să procedeze, sau intervenind pentru ei. Pe unii îi vizita acasă, ca să-i pună la curent cu situaţia şco-lară a copiilor lor. Mulţi îl căutau aici. Dar cel mai des venea să-l caute Gavrilă Fumu. Parcă îl aud:

— Apăi. bună ziua şi sărut mîna! Domn' Bucur e cumva acasă?

Bucur îl preţuia mult. Aş zice că ţinea mult la el. De altfel Gavrilă Fumu avea o minte tare sprin- tenă. N-am întîlnit în

viaţa mea un om cu o privire mai trează.

— Cum adică mai "trează? am întrebat-o.

Varvara a zîmbit amuzată.

— Ai dreptate! Cuvîntul, luat în sine, nu spune mare lucru. Privire trează în sensul că stătea parcă tot timpul la pîndă ca nu cumva să se întîmple ceva în jurul său fără ca el să observe şi mai ales fără ca să înţeleagă. Era un om deosebit de interesant...

— Cum ajung la Bucureşti am să caut să-l cunosc.

— Nu te va dezamăgi. Ei, dar ce spuneam?

— Că Bucur îl preţuia în mod deosebit pe Gavrilă Fumu.

— Da!... Şi cred că asupra nici unui om din sat Bucur n-a avut o atît de mare influenţă ca asupra lui Gavrilă Fumu. Atît de mare, încît cred că nu greşesc afirmînd că „rebeliunea" acestuia — cum o numea Colţan — a fost consecinţa directă tocmai a acestei influenţe. Îmi amintesc, într-o zi stăteau amîndoi aici de vorbă. Eu am intrat o clipă să iau ceva, nu-mi mai aduc aminte ce. L-am auzit pe Bucur spunîndu-i:

— Tu, Gavrilă, nici nu-ţi dai seama ce forţă teribilă se ascunde în tine.

Şi Gavrilă Fumu i-a răspuns cu o siguranţă care m-a uimit:

— Am! Vezi matale, e greu pînă înţelegi unde-i dreptatea. Dar dacă ai apucat o dată să înţelegi, trebuie, la nevoie, să te iei de piept şi cu dracu.

Înţelegi! Dacă era gata să se ia de piept pînă şi cu dracu, cum spunea el, nu i-a fost teamă să-l înfrunte pe Colţan. Revenind la Bucur, trebuie să ştii că nu

cred că activitatea lui s-a rezumat numai la munca de lămurire de la om la om. Cam la o lună, de multe ori chiar mai des, pleca la oraş. De fiecare dată cu treburi bineînţeles. La inspectoratul şcolar, după diverse cumpărături şi aşa mai de- parte. Dar mie de fiecare dată îmi spunea inima că motivul invocat era doar un pretext. Pe urmă, în cîteva rînduri, s-au abătut pe la noi nişte „cunos-cuţi" de-ai lui. Au venit cu un tren şi au plecat cu următorul. Cu fiecare asemenea cunoscut, Bucur a tăinuit în camera aceasta ore întregi.

Dar oricare o fi fost activitatea pe care a desfăşurat-o aici, de un lucru sînt sigură: că ea nu-l satisfăcea, că tînjea să poată face mai mult.

De obicei, stătea mai tot timpul acasă şi, ca să-şi treacă vremea mai uşor, ajuta soacră-mi la grădină, (În tot satul nu găseai o grădină de zarzavat mai bogată şi mai bine îngrijită.) De multe ori ajutam şi eu, şi trebuie să ştii că în foarte scurt timp felul acesta de muncă începu să-mi facă o plăcere reală. Dar destul de des se ducea şi în sat. Trecea pe la primărie după ziare, pe la şcoală să mai stea de vorbă cu vreunul dintre ceilalţi învăţători. Pleca singur, dar totdeauna se întorcea însoţit de cîte cineva. De unii se despărţea în poartă. Pe alţii îi invita în casă.

— Vari, ai cu ce să tratăm pe musafirul acesta al nostru?

Se găsea totdeauna cîte ceva. De obicei, invitaţii lui erau oameni necăjiţi care îl opreau în drum să-i ceară sfatul în vreo treabă încîlcită pe care nu erau în stare s-o rezolve singuri. Dintre aceştia

— cum ţi-am mai spus de altfel — erau destui şi aceia care veneau să-l caute acasă. Îndeosebi femeile. Cîte o mamă bătrînă cu băieţi concentraţi sau cîte o ne-vastă de soldat căreia i se refuza cine ştie sub ce motive ajutorul de concentrare. Bucur asculta cu răbdare, îl învăţa pe om ce să facă spre a-şi cîştiga drepturile şi de multe ori intervenea direct la pri-mar, la notar sau la cine era nevoie. Nici nu poţi să-ţi închipui de cît prestigiu se bucura aici în sat. Dacă mă gîndesc bine, înclin să cred că oamenii ţineau la el şi-l respectau aproape tot atît de mult ca şi pe maică-sa.

— Şi din pricina aceasta nu şi-a pus în cap „autorităţile" din sat? am întrebat.

— Mai tîrziu, da! Dar ce putea face? Putea să le întoarcă spatele? Putea să nu intervină la pri- mar dacă venea la el o femeie de concentrat, mamă a doi, trei copii să se plîngă că nu i se dădea prăpăditul de ajutor ce i se cuvenea? Nu putea! Şi dacă intervenea, apoi nu se lăsa pînă nu i se făcea dreptate femeii. Şi cum ţi-am spus, deşi explica de fiecare dată amestecul său personal ca o acţiune de pură omenie, cu timpul îşi puse în cap mai ales pe primar. Cît priveşte pe Colţan, şi l-a făcut duşman de la întîmplarea cu cîinele, despre care ţi-am povestit.

— Auzi, domnule, de ce-i în stare domn' Bucur ăsta! Să-l prostească pe Leu al meu în aşa hal, încît nu numai să se lase mîngîiat, fără să-l sfîşie, dar să se mai şi gudure, păcătosu'! Domn' Bucur ăsta, dacă a putut face aşa ceva, înseamnă că e om al dracului. I-o fi

stînd puterea în ochi, ca la „hipnozitorii” ăia în stare să te adoarmă numai ce se uită o dată în ochii tăi. Păi eu, dom’le, dacă a fost în stare să-l descînte pe Leu ca să mă ***traducă***, apăi să ştii că pe omul ăsta l-am şters de la sufletul meu.

Aşa se căina şeful de post în indignarea sa şi, dacă Bucur ar fi fost un simplu ,,mîrlan”, sigur că ar fi găsit el, Colţan, un pretext ca să se răzbune, muindu-i oasele.

Bucur făcea haz de supărarea lui Colţan.

— Lasă, Vari, încerca el să mă liniştească — nu ai motiv să te temi. Colţan e el o fiară, dar e prost. De altfel, caut şi eu pe cît pot să mă păzesc.

Cunoscînd însă cruzimea jandarmului, nu izbuteam să mă liniştesc.

Dar motive adevărate de temere şi de nelinişte se iviră o lună mai tîrziu, la începutul lui septembrie. Îţi aminteşti ce s-a întîmplat în septembrie?

— Septembrie, în care an?

— 1940.

— Desigur! În septembrie, generalul Antonescu împins la putere de către reacţiunea din interior, iar din exterior de către Germania hitleristă, şi-a asociat la putere pe legionari, proclamînd „statul legionar”. La aceste evenimente vă referiţi?

— Ei, da! Acestea au constituit motive de nelinişte şi de temere. Singura mea speranţă era, pe de o parte, că de la întîmplarea cînd Bucur fusese bătut şi schingiuit la sediul legionar din oraşul nos-tru trecuseră doi ani, iar pe de alta, că în Sărăcuţi nu se ştia nimic despre

aceasta.

Trebuie să afli că, spre lauda satului nostru, în Sărăcuţi, cu excepţia notarului, a doi chiaburi şi a vătăşelului de la primărie, nu au mai existat alţi aderenţi ai „gărzii de fier”. E drept că după aceea, pînă la rebeliunea legionară din a doua jumătate a lunii ianuarie a anului următor s-au mai găsit cîteva lepădături care să îmbrace cămaşa verde. Dar aceşti cîţiva prozeliţi, şi cei dinainte, în frunte cu notarul, nu au avut timp să facă prea mult rău în comună. Au izbutit doar să-i înspăimînte pe unii. Dar şi numărul sperioşilor a fost infim în comparaţie cu aceia care nu şi-au pierdut capul, ci au continuat să-i urască şi să-i dispreţuiască. Fiindcă trebuie să ştii — tot spre lauda lor — sărăcuţenii sînt în ge-neral oameni hotărîţi, care nu se lasă clătinaţi de orice vînticel.

Convinşi că dacă Bucur ar trece de partea lor. mulţi s-ar grăbi să-l imite — aceasta datorită prestigiului său personal —, legionarii i-au propus să se înscrie la ei. E de prisos să-ţi mai spun că Bucur a refuzat categoric. Crezînd că va ceda de frică, l-au ameninţat atunci cu moartea. Şi poate că, pînă la urmă, şi-ar fi pus ameninţarea în practică dacă evenimentele nu ar fi luat alt curs. De pildă, dacă nu ar fi survenit arestarea lui. L-au ridicat într-o noapte oamenii comisarului Jurubiţă.

— Dacă înţeleg bine, Bucur a fost arestat din „dispoziţii superioare”, cum s-ar spune.

— Da, aşa se pare. Cei doi agenţi veniţi să-l aresteze l-au ridicat fără să-l anunţe în prealabil pe Colţan, şi fără să-i ceară concursul. Colţan a fost anunţat telefonic abia a doua zi dimineaţa. Igno-rarea de către oamenii Siguranţei a misiunii sale l-a afectat mult. Cîteva zile, de supărare, Colţan nu a făcut altceva decît să înjure pe cei doi agenţi.

Dar înainte de a-ţi povesti unele lucruri legate de arestarea lui Bucur, aş vrea să afli cîte ceva despre Vlaicu... Despre mine...

CAPITOLUL VII

Varvara ascultă zgomotul pe care îl făcea motorul unui camion pe şosea, apoi claxonările nervoase şi repetate ale şoferului. Cînd în sfîrşit, liniştea fu restabilită, mă întrebă:

— Cît e ceasul?

— Aproape trei.

— Numai atît? Atunci unde s-o fi ducînd nea Mitru cu noaptea în cap? se întrebă vorbindu-şi sieşi.

— Cine-i nea Mitru ăsta?

— Preşedintele gospodăriei. N-ai auzit cum îl mai claxona Suciu? Suciu e şofer pe camionul gospodăriei. De două luni am primit şi noi unul, mă lămuri. Pe urmă, revenind la întrebarea de mai înainte: — Să fi plecat la oraş nea Mitru? Spunea că pleacă abia spre prînz şi că mă ia şi pe mine.

— Dacă v-a promis... căutai eu s-o liniştesc.

— Mi-a promis el. Dar dumneata nu ştii ce fel de om e nea Mitru ăsta.

Evident, m-ar fi interesat să aflu ce fel de om era nea Mitru, preşedintele gospodăriei colective din Sărăcuţi, dar mă interesa mult mai mult să iau mai întîi cunoştinţă de tot ceea ce privea pe Bucur, pe Vlaicu sau pe această femeie, care, de cîteva ore nu făcea altceva decît

să mi se destăinuie.

— Spuneaţi că vreţi să-mi vorbiţi de Vlaicu, de dumneavoastră, i-am adus aminte.

— Crezi că am uitat? Vei afla totul. Şi chiar dacă mi-ai spune că te plictisesc eu tot te-aş sili să mă asculţi. Îţi vorbesc dumitale, dar îmi vor- besc în acest timp şi mie însămi. Înţelegi? Un om sănătos la cap nu-şi poate vorbi sieşi cu glas tare, ore întregi, aşa cum fac eu acum. Din acest punct de vedere dacă priveşti lucrurile, înţelegi că îmi eşti necesar. De atîţia ani tac. Acum m-am dezlănţuit. Şi apoi mai e ceva. Vorbinduţi, îmi lămuresc mie însămi o mulţime de lucruri pînă astăzi confuze.

— De pildă?

Se uită la mine surprinsă şi parcă puţintel jignită.

— Nu ştiu dacă ai dreptul să-mi pui o asemenea întrebare. Ceea ce este obscur şi devine clar pe măsură ce mă destăinuiesc dumitale este o treabă care mă priveşte pe mine. De altfel, pentru dum-neata nici nu cred că prezintă vreun interes.

...Şi acum să încep. Ţi-am spus că îţi voi vorbi de Vlaicu. Dar mai înainte va trebui să-ţi mai spun unele lucruri care privesc tot pe Bucur.

La jumătatea lunii septembrie, odată cu înce- perea şcolii, Bucur şi-a luat în primire postul. Numit în locul unei învăţătoare transferate a trebuit să preia clasa acesteia, clasa a treia. După prima zi de şcoală a venit acasă deprimat, nervos.

— Ce s-a întîmplat? L-am întrebat neştiind despre ce e vorba.

— Am o clasă tare slabă, dragă Vari! mi se plînse. Clasa a treia, dar majoritatea dintre ei nu ştiu lucruri elementare, mai că nici de clasa întîi. Îmi este peste putinţă să înţeleg cum de este posibil acest lucru.

— Nu trebuie să-ţi faci griji, dragul meu, am căutat să-i dau curaj. Sînt convinsă că pînă la sfîrşitul anului clasa ta va fi cea mai bună din şcoală şi că elevii tăi vor recupera şi ceea ce ar fi trebuit să-i înveţe predecesoarea ta.

— Sper şi eu. Dar asta e cu totul altceva. Pe mine mă revoltă predecesoarea mea. Tu nu ştii nimic despre Marineasca. E din Bujoreni, un sat la vreo patruzeci de kilometri depărtare. Tatu-su, vai de capul lui. Pămînt: un pogon şi jumătate. Numai el ştie cît a strîns cureaua ca s-o poată da la şcoala normală. Ei, şi ea a ieşit învăţătoare acum vreo şapte ani. Cei douăzeci şi opt de elevi din clasa mea sînt a doua serie de copii care îi trec prin mînă. Ei bine, poţi să mă crezi, dar femeia aceasta şi-a îndeplinit obligaţiile eî profesionale într-un mod atît de condamnabil încît, dacă ar fi după mine, aş da-o imediat afară din învăţămînt.

— Dragul meu, dacă s-ar proceda aşa cu toţi dascălii — i-am replicat vorbind pe jumătate în serios, pe jumătate în glumă — teamă mi-e că ar trebui să se închidă cel puţin jumătate din puţinele noastre şcoli, din lipsă de cadre didactice.

— Da, tu ai dreptate, Vari, mi-a spus. Dar vezi, eu sînt un entuziast, şi din cauza entuziasmului acesta de multe ori mă trezesc în situaţii cara-ghioase.

Bunăoară în cazul Marineascăi. Ştiu, nu e singura. Dar nepăsarea ei mi se pare că echiva-leză cu o crimă. Şi-am să-ţi explic de ce: din aceşti douăzeci şi opt de copii — verificat prin teste şi alte probe la care i-am supus — ştii numai de la cîţi, oricît te-ai strădui, n-ai putea scoate mai nimic? Nu ştii! Ei bine, să-ţi spun eu: numai de la şapte. Vreo şapte sînt bunicei, cîţiva buni, iar alţi şapte excepţionali. Cu toate acestea, sub raportul cunoştinţelor acumulate, numai zece au meritat promovarea în clasa a treia.

Şi în felul acesta continua să tune şi să fulgere împotriva învăţătorilor şi profesorilor care, asemenea predecesoarei sale, în loc să dezvolte inteli- genţa nativă a marii majorităţi a copiilor şi aptitudinile cu care natura îi înzestrase, dimpotrivă, fă-ceau totul ca să-i mediocrizeze, să-i „tîmpească".

Ca în toate acţiunile pe care le întreprindea şi în noua sa activitate — de dascăl — punea pa- siune. Pregătea planul fiecărei lecţii cu o grijă şi o meticulozitate de invidiat, cerîndu-mi de fiecare dată sfatul. Cînd se înapoia de la şcoală putea să-mi povestească ore întregi despre elevii lui cei mai buni sau despre progresele pe care le realizau zi de zi cei submediocri. Pe scurt, şcoala îl preocupa, îl pasiona. Datorită acestui fapt, de evenimentele care se succedau, toate neliniştitoare, lua cunoştinţă cu un interes oarecum periferic. Să nu mă înţelegi greşit. Lui Bucur nu-i scăpa semnificaţia lor gravă, tragică. Dimpotrivă, după ce Antonescu a preluat puterea, Bucur mi-a spus: „Vari, iată că a

început alunecarea spre prăpastie. De acum încolo nu cred că dezastrul mai poate fi evitat”.

Cînd ţi-am spusă că Bucur lua cunoştinţă de evenimente cu un interes periferic, am vrut să spun că interesul era periferic numai în raport cu propria sa persoană. Sau, altfel spus, că interesul era periferic numai în raport cu primejdia care îl ameninţa. Dedicîndu-se cu trup şi suflet şcolii, elevilor săi, o făcea ca şi cînd habar n-avea de primejdia care începuse să-l ameninţe încă din ziua cînd Antonescu proclamase „statul legionar”.

În schimb, eu tremuram de frică să nu i se întîmple ceva. Noaptea aveam coşmare şi nu o dată s-a întîmplat să mă trezesc din somn potopită de spaimă, părîndu-mi-se că aud bătăi în poartă. Ascultam înlemnită de spaimă şi nu mă linişteam decît după ce mă convingeam că totul n-a fost decît închipuire. Apoi, ascultîndu-i răsuflarea liniştită şi ştiindu-l lîngă mine, fericită, mă cuibăream la pieptul lui.

Aşa, cu bucurii, cu spaime şi nelinişte a trecut toată luna septembrie. La începutul celei următoare s-a întors şi Vlaicu. Era într-o duminică către ora prînzului. Ne întorceam acasă, eu şi Bucur, de la o excursie pe care o făcusem cu elevii din clasa lui. În fiecare duminică dimineaţa Bucur organiza excursii. Cele mai multe aveau ca itinerar final o pădure care se afla la depărtare de numai cinci kilometri. Excursiile duminicale cu copiii, socotite o inovaţie, trezea, cum am spus, invidie printre colegii săi de dăscălie şi nemulţumirea

profundă a părintelui Pruteanu, popa din sat. Popa se arăta nemulţumit fiindcă, zicea el, ducîndu-i pe copii în excursie, „tocmai în sfînta zi de duminică”, îi înstrăinează de biserică. Obiecţia era cu totul lipsită de temei, fiindcă trebuie să ştii — şi aceasta este tot o caracteristică a sărăcuţenilor — că, exceptînd babele, rar se întîmpla să nimerească la biserică, duminica, femei sau bărbaţi mai tineri.

...Şi cum îţi spuneam, în duminica aceea ne întorceam din excursie puţin obosiţi fiindcă participasem şi noi la joaca copiilor, un joc scornit de Bucur prin care urmărea să le dezvolte simţul de orientare. Cînd ne-am apropiat de casă, am auzit muzicuţa lui Vlaicu.

— Uite că s-a reîntors pierde-vară al nostru! se bucură Bucur, grăbind pasul.

Într-adevăr, el era. Cum am intrat pe poartă l-am descoperit pe prispă. Stătea acolo şi cînta din muzicuţă, bălăbănindu-şi picioarele.

— Bine ai venit! îi ură Bucur de departe.

— Bună, bădiţă! Bună Vari! (Îmi spunea şi el Vari ca şi Bucur.)

Pe urmă, ca şi cînd nu ar fi trecut nici măcar o zi de cînd nu ne mai văzusem, începu din nou să cînte şi să-şi bălăbănească picioarele desculţe. Era în cămaşă, o cămaşă de americă şi purta nişte pantaloni de doc albaştri cîndva, dar acum tare decoloraţi. Slăbise, dar în schimb soarele îl bronzase mult. Era negru ca un ţigan. Îşi tunsese părul mai de mult, iar acum, atîta cît apucase să crească, stă-tea ca nişte ţepi de arici. Părea mult mai tînăr, poate din cauza

părului tuns şi a muzicuţei.

Soacră-mea, care aşteptase întoarcerea noastră, ne strigă să venim la masă. Vlaicu a rămas afară şi a cîntat pînă cînd soacră-mea a început să ne împarţă mîncarea. A intrat pe uşă ştergînd muzicuţa de mîneca aproximativ curată a cămăşii şi s-a aşe- zat încălecînd parcă scaunul fără spetează, ca un băieţel.

— Vlaicule, nu te speli pe mîini? îl mustră mamă-sa

Vlaicu îşi examină mîinile, întorcîndu-le cînd pe faţă, cînd pe dos, pe urmă ridicînd din umeri şi făcînd un semn către mine, care voia să însemne „are dreptate mama", se ridică de la masă. Reveni după cîteva clipe — mă mirai cum de izbutise să se spele atît de repede — şi se puse să înfulece tot ce-i punea în farfurie soacră-mea, cu o poftă de om care a flămînzit.

Fără să vreau, din pură curiozitate, îl observam pe furiş. ,,E simpatic băiatul ăsta!" — mi-am zis, amuzată de apetitul cu care înfuleca bucatele. Pe urmă mi-am adus aminte că „băiatul" e mai mare decît Bucur şi m-am simţit ridicolă. Imediat după aceea a început să mă frămînte o întrebare: de ce îmi displăcea să-l văd pe Bucur umblînd îmbrăcat ca un ţăran, în schimb pe Vlaicu nu?

Desigur, dumitale o asemenea întrebare nu-ţi spune nimic, nu-i aşa?

— Ca să fiu sincer, nu! i-am răspuns, incapabil să înţeleg,

— Dumneata eşti orăşean sau te-ai născut la ţară?

— Sînt get-beget orăşean.

— În cazul acesta, dacă am să-ţi explic

ai să mă înţelegi. Deşi n-ai trăit la ţară, cred că ştii cum arătau satele noastre acum vreo douăzeci de ani, nu-i aşa?

— Bineînţeles!

— De pildă, ştii cum umblau îmbrăcaţi ţăranii, cu excepţia celor înstăriţi. Omul care, spre pildă, nu face baie fiindcă nici măcar nu ştie cum arată o cadă sau chiar dacă ştie nu are mijloace materiale ca să-şi procure aşa ceva nu e de condamnat. Sau, altfel spus, dacă un om de la ţară, spre pildă Gavrilă Fumu — numele nu ţi-e necunoscut — umbla într-o pereche de pantaloni peticiţi, cu o cămaşă numai aproximativ curată pe el, desculţ sau în nişte bocanci ca vai de lume nu putea fi decît cel mult compătimit. Nu putea fi, în nici un caz, învinuit că se ***complăcea*** în situaţia în care se găsea, că nu rîvnea o ***condiţie omenească***, mai bună, mai civilizată. Dimpotrivă, exista la el, şi în general la ţăranul nostru atracţia civilizaţiei, dacă vrei, nostalgia după tot ceea ce ea îi putea oferi. Şi tocmai de aceea, dacă ţăranul romîn trăia aşa cum prea bine ştii, nu i se putea reproşa, în nici un caz, că prefera civilizaţiei promiscuitatea şi mizeria.

Pentru un intelectual nu există nici un fel de scuză atunci cînd, chiar dacă numai din punct de vedere vestimentar, uită să-şi mai pună cravata, să-şi perie pălăria, nu vede că pantalonii i s-au transformat într-un fel de burlane sau că pantofii îi sînt plini de noroi. Pentru mine, toate acestea mi se păreau semne prevestitoare ale ratării şi tocmai de aceea îmi displăcea chiar numai faptul că Bucur de multe ori renunţa să mai pună

cravata. Privite lucrurile din acest punct de vedere, Vlaicu ar fi trebuit să-mi displacă profund. Fiindcă la totala lui nepăsare faţă de ţinută se adăuga şi o oarecare opacitate faţă de ceea ce s-ar numi, într-un cuvînt: igienă. Or, cunoscîndu-mă bine, mai ales din acest motiv, mai mult chiar decît nepăsarea faţă de ţinuta vestimentară, ar fi trebuit să mi-l facă dezagreabil.

Şi totuşi, nu se întîmpla aşa. Stătea la masă în faţa mea şi puteam să-l observ fără să atrag aten- ţia cuiva. Te rog să mă crezi că o făceam cu un ochi critic. Luam cunoştinţă de curăţenia dubioasă a cămăşii, de obrazul cernit din cauza bărbii, dovadă că nu şi-o răsese de două zile, de mîinile pe care, asezîndu-se la masă, poate că nu şi le spălase fiindcă erau aproximativ curate, de unghiile care ar fi trebuit să fie de mult scurtate şi curăţate, de modul puţin estetic cum folosea cuţitul şi furcu- liţa — atunci cînd le folosea — de felul zgomotos cum înfuleca. Şi mai ştiam că, sub masă, picioarele lui desculţe sînt murdare de praf şi noroi.

Luam cunoştinţă cu un ochi critic de toate aceste ***orori*** — le consideram astfel, fără nici un fel de exa-

gerare — şi totuşi nu eram scandalizată defel. Obişnuită acum să trag cu ochiul şi la ceea ce se pe- trece înăuntrul meu, încercam să-mi explic — şi trebuie să-ţi mărturisesc nu fără o oarecare neli- nişte — de ce ele nu-mi apăreau ca atare la Vlaicu. Căci, în definitiv, dacă nu pe acelaşi plan cu Bucur, totuşi putea fi

considerat şi el intelectual.

Explicaţia, atunci, n-am putut s-o găsesc. În schimb am simţit cum neliniştea, la început periferică, pe furiş se făcu aproape dureros simţită. Pe urmă au început să vorbească şi, atentă la ce spun, nu am mai înregistrat ceea ce se întîmplă înăuntrul meu.

— Ei, şi pe unde ai umblat tot timpul cît ai lipsit? l-a întrebat Bucur, privindu-l într-un anumit fel care mi-a dezvăluit cît de mult ţinea la Vlaicu.

— Pe unde n-am umblat!

Şi făcu un gest cu mîna care voia să însemne că-i este lehamite să povestească.

— N-ai stat tot timpul la naşu'? insistă Bucur.

— Doar o săptămînă,

— Şi pe urmă, încotro ai zburat?

— Pe urmă, cu o şalupă, m-am dus la Turcoaia! Şi uitîndu-se cu coada ochiului la mamă-sa, zîmbi, dintr-o dată înveselit.

— La Turcoaia! se miră soacră-mea. Ce-ai căutat acolo, măi băiete? Te pomeneşti că ai lucrat la cariera de piatră.

— Tocmai la carieră, mamă! spuse mirîndu-se că poate să-l creadă în stare de o asemenea faptă. M-am dus pentru că mi se făcuse poftă de saramură din păstrugă sărată.

— Aşa! Mă mir că nu te-ai dus tocmai în deltă, glumi soacră-mea.

— Stai, mamă, că am fost şi ocolo. După ce am mîncat păstrugă la Turcoaia am dat o raită şi prin deltă.

— Şi de ce nu te-ai dus direct? Unde poţi găsi mai multă păstrugă decît într-acolo? întrebă Bucur,

— Păstrugă, e, într-adevăr. Şi proaspătă, şi sărată. Dar află de la mine, bădiţă, că saramură din păstrugă sărată, aşa cum o pregăteşte gospodina Kuşnirec din Turcoaia, nu poţi mînca nicăierea, nici chiar în inima deltei.

— Şi tu cum l-ai descoperit pe Kuşnirec ăsta? l-am întrebat.

— E o întreagă poveste...

— Haide, spune-ne-o şi nouă! m-am rugat de el.

— Lasă că am să vă povestesc altă dată, cînd n-o fi mama de faţă. Mi-e ruşine de ea.

— Atunci îmi închipui cam despre ce poate fi vorba, îi replică soacră-mea cu o asprime care nu era decît verbală.

În clipa următoare părăsi încăperea, chipurile ca să supravegheze o oală de pe foc, în realitate spre a-i da posibilitatea lui Vlaicu să ne povestească.

Cu acest prilej am descoperit două lucruri. În primul rînd, că femeile se cam ţineau de capul lui, iar în al doilea, că ştia să povestească foarte sugestiv. Te rog reţine: sugestiv, nu frumos.

— Nu înţeleg! Cînd cineva povesteşte sugestiv înseamnă că, în acelaşi timp, povesteşte şi frumos, i-am răspuns.

— Ai dreptate. Poate că eu m-am exprimat greşit. Am vrut să spun că Vlaicu nu povestea, propriu-zis. Ascultîndu-l, aveai impresia că ne citea din memorie un scenariu de film. Povestea sintetic, te obliga să vezi — dar în acelaşi timp şi izbutea să te facă să vezi — fiecare imagine. De pildă, atunci, destăinuin- du-ne în ce împrejurare l-a cunoscut pe Kuşnirek, a început cam

aşa, dacă îmi mai amintesc bine:

— Pădure de sălcii. Ceva mai departe, printre trunchiurile copacilor, coşmelia naşului. Dimineaţă. Soarele ieşea parcă din apă ca un nor de flăcări. Linişte. Nu se aude decît concertul matinal, dar obosit al broaştelor. Eu, abia trezit din somn, mă simt grozav de bine în hamacul improvizat. Deodată se aude vocea unei femei care cînta pe lipoveneşte. Mă ridic într-un cot. Dintre sălcii apare şi vine înspre

mine o femeie înaltă, cu cizme în picioare. Calcă voiniceşte ca un bărbat. Broboadă roşie în cap. Rochie roşie…

Şi continuînd în felul acesta am aflat cum, dato-rită femeii aceleia înalte care nu era altcineva decît nevasta lui Kuşnirec, venită să aducă merinde omului tocmit să le păzească stupii din baltă — a ajuns să se ospăteze cu păşţrugile sărate sau afumate ale bărbatului ei, unul din cei mai mari bogătani din Turcoaia.

Stîrnit la vorbă, Vlaicu ne-a mai povestit şi alte întîmplări, unele dintre ele de-a dreptul hazlii, fapt pentru care nu o dată am izbucnit cu toţii în hohote de rîs.

După vreo două ore cînd ne-am sculat de la masă, şi în timp ce la bucătărie ajutam soacră-mi la spălatul vaselor, iarăşi am simţit neliniştea de care ţi-am mai vorbit. Mi-am amintit că îmi eram mie însămi datoare cu un răspuns: de ce oare ***ororile*** din ţinuta vestimentară şi din comportamentul lui Vlaicu nu mă scandalizau defel? Răspunsul şi de data asta a întîrziat.

Mi s-a relevat ceva mai tîrziu, în

aceeaşi noapte. Îmi amintesc şi acum. Bucur, trudit, adormise de puţină vreme. Citise pînă aproape de miezul nopţii. De cîtva timp îl pasiona psihologia copilului şi îşi procurase cîteva cărţi, care însă îl nemulţumiseră profund.

— Vari — îmi spusese el înainte de a adormi — problema e mult mai complicată decît încearcă s-o prezinte autorii ăştia. Sau poate mult mai simplă. N-ai vrea, Vari, să ne înhămăm amîndoi la treaba asta?

Nu-mi surîdea defel o asemenea perspectivă, totuşi am acceptat.

— De ce nu! E o problemă extrem de interesantă.

— Te asigur că după ce te vei roda are să te pasioneze. În prealabil, e necesar să alcătuim o bibliografie cît mai completă. Abia după aceea vom hotărî ce anume e absolut necesar să citim. Că doar

nu ne vom pierde vremea cu toate inepţiile. Întocmirea bibliografiei ar intra în sarcina ta.

— De acord! Dar cum? Consultînd biblioteca din Sărăcuţi? l-am întrebat necăjită, fiindcă acum nimic nu mi se părea mai plictisitor decît să întocmeşti o bibliografie.

Dar el deja îşi făcuse planul:

— Fără îndoială că, rămînînd aici, mare lucru nu vei putea realiza. Va trebui să pleci acasă pen- tru cîteva zile. Îi vei vedea pe ai tăi şi totodată vei întocmi şi bibliografia, lucrînd la biblioteca universităţii. Eu cred că într-o săptămînă ai izbuti să termini. La înapoiere vei putea împrumuta şi cîteva cărţi. Ce zici, Vari?

— Ce să zic! Voi pleca pentru o

săptămînă, dacă problema aceasta te interesează atît de mult. Acum, dormi, dragul meu! Nu vezi că ţi se închid ochii de somn? De altfel, sîntem amîndoi obosiţi.

Eram într-adevăr obosită. Totuşi somnul mă ocolea. Perspectiva de a pleca acasă pentru o săptămînă îmi surîdea. În mine dăinuia şi se făcea din ce în ce mai simţită nostalgia oraşului. Ce vrei, de cînd mă ştiam trăisem numai acolo. Urmîndu-l pe Bucur la Sărăcuţi, cu timpul mă obişnuisem cu multe. Dar cu un singur lucru încă nu: cu liniştea din sat. Liniştea tulburată, cînd şi cînd, doar de lătratul vreunui cîine, de mugetul vacilor, seara, cînd se întorceau de la păşune, de cîntatul cocoşilor şi, arar, de claxonul vreunui camion care trecea, departe, pe şosea. În noaptea aceea, aşteptînd somnul şi gîndin- du-mă la propunerea lui Bucur, descopeream că perspectiva de a revedea oraşul mă încînta. În primul rînd mă încînta fiindcă îmi era dor de zgomotul străzilor, de huruitul şi clopotul tramvaielor, de claxoanele maşinilor, de muzica mega-foanelor sau ale tarafurilor nenumăratelor restaurante de vară. Pe scurt, de ceea ce înseamnă imaginea sonoră a unui oraş, fie el chiar un oraş universitar de provincie. La aceasta se adăuga plăcerea de a mă plimba pe străzi, de a privi

vitrinele, de a vedea cîteva filme, de a merge la teatru, de a sporovăi cu prietenele.

Cum să-ţi explic? Pînă a nu mă ***descoperi*** nu mi se întîmplase să mă

închipui într-o anumită situaţie, singură, după cum nu-mi rîvnisem nici cea mai neînsemnată plăcere care să nu fie a noastră, a mea şi a lui Bucur. Iată că acum, anticipînd clipa cînd aveam să mă găsesc în oraş fără Bucur, închi- puindu-mă în anumite situaţii, gustam cu antici-paţie plăceri care aveau să fie ale mele, numai ale mele. Fără voia mea îl excludeam pe Bucur din calculele mele. Mă bucuram că voi pleca acasă pentru o săptămînă, aşa cum s-ar bucura un adolescent care pentru prima dată călătoreşte singur, scăpat de tutela părinţilor sau a educatorilor săi, şi care ştie că-şi poate permite acum orice fante- zie, după pofta inimii.

„Ce se întîmplă cu mine? m-am întrebat. Căci doar îl iubesc tot atît de mult, poate chiar mai mult ca înainte”.

Tocmai în clipa aceea Vlaicu a început să cînte cu muzicuţa, din podul cu fîn unde îşi încropise „dormitorul”. Deşi cînta încetişor, ca să nu trezească lumea, prin fereastra deschisă îl auzeam bine. Şi atunci iarăşi m-am întrebat de ce nu-mi displăcea faptul că Vlaicu umbla îmbrăcat şi pe alocuri se şi comporta ca un ins lipsit de cultură şi cu idei foarte aproximative despre civilizaţie şi igienă? De ce nu consideram toate astea la el ca semne evidente de ratare, de decădere, dar în schimb nu puteam suferi şi intram în panică atunci cînd ve-deam că Bucur a uitat să-şi pună cravata?

Şi iată că abia acum răspunsul mi s-a relevat. Fiindcă Vlaicu purtînd o cămaşă numai aproximativ curată şi pantaloni destrămaţi jos, la manşete, umblînd în picioarele goale şi murdare de praf

sau folosindu-se mai cu dragă inimă de degete decît de furculiţă şi cuţit era totuşi ***el***, mai precis ***rămînea el***, Vlaicu mi se releva ca un om al pă- mîntului, avînd preferinţe telurice şi preocupări

care mai mult se pricepeau să se tîrască decît să zboare. Vlaicu îmi apărea ca un om căruia îi place să privească pămînturile, holdele şi care atunci cînd se uită în sus spre cer, o face doar ca să se convingă dacă va ploua, şi nu ca să se ***minuneze***, nu ca să se întrebe şi să se frămînte căutînd răs- puns marilor întrebări. Mi se părea că Vlaicu, nefiind în stare să se minuneze de splendorile lumii, nu era înzestrat nici cu facultatea de a se entu-ziasma. Cu alte cuvinte că, spre deosebire de Bucur, era incapabil să gîndească. Fiindcă, în ceea ce mă priveşte, am considerat că un om care nu este în stare să se entuziasmeze, nu poate deveni nici cel puţin un gînditor mediocru.

Acesta a fost răspunsul care mi s-a relevat, răspunsul la ceea ce mă frămîntase toată seara, chiar şi în clipele cînd nu fusesem conştientă de acest lucru. A doua zi am întrebat-o pe soacră-mea ce fel de elev a fost Vlaicu în şcoală. Mi-a răs- puns: „A trecut dintr-o clasă în alta ca cîinile prin apă. Cu multe nu s-a ales de pe urma celor opt ani de liceu. Bacalaureatul l-a luat, cu chiu cu vai, abia a doua oară”.

Am întrebat-o dinadins fiindcă voiam să-mi confirme ceea ce, de fapt, bănuisem. Răspunsul ei m-a ajutat să întregesc imaginea realului Vlaicu.

Comparaţia soacră-mi, că trecuse prin şcoală ca cîi- nele prin apă, deşi banală, exprima exact ceea ce bănuisem: că Vlaicu nu era receptiv la fenomenele de cultură. De altfel şi constatasem că nu citea niciodată, nici măcar ziarele, şi că de evenimentele dramatice care se succedau vertiginos lua cunoş-tinţă indirect, din cele ce afla de la Bucur sau de la alţii. În schimb, se dădea în vînt după cîntecele bătrîneşti, după snoave şi după fel de fel de legende şi superstiţii. Mai ales superstiţii colecţionase o sumedenie. De pildă, despre acelea de prin părţile huţulilor — multe pe atunci — putea să-ţi povestească o noapte întreagă fel de fel de grozăvenii pe care, ascultîndu-le, nu numai unui om slab de înger i s-ar fi făcut părul măciucă în cap. Trebuie să-ţi mai spun că-i plăcea de asemenea mult dan- sul, muzica. La horă era nelipsit, juca în rînd cu ceilalţi flăcăi şi fete, şi, după cîte am auzit, nimeni nu-l întrecea. Cînd se dădea vreun bal sau serată în comunele mai mari — la Sărăcuţi aşa ceva nu se pomenea — era nelipsit.

În legătură cu pasiunea aceasta pentru dans mai este ceva interesant de reţinut. Deşi neîntrecut dansator, deşi femeile în general erau acelea care îl solicitau, totuşi Vlaicu nu trezea rivalităţi. La Sărăcuţi — de altfel ca şi în satele vecine — de obicei hora duminicală se solda cel puţin cu o încăierare mai mult sau mai puţin gravă. Cu toate acestea, niciodată nu s-a întîmplat ca vreunul dintre dansatori, din gelozie, să se ia la bătaie cu Vlaicu. La început am crezut că nu se legau de el din teamă, ştiindu-l

iute la mînie şi cu pumn greu. Ulterior mi-am dat seama că alta este explicaţia. Anume, că de fapt Vlaicu nu era gelozit de ceilalţi flăcăi. La horă, la baluri sau serate, Vlaicu se ducea doar pentru plăcerea de a dansa, fără a acorda vreo preferinţă partenerelor sale, alta decît aceea legată de îndemînarea la joc. Cu alte cuvinte, bărbaţii simţeau că fetele cu care dansa erau pentru el doar partenere. După ce petrecerea lua sfîrşit, încetau să-l mai intereseze.

Ei, dar Vlaicu era şi el un om cumva ciudat, într-o serie întreagă de situaţii, acolo unde de obicei este nevoie de gîndire, el izbutea să se descurce ajutat de intuiţii precise sau, pur şi simplu, de instinct. De pildă, un instinct sigur îi dicta comportamentul faţă de femei, diferit, de la caz la caz, după firea şi temperamentul fiecăreia. De altfel, trebuie să ştii că pentru el femeia nu constituia o problemă. Vreau să spun că, neluîndu-le prea în serios, nu era capabil de o mare pasiune, tocmai fiindcă nu acorda relaţiilor sale cu femeia decît un rol cinestetic.

Odată l-am întrebat:

— Spune-mi, Vlaicule, tu ai iubit vreodată?

S-a uitat la mine foarte surprins şi mi-a răspuns cu tonul cel mai firesc posibil:

— Mai este oare nevoie de iubire de vreme ce, oricît de mult ai ţine la o femeie, nu se poate să nu-ţi placă o alta şi să nu doreşti a te culca şi cu ea?

— Este, Vlaicule, fără îndoială că este. Dar dacă n-ar exista dragostea, viaţa ar fi tare urîtă.

El ridică din umeri şi surîse puţin dispreţuitor:

— Se poate. Eu unul nu simt nevoia, Vari. Pen- tru mine o femeie este ca o carte agreabilă care îmi place atîta vreme cît o citesc. După ce am în-chis-o, nu mă mai gîndesc la ea.

— Dar, Vlaicule, există cărţi tulburătoare, grave, pe care după ce le-ai citit o dată mai vrei să le reciteşti, cărţi care te tulbură şi te răscolesc mereu mai mult, de fiecare dată cînd le reciteşti.

— Există, de sigur, dar asemenea cărţi, Vari, nu-mi place să citesc, îmi replică el calm.

— Nu te supăra, Vlaicule, dar am observat că tu nu citeşti de nici unele.

— Nu mă supăr defel. E drept, nu citesc, dar asta nu mă împiedică să-mi dau seama că e un lucru deosebit de plăcut să citeşti.

Şi, într-adevăr, nu păru deloc jignit, fiindcă trebuie să ştii şi acest lucru: Vlaicu era omul care niciodată nu regreta şi nici nu-şi reproşa nimic. Şi aceasta nu pentru că ar fi avut o părere excelentă despre sine, ci pentru că în tot ceea ce făcea, bine sau rău, era el însuşi. Cu alte cuvinte nu se inhiba niciodată. Sînt convinsă că, dacă ar fi simţit nevoia să ucidă, nici un fel de considerent moral sau de alt ordin nu l-ar fi putut împiedica. Şi dacă se comporta ca un om căruia nu prea ai ce-i reproşa, aceasta se datora faptului că aşa era el structurat. Lui Vlaicu noţiunea de perfectibilitate cred că-i era cu desăvîrşire străină. El se manifesta aşa cum era şi nu concepea să facă vreun efort, oricît de mic. spre a deveni mai bun. Vlaicu era — îţi repet

— în toate împrejurările, fără efort şi fără intenţie deliberată, el însuşi. Din acest motiv, părerea pe care ţi-o făceai despre el nu putea fi decît una sin-gură, globală. Despre Vlaicu nu puteai spune: asta îmi place la el şi asta nu. Sau, de asemenea, nu puteai spune: cutare trăsătură îl caracterizează, pe cînd asta, şi asta, şi asta sînt străine firii lui adevărate, sînt adăugate. Pe Vlaicu ori îl acceptai aşa cum îţi apărea cu părţile lui bune şi rele, ori îl repudiai în ansamblu.

Ei bine, în ceea ce mă priveşte, am sfîrşit prin a-l accepta, am sfîrşit prin a fi fermecată de omul acesta în orice împrejurări, el însuşi fie că îţi dădea motiv să-l admiri, fie să te scandalizezi.

Cîteva clipe Varvara îşi prinse tîmplele în palme şi închise ochii. Era acum palidă din cauza oboselii.

— Tare mai sînteţi obosită.

— Foarte obosită!

— În cazul acesta, aş propune să continuăm la noapte. Am să-mi amîn plecarea cu încă o zi.

— Ce idee! Crezi că m-aş putea destăinui dumitale... în rate? Dă-mi mai bine o ţigară!

— Dacă aş fi ştiut că fumaţi v-aş fi oferit mai demult.

— Păi nu fumez. Mă gîndesc, poate că tutunul va alunga oboseala.

I-am întins portţigaretul. A luat una, a dus-o la gură şi a aşteptat să i-o aprind. Cînd am apropiat flacăra brichetei s-a uitat la mine cu o privire tristă, aproape rătăcită. Avea cearcăne şi abia acum mi-am dat seama cu adevărat cît este de palidă. A început să fumeze, ţinînd cu

stîngăcie ţigara între degete. Fumul nu-l inspira, îl sufla din gură imediat, ţuguindu-şi buzele într-un mod caraghios. Acum cînd fuma părea foarte tînără. De cîte ori împroşcase fumul, zîmbisem. Dar cînd s-a mai uitat la mine cu ochii ei trişti, obosiţi şi cu cearcăne n-am mai zîmbit. Mi s-a făcut dintr-o dată milă de ea.

După ce a tras cîteva fumuri, stinse ţigara în scrumieră.

— Degeaba, nu merge! Dacă mai fumez are să mi se facă greaţă şi capul are să înceapă să mă doară.

— Nu ţigară, ci o cafea v-ar fi priit. Adică, ne-ar fi priit la amîndoi.

— Eşti şi dumneata obosit!... Dar ai să mă ierţi. Nici nu-ţi poţi închipui ce uşurare este pentru mine că-ţi pot vorbi, că mă asculţi, cu interes cred, dumneata care semeni atît de mult cu Vlaicu.

Din nou îşi prinse tîmplele în palme, din nou închise pentru cîteva clipe ochii. Cînd îi redeschise iarăşi începu să povestească:

— Da, am sfîrşit prin a fi fermecată de Vlaicu. Dar lucrul acesta nu s-a întîmplat aşa, dintr-o dată, cum de asemenea nu dintr-o dată mi-a fost clar ce s-a petrecut cu mine. La început, intuindu-l puţin altfel, a început să mă intereseze, ca să spun aşa, din curiozitate. Voiam, să ştiu ce fel de om este în realitate. Şi nu mi-a fost deloc uşor. La o vîrstă cînd alţi oameni şi-au făcut un rost în viaţă — sau se străduiesc să-şi facă — el îşi pierdea vremea fie hoinărind prin deltă, pescar de ocazie, fie păzind stupii lui naşu-su în baltă, fie străbă- tînd munţii şi poposind din mînăstire în

mînăstire, pentru ca apoi să revină acasă, ars de soare şi tare mulţumit. Ceea ce mă intriga era că despre el nu se putea spune că e un hoinar, un pierde-vară care are oroare de muncă. Dimpotrivă, munca îi plăcea. În deltă cînd se ducea nu huzurea în vreun sat de pescari în braţele vreunei tinere şi frumoase lipovence. Avea prieteni peste tot în deltă şi îi ajuta, azi pe unul, mîine pe altul cînd ieşeau la pescuit. Şi fiindcă nu se dădea înapoi de la muncă, dar şi fiindcă se pricepea la pescuit tot atît de bine ca un pescar adevărat, lipovenii ţineau la el şi îl primeau ca pe unul de-al lor.

Cînd se întorcea acasă, tot nu stătea, fără să facă ceva. Dacă nu era treabă în bucăţica lor de grădină, atunci se oferea să ajute pe cîte o văduvă sau vreo nevastă necăjită de concentrat. Îl vedeam plecînd dimineaţa, cînd abia se lumina, şi nu se întorcea decît seara. Se spăla, mînca ceva în pripă cu o foame de animal tînăr, şi pe urmă pleca în sat.

Se înapoia de obicei tîrziu, spre dimineaţă, fluie- rînd vesel sau cîntînd din muzicuţă.

Vlaicu mă interesa şi, pe măsură ce izbuteam să-l cunosc mai bine, mă uimea, fiindcă în tot ceea ce făcea nu găseam o anumită continuitate, nu descopeream anumite puncte de reper sau, mai precis, anumite permanenţe care să-mi ajute să-l definesc. Se părea că Vlaicu acţionează în viaţa de fiecare zi într-un fel sau altul, în funcţie doar de preferin-ţele de moment. Vlaicu îmi apărea ca un om care

înţelege să trăiască după pofta inimii fiecare clipă, ignorînd cu nepăsare tot ceea ce ar putea să ur- meze după aceea. Din acest motiv, îmi apărea şi ca un mare egoist. Dar acesta nu a constituit un motiv ca să nu mă farmece. Cum ţi-am mai spus, pe Vlaicu ori îl acceptai, ori îl repudiai în întregime. Sînt şi astăzi de părere că un om cu adevărat viu este numai acela care în toate împrejurările rămîne el însuşi. Vlaicu mă fermeca tocmai fiindcă era un om viu. Şi asta îmi era de ajuns. Nu mă întrebam — sau chiar dacă mă întrebam refuzam să-mi răspund — dacă omul acesta viu în ansamblu este un om bun, dacă este un om care merită stimă sau dispreţ.

Dumneata, după ce ai să afli totul despre el, vei putea să-l judeci, să emiţi, cu alte cuvinte, jude- căţi de valoare. Astăzi, după atîţia ani, mă simt în stare şi eu de aşa ceva. Dar ce rost ar avea? Poate că aş ajunge la concluzia că vrednic de stimă şi admiraţie a ajuns abia după ce a încetat să mai fie el însuşi. Poate! Dar la ce mi-ar folosi. Orice lucru poate fi privit din mai multe puncte de ve- dere şi nu totdeauna concluzia este aceeaşi. De exemplu, în cazul lui Vlaicu. Din punct de vedere individual — judecat numai din acest punct de vedere — un om merită toată lauda dacă izbuteşte în toate împrejurările vieţii să nu se trădeze pe el însuşi. Dar acelaşi om, judecat din punctul de vedere al colectivităţii, dacă rămîne în anumite împrejurări credincios lui însuşi — de pildă egoist, individualist —, merită doar dispreţ şi oprobiu. La fel şi în cazul lui Vlaicu. Tocmai fiindcă nu mă pot hotărî din care

punct de vedere să-i analizez fap- tele refuz să emit vreo judecată de valoare. La dumneata, nefiind vorba de factori subiectivi, o poţi face fără teamă că — eventual — l-ai nedreptăţi.

— Factori subiectivi există şi în ceea ce mă priveşte, i-am atras atenţia. Gîndiţi-vă, am fost împreună pe front, am suferit împreună, am îndurat împreună mizeria, frigul, murdăria, păduchii.

— Da, da, înţeleg! Totuşi, deosebirea e mare. Nu ţi-a fost, de pildă, prieten. Aşa-i că nu ţi-a fost?

— Ba da! După ce ne-am revăzut pe frontul din Ardeal. Cu toate acestea, mai curînd raporturile dintre mine şi Bucur se pot numi prietenie. Totuşi, eu cu Vlaicu am înfruntat, cot la cot, moartea, nu o dată, ci de zeci de ori. Ne-am salvat unul altuia viaţa.

— Asta e cu totul altceva,

— Nu, nu e deloc altceva. Numai într-un singur caz. În cazul cînd l-aţi iubit.

— Numai în cazul cînd l-am iubit?

— Da, numai în acest caz.

Varvara surîse cu îngăduinţă.

— Deşi ţi-am spus că un om poate iubi numai o singură dată în viaţă, în ceea ce mă priveşte nu am iubit decît un singur om: pe Bucur.

— Şi Vlaicu?

— Vlaicu mi-a fost prieten... Dar mai întîi a fost încîntarea. Mă încînta şi mă fermeca totul la el. Mă încînta pînă şi opacitatea lui faţă de suferinţa pe care era în stare s-o producă altora. Cum să-ţi explic? Poţi învinui un rîu care se revarsă peste maluri, cauzînd stricăciuni? Nu, fiindcă răul pe care îl produce nu este rezultatul unei acţiuni delibe- rate. La fel

şi Vlaicu. Dacă din cauza lui cineva suferea, nu putea fi învinovăţit, pentru că n-o făcea cu bună ştiinţă, la fel ca o apă cînd rupe zăgazu- rile şi inundă.

Pe de altă parte mă uimeau instinctul şi intui- ţiile sale sigure. În legătură cu mine el a avut intuiţia exactă a ceea ce eram în realitate.

Vlaicu a ştiut, cred, chiar din prima zi că în ciuda prestigiului de „savantă" în devenire cu care voia Bucur să mă împodobească, eram totuşi o femeie obişnuită, că totuşi gusturile şi preferinţele mele erau în mare măsură banale, neinteresante. Aureola de fină intelectuală nu i-a creat nici un fel de complexe, şi faţă de mine s-a purtat de la început aşa cum se purta, în general, cu toate femeile: cumva cu un fel de îngăduinţă puţin ironică, puţin binevoitoare.

Atunci cînd stătea de vorbă cu mine nu se stră-duia să aducă în discuţie nu ştiu ce subiecte docte, ci îmi povestea despre lucrurile cele mai banale posibile, încredinţat că ele mă interesează în mai mare măsură decît problemele discutate cu Bucur — mai precis, decît acelea pe care Bucur le discuta cu mine — de multe ori de faţă cu el.

...Şi nu greşea deloc. Într-adevăr, întîmplările mărunte mă interesau. Îl ascultam, îi mai puneam cîte o întrebare; cîteodată povesteam şi eu. Fără să ne dăm seama timpul trecea.

— Ce mai şuetar eşti şi tu, măi Vlaicule! îi spuneam.

— Lasă, Vari, că nici cu tine nu mi-e ruşine.

Vlaicu totdeauna era informat despre

tot ceea ce se întîmpla nu numai în Sărăcuţi, dar şi prin satele vecine. Cine şi-a bătut nevasta şi pentru ce, cu cine se culcă notăreasa sau nevasta lui Colţan, de ce s-a spînzurat femeia unui concentrat sau pe cine au mai ciomăgit haidamacii notarului.

Despre toate acestea îmi povestea de multe ori cu ironie sau cu un uşor umor. Îl ascultam cu plă-cere şi adesea mă făcea să rîd în hohote. Pe scurt, Vlaicu izbutea să mă distreze. Din acest motiv, amî- nam mereu plecarea acasă, ca să întocmesc bibliografia cerută de Bucur. De altfel, nici el nu-mi mai pomenea nimic, de parcă ar fi uitat.

Aşa trecură zilele. Spre sfîrşitul lunii octombrie, o adevărată ploaie de ordine de chemare se abătu asupra satului. Erau atît de multe, încît Colţan nu-şi mai obosi jandarmii ca să le ducă pe la ca- sele oamenilor, ci, cu consimţămîntul primarului puse vătăşelul să cheme cu goarna la primărie în-treg satul, parte bărbătească. Una din multele fiţuici verzi era destinată lui Vlaicu. Bucur scăpase de data asta.

Cînd Vlaicu se întoarse de la primărie, deşi eram cu toţii de faţă, se adresă doar mamă-si:

— M-au înhăţat, mamă!

Soacră-mea începu să plîngă,

— Nu-ţi făcea griji, mamă, căută el s-o conso-leze. Am să-l sfănţuiesc pe majurul de la mobi- lizare şi are să-mi dea drumul.

Nu părea deloc îngrijorat. A doua zi, dimineaţa, l-am condus cu toţii la gară. Pe peron, puhoi de lume. Erau mulţi cei care plecau, dar mai mulţi cei care îi

însoţeau — mame, neveste, copii, rude de tot felul. Concentraţii, majoritatea aveau lă- diţe, multe păstrate de pe vremea cînd fuseseră recruţi. Alţii, cîte o bocceluţă cu de-ale gurii. Nu-mai Vlaicu era cu mîinile în buzunar.

— Cel puţin să-ţi fi fript, Vlaicule, o găină, ca să ai ce mînca pe drum, în tren, îl certă soacră-mea.

— Lasă, mamă, că mă descurc eu. Ştii că nu-mi place să mă car cu pachete.

— Barem să-ţi fi luat şi tu o flaneluţă, două, şi nişte ciorapi mai groşi. Dacă nu-ţi dau drumul, ce te faci? Iarna acuşi bate la uşă.

— Mă întorc, mamă, ai să vezi!

Era, într-adevăr, convins că avea să se întoarcă. Noi în schimb aveam cu toţii inima grea. Faptul că se goleau literalmente satele de bărbaţi era cel mai sigur indiciu că războiul bătea la uşă. Pe peron aşteptau trenul nu numai concentraţii din Sărăcuţi, dar şi aceia din satele vecine fără staţie de cale ferată. Cît de mulţi oameni fuseseră chemaţi la concentrare mi-am putut da seama abia cînd trenul s-a oprit în gară. Iniţial, garnitura fusese formată numai din vagoane de clasă. Pe parcurs, pentru a putea duce pe toţi cei ce primiseră ordine şi care luau cu asalt trenul pînă şi din cele mai mărunte gări, se adăugaseră mereu vagoane de marfă. Cînd a oprit în gară, acestea din urmă erau de cinci ori mai multe decît cele de clasă şi, pentru că o singură locomotivă nu era în stare să tragă lunga garnitură, la urmă mai fusese ataşată una. Şi cu toate acestea, trenul era ticsit de concentraţi. Pe scări, pe tampoane, pe

acoperişurile vagoanelor, pe tenderul locomotivelor oamenii stăteau ciorchine. Garnitura părea un şarpe imens şi multicolor.

Ca să se poată urca în tren, concentraţii din gara noastră au trebuit să dea o adevărată bătălie. Era un vacarm general, din care se distingea doar bo-cetul nevestelor celor care plecau şi răcnetele lui Colţan:

— Urcă, bă, toţi, grijania voastră. Cine scapă trenul îi moi oasele.

Vlaicu nu a dat năvală odată cu ceilalţi ca să apuce un loc în tren. A rămas lîngă noi şi a conti-nuat să cînte din muzicuţă, aşa cum făcuse şi pînă a veni trenul. Ceilalţi toţi — mulţi făcuseră pînă atunci roată în jurul grupului nostru ca să-l asculte — erau de acum în tren, sau poate încă se mai luptau ca să pună un picior pe ultima treaptă a scării vreunui vagon de clasă. Impasibil, Vlaicu privea buluceala aceea deprimantă, absurdă, sinistră, cu ochii lui vioi în care citeam parcă un fel de îngăduitoare ironie.

Abia cînd toată lumea izbuti să se urce în tren şi cînd impiegatul se pregătea să dea semnalul de plecare, Vlaicu pomi fără să se grăbească spre locomotivă. Urcă în cabina mecanicului şi începu cu acesta nu ştiu ce conversaţie, iar cînd trenul se urni din loc, ne făcu din mînă semn de rămas bun. Soacră-mi i se umplură ochii de lacrimi. Atunci Bucur, petrecîndu-şi braţul pe după umărul ei, spuse:

— Nu-ţi face griji, mamă. Ai văzut doar cît de uşor ştie să se descurce.

— Ştie!... de bună seamă că ştie. Dar nu e singu-rul din ţară care se pricepe la

aşa ceva. Dacă va fi război, numai cei foarte descurcăreţi vor izbuti să se aranjeze pe undeva pe unde primejdia e mai mică. Şi cine mă asigură că Vlaicu va fi printre aceştia? Apoi...

— Apoi ce, mamă? insistă Bucur, văzînd că mai- că-sa ezită să-şi spună gîndul pînă ia capăt.

— Apoi, ce se fac aceia care nu se pricep deloc să se descurce?

Întrebase cu deznădejde în glas, uitîndu-se cu un fel de dragoste idolatră la Bucur. Am înţeles că se referea la el. Îngrijorarea ei era întru totul justificată. Bucur nu ştia, nu se pricepea deloc să se descurce.

— Lasă, mamă, că vor învăţa şi ei. Într-un fel sau altul, vor învăţa şi ei. Altfel nu se poate.

Eu care ştiam ce hotărîse Bucur, am priceput tîlcul cuvintelor lui. Soacră-mea însă, neştiind în ce fel înţelegea Bucur să se descurce în cazul cînd avea să fie trimis pe front, nu se linişti deloc. Totuşi, n-a mai spus nimic. Ne-am întors cu toţii acasă, fără să ne mai vorbim.

Încă din prima zi mi-am dat seama că Vlaicu îmi lipseşte. Cum să-ţi explic? Îmi lipsea ca prieten. Ca un fel de tovarăş de joacă. Să nu te miri că spun acest cuvînt. Nu numai copiii, dar şi oamenii mari simt nevoia să se joace. Şi se joacă. În fel şi fel de chipuri. Practicînd diferite sporturi, colecţionînd nimicuri posibile şi imposibile sau inven- tînd diversele jocuri numite „de societate”. Ca să-ţi dau numai cîteva exemple. Fiindcă după părerea mea, oamenii mari fiind mai inventivi decît copiii, se joacă mai mult decît aceştia. Cînd am fost mică mă

jucam cu fraţii mei, cu ceilalţi copii de pe stra- da noastră. Pe urmă, cînd m-am făcut mare, cînd l-am cunoscut şi l-am iubit pe Bucur, am crezut că nu mai simt nevoia să mă joc. Dar n-a fost adevărat. M-am jucat şi atunci. Numai că nu am fost conştientă că ceea ce fac înseamnă tot joc. M-am jucat, de pildă, ,,de-a sînt ceea ce Bucur al meu crede că sînt". Fără să fiu conştientă de acest lucru mă jucam şi îmi plăcea. Dar tot jucînd mereu ace-laşi şi acelaşi joc, la un moment dat am obosit şi m-am plictisit. Şi atunci s-a întîmplat, poate din plictiseală, poate din oboseală, poate şi dintr-o pricină, şi din alta, să mă descopăr şi să mă văd în oglinda propriei mele gîndiri. Ce s-a petrecut atunci cu mine ţi-am povestit. Nu ţi-am vorbit însă despre altceva. Descoperind că jocul „de-a sînt ceea ce Bucur al meu crede că sînt" nu este alt- ceva decît un joc, şi plictisită să-l tot joc mi s-a făcut dor de un altul. Şi tocmai atunci s-a întîm- plat să venim încoace. Aici l-am cunoscut pe Vlaicu. Şi iată că pe nesimţite el a devenit partenerul meu de joacă. Nu ştiu exact care este semnificaţia adevărată a jocului. Plictiseală? Poate. În orice caz, Vlaicu, jucîndu-se cu mine, mă ferea de plictiseală. Poate că, jucîndu-ne, izbuteam să nu ne plictisim reciproc.

Pe semne te întrebi în ce consta acest joc. Ţi-am mai spus: ne jucam flecărind. Te gîndeşti poate: ce joc o mai fi şi ăsta? Ei bine, află că tocmai de un asemenea joc aveam eu nevoie. Îmi făcea mare plăcere să flecăresc. Flecărind mă regăseam. Flecărind mă

dezintelectualizam, dacă vrei. Flecărind descopeream, spre pildă că mă interesează mai mult cazul Florichii Condruţ care îşi ucisese omul cu toporul fiindcă vînduse două pogoane de pămînt notarului, decît articolul la care lucra Bucur inti- tulat „Ereditate şi educaţie”, articol pentru care îi pregătisem o bună parte din fişe. Flecărind mă recreeam, mă odihneam.

Dar iată că Vlaicu plecă la concentrare. Cînd nu l-am mai avut în preajma mea iarăşi am început să mă plictisesc. Mă plictiseam să tot întocmesc fişe pentru Bucur şi, în vederea acestui scop, să ci- tesc toate cărţile pe care izbutea să şi le procure, cumpărîndu-le sau împrumutîndu-le de la biblio- teca orăşenească. Ca să-mi treacă timpul mă duceam să lucrez în grădina din spatele casei. În grădina aceasta totdeauna era ceva de făcut. Dar nici să lucrez acolo toată ziua nu puteam. Prea era mono-ton. Mereu, ore întregi, să dai cu săpăliga, să pliveşti, să stropeşti. Cu soacră-mea nu- mi făcea plăcere să flecăresc. De altfel, ea nici nu era de felul ei vorbăreaţă. Şi apoi ţi-am spus ce fel de încredere îmi acorda. Încrederea ei era ca o poliţă în alb. O încredere care n-o împiedica deloc să se considere în permanentă stare de pîndă. Şi apoi soacră-mea îşi impunea o anumită rigiditate, care, deşi ştiam că nu este proprie firii sale, îmi inhiba orice elan, îmi ucidea spontaneitatea. Într-un anumit fel — pe semne spre a-şi menţine autoritatea — şi acasă era dăscăliţă. Din aceste motive era exclus să mi-o fac prietenă de „joacă”.

„Poate că Bucur are să vrea să se joace cu mme”, mi-am zis:

— Spune-mi, ce mai e nou? l-am întrebat în- tr-o zi.

S-a uitat la mine surprins:

— Ce mai este nou? Nu ai citit ziarul de astăzi? Catastrofa se apropie. Antonescu va pleca la Berlin. Îţi închipui că dacă l-a chemat Hitler la ordine...

— Bine, asta ştiu. Am citit în ziar (minţeam fiindcă nu-l citisem). Dar altceva. În sat ce se mai în- tîmplă?

— Nici în sat lucrurile nu stau mai bine. Pintilie nu cred să mai rămînă primar. Notarul umblă să pună pe unul din ciomăgarii lui. Pe beţivul de Brînzei.

— Şi altceva, Bucure?

— Altceva? La şcoală începe să se cam învenineze atmosfera. Pleşa, fiindcă se teme să nu piardă postul de director, a început să-i facă curte notarului.

— Dar altceva? Altceva nu se mai întîmplă în sat?

Iarăşi s-a uitat la mine, nedumerit, intrigat parcă:

— Păi tu nu vezi ce se întîmplă? Atîta mizerie n-au mai cunoscut sărăcuţenii de cînd s-au trezit pe lume.

M-a aşezat pe genunchii lui şi m-a mîngîiat pe păr ca să mă liniştească. L-am îmbrăţişat strîns. Îl iubeam atît de mult! Atît de mult îmi era teamă să nu-l pierd!

Şi în timp ce îl îmbrăţişam i-am vorbit în gînd:

— Bucure, dragul meu, de ce nu ştii să te joci puţin cu mine?

Îţi povestesc şi mi-e ruşine. Ruşine mi-a fost de fiecare dată cînd mi-am amintit de

zilele acelea. Îi ceream „să se joace” cu mine! Îi ceream cu alte cuvinte să mă distreze flecărind cu mine, aşa cum Vlaicu mă distrase cît timp fusese acasă. Îi ceream ceva ce în nici un caz nu putea, fiindcă nu s-ar fi priceput, chiar dacă ar fi voit. Şi fiindcă, pe de o parte nu se putea să fie aşa cum l-aş fi dorit, iar pe de alta obosisem să fiu ceea ce credea el că sînt, îl lăsam singur.

Vreau să-ţi explic în ce fel îl lăsam singur. Îl lăsam singur nu ca prezenţă fizică. Aşa mai tot timpul eram împreună. Într-altfel îl lăsam singur. În sensul că nu mă mai preocupa să ştiu ce se întîmplă cu el, dar nu în afară, în raporturile lui cu oamenii, ci înăuntrul lui ce se întîmplă. Nu mă mai preocupa să ştiu ce gîndeşte, ce-l frămîntă. Nu-i uşor să-ţi explic. Ţi-am spus că-l iubeam, că îmi era teamă de ce-ar putea să i se întîmple a doua zi. Dar acesta era egoism. Da, îmi era teamă să nu-l pierd. Dar îmi era teamă fiindcă îmi era necesar. Sau, altfel spus, pentru că a-l iubi era pentru mine o necesitate.

Varvara conteni numai pentru cîteva clipe, apoi cu o voce obosită, mult mai obosită decît înainte, continuă:

Două zile mai tîrziu s-a întors Vlaicu.

— Sărut mîna, mamă! Bună, Vari!

S-a dus drept la dulapul din bucătărie, l-a des- chis, şi-a tăiat o bucată de pîine, s-a aşezat pe o laviţă şi a început să mănînce cu poftă.

— Să-ţi fac un scrob de ouă? l-a întrebat soa- cră-mea care se îmbujorase la faţă de bucurie.

— Ba! Nu mi-e foame. Dar pe drum mi

s-a făcut poftă de o bucată de pîine de casă. Aia de la regiment e mai mult orz. Bădiţa unde-i?

— Unde vrei să fie? La şcoală.

— L-am aranjat şi pe el.

— Ce vrea să însemne asta, că nu pricep? l-am întrebat.

— Înseamnă că săptămînă viitoare ar fi primit şi el ordin. La biroul mobilizării, la regiment, lucrează o armată întreagă de furieri. Emit mereu ordine de chemare. Am aranjat cu majurul să-l facă şi pe el uitat. I-a anulat ordinul în fata mea. În schimb, m-am întors fără un ban, mamă.

— Nu-i nimic! Bine că aţi scăpat amîndoi.

— Cred că vreo cîteva luni au să ne lase în pace.

Soacră-mea s-a uitat lung la el, apoi a oftat. În naivitatea ei crezuse că de acum înainte nu avea motiv să se teamă de soarta băieţilor ei.

— Cînd va mai fi nevoie l-om mai sfănţui pe majurul ăla al vostru.

Şi ieşi din bucătărie să-l întîmpine pe Bucur care tocmai intra pe poartă.

— Faptul că Vlaicu era acum din nou acasă — continuă povestea Varvara — a însemnat pentru mine un fel de uşurare. Abia acum mi-am dat cu adevărat seama cît de mult îmi lipsise, dar mai ales abia acum mi-am dat seama cu adevărat cît de necesară îmi era prezenţa lui. Fiindcă abia acum am descoperit — poate că termenul nu este cel mai potrivit — de ce îmi era necesar: îmi era nece- sară prezenţa lui fiindcă numai aşa îmi regăseam echilibrul.

— Scuzaţi-mă că vă întrerup, dar nu mi-

e clar despre ce fel de echilibru vorbiţi.

— Tocmai aceasta voiam să-ţi explic. Ei bine, află că a trebuit să lipsească pentru ca să pot în-ţelege că prezenţa lui îmi ajuta să suport pe mai departe marea altitudine, că mă ferea de sincopă. Prin simpla lui prezenţă Vlaicu mă ajuta să mă regăsesc şi să nu obosesc iubindu-l pe Bucur. La braţul puternic, sigur şi atît de drag al lui Bucur, urcam, urcam fericită că mă iubeşte şi că are atîta nevoie de mine. Dar efortul, aerul tare, mă obosea, fiindcă nu eram construită din acelaşi aluat cu el, fiindcă nu izbuteam să mă obişnuiesc defel cu înălţimile. Fără Vlaicu, pînă la urmă, sincopa ar fi survenit. Dar tocmai atunci cînd nu mai puteam, cînd primejdia era mai mare, Vlaicu îmi ajuta să cobor, să mă odihnesc, să redevin eu. Iată, tocmai în aceasta consta echilibrul de care ţi-am vorbit.

Aşa au trecut săptămînile. A venit luna noiem- brie a anului 1941. Şi cu ea groaznica noapte de 19 spre 20.

— Noaptea cînd l-au arestat pe Bucur, nu?

— Da, noaptea cînd l-au arestat. Îmi amintesc totul, foarte precis. Dormeam. Dormea şi Bucur. Un somn greu, trudit. Adormise tîrziu, necăjit. La şcoală, directorul, care pe vremea legionarilor, ca să-şi păstreze postul, îmbrăcase cămaşa verde, îi făcea mizerii.

Şi deodată m-am deşteptat din somn, cu sufletul greu de nelinişte, de spaimă. Liniştea era deplină. Nu se auzea nici măcar lătratul unui cîine. Bucur continua să doarmă. Cu toate acestea, nu m-am li- niştit. Dimpotrivă. Pesemne că am

presimţit primejdia. Am auzit apoi zgomotul pe care îl făcea motorul unei maşini în plin mers şi, scurt timp după aceea, turismul s-a oprit în faţa casei, brusc, făcînd să ţipe frînele.

Am sărit în capul oaselor, îngrozită, tremurînd toată. În clipa aceea am avut intuiţia că i se va întîmpla ceva rău lui Bucur.

— Bucure! l-am strigat.

Dar el nu m-a auzit. Trudit, continua să doarmă somnul lui greu, profund.

— Bucure!

Tot nu m-a auzit. Pluto între timp începuse să latre furios şi să se arunce asupra porţii.

— Ei, voi, se aude? strigă cineva din uliţă.

Soaci'ă-mea a ieşit în tindă:

— Ce se întîmplă? Pe cine căutaţi dumneavoastră?

— Aicea stă învăţătorul Bucur Vişinoiu?

— Aici! Dar ce treabă aveţi cu dînsul? Doarme...

— Leagă javra asta afurisită!

Ascultam dialogul incapabilă să mă mişc, tălă- zuită de o nesfîrşită durere, fiindcă acum nu mai aveam nici o îndoială în privinţa a ceea ce urma să se întîmple. Şi Bucur, bietul de el, continua să doarmă. Dormea profund, într-un moment dramatic din viaţa lui, el care, de obicei, avea un somn atît de uşor.

M-am aplecat la urechea lui şi, îmbrăţişîndu-l, i-am şoptit:

— Bucure, dragul meu, trezeşte-te! Te caută nişte oameni străini. Şi în gînd: Au venit să te ares- teze.

Abia acum s-a trezit:

— Ce s-a întîmplat, Vari? m-a întrebat încă ameţit de somn.

— Te caută pe tine. Bucure... Nişte străini... cu o maşină.

Cred că în clipa aceea şi-a dat şi el seama de primejdie.

— Vari, mi se pare că va trebui să ne despăr- ţim.

M-a adunat la pieptul lui şi m-a ţinut strins, strîns. Îi auzeam inima. Bătea puternic, bătea mai repede. Dar ştiu precis că nu de frică. Bătea de durere că avea să se despartă de mine.

Atunci a ciocănit în uşă soacră-mea.

— Dormiţi?

— Nu, mamă! a răspuns el.

— Băiatule, vezi că te caută nişte domni.

— îndată deschid, mamă. Să se îmbrace Vari!

Am pus o haină de casă pe mine. Dar tremuram atît de tare, încît îmi clănţăneau dinţii, nu nimeream mîneca. Bucur mi-a ajutat, apoi, ştergîndu-mi lacrimile, mi-a spus cu ton mustrător:

— Fii tare, Vari dragă! Nu mă face de ruşine.

— Bine, Bucure! N-am să te fac!

Cuvintele au fost ca un tonic. N-am mai plîns, nici n-am mai tremurat. Bucur a deschis uşa. Lîngă prag, în spatele soacră-mi, stătea unul din agenţi. Celălalt nu se vedea. Mai tîrziu am înţeles că rămăsese afară să păzească, de teamă ca nu cumva Bucur să fugă pe fereastră. Acela care se afla în cameră era atît de

mic de statură, încît la început, stînd în

spatele soacră-mi, mai că nu se vedea. O stîrpitură de om, îmbrăcată din cap pînă în picioare în negru. Neagră îi era pălăria, negru papionul de la gît. Numai cămaşa de pe el era de un alb dubios. Avea nişte ochi bulbucaţi care îl făceau să semene cu un broscoi.

— Te numeşti Vişinoiu Bucur? îl întrebă pe bărbatu-meu săltîndu-se pe vîrfuri (avea o voce subţire de scapete).

— Mai întîi scoate-ţi pălăria de pe cap. Te afli într-o casă de oameni, domnule, şi nu într-un grajd.

Stîrpitura păru mai întîi surprinsă, apoi, pe neaşteptate, izbucni în rîs. Nu era un rîs forţat. Fără doar şi poate că observaţia lui Bucur îl amuzase teribil.

— Scuzaţi! replică ironic. Îşi luă pălăria de pe cap, se uită la ea cu atenţie aparentă, îi şterse borurile cu mîneca hainei, pe urmă o depuse pe un colţ al mesei cu multă grijă, ca pe un obiect foarte gingaş şi în pericol de a se sparge. Proceda astfel fără să se grăbească, tacticos, mai precis cu un fel de meticulozitate care îl făcu să pară şi mai caraghios. După aceea se aşeză pe un scaun, picior peste picior. Dar imediat se ridică şi, deschizînd fereastra, îl chemă în casă pe celălalt. După cîteva clipe intră pe uşă o matahală de om care, ca să nu se izbească de pragul de sus, trebui să se aplece. Haina sta parcă să plesnească pe el, în schimb pantalonii îi erau largi, aproape ca nişte şalvari, şi de altă culoare. În cap purta o pălărie cu borurile largi iar la gît, lavalieră. Nici că se putea un contrast mai mare, dar totodată nu-ţi puteai închipui un cuplu mai potrivit, bazat pe contraste.

— Năică, scoate-ţi pălăria din cap că se supără domn' învăţător! Îi atrase atenţia stîrpitură.

Uriaşul se supuse şi atunci observarăm că părul negru şi lucios se aduna la ceafă în formă de chică. Tot abia acum, cel puţin în ceea ce mă priveşte, am observat că obrajii bucălaţi erau lucioşi de parcă şi i-ar fi uns cu cremă.

— Domnule învăţător — vorbi stîrpitura cu vo- cea-i de scapete —, bănuiţi pentru ce v-am deranjat în puterea nopţii?

— Nu, bineînţeles! negă Bucur.

— Nu? se miră prefăcut stîrpitura. Cum se poate? Că sînteţi un om bine crescut mi-aţi dove- dit-o mai adineaori, cînd mi-aţi cerut să-mi scot pălăria, însă că sînteţi un om inteligent, am fost informat înainte de a porni încoace. Aşa că mă mir cum de nu bănuiţi ce ne aduce, pe mine şi pe colegul meu, aici la dumneavoastră. În acest caz mă văd nevoit să vă comunic, în mod oficial, că sînteţi arestat.

— Şi ce învinuire i se aduce? întrebă soacră-mea cu o voce care nu mai era cea obişnuită.

Stîrpitura se uită la ea, măsurînd-o din cap pînă în picioare.

— Sînteţi mama lui? întrebă arătînd cu degetul mare spre Bucur cu un gest de dispreţ.

— Sînt mama lui!

— Să vă spună el, fiindcă ştie. Spuneţi, vă rog, mamei dumneavoastră de ce vă arestez. Ştiţi doar de ce, nu-i aşa?

— Nu! Şi nu mă simt cu nimic vinovat.

Stîrpitura care vorbea intenţionat la plural, afec-tînd o politeţe de care era

străin, continuă pe ace- laşi ton:

— Nu ştiţi? Bineînţeles că, dacă am venit să vă arestez, avem dovezi care vă acuză. Dar chiar dacă nu am fi avut, cum v-am păşit pragul, dumneavoastră mi-aţi furnizat una care numai ea singură ar justifica arestarea dumneavoastră. Degeaba, nu puteţi ghici, domnule învăţător. De aceea mă grăbesc să vă satisfac curiozitatea. Ei bine, domnule, dovada vinovăţiei o constituie tocmai dîrzenia dumneavoastră. Am avut de-a face cu comunişti.

Nu pricepeam ce vrea să spună şi de aceea m-am uitat întrebător la Bucur. Acesta, calm, stătea cu mîinile la spate, rezemat de perete şi se uita la stîrpi- tura de agent cu dezgust. Simţindu-se privit, s-a

uitat mai întîi la mine, apoi la agent, apoi iarăşi la mine şi eu am înţeles ce voia să-mi spună: „Stîr- pitura asta e inteligentă şi, în consecinţă, cu atît mai primejdioasă".

— Să mă explic, domnule, continuă stîrpitura. Să presupunem că numai din eroare mă găsesc eu aici. Să presupunem că sînteţi un cetăţean paşnic. Dumneavoastră cunoaşteţi psihologia cetăţeanului paşnic? Eu o cunosc. Un cetăţean paşnic în nouăzeci şi nouă la sută dintre cazuri se teme pînă şi de vardistul din colţ. Dacă acesta se uită la el ceva mai insistent intră în panică, grăbeşte pasul de parcă ar fi vi- novat de toate delictele şi crimele comise pe faţa pămîntului. Acum, închipuiţi-vă cum ar reacţiona un asemenea cetăţean paşnic, dacă aş pica în casa lui la miezul nopţii,

aşa cum s-a întîmplat să pic aici, la dumneata. Ar reacţiona oricum vreţi, dar în nici un caz, la prima întrebare pe care i-aşi pune-o nu mi-ar porunci să-mi iau pălăria din cap. Un asemenea răspuns nu mi-l putea da un simplu cetăţean paşnic. Răspunsul acesta este dovada peremptorie a culpabilităţii dumneavoastră, domnule. Practica m-a învăţat, domnule, că există o singură categorie de delicvenţi care pînă şi în împrejurările cele mai dramatice pentru ei nu-şi pierd demnitatea: comuniştii. Te-ai trădat singur, domnule, aşa că nu mai are rost să mă mai prosteşti.

Şi încîntat de elocinţa sa, din nou începu să se salte pe vîrfuri şi să se uite, pe rînd, la noi, rînjind cu gura pînă la urechi. Era oribil. Dar aşa cum remarcase Bucur, stîrpitură nu era tipul poliţistului mărginit şi bătăuş. Destul de inteligent, şi tocmai de aceea periculos. Îi plăcea să se asculte vorbind şi se voia original cu orice preţ.

După ce ne-a ţinut micul său discurs despre demnitatea omenească în faţa autorităţii de stat — indiciu sigur după care puteau fi recunoscuţi comuniştii — adresîndu-se soacră-mi, îi spuse:

— Acum sînteţi lămurită, doamnă? Aceasta este învinuirea care i se aduce fiului dumneavoastră.

Este acuzat de activitate subversivă, de activitate comunistă. Dar înainte de a-l umfla, cum ar zice colegul meu — şi arătă înspre uriaş — va trebui să efectuăm o percheziţie. Năică, începe, dar cu foarte mare atenţie. În regulă?

— În regulă, şefule!

Suna caraghios că stîrpitura care semăna cu un broscoi, era ***şeful*** namilei cu lavalieră şi chică.

Începu percheziţia cu explorarea sertarelor biroului. Namila cerceta cu atenţie fiecare hîrtie. Cele care i se păreau că ar putea conţine ceva compromiţător le punea deoparte. Pe celelalte le arunca pe jos.

Soacră-mea răbdă cît răbdă, dar pînă la urmă nu se mai putu stăpîni:

— Ar trebui să ai puţin bun simţ, domnule. Fă-ţi meseria odioasă, dar poartă-te ca oamenii.

Şi se apucă să strîngă foile de pe jos. I-am ajutat şi eu.

— Ia ascultă, cocoană! Cu mine să vorbeşti cu respect. Eu nu umblu cu aiureli ca şefu'.

Şeful — stîrpitura — izbucni mai întîi în rîs, pe urmă către namilă, concesiv:

— Haide, fă-i pe plac! Nu le mai zvîrli pe jos.

— În regulă, şefule!

Parcă altceva nu s-ar fi priceput să spună. La fiecare observaţie a stîrpiturii, la fiecare ordin, răspunsul era acelaşi: în regulă, şefule!

În timp ce namila răscolea prin sertarele biroului, mi-am adus aminte că pe noptieră se afla „Statul şi revoluţia". Bucur citise din carte pînă a nu adormi.

— Mi-e frig! Pot să mă duc dincolo să mă îmbrac? m-am adresat stîrpiturii.

Se uită la mine piezîş, privi în tavan, îşi examina cu atenţie unghiile şi pe urmă, tot fără să se uite la mine, îmi spuse:

— Bine, fie! Două minute, nu mai mult.

Am intrat aici, în dormitor, am luat cartea, am deschis fereastra fără să fac

zgomot şi am azvîrlit-o departe, în grădină. Pe urmă m-am îmbrăcat. Cînd am revenit în camera unde percheziţia continua, nu

trecuseră mai mult de două minute. Abia acum stîr- pitura se uită la mine, scrutîndu-mă din ochii lui de broască.

— De cărţi mă ocup eu! îl anunţă pe lungan.

— În regulă, şefule!

Se apropie de bibliotecă cu un umăr înainte şi efectuînd adevăraţi paşi de dans. Am uitat să-ţi spun că ţinea mîinile vîrîte în buzunare. Nu semăna a om, ci mai curînd cu o păpuşă grotească de carnaval. Cu mîinile în buzunare, săltîndu-se mereu pe vîrfuri, privea şi citea tare numele autorilor şi titlurile căr- ţilor.

— Nu văd însă pe Marx, pe Engels, pe Lenin. Cărţile alea unde le ţii ascunse?

— Nu am asemenea cărţi.

— Nu ai? Dacă nu ascunzi asemenea cărţi sau niscai manifeste, atunci, domnule, chiar că n-ai nici un haz. Teamă mi-e că ai să sfîrşeşti prin a mă indispune. Deocamdată, pur şi simplu, mă decepţionezi. Şi doar îmi pusesem atîtea speranţe în dumneata!...

Mă uitam la el şi nu înţelegeam dacă îşi bătea sau nu joc de Bucur. Dar din cele ce a mai spus mi-am dat seama că vorbea serios.

— Nu te uita aşa la mine! Da, îmi pusesem în dumneata mari speranţe. Cu voi, comuniştii, nu mergi la sigur decît atunci cînd izbuteşti să pui mîna şi pe ceva... corpuri delicte. Altfel, voi negaţi, chiar dacă vă rupem în bătaie. Haide,

spune-mi, unde să caut ca să nu pierd vremea de pomană răscolind peste tot. Fiindcă de găsit, dacă este ceva de găsit, poţi să fii sigur că nu ne va scăpa.

Bucur nu i-a răspuns. A ridicat numai din umeri într-un gest de silă şi plictiseală.

— Bine!... Ne vom convinge.

Şi a început să cerceteze biblioteca, volum cu volum. Frunzărea atent fiecare carte, fiindcă ştia din experienţa de pînă atunci că, din motive de conspirativitate, comuniştii obişnuiau să camufleze între scoarţele unei cărţi cu te miri ce titlu inofensiv un

text „incendiar”. Dar nu se mulţumea numai cu atît. Ca să aibă certitudinea că între file nu se ascundea vreun manifest sau vreun alt material „compromiţător”, apuca volumul de cotor cu atîta scîrbă de parcă ar fi ţinut un şoarece de coadă şi începea să-l scuture cu înverşunare. După aceea, zvîrlea cartea pe masă, de unde Bucur o lua şi o punea înapoi în raft. Deşi nu scăpă una fără să-i treacă prin mînă, percheziţia se soldă cu un rezultat nul.

Abia acum îşi făcu apariţia şi Vlaicu. Pînă a nu-l vedea crezusem că lipseşte de acasă.

— Tu de unde ai mai răsărit, mă? îl întrebă stîrpitura care, ghidîndu-se după îmbrăcăminte, îşi închipuise că are de-a face cu vreun argat.

— Sînt de-ai casei, răspunse Vlaicu, schiţînd un zîmbet aproape slugarnic şi vorbind cu ton respectuos, parcă dinadins ca să cîştige bunăvoinţa stîrpiturii.

Tonul şi mai ales zîmbetul slugarnic, m-au făcut să-l urăsc.

— Ce înseamnă „de-al casei”? îl chestionă mai departe stîrpitura vorbind cu o asprime care îl fă- cea să pară şi mai caraghios.

— Păi sîntem fraţi.

— E fiul meu, domnule! întări şi soacră-mea cu un fel de mîndrie care, acum, după felul cum se comporta Vlaicu faţă de poliţist, mi se păru deplasată.

Cei doi continuară percheziţia. Nimic nu rămase necercetat şi dură trei ore. Cînd terminară, stîrpi- tura veni să se proţăpească la trei paşi în faţa lui Bucur. Cu mîinile în buzunare, săltîndu-se mereu pe vîrfuri, îl măsura din cap pînă în picioare cu un aer dispreţuitor:

— Degeaba mi-am pus speranţele în dumneata. Venind încoace, am fost convins că voi putea prilejui şefului meu ocazia de a mă felicita. Dar m-ai dezamăgit. M-ai dezamăgit profund. Dar află că, pînă la urmă, tot dumneata vei fi acela care vei avea de regretat. Şi ştii de ce? Fiindcă îl vei dezamăgi şi pe şef. Ei, dar dumneata nu ştii ce neplăcut lucru este să-l dezamăgeşti pe comisarul Jurubiţă! Şi acum să mergem. Îmbracă-te!

Bucur s-a îmbrăcat în prezenţa namilei. A venit apoi clipa despărţirii. Am vrut să nu plîng, dar n-am putut. Cînd Bucur m-a îmbrăţişat, am izbucnit în hohote. În schimb soacră-mea n-a vărsat o lacrimă.

— Dumnezeu cu tine, băiatule!

L-a sărutat pe amîndoi obrajii şi i-a aranjat fu-larul la gît fiindcă afară noaptea se făcuse friguroasă.

— Să te întorci sănătos, bădiţă! i-a urat

Vlaicu lăsîndu-se îmbrăţişat.

Întîi a părăsit casa stîrpitură. Pe urmă Bucur, urmat de namilă. Apoi soacră-mea, eu şi, ultimul, Vlaicu. În poartă Bucur s-a întors, m-a îmbrăţişat şi m-a sărutat pe frunte.

— Gata!... Gata!... se răsti namila apucîndu-l de braţ.

Stîrpitura se şi afla în maşină, lîngă şofer.

— Urcă! i-a poruncit lunganul lui Bucur împin- gîndu-l înăuntru. Se sui apoi şi el, trîntind portiera. Maşina porni şi o clipă mai apoi dispăru în noapte.

Am intrat în casă. Vlaicu dispăru în camera lui. Soacră-mea s-a aşezat pe fotoliul din faţa biroului, cu mîinile prăbuşite în poală, privind un punct fix pe perete.

— Mamă, du-te şi te odihneşte!

Nu mi-a răspuns. Parcă nici nu mă auzise. O cunoşteam atîta ca să-mi dau seama că nu aveau rost cuvintele. Am intrat aici, la mine. M-am trîntit pe pat şi am început să plîng. Nu ştiu, poate că am şi adormit. Cînd am deschis ochii se luminase de ziuă. M-am dus să văd ce face soacră-mea. Am găsit-o tot în fotoliu, la fel de nemişcată de parcă ar fi fost o statuie a durerii. Numai din ochi îi şiruiau lacrimi.

— Mamă, haide şi te odihneşte puţin. Nu are rost să ne pierdem cu firea. Trebuie să chibzuim ce putem face ca să-l scăpăm.

— Băiatul meu!... Dragul meu, băiat!... Numai să nu mi-l omoare!... Numai să nu mi-l omoare călăii!

Şi-a şters ochii cu mîneca rochiei şi s-a ridicat. Dar, în loc să se culce, a început

să trebăluiască prin casă, de parcă atunci s-ar fi trezit din somn.

Varvara făcu vreo cîţiva paşi prin cameră, îndrep- tîndu-se mereu de spate.

— Am amorţit! Mă doare şi spatele.

Se duse apoi la fereastră, o deschise şi scoţînd capul afară, respiră adînc.

— Parcă m-am mai răcorit! mă anunţă reluîndu-şi locul de mai înainte.

— ...Şi aţi făcut ceva ca să-l scăpaţi pe Bucur? am întrebat ca s-o oblig să reia firul povestirii.

— A doua zi am plecat la oraş cu soacră-mea. Am bătut la multe porţi. Am făgăduit bani, dar n-am izbutit nimic. Ni s-a spus că, pînă nu se termină ancheta, nu se poate face nimic. Ancheta o conducea personal un comisar de siguranţă pe nume Jurubiţă. O bestie fără pereche. Toţi îmi spuneau că dacă n-ar fi picat pe mîna acestei brute, poate că s-ar fi putut face ceva. Ca să-ţi dai seama ce fiară era, află că despre el se spunea că-i „mănîncă" pe comunişti.

— Ştiu multe despre fiara asta.

Procesul a avut loc în februarie din anul următor. Împotriva lui nu exista nici o dovadă concretă. Fusese arestat pe baza unui denunţ şi inclus la proces într-un lot cu care realmente nu avusese vreo legătură. Cu toate acestea, Curtea marţială l-a condamnat la doi ani închisoare.

— Va să zică a ieşit în 1943.

— Da, în 1943.

— Şi între timp ce s-a mai întîmplat... cu dumneata?

— Cu mine? Dacă mă întrebi ce am făcut în acest timp, răspunsul e foarte

scurt: l-am aşteptat! L-am aşteptat suplinindu-l la şcoală. Dar probabil nu asta te interesează,

— Mărturisesc, asta mă interesează mai puţin.

— Tocmai. Din alt punct de vedere, însă, cu mine s-au întîmplat multe. În primele săptămîni m-am în-

străinat cu desăvîrşire de Vlaicu. Cred că în peri-oada aceea îl dispreţuiam. Îl dispreţuiam din două motive. Mai întîi fiindcă cele întîmplate lui Bucur se părea că nu-l afectaseră prea mult. În al doilea rînd, fiindcă nu-mi ieşea din minte atitudinea slugarnică pe care o avusese faţă de agenţi.

Odată furioasă, i-am reproşat chiar:

— Eşti lipsit cu desăvîrşire de demnitate. Cum, cum ai putut să ai o comportare atît de slugarnică faţă de stîrpitură aceea de agent?

Nu păru surprins de acest reproş şi nici nu se ru- şină.

— Ştii tu, Vari — mi-a răspuns — care e lu- crul cel mai îngrozitor în societatea asta a noastră strîmbă, lua-o-ar naiba? Că puterea de stat este exercitată de escroci sau nătărăi. De la sergentul de stradă pînă la ministrul de interne, de la vătă- şelul de primărie şi pînă la rege, fiecare exercită, în sfera lui de activitate, cîte o părticică din auto- ritatea constituită.

— Spune mai departe! l-am îndemnat uimită, fiindcă se întîmpla pentru prima dată să-l aud dis- cutînd serios.

— Ştii care sînt cei doi factori care determină acţiunile şi ale escrocilor, şi ale nătărăilor? In- teresul personal şi

arbitrariul. Ei bine, tocmai din această cauză mie mi-e frică de toţi reprezentanţii puterii fie că sînt persoane însemnate, fie doar nişte iluştri lingeblide ca stîrpitura de agent. Ori-care dintre ei, din cauza arbitrariului, poate să-mi facă într-un fel rău, chiar dacă acest rău — în forma cea mai puţin gravă — se numeşte şicană. Şi tocmai de aceea, mă feresc să declanşez în vreun fel — cu ştiinţă — mecanismul arbitrariu- lui. Sau, dacă vrei, mă port în aşa fel ca meca- nismul să acţioneze în sensul dorit de mine. Oamenii, Vari, sînt înspăimîntători de vanitoşi. Cei mari, dar şi cei mici. Proştii mai ales, dar — din păcate! — mulţi şi dintre cei deştepţi. De aceea, dacă izbutesc să le gîdil puţin vanitatea sînt sigur că nu voi avea de suferit din cauza arbitrariului, sau, dacă da, în orice caz mai puţin decît dacă n-aş face-o.

— Bine, dar eşti odios de laş, Vlaicule! m-am revoltat.

— Din punctul tău de vedere, al lui Bucur, de-sigur că sînt odios de laş, odios în general. Dar eu nu pot fi ca Bucur, după cum nici el nu poate fi ca mine. Bucur e un om superior şi pentru o idee în care crede este gata să-şi sacrifice viaţa. Eu nu sînt decît un om obişnuit, care ar putea deveni ca el, adică luptător pentru o idee mare numai în cazul cînd autoritatea constituită — chiar aşa strîmbă cum este astăzi — ar fi exercitată nu de oameni, ci de nişte maşini, caracterizate prin- tr-o obiectivitate perfectă. Da, numai în acest caz aş fi dispus să lupt pentru adevăr. Fiindcă de cînd e lumea lume, cei care au

avut succesiv în mînă pîi- nea şi cuţitul — Bucur ar zice clasa exploatatoare — împotriva nimănui nu au dus o atît de înverşunată luptă ca împotriva adevărului.

— Şi cu toate acestea, adevărul a triumfat de la epocă la epocă, i-am atras atenţia,

— Da, dar cu ce sacrificii!... În mine, Vari, nu există măcar un pic de eroism. Ei, dar acum gata! După o asemenea discuţie serioasă, zău că a început să mă doară capul.

A fost singura împrejurare cînd am ***discutat*** cu Vlaicu. Mai precis, cînd el acceptase să ***discute*** cu mine. Imediat după aceea am fost plăcut surprinsă dar şi dezamăgită. Plăcut surprinsă fiindcă descoperisem că se putea sta de vorbă cu el şi în mod serios nu numai flecări — cînd o făcea semăna mult cu Bucur — şi dezamăgită fiindcă nu izbu-tisem să-l jignesc. Doar pentru aceasta provocasem discuţia, reproşîndu-i laşitatea, ca să-l jignesc. Trebuie să-ţi mărturisesc, mi-ar fi plăcut să nege, să caute şi să găsească argumente cu care să mă convingă de contrariu. Spre dezamăgirea mea recunoscuse deschis: da, sînt un laş, nu am deloc stofă de erou şi nici nu pot fi altfel. Recunoaşterea aceasta mă dezarma.

„Aşa este el şi gata!” mi-am zis, resemnîndu-mă.

Ţi-am spus că datorită lui Vlaicu izbuteam să-mi păstrez echilibrul de care aveam nevoie ca să-l iubesc mai departe pe Bucur. După arestarea lui, echilibrul iarăşi ameninţa să se rupă, dar din cu totul altă cauză. Dacă înainte Vlaicu îmi

oferise ceea ce Bucur nu era în stare să-mi dea, acum se întîmpla invers: Vlaicu nu putea să-mi dea ceea ce îmi oferise Bucur. Şi după arestarea lui, mai ales seara, după cină, continuam să fle- cărim, eu şi Vlaicu, ascultînd muzică de jaz la radio. (Amîndurora ne plăcea.) Continuau să mă intereseze măruntele drame ce se întîmplau în sat. Dar iată că acum toate acestea nu mă mai satisfăceau. Simţeam lipsa lui Bucur. Îi simţeam nu numai lipsa fizică, lipsa bărbatului pe care continuam să-l iubesc tot atît de mult. Dar îmi lip- sea mai ales prezenţa lui spirituală, aceea care mă solicitase la eforturi intelectuale. Cugetul meu începea să trîndăvească, din care cauză eram contrariată, deprimată. Începuse să mă obsedeze gîndul — absurd în mare măsură — că voi pierde exerci-ţiul de a gîndi şi apetitul pentru lectură şi că atunci cînd Bucur avea să se reîntoarcă, nu mă va mai recunoaşte şi se va înstrăina de mine.

Speriată, îngrozită aproape, printr-un act deli- berat de voinţă, am izbutit să-mi regăsesc echi- librul, lucrînd. O problemă care îl preocupase pe Bucur pînă a nu fi arestat fusese aceea a timidi- tăţii la copii. De ce sînt copii timizi? Există vreo legătură între timiditate şi ereditate? (Problema eredităţii îl preocupase totdeauna în cea mai mare măsură.) Dar între timiditate şi mediul familial? Cu metodele cunoscute ale psihologiei clasice se putea descoperi originea timidităţii? Ce rol joacă subconştientul în determinarea caracterului unui timid? Educaţia poate, şi în ce măsură, vindeca pe copii de timiditate? Iată numai cîteva

din întrebările pe care şi le pusese Bucur, şi la care, pînă a nu fi arestat, prin studiu şi observaţie di-

rectă asupra copiilor, încercase să găsească răs- puns.

M-am înhămat la treabă şi, în scurt timp, problema a început să mă pasioneze. Copiii din clasa lui Bucur îmi ofereau un material aproape pa-sionant. Aveam nu mai puţin de şase ***cazuri***. Şase timizi de diferite grade. Am căutat să cercetez dacă şi în ce măsură mediul în care creşteau determi- nase sau numai facilitase apariţia acestei infirmi- tăţi. Primele cercetări nu au fost foarte elocvente. Ei, dar ce stau să-ţi povestesc toate acestea!... Pe scurt, află că datorită pasiunii acesteia de a con- tinua şi a duce la bun sfîrşit lucrările începute de Bucur am reuşit să-mi regăsesc echilibrul. Pasio- nîndu-mă succesiv de diferite probleme am avut succesiv satisfacţii de ordin intelectual. Dar cîş- tigul cel mai mare nu acesta a fost. Cîştigul cel mai mare a constat în aceea că tot timpul, din punct de vedere spiritual, am rămas nedespărţită de Bucur. Şi apoi, în ordinea importanţei, încă un cîştig: satisfacţia pe care am avut-o descope- rind că totuşi nu sînt o femeiuşcă năzuroasă, căreia îi place numai să asculte muzică de jaz şi să pălăvrăgească despre toate cîte se întîmplau în sat.

Curînd avea să se lumineze şi Varvara continua să mi se destăinuie. Vorbea de aproape o noapte întreagă limpezind cu noi şi noi amănunte portretul lui Bucur şi al lui Vlaicu, definindu-se, caracte-

rizîndu-se, disecîndu-şi sufletul, cu îndemînarea omului obişnuit să analizeze nu numai ceea ce se petrece în afara, dar mai ales înăuntrul lui. Extraordinar cum te pot înşela aparenţele! Aş fi putut bănui, atunci cînd am văzut-o pentru prima dată stînd cu genunchii dezgoliţi pe sofa, interesîndu-se de Vlaicu cu un fel de curiozitate bolnăvicioasă, că este totuşi altceva decît o femeiuşcă? Nu, nicidecum! Şi totuşi aceasta era adevărata Varvara. O femeie îndrăgostită, care prin activitate intelectuală in-

tensă realizase comuniunea permanentă cu bărbatul ei aflat la închisoare.

Varvara, ca să-şi alunge oboseala, din nou se duse să deschidă fereastra, după care iarăşi se ghemui, cu picioarele sub ea, în fundul patului.

— În primăvara lui patruzeci şi unu — continuă Varvara — Vlaicu se afla concentrat, în sectorul de cazemate de la Tîrgul Neamţ. Soacră-mea era deznădăjduită. Doi băieţi avea şi niciunul pe lîngă ea. Bucur la închisoare, Vlaicu la concentrare. Mai întîi, acolo la Tîrgul Neamţ, pentru paza cazematelor, mai tîrziu la P.S.-ul regimentului. Tot la o lună, două, izbutea să dea pe acasă pentru cîteva zile.

Prima dată cînd a venit — asta după ce regimentul a plecat pe front —, mi-a spus:

— De acum încolo, Vari, se pune problema supravieţuirii. Şi ca să supravieţuiesc trebuie ne- apărat să nu

ajung pe front. Pînă acuma am izbu- tit. Dar războiul e abia la început. Ştiu eu cît timp voi mai izbuti să mă aranjez? Să nu crezi că o spun numai aşa, dar află că acum aş vrea să fiu în locul lui Bucur. Deocamdată, acolo unde se află e ferit. Dar dacă nu se va termina porcăria asta de război pînă iese din închisoare, va trebui să-şi pună şi el problema supravieţuirii cu orice preţ. Numai că bădiţa nu e deloc descurcăreţ şi teamă mi-e că are să ajungă mai repede decît mine pe front. Eu, în locul său, dacă aş fi acolo unde este, aş face vreo boroboaţă ca să-mi mai dea vreun an, doi. Şi pînă să-mi ispăşesc noua pedeapsă, sigur că are să se termine blestematul ăsta de război.

— Vlaicu se cam înşela, am remarcat. După cît ştiu, a ajuns pe front înaintea lui Bucur. Nu?

— Da. S-a zbătut să rămînă la P.S., dar pînă la urmă, nu s-a mai putut. A fost trimis la „partea operativă" cu un batalion de marş. Ne scria mereu, recomandîndu-ne de fiecare dată să nu fim îngrijoraţi, fiindcă treaba pe care este pus s-o facă

îl fereşte de linia întîi. Cred că ne scria aşa numai ca s-o liniştească pe mamă-sa.

(Varvara se înşela. Pe vremea aceea Vlaicu avea o însărcinare înapoia frontului. Nu voiam însă să-i spun ce anume era pus să facă, dinadins ca să n-o decepţionez.)

Bucur s-a întors acasă anul următor, avînd domiciliu forţat. S-a întors bolnav de plămîni. Primele şase luni au fost îngrozitoare. Aproape îmi pierdusem

orice speranţă că se va vindeca, deşi el căuta să mă convingă de contrariu.

— Vari, nu te pierde cu firea, te rog! Ai să vezi că am să mă fac bine. Nu am să mor, pentru că vreau să trăiesc. Vreau să apuc ziua cea mare.

L-a vindecat, cred, nu îngrijirile noastre, cît voinţa de a trăi. Era însă îngrozitor de slab. Dacă încerca să meargă cincizeci de metri, se istovea. Nopţile, luni întregi, a avut coşmare. Îl auzeam gemînd prin somn, zbuciumîndu-se atît de cumplit, încît îmi sfîşia inima. Îl trezeam de fiecare dată. Ime- diat cînd se deştepta, se uita la mine cu o privire stranie, ca de pe altă lume. Nu mă vedea parcă. Abia mai tîrziu, cînd mă recunoştea, de fiecare dată îmi punea aceeaşi întrebare:

— Tu m-ai trezit, Vari?

— Da, dragul meu. Ai visat urît, gemeai...

— Îţi mulţumesc, Vari, că m-ai trezit. Am visat că mă schingiuieşte comisarul Jurubiţă.

Mereu, mereu, aproape noapte de noapte, acelaşi coşmar: comisarul Jurubiţă.

În ceea ce mă priveşte, în aceeaşi perioadă de timp destul de des mă chinuia şi pe mine un coşmar. Visam că o maşină se opreşte la poartă, că din ea coboară cei doi agenţi, că intră în casă şi că stîrpitura dă ordin namilei: „Umflă-l!” Mă trezeam îngrozită şi ascultam înnebunită de frică.

Dar într-o noapte am crezut că totul se întîmplă într-aievea. Coşmarul îmi chinuise somnul, mă trezisem şi bătăile pe care le auzeam în fereastră nu erau de

data asta nici vis şi nici închipuire. Cineva bătea în geam de-adevăratelea. Bucur s-a trezit şi el.

— Bate cineva în fereastră, Vari?

— Bate.

De emoţie abia mi-am auzit vocea, atît de încet am vorbit.

Bucur s-a dat jos din pat şi s-a dus la fereastră. A deschis-o. Am auzit o voce străină:

— Eu sînt, dom'le Bucure.

— Tu, Gavrilă!...

— Eu. Am evadat!

— Intră în casă.

Abia după ce a sărit fereastra l-am recunoscut. Era Gavrilă Fumu, condamnat la douăzeci şi cinci de ani pentru... Dar povestea lui Gavrilă Fumu o cunoşti. Arăta îngrozitor bietul om. Era nebărbierit şi barba mare de cîteva zile era sură ca la un om bă-trîn. Fără să mai aştepte invitaţie s-a aşezat pe un scaun.

— Vin încoace de patru nopţi. În timpul zilei am stat ascuns prin porumburi sau păduri şi numai noaptea mă porneam la drum, ocolind satele. Dacă nu aş fi fost încredinţat că ai să mă ajuţi, nu eva-dam.

— Dar cum de ai izbutit? l-a întrebat Bucur.

— Norocul... Cîteodată se mai întîmplă să ai şi noroc. Ne-au dus la tăiat păduri. De acolo am fugit. Au tras după mine, dar nu m-au nimerit. M-am pierdut prin pădure. Ce mai! Am avut noroc.

— Nu te-a văzut nimeni venind încoace? l-am întrebat îngrozită, gîndindu-mă la consecinţe, în cazul cînd se afla că Bucur a adăpostit un evadat, condamnat la douăzeci şi cinci de ani temniţă pentru instigare la rebeliune.

— Doar n-am venit încoace, aşa, prosteşte! mi-a răspuns aproape indignat. Să-l bag la apă pe domnu' Bucur?!

— Vari, dă-i ceva să mănînce. Eşti nemîncat, desigur.

— N-am mîncat decît ceea ce am găsit pe cîmp.

Dacă l-ai fi văzut cum mînca! Soacră-mea se uita la el şi ofta într-una. Cred că se gîndea în acelaşi timp la suferinţele pe care le îndurase Bucur. Omul era frînt de oboseală. L-am culcat la noi într-o odăiţă în care se depozitau toate vechiturile de care nu mai era nevoie în casă. A dormit toată ziua următoare. Abia seara s-a deşteptat. A mîncat iarăşi ca un lup flămînd.

— Şi acuma ce-ai de gînd să faci? l-a întrebat Bucur.

— Grea întrebare pentru un om hăituit asemenea unei fiare. În trenuri, prin gări, pe şosele, numai razii şi posturi de control. Cu toate acestea, uşor n-au să mai pună mîna pe mine, domnu' Bucur. Numa' nişte haine de care n-aveţi trebuinţă dacă mi-aţi putea da. Să scap de zdrenţele astea de pe mine.

Bucur i-a dat un costum mai vechi. Îi venea puţin cam mare. I-am scurtat mînecile, iar soacră-mea, manşetele pantalonilor. Cu încălţămintea a mers mai greu. Dar Gavrilă şi-a confecţionat nişte branţuri din carton, a pus vată la vîrfuri, a îmbrăcat două perechi de ciorapi şi astfel am rezolvat şi această dificultate. În aceeaşi noapte, tîrziu, a plecat. Bucur i-a dat şi nişte bani, iar soacră-mea i-a pregătit un pachet cu de-ale gurii.

Din noaptea aceea nu l-am mai văzut pe Gavrilă Fumu. Ce a făcut şi cum a izbutit să scape nu ştiu. Ştiu doar că acuma se află la Bucureşti.

— Cunosc acest lucru. Mi-a spus bătrîna.

— Nici nu poţi să-ţi închipui cît de fericit a fost Bucur că l-a putut ajuta.

În ceea ce mă priveşte, atunci mi-a fost tare frică. Frică pentru Bucur. Mă gîndeam tot timpul la Colţan. Dacă află? Doar îl avertizase pe Bucur atunci cînd a trebuit să se prezinte la postul de jandarmi, imediat după ce s-a întors acasă. „Domnule Bucur — i-a spus — acum că ţi-au dat drumul, astîmpără-te! Eu am să fiu cu ochii numai pe dumneata. Dacă nu-ţi ţii gura şi dacă te prind cu niscai manifeste sau alte prostii de-ale voastre, să n-am păcat. Eu numai atîta îţi spun. O dată mi-ai feştelit obrazul. Auzi, un comunist la mine în comună!...

Bagă de seamă, să nu se întîmple a doua oară. Mă cunoşti doar!”

Colţan nu glumea. Stătea, într-adevăr, tot timpul cu ochii pe el. „Ochii” lui Colţan erau nişte ticăloşi de prin vecini, feciorii chiaburului Nae Bărgăzan. De altfel, Colţan mai avea şi alte iscoade în sat, fiindcă, din păcate, nu există pădure fără uscături. Tocmai de aceea, Bucur trebuia să fie deosebit de precaut. Cea mai mică imprudenţă putea să-i fie fatală, să ducă din nou la arestarea sa.

Ştiind că majurul Colţan „stă tot timpul cu ochii pe el” — cu ai săi, proprii, şi ai iscoadelor sale — cel puţin în primele luni după ce s-a întors acasă. Bucur s-a mărginit, cred, numai să stea de vorbă

cu oamenii, fără însă a depăşi anumite limite. Cu alte cuvinte să facă treabă de unul singur. Mai tîrziu se specializă — cred că acesta e termenul potrivit — în a comunica un conţinut „incendiar” cum ar fi spus Colţan — folosind în accepţia lor strict literală, cele mai „inofensive cuvinte”.

Pe de altă parte, izbuti să-i transforme în agitatori asidui pe acei ce se întorceau de pe front în permisii şi delegaţii, sau pe cei ieşiţi din spitale, răniţi în convalescenţă, invalizi, mari mutilaţi. Degeaba îi înjura Colţan şi-i ameninţa că-i trimite la Curtea Marţială ca alarmişti, bolşevici şi multe alte asemenea. Ei nu se speriau şi nu-şi puneau lacăt la gură. Îi dădeau aceştia atîta bătaie de cap lui Colţan, încît după o vreme îl lăsă în pace pe Bucur, nebănuind că cerbicia şi neînfricarea lor era, în cea mai mare măsură, rezultatul acţiunii de influenţă directă, de la om la om, desfăşurată de către acesta.

— Bă, zicea el, oameni ai dracului ca voi n-am mai pomenit de cînd sînt eu!

Sărăcuţenii, nu erau „oameni ai dracului”. Dar erau plămădiţi dintr-un altfel de aluat decît cel presupus de şeful de post. Cînd l-am urmat pe Bucur aici, în tot judeţul nu exista un sat mai prăpădit decît ăsta al nostru. Pămînt puţin, nisipos, vînt fierbinte — vara — care sufla ziua şi noaptea, fără să

se odihnească. Iarna, vînt colţos, aducător de geruri aspre, mai să îngheţe fîntînile. Nu m-am mirat de- fel cînd am aflat de la Bucur — trebuie să ştii că el a fost o cronică vie a tuturor

evenimentelor petrecute în sat — că în 1907 sărăcuţenii s-au ridicat cu toţii — bărbaţi şi femei — şi au pornit să ardă conacele de primprejur, fiindcă la ei nu exista nici unul de ars. Aici prea era pămîntul vlăguit, clima secetoasă şi bîntuită de vînturi, ca să ispitească pe vreunul din moşierii ce au stăpînit, succesiv, pămîn- turile astea să-şi clădească armane şi conace.

Au ars conacele cu atîta furie şi sete de răzbunare, de li se dusese vestea pînă în judeţele vecine.

— Vin sărăcuţenii!

Arendaşii şi moşierii, înnebuniţi de frică, fugeau la oraş cu trenul, cu trăsurile, care cu ce le era mai la îndemînă.

Nu e de mirare că pe urmă, în timpul represiunilor, jumătate din sat — mă refer la bărbaţi — a fost împuşcată, iar din cealaltă jumătate o bună parte a înfundat ocna.

Eu cred că întîmplarea aceasta tragică le-a schimbat firea. Cînd i-am cunoscut eu, sărăcuţenii erau firi aspre, dîrze, întunecate, deloc vesele şi aproape defel comunicative. În Sărăcuţi cred că pe atunci se rîdea şi mai puţin decît în oricare alt sat nenorocit al ţării. De asemenea, nu cred că existau nicăieri petreceri mai puţin vesele ca în satul ăsta al nos- tru. La horă, de pildă, strigările — chiar acelea pline de umor — sunau mînioase ca şi cînd cei ce le ros- teau făceau o treabă deloc plăcută pentru ei, după cum ceilalţi, de asemenea, parcă nu simţeau nici un fel de plăcere să le asculte. Jocurile erau cele cunoscute. Dar aveau precădere

sîrbele, brîiele, bătutele şi în general toate jocurile cu ritm iute. Jucau îndîrjiţi, gravi de ai fi putut crede că ceea ce făceau nu era distracţie, ci o treabă serioasă la care se înhămaseră fără tragere de inimă, dar pe care erau hotărîţi s-o ducă însă pînă la capăt.

Şi în dragoste sărăcuţenii — bărbaţi şi femei — erau aprigi. N-am timp să-ţi înşir cîte drame s-au întîmplat aici în sat. De pildă, una şi-a căsăpit bărbatul şi apoi l-a aruncat în fîntînă, fiindcă acesta îi vînduse din pămînt fără consimţămîntul ei. Alta a pus mîna pe rivala ei, a dezbrăcat-o în pielea goală şi, în plină iarnă a legat-o de o troiţă. Doar din întîmplare a putut fi salvată de un unchiaş. Altfel, murea degerată pînă la ziuă. Ţi-am dat exemple de femei. Închipuie-ţi de ce erau în stare bărbaţii.

Sărăcuţenii îşi meritau cu prisosinţă numele. Erau săraci lipiţi pămîntului, dar mîndri. Mîndri şi — cum spunea şeful de post — colţoşi. Cîndva — în 1907 — nu se mulţumiseră să-şi arate numai colţii, dar să şi muşte. Şi mai tîrziu au mai încercat ei, dar în faţa violenţei, a terorii dezlănţuite de cei care reprezentau în sat aparatul de constrîngere au fost nevoiţi să amîne ziua socotelilor. Dintre asupritori — cel mai cîinos — a fost Colţan. Dar oricît de cîi- nos a fost, nu a izbutit să-i dezbare pe Sărăcuţeni, ca măcar să nu-şi mai arate colţii. Şi fiindcă nu a izbutit, oricît s-a străduit, se temea de ei. De aceea umbla tot timpul însoţit măcar de un jandarm; de aceea făcuse rost de Leu, cîinele lup alsacian.

De ce ţi-am povestit toate acestea? Ca să înţelegi că Bucur — al cărui prestigiu

în sat crescuse, după ce s-a întors acasă — avînd de-a face cu un astfel de soi deosebit de oameni, ca sărăcuţenii noştri, a putut să găsească acele antene de comunicare cu ei, fără ca majurul Colţan să-l poată învinui „de activitate subversivă”.

De altfel, în perioada aceea, nu o dată s-a întîmplat ca în satele vecine să se difuzeze în timpul nopţii „fluturaşi” editaţi de Partidul Comunist din Romînia. Colţan îşi bătea de fiecare dată joc de colegii săi — şefii posturilor de jandarmi din comu-nele respective — şi se lăuda că la Sărăcuţi încă nu se născuse „bolşevicul” care să îndrăznească a-l face de ruşine. Dar eu sînt convinsă că de fiecare dată cînd avea loc o răspîndire de „fluturaşi”, Bucur nu a fost străin de ea.

Şi aşa au trecut zilele, lunile. Aproape ne obişnuisem cu gîndul că pe el nu-l vor concentra.

— Ştii, Vari, este posibil să mă lase în pace, fiindcă nu au încredere în mine.

Dar ne făceam iluzii. Tocmai cînd ne aşteptam mai puţin, a primit ordin de chemare. Trebuia să se prezinte pe zonă la partea operativă în Moldova.

— Vezi, Vari? Asta înseamnă ghinion!

A doua zi a plecat... Şi după aproape o lună s-a întîmplat ceea ce ştii că s-a întîmplat. A fost executat.

Apoi, după cîteva clipe adăugă:

— Spune-mi, Vlaicu în ce împrejurare a fost şocat?

C A P I T O L U L VIII

Mai înainte ca cititorii să afle în cel fel am răspuns întrebării puse de Varvara, consider că este necesar să dau cîteva amănunte în legătură cu împrejurările în care i-am cunoscut pe cei doi fraţi şi cum am ajuns să ne împrietenim.

Am fost trimis la partea operativă a regimentului numai cu cîteva săptămîni înaintea lui Bucur. Am găsit regimentul instalat pe poziţie, la vest de Iaşi. Sectorul ocupat de unitatea noastră era în parte fortificat cu tobrucuri — un fel de cazemate încropite din prefabricate — în parte tăind în diagonală un teren accidentat.

Am fost repartizat la compania a doua, plutonul întîi, şi acolo l-am cunoscut pe Vlaicu a cărui func-ţie în grupă — aceeaşi din care făceam şi eu parte ca simplu puşcaş — era de încărcător la puşca mi-tralieră.

Vlaicu era poreclit cînd „cioclul", cînd „groparul", cînd „ţîrcovnicul", Dar pe el nici una din porecle nu-l supăra. Dimpotrivă, atunci cînd se auzea într-astfel strigat, ofta şi privea visător în gol. Curios să aflu cum de se alesese cu atîtea porecle — întru- cîtva înrudite — m-am adresat chiar lui Vlaicu.

— Pe cît mi-a fost posibil — a început să-mi explice — m-am zbătut să rămîn la partea sedentară. Cîte tribulaţii am făcut şi cîţi bani au costat-o pe biata maică-mea, nu-ţi mai spun. Important e că timp de doi ani de zile am izbutit să scap, sfănţuind pe un major de la biroul mobilizării. În al treilea nu a mai fost

posibil. Degeaba m-am zbătut, degeaba am încercat. Căzuseră atîţia, muriseră şi mai mulţi, nu puţini dezertau sau nu se prezentau la concentrare, încît nu a mai fost uşor să te învîrteşti, ungînd pe majur. De putut se mai putea. Trebuia însă să dai bani grei. Dar atîţia cîţi se cereau n-am avut. Atunci, m-au trimis aici la partea operativă.

În satul unde se afla trenul regimentar, am ajuns noaptea. Tocmai s-a nimerit cînd cărau nişte pionieri omorîţi de o mină în timp ce minau terenul. Printre ei era şi un ofiţer. Îi aduceau cu brancardele şi-i descărcau în curtea unde se afla cancelaria companiei noastre, înşirîndu-i unul lîngă altul, într-o aliniere perfectă, de-a lungul zidului casei, aşa cum dăduse ordin majurul.

Cînd au terminat să-i care pe toţi un sergent, fu-rier la companie, a început să-i numere cu glas tare. Îi număra în timp ce cu o scobitoare îşi curăţa din- ţii. Mă uitam ca un halucinat cînd la el, cînd la cadavre. Sergentul era rumen la faţă, uniforma era nouă, cu dungă la pantaloni, noi îi erau şi bocancii, lustruiţi lună. Morţii erau hidoşi. Unuia îi lipsea o jumătate de cap, altuia, ambele picioare, un altul avea pîntecele sfîrtecat de i se vedeau viscerele, iar un ofiţer — se cunoştea după cizme că este ofiţer — era pur şi simplu rupt în două în regiunea şalelor. Mirosea a sînge şi a hoit.

Furierul, după ce termină de numărat cadavrele, strigă parcă ar fi dat un ordin:

— Domn’ majur! Gata. Haide, veniţi.

Atunci a ieşit din casă majurul companiei. Îl vedeam acum pentru prima

dată. Înalt şi slab, cu obrajii scofîlciţi. Era numai în cămaşă, cămaşă cazonă de americă. Fiindcă era doar în cămaşă, datorită cizmelor înalte şi a pantalonilor traşi pe coapsă, părea şi mai înalt. Majurul a ieşit din casă mestecînd. Fusese deranjat de la masă.

— Gata? Ăştia sînt toţi? a întrebat.

— Toţi, domn' majur.

— Parascovenia mă-si! Vezi, mă, să nu anunţi familiile. Ştii tu!

— Ştiu!... Ştiu! Nici o grijă domn' majur.

Am fost tare mirat cînd l-am auzit pe majur dînd un asemenea ordin.

„Uite — mi-am zis — ce au mai scornit ăştia! Dacă mori, ai tăi nici măcar nu află, ca să-ţi facă parastase şi pomeni, după datină".

După două zile mă şi împrietenisem cu furierul. Cînd mi-a venit bine, l-am întrebat fără ocoli- şuri:

— Spune, măi om bun! De ce alaltăieri ţi-a atras atenţia majurul să nu anunţi familiile celor căzuţi?

— E ordin!

— Adică, dacă eu mor, ferească Dumnezeu, maică-mea n-are să fie înştiinţată?

— N-ai înţeles! Pierderile se comunică toate, dar eşalonat.

— Cum vine asta, ***eşalonat?***

— Stai, mă neamule, să te lămuresc. E mai bine de un an de cînd Marele Stat Major a difuzat un ordin prin care dădea dispoziţiuni ca familiile celor morţi şi dispăruţi să fie anunţate eşalonat. Motivul pentru care a fost dat un asemenea ordin nu-i greu de bănuit.

— Păi, da! Ca să nu se creeze panică,

demoralizare prin comune. Aşa-i?

— Exact!

Ei, dar să închid paranteza. Îţi povesteam de întîmplarea aceea cînd au murit ostaşii aceia şi un căpitan. Majurul după ce a înjurat de parascovenie, parcă spre a-i trece în revistă, grav şi solemn, a păşit agale prin faţa morţilor.

Ultimul, în flancul stîng, era cadavrul ofiţerului. În faţa acestuia s-a oprit majurul.

— Uite că l-au curăţat pe domn' căpitan Ber- caru!

Rosti cuvintele fără nici un fel de compătimire, ca o simplă constatare.

— Îhî! confirmă furierul fără să-şi scoată scobitoarea dintre dinţi.

— Pe domn' căpitan nu-l putem îngropa aşa, ca pe ăştilalţi. Trebuie să-i încropim un coşciug. Trimite pe cineva să caute prin sat un stoler.

M-a străfulgerat o idee salvatoare:

— Să trăiţi, domn' majur, îi fac eu sicriu lui domn' căpitan.

— Eşti tîmplar?

— Sînt! am minţit.

— Atunci să-i faci şi o cruce.

— Îi fac şi cruce, domn' majur.

Eram gata să mă ofer pentru orice muncă. Cadavrele sfîrtecate, înnăclăite de sînge mă îngro-ziseră peste măsură. De altfel, eu niciodată nu am fost un om curajos.

Majurul a continuat să dea ordin furierului:

— Pe ăştia, ştii tu. Toţi într-o groapă. Vezi cine are bocanci buni, scoate-i. E păcat să prăpădim bunătatea de încălţări. Încălţaţi sau descălţaţi, îmbrăcaţi sau

dezbrăcaţi pentru ei nu are importanţă. Tot nu simt nimic.

Ei, ca să nu lungesc vorba, m-am apucat de treabă. Am găsit ce-mi trebuia şi am făcut coşciu-gul. Un coşciug rudimentar, semăna mai curînd cu o ladă pentru geamuri, dar în condiţiile de atunci mă descurcasem binişor. Mult mai bine mi-a reuşit crucea, din lemn de stejar geluit, pe care am scris cu un piron înroşit în foc numele căpitanului, data naşterii, anul, luna şi ziua mor- ţii, precum şi localitatea. Mi-am dat toată silinţa să iasă o cruce frumoasă, ca pentru un căpitan, şi am izbutit. Majurul a fost încîntat, încîntat mai ales adjutantul regimentului. Urmarea a fost că a dat ordin ca „pînă una alta" să nu fiu trimis pe poziţie. Şi iată că ghinionul căpitanului Ber-

caru de a fi tăiat de explozia unei mine a însemnat norocul meu.

Începînd din ziua aceea m-am străduit să mă fac mereu mai util, în speranţa că provizoratul de „pînă una alta" se va permanentiza.

Ce n-am făcut!... Am mai confecţionat sicrie şi cruci, am fost gropar şi ţîrcovnic, atunci cînd popa regimentului ţinea slujba, am dat o mînă de ajutor pe la cancelaria companiei, liniind tabele, întocmind situaţii. Ba într-un timp am făcut-o şi pe conductorul de căruţă. Cîtva timp am reuşit să-i îmbrobodesc pe toţi. Dar pînă la urmă, de ce mi-a fost frică tot n-am scăpat. Într-o zi, ajutorul comandantului de regiment mi-a făcut vînt pe poziţie. Băieţii ştiu de toate acestea — eu le-am povestit — şi de

aceea mă poreclesc aşa. Dar mie nici că-mi pasă. Tare-i frumoasă viaţa şi înspăi-mîntătoare hîda de moarte, ca să nu doreşti să supravieţuieşti.

Aceasta a fost explicaţia pe care mi-a dat-o Vlaicu Vişinoiu în legătură cu poreclele sale. Băieţii ţineau la el fiindcă era vesel, fiindcă se pricepea să-i distreze cu muzicuţa lui. Cu muzicuţa şi cu glumele lui izbutea să ne descreţească frunţile. Ştiam cu toţii că e fricos, dar îi treceam cu vederea slăbiciunea şi pe chestia aceasta nicio- dată nu ne băteam joc de el. Atunci cînd ai luat parte măcar la un singur atac, cînd ai trecut prin- tr-un baraj de artilerie sau cînd ai supravieţuit unui bombardament ,,greu" de aviaţie, judeci faptele celor din jurul tău puţin mai altfel decît unul care habar nu are de toate acestea.

Îl porecliseră pe Vlaicu „cioclul", „groparul", dar nu cu răutate şi nici nu-l dispreţuiau. Îi era frică, voia să trăiască! Şi lor le era frică, şi ei voiau să trăiască! Ajunseseră cu toţii la capătul răbdării. Mizeriilor proprii li se adăugau lipsurile şi suferinţele celor de acasă. De acestea, ostaşii din prima linie luau cunoştinţă pe diferite căi. De pildă prin cei ce se întorceau din permisii sau delegaţii, prin „recuperaţii" care, ieşiţi din spitale, mai apucaseră să dea pe acasă. O altă sursă mai erau scrisorile.

Noaptea, pe poziţie, nu era voie să aprinzi un chibrit. În ciuda interdicţiei, tupilaţi în tranşee, la lumina vreunui opaiţ improvizat, măcar cîţiva se strîngeau în jurul aceluia sau acelora cărora poşta militară, ori vreun curier

întîmplător, le adusese ,,carte” de acasă. Dar adevărata lectură avea loc abia a doua zi, pe lumină.

Numai cine a fost pe front, numai cine a trăit în linia întîi poate înţelege, cu adevărat, nevoia ce-o simte ostaşul care a primit o scrisoare de acasă s-o citească — sau să i se citească de nenumărate ori — chiar şi după ce a învăţat-o pe dinafară. De asemenea numai cine a trăit în linia întîi poate înţelege nevoia celorlalţi — a acelora care aşteptaseră veşti — să le asculte pe acelea care nu lor le erau adresate.

O „carte” primită de unul era ascultată cel pu- ţin de o întreagă grupă. Unele veşti ajungeau la cunoştinţa întregului pluton. De altele, mai deosebite, în mai puţin de o oră afla întreaga companie, ba chiar întreg batalionul. Dar mai erau veşti care, fără exagerare, ajungeau să fie cunoscute de întreaga divizie.

E de la sine înţeles că cele mai interesante nu ne parveneau prin poşta militară — cenzura avea grijă ca asemenea veşti să nu ajungă pînă la noi —, ci prin poştaşi întîmplători: permisionari, „recuperaţi” etc. Ca să vă daţi seama ce influenţă aveau asupra moralului nostru veştile primite de acasă, e suficient să vă spun că ofiţerii cu informaţiile le atribuiau un mare rol în crearea acelei stări de spirit, care îi determinaseră să recunoască în rapoartele lor „confidenţiale” sau „secrete” că majoritatea soldaţilor şi ofiţerilor nu mai voiau să lupte, iar pe comandaţii unora din regimente să declare că nu mai pot conta pe unităţile lor.

Au trecut mulţi ani de la vara anului o mie nouă sute patruzeci şi patru. Totuşi adesea se întîmplă să mă văd, prin amintiri, pe zonă, acolo în Moldova, ascultînd — citind în locul aceluia care n-o putea face — „cartea” primită de careva de acasă. Şi îmi mai aduc aminte ce impresie, cu totul deosebită, a produs asupra noastră una din scrisorile trimise de soţia mitraliorului Predescu. Impresia a fost atît de puternică şi conţinutul ei atît de mult mi-a plăcut, încît am copiat-o în ,,carnetul” meu de front. (De altfel, nu a fost singura.) O reproduc mai jos, convins că va interesa, în egală măsură, şi pe cititorii acestei cărţi:

„Scumpul meu soţior, scria Elisabeta lui. ***Află despre noi, că de porumb o ducem foarte greu, nu avem nici bani, nici de unde cumpăra. Eu sîmbătă nu am mîncat şi ce am avut am dat copiilor.***

Măi bărbate, bietul de tine şi de noi, iată că a venit vremea că unde e bani se prăseşte tot bani, iar cine are păduchi prăseşte tot păduchi. Bogaţii s-au pricopsit rău, nu mai au unde pune banii, iar voi luptaţi de apăraţi bogăţia lor, că ei v-au mobilizat să facă avuţie mai mare, şi tu, luptă bărbate şi fă bravură pe front ca să aperi trei prăjini de pămînt cîte ai; că sînteţi şase fraţi şi sînteţi toţi la datorie ***că la noi e mare strîmbătate. Am ajuns la timpul pierzării, noi cei săraci, voi (cei ce) luptaţi şi muriţi.***

Bogaţii toată ziua stă ***la Andrei Ciolodan cu capetele pline de băutură iar (pe) săraci (îi) vezi (cîte) 5, 6, 10 la un loc şi se întreabă unii pe alţii: unde ai fost? unde te duci? Iar barosanii se uită la ei şi (le) rînjesc dinţii de fum de tutun, nu ca voi (vouă) de fum de puşcă".***

Îmi aduc aminte că după ce am sfîrşit de citit scrisoarea cîtva timp liniştea a continuat să dăinuiască. Oamenii care ascultaseră, impresionaţi de cele ce auziseră, se gîndeau. De abia mai tîrziu, caporalul Badea a exclamat admirativ.

— Măi, Paraschive, femeia ta are cap de bărbat, nu minte de muiere proastă.

— E deşteaptă, n-am ce zice! recunoscu, modest, Paraschiv Predescu.

— Auziră-ţi cum ne scarmănă pe toţi! se ames-tecă în vorbă un soldat, pe nume Vanghele. Zice că bogaţii s-au pricopsit de nu mai au unde pune banii, iar noi ne luptăm ca să le apărăm bogăţiile.

— Şi ce, n-are dreptate? se repezi s-o apere Paraschiv.

— Cum să nu aibă! oftă Badea. Dar de-acu', mult n-au să mai huzurească ei!

— Mult, nu! Asta e clar ca lumina zilei, fu de acord Paraschiv care, după felul cum întorcea scrisoarea pe toate părţile, mi-am dat seama că voia să i-o citesc încă o dată.

Că nu mai era mult pînă cînd avea să se prăbuşească regimul lui Antonescu ne dădeam cu to- ţii seama. Ne dădeam seama că se „cocea" ceva, că ceva avea să se întîmple, care să ducă la prăbuşirea lui Antonescu. Dar ce anume, şi

mai ales, de către cine, asta nu prea le era multora clar.

Dar două evenimente, întîmplate la scurt inter- val, aveau să ne facă să bănuim cine anume avea să vină de hac regimului lui Antonescu. Într-o zi, mai mulţi inşi din compania noastră au găsit în pîinea adusă în timpul nopţii de artelnic ghemotoace de hîrtie, al căror conţinut suna aşa:

„Ostaşi, familiile voastre rabdă de foame, iar cu pîinea voastră se ghiftuiesc jefuitorii fascişti germani. Voi sînteţi pe front, iar siluitorii germani necinstesc soţiile şi surorile voastre. Întoarceţi armele împotriva cotropitorilor germani”.

Fluturaşii găsiţi în pîinea cazonă au circulat din mînă în mînă şi au fost citiţi cel puţin de întreaga companie. Datorită tocmai largii lor răspîndiri au putut afla şi cei de la postul de comandă al regi- mentului de existenţa manifestelor difuzate prin intermediul pîinii cazone.

Urmarea a fost că imediat ofiţerul cu informa- ţiile s-a deplasat pînă în linia întîi, să ancheteze personal. Prin comandanţii de plutoane ni s-a ce- rut să predăm manifestele şi ni s-a interzis orice discuţie în legătură cu ele. Cei care nu aveau să predea „fiţuicile cu otravă comunistă” sau cei ce aveau să discute despre ele urmau să fie deferiţi Curţilor marţiale.

Ordinul a fost numai în parte respectat. În ceea ce priveşte predarea manifestelor, de pildă, cred că cele mai multe au fost predate. De discutat

însă am continuat să discutăm ca şi cînd nu ar fi exis- tat o asemenea interdicţie. Şi nu pe ascuns şi în şoaptă. Ostaşii discutau fără nici un fel de sfială, fără nici un fel de sfială îşi mărturiseau deschis gîndurile, chiar dacă era de faţă vreun ofiţer, mai ales dacă se întîmpla să fie rezervist.

Unii, cei hîtri, se pricepeau să înţepe:

— Ştii ce mă tot întreb, mă judeţ? Dacă domn' mareşal ar găsi în pîinea lui o hîrtiuţă de-astea, oare i s-ar apleca?

Cel care pusese întrebarea era unul Dimoftache, un soldat din Teleorman. Teleormănean era şi Be- jan căruia îi fusese adresată întrebarea.

— Da' de unde ştii că n-o fi găsit pînă acuma?

— Oare? se prefăcea a se întreba Dimoftache.

— A găsit, bă, a găsit! Şi atîta i s-a aplecat, în- cît de atunci, bre omule, nu mai suferă pîinea.

Alţii îşi exprimau gîndul fără ocolişuri:

— Eu, măi şogore, mi-s gata!

— Gata la ce eşti, măi, Laurenţiule? Să dai fuga pînă acasă şi să te urci pe cuptor lîngă ne- vastă?

— Ba, mă şogore! Gata mi-s, cum spune în hîrtiuţă, să întorc arma. Că dacă o spun ***tovarăşii***, ştiu ei ce ştiu.

Şi ca să ne convingă, Laurenţiu Pop prinse a mîngîia patul puştii.

— Numai să dea unul „ţignal" şi ai să vezi atunci ce mai nuntă o să fie. Ce le- aş mai da eu de cheltuială ***aliaţilor!***

Dar cel de-al doilea eveniment întîmplat în sectorul nostru, scurtă vreme de la găsirea manifes- telor, avea să producă asupra noastră o şi mai mare

impresie.

Într-o noapte s-a dat o falsă alarmă. Cum s-a întîmplat nu ştiu, şi nici dacă pînă la urmă s-a aflat numele celui sau acelora care au provocat-o. Ceea ce ştiu este că, la un moment dat, nu numai în sectorul ocupat de compania noastră, dar atît la dreapta, cît şi la stînga au început să meliţe armele automate şi să grohăie tunurile. Unora li se năzăriră că aud chiar zgomot de şenile. Dar numai după vreo zece minute de foc îndrăcit totul se potoli şi liniştea din nou se aşternu de la un capăt la altul al frontului.

Cu prilejul acestei false alarme, tunarii de la o baterie antitanc descoperiră că nici unul din cele şase proiectile încercate nu voiseră să ia foc. Cum era şi de aşteptat, comandantul bateriei raportă mai departe şi, de asemenea, cum era de aşteptat, comandantul regimentului ordonă o anchetă. Rezultatul anchetei a fost următorul: din totalul proiectilelor aflate în două lăzi, numai focoasele a două dintre ele aveau încărcătura necesară. Mai mult decît atît, armurierul regimentului, demontînd unul din focoasele defecte, găsi un manifest de al cărui conţinut noi însă nu am putut lua cunoştinţă. Atîta doar am aflat, că şi în el tot de întoarcerea armelor era vorba.

Întîmplarea aceasta — petrecută la postul de comandă al regimentului — a ajuns la urechile noastre datorită soldatului Vanghele.

Vanghele, despre care am mai amintit, era consătean cu artelnicul ce ne aducea, noaptea, mînca- rea pe poziţie. De la

artelnic Vanghele afla — şi prin el noi — despre cîte se întîmplau — sau numai se zvonea — în spate.

Vestea adusă de Vanghele că focoasele proiectilelor conţineau în loc de încărcătură manifeste ale Partidului Comunist a făcut vîlvă în tranşeea noastră. Ca de obicei, hîtrul de Dimoftache dădu tonul în stilul său caracteristic, secondat de con-

judeţeanul său Bejan, oricînd gata să-i ţină hangul. Din acest motiv erau porecliţi „Păcală şi Tîndală".

— Oare de ce nu l-or fi lăsind ***tovarăşii*** pe domn' colonel al nostru să doarmă liniştit noap- tea?

— Cum nu-l lasă? întrebă cu prefăcută naivi- tate Bejan. Iaca, nu mai departe decît în clipa asta crezi tu că domn' colonel nu doarme? Trage, măi băiete, nişte aghioase de se cutremură casa.

— Îl lasă zici? Ia închipuie-ţi că tu eşti domn' colonel şi comanzi reghimentul nostru. Poţi?

— Pot. Iaca sînt domn' colonel Mărmureanu.

— Dacă eşti domn' colonel, atunci să-mi spui ce ai simţi, dacă aş veni eu, adjutantul tău, şi ţi-aş spune: „Am onoarea, domn' colonel, să vă raportez, că pe poziţie proiectilele puşcoacelor antitanc nu explodează, fiindcă focoasele n-au încărcătură". Ia spune ce ai simţi.

— Aş simţi...

— Îţi spun eu ce ai simţi: ai cam băga-o pe mînecă.

— Asta e drept! Cît sînt eu de colonel, aş cam băga-o pe mînecă.

— Şi, mă rog, de ce ai băga-o pe

mînecă?

Bejan se scărpină în cap:

— Păi, m-aş gîndi cam aşa: din toate lăzile cu muniţie de pe poziţie, oare cîte nu pot fi folosite? Ce mă fac eu, dacă tocmai atunci cînd va fi ne- voie mai mare de artilerie, proiectilele din lăzi nu-l vor putea vătăma pe inamic nici măcar atît cît castraveţii?

— Brava, mă judeţ. Te-ai gîndit: ce mă fac eu, comandant de regiment, dacă tunurile mele, în loc de bum-bum vor face pîrţ-pîrţ? Şi acum vă iau pe voi martori. Am avut sau nu dreptate cînd l-am căinat pe domn' colonel, că din cauza ***tovarăşilor*** nu mai poate dormi, ca lumea, noaptea?

— Săracu' domn' colonel!

Cel care se prefăcu că-l compătimeşte fu Negrilă. Dar se pricepu s-o facă mimînd un asemenea ton

de autentică părere de rău, încît am izbucnit cu toţii în rîs.

Pe urmă, tot el, de data asta cu sinceră gra- vitate:

— Măi, oameni buni, şi cînd mă gîndesc la cîţi nu le mai prieşte somnul din cauza ***tovarăşilor!***

Vanghele care, după ce ne furnizase vestea, tăcuse tot timpul, tocmai atunci cînd discuţia începu să lîncezească, ne mai împărtăşi o noutate.

— Mă, care îl ţii minte pe Sîrbulescu?

— Care Sîrbulescu? întrebară mai mulţi de- odată.

— Ala de-a rămas la P. S. Sîrbulescu, armu- rierul.

— Parcă mi-l amintesc!

Dar în afară de Negrilă nici unul din

noi nu-l ştia.

— Ei, şi ce-i cu el? am întrebat nerăbdător.

— L-au arestat.

— Dar cu ce s-a făcut vinovat de l-au arestat?

— Păi, cică, ar fi şparlit din depozitul regimentului armament şi muniţii.

— Ce vorbeşti! Şi la ce i-o fi fost lui de tre- buinţă armamentul şi muniţia? întrebă mai departe Negrilă.

— Să le semene pe ogorul lui ca să crească la anul dovleci şi lubeniţe, ironiză Dimoftache.

— Nu prea ai mintea sprintenă, leatule! îl certă Vanghele pe Negrilă. Doar e la mintea cocoşului că nu pentru că-i făcea lui trebuinţă a şparlit puşti şi cartuşe.

— Atuncea? stărui Negrilă tot nedumerit.

— Se zvoneşte că Sîrbulescu e comunist şi că armele le-a luat fiindcă li-i de trebuinţă.

Cîteva clipe n-a mai vorbit nimeni, atît de ui- miţi eram cu toţii de ceea ce aflasem. Ceva mai tîrziu, cel care a rupt tăcerea a fost Laurenţiu Pop:

— Atunci e clar ca lumina zilei. Dacă comuniştii umblă să facă rost de armament, înseamnă că are să fie revoluţie.

Fruntaşul Neagu un om de obicei tăcut şi oarecum morocănos, care ascultase tot timpul fără să scoată vreo vorbă, exclamă cu însufleţire:

— Uliuliu, ce mi-ar mai plăcea să se întoarcă roata!

— Măi, Neagule, măi, omule, ia vezi că- ţi prea umblă vorba slobodă! zise Negrilă

cu fereală.

— Lasă, frate, că doar n-o fi vreo caiafă printre noi! replică fruntaşul Neagu.

Odată Vlaicu mi-a spus:

— Dacă am norocul să scap, ştii ce aş vrea să fac?

— Ce?

— Filme.

— Ei, nu-i o treabă uşoară. Şi apoi noi, în materie de filme...

— Ştiu. De fapt nici nu avem o industrie proprie, Dar, după război, poate că va lua fiinţă.

— Ai ceva cunoştinţe în domeniul regiei? l-am întrebat.

— Dacă te referi la cunoştinţe de ordin tehnic, nici una.

— În orice caz, filme aşa, după ureche, astăzi, cînd tehnica cinematografică s-a dezvoltat uimitor, nu se mai pot face.

— De acord. Dar numai cu tehnica tot nu poţi face filme bune. Tehnica se poate învăţa. Dar dacă nu ai în tine... duh regizoral, de pomană! Eu pînă acuma am făcut o mulţime de filme.

— Vrei să spui că ai scris scenarii de filme? l-am întrebat înţelegîndu-l greşit.

— Nu! N-am scris scenarii. Adică, n-am pus pe hîrtie măcar un singur scenariu. Dar am făcut filme în închipuire. Filme la care am fost şi sce-narist şi regizor. Dacă aş fi avut de fiecare dată măcar un aparat de mînă şi cîţiva actori, ce mai filme ar fi ieşit!...

E de prisos să spun că ascultam cele ce-mi spunea cu o îngăduinţă puţintel ironică. Îmi zi- ceam, în sinea mea, că Vlaicu era ori un naiv, ori un lăudăros,

ori mă credea pe mine naiv de vreme ce-şi închipuia că m-ar putea convinge de talentul său virtual.

Bănuind ce gînduri îmi treceau prin minte, îmi spuse:

— Ei, dar tu nu mă crezi. În definitiv, ai drep- tate. A declara pur şi simplu că ai talent, mai ales într-o artă atît de complexă, fără să faci dovada, înseamnă să nu ai simţul ridicolului. Vezi, tocmai de aceea doresc atîta să scap cu viaţă. Ca să fac această dovadă. Apoi cu alt ton: ştii ce mi-aş dori?

— Ce?

— Să cunosc ziua exactă cînd va începe nunta.

— Ce ţi-ar folosi?

— Aş învîrti-o eu, cum necum, ca în ziua aceea să mă găsesc cît mai departe de aici, în cel mai rău caz la trenul regimentar.

— Cu instinctul tău care te face să simţi pri-mejdia de la o poştă — am glumit — poate că ai să presimţi ziua aceea.

— Mai ştii! replică el cu naivitate.

Datorită faptului că îşi temea viaţa mai mult decît noi ceilalţi, atunci cînd grupa era trimisă în „misiune” pleca fără Vlaicu. Devenise un fel de consemn tacit, acceptat de toată lumea.

În ceeea ce priveşte riscurile „misiunilor”, ca să respect adevărul, trebuie să spun că ele nu erau prea mari, atît din motive obiective cît şi subiec-tive. De pildă, în perioada aceea ostilităţile se mărgineau doar la incursiuni, la cîte un duel de arme automate sau la cîte o falsă alarmă. De obi- cei, toate acestea se petreceau noaptea. Cît pri- veşte falsele alarme, de

cele mai multe ori ele erau provocate de ai noştri. Cei trimişi în incursiu- ne — misiunea lor era să aducă prizonieri —, după ce se îndepărtau de liniile noastre deschideau sin-guri focul, ca să creeze impresia că fuseseră simţiţi de „inamic", după care se întorceau vii şi nevătămaţi şi, bineînţeles, fără prizonieri.

Într-o zi, spre marea lui părere de rău, Vlaicu a fost informat că Bucur se afla şi el pe zonă, repartizat la una din companiile batalionului trei, care ocupa poziţia undeva în dreapta noastră. Vlaicu, ştiind cît de puţin descurcăreţ era Bucur, a făcut ce a făcut şi a izbutit să-l aducă în com- panie. Bineînţeles, după aceea n-a mai fost nici o dificultate ca să fie repartizat în grupa noastră. Aşa am ajuns să-i cunosc pe amîndoi fraţii şi să mă împrietenesc — succesiv — şi cu unul, şi cu celălalt. (Spun succesiv, pentru că prieten cu Vlaicu am ajuns nu acolo, pe zonă, în Moldova, ci mai tîrziu, în timpul campaniei antihitleriste.)

Nu trebuia să fii nu ştiu ce mare psiholog ca să-ţi dai seama că, în ciuda asemănării, cei doi fraţi erau firi cu totul deosebite. Pe cît era Vlaicu de vesel, nepăsător, pe atît era Bucur de serios, închis şi, într-un fel, trist, chinuit parcă de o suferinţă interioară. Acuma, cînd ştiu atîtea despre el, îmi explic de ce era aşa. Atunci însă, necunoscînd nimic, mă miram — nu mai puţin decît se mirau cu toţii — că doi fraţi buni pot avea firi atît de puţin asemănătoare.

Trebuie să spun că, dacă Vlaicu ne era simpatic datorită firii lui vesele şi a muzicuţei sale — adăugaţi la aceasta şi un pic de îngăduinţă —, în schimb

Bucur de la început ne-a impus tuturora respect. Este îndeobşte cunoscut că şi în trecut ţăranii nutreau o stimă deosebită faţă de cărturarii — pe care nu-i confundau cu surtucarii, cu politicienii burghezi — tocmai datorită faptului că pentru ei drumul spre învăţătură era deosebit de greu din cauza mizeriei în care erau obligaţi să trăiască cea mai mare parte dintre ei. Şi spre lauda lor, a celor din pluton — cu excepţia a patru inşi toţi ceilalţi erau ţărani — s-au priceput să descopere în Bucur pe omul „cu multă ştiinţă de carte". (Aşa îl caracterizau.)

Probabil din consideraţie faţă de Bucur, imediat ce acesta a fost mutat la noi în companie, nimeni nu-l mai poreclea pe Vlaicu. Îi spuneau acum Vişinoiu II — Bucur era Vişinoiu I —, iar pe mine

m-au botezat Vişinoiu III, considerîndune prieteni. Greşeau însă. Cu Vlaicu — aşa cum am mai precizat — m-am împrietenit mai tîrziu. În ceea ce priveşte pe Bucur, între noi cred că a fost mai curînd un început de prietenie. Înclin să cred aceasta, acum, după cele ce am aflat despre el de la Varvara. Înseamnă că el nu mă considera încă în suficientă măsură apropiat ca să mi se destăinuiască. Dacă ar fi făcut-o, poate că adevăratele motive ale condamnării sale la moarte nu ar fi rămas şi pentru mine — la fel ca şi pentru toţi ceilalţi — învăluite în mister.

Tragedia s-a întîmplat cam la vreo trei săptămîni după ce a ajuns pe zonă.

În ultima săptămînă, aproape seară de seară, Bucur era chemat la punctul de

comandă al batalionului, şi nu pentru vreo misiune specială, ci pur şi simplu fiindcă maiorului nostru îi plăcea să stea de vorbă cu el.

Maiorul acesta era un om cumva deosebit. Preluase comanda batalionului şi el de puţin timp. Pînă atunci se „aranjase" la nu ştiu care serviciu din Marele stat major. Din acest motiv, cam lăsa totul pe seama adjutantului său de batalion, un locotenent cu stagiu pe front.

Pe zonă, maiorul Dunăreanu venise cu două lăzi de campanie. Într-una pusese rufăria, iar pe cea- laltă o burduşise cu cărţi.

Mai ales în timpul zilei, cînd de-a lungul în- tregii poziţii stăpînea acalmia, maiorul Dună- reanu citea pe autorul său preferat, Dostoievski. În lada sa de campanie maiorul adusese toate ope- rele acestui autor traduse în limba franceză. Din- tre ele preţuia cel mai mult romanul „Fraţii Ka- ramazov" pe care îl considera fără egal în toate literaturile lumii. O mare admiraţie nutrea şi pen- tru Leonid Andreev, Shakespeare, Goethe, Balzac, Poe, London, Dickens, Strindberg, Tolstoi, Mau- passant, Gogol, Ibsen, Pirandello etc. Din scriitorii romîni îi plăcea în primul rînd Panait Istrati. (Poe- zia o ignora cu desăvîrşire.)

Maiorul Dunăreanu nu era numai un cititor pasionat. El avea ambiţia să devină şi scriitor. Unele din revistele literare îi publicaseră cîteva nuvele sub pseudonim, dar aceste mici succese nu-l satisfăceau. Visa să scrie o carte care să-l consacre definitiv ca pe un mare

prozator. Lucra de trei ani la un roman şi încă mai avea mult pînă să-l termine. Era un roman de război. Războiul văzut prin ochii unui ofiţer care n-a părăsit nici-odată biroul său din clădirea Marelui stat major, războiul aşa cum îi apărea lui din diferitele hîrtii care îi treceau prin mînă.

Cu trei ani de zile în urmă, cînd i-a venit ideea să scrie o asemenea carte, despre maiorul Dună-reanu — pe atunci căpitan — nu ai fi putut spune altceva decît că este un ofiţer activ mediocrizat datorită muncii plictisitoare depuse zi de zi la unul din serviciile de arhivă ale Marelui stat ma- jor. Cît priveşte politica, nu-l interesa şi nici nu pricepea nimic din ea. Era unul dintre mulţii ofiţeri care credeau sincer că armata este şi trebuie să rămînă totdeauna „marea mută". Din acest mo- tiv, despre el nu se putea spune nici că este un ofiţer cu vederi fasciste, şi nici că are concepţii democratice. Căpitanul Dunăreanu fusese ceea ce îi plăcuse să spună despre sine: „Domnule, eu sînt ofiţer activ şi cînd aud de politică, începe să mă doară capul".

După trei ani de lucru la roman, dacă cele aproape cinci sute de pagini scrise ar fi căzut în mîna superiorilor săi, fără doar şi poate că autorul ar fi fost trimis în judecata Curţii marţiale şi condamnat. Romanul, scris la persoana întîi, într-un stil voit sec, aproape de proces-verbal, reda ima-ginea războiului, în desfăşurarea sa, parafrazînd o serie întreagă de documente oficiale. Cartea avea un singur personaj: un ofiţer de birou care de- parte, în interior, la sute

şi mii de kilometri, ia cunoştiinţă de cele ce se întîmplă pe front nu din rapoartele sosite de acolo, toate avînd tendinţa de a atenua dezastrele sau de a exagera unele suc- cese locale, ci din alte hîrtii, elaborate de aceleaşi comandamente, care, solicitind oameni, armament, subzistenţe, medicamente etc., etc., fără voia lor dezvăluiau adevărata şi catastrofala situaţie de pe front.

Interesant pentru cunoaşterea maiorului Dună- reanu mai este şi următorul fapt: el, care toată viaţa lui ignorase cu desăvîrşire politica, pe mă- sură ce scria la roman începea să ***vadă*** politica şi să-l intereseze.

Maiorul Dunăreanu adusese pe zonă, în afară de cărţi, şi manuscrisul neterminat al romanului său. Faptul că aici i se dăduse comanda unui batalion îl îngrijora, dar îl şi înfuria. Îl îngrijora fiindcă îşi dădea seama că este cu desăvîrşire incapabil pentru o asemenea treabă, şi îl înfuria deoarece, fiind trimis pe zonă, practic nu mai putea termina car- tea, lipsindu-i sursa principală de documentare: dosarele de arhivă ale Marelui stat major.

Maiorul luase cu sine manuscrisul sperînd că va avea răgazul ca cel puţin în orele de noapte să recitească şi, eventual, să finiseze partea deja scrisă. Bineînţeles, dacă atunci cînd i-a făcut loc în lada cu cărţi ar fi ştiut că va primi comanda unui bata-lion, nu l-ar mai fi luat. Crezuse însă că va fi oprit la punctul de comandă al uneia din marile unităţi. Fusese doar o iluzie... Şi iată-l pe maior ajuns pe zonă cu o ladă plină cu cărţi şi cu manuscrisul neterminat al

romanului. În bordeiul său, noaptea, recitea ceea ce scrisese şi nu arareori simţea nevoia să cunoască şi părerea altcuiva. Dar, după cum îşi putuse da seama, chiar de la început, nici unul dintre subalternii săi, ofiţeri, nu era receptiv la literatură, şi cu atît mai puţin adjutantul său care îi mărturisise odată cu cea mai mare candoare că, în afară de regulamentele militare, nu citise în viaţa lui nici o altă carte.

Cînd Bucur a fost mutat în plutonul nostru, în prealabil a trecut pe la punctul de comandă al batalionului. Nu ştiu ce l-a întrebat maiorul şi ce a răspuns Bucur; cert este că ofiţerul şi-a dat seama că are de-a face cu un intelectual autentic. Într-una din serile următoare a zbîrnîit telefonul şi locotenentul Pajură — adjutantul batalionului — a ordonat, în numele maiorului, ca Bucur să se prezinte de urgenţă la postul de comandă.

Aflînd acest ordin, Vlaicu s-a neliniştit. Îi era teamă ca nu cumva Bucur să fie trimis cine ştie în ce misiune primejdioasă, sau, eventual, mutat în altă parte. Neliniştit a fost şi Bucur. Abia acum, cînd ştiu cele ce am aflat de la Varvara, înţeleg care a fost cauza adevărată a neliniştii sale de atunci.

Cînd s-a întors, tîrziu, după miezul nopţii, Bucur ne-a informat că fusese chemat de maior nu pentru vreo misiune specială, ci pur şi simplu ca să stea de vorbă cu el. Îi arătase cărţile din ladă şi discutaseră despre autorii săi preferaţi, în primul rînd despre Dostoievski. Fusese o discuţie plăcută amîndurora, fiindcă şi Bucur nutrea o

mare admiraţie faţă de autorul uluitoarei cărţi „Fraţii Kara- mazov”. Maiorul, încîntat de seara plăcută pe care o petrecuseră împreună, îl anunţă că îl va mai chema „ca să mai stea de vorbă”.

În seara următoare, telefonul iarăşi zbîrnîi şi lo- tenentul Pajură din nou îl pofti pe Bucur la bata- lion. Maiorul îl primi cu multă bunăvoinţă, îl tratã cu coniac. Au discutat tot despre literatură. Abia în a patra noapte s-a decis să-i citească un fragment din roman. Bucur, impresionat, nu fu deloc zgîrcit cu laudele, spre marea satisfacţie a autorului. Ne lăudă şi nouă cartea — mie şi lui Vlaicu — tîrziu cînd se reîntoarse de la batalion. Aşa am aflat şi noi că maiorul nostru vroia să devină romancier.

Acum, cînd mă gîndesc la zilele acelea, înclin să cred că în nopţile petrecute la punctul de co-mandă al batalionului, comunistul Bucur, luînd cunoştinţă de conţinutul remarcabil de progresist al romanului lui Dunăreanu, nu s-a mărginit să dis- cute cu acesta numai despre literatură. Sînt convins că evoluţia ulterioară a maiorului — mă refer la cea politică — a fost determinată, într-un fel sau altul, de Bucur.

Cîteva zile mai tîrziu s-a întîmplat tragedia. În noaptea aceea iarăşi a sunat telefonul de la batalion. Şi din nou Bucur a plecat,

— Bădiţă, cere maiorului o sticlă de coniac şi pentru noi! a glumit Vlaicu,

După plecarea lui, eu şi cu Vlaicu am mai sporovăit puţin, pe urmă ne-am culcat. Contrar obiceiului, am adormit imediat. Cît timp am dormit, nu ştiu. La

un moment dat m-am trezit şi, deschizînd ochii, l-am văzut pe Bucur lîngă Vlaicu. Îmi aduc bine aminte. Era aplecat asupra lui şi încerca să-l trezească din somn. Cred că am şi murmurat:

— Ce ai cu el? Lasă-l să doarmă şi culcă-te şi tu.

Ce s-a mai întîmplat pe urmă nu ştiu, fiindcă am adormit după aceea imediat. Am dormit pînă dimineaţa. Începuse să se lumineze cînd m-am deşteptat. M -am ridicat în capul oaselor, am căscat şi mi-am aprins o ţigară. Ceilalţi încă dormeau. Dormea şi Vlaicu. Bucur însă nu era printre ei. Nu mi-a tre- cut o clipă prin minte că i s-ar fi putut întîmpla ceva rău. Eram intrigat însă, fiindcă îmi aminteam precis, atunci cînd se întorsese de la batalion, nu numai că-l văzusem, dar îi şi vorbisem.

După cîtva timp am observat că Vlaicu nu dormea, ci stătea numai cu ochii închişi.

— Vlaicule! l-am strigat.

— Ce vrei? m-a întrebat abia după ce l-am strigat a doua oară.

— Unde-i Bucur?

— Pesemne o fi făcut-o lată cu maiorul şi a rămas să doarmă la batalion, mi-a răspuns cu o voce care voia să fie indiferentă, dar fără să izbutească. Dimpotrivă, mi-am dat seama că era neliniştit, aproape speriat.

M-a străfulgerat o bănuială, dar mi s-a părut aşa de absurdă, încît am alungat-o imediat. Cu toate acestea, neliniştea, spaima lui Vlaicu erau grăitoare. Ceva se întîmplase totuşi cu Bucur.

— Vlaicule!

— Ce mai vrei?

— Haide, scoală, vreau să-ţi spun ceva.

M-am ridicat în picioare. De fapt ne-am ridicat amîndoi cam în acelaşi timp. I-am făcut semn să mă urmeze. Am pornit-o prin şanţ, pînă am ajuns într-un loc unde nu ne putea auzi nimeni.

— Vlaicule, spune-mi unde-i Bucur?

— Păi, nu ţi-am spus? O fi rămas la batalion, îmi răspunse posac, ursuz,

— Nu are rost să mă minţi. L-am văzut azi- noapte cînd s-a întors. Încerca să te trezească din somn.

— S-a întors azi-noapte? se miră el fals.

— Haide, nu-ţi mai bate joc de mine.

— Nu-mi bat joc. În orice caz află că eu nu ştiu nimic. Pricepi? Nu ştiu nimic şi nici nu mă interesează ce face şi pe unde umblă fratele meu.

Acum n-am mai avut nici un dubiu că se întîm- plase ceva cu Bucur, şi Vlaicu, laş ca de obicei, se temea să nu aibă şi el de suferit.

— Ascultă, nu cumva...

— Nu cumva, ce?

— Nu cumva a dezertat?

— Nu fi idiot!

Mi-a întors spatele şi a plecat mai departe prin şanţul de comunicaţie.

— Unde te duci?

Nu mi-a răspuns. M-am luat după el şi am văzut că intră la adăpostul punctului de comandă al plutonului. N-a stat mult. A ieşit de acolo parcă nedumerit, dar în acelaşi timp şi mai neliniştit. Am bănuit că, sub un pretext oarecare, se dusese la locotenent, în speranţa că ar putea afla ceva de la el.

— Ei? l-am întrebat, deşi îmi dădeam seama că ar fi zăbovit mai mult în

adăpost dacă sublocotenentul ar fi ştiut ceva mai mult decît el.

A trecut pe lîngă mine fără să-mi răspundă. Purtarea asta a lui m-a înfuriat. Eram jignit că, deşi ştie sau bănuieşte ceva, se ascunde de mine. L-am apucat de umeri şi l-am răsucit cu faţa spre mine.

— Vorbeşte, sau dacă nu, îţi dau una peste bot de ai să mă ţii minte o săptămînă. De ce nu ai în- credere în mine?

Mă apucă de încheietura mîinii şi mă împinse.

— Îndrăzneşte numai!

Avea dreptate. Era mai înalt şi mai voinic decît mine. Bătaia în nici un caz nu s-ar fi soldat în favoarea mea.

„Pînă la urmă, va vorbi singur", mi-am zis şi l-am lăsat să plece.

Abia după cîteva minute m-am luat după el. L-am găsit culcat. Stătea cu ochii închişi ca să scape de întrebările celorlalţi.

Nu mult după aceea s-a răspîndit zvonul că Bucur a fost arestat. Vestea mi se păru atît de uluitoare, atît de necrezut, încît m-am dus să-mi confirme comandantul plutonului.

— Domnule locotenent, este adevărat că Bucur a fost arestat?

— Adevărat.

— Dar de ce s-a făcut vinovat?

— Secret! Nu pot să-ţi spun nimic.

— Dar ştiţi?

— Ştiu.

— Să trăiţi!

Am plecat şi m-am dus să-l caut pe Vlaicu. L-am găsit în amplasamentul puştii-mitraliere, privind cu ochi

haotici, halucinaţi, pe deasupra parapetului, panglica strălucitoare a rîului.

— Vlaicule, tu ştii de ce a fost arestat Bucur?

— Nu.

— Nici nu bănuieşti măcar?

— Nici.

— Minţi! Că minţi, sînt absolut convins. Dar nu înţeleg ce te determină s-o faci. De ce nu ai încredere în mine? Dacă aş cunoaşte motivul pentru care a fost arestat, am chibzui împreună şi, poate, am găsi o posibilitate să-l scăpăm.

Vlaicu se uită la mine cu o privire deznădăjduită, dementă parcă. Ochii îi erau roşii de parcă pînă atunci nu făcuse altceva decît să plîngă.

— Ascultă! Nu înţeleg de ce te tot vîri în sufletul meu. Ţi-am spus că nu ştiu de ce a fost arestat şi adevărul acesta e. Vrei să mă crezi, bine. Dacă nu, du-te dracului!

— Să presupunem că nu ştii. Numai să presupunem. În orice caz, ştii însă ce treabă a avut cu tine astă noapte cînd te-a trezit din somn.

— Nu ştiu nimic şi habar n-am dacă s-a mai întors sau nu azi noapte. Vei fi visat, băiete! În orice caz, să nu te mai pună dracu' să iei visul drept realitate şi să-l povesteşti şi altora. Şi acum, încă o dată: du-te şi lasă-mă în pace!

Avea o privire deznădăjduită, dar mai mult speriată. Îi era frică, îi era tare frică. Din acest motiv vocea, în ciuda intenţiei, nu suna agresiv. Vag, aveam intuiţia că nu vroia să vorbească pentru că, dacă ar fi făcut-o, ar fi trebuit să vorbească despre sine însuşi. Or, neavînd suficientă încredere în mine, îi era

teamă că, după aceea, ar putea avea de suferit consecinţe.

—Bine, zbuciumă-te singur. Oamenii, în general, cînd se află într-un impas sau cînd îi încearcă o mare nenorocire, simt nevoia să aibă alături pe cineva apropiat. Tu, dimpotrivă, te închizi în tine, te zbuciumi, te temi. Tu nu simţi...

— Nu, nu simt decît nevoia să mă lăsaţi cu toţii în pace. Şi tu şi ceilalţi, dar mai ales tu. Să mă lăsaţi în pace, să nu mă întrebaţi nimic. Şi să nu vă uitaţi la mine cu... suspiciune.

— Eşti nebun, omule! Cam ce motiv am avea să ne uităm la tine cu suspiciune?

— Fiindcă mă bănuiţi. Dracu' ştie de ce anume mă bănuiţi!

— Eşti pur şi simplu nebun, Vlaicule. Să te bănuim? În definitiv de ce anume te-am putea bănui? Şi apoi, ce noi sîntem iscoade, Biroul 2? Tu, mă băiete, de frică, ţi-ai cam pierdut capul. Dar poţi să fii liniştit. Orice ai fi făcut, nici eu şi nimeni din- tre noi n-are să te toarne. Aşa că nu te mai încăpăţîna şi vorbeşte. Tu ştii pesemne de ce a fost arestat Bucur. Locotenentul n-a vrut să-mi spună motivul. Zicea că este „secret". Asta ce poate să însemne? Că în ochii lor fapta lui Bucur e gravă. Atît de gravă, încît nici nu poate fi adusă la cunoştinţa noastră, a trupeţilor, a mîrlanilor. Dar ia să ne gîndim. Ce anume faptă gravă a putut comite Bucur? A încercat să dezerteze? Păi, au mai în-cercat şi alţii şi din asta n-au făcut un secret. Mai acum o lună cînd au fost executaţi cei doi artilerişti, nu ne-au comunicat motivul pentru care îi împuşcă? Şi dacă aşa au procedat atunci,

de ce s-ar ascunde acuma, în cazul cînd Bucur, într-adevăr, a încercat să spele putina? Nu. Alta cred că este cauza. Alta, pe care ei o consideră mai gravă. De pildă, vina de a furniza informaţii cu caracter militar. Dar să presupunem că acesta e motivul. Ei bine, crezi că eu, noi te bănuim şi pe tine? O mai mare prostie nici că se poate! Şi chiar dacă ar fi aşa, ce ne pasă? Adică eşti aşa de orb şi aşa de prost, încît să nu-ţi dai seama ce se petrece în jurul tău? Că nu există unul măcar printre noi căruia să-i pese de acest blestemat război? Că pînă şi cei mai să- raci cu duhul îşi dau seama, fie raţional, fie in- tuitiv, de sensul exact al unor cuvinte? Îţi aduci aminte ce spunea soldatul acela Buzescu? „O ţară ca asta în care boierii au pîinea şi cuţitul, iar pe noi, prostimea, ne poartă într-un război cum e ăsta, e vai şi amar de ea, sărmana”! Ţii minte că aşa spunea? Şi doar de Buzescu facem adesea haz fiindcă Dumnezeu nu i-a dat prea multă minte.

Vezi dar că nu ai motiv să te fereşti de mine, de noi. Spune-mi mai bine de ce l-au arestat pe Bucur? Şi tu de ce eşti aşa de speriat? Există primejdia să fii şi tu arestat?

Cît timp vorbisem, Vlaicu se uitase la mine compătimitor. Şi tocmai de aceea mi-a fost greu să mă opresc. Mă încăpăţînam să-l conving. Dar cînd am tăcut, mi-am dat seama că nu am izbutit deloc.

— Dacă nu mă bănuiţi, cu atît mai bine. Dar atunci lăsaţi-mă în pace. Mai ales tu să mă laşi în pace!

— Bine. Am să te las în pace şi nu am

să te mai întreb nimic.

— În sfîrşit! Mult ţi-a mai trebuit ca să te convingi că nu am nevoie nici de ajutorul tău şi nici de al celorlalţi.

Fără să-i mai răspund, i-am întors spatele şi am plecat să-mi văd de treabă.

Între timp, soarele începuse să se ridice. Se anunţa încă o zi de arşiţă cumplită, la fel cu aceea din ajun, la fel cu atîtea şi atîtea alte zile.

În următoarele două zile n-am mai izbutit să aflăm nimic nou în legătură cu Bucur. În tot acest timp, Vlaicu umbla ca un halucinat. Avea o privire tulbure, de nebun. Vorbeai şi nu te auzea. Nopţile nu dormea. Stătea, răzleţit şi se gîndea. Dumnezeu ştie la ce. De multe ori l-am auzit gemînd ca o vită înjunghiată. Era evident că-l măcina o durere mare, că ceva groaznic se petrecea cu el. Dar toate încercările pe care le-am făcut spre a-l determina să vorbească — fiindcă am mai încercat — s-au soldat cu eşecuri. Vlaicu se încăpăţîna să păstreze taina numai pentru el,

M-am dus la comandantul meu de pluton.

— Domnule locotenent, dacă Vlaicu se mai zbuciumă mult aşa, să ştiţi că are să înnebunească. Cum l-am putea ajuta?

Locotenentul a ridicat din umeri fără să-mi răspundă. Nu fiindcă l-ar fi lăsat indiferent soarta lui Vlaicu, ci parcă dintr-un fel de resemnare, convins că nu-i putea fi de nici un folos.

— Lasă că am să vorbesc mîine cu el, mi-a promis mai mult ca să scape de mine.

Dar n-a mai avut cînd să-i vorbească, fiindcă a doua zi Vlaicu a primit ordin să se prezinte la punctul de comandă al regimentului. De acolo — am aflat mai tîrziu — a fost dus la punctul de comandă al diviziei.

— Iaca, l-au arestat acuma şi pe el! ne-am în-tristat cu toţii.

— Au să-i împuşte pe amîndoi! presupuse nu mai ţin minte care dintre noi.

— Şi cînd te gîndeşti cum îşi temea viaţa, bietul Vlaicu. Dar vezi, aşa se întîmplă de obicei: tocmai de aceea de ce te temi mai mult nu scapi.

Ne înşelam. Pe Vlaicu nu-l aştepta soarta lui Bucur. După două zile s-a întors la pluton. S-a întors noaptea, odată cu bucătarul, care ne aducea mîncarea pe poziţie.

Dar noi aflasem încă din timpul zilei ce soartă îl aştepta pe Bucur. A doua zi, în zorii zilei, urma să fie împuşcat, şi noi trebuia să asistăm la execuţie. Mai ales oamenii din batalionul nostru nu trebuiau să lipsească. Celelalte batalioane urmau să trimită efective reduse.

Vlaicu a picat la companie tocmai cînd noi ne pregăteam să plecăm spre locul de execuţie. Era întuneric beznă şi nu l-am putut vedea cum arăta la faţă. Avea însă o voce stinsă, de nerecunoscut.

Cînd a aflat despre ce-i vorba, i-a cerut locotenentului să meargă şi el.

— Lasă, mai bine rămîi! i-a propus locotenentul, căruia i se făcuse milă de el.

— Domnule locotenent, vreau să-l văd. Toţi îl veţi vedea, oameni străini, şi eu,

fratele său, să n-am acest drept?

— Acolo unde te-au chemat nu ai cerut să-l vezi?

— Ba da! Dar n-au vrut să-mi dea voie, deşi i-am rugat. Nu s-au înduplecat să mă lase să-mi iau rămas bun de la el. Să-i cer să mă ierte.

— De ce să te ierte? I-ai greşit cu ceva?

— Nu. Dar aşa se obişnuieşte.

— Bine. Dacă ţii neapărat, vino.

Mergeam în monom prin şanţul de comunicaţie, fără să ne vorbim. Din cînd în cînd se împiedica cîte cineva şi atunci începea să înjure cumplit. După ce am ieşit în cîmp, am pornit-o pe drumea- gul pe care veneau, noaptea, majurii, cu marmitele de mîncare. În dreapta mea îl aveam pe Vlaicu. Mergea privind în pămînt, adus de spate atîta cît nu s-ar fi gheboşat nici dacă ar fi purtat pe fiecare umăr cîte o puşcă-mitralieră. În fruntea coloanei

păşea căpitanul, comandantul companiei. Pe de lături, comandanţii de plutoane. Ne întîlneam mereu cu alte coloane care ieşeau la drumul mare, venind de pe alte poteci sau drumeaguri, din dreapta sau din stînga.

Execuţia trebuia să aibă loc într-o pădurice, la vreo trei kilometri în spatele primei linii. Către acolo se îndrepta coloana, care mie mi se părea nesfîrşită.

N-am să uit niciodată noaptea aceea. Era o beznă de nepătruns din cauza norilor joşi. Avea să plouă, în sfîrşit, avea să plouă. După săptămîni de arşiţă, cerul avea să desferece puhoaiele. Dar nimeni nu se bucura. Aş zice că nimeni nu se gîndea la aceasta.

Mergeau plutoanele prin beznă, unul după altul, într-o tăcere deplină, în pas de voie, cu comandaţii în frunte care, de asemenea, tăceau. La un moment dat, undeva în faţa noastră, cineva începu să fluiere.

Şi atunci am auzit clar, puternic, o voce ameninţătoare şi mînioasă:

— Care Dumnezeul mă-ti eşti ăla de-ţi veni să fluieri?

Cel apostrofat tăcu imediat şi mersul continuă într-o tăcere desăvîrşită.

Cînd am ajuns în pădurice, era încă întuneric. Am fost opriţi într-un luminiş. (Abia mai tîrziu, cînd s-a făcut ziuă, mi-am dat seama cît de mare este luminişul unde urma să fie împuşcat Bucur.) Ni s-a dat ,,repaus" şi ne-am aşezat pe jos, gru- paţi pe plutoane. Cei care fumau şi-au aprins ţi- gări. Oamenii abia atunci au început să vorbească, ei între ei. Alţii s-au culcat să doarmă pînă la ziuă.

Vlaicu se trăsese puţin mai de o parte. Tot timpul tăcuse. Tăcea şi acum. Îşi îmbrăţişase genunchii cu braţele şi privea în beznă, nemişcat, ca o stană de piatră. L-am lăsat cu toţii în pace. Acum era mai bine pentru el dacă îl lăsam singur, numai cu du-rerea lui.

S-a luminat repede. Şi abia acum l-am putut vedea la faţă. Era palid, la fel de palid ca un cadavru. Şi cum stătea nemişcat, îmbrăţişîndu-şi genunchii, o clipă am avut impresia că murise. Parcă un glonte rătăcit cine ştie de unde îi străpunsese inima pe cînd stătea aşa şi se gîndea, în- cremenindu-l pentru veşnicie în poziţia aceea.

Dar Vlaicu nu era mort. Vlaicu privea în gol, cu albul ochilor roşii de nesomn. Privea năucit, de durere, privea cu ochii imobili, dementi, nu ştiu ce, ceva nu din afara, ci dinăuntrul lui. Era aproape de mine, dar totuşi departe, atît de departe, încît nu vedea pe nimeni şi nici nu auzea murmurul glasurilor, zumzetul acela caracteristic al unei coloane de soldaţi pornite în marş, căreia i s-a dat repaus pentru un sfert de oră.

— Apăi nu mai este mult pînă să înceapă mascarada! Iacă, s-a luminat.

Vorbise caporalul Badea. Nu i-a răspuns nimeni. Mulţi dormeau încă. Cei care erau treji parcă nu l-ar fi auzit. Avea dreptate caporalul Badea. Nu peste mult timp avea să înceapă mascarada. Aceasta era a patra execuţie la care trebuia să asist.

Undeva, la marginea pădurii se auzi zgomot de motor. Veneau. Maiorul Ionescu, cel mai în vîrstă dintre comandanţii de batalioane, se uită la ceas, pe urmă dădu un ordin celorlalţi ofiţeri care pînă atunci stătuseră lîngă el. Comandanţii de plutoane, de companii se îndreptară spre trupă. Se auziră comenzi scurte, rostite cu voci aspre, guturale. Noi eram calmi, posomorîţi, cu priviri aspre şi grele. Comandanţii noştri erau nervoşi. Şi erau nervoşi tocmai aceia care-şi dădeau seama de monstruozitatea a ceea ce urma să se întîmple. Se sileau ca înapoia asprimii să-şi ascundă propria lor nemulţumire.

În cîteva minute, delegaţii din întreg regimentul se aflau adunaţi în careu. Batalionul întîi la dreapta, batalionul doi,

latura din stînga, iar batalionul trei, latura din fund. Cu puştile la umăr, în poziţie de drepţi, aşteptam comanda de prezentare a armelor. Maiorul crezuse că va asista la execuţie coman- dantul regimentului sau măcar ajutorul acestuia. Nu veni nici unul, nici celălalt. Avea să-i repre- zinte doar adjutantul regimentului, căpitanul Mi- ciorea. Iată-l apărînd dintre copaci. Era însoţit de un locotenent care, după cum am aflat după aceea, lucra la Biroul 2 al diviziei. Ceva mai în urma lor, şase jandarmi din compania de poliţie escortau pe Bucur. Asta însemna că plutonul de execuţie avea să fie format din jandarmi. Am răsuflat uşuraţi.

— Bine că nimeni dintre noi nu-şi va încărca sufletul cu asemenea păcat, l-am auzit, în spatele meu, pe Vanghele.

Cortegiul sau convoiul — cum vreţi să-l numiţi — era încheiat de un locotenent din compania de poliţie. Neavînd cui să-i dea raportul — ofiţerii veniţi fiind mai mici în grad decît el —, maiorul ne ordonă „pe loc repaus”. În dreapta mea, Vlaicu, palid ca un mort, se uita cu ochi de nebun la Bucur. Acesta păşea între santinele, stăpîn pe sine. Şi abia în clipa asta mi-am dat seama cît de drag îmi era omul acela, pe care încă nu apucasem să-l cunosc decît foarte puţin.

Adjutantul regimentului, după ce îl salută pe maior, îi vorbi cîteva minute încet. Maiorul asculta dînd mereu din cap ca un cal atunci cînd vrea să se ferească de muşte. Pe urmă, venind în faţa frontului, ne comandă:

— Atenţiune! Drepţi!

Încremenirăm cu toţii cu arma pe

umăr. Adjutantul regimentului păşi înainte, scoase din buzunar o foaie de hîrtie, o despături — în timp ce o despăturea îşi tot dregea glasul —, se uită la ceea ce scria, pe urmă, după ce o vîrî din nou în buzunar, mai mult mototolind-o, ni se adresă:

— Din ordinul domnului general, comandant al diviziei, soldatul Vişinoiu Bucur a fost condamnat la moarte prin împuşcare, învinuit de înaltă trădare.

— Rahat!

Nu m-am putut stăpîni. Cît de tare am vorbit, nu ştiu. Cei din jurul meu m-au auzit cu toţii. Nu mi-am dat însă seama că vorbisem atît de tare, încît replica mea ajunsese pînă la urechile comandantului meu de pluton. Dacă ar fi fost un om rău aş fi păţit-o. Dar s-a prefăcut că nu m-a auzit. (Mi-a mărturisit-o mai tîrziu.)

După o pauză — aş numi-o pauză de efect —, căpitanul ordonă locotenentului de jandarmi:

— Domnule locotenent, fă-ţi datoria!

Rosti cuvintele dinadins teatral ca să impresioneze. Dar nu pe noi, ci pe maiorii, căpitanii, locotenenţii şi sublocotenenţii aflaţi de faţă care, între timp, se grupaseră la flancul drept. Ţinea mai ales să impresioneze pe locotenentul de la divizie, reprezentantul Biroului 2. De noi, puţin îi păsa. Pe noi nu prin cuvinte, ci prin ceea ce urma să se întîmple voia să ne impresioneze, să ne înspăi- mînte: prin crimă.

Domnule locotenent, fă-ţi datoria! Domnule locotenent, fă-ţi datoria şi ucide un nevinovat! Ce scîrbă de om mai era şi căpitanul Miciorea! Era o matahală

care, cu un pumn, ar fi fost în stare să doboare un taur. Avea o voce mieroasă, de abate catolic, linguşitoare faţă de superiori, rău şi răzbunător faţă de aceia care, dintr-un motiv sau altul, îi deveneau antipatici. Ca adjutant al regimentului putea să se răzbune şi pe ofiţerii mai mari în grad ca el. Cunoscîndu-i meteahna, chiar şi aceştia se fereau să aibă de-a face cu el.

După ce ordonă locotenentului de jandarmi ,,să-şi facă datoria", se apropie de grupul ofiţerilor, căl- cînd apăsat, cu un aer grav, copleşit de propria sa importanţă. Reprezenta doar pe comandantul regimentului! Deşi cele cîteva cuvinte pe care le ros- tise nu necesitaseră nici un fel de efort din partea lui, îşi scoase batista din buzunar ca să-şi şteargă fruntea de o închipuită transpiraţie. Pe urmă, din acelaşi buzunar, făcu să apară portţigaretul. Îl des-

chise, dar amintindu-şi că nu era momentul cel mai potrivit ca să fumeze, îl vîrî înapoi.

Între timp, locotenentul de jandarmi care, probabil, nu pentru prima dată comanda un pluton de execuţie, se pregătea să aducă la îndeplinire ordi- nul primit. Era plin de rîvnă, de faţă fiind reprezentantul Biroului 2.

Dintre cei şase jandarmi, doi executau ordinele date de locotenent, iar ceilalţi patru deja se ali- niaseră în faţa frontului, cu spatele la noi, aştep- tînd. Locotenentul ordonă unui jandarm să-l lege pe Bucur cu mîinile la spate. Acesta nu opuse nici o rezistenţă. Îşi

plimba numai privirea de la un capăt la celălalt al frontului, ca şi cînd ar fi căutat pe cineva.

„Îl caută pe Vlaicu!” mi-am spus, privind cu coada ochiului în dreapta mea.

Vlaicu era atît de palid, încît mă aşteptam ca, din clipă în clipă, să i se facă rău şi să se prăbuşească. Se uita ţintă la Bucur, fără să clipească măcar. De altfel, în întregime, părea o stană de piatră. Parcă dinadins îşi drămuia şi răsuflarea, ca să nu se risipească iluzia încremenirii.

Celălalt jandarm se apropie de Bucur cu un fel de ştergar ca să-i lege ochii.

— Domnule locotenent, nu e nevoie. Am curajul să privesc moartea în faţă. Şi apoi, vreau ca, în ultima clipă să-mi iau rămas bun, cu privirea, de la tovarăşii mei de arme.

Îi auzeam vocea. O auzeau toţi ostaşii de la un capăt la altul al frontului. O auzeam cu toţii fiindcă Bucur vorbise tare, răspicat, cu vocea lui de totdeauna, deloc alterată de frică. O auzeam cu toţii, şi plutoanele se mişcară la dreapta şi la stînga, ca nişte copaci bătuţi de vînt.

— Nu se poate, drăguţule! se rînji la el ofiţerul. Nu se poate din două motive. Primul: dacă nu te leg la ochi, moartea îţi va fi mai uşoară fie şi numai pentru faptul că îţi vei putea lua rămas bun — cu privirea cum zici — nu de la ăştia toţi cum crezi că mă poţi prosti, ci de la cei cîţiva tică-loşi care gîndesc şi simt la fel ca tine. Al doilea: dacă am să-ţi las ochii liberi, ai să ştii exact clipa cînd va trebui să mori. Eu însă am să-ţi leg ochii tocmai ca să nu ştii, ca să aştepţi clipa

morţii.

Locotenentul avea o voce subţire ca de fată.

Răspunsul lui Bucur sună tot atît de calm, dar ironic:

— Tot am să ştiu, domnule locotenent. Am să ştiu că voi muri în clipa cînd veţi comanda: foc!

— Îţi faci iluzii! Nu vei auzi comanda fiindcă voi comanda cu batista. Cînd voi ridica batista, jandarmii mei vor duce armele la ochi, iar cînd o voi lăsa în jos, vor trage!

Jandarmii lui!... Sclavii lui!... Călăii lui!... Va ridica batista, şi jandarmii ***lui*** vor duce arma la ochi. Va lăsa batista în jos, şi sclavii ***lui*** vor ucide.

Asasinule în uniformă militară! i-am vorbit în gînd. Ai primit ordin să omori un om şi tu nu te mulţumeşti să-l ucizi aşa simplu. Dacă ţi-ar sta în putinţă l-ai tortura. Dar asta nu depinde de tine. Dacă ar fi după tine, i-ai smulge unghiile în prealabil; l-ai spînzura de picioare; l-ai schingiui în fel şi chip. Dar asta n-o poţi face. De aceea nu eşti mulţumit. Bestialitatea ta, bine inspirată, îţi sugerează o nouă metodă de tortură. Să-l legi la ochi, şi comanda de moarte să n-o rosteşti, ci s-o semnalizezi. Nu ştiu, nu m-am găsit niciodată în faţa plutonului de execuţie. Dar îmi închipui că cele mai grele clipe sînt cele premergătoare comenzii de foc, aşa cum la atac, cele mai grele, mai cutremurătoare sînt acelea premergătoare debuşării la atac. Şi tu, ucigaşule, ştii asta. Ştii şi te bucuri că-ţi poţi chinui victima înainte de a o ucide. Că o bestie ca tine e capabilă de atîta cruzime, nu mă miră. Dar nu pot înţelege

cum toţi ceilalţi — ofi- ţerii — te lasă să-ţi faci mendrele. Nu mă refer la locotenentul de la Biroul 2, nici la căpitanul Mi- ciorea. Mă gîndesc la ceilalţi, la maiorii, căpitanii, locotenenţii şi sublocotenenţii, comandanţii noştri direcţi.

În clipa cînd jandarmul a vrut să-i lege ochii, Bucur s-a ferit niţel într-o parte şi s-a uitat la noi, lung, cu o privire care nu ştiu nici astăzi ce ex-prima. Pesemne îşi lua rămas bun de la fiecare, începînd cu flancul drept şi sfîrşind cu cel stîng. Pe urmă a întors capul şi a privit într-acolo de unde răsărea soarele. Dar în dimineaţa aceea, soa-rele nu se vedea. Peste tot cerul se rostogoleau jos şi dospind de ploaie nori groşi şi cenuşii.

Jandarmul i-a legat ochii, apoi s-a dus lîngă ceilalţi cinci. Nemişcarea, liniştea erau cutremurătoare. De încordare şi emoţie abia mai puteam să răsuflu. Încet, încet, ca şi cînd gestul ar fi necesitat un efort, locotenentul a ridicat batista. Cei şase jandarmi au înşurubat armele în umăr, ochindu-l pe Bucur. Legat la ochi, legat cu mîinile la spate, înalt, drept şi măreţ, Bucur aştepta. Aşteptam şi noi într-o încordare dureroasă ca totul să se sfîrşească. Era atîta linişte, încît auzeam în spatele nostru şi pretutindeni, de jur împrejur, pădurea foşnind.

Locotenentul ţinea mîna ridicată şi batista în adierea uşoară a vîntului ca un steguleţ. Un ste- guleţ alb, simbol al păcii, de data asta simbolic zăbranic al morţii. Ţinea mîna ridicată, se uita la Bucur şi zîmbea. Locotenentul era tînăr, avea bu- jori în obraji ca fetele şi nişte

ochi albaştri. Des- pre el femeile desigur spuneau: „frumuşel, locotenentul ăsta!” Dar acum cînd zîmbea nu mai era frumos. Avea un zîmbet crud, un zîmbet de fiară tînără şi crudă. Ţinea mîna ridicată şi îşi dumica zgîrcit satisfacţia că putea prelungi chinurile ace- luia pe care trebuia să-l ucidă. Era tînăr, avea de- sigur o mamă, fraţi, surori, credea, pesemne, în Dumnezeu, avea o logodnică sau o iubită sau o nevastă, poate şi un copil. Era un om, un om tînăr, era la vîrsta entuziasmului, a idealurilor, a romantismului. Şi cu toate acestea era o bestie care găsea satisfacţie nu în a scurta, ci în a prelungi suferinţele victimei sale.

„Lasă odată mîna în jos, bestie, las-o!” îi porunceam în gînd. Şi sînt sigur că absolut toţi urlam, în gînd. aceleaşi cuvinte:

„Lasă odată mîna în jos, bestie, las-o!”

De atîta încordare şi aşteptare mă dureau cre- ierii de parcă ar fi luat foc. Mă dureau muşchii, mă durea fiecare moleculă, inima îmi bătea nebuneşte, o auzeam cît de tare bate şi, de undeva din mine, nu ştiu de unde, poate din adîncul fiinţei mele, a umanităţii mele insultată, batjocorită, stă- tea gata să izbucnească un strigăt de revoltă sau poate un plînset de deznădejde, de umilinţă.

„Lasă odată mîna în jos, bestie, las-o!”

Dar locotenentul n-o lăsa. Zîmbea, se bucura şi întîrzia, încă o clipă, încă şi încă. Fiecare o veş- nicie.

Şi, aşteptînd, aşteptînd, iarăşi m-am întrebat:

„Cum, Dumnezeule, este posibil atîta cruzime!”

Răspunsul mi l-a dat Bucur. Mie şi tuturor celorlalţi care îşi puneau aceeaşi întrebare fiindcă, sînt sigur, nu eram singurul:

— Moarte fascismului!

Cuvintele acestea, rostite doar cu cîteva secunde înaintea morţii sale, Bucur nu le-a strigat. Şi nici nu au sunat ca o lozincă, ci ca o sentinţă. Bucur, condamnat la moarte pentru „vina” de „înaltă trădare”, cîteva clipe înaintea morţii sale, cu voce puternică, răspicat, judecător implacabil ca şi destinul, a rostit condamnarea la moarte a fascismului:

— Moarte fascismului!

Moarte fascismului vinovat de cele mai inimaginabile şi fără de număr crime. Moarte fascismu- lui vinovat de cea mai monstruoasă şi mai îngrozitoare dintre toate crimele: mutilarea, dezumanizarea spirituală a tineretului, transformarea lui în monştri şi bestii. Moarte fascismului ca să nu mai existe niciodată tineri de teapa acestui locotenent de jandarmi care găsea satisfacţie în a prelungi chinurile victimelor sale.

— Moarte fascismului!

Speriat de sentinţă, locotenentul de jandarmi a lăsat să-i cadă mîna de-a lungul trupului. Şi atunci cele şase arme au detunat dintr-o dată. Au detunat în clipa cînd au început să cadă primii stropi de ploaie. Au detunat, şi Bucur s-a prăbuşit. Acolo, la treizeci de metri depărtare, Bucur s-a frînt mai întîi în două, apoi s-a prăbuşit. În aceeaşi clipă,

lîngă mine, s-a prăbuşit şi Vlaicu.

„Ceremonia” execuţiei se terminase de cîteva minute. Se auzeau comenzile ofiţerilor. Pe com-panii regimentul nostru părăsea luminişul din pădure. Împreună cu Vanghele ne căzneam să-l readucem în simţiri pe Vlaicu. Compania noastră, încolonată, se pregătea şi ea de plecare. Căpitanul, înainte de a da ordin de pornire, ne spuse:

— După ce îşi revine, veniţi şi voi. Ne ajungeţi din urmă.

Imediat după ce Vlaicu se prăbuşise, căpitanul Miciorea, neplăcut surprins de acest incident, mă întrebase:

— Cine-i ostaşul ăsta care leşină ca o muiere?

— Fratele lui Bucur Vişinoiu.

— A, fratele trădătorului!

— Fratele lui Bucur Vişinoiu! am repetat vor- bind răspicat şi abia putîndu-mi stăpîni furia.

Căpitanul încruntă din sprîncene, apoi întrebă:

— Pe tine cum te cheamă?

— Sînt soldatul t.r. Răducanu Lucian, din compania a 5-a, plutonul doi, grupa a treia.

— Da. Bine! îmi întoarse spatele şi în timp ce se depărta, îşi însemnă pe capacul unei cutii de chibrituri numele meu.

— Ţi-a însemnat numele! se nelinişti Vanghele.

— Şi? Ce poate să-mi facă? Probabil vrea să mă pună sub observaţie. Punămă! Puţin îmi pasă!

Vlaicu, în ciuda încercărilor noastre, încă nu-şi revenise. Şi nu-şi reveni nici

mai tîrziu cînd în luminiş, cu excepţia mea şi a lui Vanghele, nu mai rămăsese nici picior de ostaş.

— Ce facem cu el, vericule? întrebă Vanghele, mutîndu-şi cu un singur bobîrnac boneta de pe frunte pe ceafă.

— Dacă nu-şi revine va trebui să-l ducem la postul de prim-ajutor. Îl vom căra, pe rînd, în spate.

Dar nu mai fu nevoie să-l ducem noi, fiindcă ploaia, care contenise după primele picături, se porni din nou cu nădejde, dezmeticindu-l. Deschise ochii, se uită la noi, apoi cu palma îşi şterse de pe frunte picăturile de ploaie.

— Scoală, Vlaicule, să mergem, că ploaia ne face ciuciulete.

Nu mi-a răspuns şi nici nu s-a mişcat de parcă nu m-ar fi auzit.

— Haide să-l ajutăm! i-am cerut lui Vanghele.

Amîndoi l-am pus pe picioare, dar cu destulă greutate, fiindcă el nu ne ajuta în nici un fel. Parcă ar fi fost un sac de nisip.

— Fuga să ne adăpostim sub un copac.

Am rupt-o la fugă, dar Vlaicu rămase locului.

M-am întors:

— Să ne grăbim, Vlaicule, pînă nu ne murează ploaia.

L-am luat de braţ, silindu-l să mă urmeze. Vlaicu mergea ca pe picioroange, fără să-şi îndoaie genunchii. Era ca buimac. Parcă nu-şi dădea seama ce se întîmplă cu el, ce se întîmplă în jurul lui.

Ne-am adăpostit sub un copac, un stejar bătrîn cu o coroană uriaşă şi

stufoasă. Sub el ploaia nu răzbea. Vlaicu stătea între noi, tăcea şi privea drept înainte. În schimb, îşi ştergea mereu fruntea cu dosul palmei.

— Cum te mai simţi? L-a întrebat Vanghele.

Vlaicu nu i-a răspuns. Nici nu s-a uitat la el, de parcă nu ar fi auzit că fusese întrebat. Mereu, mereu îşi ştergea fruntea cu dosul palmei.

— Ce te tot ştergi? l-a întrebat Vanghele.

— Lasă-l în pace! l-am certat.

Vanghele s-a uitat la mine întrebător. Nu-şi dădea seama că gestul devenise tic. Ploaia conte-nise. Norii stropiseră binişor pământul şi acum zoreau spre alte meleaguri. Păreau nişte faetoane uriaşe care se fugăreau unele pe altele.

— Mergem la companie.

Vorbise Vanghele. Am luat-o înainte. Dar Vlaicu nu se urni. A trebuit să ne întoarcem. Din nou l-am luat de braţ, silindu-l să meargă. S-a supus.

— Mergem la companie, Vlaicule, i-am explicat. Mă înţelegi?

Nu mi-a răspuns. Parcă îşi pierduse auzul. Avea o privire fixă, buimacă şi aproape nu mai clipea. În schimb, mereu, mereu ca într-un gest reflex, îşi ştergea fruntea cu dosul palmei. Am mai mers puţin şi am observat că îşi mişcă buzele, de parcă vorbea în şoaptă.

— Ce spui? l-a întrebat Vanghele.

Nu i-a răspuns. A continuat să-şi mişte buzele, şi cam la un minut să-şi şteargă fruntea cu dosul palmei. Abia acum am avut certitudinea a ceea ce

i se întîmplase. M-am oprit. Am trecut în faţa lui şi apucîndu-l de bărbie ca să-l silesc să se uite în ochii mei, l-am întrebat:

— Vlaicule, tu înţelegi ce-ţi vorbesc?

Dar buimăceala ochilor săi ficşi, care priveau parcă prin mine, m-a convins că nici nu mă aude şi nici nu înţelege ce-i spun. Se uita la mine fără să mă vadă, buzele se mişcau uniform de parcă ar fi rostit mereu şi mereu acelaşi sau aceleaşi cuvinte, mereu şi mereu îşi ştergea cu dosul palmei fruntea.

— Să ştii că s-a ,,şocat”! rosti tare bănuiala, Vanghele.

În ceea ce mă privea nu mai aveam nici un dubiu.

— Va trebui să-l ducem la postul de prim-ajutor.

— Să-l ducem, se învoi Vanghele.

— Să mergem, Vlaicule! l-am îndemnat luîndu-l de braţ.

Postul de prim-ajutor se instalase în fosta casă a pretorului. Tot aici se stabilise şi trenul regi-mentar. Personalul medical era format din doi medici şi trei sanitari. Datorită acalmiei de pe zonă, medicii şi sanitarii se plictiseau. Nu exista nici un rănit, ci numai doi soldaţi bolnavi de dizenterie, pe cale de vindecare.

Cînd ne-am prezentat noi, medicii — un căpitan cu părul aproape alb şi un locotenent — jucau table. Pe aceeaşi masă se găsea o sticlă pe jumătate plină de coniac şi două pahare, în acel moment, goale.

— Ce-i cu voi, mă? ne întrebă căpitanul, uitîn- du-se la noi pe deasupra

ochelarilor, fără să se oprească din joc.

— Domn' căpitan, îl lămuri Vanghele. L-am adus pe camaradul ăsta. E şocat!

— Cum e, mă?

— Şocat, domn' căpitan.

— Ce tot bîiguî, mă? Ai tu habar ce-i aia şocat?

L-am lămurit în cîteva cuvinte ce s-a întîmplat.

Căpitanul medic abia acum se îndură să pună capăt jocului. Se ridică de la masă oftînd a părere de rău şi veni să se proţăpească în faţa lui Vlaicu.

— Zici că ăsta e frate-su?

— Da, domnule căpitan.

— Ia să vedem. Dezbracă-te!

Vlaicu rămase impasibil ca şi cînd nu l-ar fi auzit. Mişca într-una buzele, într-una îşi şterge fruntea cu dosul palmei. Celălalt medic, de acolo, de la masă, fără măcar să arunce o privire spre Vlaicu, întrebă:

— Nu cumva simulează?

— Nu prea cred, îl contrazise căpitanul. Dar vom mai vedea. Neculai, fă-te încoace!

Din odaia alăturată îşi făcu apariţia unul din infirmieri.

— Ordonaţi, domn' căpitan!

— Ia-l de aici. Dezbracă-l şi culcă-l. Apoi, către noi: pînă una alta rămîne aici.

Am urmat pe infirmier dincolo.

— Haide, măi, dezbracă-te! îl îndemnă acesta.

— Degeaba îţi răceşti gura. Nu înţelege nimic. Trebuie să-l dezbraci dumneata, îl lămuri Vanghele.

— Asta îmi mai lipsea. Dar ce-a păţit?

A trebuit să-i repet şi lui toată

povestea, în timp ce Vanghele îi ajuta să-l dezbrace. Infirmierul impresionat de cele aflate, oftă de mai multe ori.

— Vai de sufletul lui, săracu', îl căină.

— Să ai grijă de el, te rugăm mult.

— Nu-i nevoie să mă rugaţi. Am şi eu inimă, nu cîlţi.

Vlaicu sta acuma culcat pe spate. Privea, sigur fără să vadă, tavanul şi murmura neînţeles şi abia perceptibil, Dumnezeu ştie ce, trecîndu-şi mereu, neobosit, dosul palmei peste frunte să şteargă închipuitul strop de ploaie sau altceva tot atît de inexistent.

Ne-am luat rămas bun de la infirmier şi ne-am întors la companie. M-am despărţit cu sufletul greu, dar totuşi nutrind convingerea că într-o zi, două, avea să-şi revină. Peste trei zile, comandantul de pluton m-a învoit pînă la postul de prim-ajutor.

Infirmierul, cum mă văzu, îmi spuse:

— Bine că ai venit astăzi. Mîine nu l-ai mai fi găsit aici. Îl trimitem la un spital, mai în interior.

— Starea lui e atît de gravă?

— Asta nu ştiu, dar domnu' doctor spune că un asemenea caz nu a mai întîlnit. E ca un copil de ţîţă. Dar ce zic! Mai rău. Copilul de ţîţă cînd îi este foame, cînd se udă, ţipă. Dar ăsta nici mînca- re nu cere, nici de unele. După părerea mea, nu cred că are să se mai înzdrăvenească. Poate să-şi mai revină puţin din starea asta de prostire, dar năuc va rămîne toată viaţa.

M-am apropiat de patul lui Vlaicu. Stătea tot pe spate, tot murmurînd Dumnezeu ştie ce, tot îşi ştergea fruntea.

— Vlaicule! l-am strigat, apucîndu-l de

mînă.

— Poţi să-l strigi şi pînă poimîine! Nu te aude. Parcă-i pe altă lume.

Venisem nutrind speranţa să-l găsesc mai bine, în stare să înţeleagă. Dar fusese doar o speranţă dezminţită de realitatea mult mai crudă decît mi-aşi fi putut închipui. Vlaicu nu mai era decît o epavă. Mă durea inima cînd mă uitam la el. Am plecat, convins că nu aveam să-l mai văd niciodată. Dar înainte de a părăsi postul de prim-ajutor, am trecut şi pe la căpitanul medic. L-am găsit şi de data asta jucînd table cu ajutorul său.

La întrebarea mea abia catadicsi să-mi răspundă fără să se uite măcar la mine:

— Cu timpul poate îşi va reveni. Cu timpul.

Noaptea, cînd m-am înapoiat la pluton, abia am apucat să mă dau jos din căruţa care adusese marmitele cu mîncare şi Vanghele răsări lîngă mine.

— Cum îi mai merge lui Vlaicu? mă întrebă.

— Rău! Au să-l evacueze la un spital Z.I. După părerea medicului slabă nădejde să se mai înzdră- venească.

Vanghele strivi sub călcîiul bocancului chiştocul ţigării, sucindu-l şi răsucindu-l de mai multe ori de parcă ar fi fost un cap de năpîrcă şi nu o fărîmă de ţigară. Pe urmă vorbi mînios:

— Pe unul l-au împuşcat şi pe celălalt l-au ***bolunzit***, vorba lui Laurenţiu. Măi, domn' elev, măi, dacă ai şti cît năduf s-a strîns în sufletul ăsta al meu! Dacă ai şti cu cîtă nerăbdare aştept să mă răcoresc!

Pe Vanghele, în al cărui suflet se

strînsese atîta năduf încît abia aştepta să se răcorească, mi-l amintesc bine. Înalt, ciolănos, mustăcios.. Era singurul ostaş din întreg regimentul care purta mustăţi. Scriind despre el, mi-l amintesc în diferite împrejurări, dar mi-l amintesc mai ales în ziua cînd frontul din Moldova a fost străpuns şi a început retragerea.

Pe seară, împreună cu Neagu şi Vanghele am răzbit spre pădurea Caşin. De alttel către acolo se îndreptau unităţile Armatei a IV-a. Cînd, în sfîrşit, am ajuns, se înnoptase. Am trecut pe lîngă un grup de ofiţeri superiori. Printre ei, cîţiva generali. Stăteau cu toţii în picioare în grup şi fumau. Undeva, nu tare departe, licăriră primele vîlvătăi ale unui foc de vreascuri.

Unul dintre generali se răsti către cineva din anturajul său:

— Spune măgarului să stingă focul. Dacă ne descoperă aviaţia, zob ne face.

Ofiţerul făcu vreo cîţiva paşi în direcţia focului şi strigă:

— Stinge, măgarule, focul că te vede aviaţia!

Ordinul fu purtat mai departe din om în om. Şi cum focuri începuseră să strălucească deodată în mai multe puncte din pădure, cîteva minute nu se mai auzi decît îndemnul:

— Stinge, mă, focul că ne descoperă avioanele! Ordin de la un domn' general. Stingeţi focurile!

Unul cîte unul, toate focurile fură stinse.

Eu cu Vanghele şi cu Neagu ne-am urcat într-un camion părăsit încărcat cu subzistenţe, ne-am în-velit cu păturile găsite tot acolo şi ne-am culcat.

M-am trezit abia a doua zi spre seară. Vanghele tocmai se înapoia dintr-o cercetare prin pădure.

— Unde ai fost? l-am întrebat.

— Păi m-am mişcat un pic să aflu ce se mai aude.

— Şi ce se aude?

— Se aude bine, domn' elev! Cum nici că se putea mai bine.

— Adică?

— Cică nu mai sîntem în război cu ruşii. Armata a întors armele contra hitleriştilor. O să-i batem şi o să-i izgonim din ţară.

— Auzişi, tu mă, Vanghele, cu urechile tale! întrebă Neagu care, între timp, se trezise din somn.

— Eu n-am auzit! Zic însă oamenii că au ascul- tat la radio.

Şi parcă, spre a ne dovedi că Vanghele nu ne minţea, auzirăm cu toţi trei vocea mobilizatoare a crainicului de la postul de radio, care citea un comunicat.

Am sărit din camion grăbindu-ne toţi trei spre luminişul de unde se auzea vocea crainicului. Acolo era un „F" [1] părăsit. Avea uşa dată în lături. In- stalat la măsuţa radiotelegrafistului de serviciu, în faţa tabloului de comandă stătea, întors cu spatele, un ostaş şi învîrtea diferite butoane pentru a regla postul la maximum de tonalitate.

Atraşi ca şi noi de vocea puternică şi solemnă a crainicului, începură să se adune soldaţii. Într-o linişte desăvîrşită luam cunoştinţă, cu uimire şi satisfacţie,

[1] ,,F" era în vechea armată o staţie puternică de radio instalată într-o autodubă cu care erau dotate marile unităţi (N.A.).

de extraordinarele evenimente care se întîmplaseră: răsturnarea dictaturii militaro-fasciste; ieşirea din războiul hitlerist; întoarcerea armelor împotriva Germaniei lui Hitler; cooperarea dintre formaţiunile de luptă patriotice şi unităţile militare în operaţiunile începute împotriva unităţilor hitle- riste; apelul către popor şi armată. Ceva mai tîrziu, cînd crainicul conteni, cineva de lîngă mine întrebă:

— Şi acum, noi ăştia ce facem?

M-am uitat la cel care vorbise. Era mărunţel, slab. negricios şi cu ochii lui mici ca de şobolan, privea jur-împrejur, parcă descumpănit.

I-a răspuns unul care avea o voce repezită, piţigăiată:

— Ce vrei să facem? O pornim, iavaş-iavaş, spre P.S. Acolo om vedea ce au de gînd cu noi. Este?

Cei mai mulţi îl aprobară:

— Aşa-i! Ne prezentăm la P.S.

Abia acum cel din staţie se întoarse cu faţa. Se uită la noi cîteva clipe, parcă încercînd să-şi adune gîndurile, pe urmă se ridică şi veni pînă în uşa dubei. De acolo se adresă nu nouă, ci soldaţilor care forfoteau prin pădure în imediata apropiere a grupului nostru:

— Măi, voi ăia! Ia veniţi cu toţii încoace!

Cei cărora li se adresase se apropiară fără grabă şi fără să manifeste vreo curiozitate deosebită. Cu aceştia ne adunasem ca la vreo patruzeci de oameni. Dar ostaşul din dubă nu păru

satisfăcut de număr.

— Măi, Morarule, ia dă tu o raită prin pădure şi mai adună oameni. Spune-le că e ordin. Du-te şi tu, măi Niculăită, şi tu, măi nea Grigore!

— Da' cine-i rumînul ista? întrebă careva arătînd spre cel din dubă. Nu pare să fie ofiţer.

— Păi e caporarul Buruiană.

Aşa l-am cunoscut pe caporalul Buruiană, pe caporalul comunist Buruiană.

Era un om ca la treizeci de ani, de o statură mijlocie şi cu o aluniţă pe obrazul stîng. Încolo nu se deosebea prin nimic de toţi ceilalţi. Un om obişnuit. Doar ochii îi străluceau altfel decît nouă. De asemenea, spre deosebire de noi, avea obrajii îmbujoraţi.

Încet, încet, se adunară în poeniţă cam la vreo sută douăzeci de oameni. Abia acum caporalul Buruiană păru mulţumit de numărul celor prezenţi. Se urcă pe capota dubei şi de acolo începu să ne vorbească.

După ce aduse la cunoştinţa întîrziaţilor veştile transmise de postul de radio, continuă:

— Ostaşi, cum răspundem noi la chemarea de luptă împotriva hitleriştilor? Ia uitaţi-vă unii la alţii! Aşa arată ostaşul? Unde vă sînt armele? Pînă şi centurile vi le-aţi aruncat. Atîta vreme cît Antonescu era la putere, bine am făcut lepădînd ar-mele, bine am făcut că nu am voit să luptăm. Astăzi însă situaţia s-a schimbat. Astăzi guvernul lui Antonescu nu mai există. Astăzi forţele armate din interior, alături de gărzile civile înarmate, au început lupta împotriva

hitleriştilor.

Ei bine, vă întreb pe voi: noi, ăştia de aici, ce trebuie să facem? Să pornim, fiecare pe socoteala lui, cu mîinile în buzunare, spre casele noastre?

— Mă rog, şi ce-ai fi vrînd? Să mergem iarăşi pe front? Eu, unul, nu mă duc! M-am săturat. Mi-a ajutat Dumnezeu şi am scăpat cu viaţă. Gata! Front nu-mi mai trebuie cîte zile oi mai trăi!

Cel care vorbise era un zdrahon înalt cît o pră-jină, cu un cap mare şi fălci proeminente. Stătea pe capacul unei bucătării de campanie părăsite.

— Zici că te-ai săturat de război? Dar pe nemţi cine vrei să ţi-i scoată din ţară, hai? Sau poate ţi-or fi dragi hitleriştii, mai ştii!

— Dragi ca moartea! protestă ruşinat zdrahonul,

— Ostaşi — se adresă acum Buruiană tuturora — oare putem să ne dăm de o parte tocmai acum cînd ni se cere să luptăm împotriva adevăraţilor noştri duşmani? Eu nu cred că există printre noi vreunul care să nu aibă măcar o poliţă de plătit hitle- riştilor.

— Avem, cum să nu avem! Paştele şi grijania cui l-a fătat pe Hitler ăla! Eu unul, cum ajung la P.S., cer să mă trimită pe front.

— Nu e nevoie să te duci la „P.S.”, îl contrazise caporalul Buruiană. Pînă ajungem, fiecare pe socoteala sa, la P.S.-uri, mai ales dacă o mai cîrmim puţin şi pe la casele noastre, trece o bună bucată de vreme. Eu zic să facem altfel. Să ne

organizăm într-un detaşament bine echipat şi bine înarmat pe care să-l punem la dispoziţia primului comandament romîn pe care îl vom întîlni în drum, angajat în lupta cu hitleriştii.

În încheiere, trăgînd o poliţă asupra viitorului, caporalul Buruiană ne vorbi despre începutul sfîrşi- tului care sosise pentru asupritorii poporului romîn, capitaliştii şi moşierii. Chezăşia vremurilor noi — spunea el — o constituie prezenţa în guvern a partidului comunist, fiindcă numai comuniştii, cu preţul vieţii lor, au luptat împotriva lui Antonescu şi clicii sale, împotriva capitaliştilor şi moşierilor care asupreau poporul.

Multe din cele ce a spus atunci caporalul Buruiană nu au fost înţelese de toţi cei prezenţi. Dar ne-a

mers tuturora la inimă cuvintele prin care ne vestea că venise vremea celor asupriţi, în timp ce pentru bogaţi, ziua socotelilor.

Cînd termină de vorbit se auzi o voce groasă şi hotărîtă.

— Păi, da! Altfel nici că se poate. Măi, oameni buni, eu intru în detaşament.

Toţi ochii se întoarseră să vadă pe cel care vorbise. Era un soldat înalt şi ciolănos, cu obrajii năpădiţi de o barbă mare şi căruntă. Aproape în ochii tuturora am citit un fel de mînie întunecată.

Mi-am dat seama că Buruiană cîştigase bătălia. Şi-a dat şi el seama.

Se răsti ameninţător:

— Măi, pe care nu te doare inima de ţara ta, care nu simţi nevoia să-ţi

răcoreşti inima, bătîn- du-te cu hitleriştii, şterge imediat putina! Dar imediat. Se-aude?

Nu răspunse nimeni. Cîţiva, făcîndu-şi loc cu coatele, ieşiră din mulţime, mistuindu-se în pădure. Dar majoritatea rămase.

— Gradaţii să vină la mine! comandă Buruiană.

Din mulţime, unul cîte unul începură să se în- şire în faţa lui, în poziţie reglementară, sergenţii şi caporalii.

Mi se ivi acum prilejul să cunosc marea lui capacitate organizatorică. Dintre gradaţi numi comandanţi de grupe şi încheietori de plutoane. Un ser- gent major fu învestit cu funcţia de „majur" al detaşamentului. Găsi bucătari, numi artelnici. Cinci inşi se anunţară ca şoferi. Cinci şoferi însemna înzestrarea detaşamentului cu cinci dintre camioa- nele părăsite în pădure. Unul din autocamioane fu încărcat, aproape exclusiv, cu mitraliere grele. În celelalte patru fură îngrămădite, în afară de muniţie, subzistenţe din belşug: zahăr, cafea, ulei, conserve, slănină, tutun, ţigări etc.

La cîteva ore după aceea, întreg detaşamentul, numărînd aproape şase sute de oameni, în careu, fu trecut în revistă de statul său major format din- tr-un căpitan, doi locotenenţi, trei sublocotenenţi şi, bineînţeles, caporalul Buruiană care iniţiase şi organizase totul.

Noaptea am petrecut-o tot în pădure. De data asta în bivuacuri, pe plutoane, cu plantoane şi santinele. A doua zi, dimineaţa, urma să pornim la drum şi ordinul fusese ca toată lumea să se culce

devreme. Cred că, dacă ar fi avut un gornist, Buruiană l-ar fi pus să sune „stingerea”, ca la cazarmă.

Lungit pe patul improvizat într-un camion, ascultam liniştea din pădure şi mă gîndeam la Buruiană. Era primul comunist pe care îl vedeam acţionînd şi eram deosebit de impresionat de elocinţa sa simplă, de puterea sa de convingere, de spiritul său organizatoric. Doar cu cîteva ore mai înainte cei şase sute de inşi care alcătuiau detaşamentul numai a ostaşi nu arătau. Şi iată că omul acesta numai în cîteva ore ne organizase, ne echipase, ne înarmase.

— Dormi, domn’ elev? întrebă în şoaptă Vanghele.

— Nu, Vanghele, Mă gîndesc.

— (!)

— Da’ ştii la ce mă gîndesc?

— La ce?

— Că, dacă toţi ***tovarăşii*** sînt ca Buruiană ăsta înseamnă că-s oameni faini.

Dimineaţa ne-am pornit, întreg detaşamentul, în marş, pluton după pluton.

Drumul prin pădure a fost cel mai greu. Cu întreg echipamentul în spate, înaintam anevoie prin gro-pile şi hîrtoapele a ceea ce fusese mai înainte poate ceva mai mult decît o simplă potecă. Trecuseră doar pe acolo tancuri, atelaje de artilerie, autocamioane, sute de căruţe, trecuseră pe de lăturea de el sute şi mii de oameni.

După ce am ieşit în cîmp, plutoanele s-au refăcut şi am mărşăluit ordonat, ca o adevărată unitate militară. În timpul

deplasării, detaşamentul nostru îşi spori efectivul cu soldaţii pe care îi întîlneam pe drum, răzleţiţi de unităţile lor.

Cînd am ieşit din pădure, Vanghele, care mărşăluia în dreapta mea, îmi spuse:

— Mama mamei lor de ucigaşi! Bine că a venit ziua să le dovedim cît de dragi ne-au fost în anii cît timp le-am fost „aliaţi".

Vanghele a murit tocmai în Moravia, numai cu o săptămînă înainte de capitularea necondiţionată a Germaniei hitleriste. Dar din Ardeal şi pînă acolo, în Moravia, unde l-a găsit moartea, le-a dovedit cît de „dragi" ne fuseseră ei, hitleriştii, pînă a nu întoarce armele împotriva lor.

CAPITOLUL IX

După ce am povestit Varvarei întîmplările despre care cititorii au luat cunoştinţă din capitolul anterior, ea m-a întrebat:

— Noi am primit înştiinţare că Bucur a fost executat în luna iunie. În iunie l-au împuşcat?

— Nu. În mai 1944.

— La sfîrşitul lui iunie i-au dat drumul de la spital lui Vlaicu. I-au dat drumul e un fel de a spune. Fiindcă, în realitate, l-au trimis acasă cu un însoţitor, ca pe orbi...

Soacră-mea era bolnavă în pat. În ziua cînd i s-a adus la cunoştinţă că Bucur a fost executat — i se comunicase oficial prin primar — căzuse ca trăs- nită pe podelele primăriei. Şi-a revenit după cîteva ore, dar de atunci pentru mult timp a rămas cu nişte dureri de cap cumplite. Atunci cînd începea mi-grena nu-i ajutau nici antinevralgicele şi nici vreo altă doctorie. Durerile o apucau pe neaşteptate şi tot pe neaşteptate o lăsau. Slăbise mult, trăsătu- rile i se înăspriseră. Şi, nu ştiu de ce, dar în loc ca suferinţa comună să ne apropie, dimpotrivă, ne despărţi şi mai mult. Şi asta nu din vina mea. Ade-sea era nedreaptă cu mine, avea izbucniri de ură, ca şi cînd eu aş fi fost vinovată de moartea lui Bucur. Totuşi, trebuie să ştii, întrucît îmi dădeam seama că numai durerea o face să fie aşa, n-o acuzam. Dimpotrivă, trebuie să-ţi spun şi aceasta, undeva, în sinea mea, o admiram. Pe Bucur nu l-a iubit, l-a adorat. Şi atunci cînd a aflat că i l-au împuşcat durerea a clătinat-o ca pe un copac furtuna, dar n-a doborît-o. Extraordinar cîtă forţă există în femeia aceasta! Nu ştiu din ce fel de aluat este făcută.

Ţi-am spus că atunci cînd i s-a comunicat la primărie că Bucur a fost executat soacră-mea s-a prăbuşit ca trăsnită. Pe urmă, cînd au readus-o în simţiri, nu a plîns, nu s-a văietat, nu şi-a smuls părul, aşa cum ar fi făcut oricare altă mamă în locul ei. S-a sculat de jos, s-a uitat la primar, la Colţan, la notar — se nemeriseră să fie cu toţii acolo — şi le-a spus:

— Ucigaşilor, mi-aţi omorît fiul!... Ucigaşilor!

A plecat. A venit acasă, s-a încuiat în camera ei şi a rămas închisă douăzeci şi patru de ore. Cînd a ieşit de acolo avea ochii roşii şi umflaţi de cît plînsese. Dar încolo, nici un fel de slăbiciune. A început să se pregătească de drum.

— Unde te duci, mamă? am întrebat-o.

— Să-l caut, să-i aduc trupul şi să-l înmormîntez în pămîntul unde odihneşte tată-su şi tot neamul nostru.

— Bine, mamă, dar cum crezi că ai să izbuteşti? Acolo e zonă, e frontul. N-au să-ţi dea voie să te apropii măcar.

— Ba am să izbutesc. Ucigaşii! Dacă mi-au omorît băiatul, încaltea să mi-l dea aşa, mort. N-am să mă las de-ar trebui să fac nu ştiu ce.

— Atunci, dacă eşti hotărîtă, să te însoţesc şi eu. Amîndouă vom răzbate mai uşor.

— Tu, Varvară, să rămîi aici, să păzeşti casa.

A plecat. În prealabil a vîndut un juncan ca să aibă bani la ea. S-a întors după o săptămînă. În tr-un sicriu plumbuit îl aducea pe Bucur. L-a înmormîntat în cimitir, la un loc cu moşii şi strămoşii lui. Deasupra mormîntului a pus un monument funerar. Atunci, în 1944, au fost săpate în marmură numai numele, anul, luna, ziua naşterii şi a morţii. Mai tîrziu inscripţia a fost completată astfel:

BUCUR VIŞINOIU
12 IUNIE 1914 — IUNIE 1944
EXECUTAT PE FRONTUL DIN MOLDOVA
DE CĂLĂII ANTONESCIENI PENTRU
ACTIVITATE ANTIFASCISTĂ.
FIE-I ŢĂRÎNA UŞOARĂ!

Textul necrologului a fost conceput de soacră-mea. De atunci s-au scurs optsprezece ani. Dar n-a trecut o zi fie iarnă, fie vară, fără ca ea să nu se ducă la cimitir. Dacă ai să ai timp, ar trebui să treci şi dumneata pe acolo. Aţi fost doar prieteni. Ai să-l găseşti uşor, singur. Mormîntul e împrejmuit cu grilaj de fier. Deasupra îşi apleacă ramurile o salcie plîngătoare. Sub umbra acesteia se află o bancă. Pe banca aceea se odihneşte soacră-mea după ce oboseşte trebăluind pe la mormintele ei, udînd florile, plivind buruienile. (Atîtea flori cîte sînt acolo n-o să găseşti la nici un alt mormînt.) Stă acolo pe bancă o oră, două, se uită la fotografia emailată a lui Bucur cu ochii uscaţi de lacrimi şi, din cînd în cînd, îi vorbeşte aşa:

„Băiatul meu... Ţi-au scurtat zilele ucigaşii. Băiatul meu... Băiatul meu!...”

Varvara se opri pentru o clipă, oftă, apoi con-tinuă:

— Asta în ceea ce priveşte pe soacră-mea. În ceea ce mă priveşte...

Şi iarăşi se opri.

— În ceea ce vă priveşte?

— În ceea ce mă priveşte, am suferit şi eu mult. Dintr-un anumit punct de vedere, poate mai cumplit decît soacră-mea. Dar nu! Nu cred că o soţie poate suferi mai cumplit decît o mamă aşa cum este soacră-mea. În orice caz am suferit mult. Cum să-ţi explic? Dacă îţi aminteşti, ţi-am spus că, atîta vre-me cît Bucur a fost închis, ca să-mi pot regăsi echi-librul, am început să studiez şi să mă lămuresc în problemele care îl preocupaseră pînă a nu fi arestat. Îţi

aminteşti?

— Desigur.

— Cînd l-au concentrat şi din nou am rămas singură, am încercat să fac la fel. Dar de data asta însă n-am mai izbutit. Mai precis, n-am izbutit în aceeaşi măsură, fiindcă echilibrul, întrucîtva, tot lectura mi-l dădea. Lectura şi încă altceva: bucuria de a-i scrie în fiecare zi. Sau aproape în fiecare zi. Îi scriam pagini întregi şi nu cred să mai fi fost un alt soldat care să fi primit atît de des scrisori şi atît de cuprinzătoare. Îi scriam fiindcă numai aşa izbuteam să nu mi se pară chiar atît de chinuitoare despărţirea de el. Să-ţi explic: îmi era dor de prezenţa lui fizică. Îmi era dor de îmbrăţişarea lui, îmi era dor de bărbăţia lui. Da, îmi era dor. Dar mai dor îmi era de prezenţa lui spirituală. Îmi era dor să-l aud vorbind, să-i urmăresc gîndurile, să mă străduiesc să-i înţeleg raţionamentele, argumentele care se înlănţuiau într-o logică de fier. Îmi era dor să visez împreună cu el. Fiindcă, trebuie s-o afli, Bucur ştia să viseze. Unele din visele lui mă atrăgeau mai puţin, aş zice le ***vedeam*** mai puţin clar. Ochii închipuirii mele, miopi, nu ştiau să vadă atît de departe ca ai lui. De aceea, imaginile îmi apăreau neclare, confuze. Aşa, spre pildă, lui Bucur îi plăcea să viseze cum va arăta omenirea cînd comunismul va birui în toată lumea. Pentru mine era ca o poveste frumoasă. Mă vrăjeau cuvintele, eram conştientă că va fi ***minunat***, dar nu izbuteam să şi văd imaginile pe care le flutura pe dinaintea ochilor mei miopi.

În schimb, erau alte vise pe care,

visîndu-le împreună, izbuteam să le şi ***văd***. Lui Bucur i-ar fi plăcut mult să poată călători. Şi, atunci cînd începea să viseze pe unde vom călători după război, vedeam oraşele unde mă plimba cu închipuirea. Dar probabil că aceasta nu era un merit prea mare din partea mea, fiindcă Bucur nu spunea: vom vedea Florenţa, de pildă. Totdeauna, temeinic informat, el adăuga ce anume vom vedea în Florenţa, sau altfel spus, ce anume merita să fie văzut, deşi în exemplul acesta concret, la Florenţa se pare că totul merită a fi văzut.

Da, îmi era dor să visez împreună cu el. Şi, fiindcă el era departe, visam singură despre ce vom face amîndoi cînd el se va reîntoarce. Visam şi, în scrisorile pe care i le scriam, îi povesteam despre aceste vise. Scriindu-i mereu şi mereu, îmi spuneam şi totodată îmi făceam iluzia că, procedînd astfel, îl ţin cumva legat de mine.

În anumite împrejurări şi, poate, numai anumiţi oameni, presimt primejdia. O presimt adesea, cu mult înainte ca nenorocirea să se abată asupra lor. Aşa s-a întîmplat şi cu mine. Am presimţit-o, aş zice chiar din prima zi, cînd Bucur a plecat pe zonă. Şi, atunci, cînd nenorocirea implacabilă s-a abătut asupra mea, asupra noastră, puţin a lipsit ca să-mi pun capăt zilelor. Gîndul că eram singură, că de acum înainte, pînă la capătul zilelor mele, voi fi singură, mă deznădăjduia. Ştiu la ce te gîndeşti. Mulţi, dacă nu toţi, atunci cînd pierd o fiinţă dragă par de neconsolat, convinşi că nimeni, şi în nici o împrejurare, nu o va putea înlocui. Dar zilele trec, uitarea

se aşterne, viaţa merge înainte.

Aşa se întîmplă de obicei cu multă lume, cu toată lumea dacă vrei. Oamenii însă se cunosc aşa de puţin! Şi mai ales, poate, fiindcă în general, cei mai mulţi fug de ei înşişi. Şi atunci cînd nu te cunoşti, cînd fugi de tine însuţi e normal să se în-tîmple aşa. Vreau să spun că e normal să uiţi fiinţa care ţi-a fost dragă, să cauţi, dacă vrei, compensaţie. Dar eu mă cunosc, pe Bucur de asemenea l-am cunoscut bine, ştiam exact ce reprezentase el pentru mine, dacă vrei, ce anume compartimente ale sufletului meu aveau neapărat nevoie de el. Ei, dar mi se pare că nu m-am exprimat suficient de clar, da?

— Sînt foarte atent şi încerc să vă urmăresc gîndul.

— Nu ştiu! Am totuşi sentimentul că nu exprim exact ceea ce gîndesc. Ai putea crede că este o contradicţie între cele ce spun acum şi cele afir- mate mai înainte, de pildă că Bucur, silindu-mă să-l însoţesc pe piscurile cele mai înalte, mă obosea.

— Greşiţi, nu văd nici o contradicţie...

— Nici nu este. Şi tocmai aceasta vreau să-ţi explic. Că în ciuda acestor contradicţii, aparente sau reale, Bucur îmi era necesar. Vreau, şi poate voi izbuti, să fiu totuşi mai clară.

Vreau să spun că eu, cunoscîndu-mă şi cunoscîn- du-l, ştiam totodată ce anume parte din sufletul meu se desăvîrşea, se împlinea prin dragostea lui, prin ceea ce era Bucur cel adevărat. Şi fiindcă lucrul acesta îmi era foarte clar, atunci cînd mi l-au omorît, mi-a devenit nu mai puţin clar că deveni-sem, sufleteşte, pentru

toată viaţa infirmă. Înţelegi?

— Înţeleg, dar cred că totuşi nu aveţi dreptate. Viaţa dezminte cele ce spuneţi.

— Dimpotrivă, confirmă. Nu uita. Ai fost de acord cu mine că nu există doi oameni identici. Şi cînd spun aceasta nu mă refer la o identitate fizică exterioară. Mă refer, exclusiv, la identitatea sufletească. Acum mai eşti sau nu de aceeaşi părere?

— Sînt, evident! Sînt de acord că poate să existe o identitate fizică perfectă — la nişte fraţi gemeni, de pildă —, dar nu mi s-a întîmplat să întîlnesc — şi nu cred să existe — doi oameni care să aibă o structură sufletească identică.

— Ei bine, dacă eşti de acord cu aceasta, atunci trebuie să accepţi că, de vreme ce nu poate să existe un altul, întru totul asemănător omului meu, şi de vreme ce Bucur complinea, întregea aria mea spirituală, pierzîndu-l, din acest punct de vedere am devenit infirmă.

— Dacă toţi oamenii ar gîndi la fel, viaţa ar deveni imposibilă. Dar, din fericire, natura a avut grijă să-l înzestreze pe om cu capacitatea de a uita.

— Fără îndoială! Dar ceea ce ţi-am spus acum este valabil numai în cazul acelor indivizi care nu fug de ei înşişi, care se cunosc. Şi nici măcar la toţi aceştia. Împotriva anumitor infirmităţi fizice, omul a inventat proteze. Şi împotriva infir-mităţilor spirituale de felul acelora de care ţi-am vorbit există proteze. Iubeşti un bărbat atît de mult, încît simţi că este o parte din tine. Şi într-o zi moare. Ţi-l ucid. Odată cu el moare şi ceva din fiinţa ta. Şi iată că

acum nu mai eşti nici tu în- treagă. Un mădular de al tău, care nu e nici mînă, nici picior şi nici vreo altă rotiţă vizibilă din complicata maşinărie care se numeşte fiinţă umană, nu mai funcţionează. Ce se întîmplă în acest caz? Se întîmplă ce se întîmplă atunci cînd îţi pierzi o mînă, un picior etc. Îţi pui proteză. Numai că o asemenea proteză nu se cumpără şi nici nu te duci să ţi-o fixeze medicul. În asemenea împreju- rări cauţi sau aştepţi şi, pînă la urmă, proteza apare singură. Eu însă am avut totdeauna oroare de contrafaceri, şi din cauza aceasta ideea pro- tezei nu mi-a surîs. Şi trebuie să ştii că viaţa mi-a oferit şansa de a întîlni nenumărate posibile pro- teze. Am şi încercat. Dar niciodată nu m-am putut obişnui. Niciodată nu am putut să uit că, de fapt e doar o proteză. Aşa că am renunţat şi am rămas pe mai departe singură.

— Îmi îngădui o întrebare. Totuşi v-aţi recă-sătorit. Aveţi un soţ. Vă rog să-mi iertaţi indiscreţia: îl iubiţi?

Varvara s-a uitat la mine clipind mărunt de parcă i se înceţoşaseră dintr-o dată privirile.

— Ţi-am spus că nu m-am putut obişnui cu proteza şi că, refuzînd să port una, am rămas singură. Acesta este adevărul. Cu timpul m-am obişnuit. Dar la început, în primele săptămîni după ce am aflat că pe Bucur îl împuşcaseră, a fost îngro- zitor. Aici, în casa aceasta, totul îmi amintea de el. Am ştiut că va trebui să plec, şi încă repede. Totuşi, nu mă puteam hotărî s-o las singură pe soacră- mea. N-am iubit-o niciodată. Aş minţi

dacă aş afirma contrariul. Dar am respectat-o şi, ţi-am spus, o admiram pentru cerbicia ei. Dar îmi era şi milă de ea. Se spune că lacrimile uşurează. Şi este adevărat. Dar ea nu plîngea de parcă n-ar fi

putut plînge (O singură dată am văzut-o plînsă, nu plîngînd.) Şi tocmai pentru că nu plîngea pen- tru că, poate, nu putea plînge, mi-a fost milă de ea. Din acest motiv îmi amînam mereu plecarea. În definitiv, era mama lui Bucur. Mă mustra, dacă vrei, conştiinţa s-o las singură, cu durerea ei cumplită, şi pe deasupra bolnavă. (Mă refer la dure- rile de cap care o încercau din ce în ce mai des.) Îmi amînam plecarea, dar n- am renunţat o clipă la hotărîrea de a părăsi casa aceasta definitiv.

Ce-aveam să fac după aceea, nu-mi era foarte clar. Adică, nu-mi era clar dintr- un anumit punct de vedere. Nu-mi era clar în ce fel aveam să-mi cîştig existenţa, fiindcă nu voiam să mă întorc la ai mei, ca să mă hrănească şi să mă îmbrace tata. Avea el destule greutăţi cu fraţii mei mai mici. Aici, de bine de rău, existenţa îmi era asigurată fără să depind de soacră-mea. Salariul meu de învăţătoare — Inspectoratul şcolar aprobase numirea mea ca suplinitoare la şcoala din sat — cumva îmi ajungea. De ce anume trebuia să mă apuc după ce aveam să plec de aici nu ştiam. Totuşi nu- mi făceam prea multe griji. Murise atîta omenire pe front, încît o slujbă în oraşul meu natal, oricum, tot aveam să găsesc.

Nu aceasta era problema care mă

frămînta cel mai mult. Vreau să spun, nu problema existenţei materiale. Mă preocupa să ştiu ***altfel*** ce voi face. Mai precis, ce trebuia să fac spre a-mi regăsi echilibrul moral pe care pe de altă parte simţeam că, prin moartea lui Bucur, îl pierdusem definitiv.

Cît timp trăise el, cît timp îl ştiusem pe front, lectura, studiul fuseseră pentru mine un fel de evadare din prezentul care — aceasta în legătură cu Bucur — nu-mi oferea decît nelinişte şi spaimă. Evadam pregătind bibliografii, fişe, sinteze etc., de care ştiam că Bucur sigur va avea nevoie atunci cînd avea să se reîntoarcă acasă. Dar Bucur mu- rise, fusese ucis. Toată munca mea devenise inu- tilă, în mod inutil îmi iroseam timpul luni de zile. Ce trebuia să fac acum? Să reiau studiul pentru propria mea satisfacţie? Nu puteam, pur şi sim- plu, fiindcă nu-mi producea nici un fel de plăcere. Ceva totuşi trebuia să fac, fiindcă nu puteam nici să plutesc ca o frunză pe apă, la voia întîmplării. Trebuia, cît de cît, să-mi găsesc un suport moral, altfel singurătatea m-ar fi doborît şi — îmi dădeam seama — aş fi sfîrşit prin a mă sinucide.

Dar eu nu vream să ajung acolo. Sinuciderea mi se pare fapta cea mai absurdă şi faţă de sinu- cigaşi nu simt decît dispreţ. Or, dacă nu voiam să ajung pînă acolo, trebuia neapărat să-mi găsesc busola, neapărat pînă nu mă dobora singurătatea. Cum să-ţi explic? Eram singură, mai precis singurătatea îşi făcea simţită prezenţa în orice clipă, tocmai fiindcă amintirea lui Bucur era mereu vie: în mine, în jurul meu. Vreau să spun,

că îmi lipsea facultatea de a-l putea uita. Tocmai de aceea era absolut necesar să încetez de a fi aidoma frunzei care pluteşte pe apă la voia întîmplării.

Gîndurile acestea m-au frămîntat pînă într-o zi... În ziua aceea iarăşi mi-am pus întrebarea pe care de altfel mi-o mai pusesem. Pînă acuma ea su- nase aşa: „Oare ce hotărîre trebuie să iau ca să mă salvez, ca să nu ajung la sinucidere?”. De data asta m-am întrebat altfel; „Oare ce hotărîre tre- buie să iau ca să mă salvez, dar în acelaşi timp şi Bucur — dacă ar trăi — să fie mulţumit de mine?”. Răspunsul a venit imediat clar, simplu, atît de clar şi atît de simplu, încît m-a mirat că nu-mi trecuse pînă atunci prin minte: „Să merg pe drumul lui!”

Poate te-ai întrebat: de vreme ce, teoretic, împărtăşeam convingerile lui Bucur, de ce am rămas în afară, neangajată în luptă? Mai întîi, lucrul acesta nu a depins numai de mine, de voinţa mea. Ba aş zice, nu în primul rînd de mine. Dacă îţi aminteşti, atunci cînd, îngrozită de soarta lui, i-am atras atenţia că la Siguranţă se torturează, Bucur mi-a răspuns:

— Ştiu, Vari! Tu nu poţi îndura suferinţa fizică.

Ei, da! Bucur mă cunoştea mai bine decît cre-deam eu că mă cunoaşte. El şi-a dat seama că dacă m-ar fi atras în acţiune, şi pe urmă aş fi că- zut, nu aş fi găsit în mine forţa necesară ca să rezist schingiuirilor la Siguranţă. Dar aşa fusesem cîndva. Acum însă nu mai eram. Între timp se întîmplase ceva groaznic,

ireparabil: murise Bucur. Mi-l omorîseră. Acum, mi-am zis, oricît de crunte ar fi fost suferinţele care ar trebui să le îndur, nu ar putea depăşi ca intensitate pe cele cauzate de moartea lui. De aceea mă simţeam în stare să le înfrunt. Acum simţeam în mine forţa necesară de a adăuga convingerilor teoretice hotărîrea de a acţiona.

Dar cum? Ce trebuia să fac? Desigur, în pri- mul rînd să plec din Sărăcuţi. Să mă întorc în oraşul meu şi să caut pe careva din foştii lui to-varăşi. Cu alte cuvinte, se punea problema să iau legătura cu partidul sau cu cercurile antifasciste. Dar cum? Nu era de loc uşor. Legea conspiraţiei îl oprise pe Bucur să-mi dezvăluie vreun nume. Pe cei cîţiva care fuseseră în casa noastră el mi-i prezentase cam aşa: „Uite Vari, pe Luca, un bun prieten al meu". Sau: „Ea e Vari, soţia mea. Fa- ceţi cunoştinţă". Musafirul îmi strîngea mîna şi-mi spunea un nume: Ion, sau Gheorghe, sau Dan. Nume închipuite. Care erau însă cele adevărate şi unde puteau fi găsiţi aceşti oameni habar nu aveam. Totuşi, esenţialul era să plec din Sărăcuţi, să mă întorc în oraşul meu. Acolo, într-un fel sau altul, pînă la urmă, poate chiar la facultate, tot aveam să stabilesc o legătură.

Numai că a părăsi Sărăcuţii se dovedi a fi un lucru deloc uşor de realizat. Mai întîi, din cauza soacră-mi care tocmai atunci a căzut la pat. A zăcut vreo trei săptămîni. Nu a fost ceva grav. Cumva, a fost la ea o istovire a voinţei. Fără a fi paralizată nu era capabilă nici de cel mai neîn-semnat efort. Nici măcar să

vorbească nu era în stare. Timp de trei săptămîni a fost ca un copil nevolnic. Şi întocmai ca pe un copil nevolnic a trebuit s-o îngrijesc timp de trei săptămîni. Am uitat să-ţi spun, că aproape tot timpul a dormit de parcă ar fi fost supusă unei cure de hipnoterapie.

Într-o zi, s-a ridicat din pat sănătoasă de părea că nici n-ar fi fost bolnavă. S-a dus întins în grădină să plivească buruienile şi să stropească brazdele.

Două zile mai tîrziu, iarăşi s-a întîmplat ceva care m-a împiedicat să plec. L-au trimis acasă pe Vlaicu.

— Îmi amintesc precis ziua aceea, continuă Varvara. Era dimineaţa. Şi eu şi soacră-mea ne pregăteam să plecăm la şcoală. Aşa se întîmpla în fiecare dimineaţă. Plecam împreună. Soacră-mea mergea totdeauna puţin înaintea mea, înaltă, dreaptă şi călcînd apăsat cu pasul ei hotărît, bărbătesc, iar eu după ea, grăbindu-mă să nu rămîn prea mult în urmă. Nu ne vorbeam. Cîteodată se întîmpla să mă întrebe ceva fără importanţă. Îi răspundeam monosilabic, fiindcă îmi dădeam seama că, de fapt, nu simte dorinţa să stea de vorbă cu mine. Dacă totuşi întrebase o făcuse numai fiindcă în prealabil îşi pusese asta în minte şi, ca să-şi poată depăna mai departe gîndurile, era nevoie ca eu să-i răspund.

Şi, cum îţi spuneam, ne pregăteam să plecăm la şcoală. Soacră-mea a încuiat uşa de la tindă. Pluto ne-a condus pînă la poartă şi am ieşit în uliţă. Abia am făcut cîţiva paşi cînd dinspre capătul celălalt i-am văzut. I-

am observat, cred, amîndouă în acelaşi timp. Mergeau prin mijlocul drumului: Vlaicu şi însoţitorul său. Soacră-mea s-a oprit, mi-a luat braţul şi s-a rezemat pur şi simplu de mine, ca să nu cadă. Era acum palidă ca în ziua cînd aflase de moartea lui Bucur şi bărbia îi tremura uşor.

— Varvară, tu!... Varvară, tu!... Cel înalt, nu e Vlaicu?

— Da, mamă, parcă ar fi Vlaicu!

Am încremenit amîndouă locului, aşteptîndu-i. Cel înalt era, într-adevăr, Vlaicu. Însoţitorul său, mult mai scund şi mult mai în vîrstă, avea mus- tăţi tătăreşti, aproape albe. Amîndoi erau îmbră- caţi cu uniforme boţite, scoase parcă atunci de la etuvă şi peticite. Pe cap purtau bonete slinoase şi decolorate. A lui Vlaicu, ridicol de mică, abia îi acoperea creştetul capului.

Dumnezeule, cum arătau! Parcă se întorceau din prizonierat. Umblaseră mult pe jos şi erau atît de frînţi de oboseală, încît nici măcar apropierea de casă nu mai era în stare să-i insufle lui Vlaicu măcar atîta dram de energie cît era nevoie ca să poată grăbi pasul.

Dar toate acestea, în fond, nu erau decît amă-nunte aproape fără importanţă. Esenţialul, în ceea ce priveşte pe Vlaicu, era altceva. Dar nu eu, ci soacră-mea fu aceea care înaintea mea îl sesiză: esenţialul, mai precis, ceea ce te izbea la Vlaicu era mersul. Se deosebea profund de al însoţitorului său. Acesta mergea tîrîndu-şi puţin picioarele, fiindcă era obosit, dar mergea, aşa cum merg toţi oamenii.

Vlaicu, în schimb, mergea de parcă abia atunci învăţase s-o facă. Un mers rigid, mecanic, dar în acelaşi timp ezitant. Mergea aşa de parcă articulaţiile de la glezne, poate şi de la genunchi, nu funcţionau cum trebuie. Privindu-l cum se mişcă, aveai impresia că pornise abia după un mare efort, că acum nu se mai putea opri şi că, dacă l-ai împinge doar cu un deget, s-ar prăbuşi dintr-o dată. Avea în mersul său ceva din mersul unei fantoşe mecanice.

Ţi-am spus că nu eu, ci soacră-mea a fost aceea care şi-a dat mai întîi seama cît de ciudat, cît de tragic îi era mersul. Tot ea a fost aceea care a observat, înaintea mea, că Vlaicu nu numai în ceea ce priveşte mersul, dar şi psihic, nu mai era acelaşi. Şi nu e de mirare. O mamă simte şi vede în împrejurări cînd oricare alt om rămîne surd şi orb. În ceea ce mă priveşte am băgat de seamă

schimbarea abia în clipa cînd soacră-mea, care continua să rămînă agăţată de braţul meu, a strigat:

— Vlaicule!... Băiatul meu, Vlaicule!...

Şi ştii cînd a strigat aşa? În clipa cînd cei doi erau pe punctul de a trece mai departe de noi fără să ne bage în seamă. Da, chiar aşa s-a în-tîmplat. Te rog, închipuie-ţi scena: noi îi aşteptam, să se apropie. Îi aşteptam, fiindcă soacră-mea, de emoţie, nemaifiind în stare să mai facă un singur pas, se agăţase de braţul meu cu amîndouă mîi- nile. Şi iată că ei se apropie mereu, soldatul cu mustăţile tătăreşti colilii, ca un om care a stră- bătut un drum lung, Vlaicu păşind

un pic ţopăit ca o fantoşă mecanică. Iată-i la douăzeci de paşi, la zece, la mai puţin. Vlaicu nu ne vede... Priveşte undeva înainte. Ba nu, ne vede, deoarece noi, stîn- du-i în drum, atunci cînd ajunge în dreptul nos- tru, ne ocoleşte.

Abia acum soacră-mea a strigat:

— Vlaicule!... Băiatul meu, Vlaicule!...

Dar el nu s-a oprit. Parcă nu ar fi auzit. S-a oprit în schimb însoţitorul lui. O clipă ne-a cer- cetat pe amîndouă cu privirea, apoi ne-a întrebat:

— Cine sînteţi dumneavoastră?

— E mama lui, i-am explicat.

Atunci soldatul a făcut cîţiva paşi grăbiţi spre Vlaicu şi l-a apucat de braţ.

— Ian stai, măi camarade. Uite-o pe maică-ta.

Docil şi absent, Vlaicu s-a lăsat îmbrăţişat. Pri-vind peste umărul ei departe, cu ochii rătăciţi? Cu ochii numai trişti? Cu ochii rătăciţi şi trişti? Nu ştiu!

— Ce i-au făcut, om bun? întrebă soacră-mea.. ţinîndu-l pe Vlaicu strîns îmbrăţişat.

— E şocat, mamă! o lămuri bătrînul soldat.

— Ce-au făcut din el, ce-au făcut din el!

— Soarta! Blestemată mai e şi soarta omului?

— Să mergem acasă, mamă, i-am propus.

Nu l-a mai îmbrăţişat. Şi-a petrecut braţul pe după umărul lui şi am pornit spre casă. Vlaicu se lăsă condus, tot atît de docil, tot atît de absent. După ei mergeam eu şi bătrînul soldat cu mustăţi tătăreşti.

— Dar cum s-a întîmplat? l-am întrebat.

— V-am spus. A fost şocat.

— Mi-ai spus-o. Dar cum? În ce împrejurare?

— Asta nu mai ştiu. Eu fac serviciul la un spi- tal militar de zonă interioară din Bucureşti. Fac de gardă. Ca mine de bătrîni mai sînt şi alţii. M-au chemat ieri la canţelarie şi mi-au spus că va trebui să însoţesc pînă acasă pe unul ce a fost şocat, dar mai mult de atîta nu mi-au spus şi nici mie nu mi-a trecut atunci prin minte să întreb cum şi în ce împrejurare i s-a întîmplat necazul. Mi-au dat foi de drum, subzistenţă pe două zile pentru amîndoi şi am plecat încoace.

Soacră-mea mergea înainte cu Vlaicu şi mereu o auzeam căinîndu-se:

— Ce-au făcut din tine, băiatule!... Ce-au făcut din tine, tîlharii!...

Dar Vlaicu n-o auzea, n-o recunoştea. Nu mă recunoscuse nici pe mine. Pluto a sărit pe el schelălăind de bucurie, dar Vlaicu n-a schiţat nici un singur gest de mîngîiere. Ştiu eu? Poate, dacă în locul lui Pluto ar fi fost un alt cîine, de pildă Leu al lui Colţan, Vlaicu s-ar fi lăsat sfîşiat fără să încerce măcar un singur gest de apărare.

— Du-te, Pluto, du-te! În loc să te bucuri, ar trebui să plîngi, bătrînule! Uite ce au făcut tîl- harii din stăpînul tău...

A fost atunci pentru prima oară cînd soacră- mea a vorbit lui Pluto ca unui om. După aceea s-a deprins să stea de vorbă cu el mai mult decît cu mine. Ei, dacă ai fi putut-o auzi şi mai ales dacă l-ai fi putut vedea pe cîine cu cîtă atenţie o asculta, ai fi jurat că o

înţelege. Dar nu despre aceasta vreau să-ţi vorbesc. Ci despre Vlaicu, despre soacră-mea, despre mine.

Cînd Vlaicu plecase de acasă fusese un bărbat voinic, frumos, debordînd de sănătate şi, dacă vrei, de optimism. Se întorcea acum o epavă omenească. Bucur era mort, Vlaicu un neom. Doi băieţi avu- sese soacră-mea şi iată că acuma, de fapt, nu-i mai rămăsese nici unul. Dar nu plîngea. Pe fe- meia aceasta, extraordinară în felul ei, care a avut nenorocul să-şi piardă în împrejurări tragice soţul şi fiii, natura o pedepsise parcă să nu poată plînge. O bîntuia şi îi sfîrteca inima durerea, deznădejdea o tălăzuia, dar ochii ei rămîneau uscaţi, lipsiţi de izvorul lacrimilor. Nu plîngea şi nici nu se lăsa doborîtă. Eu mă uitam la Vlaicu, plîngeam, mila îmi sfîşia inima şi nu eram bună de nimic. Ea, în schimb, nu-şi pierduse capul, obişnuita energie. Nu fusese în viaţa ei infirmieră, dar instinctul ei de mamă o învăţă să devină una foarte bună. Nu- mai în cîteva minute ea intui boala lui Vlaicu mai bine decît am fost eu în stare într-o săptămînă.

Mai întîi, fiindcă amîndoi erau plini de praf — de la gară veniseră pe jos —, îl dezbrăcă de ves- ton, îi puse săpunul în mînă şi turnă apă. Vlaicu înţelese. În conştiinţa lui nu era totuşi o beznă desăvîrşită. S-a spălat cu mai puţină îndemînare decît un copil de cinci ani. Pe urmă, cînd soa- cră-mea i-a întins prosopul, l-a luat, dar n-a ştiut ce anume să facă cu el. Numai după ce a început ea să-l şteargă, a continuat singur. Una din caracteristicile bolii lui

consta în aceea că era inca-pabil pînă şi de cea mai elementară iniţiativă. Asta atunci, la început. De pildă, oricît de flămînd ar fi fost, dacă nu-i puneai lingura sau furculiţa în mînă şi dacă nu-l ajutai de cîteva ori s-o ducă la gură, putea să stea în faţa farfuriei pline, fără să-i vină în minte ce trebuie să facă spre a-şi potoli foamea.

După ce i-a văzut spălaţi pe amîndoi, soacră- mea i-a poftit la masă.

— V-o fi foame, bieţii de voi! se adresă bătrî- nului soldat.

— Ne este, mamă, cum să nu ne fie. De la spi- tal ne-au datără hrană rece. Nişte slănină şi nişte pîine. Slănina era cam rîncedă şi sărată potroacă, iar pîinea, pesmete nu pîine, dar decît să-ţi chio- răie maţele de foame tot mai bine să ai cu ce să ţi-o potoleşti. Numai că în tren, trudit cum eram, am adormit. Cînd m-am trezit, ia sacul de merinde de unde nu-i. Îl şterpelise careva. Dar nu mi-a părut rău. Mi-am zis: dacă ăla s-a lăcomit la me- rindea unui soldat, apăi trebuie că a fost tare flămînd.

Soacră-mea le-a pus mîncarea dinainte. Vlaicu se uita la farfurie, nările adulmecau aroma, după ochi se cunoştea cît de foame îi este, dar să pună mîna pe lingură nu-i venea. A început să mănînce, să înfulece, abia după ce soacră-mea i-a arătat ce trebuie să facă.

Spuneai că, atunci cînd i s-a întîmplat nenoro-cirea, Vlaicu şoptea într-una ceva de neînţeles şi că mereu îşi ştergea fruntea cu dosul palmei. Cînd ni l-au trimis acasă tăcea tot timpul. În schimb, continua să-şi şteargă mereu şi mereu fruntea. Gestul era atît de mecanic, atît

de uniform, şi atîta se repeta la nesfîrşit, încît, la început, evitam să-l privesc, fiindcă, pur şi simplu, mi se făcea rău. Dar m-am obişnuit repede. M-am obişnuit şi am pre- luat atribuţiile de infirmieră de la soacră-mea. Ea a acceptat, poate fiindcă şi-a dat seama că în unele privinţe mă pricepeam mai bine decît ea.

— Iertaţi-mă că vă întrerup. Bine, v-aţi transformat în infirmieră, dar dumneavoastră sau mama lui n-aţi consultat un specialist ca să vă convingeţi dacă există sau nu şanse de vindecare?

— Cum îţi poţi închipui că n-am făcut-o? L-am dus la Bucureşti, la un psihiatru, cel mai bun. La profesorul Răducanu. Cred că ai auzit de el. L-a consultat, l-a internat la el în clinică pentru di- verse analize. Rezultatul? Profesorul ne-a explicat — mie şi soacră-mi — că nu este exclus ca după un oarecare timp să-şi revină. Ne-a mai spus că ar putea fi mai categoric în ceea ce priveşte posibilitatea vindecării dacă ar cunoşte cauza şocu- lui. În privinţa aceasta însă noi nu ştiam nimic. Am aflat de la dumneata. Şi abia acum încep să-mi explic unele lucruri care atunci mi se păreau de neînţeles.

Ne-am întors de la Bucureşti cu unele recomandări în ceea ce priveşte alimentaţia, cu medica- mente şi cu ceva speranţe. Ca să fiu sinceră, speranţele le-a monopolizat pe toate, soacră-mea. În ceea ce mă priveşte, abia după consult am devenit cu adevărat sceptică.

Mult timp Vlaicu continuă să nu ne recunoască. Dacă îl strigam, numele nu-i spunea nimic. Dacă îi vorbeam, nu ne

auzea. Ca să-i atrag atenţia că mă adresam lui, trebuia să-i pun mîna pe umăr. Se uita atunci la mine cu ochii lui buimaci. Nu mă înţelegea, deşi de auzit, auzea. Dar se părea că undeva, în bezna din el, se rătăcise definitiv noţiunea ***vorbire***. E posibil că pentru el cuvintele erau doar nişte sunete venite dinafară, lipsite de orice fel de semnificaţie, cum poate lipsite de orice semnificaţie i se păreau lătratul lui Pluto, măcăi- tul raţelor, cîntecul cocoşului şi toate celelalte zgomote care îl invadau din lumea de afară. Faptul că nu vorbea putea să însemne că uitase sensul cuvintelor sau, dacă vrei, că uitase, cu desăvîrşire, vocabularul. Dar tot aşa de bine putea să însemne că îşi pierduse pur şi simplu graiul. Adevărul nici astăzi nu ştiu care a fost.

...Şi zilele treceau. Fără să observăm nici cea mai mică ameliorare în starea lui. Atîta doar: că, treptat, ochii, întrucîtva, începură să înlocuiască graiul. Aşa, spre pildă, urmărindu-i privirea vag concentrată am descoperit că îi place să stea în- tr-un fotoliu la fereastră şi să privească soarele cînd apune.

De altfel, în general, îi plăcea să stea la fereas- tră. Îmi dădeam seama dacă un lucru îi făcea sau nu plăcere, dacă îl impresiona cît de cît ceva sau îl lăsa impasibil, după luminiţele care se aprindeau şi se stingeau în privirile lui. Luminiţele consti- tuiau limbajul lui, bineînţeles unul tare rudi- mentar.

Cînd îl luam de mînă şi-l duceam pînă la foto- liu se aprindeau luminiţele. Stătea acolo ore în- tregi. Se vedea de acolo uliţa, apoi şoseaua naţio- nală şi

panorama dezolantă a jumătate din sat. (Spun dezolantă pentru că acum optsprezece ani în Sărăcuţi nu existau decît şase case zidite din cărămidă şi acoperite cu tablă sau olane: primăria, şcoala, postul de jandarmi, casa primarului şi încă două ale unor chiaburi. Toate celelalte erau ridicate din chirpici şi acoperite cu stuf. Astăzi, pe puţin, jumătate din case sînt noi.)

Vlaicu stătea la fereastră şi privea. Dar oare vedea ceva? Vedea autocamioanele care treceau din cînd în cînd pe şoseaua naţională? Vedea oare vitele costelive cînd se întorceau seara de la păşune? Vedea oare ţîncii care se jucau în praf? Vedea el toate cîte se întîmplau pe uliţă sau în curţile oame-nilor? După privirea ochilor săi, năucă, somnambu-lică, se părea că nu. Dar atunci de ce se aprindeau luminiţele în ochii lui ori de cîte ori îl duceam să stea la fereastră? Sau poate mă înşelam şi numai mi se părea că se aprind?

Aşa mă întrebam atunci. Dar astăzi ştiu pre- cis că nu mă înşelam. Astăzi ştiu precis că în bezna de sub frunte-i, anumite licăriri se încăpă- ţînau să nu se stingă. Sau poate, invers, unele li-căriri abia începeau să se aprindă? Cred că mai curînd aceasta este explicaţia. Fiindcă pe măsură ce zilele treceau luminiţele din priviri începură să se aprindă şi atunci cînd o vedea pe soacră-mea sau cînd mă vedea pe mine.

— Vlaicule, băiete, sînt eu, mama! îi vorbea ea deznădăjduită. Nu mă recunoşti?

Vlaicu nu-i răspundea. Se uita numai la ea cu ochii lui haotici şi în ei se

aprindeau şi se stin- geau luminiţele, în timp ce cu mîna îşi ştergea mereu şi mereu fruntea.

— Sînt mama! Ea e Varvara, asta e casa noa- stră, casa ta, măi băiatule drag şi nenorocit, stă- ruia soacră-mea cu un fel de încăpăţînare deznădăjduită.

Dar minunea nu se întîmpla. Vlaicu rămînea mut. Speranţa că îl va auzi răspunzînd: ştiu că tu eşti mama, ştiu că ea este Vari, se risipea.

Luminiţele i se mai aprindeau în priviri atunci cînd vedea soldaţi. Şi de acolo, de la fereastră, se întîmpla nu de puţine ori să-i vadă. Erau soldaţi veniţi în permisie sau soldaţi care, trimişi fiind în vreo delegaţie, se abăteau pe acasă pentru cîteva ore. Cu toate acestea, în afară de luminiţele care se a- prindeau şi se stingeau, nimic altceva prevestitor de mai bine.

Luminiţele i se aprindeau şi atunci cînd mă ve- dea citind. Se uita la mine, la carte cu ochii lui haotici, parcă se străduia să înţeleagă ce legătură există între mine şi obiectul pe care îl ţin în mînă. Într-o zi i-am zis:

— Vlaicule! asta este o carte.

Şi i-am pus-o în mînă. A luat-o, a sucit-o pe toate părţile.

— Deschide-o! l-am îndemnat.

Nu m-a înţeles sau, dacă da, pesemne că nu ştia ce înseamnă a deschide o carte. I-am deschis-o.

— Citeşte! E o carte foarte frumoasă, l-am îndemnat, deşi raţional, ceea ce făceam mi se părea absurd.

Vlaicu îşi trecu palma peste textul tipărit ca şi cînd ar fi vrut să pipăie semnele negre. Dar fiindcă nu le simţi

asperitatea, continuă să mîngîie pagina pînă cînd scăpă din mînă cartea. Nu se plecă s-o ridice. De altfel sînt convinsă că în clipa următoare şi uitase de ea.

Am ridicat-o şi am început să citesc tare. Din cînd în cînd mă uitam pe furiş la el. Privea afară pe fereastră cu ochii de totdeauna şi neobosit îşi şter- gea fruntea cu dosul palmei. Fusese doar o speranţă repede spulberată. Nu descopeream nici un fel de indiciu care să mă facă să cred că lectura îl inte- resa măcar cît de cît.

Ei, dar cîte asemenea metode n-am încercat. Dar nimic. Şi aşa trecură zilele fără ca în starea sa să survină vreo îmbunătăţire vizibilă. Pînă într-o după-amiază. Mai degrabă pînă într-un amurg,

Vlaicu stătea în fotoliu la fereastră şi privea cum apune soarele. Eu citeam. Soacră-mea torcea nişte lînă.

Şi deodată am auzit:

— Mamă, ce frumos apune soarele!

Vorbise Vlaicu. Soacră-mea s-a făcut dintr-o dată palidă şi i-au dat lacrimile. Ea, care n-a plîns nici cînd a primit cele mai cumplite lovituri, acum lăcrima. Scăpase furca şi mîinile îi zăceau în poală, parcă fără viaţă. Eu eram atît de uluită şi atît de bucuroasă, încît încremenisem pur şi simplu.

Şi de data asta soacră-mea se dovedi aceeaşi femeie energică şi plină de tact. Cu o voce care nu trăda lacrimile — Dumnezeu ştie de unde găsea ea atîta putere — îi răspunse:

— Acum, la început de septembrie,

toate apusurile sînt frumoase, băiatule.

— Dar răsăriturile, mamă?

— Răsăriturile sînt şi mai frumoase. Ai să vezi mîine dimineaţă.

Vlaicu vorbise fără să se uite la noi. Privea pe fereastră soarele care apunea dincolo de orizont. Privea cu braţele cruce la piept, ca şcolarii, cu un fel de zîmbet trist în colţul gurii, aplecat puţin înainte, vrînd parcă să nu piardă ceva din măreţia spectacolului.

— Şi tu, Vari, ce faci?

— Nimic deosebit, Vlaicule. Ce-am făcut totdeauna. Doar ştii!...

— Mamă...

— Da, băiatule.

— Am fost tare bolnav, aşa-i?

— Acuma eşti sănătos.

— Mamă, tu ştii că eu am fost mort?

Iarăşi ni s-a strîns inima la amîndouă.

— Ai fost numai bolnav, dragul meu.

— Mamă, am fost mort. Îţi spun că am fost mort, se îndîrji el. În ce lună sîntem azi? În ce an?

— Sîntem la începutul lunii septembrie din a- nul 1944.

— Septembrie... Va să zică au trecut numai trei luni! Războiul s-a terminat, Vari?

— Într-un fel s-a terminat. Antonescu şi clica lui au fost arestaţi şi acum armata noastră luptă alături de ruşi ca să elibereze ţara de nemţi.

— Adevărat? se bucură, dar cu îndoială.

— Adevărat!

— Şi toate astea s-au întîmplat numai în trei luni... cît timp am fost mort!

Nu i-am răspuns: nici eu nici soacră-mea. Amîn- două simţeam şi gîndeam acelaşi lucru: că ne-am bucurat prea

devreme, că încă nu era definitiv vindecat.

— Ce straniu e apusul ăsta de soare! Apoi imediat, cu reproş parcă: eu ştiu ce gîndiţi voi, mamă, Vari.

— Nu avem timp acum să ne gîndim, băiatule. Acum doar ne bucurăm.

— Adineauri, cînd v-am spus că trei luni am fost... mort, voi v-aţi gîndit: bietul de el! Are mintea încă rătăcită. Dar să ştiţi! Nu aveţi motiv de nelinişte. Fiindcă acuma sînt deplin sănătos. Ceea ce eu numesc moarte, voi o numiţi boală. Adică şi medicina tot aşa o numeşte. Un om moare numai atunci cînd survine moartea fizică? Dar oare nu există şi o altfel de moarte? Atunci cînd conştiinţa se întunecă, atunci cînd dă acolo năvală bezna deplină? Ce am făcut eu în aceste trei luni? Nu ştiu nimic! Nu păstrez nici o amintire. Ce s-a întîmplat cu mine în clipa cînd mi-am pierdut cunoştinţa? Cum am ajuns acasă? De cît timp sînt aici? Nu ştiu. Nimic nu ştiu din toate acestea. Trei luni de zile am trăit în nefiinţă, fiindcă n-am mai avut conştiinţă. Adică în moarte.

Între timp soarele apusese. A plecat de la fe-reastră şi a ieşit în curte. L-am auzit vorbind cu Pluto. Pe urmă, dînd bineţe peste gard unei vecine. Eu şi soacră-mea, complice, îl urmăream cu privi-rea, ascunse înapoia perdelelor. Ca să nu ne observe, ca să nu se jeneze. Acum iarăşi ne bucuram. Ne bucuram de fiecare lucru pe care-l făcea şi care constituia pentru noi o dovadă că îşi revenise. A scos o găleată de apă din fîntînă şi a turnat-o în jgheabul unde se adăpau vitele. A luat un tîrn şi a început să

măture bătătura. Nu s-a întors în casă decît atunci cînd s-a întunecat de tot.

— Mi-e foame, mamă.

— Ţi-e poftă de ceva, draga băiatule?

— Parcă aş mînca nişte jumări de ouă.

A mîncat cu poftă. Dar tot timpul a fost cu gîn- dul dus. După aceea, iarăşi s-a dus să stea în foto- liu şi să privească noaptea prin fereastra deschisă.

— Culcaţi-vă. Eu am să mai rămîn un pic. Voi nu ştiţi ce înseamnă să priveşti, noaptea, cerul, stelele şi să fii conştient că faci aceasta. Să-ţi spui: ce noapte minunată, şi să fii conştient că e într-a- devăr o noapte frumoasă.

Soacră-mea a mai stat puţin, pe urmă, istovită de emoţie şi bucurie, s-a dus să se culce. Am intrat şi eu aici la mine, deşi nu-mi era somn. Am des- chis o carte să citesc. Dar n-am izbutit. Eram bucuroasă că Vlaicu îşi revenise. Mă bucuram mai ales pentru soacră-mea. Pierduse un fiu, dar îl regăsise pe celălalt.

„Mai rămîn cîteva zile — mi-am spus — şi după aceea plec”.

Pe urmă am adormit. Dimineaţa cînd m-am scu- lat — mă obişnuisem să mă scol tare de dimineaţă, aşa cum face toată lumea la ţară — l-am găsit pe Vlaicu dormind în fotoliu. Oricît m-am ferit să nu fac zgomot, tot s-a trezit.

— Uită-te că m-a furat aseară somnul şi am dormit toată noaptea în fotoliu. Bună dimineaţa, Vari.

Era duminică. Mai ales duminica soacră-mea era nelipsită de la cimitir.

— Vlaicule, mă duc la cimitir, la Bucur. Vrei cumva să vii şi tu?

— Cum, la Bucur? întrebă el cu vocea

un pic alterată.

I-am explicat. El ascultă cu vădită emoţie, pe urmă făcu ceva care mă înduioşă pînă la lacrimi.

Se duse la maică-sa, îi luă mîna, i-o sărută şi apoi dădu să iasă din odaie. În prag se întoarse şi spuse:

— Mamă, să mă ierţi, dar am să mă duc altă dată. Astăzi du-te singură.

Şi ieşi. Soacră-mea privi lung după el, apoi murmură mai mult pentru sine:

— Ce se întîmplă cu el? Ceva îl frămîntă. Ceva nu este aşa cum trebuie să fie.

— Crezi? M-am îndoit.

— Îl cunosc mai bine. E doar băiatul meu.

— Desigur!

Vorbise cu ton arţăgos de parcă cineva ar fi contestat aceasta.

În zilele următoare, i-am dat dreptate soacră-mi. Într-adevăr, ceva nu era în regulă. De pildă am observat că lui Vlaicu nu-i plăcea ca în prezenţa sa să se vorbească de Bucur. Cînd cineva dintre noi aducea vorba despre el, Vlaicu încerca să dea o altă turnură discuţiei sau, de multe ori, sub un pretext oarecare, părăsea încăperea.

— Ai observat, mamă? Lui Vlaicu nu-i place să se vorbească în prezenţa sa de Bucur.

— Am observat!

— Şi? Dumneata care-l cunoşti mai bine, cum îţi explici?

— Nu-mi explic în nici un fel.

Nici eu nu-mi explicam. De aceea o şi întreba-sem. Dar partea ciudată în purtarea lui Vlaicu era că, deşi nu-i

plăcea să audă vorbindu-se de Bucur, totuşi, în fiecare zi se ducea la cimitir. Acum erau doi care aveau grijă de mormîntul lui. Ciudat mai era şi faptul că evita să se ducă împreună cu mamă-sa sau să se întîlnească acolo cu ea.

Curioasă să aflu ce face la cimitir atîtea ore, în- tr-o zi l-am urmărit. Cum a ajuns, s-a aşezat pe bancă şi, scufundat în gînduri, cu coatele pe genunchi şi cu bărbia sprijinită în palme a rămas în poziţia aceasta mai bine de-o oră. Şi aşa cum stătea, imobilitatea îndurerată a feţei, dar mai ales ochii haotici îmi amintiră de celălalt Vlaicu, de cel bolnav. Mi-am simţit sufletul crispîndu-se de nelinişte şi îndoială: oare se vindecase cu totul? Nu cumva, după o efemeră revenire, bezna avea din nou să-i întunece conştiinţa?

Şi fiindcă îndoiala şi neliniştea creşteau şi deoarece nu izbuteam să-mi mut privirea de pe chipul împietrit, am închis ochii. Cînd i-am deschis, Vlaicu nu mai era. Plecase. Am plecat şi eu, dar pe alt drum, cel mai lung, ca să nu ne întîlnim la ieşire.

Poate că te vei fi întrebînd de ce nu am mai trecut atunci pe la mormîntul lui Bucur sau poate te vei fi întrebînd dacă obişnuiam să mă duc acolo des. Ei, bine, află că nu. Nu mă duceam decît nu- mai la anumite ocazii atunci cînd nu era posibil să lipsesc: parastase, pomeni. Nu mă duceam fiindcă, pur şi simplu, nu simţeam nevoia. Acolo, sub pă- mînt, nu mai era Bucur. Erau doar osemintele aceluia care fusese Bucur. De ele nu aveam nevoie, sau, dacă vrei, nu aveam nevoie de ceva din afară de mine ca să-i

perpetuez amintirea. Amintirea lui era în mine vie, de neşters, şi aşa va rămîne pînă la capătul zilelor mele. Cultul morţilor are drept scop perpetuarea amintirii strămoşilor, a vitejiei, eroismului lor. Pentru mine un cult al lui Bucur mi se părea ceva cu totul formal şi lipsit de sens, tocmai fiindcă el trăia în mine.

Cînd am ajuns acasă, Vlaicu se întorsese de mult. L-am găsit meşterind nu mai ţin minte ce la co- teţul lui Pluto. Nu mai avea trăsăturile împietrite şi nici ochii haotici, aşa cum arătase la cimitir. Am răsuflat cumva uşurată. Vlaicu, chiar dacă nu era definitiv vindecat, în orice caz mergea spre o grabnică însănătoşire.

Totuşi, mult timp după aceea, m-a urmărit chi- pul lui din cimitir. Atunci parcă peste faţa cea adevărată i s-ar fi pus o mască a durerii.

— Unde ai fost, Vari? mă întrebă fără să se o- prească din lucru.

— M-am repezit pînă la şcoală. Dar tu ce-ai făcut?

— Eu? M-am plimbat puţin. Acum repar coteţul ăsta al lui Pluto. Dar cred că va trebui zilele astea să-i meşteresc un altul. Să-l găsească iarna în casă nouă.

Ascundea totdeauna cînd se ducea la cimitir. La fel făcu şi acum. De ce? Nu ştiu! Era şi aceasta una din ciudăţeniile lui. Dar ceea ce mă surprindea cel mai mult — şi pe soacră-mea de asemenea — era faptul că Vlaicu devenea ciudat numai atunci, cînd, într-un fel sau altul, era vorba de Bucur.

Varvara se ridică şi se duse pînă la scrin unde, pe o tăviţă, se găseau o carafă cu apă şi un pahar. Umplu paharul şi bău conţinutul dintr-o răsuflare. Pe urmă dădu perdeaua de-o parte şi se uită afară.

— Pînă într-o oră se va lumina! mă anunţă.

— Şi atunci ce facem? Am întrebat-o, gîndin- du-mă că nu va avea timp să termine de povestit totul.

Dar ea nu înţelese sensul întrebării mele:

— Cum ce facem?

— Mai aveţi bănuiesc, mult de povestit. Ce fa-cem, dacă nu terminaţi?

— Nu. Sper că nu mă va prinde lumina zilei aici în camera dumitale. Fiindcă mult nu mai am de povestit.

— Înainte de a continua, aş vrea să vă întreb ceva. Pe Vlaicu l-au trimis de la spital ca reformat sau numai în concediu medical?

— Ca reformat.

— Atunci cum a ajuns pe front?

— Tocmai despre asta voiam să-ţi povestesc. E, de altfel, singurul sau aproape singurul lucru pe care trebuie să-l mai afli.

De multe ori mă întreb dacă nu cumva faptul că Vlaicu a ajuns a doua oară pe front mie mi se datoreşte. Mă întreb şi cîteodată înclin să cred că da. Dar numai cîteodată. De cele mai multe ori îmi spun că, şi în cazul cînd nu i-aş fi pus întrebarea

pe care ai s-o afli imediat, el tot ar fi

plecat. Poate eu numai am contribuit ca să se decidă cu un ceas mai devreme.

Dar să-ţi povestesc. Era într-o după-amiază. Soacră-mea lipsea de acasă. Mi se pare că se dusese la cimitir. Vlaicu de asemenea era plecat. Imediat după 23 August dumneata unde te aflai?

— Pe front.

— Totuşi, probabil ai auzit sau ai citit cum mergeau lucrurile prin satele noastre. Se înfiinţau comitete ţărăneşti de luptă, slugile lui Antonescu erau înlăturate din fruntea satelor, şi în locul lor erau puşi alţii, oameni săraci şi cinstiţi, aleşi la adună- rile obşteşti. Bineînţeles că nici sărăcuţenii nu au stat cu mîinile la piept. Şi la noi a luat fiinţă un comitet ţărănesc de luptă, şi la noi s-a pus problema înlăturării primarului. Oamenii luau parte în număr mare la adunările convocate în primul rînd de partidul comunist. După ce o asemenea adunare lua sfîrşit, discuţiile erau continuate, afară, pe uliţa mare a satului în grupuri, grupuri. Deşi de fiecare dată susţinătorii partidelor istorice erau puşi la punct de către vorbitori — în cele mai multe ca- zuri muncitori de la oraş — după aceea, în discu- ţiile restrînse pe grupe de pe uliţă, din nou în- cercau să zăpăcească minţile oamenilor cu propa-ganda lor obişnuită, bazată pe minciună, calomnii şi zvonuri alarmiste. Mereu însă erau dovediţi şi siliţi să abandoneze disputa.

Vlaicu era nelipsit de la toate şedinţele. Era, de asemenea, nelipsit şi de la discuţiile care se purtau pe uliţă. De luat cuvîntul însă, nu-l lua niciodată. Se mulţumea să asculte numai. Dacă i se

cerea să-şi spună părerea, ridica din umeri, şi, parcă ruşinat, pleca imediat să se ataşeze altui grup. Nu se întorcea acasă decît atunci cînd pînă şi ultimii oameni se împrăştiau pe la casele lor.

În după-amiaza de care ţi-am vorbit, Vlaicu plecase în sat să afle, cum spunea el, „ce mai pun oamenii la cale". Eu stăteam aici la mine în ca-

meră şi mă gîndeam că, întrucît Vlaicu era vinde- cat sau aproape vindecat, nu mai exista nici un motiv ca să-mi amîn plecarea. Ca şi cînd mă hotă- rîsem să plec a doua zi, am început să-mi strîng unele din lucruri într-un geamantan. Tot căutînd prin şifonier, am dat de un pulover pe care mi-l făcuse cadou Bucur. Fusese primul lui dar. De obicei, nici eu nu plîng uşor. Dar atunci am izbucnit în hohote. Am dat frîu liber slăbiciunii poate fiindcă mă ştiam singură în toată casa.

N-am auzit paşii, şi nici uşa cînd s-a deschis. L-am auzit doar întrebîndumă:

— De ce plîngi, Vari?

Am încercat să mă stăpînesc, dar n-am izbutit.

— Niciodată n-am să-l pot uita pe Bucur! I-am răspuns printre suspine. De aceea plîng, Vlaicule.

— Nu, Vari. Totul, cu timpul, se uită! Apoi imediat: sau aproape totul.

Şi, oftînd, s-a aşezat pe marginea patului.

— Nu-i adevărat. Tu nu şti cum l-am iubit, cum îl mai iubesc încă. Mi l-au ucis!... Tu, Vlaicule, unde erai cînd l-au împuşcat?

Nici eu nici soacră-mea nu-i pusesem

vreodată această întrebare. La început, imediat după ce şi-a revenit, ca să nu-i facem cumva rău, pe urmă fi-indcă observasem că nu-i place să-i amintim de Bucur.

Dar întrebîndu-l, uitasem de aceasta. Întrebarea a ţîşnit, pur şi simplu, fără voia mea.

— Află, Vari, că am fost de faţă cînd l-au împuşcat!

Parcă ar fi vorbit altcineva, atîta de schimbată îi era vocea. Abia acum mi-am amintit că nu-i făcea plăcere să i se amintească de Bucur.

— Iartă-mă că ţi-am pus o asemenea întrebare.

El, ca şi cînd nu m-ar fi auzit, repetă:

— Da, da, am fost de faţă cînd l-au împuşcat. Eram în front cu ceilalţi, chiar în primul rînd. Îţi dai seama de toată grozăvia? Eu, fratele lui, am

fost de faţă atunci cînd l-au legat la ochi... Atunci cînd bestia de locotenent a ridicat batista... cînd a lăsat-o în jos... Cînd au tras... Cînd o picătură din sîngele lui mi-a stropit fruntea... Mă auzi, Vari? Cînd o picătură din sîngele lui mi-a stropit frun- tea...

— Cum? V-a spus că o picătură din sîngele lui Bucur i-a stropit fruntea? am întrerupt-o, nevenin- du-mi să cred ceea ce auzeam.

— Da, aşa mi-a spus. Dar de ce te miri?

— Fiindcă lucrul acesta nu a fost posibil. Bucur se afla la o depărtare de noi de circa treizeci de metri. Or, de la o asemenea distanţă... Şi apoi nu a fost posibil şi din alt motiv. Ulterior am aflat

că cinci din cei şase jandarmi au tras în aer. Aceasta înseamnă că doar glontele unuia — care o fi fost acela — la nimerit drept în inimă. Aşa că în nici un caz nu avea cum să ajungă sîngele pînă la el.

— Totuşi Vlaicu aşa mi-a spus. Mi-a explicat că în clipa cînd a simţit pe frunte picătura caldă de sînge, a leşinat. Ce s-a întîmplat după aceea nu-şi mai amintea. A fost — spunea el — mort, pînă în ziua cînd şi-a revenit, aici, acasă.

— Vă repet, este exclus ca o picătură din sîngele lui Bucur să-l fi putut stropi pe frunte. Cu desă-vîrşire exclus. Nu a fost o picătură de sînge, ci sigur o picătură de ploaie. V-am povestit că, tocmai în clipa cînd armele au detunat, a început să plouă. Şi Vlaicu, în starea în care se găsea atunci, fără îndoială a crezut că e o picătură de sînge. Şocul a fost atît de puternic, încît i s-a întunecat conştiinţa. Aceasta este, cred, singura explicaţie plauzibilă. Abia acum îmi explic de ce, cît timp a fost bolnav, cu o regularitate de ceasornic, mereu şi mereu, şi-a tot şters fruntea cu dosul palmei.

— Da, ai dreptate. Raţional, explicaţia lui Vlaicu în nici un caz nu poate fi acceptată. Dar e uluitoare maşinăria asta omenească. Cît timp a fost bolnav toate antenele cu lumea dinafară au fost rupte. Întrerupte sau deviate i-au fost pînă şi necesităţile imediate ale vieţii. Şi cu toate acestea, el, care nu era în stare să-şi dea seama cînd îi este foame, de pildă, ceva totuşi simţea. Simţea cum îl arde pe frunte picătura de sînge. Dar nu numai că o sim- ţea. Era chiar în stare să

reacţioneze: să vrea s-o şteargă cu dosul palmei. Închipuita picătură de sînge de pe frunte!

Cîteva minute, Varvara parcă uită să mai vorbească. Pe urmă, şi mai istovită, reluă firul povestirii:

— Şi cînd am simţit pe frunte picătura de sînge — a continuat Vlaicu — picătura caldă, fierbinte de sînge, mi-am pierdut conştiinţa. Am murit atunci, Vari, şi am înviat abia aici, acasă, după ce m-au trimis cu însoţitor de la spital.

— Mult trebuie să fi suferit! l-am compătimit.

— Cînd?

— Tot timpul, pînă ţi-ai revenit.

— Nu. N-am suferit, fiindcă un om mort nu suferă. Am suferit pînă a nu muri şi sufăr de cînd am reînviat.

— Din ce motiv suferi acuma, Vlaicule?

Nu mi-a răspuns. S-a uitat la mine cu o privire care mi-a reamintit de celălalt Vlaicu, de Vlaicu cel bolnav, pe urmă mi-a luat mîna, mi-a sărutat-o şi a părăsit încăperea fără nici un cuvînt.

Am fost surprinsă, fiindcă niciodată nu se mai întîmplase să-mi sărute mîna. Ţinînd seama de sta-rea în care se afla, purtarea lui nu ar fi trebuit să mă mire. Vreau să spun că nu ar fi trebuit să mă mire, că, despărţindu-se de mine, contrar obiceiului, a ţinut să-mi sărute mîna. Nimic nu mă împiedica să calific gestul drept încă una din ciudăţeniile lui. Dar vezi, eu am ştiut, am simţit — sînt şi astăzi convinsă — că nu mi-a sărutat mîna din politeţe, ci că a fost o reacţie spontană la întrebarea pe care i-o pusesem. Te gîndeşti poate: ce înseamnă că ***am ştiut? Cum*** de am ştiut? Sau

pe ce se bazează convingerea de astăzi? Pe faptul că şi într-o altă împrejurare Vlaicu a reacţionat tot atît de bizar. Dacă îţi aminteşti, atunci cînd soacră-mea i-a cerut s-o însoţească la cimitir el tot i-a sărutat mîna şi imediat după aceea, tot la fel s-a grăbit să plece, aş zice să fugă.

— Iarăşi vă întrerup. Dumneavoastră ce credeţi? Ce interpretare daţi acestui fapt? De ce a ţinut să vă sărute mîna? De ce într-o împrejurare similară a simţit nevoia să sărute mîna mamei sale?

— Nu ştiu!

Răspunsul sună atît de fals, încît numai un prost ar fi putut-o crede. Varvara avea o explicaţie, dar nu voia să mi-o împărtăşească. Acum, pentru prima dată de cînd începuse să povestească, nu mai era sinceră cu mine, pentru prima dată ceva voia să ascundă sau să se ascundă de mine.

— Poate n-a fost decît o ciudăţenie.... repetată? am sugerat dinadins ca să mă conving dacă minte.

— Ai dreptate. Cred că ai dreptate! În definitiv, e mult mai plauzibil să presupunem că în amîndouă cazurile a fost doar vorba de o ciudăţenie.

Se prinsese, şi de aceea nu m-am lăsat:

— Ce anume vreţi să ascundeţi de mine?

— Să ascund de dumneata? De unde ai mai scos-o?

Dar vocea îi era nesigură.

— Pînă acuma aţi fost sinceră. Mi-aţi povestit, din proprie iniţiativă, nu numai despre Bucur, des-pre Vlaicu, dar şi despre o mulţime de lucruri care vă privesc direct pe dumneavoastră. Şi, în cazul acesta, de ce să puneţi capăt

sinceritățiitocmai acum cînd nu mai aveţi mult de povestit?

— În definitiv, ce vrei să ştii?

Întrebarea sună aproape caraghios, nici eu nu ştiu de ce. Poate fiindcă, nefiind învăţată să mintă, nu se pricepea cum să iasă acum din încurcătură.

— Nimic altceva decît să fiţi sinceră cu mine, ca şi pînă acum.

— Şi nu sînt?

— Aţi fost pînă în clipa cînd v-am pus întreba- rea: ce interpretare daţi pornirii spontane a lui Vlaicu de a vă săruta mîna. Mi-aţi răspuns că nu ştiţi. Şi nu aţi fost sinceră.

Se gîndi o clipă, apoi resemnîndu-se:

— Într-adevăr, nu am fost sinceră. Uite, îţi spun cinstit, nu am fost sinceră. Dar ştii de ce? Fiindcă nu am convingerea că interpretarea pe care am dat-o gestului, în cele două împrejurări cunoscute, corespunde adevărului. Şi în cazul acesta, de ce să impietez asupra memoriei lui Vlaicu?

— Vreţi să spuneţi că interpretarea pe care aţi dat-o aruncă o lumină urîtă asupra lui?

— Da!

— De vreme ce aţi făcut jumătate din drum, nu văd de ce nu aţi mai face şi cealaltă jumătate.

— Fie! Cred că ai dreptate. Şi apoi dacă n-am să-ţi spun, teamă mi-e că eşti în stare să imaginezi cine ştie ce infamie la adresa lui Vlaicu. Ei, bine, află că, deşi nu am nici un motiv concret, cred că, într-un fel sau altul, Vlaicu a fost vinovat de moar-tea lui Bucur.

Îmi dădu această explicaţie după ce în prealabil îmi spusese că s-a hotărît să

vorbească numai din teamă ca nu cumva eu, cu imaginaţia, să brodez cine ştie ce infamie la adresa lui Vlaicu. Dar dacă era vorba de o infamie, oare exista alta mai mare decît a-l bănui că „într-o formă sau alta" fusese vinovat de moartea lui Bucur?

Şi totuşi, în clipa cînd Varvara mi-a împărtăşit bănuiala ei, imediat mi-am adus aminte de noaptea cînd Bucur a fost arestat. Mai precis, mi-am adus aminte cum, trezindu-mă din somn, l-am văzut şuşotind nu ştiu ce cu Vlaicu, la o oră cînd Bucur de mult ar fi trebuit să fie la punctul de comandă al batalionului.

Nu i-am spus însă nimic Varvarei.

— Da, este posibil. De altfel, chiar şocul puternic pe care l-a suferit face plauzibilă explicaţia dumneavoastră. Dar dacă presupuneţi că Vlaicu a fost într-un fel sau altul vinovat de moartea lui Bucur, poate că mă puteti lămuri şi în ce a constat vina lui?

— Asta în nici un caz! Dumneata nu găseşti nici o explicaţie?

— Eu? Nici nu am avut cînd să mă gîndesc. În orice caz, nu cred că poate fi vorba decît, cel mult, de o vină involuntară, indirectă.

— Fără îndoială.

— Mda.... Şi pe urmă ce s-a mai întîmplat?

— O săptămînă mai tîrziu, Vlaicu a plecat pe front. Stai să vezi cum s-a întîmplat.

Îmi amintesc precis. Era într-o seară. Mă întorsesem abia atunci de la oraş. Fusesem chemată la Inspectoratul şcolar în legătură cu nişte acte care mi se ceruseră. Cînd am intrat în casă, i-am

găsit pe maică-sa şi pe el în camera de alături. Vlaicu stătea în fotoliu la fereastra deschisă şi privea ce- rul. Chiar după ce se însănătoşise, fotoliul din faţa ferestrei deschise continua să fie locul său preferat. Soacră-mea torcea. Fiindcă ea aşa înţelegea să se odihnească: lucrînd.

Cînd m-a văzut intrînd pe uşă, Vlaicu, mai înainte de a apuca să dau bună seara, mi-a spus:

— Bine că te-ai întors. Te aşteptam.

— Bună seara mai întîi! Şi acuma poţi să-mi spui de ce m-ai aşteptat.

Răspunsul nu veni imediat. Abia după ce se scurseră cîteva minute, cuvintele fură rostite cu multă sfiiciune, aş zice cu timiditate:

— Pentru că vreau să vă aduc la cunoştinţă, ţie şi mamei, o anume hotărîre pe care am luat-o.

Soacră-mea deveni dintr-o dată palidă şi uită să mai toarcă.

— Ce fel de hotărîre, Vlaicule? întrebă cu teamă.

— Mamă şi tu, Vari, trebuie să aflaţi că m-am hotărît să plec pe front.

Am fost amîndouă atît de stupefiate, încît cîteva minute n-am mai fost nici una în stare să articulăm măcar un singur cuvînt

— Bine, Vlaicule, dar te-au reformat! i-am reamintit.

— M-au reformat socotindu-mă nevindecabil. S-au înşelat. Dar acum, cînd m-am însănătoşit, situaţia s-a schimbat. Sau poate încă mă mai credeţi bolnav?

— Nu vorbi prostii, l-am certat. Desigur că eşti vindecat. Mă întreb însă, dacă nu

cumva greutăţile frontului ar putea avea consecinţe neplăcute asupra psihicului tău, abia de curînd restabilit. Înainte de a lua o hotărîre definitivă, va trebui să reflectezi serios asupra acestui lucru.

Soacră-mea tăcea. Cred că în primele minute nici nu a fost în stare să vorbească. La orice s-ar fi aşteptat, numai la aşa ceva nu. Tăcea, se uita la Vlaicu şi îl ruga doar cu privirile. Dar Vlaicu pri- vea în pămînt. Intenţionat, ca să n-o vadă.

— Am reflectat, Vari.

— Vrei să spui că hotărîrea ta e definitivă?

— Trebuie, Vari, să plec!

Abia acum vorbi soacră-mea:

— De ce trebuie, Vlaicule? Întrebarea sună de parcă s-ar fi rugat de el.

— Dacă îţi spun, mamă, că trebuie, se eschivă să răspundă.

Soacră-mea, tot cu voce de parcă s-ar fi rugat, insistă la rîndul ei:

— Vlaicule, băiatule, acesta nu este un răspuns care să mulţumească o mamă. Tu te-ai întrebat vreodată ce fel a fost viaţa mea, ani şi ani de zile pînă în ziua de astăzi? Te-ai întrebat cîte bucurii am avut eu într-o viaţă de om?

— Ştiu, mamă, ştiu cît de mult ai suferit. Dar ar trebui să înţelegi...

— Să înţeleg. Asta şi vreau: să înţeleg. Trebuie însă să mă faci tu să înţeleg. Dar dacă numai îmi spui: trebuie, mamă, nu înţeleg. Nu înţeleg, nu pot înţelege şi nici nu vreau să înţeleg. Mă auzi tu, băiatule?

— Da, mamă.

— Pe Bucur mi l-au ucis. Numai tu mi-ai mai rămas. Tu, bucuria şi nădejdea vieţii mele. Dacă, doamne păzeşte, te

prăpădeşti şi tu, rămîn singură, Vlaicule.

— Bine, mamă, dar nu moare toată lumea care se duce pe front.

— Nu, desigur. Dar dacă, ferească Dumnezeu, te pierd şi pe tine? Norocul care niciodată nu mi-a dat tîrcoale, în fine, s-a milostivit de mine şi mi-a surîs. Pe ordinul tău de lăsare la vatră scrie ***reformat***. Şi atîta vreme cît ai hîrtia aceea în buzunar, nu ar tre-bui să mă mai tem. Aş putea să-mi spun: am pier- dut un copil, dar mulţumesc soartei că mi-a rămas în viaţă celălalt. Iată însă că tu vrei să dai cu picio-rul norocului. Crezi că e o faptă înţeleaptă să te opui la ceea ce a orînduit hazardul?

— Hazardul, mamă, nu poate să orînduiască nimic.

— Că a orînduit sau nu, asta nu are importanţă, băiete. Important este că totuşi lucrurile sînt orîn- duite. Eşti acasă şi ferit de război. Tu însă vrei să pleci din nou pe front. Bine! Dacă vrei să pleci, nu te voi opri. Dar, ca mamă, am dreptul a-ţi cere să-mi spui ce te determină să faci pasul acesta...

Vlaicu tot nu se uita la maică-sa. Cu coatele rezemate pe genunchi, cu palmele una peste alta privea în pămînt. Fruntea uşor încruntată era palidă şi un pic transpirată.

— Mamă, dacă ar fi fost Bucur în locul meu, ce crezi tu? Ar fi rămas acasă?

— Nu ştiu... Nu cred. Dar cu Bucur ar fi fost altceva. Tu ştii care era crezul lui. În numele crezului său, probabil că Bucur s-ar fi simţit dator să plece pe front.

— Cu alte cuvinte, o problemă de conştiinţă, nu-i aşa, mamă?

— Da.

— Ei bine, află mamă, că plecarea pe front a devenit şi pentru mine o problemă de conştiinţă.

Şi pentru prima dată s-a uitat în ochii ei.

— Nu înţeleg, băiatule.

— Nu înţelegi... Nu înţelegi...

Nu era nervozitate, ci mai curînd deznădejde.

— Ei da, nu înţeleg. Şi ca să pot rezista după ce vei pleca, trebuie să înţeleg. Dacă n-ai să mă faci să înţeleg, n-am să pot îndura şi, atunci cînd te vei întoarce, n-ai să mă mai găseşti în viaţă.

— Bine, mamă! se resemnă el. Află, mamă, eu nu mai sînt cel dinainte. Înainte eram laş, doream să trăiesc, să supravieţuiesc, absolut cu orice preţ. Desigur, voiam să trăiesc fiindcă îmi dădeam seama că războiul, pentru noi toţi cei trimişi să murim, era o mare ruşine. Dar dacă aş afirma că de aceea nu voiam să mor, ar însemna să mint, ar însemna să mă arăt mai bun decît eram atunci în realitate. Află, mamă, că voiam să trăiesc, pur şi simplu, fiindcă voiam să trăiesc. Şi mai află că, atîta vreme cît a fost posibil, am făcut-o şi pe cioclul şi pe groparul şi pe ţîrcovnicul numai să nu ajung în linia întîi. Îţi repet, numai din laşitate. Pe urmă, cînd nu s-a mai putut, cînd m-am trezit acolo, m-am comportat în aşa fel, încît toată compania a aflat că-mi tem viaţa mai rău decît un iepure. Dar erau toţi oameni de treabă. Nu numai că nu-şi băteau joc de mine, dar atunci cînd era vorba de o treabă mai periculoasă, vreo incursiune sau vreo ambuscadă, nu

mă luau, ca să mă cruţe. Şi eu acceptam mamă, nu-mi era ruşine şi nici măcar nu mă mustra conştiinţa că altul îşi riscă pielea în locul meu.

Da, mamă, şi tu Vari, aflaţi că aşa am fost. Pe urmă, mi s-a întîmplat nenorocirea aceea. Şi iată că acum nu mai sînt aşa. Nu mai sînt laş, mamă.

— Totuşi nu înţeleg.

De data asta eu am vorbit. S-a uitat la mine aproape furios.

— Să vedem ce nu mai înţelegi şi tu.

— Nu înţeleg de ce, totuşi, ţii neapărat să pleci pe front. Eu, personal, nu cred că eşti în aşa măsură restabilit, încît să poţi suporta greutăţile campaniei. Doar ca să-ţi dovedeşti că, într-adevăr, nu eşti laş? Crede-mă, şi nu te supăra că ţi-o spun: e ridicol. Absolut ridicol!

Ca să-mi dea să înţeleg că se adresează doar maică-si, şi-a răsucit fotoliul numai atîta cît era necesar ca să-mi întoarcă spatele. Era un mod destul de puţin politicos de a mă face să înţeleg că prezenţa mea nu mai era dorită. Totuşi n-am plecat. M-am prefăcut că nu înţeleg şi am rămas. Am rămas, să nu crezi din pură curiozitate. Bănuind că între mamă şi fiu va urma un duel de cu totul altă natură, am rămas ca, la nevoie, să dau o mînă de ajutor soacră-mi.

— Mamă, începu Vlaicu, în prealabil privind cu coada ochiului spre mine, mai înainte, cît timp mi-am temut pielea, am avut şi eu ca atîţia şi atîţia alţii tot soiul de păreri, de convingeri. Am avut deci şi păreri în legătură cu politica. Numai că totdeauna m-am ferit să le exprim, fiindcă atunci era primejdios să ai păreri personale, mai ales în ce

priveşte politica. S-a întîmplat însă că am ***murit*** şi pe urmă s-a întîmplat că am ***reînviat***. Reînviind am constatat că între timp se schimbaseră atîtea lucruri, încît cei care înainte — dacă nu voiau să aibă soarta lui Bucur — trebuiau să-şi ţină gura acum puteau să-şi exprime deschis convingerile politice. Nici nu-ţi închipui, mamă, ce mult îmi place să ascult cînd discută oamenii din sat. De aceea am ajuns nelipsit de la toate adunările lor, aşa cum nu lipseşte martie din post. Ascultîndu-i, deşi părerile lor nu concordă totdeauna şi întru totul cu ale mele, îmi dau totuşi seama că dreptatea este de partea lor. Şi mai îmi dau seama de ceva, mamă: că nu mai pot rămîne indiferent, că nu mai pot rămîne de o parte. Înţelegi?

— Ceva înţeleg. Dar totuşi nu-mi pot da seama ce legătură există între cele ce mi-ai spus şi hotă- rîrea ta de a pleca pe front.

— Atunci am să-ţi pun o întrebare.

— Te ascult.

— Mamă, dacă Bucur ar fi fost exact în situaţia mea — adică reformat — şi ţi-ar fi spus că vrea să plece pe front, te-ai fi opus?

— Nu. Ţi-am mai spus. Cunoscîndu-i părerile, cred că nu.

— Dacă ţi-aş spune că astăzi părerile mele nu sînt prea departe de ale lui, m-ai lăsa?

Nu i-a răspuns imediat. Dar nu fiindcă îi era greu să se hotărască, ci pentru că nu era în stare să vorbească. Abia mai tîrziu am auzit-o murmurînd:

— Bine, Vlaicule, Fie cum ai hotărît tu.

Vlaicu, din cîţiva paşi, fu lîngă maică-sa. Îi căzu literalmente în genunchi şi-i sărută mîna:

— Iartă-mă, mamă, dar altfel nu se poate, Înţelegi? Nu se poate!

Soacră-mea nu i-a răspuns nimic. L-a mîngîiat numai pe păr, pe urmă s-a ridicat şi a ieşit din cameră.

— Vlaicule, i-am spus, nu faci bine ceea ce faci!

— Sînt împrejurări, Vari, cînd numai acela care trebuie să acţioneze îşi poate da seama cu adevărat ce este bine şi ce este rău. De altfel, credeam că tu, mai curînd decît mama, vei fi înţelegătoare.

Şi se uită la mine mustrător. Pe urmă adăugă:

— Şi apoi mai este ceva, Vari. Vreau să-l răzbun pe Bucur. Necesitatea aceasta tu trebuie s-o în- ţelegi.

Argumentul nu mi se păru deloc hotărîtor:

— Ca să-l răzbuni pe Bucur, nu e nevoie să te duci pe front. Poţi şi aici, în interior. Cîte, cîte nu sînt de făcut, nu mai departe decît în Sărăcuţii noştri.

— Poate că ai dreptate. În mod obiectiv ai dreptate. Nu însă şi din punctul meu de vedere.

— Dar ce rost mai are să mai discutăm, de vreme ce eşti hotărît?

— Ai dreptate, Vari. În nici un caz nu ai să-mi poţi schimba hotărîrea.

O săptămînă mai tîrziu a plecat la partea se-dentară a regimentului şi de acolo pe front, în Ardeal, unde se găsea unitatea.

— La Oarba, pe Mureş. Acolo ne-a găsit Vlaicu. Luptele de la Oarba au fost dintre

cele mai grele. Am avut pierderi extrem de mari. Aici a fost rănit pînă şi generalul brigăzii noastre de infanterie.

— Ce s-a întîmplat cu el după aceea, ştii mai bine decît mine. De altfel, e timpul să plec. În cel mult un sfert de oră se va lumina.

— O singură întrebare aş vrea să vă mai pun.

— Te ascult.

— Nu mi-aţi spus de ce aţi ars caietele cu însemnări ale lui Bucur.

— Nu ţi-am spus?

— Mi-aţi făgăduit-o numai.

— Fiindcă în ele Bucur, prin ceea ce a scris, a fost nedrept cu Vlaicu.

Iarăşi mi-am dat seama că nu este sinceră. Şi deodată am avut intuiţia că nu arsese caietele.

— Fiţi sinceră: aţi ars într-adevăr caietele?

Se uită la mine cuprinsă aproape de admiraţie.

— Eşti extraordinar! Dar cum de ai bănuit că nu le-am ars?

— Nu ştiu. Dar de ce m-aţi minţit? Ce interes...

— De fapt, nu te-am minţit cu totul. Am ars numai unele pagini. Soacră-mi i-am spus că le-am ars pe toate. Am minţit-o tocmai fiindcă pretindea că ele îi aparţin. Şi eu nu voiam să i le cedez. Înţe- legi? Caietele constituie singura posibilitate de a sta de vorbă cu Bucur atunci cînd mi-e tare dor de el.

— Dar pe mine de ce m-aţi minţit?

— Fiindcă eram sigură că, dacă ţi-aşi spune că am păstrat caietele, îmi vei cere

să le citeşti.

— Vedeţi? Pînă la urmă tot aici am ajuns. Vă rog mult să mi le împrumutaţi şi mie numai atîta cît e necesar ca să le citesc.

— Nu!

— Bine, dar

— Degeaba insişti! Sînt în caietele acelea pagini despre mine, despre el însuşi, despre noi doi, pe care nici un alt ochi omenesc nu trebuie să le citească. Şi acum, gata. Trebuie să mă grăbesc. Dacă mai întîrzii, nu voi mai putea ieşi de aici. Cred că îţi dai seama ce ar însemna în cazul cînd soacră-mea ar da peste mine aici.

N-am mai insistat. Mi-a făgăduit că ne vom vedea încă o dată pînă la plecarea mea. Pe urmă m-a lăsat singur. Începuse să se lumineze.

CAPITOLUL X

Am apucat să dorm

vreo două ore pînă m-a trezit bătrîna ca să iau micul dejun. După aceea, fiindcă tot îmi stricasem somnul, m-am hotărît să nu mă mai culc, deşi aveam mare nevoie de somn.

— Mă duc un pic să mă plimb, am anunţaţ-o.

Mă gîndeam că voi părăsi satul aproape fără să ştiu cum arată. Venisem doar noaptea şi de atunci nu mai ieşisem din casă.

Am pornit-o pe uliţa principală, fără nici un gînd precis. Pe drum mi-a venit în minte să trec pe la mormîntul lui Bucur. Un copil care păştea o capră pe marginea şanţului m-a îndrumat pe unde să apuc. Acolo n-am zăbovit mult. Inscripţia de pe monumentul funerar era aşa cum mi-o reprodusese Varvara. Iar dreptunghiul împrejmuit cu grilaj de fier — unicul — era o grădină liliputană, excepţio-nal de bine îngrijită. În tot cimitirul doar eu eram.

După ce am plecat de acolo, iarăşi am pornit-o pe uliţa principală, mergînd agale, ca omul fără treabă. Satul părea pustiu. Sărăcuţii nu era un sat mare. Dar acum în orice caz numele nu i se mai potrivea. (Ulterior am aflat că şi l-au schimbat în Ponoarele). Mai bine de jumătate din case erau noi, acoperite cu ţiglă sau tablă. Pe acoperişurile multora dintre ele descopeream antenele televizoarelor sau ale aparatelor de radio. Şcoala era şi ea nouă. Cînd am trecut pentru a doua oară prin faţa ei, tocmai li se dăduse copiilor recreaţie. Recreaţia era aidoma recreaţiilor tuturor şcolilor din lume. Instinctiv m-am oprit să privesc. Cîţiva băieţi jucau fotbal cu o

minge de cîrpă. Mai încolo doi se luaseră la trîntă voinicească. Alţi vreo zece făcuseră roată şi îi stimulau pe luptători, fiecare după simpatii.

Atunci m-a ajuns din urmă un om din sat. M-a salutat, aşa cum e obiceiul la ţară ca localnicii să salute mai întîi pe străini, şi s-a oprit şi el să privească. Aveam amîndoi zîmbetul pe buze.

— Ia să te văd, măi Ionică, dacă te rămîne sau nu. Apoi către mine: ăla cu cămaşă albastră e ne- potu-meu.

— Voinic, am constatat eu ca să-i fac plăcere.

— Voinic. Dar nici cu Pătru nu mi-e ruşine. Pătru e celălalt.

Cei doi luptători se ţineau reciproc de brăcinari şi tot smucind în dreapta sau stînga, cercau să-şi pună piedică. Lupta se termină, la sunetul clopoţelului, nedecisă. Copiii, pe clase, se încolonară în faţa intrării. Atunci am văzut-o pe Varvara. Suprave-ghea copiii să intre în ordine în clase.

Am plecat, cum era şi firesc, împreună cu buni- cul lui Ionică.

— Cu ce ocazie pe la noi? mă întrebă după ce făcurăm cîţiva paşi.

— Cu totul întîmplător.

— Fără nici o treabă? insistă el.

Era un om ca la vreo cincizeci de ani, înalt, ciolă- nos şi smead, îmbrăcat orăşeneşte. Avea o privire inteligentă, deschisă şi o voce de bas plăcută. În ge- neral, avea un fel de a fi care ţi-l făcea de la în- ceput simpatic.

— Fără. Dar imediat, gîndindu-mă că omul ar putea să-mi fie în vreun fel de folos, am adăugat: adică nu chiar de tot fără treabă.

Omul se uită la mine cercetător, străduindu-se să-mi ghicească profesiunea:

— Sînteţi de la vreo gazetă?

— Am venit într-o treabă cu totul particulară

— Aşa? făcu el sceptic.

Ca să-l liniştesc, i-am explicat că avînd unele treburi la raion, mă abătusem prin sat s-o cunosc pe mama unuia din foştii mei tovarăşi de front, cu care fusesem prieten.

— Va să zică aţi fost pe front cu alde Vlaicu.

— Am făcut parte din acelaşi pluton.

— Păcat că s-a prăpădit bietul băiat! Ce soartă şi la familia asta!

— Vă gîndiţi la sfîrşitul lui Bucur?

— Va să zică aţi aflat.

— L-am cunoscut şi pe el, tot pe front.

— Aşa. Uite eu aici locuiesc. Nu vreţi să-mi faceţi cinstea şi să-mi treceţi pragul?

— Ştiu eu..., m-am prefăcut stînjenit. Cam nepotrivită oră pentru vizite.

— Lăsaţi, tovarăşe. Nevastă-mea e obişnuită. Mereu ne pică oaspeţi de la oraş, cu treburi.

— Dacă nu vă stînjenesc...

— Nu ne stînjeniţi deloc. Poftiţi!... Poftiţi!

Casa era nouă, din cărămidă, acoperită cu ţiglă Mobila, nouă şi ea, cel puţin în camera în care am fost poftit.

„Cameră combinată, tip «Mioriţa»”, mi-am zis, recunoscînd imediat modelul.

Discuţia s-a înfiripat fără nici un efort din partea mea.

— Biata ***doamna*** prin multe încercări i-a fost dat să treacă.

— Vă referiţi la mama lor.

— La ea!... La ea! Eu aşa îi spun. Adică nu nu-mai eu, tot satul aşa îi spune. Numele ăsta i-a rămas de pe vremea cînd mai învăţa copiii la şcoală. Cel puţin jumătate din oamenii din sat de la ea am deprins buchile. Dacă rămîneţi mai mult timp pe aici, să nu vă mire cînd aveţi să auziţi pe careva vorbind despre ea, numind-o „tovarăşa doamna". Să ştiţi, femeie ea ea mai rar. Nenorocirile nu au cruţat-o, dar nici n-au izbutit s-o doboare. Dacă toate femeile ar fi la fel, noi, bărbaţii, ar trebui să le luăm locul la cratiţe, zău aşa!

La viaţa ei, să ştiţi, n-a fost numai o femeie tare ca cremenea. A fost şi o femeie neînfricată. Dacă v-aş povesti de ce a fost ea în stare într-o împrejurare foarte grea, mai că nu m-aţi crede.

— Povestiţi-mi. Mă interesează în mod deosebit tot ceea ce se referă la familia fostului meu tovarăş şi prieten.

— Dacă nu vă grăbiţi, bucuros. Întîmplarea asta s-a petrecut prin 1944, curînd după 23 August. Pe atunci am aflat că prin unele comune oamenii au început să-i alunge pe primarii puşi de Antonescu şi să aleagă alţii, democraţi. Cum s-a auzit aceasta la noi, n-am vrut să ne lăsăm mai prejos. Ne-am adunat cu toţii şi poporul a ales consiliul comunal. Pe mine m-au pus primar. Acum să nu credeţi că treaba asta ne-am priceput s-o ducem la bun sfîrşit singuri, de capul nostru cum s-ar spune. Ne-au aju-tat tovarăşii de la judeţeană. De tovarăşul Păscăluţă, care ne-a fost instructor pînă pe la începutul lui patruzeci şi şapte, îşi amintesc şi acum toţi aceia care pe

vremea aceea se mai jucau în praf.

Ce mai om şi tovarăşul ăsta Păscăluţă! De vorbit, nu-i plăcea să vorbească mult. Dar cînd spunea cinci cuvinte înţelegeai mai mult decît de la unul care a vorbit o oră. Ştia cum să te îndrume. Şi dacă noi, sărăcuţenii, am fost în stare să-i dăm de furcă pînă şi prefectului, aşa cum aveţi să vedeţi îndată, apoi nu-i mai mic meritul tovarăşului Păscăluţă. De-aia îl urau atîta chiaburii. Îl porecliseră ***biciclistul***, fiindcă tovarăşul Păscăluţă venea de la oraş totdeauna cu bicicleta. Duminica doar folosea ca mijloc de locomoţie camionul vreunei întreprinderi ticsit cu muncitori veniţi să ne repare uneltele.

Şi cum vă spuneam, poporul a ales consiliul comunal, iar pe mine m-au pus primar. Ei, dar să vedeţi ce dandana a ieşit. A doua zi dimineaţa, ne-am trezit că primăria fusese ocupată încă din cursul nopţii de jandarmi. Vreo douăzeci la număr, comandaţi de un ofiţer. Jandarmii care, între timp, arestaseră pe membrii consiliului comunal, m-au lăsat să intru în primărie, dar nu şi să mai ies de acolo. Cu alte cuvinte, mi-au dat să înţeleg că m-au arestat şi pe mine.

Ce făcusem noi, sărăcuţenii, era prima „rebe-liune” din judeţ şi prefectul, alarmat, se hotărîse s-o sugrume din faşă şi cît mai sever, ca să nu constituie „exemplu rău” şi pentru celelalte comune. Şi tocmai în acest scop trimisese jandarmii. Locotenentul care îi comanda primise ordin expres ca, în caz de tulburări, să tragă în oameni fără să mai ceară aprobare specială.

Aş vrea să vă spun că prefectul se arăta hotărît şi voinicos fiindcă se ştia apărat

de un comunicat al Ministerului de Interne, în fruntea căruia se afla pe atunci criminalul de general Aldea.

Dumneavoastră unde vă găseaţi pe vremea aceea?

— V-am mai spus. Eram pe front.

— Atunci pesemne nu prea ştiţi cum s-au desfăşurat evenimentele. Ehei, a fost luptă, nu glumă! Cu partidele boierilor, cu întunecimea din capul oamenilor de bună credinţă. Dar a fost frumos. Mie unuia mi-a plăcut tare mult. Fiecare zi a fost ca o bătălie cîştigată. Eu, tovarăşe, dacă m-aş pricepe, ce mai carte aş scrie despre lupta din perioada aceea. Numai aici la noi, în Sărăcuţi, cîte nu s-au întîmplat.

Ei, dar ce spuneam? Da, că prefectul, pe care încă nu apucaseră să-l schimbe, se ţinea tare, fiindcă se baza pe comunicatul generalului Aldea. Ziceţi că vă aflaţi atunci pe front? Păi înseamnă că nu cunoaşteţi comunicatul. Să vi-l arăt. A fost publicat în ziarul local, în acelaşi număr în care ne-au apă-rut, mie şi ***doamnei***, fotografiile. De-aia l-am şi păstrat. Altfel... Ehei, dacă aş fi păstrat toate ga-zetele pe care mă trăgea inima să nu le stric, pînă acum mi-aş fi umplut podul cu ele.

— Şi de ce v-a publicat ziarul fotografiile? am întrebat.

— Păi atunci cînd a fost dandanaua cu jandarmii, doamna şi cu mine am fost evidenţiaţi, cum s-ar spune astăzi, de către ziar.

Între timp, gazda mea, pe nume Manole Bîrgău, coborîse de pe un şifonier un pachet destul de voluminos, legat cu sfoară. Îl desfăcu. Pachetul

conţi- nea numere de ziare vechi sau numai tăieturi din gazete şi un caiet care, spre surprinderea mea, nu era altceva decît un repertoriu alfabetic. În repertoriu erau trecute titlurile articolelor păstrate, însoţite fiecare de un număr. Acelaşi număr figura şi pe materialele respective. Datorită acestui procedeu de inventariere, gazda mea găsi fără nici un fel de dificultate ceea ce căuta.

— Am găsit. Priviţi, ăsta sînt eu. Aşa arătam acum optsprezece ani. Iar asta e ***doamna***. Poftim şi comunicatul fostului ministru de interne, general Aldea. Vreţi să vi-l citesc?

— Prefer să-l citesc singur.

Era vorba de un număr dintr-un ziar local progresist; „Răsăritul". Comunicatul Ministerului de Interne era reprodus în cuprinsul unui articol intitulat: ***Samavolniciile unui prefect fascist***. Înfierînd abuzurile prefectului, în legătură cu alegerile de primari, autorul articolului denunţa, ca principal vinovat, pe fascistul Aldea, şi pentru a argumenta temeinicia acuzaţiei, reproducea comunicatul, care suna aşa:

„În presă au apărut informaţii în legătură cu diferite încercări ce s-au făcut de a instala la primăriile comunelor rurale oameni care, constituind o infimă minoritate, s-au dat drept exponenţii obştilor.

Cum aceste procedee sînt în contradicţie totală cu legile existente, tinzînd spre o încercare de a se micşora autoritatea statului, se face cunoscut că s-au dat ordine categorice oştirii, organelor poliţie-

neşti, jandarmeriei ca să reprime asemenea acte cu cea mai mare severitate.

Tulburătorii liniştei şi impostorii vor fi arestaţi şi trimişi în judecata Curţii Marţiale.

Nu vor fi recunoscuţi ca primari şi membri ai sfaturilor comunale decît persoane investite de autorităţile administrative legale".

— Aţi citit?

— Am citit.

— Ei, ce ziceţi? Fascistul de general Aldea socotea că cei aleşi de către ţărani şi ţărance la adună- rile obşteşti reprezentau voinţa doar a unei infime minorităţi şi că alegerea şi instalarea acestora era în contradicţie cu legile ţării. Să turbezi nu alta de furie!.... Dar să nu credeţi că noi ăştia din Sărăcuţi am făcut pe noi de frică. Cum v-am spus, oamenii au ales consiliul şi pe mine m-au pus primar.

Dimineaţa cînd satul a aflat că oamenii aleşi au fost arestaţi, au început să se strîngă grupuri, gru-puri în faţa primăriei. Bărbaţi, cîţi se găseau pe acasă, femei multe, moşnegi. Printre ei se afla şi ***doamna***. Ploua. Ploua cu găleata. Ce să vă spun, o ploaie ca aceea mai rar. Dar oamenii stăteau în ploaie, care cu ce avea pe cap: un sac, un ţol. Unii, fără nimic. Într-una din încăperile primăriei erau închişi consilierii. Nu mi s-a dat voie să iau legătura cu ei. Zadarnic am protestat. Locotenentul m-a a-meninţat că mă împuşcă.

După aceea, ofiţerul a ieşit în curte, a cerut să se facă linişte şi a început să le

vorbească oamenilor, îndemnîndu-i să se întoarcă la casele lor, că alegerea fusese făcută în contradicţie cu legile ţării „de către o adunătură de calici şi coate goale!”

— Băgaţi de seamă, i-a ameninţat el, dacă nu vă împrăştiaţi pe la casele voastre, eu am ordin să trag, şi am să trag în voi. Haide, voi ăştia mai bătrîni şi mai cu scaun la cap, nu vă luaţi după toţi descreieraţii şi nemîncaţii satului.

Cam aşa le-a vorbit oamenilor. Şi unii începu- seră să se mai codească. Da, aşa era pe atunci, în patruzeci şi patru. Mulţi nu erau încă lămuriţi şi unii se clătinau ca trestia cînd o bate vîntul.

Atunci numai ce am auzit-o pe ***doamna*** că începe să le vorbească oamenilor. Dragă tovarăşe, aşa de frumos a vorbit, cu atîta căldură, încît ne-a uns pe toţi la inimă, nu alta.

— Dar ce-a spus? l-am întrebat.

— Ce a spus, cuvînt cu cuvînt, nu-mi amintesc. Mi ţi l-a înfundat pe locotenent atîta, încît pe măsură ce ea vorbea, el tot mai mult se înroşea de mînie.

Abia a sfîrşit ***doamna*** să spună tot ceea ce avea pe suflet, cînd o maşină s-a oprit în faţa primăriei. Era un reprezentant al prefectului. Mulţimea l-a înconjurat cerîndu-i să recunoască alegerea făcută.

Dar ţi-ai găsit! Domnul ăsta avea ordin special. Văzînd el că oamenii nu se lasă, se gîndi, păcăto- sul, la un şiretlic. Dădu poruncă să fie chemată la vot, pentru a doua oară, toată populaţia din comună.

Şi votarea a început. Deşi s-au înghesuit printre primii toţi chiaburii şi toate cozile de topor, cînd s-au numărat

voturile numai 14 au fost pentru contra-candidatul meu. Atunci omul prefectului a vrut să masluiască rezultatul şi să anunţe că numai 14 au votat pentru mine, dar nu i-a mers. Am deschis fereastra şi am strigat oamenilor ce şi cum s-a întîmplat. Atunci inspectorul sau ce naiba o fi fost l-a chemat la telefon pe prefect şi l-a întrebat dacă să recunoască sau nu alegerea. Răspunsul prefectu-lui a fost un ***nu*** răspicat. Slugoiul lui numai atîta aştepta. A ieşit în curte şi, de pe cerdac, a început să vorbească oamenilor, ba certîndu-i, ba sfătuindu-i să se împrăştie pe la casele lor, fiindcă are ordin să nu recunoască ca legală nici cea de-a doua votare.

Pe urmă, observînd că între timp oamenii umplu- seră curtea primăriei, a dat ordin jandarmilor să-i scoată în uliţă. Găinarii n-au stat pe gînduri. Folosind carabinele ca nişte măciuci, au executat ordinul fără prea multă greutate. Cîţiva dintre ai noştri au fost răniţi, printre care şi femei. La un moment dat, unul dintre jandarmi a deschis chiar focul. După el s-au luat imediat şi alţi blestemaţi. Din fericire, n-au tras în oameni, ci în aer.

Dar nici acum biruinţa n-a fost de partea uneltei prefectului. Numai cîţiva speriaţi de împuşcături s-au împrăştiat pe la casele lor. Ceilalţi au rămas dincolo de gard şi nu s-au dat de acolo urniţi pînă înspre seară cînd a sosit cu o maşină în care se afla comandantul formaţiunilor patriotice din oraş, însoţit de un colonel, care pesemne era democrat.

Cei sosiţi cu maşina au intrat în localul primă- riei şi au început discuţiile cu inspectorul. Pînă la urmă acesta, după ce

a mai vorbit încă o dată la telefon cu prefectul, n-a avut încotro şi a trebuit să recunoască ceea ce oamenii hotărîseră prin vot, în două rînduri.

Şi iaca aşa s-a întîmplat atunci, adică în octom-brie al anului una mie nouă sute patruzeci şi patru. Nu a fost o treabă uşoară deloc. Dimpotrivă. Cît priveşte pe ***doamna***, ce mai! Bărbat nu femeie! Aşa-i?

— Trebuie să vă mărturisesc, tovarăşe Bîrgău, că cele ce mi-aţi povestit despre ***doamna*** dumneavoastră mă bucură mult. Cunoscînd prin cîte a trecut, am crezut că, doborîtă de durere, nu a mai avut putere să desfăşoare în afara celei profesionale şi o activitate pe tărîm obştesc.

— Şi încă ce activitate, tovarăşe! Păi, pe femei cine le-a organizat dacă nu ***doamna?*** Şi cînd s-a pus problema lichidării analfabetismului, cine n-a mai ştiut nici de mîncare şi nici de somn? Tot ***doamna***. Nici acum, cînd nu mai e tînără, dacă i se cere să pună umărul la o treabă, nu se dă îna- poi. Nu mai departe decît în 1961, cînd s-a pus problema ca întreg satul să intre în G.A.C.-ul nos-tru, nici nu poţi să-ţi închipui ce treabă bună a făcut. De altfel, atunci toate echipele de lămurire au lucrat bine, încît am putut să ne mîndrim că am fost prima comună din raion complet colectivizată.

— Vă repet, sînt bucuros să aflu despre ***doamna*** dumneavoastră că nu aveţi decît cuvinte de laudă.

— Întradevăr? Sînteţi poate ceva rude?

— Nu există nici un fel de rudenie între noi.

— Atunci? stărui el.

Gazda mea era un om simpatic, ospitalier, dar puţin cam bănuitor. Nu prea îi venea să creadă că eu, un om străin, mă puteam atîta entuziasma aflînd că doamna lor se bucura de stima şi simpatia întregului sat. De aceea am încercat să-l liniştesc:

— Mi-aţi produs atîta bucurie fiindcă, pînă a nu sta de vorbă cu dumneavoastră, din cele aflate de la altcineva, îmi făcusem o părere greşită des- pre ea.

— Cu cine aţi stat de vorbă despre ***doamna?***

— Nu are importanţă.

— Mă rog! Să ştiţi că nu-mi stă în fire să-mi vîr nasul în treburile care nu mă privesc. Dar vă spun! Cine v-a informat, nu v-a informat bine.

— Îmi dau seama şi, tocmai de aceea, încă o dată vă mulţumesc că m-aţi ajutat s-o văd aşa cum este în realitate.

Cu aceasta am considerat discuţia noastră cumva încheiată. În cele ce-i spusesem, prea mult nu exagerasem. Îi eram într-adevăr recunoscător că mă ajutase să întregesc portretul bătrînei învăţătoare Vişinoiu. Dacă întîmplarea nu ar fi făcut să-l cu- nosc pe Manole Bîrgău, aş fi plecat ducînd cu mine o imagine a ei deformată. Imaginea unei femei care, în urma încercărilor prin care trecuse, devenise o mizantroapă şi căpătase unele habitudini ce numai cu indulgenţă puteau fi numite ciudăţenii.

„Greu mai este să-ţi faci o părere ***exactă*** despre oameni! mi-am zis,

gîndindu-mă la cele ce aflasem de la Manole Bîrgău. Cînd crezi că ai izbutit să-i cunoşti bine, atunci intervine un fapt, de multe ori în aparenţă neînsemnat, care îţi relevă cît de mult te-ai înşelat.

Şi ceea ce am mai aflat de la Manole Bîrgău avea să confirme că nu greşeam gîndind aşa.

— Biata femeie! îl auzii după cîteva clipe com- pătimind-o. Singură, pînă la capătul zilelor ei! Nici tu bărbat, nici tu copii, nici tu noră. Şi doar omul nu e făcut să stea singur. Mai ales o femeie. Barem noră-sa dacă ar fi rămas lîngă ea...

— Ce vreţi? După cît am aflat, cînd a rămas văduvă, Varvara era foarte tînără. E adevărat?

— Adevărat,

Dar o spuse fără convingere.

— Doar nu era să rămînă nemăritată toată viaţa, numai ca să n-o lase singură pe soacră-sa!

— Ei, da!... Ei, da. Principial, aveţi dreptate. O femeie, care la douăzeci şi ceva de ani îşi pierde bărbatul, nu e firesc să rămînă văduvă pînă la sfîrşitul vieţii. Nu mai departe decît aici, la noi. Cîte nu au rămas văduve de pe urma războiului! Dar una cîte una, cu sau fără cununie, pînă la urmă toate şi-au găsit cîte un bărbat. De ce, adicătelea, Varvara să fi rămas singură? Numai că dumneavoastră pesemne nu ştiţi ce fel de bărbat şi-a găsit.

— Nu înţeleg ce vreţi să spuneţi.

— Aţi cunoscut-o?

— Am văzut-o, am schimbat cîteva cuvinte cu ea alaltăieri, cînd a venit s-o

viziteze pe ***doamna***.

— Atunci spuneţi-mi: este sau nu o femeie frumoasă?

— Este, bineînţeles.

— Ei, dar s-o fi văzut cum arăta acum optspre-zece ani. Era foc de frumoasă. Ei bine, ce fel de bărbat credeţi că şi-a găsit? Un olog, invalid de război. Alecu Vătăşanu...

Hotărît, omul din faţa mea parcă îşi pusese în gînd să-mi furnizeze, una după alta, informaţii aproape uluitoare. Bătrîna Vişinoiu, ***doamna***, ur-suză şi ciudată, închistată în durere şi singurătate doar în aparenţă. În realitate, o femeie pe care loviturile n-au doborît-o, care n-au izolat-o de viaţă, ci, dimpotrivă, o femeie căreia tocmai activitatea pe tărîm social a ajutat-o să-şi poarte mai uşor calva-rul. Şi acum altă veste neaşteptată. Varvara mări- tată cu un invalid, cu un olog. Dar oare ea de ce nu mi-a spus, de ce a ascuns-o de mine?

— Nu vă vine să credeţi, aşa-i? mă întrebă Ma- nole Bîrgău.

Nu i-am răspuns. În schimb, l-am întrebat:

— Şi e măritată de mulţi ani?

— Păi să fie vreo paisprezece.

— Paisprezece!

— Da, paisprezece... Cu un olog. Dar asta nu-i totul. Brigadierul a avut nenorocul nu numai să ologească, dar să-şi piardă şi bărbăţia. Sărmanul de el, e numai pe jumătate viu. Pînă la brîu. De acolo în jos e ca un hoit netrebnic. Da, tovarăşe. Varvara, o femeie atît de frumoasă, tocmai pe el l-a găsit să-l ia de bărbat. Vă minunaţi, nu-i aşa? Ei, cît

ne-am minunat şi noi, tot satul, cînd am aflat. Mulţi au sfătuit-o să nu facă pasul ăsta, să-i fie milă de tinereţea şi frumuseţea ei. Dar credeţi că a vrut să asculte? Draci! N-a vrut să ştie de nimeni şi de nimic. S-a măritat cu el. Dar să nu credeţi cumva tovarăşe, că pentru norocul care a dat peste el, pe Alecu l-a duşmănit sau cumva îl duşmăneşte careva din sat. Nu! Dimpotrivă, După ce Varvara l-a luat de bărbat, ne-am zis cu toţii: bine că măcar atîta fărîmă de noroc s-a îndurat să-i lase blestemata lui de soartă! Ne-a părut însă rău tuturora de ea, de tinereţea şi frumuseţea ei, cum ţi-am mai spus. Şi iată că de atunci au trecut paisprezece ani...

Tăcu şi se uită la mine întrebător. Aştepta să audă ce voi mai spune. Dar, la rîndul meu, am tă- cut. Ce se petrecea cu mine atunci, exact nu ştiu. Eram mişcat, eram trist, eram îndurerat. Dar în acelaşi timp îmi era tare milă de Varvara. Totodată, îmi pierise cheful de a mai sta de vorbă cu omul din faţa mea, deşi eram încredinţat că, ascultîndu-l, aş mai fi putut afla şi alte lucruri. Manole Bîrgău încetase să mă mai intereseze. Şi nu mă mai interesa fiindcă mi se părea că orice altceva aş mai fi aflat de la el, în nici un caz nu ar putea covîrşi, ca importanţă, faptul că Varvara se măritase cu un astfel de om.

Totuşi, înainte de a mă ridica să plec, am simţit nevoia să mai întreb ceva:

— Tovarăşe Bîrgău, dacă Varvara a făcut bine sau rău luîndu-l de bărbat pe Alecu Vătăşanu nu ştiu, şi nici nu vreau

s-o judec în vreun fel. Dar aş vrea să vă întreb ceva: în afară de faptul că s-a măritat cu un infirm, satul ce altceva mai are a-i reproşa?

— Ce să aibă, tovarăşe?

— A-i reproşa. Vreau să spun, mai aveţi vreo altă învinuire să-i aduceţi?

— Ferit-a sfîntul, tovarăşe! N-o învinuieşte nimeni de nimic. Nici măcar că l-a luat de bărbat pe Alecu. Ne pare însă la toţi rău că are o viaţă atît de amărîtă. Căci altfel cum poate fi viaţa unei fe- mei cînd are un bărbat care nu-i bărbat. Altele, cu bărbaţi în toată puterea, mai calcă strîmb. Dar de Varvara nimeni n-ar putea spune un singur cuvînt de ocară. Şi apoi dăscăliţă ca ea mai rar. Îi scoate pe copii cînd termină şcoala tobă de carte. De aceea şi tovarăşii de la raion au vrut s-o pună directoare. Dar ea n-a primit. Zice că trebuie să-i mai rămînă timp şi pentru bărbatu-su, adică pentru Alecu...

— De preţuit văd că o preţuiţi. Dar de ţinut, ţineţi la ea?

Nu ştiu ce mi-a venit să pun o asemenea întrebare. Dar abia am formulat-o şi am găsit-o stupidă.

— Păi cum să nu ţinem? Auzi întrebare!... Este ea puţin cam închisă la fire, puţin cam rece, cam neprietenoasă, dar oamenii sînt înţelegători. Ce viaţă duce ea!... În schimb e inimoasă, săritoare şi cînd e vorba de fala satului nostru ştie să pună umărul. Pînă acum cîţiva ani la noi, nici tu cor, nici tu echipă de dansuri, nici tu echipă de teatru. În toate satele vecine era cîte ceva. Numai la noi ni-mic. Adică pe hîrtie era. Şi cor, şi echipă de

dan-suri. Dar numai pe hîrtie. Ca să vină la repetiţie trebuia să-i prinzi cu arcanul. Asta pînă în ziua cînd a cerut ea să se ocupe de cor. Şi ce credeţi? L-a pus pe roate. Pe roate a pus şi echipa de dan-suri. Pe urmă a mai încropit şi o echipă de teatru. La concurs cu ea am ajuns, acum doi ani, pînă la faza regională...

Nu ştiu de ce, dar cu cît mi-o lăuda mai mult, cu atît mi se făcea mai mare milă de Varvara... M-am ridicat, pregătindu-mă de plecare.

— Tovarăşe Bîrgău, vă mulţumesc pentru informaţiile date şi vă rog să mă iertaţi dacă am abu- zat de timpul dumneavoastră.

— Da de unde! Dimpotrivă, mi-a făcut plăcere să vă cunosc. Dar n-aţi vrea să mai rămîneţi? Să prînziţi la noi?

— Vă mulţumesc. ***Doamna*** mă aşteaptă cu masa.

— Păcat! Dar înţeleg. Vă rog să-i spuneţi că Manole Bîrgău îi trimite multă sănătate.

— Am să-i spun. Fiţi fără grijă.

M-a condus pînă la poartă.

Nu m-am întors acasă. Am pornit-o pe uliţa care tăia comuna pieziş şi m-am trezit afară din sat. În stînga se întindeau, cît vedeam cu ochii, ca o pădure verde, ogoarele semănate cu porumb ale gospodăriei. Departe păşteau nişte oi. Am pornit-o pe un drumeag care — abia mai tîrziu mi-am dat seama de asta — ocolea satul.

Simţeam nevoia să fiu singur. Dăinuia în mine încă, la fel de pregnant, sentimentul de milă faţă de Varvara. De ce se măritase cu fostul brigadier silvic?

De ce această jertfă? Dar era oare într-adevăr o jertfă? Ce motiv aveam să cred că aşa stăteau lucrurile? Mai precis, ce ştiam eu ***exact*** despre ea? Şi fiindcă nu-mi puteam da un răspuns satisfăcător, sentimentul de milă făcu loc unuia de nepu- tinţă. Încă o dată — pentru a cîta oară? — mi se ivea prilejul să constat cît de greu este să-ţi poţi face o imagine exactă despre oameni, cît de greu este să-i cunoşti în aşa măsură, încît să poţi afirma, fără teamă de a greşi, că omul acesta este exact ***aşa*** şi nu ***altfel***. Poate mai curînd un om este în acelaşi timp şi ***aşa*** şi ***altfel?***

De pildă, Varvara. La început îmi apăruse ca o femeiuşcă, una din multele care se pricep să-şi mişte şoldurile şi să-şi dezvelească genunchii în- tr-un mod numai în aparenţă cast, fiindcă avea conştiinţa că sînt frumoşi. Dar pe urmă, am descope- rit-o pe cealaltă Varvara, aceea care mi s-a destăi-nuit o noapte întreagă. Şi iată, că de cel mult un sfert de oră descoperisem şi o altă Varvară, soţie legitimă, timp de paisprezece ani, a unui olog şi impotent. Iată o Varvară în trei ipostaze. Dar care era cea adevărată? Nici una luată în parte, ci toate la un loc, Toate? Dar erau într-adevăr ***toate?*** De cele trei avusesem prilejul să iau cunoştinţă. Dar cine îmi garanta că altele nu mai existau? Cine îmi garanta că avusesem şansa să iau cunoştinţă tocmai de acele ***esenţiale***, de acele care, într-adevăr, o defi-nesc? Dar dacă în structura ei intimă era cu totul altfel? Dar dacă se comportase ***aşa*** sau ***altfel*** în diverse ocazii, doar fiindcă împrejurările, prin determinismul lor, o siliseră să se

manifeste într-un anumit fel şi nu într-altul?

„Ei — mi-am spus — acestea sînt speculaţii sterile. S-ar putea ca Varvara să nu fie nimic din ceea ce mi se pare mie că este, acum, după ce i-am ascultat spovedania şi după cele ce am aflat despre ea. Totuşi, esenţial este nu ceea ce ar putea fi ea în realitate, speculînd la infinit, ci ceea ce ştiu despre ea."

Ieşisem din sat pe la un punct cardinal şi mă întorsesem prin altul. Era ora cînd li se dădea dru- mul copiilor de la şcoală. Se fugăreau pe uliţe, strigau, se jucau. Am ajuns din nou în uliţa principală tocmai cînd învăţătorii plecau de la şcoală. Am descoperit-o pe Varvara încă de departe. O colegă o ţinea de braţ. După mersul ei sprinten nu se cunoştea că noaptea întreagă nu închisese deloc ochii.

Instinctiv, am grăbit pasul pînă am ajuns în spatele lor, la o depărtare nu mai mare de douăzeci de metri. Pe urmă iarăşi am început să merg încet. Doream, dar în acelaşi timp nu doream să stau de vorbă cu ea, mai ales în prezenţa altcuiva. De aceea îmi era teamă ca nu cumva să mă simtă în spatele ei şi să privească în urmă. Dar am avut noroc şi nu s-a întîmplat aşa.

Acasă a ajuns mai întîi Varvara. Şi-a luat, din mers, rămas bun de la colega ei şi a intrat într-o curte. Cînd, la rîndul meu, am ajuns în dreptul porţii, Varvara dispăruse în casă. O casă mare din cărămidă, aşezată mai înspre fundul curţii. Acoperişul se sprijinea în partea dinspre stradă pe doi stîlpi, formînd un

ceardac. Un cîine venea tacticos spre poartă. Semăna uimitor cu Pluto.

Nu ştiu ce mi-a venit şi l-am strigat

— Pluto!

S-a oprit o clipă şi a ciulit urechile. Am plecat apoi mai departe.

Casa în care locuia Varvara se deosebea de celelalte. Era mult mai frumoasă. poate cea mai frumoasă din toate. În ograda ei, la fel ca în celelalte, găinile picoteau în căldura amiezei şi, la fel, nu se vedea nici ţipenie de om. Cu toate acestea, mi s-a părut altfel decît celelalte case, datorită nu înfăţi-şării ei care într-adevăr o deosebea, ci fiindcă se degaja din ea un fel de tristeţe dezolantă, de parcă nu ar fi fost locuită. Era doar o iluzie — inexplicabilă; iluzie, fiindcă, de pildă, curtea era curată, îngrijită, avea şi o grădiniţă cu flori, unde mîna omului. de la prima vedere se făcea simţită.

Cînd am ajuns acasă, bătrîna mă aştepta cu masa pusă.

— Pe unde te-ai plimbat, dragă domnule?

— Am fost pe la cimitir, la mormîntul lui Bucur; pe urmă, m-a poftit acasă la el tovarăşul Bîrgău, pe care l-am cunoscut întîmplător.

— Dar pe la Varvara n-ai fost?

— Cum era să mă duc? m-am mirat. Doar a avut şcoală.

— Ştiu eu? Mă gîndeam, poate ai trecut să-ţi iei rămas bun.

— Nici nu mi-a trecut prin minte aşa ceva. Şi apoi — am adăugat în speranţa că voi mai putea scoate ceva de la ea — mi-aţi spus doar că bărbatul ei o gelozeşte.

— O gelozeşte, desigur. Dar dumneata eşti un străin, în trecere numai prin satul nostru. Pe dumneata nu are motiv să fie gelos.

— Eu cred că nu numai pe mine, dar pe nimeni nu are dumnealui dreptul să fie gelos.

— Da?

— Ce, dumneavoastră nu sînteţi de aceeaşi părere?

— Dacă e bărbatul ei, are omul dreptul să fie gelos.

— Dar e el, cu adevărat, bărbatul ei?

— Văd că alde Manole Bîrgău te-a informat bine.

— Nu ştiu cît de bine m-a informat. Mă gîndesc, s-ar putea să mai fie multe alte lucruri pe care încă nu le-am aflat.

— În orice caz, despre Alecu Vătăşanu ţi-a spus cred tot ceea ce trebuia.

— Nu mi-a spus decît că e invalid, olog, şi că nu mai e bărbat. De aceea vă spuneam adineauri că, în situaţia lui, un om nu are dreptul să fie gelos.

— Bine, să zicem că nu are dreptul. Dar să fie gelos poate, chiar dacă are sau nu dreptul?

— În situaţia lui nici măcar atît!

— Dar dacă totuşi este? De ce îl găseşti numai pe el vinovat?

— Dar pe mai cine?

— Pe ea! De ce l-a luat? Ştia că e olog, ştia că nu poate să fie bărbat şi atunci te întreb: de ce l-a luat?

— De ce, nu ştiu. Dumneavoastră însă de ce o urîţi?

— Eşti sigur, domnule dragă, că o urăsc?

— Dacă nu e ură, atunci există la

dumneavoas- tră o anumită înverşunare împotriva ei.

— Recunosc. Aşa ceva există, domnule dragă! Dar ştii din ce motiv? Tocmai fiindcă l-a luat pe olog.

— Cred că sînteţi nedreaptă cu ea şi vă rog să nu vă supăraţi că v-o spun. De ce nu vă gîndiţi? (Explicaţia abia acum îmi venise în minte.) Poate că s-a măritat cu Alecu Vătăşanu dinadins ca să rămînă credincioasă fiului dumneavoastră, lui Bucur.

— Prostii! se înverşună bătrîna. Dacă vreodată l-a iubit pe fiu-meu, atunci n-ar fi trebuit să se mărite cu neomul ăsta. Dacă l-ar fi iubit, şi dacă l-ar fi cunoscut măcar cît de cît, atunci ar fi trebuit să ştie că Bucur în nici un caz nu ar fi fost de acord cu o asemenea căsnicie.

— Vreţi să spuneţi că ar fi trebuit să rămînă văduvă pînă la sfîrşitul vieţii? Dar parcă şi aşa nu este ca şi cînd ar fi rămas văduvă?

— Domnule dragă, m-ai înţeles greşit. Am spus că Bucur nu ar fi fost de acord cu o asemenea căsătorie, dar n-am spus că nu ar fi fost de acord cu recăsătoria ei.

— Atunci, dacă înţeleg bine, dumneavoastră pre- tindeţi că Bucur nu ar fi avut nimic împotrivă — şi nici dumneavoastră — dacă ea s-ar fi recăsătorit cu un om normal?

— Da, dragă domnule!

— Vă repet, eu cred că ea s-a căsătorit cu Alecu Vătăşanu dinadins ca să-i rămînă credincioasă lui Bucur.

— Bine, domnule dragă, dar dumneata nu înţe-legi că tocmai acest lucru nu-i pot

ierta? Nu-i pot ierta că nu l-a cunoscut măcar în atîta măsură pe fiu-meu, încît să-şi dea seama că el ar fi vrut s-o ştie remăritată cu un om întreg care să-i facă co- pii. Domnule dragă, fiul meu a fost un om cu concepţii înaintate. Şi un om cu asemenea concepţii nu ar putea fi de acord ca văduva lui să nu-şi re- facă viaţa, să-şi irosească tinereţea alăturea de un neom, şi într-o zi să se stingă asemenea unei plante neroditoare, stearpă. Bucur al meu, domnule dragă, nu era un egoist. Era un generos, un om care iubea viaţa, iubea tot ce aparţinea firii, şi respingea nefirescul. Varvara a ales tocmai nefirescul şi dacă Bucur ar putea avea cunoştinţa faptei ei nu ar aproba-o, ar suferi. Înţelegi, domnule dragă?

— Nu e chiar atît de greu de înţeles. Totuşi eu, în locul dumneavoastră, n-aş condamna-o. Nu pu-tem judeca oamenii numai după faptele lor, independent de intenţii.

— Ba o condamn. Şi nu i-o pot ierta că ea, om întreg, s-a însoţit cu un neom, cu un infirm. Şi încă ce fel de infirm!

— Poate că, dintr-un anumit punct de vedere, este şi ea infirmă.

— Nu mă interesează. Nu-i pot ierta. Aş fi vrut s-o ştiu remăritată... Să aibă copii... Măcar unul... Un băiat... Şi dacă l-a iubit pe Bucur, să-i fi pus numele lui... Deşi străin, alt sînge decît al nostru, l-aş fi iubit... Poate că, din cînd în cînd, l-ar fi trimis pe băiat să mă vadă... Poate că, din cînd în cînd, m-aş fi dus să-l văd... Şi... şi dacă aşa s-ar fi întîmplat, n-aş fi acum atît de singură... Singură, domnule

dragă... Nici o rubedenie în viaţă... Cu toţii au murit. Şi odată cu mine mi se va stinge neamul...

Şi spunînd acestea, mă lăsă singur. Deşi Varvara îmi spusese că bătrîna mea gazdă este aproape lip-sită de facultatea de a plînge, am fost convins că mă lăsase singur ca să se ducă să plîngă în odaia ei.

O oră mai tîrziu îmi luam rămas bun de la ea. M-a condus pînă la poartă.

— Dacă vreodată, domnule dragă, mai ai treburi pe la noi prin sat, treci şi pe la mine.

Dar a spus-o convinsă că aşa ceva nu se va mai întîmpla niciodată.

Cînd am ajuns în colţul uliţei, ea încă mai privea după mine. De data asta sînt sigur că nu m-am înşelat. Privea şi plîngea.

„Sărmana, cumplită soartă a mai avut!" mi-am zis dînd colţul şi ieşind în şoseaua mare care du- cea direct la gară.

Plecasem din timp, aşa că nu trebuia să mă grăbesc. Oricît de încet aş fi mers şi tot ajungeam înainte de vreme. Ba trebuia încă să şi aştept. Şoseaua asfaltată pe o distanţă destul de mare era străjuită de plopi. În drum spre gară, în mod obli-gatoriu trebuia să trec prin faţa casei Varvarei. Părăseam satul fără s-o mai văd. Îmi făgăduise că va căuta să mă întîlnească pînă la primul tren. Nu se ţinuse de cuvînt. Dar nu-mi părea rău. Nu ştiu din ce motiv, dar nici eu nu doream s-o mai văd. De cîte ori mă gîndeam la ea, mai ales acum, după discuţia cu bătrîna, sentimentul dominant era cel de milă. Îmi era teribil

de milă de Varvara.

Am ieşit din sat. Acum şoseaua se întindea înaintea mea, dreaptă pînă la gară. Şi iată, abia am păşit pe drumul recent pietruit, cînd am descoperit-o pe Varvara. Acolo, înaintea mea, la o depărtare nu mai mare de cincizeci de metri, păşea alături de căruciorul unui invalid.

Întîmplării îi place să creeze situaţii cu totul neprevăzute.

Instinctiv am grăbit pasul. După cîteva minute am ajuns-o din urmă.

— Bună ziua.

Nu păru deloc surprinsă că mă vede. Mai curînd aş fi crezut că se aştepta să mă întîlnească. Da, cred că intenţionat ieşise să-l plimbe pe Alecu Vătăşanu tocmai pe drumul care ducea la gară.

— Bună ziua. Pleci, va să zică.

— Şi aşa am stat prea mult.

Omul din cărucior se uita la mine cu uimire şi curiozitate.

— Dumnealui este prietenul lui Bucur despre care ţi-am vorbit, îl lămuri Varvara.

— Mi-am închipuit. Îmi face plăcere să vă cu-nosc, tovarăşe.

Şi îmi întinse mîna.

Era un bărbat ca la patruzeci de ani, plăcut la înfăţişare. Mai ales ochii impresionau. Erau negri, vioi şi uimiţi de parcă tot timpul se mirau de ceva. Dintr-un anumit punct de vedere, păreau ochi de copil. Părul îi era negru, doar cîteva fire cărunte pe la tîmple, şi creţ. În ansamblu, chipul avea ceva foarte simpatic, şi, culmea ironiei, ceva foarte vi- ril. Dar mai mult decît ochii, impresionau mîinile. Foarte albe, foarte

îngrijite, cu degete lungi, fine. Impresionau nu numai prin frumuseţea lor intrin-secă aş zice, ci mai ales prin neastîmpărul lor. Dacă n-ar părea absurd, aş putea zice că omul din cărucior mergea cu mîinile. Dar o asemenea comparaţie părea nu numai stupidă, dar şi caraghioasă. Şi, cu toate acestea, aşa mi se părea: că mîinile subliniau lipsa picioarelor, în sfera orizontului lor limitat. Alergau de colo, colo pe pătura care îi învelea partea inferioară a corpului sau de-a lungul pereţilor căruciorului, fără nici o treabă, pur şi simplu fiindcă nu-şi găseau astîmpăr, fiindcă simţeau nevoia să alerge.

Varvara îi vorbise de mine şi lui cică îi făcea plăcere să mă cunoască. N-am avut impresia că o spune din simplă politeţe. Se părea că într-adevăr îi făcea efectiv plăcere.

Nu i-am răspuns. Regretam că nu evitasem în- tîlnirea aceasta, fiindcă, nu ştiu de ce, acum îmi era şi mai mare milă de Varvara.

— Ne plimbăm! îmi explică ea cu tonul cel mai firesc.

Se plimba! Aşa înţelegea ea să se plimbe.

— Da, ne plimbăm! repetă omul din cărucior, însoţind cuvintele de un zîmbet trist, dar în acelaşi timp vag ironic.

— Sînteţi din Bucureşti? l-am auzit întrebîndu-mă ceva mai tîrziu.

— Da, din Bucureşti.

— Şi aţi fost prieten cu fostul bărbat al soţiei mele?

Întrebarea nu-mi făcu nici o impresie. Ce, avea de gînd să-mi ia un adevărat

interogatoriu?

— Mda.

Şi în gînd:

„Dacă ştii, atunci de ce dracu mă mai întrebi?”

— În cazul acesta, probabil că nu vă sînt deloc simpatic.

— Alecu!

Tonul era unul de reproş.

— Nu te supăra, Varvara. Trebuie să-mi explice.

— Nu are ce să-ţi explice.

— Ba, da. Să-mi explice de ce îi sînt antipatic.

În general, sînt un om calm. Nu-mi ies repede „din pepeni”. Dar mai ales, nu-mi place să jignesc oamenii. De data asta omul izbutise aproape să mă înfurie. Chiar dacă presupunerea lui ar fi fost adevărată, faptul că îmi cerea să-i explic de ce anume nu-l puteam suferi mi se părea o pretenţie absurdă şi ridicolă.

— Soţia dumneavoastră — i-am explicat făcînd eforturi de a rămîne calm — are dreptate. Nu am ce să vă explic. Întrebarea dumneavoastră e fără obiect.

— Cum? Vreţi să mă faceţi să cred că nu vă sînt antipatic?

Hotărît. Omul ăsta ciudat îşi pusese în gînd să mă scoată din fire.

— Nu pretind aşa ceva! i-am răspuns pierzîn- du-mi calmul.

Mi-a părut însă imediat rău. Mi-a părut rău pen- tru Varvara. Din punctul ei de vedere, discuţia era mai mult decît penibilă.

— Vezi Varvara că am avut dreptate! i se adresă triumfător.

Apoi către mine:

— Am simţit aceasta imediat.

— Dragul meu, te rog, linişteşte-te! Te rog mult.

Dragul ei!... Şi cum îl mai ruga. Îl implora aproape. Dar el parcă nici n-o auzea. Mîinile lui alergau de colo, colo mereu neliniştite şi, în timp ce ochii uimiţi ca de copil continuau să se mire, fruntea i se acoperi de roşeaţă. La început am cre- zut că de mînie. Dar mă înşelam. Cînd a început să vorbească mi-am dat seama că se înroşise de indignare.

— Vă sînt antipatic. Ştiu! M-aş fi mirat dacă s-ar fi întîmplat altfel. Ar fi fost o excepţie. Dumneavoastră, tuturora, vă sînt odios. Şi dumneavoastră, prietenul fostului soţ al soţiei mele, mai o- dios decît celorlalţi. (Mă înfuria mai ales formula-rea „fostului soţ al soţiei mele”.) Vă sînt odios fi-

indcă ea s-a măritat cu mine. Pentru acest extraordinar noroc al meu.

Vă rog să vă imaginaţi scena. Nefirească, aproape grotească. O şosea cu plopi... Eu... Varvara... Un infirm într-un căruţ: Alecu Vătăşanu... Mă vedea atunci pentru prima dată... Nu ştia nimic despre mine... Atît doar: că Bucur a fost prietenul meu... Şi dintr-o dată, acolo pe şosea începe să vorbească despre sine însuşi, de fapt să mi se destăinuiască... Un om, o epavă, îşi dezvăluia sufletul în faţa mea cu un fel de încăpăţînare care, în fond, nu era decît deznădejde. Fără voia lui, bineînţeles. Mi se dezvăluia ca un om obsedat de ideea fixă că tuturora le este odios. Pînă şi mie, un străin, care abia acum îl vedeam pentru prima dată în viaţa mea.

Ascultam, mi se părea că sînt pradă unui coşmar şi nu-mi venea să cred că realitatea poate să-mi joace asemenea feste.

— Alecu, te rog!

Dar el n-o auzea. Vorbea calm, căutînd cuvintele, fără să ridice vocea şi cu toate acestea clocotind de indignare.

— Dar ce vină am eu? De ce voi, oameni întregi, sînteţi aşa de cruzi? Spuneţi-mi, ce vină am eu dacă am ajuns dintr-un om ca toţi oamenii un... o... epavă? Ce vină am eu că blestemaţii aceia de medici în loc să mă lase să mor, m-au redat vieţii, fără să le pese că nu mai sînt om decît pe jumătate? Dumnea-voa-stră n-aţi fost pe front!

— Ba am fost. Dar liniştiţi-vă.

— Dar ce, nu sînt liniştit? Zbier la dumneavoastră? Vă insult? Nu! Atunci de ce îmi cereţi să mă liniştesc? Poate vă e frică de adevăr? Şi spu- neţi că aţi fost pe front? Cine ştie, poate că ne-am întîlnit cîndva. Aţi fost infanterist?

— Infanterist...

Îmi dădeam seama ce mult suferă Varvara din cauza posturii penibile în care se situase, de bună voie, omul ei. Aş fi putut s-o curm, dînd bună ziua şi plecînd mai departe. Dar, trebuie să mărturisesc, nu eram în stare. Nu eram în stare, fiindcă Alecu Vătăşanu mă interesa şi mă impresiona în egală mă-sură. Rămîneam, ascultam şi în acelaşi timp îmi spuneam că trebuie să plec neapărat ca s-o cruţ pe Varvara.

— Atunci dacă aţi fost tot la infanterie, nu se poate să nu ne fi întîlnit cîndva. Într-o noapte... Poate cînd unitatea noastră a schimbai-o pe a voastră. Sau

poate invers. Poate ne-am încrucişat pe vreo şosea, mărşăluind. Bietele noastre picioare de infanterist! Cîte mii de kilometri n-au străbătut ele. Da, da, desigur că ne-am întîlnit pe vreuna din şosele. Noaptea... Pe ploaie... Sau poate pe zăpadă, pe viscol, în munţii Cehoslovaciei. Vă aduceţi aminte de acele nopţi? Cîte au fost, cîte? Cine le mai ştie numărul? Vă aduceţi aminte de acele istovitoare nopţi de marş?

— Îmi aduc aminte.

Cum să nu-mi fi adus aminte?! Dar parcă le-am uitat vreodată? Da, avea dreptate. Acele istovitoare nopţi ale infanteristului rupt de trudă, care totuşi trebuie să meargă, să meargă. Să meargă, să doarmă şi să meargă, oră după oră, o noapte întreagă. Atunci mai ales cînd venea ordin să schimbăm poziţia. Ne aflam cu unitatea în flancul stîng al dispozitivului şi iată că venea ordin să înlocuim o uni- tate din flancul drept. Asemenea ordine ne parveneau numai noaptea. Şi marşul pînă la noua poziţie, tot noaptea trebuia executat. Noaptea pe şoselele desfundate de proiectile, cocîrjat sub greutatea armamentului şi muniţiei. Te duci înspre dreapta şi de acolo vin alţii să-ţi ia locul. Unităţile se încrucişează pe aceleaşi şosele, se aud tropotul paşilor, scîrţîitul trenurilor regimentare şi din cînd în cînd cîte o sudalmă. Oamenii merg şi dorm, nu au pu- tere să vorbească şi privesc indiferenţi, cu ochii înroşiţi de trudă, coloanele care se scurg din direcţia opusă, formate din oameni tot atît de obosiţi, tot atît de cocîrjaţi sub greutatea armamentului şi muniţiei.

Doar arareori cîte un naiv se oboseşte să întrebe:

— Din ce unitate, mă frate-meu?

Întreabă, deşi ştie că răspuns nu va primi, fiindcă este „secret”.

Într-o asemenea noapte este posibil să mă fi încrucişat cu omul Varvarei pe vreuna din şoselele pe care unitatea noastră mărşăluise.

— Dacă ai fost infanterist, atunci ne-om fi în- tîlnit cîndva pe vreuna din şosele, infinitele şosele pe care le-am străbătut. Pe atunci eram şi eu un om întreg ca dumneavoastră. Pe atunci îmi doream şi eu să-i batem mai repede pe nemţi şi să mă reîn- torc în ţară. Pe atunci visam şi eu. Cîteodată visam în timpul bombardamentului. Dacă ai fost infanterist, ştii ce înseamnă să fii supus unui bombarda-ment de artilerie. Ei, da! Şi eu aveam putere să visez chiar atunci cînd nemţii plouau peste poziţia noastră cu proiectile. Poate vei spune că aceasta nu era posibil? Iaca era. Bineînţeles, nu totdeauna. Numai cîteodată. Şi cînd izbuteam totul trecea mai repede, totul devenea mai suportabil. Visam ziua cînd avea să fie pace, visam ziua cînd aveam să mă însor, să am copii. Visam ziua cînd voi putea urca din nou munţii, dar nu ca infanterist, ci ca turist. Dumneavoastră aţi visat vreodată în timpul unui bombardament de artilerie?

— Asta nu!

Îl ascultam cu un interes crescînd. Dar în acelaşi timp, dedublîndu-mă, iarăşi mă miram de straniul împrejurării. O şosea străjuită de plopi, pietruită. Un căruţ de invalid, purtat de o femeie frumoasă. Invalidul din căruţ cu fruntea roşie de

indignare, vorbind, vorbind pentru mine, un necunoscut în-tîlnit întîmplător, şi eu păşind alături de femeia lui, ascultîndu-l cu un interes mereu sporit. Iar departe, dincolo de clădirea gării, soarele care începea să coboare.

— Nu mă mir. Doar nu toţi oamenii au capaci-tatea de a visa. Am visat. Am visat pînă într-o zi. O schijă de brand m-a lovit undeva în şale şi mi-a ucis nu ştiu ce nervi. O alta a desăvîrşit opera primei. Se pare că am plutit mai multe luni între viaţă şi moarte. Dar, pînă la urmă, datorită medici- lor, n-am murit. În schimb a murit visul. Au trecut de atunci optsprezece ani. De optsprezece ani sînt un cadavru viu, iar de paisprezece Varvara este soţia mea.

În mod obişnuit, aceia cărora soarta le-a surîs tot atît de puţin cît mie sînt compătimiţi de semenii mei. Cu mine însă s-a întîmplat altfel. Am devenit odios tuturor. Unii mă urăsc. De ce? Pentru că Varvara s-a căsătorit cu mine, ea, o femeie vie şi, pe deasupra, frumoasă.

— Dar nu e adevărat, Alecule! protestă Varvara aproape cu deznădejde.

— Fără îndoială că nu este adevărat! am sărit în ajutorul Varvarei. Dar numai în gînd. Tare n-am putut rosti cuvintele, impresionat de permanenta şi tragica obsesie a lui Alecu Vătăşanu.

— Ba, da!... Ba, da! Inutil încerci să mă minţi. Tu ştii tot aşa de bine ca şi mine că le sînt tutu- rora odios, că toţi mă urăsc pentru norocul meu. Bine, ei sînt cum sînt. Dar dumneavoastră de ce nu mă puteţi suferi? De ce, fără să mă cunoaşteţi, fără să ştiţi nimic despre mine, numai cît m-aţi văzut, mă şi

dispreţuiţi? Spuneţi doar că aţi făcut frontul. Spuneţi că aţi fost infanterist. Dumneavoastră ar trebui să înţelegeţi. Dacă doctorii nu m-au lăsat să mor, dacă procesele vieţii cu excepţia unuia continuă să se desfăşoare în jumătatea mea de trup sănătoasă, nu am dreptul şi eu la puţină fericire? Hazardul e orb. Ce mi s-a întîmplat mie, putea să vi se întîmple dumneavoastră. Dacă aveţi un pic de fantezie, închipuiţi-vă că sînteţi nu de optsprezece ani, ci numai de o zi, în acest cărucior. Străduiţi-vă să trăiţi numai o clipă ce aţi simţi la gîndul că toată viaţa va trebui s-o petreceţi în această carceră pe roate. Şi dacă veţi izbuti, atunci mă veţi înţelege. Dar chiar dacă nu veţi izbuti să vă simţiţi o clipă măcar aidoma mie, puteţi înţelege totuşi raţional drama mea. Dacă vreţi, drama noastră. Nu e aşa, Varvara, că nu greşesc dacă spun drama noastră?

— Te-am rugat să conteneşti, dragul meu. Drama ta sau drama noastră nu există decît în închipui- rea ta, Alecule. Apoi către mine: te rog să nu interpretezi greşit. Bărbatul meu suferă de un complex de inferioritate. Îşi închipuie că toată lumea îl urăşte fiindcă m-am căsătorit cu el. Dar asta nu e adevărat. Îţi dai şi dumneata seama că nu e adevărat.

— Desigur că nu e adevărat! am susţinut-o.

— Vă contraziceţi, tovarăşe. Mai adineauri aţi recunoscut că nu vă sînt simpatic.

— Altceva, am înţeles...

— Altceva! Lăsaţi. De la şolduri în jos sînt un cadavru. Dar capul mi-e limpede.

Creierii mai gîndesc încă. Ştiu, Varvara nu vrea să vorbească de drama mea. De drama noastră. Dar ele există: o dramă a mea; o dramă a ei; o dramă a noastră. Sînt, să ştiţi, trei lucruri deosebite. Să vi le explic. Drama mea: eu, om numai pe jumătate, o iubesc pe Varvara. O iubesc aşa cum nici un om sănătos nu ar putea-o iubi, tocmai fiindcă este sănătos. O iubesc aşa şi sînt nespus de fericit. Dar în acelaşi timp sufăr cumplit, sînt cumplit de nefericit că nu pot s-o iubesc asemenea unui bărbat adevărat. Drama ei: că fără să mă iubească — nici nu-i pre-tind aşa ceva fiindcă ar fi absurd — trebuie să trăiască lîngă mine deoarece, din motive pe care nu le cunosc, îi sînt necesar. Drama noastră: neferi- cirea noastră reciprocă. Eu, nefericit pentru nefericirea ei din motive pe care nu le cunosc, ea, nefericită pentru nefericirea mea din motive cunoscute şi de dumneavoastră.

Acesta este primul aspect al problemei. Cel de-al doilea...

Dar Varvara nu-l mai lăsă să continue. Opri căruciorul şi mi se adresă:

— Noi de aci ne întoarcem. Călătorie plăcută, tovarăşe.

— Dar de ce Varvara? protestă Alecu Vătăşanu. Eu vreau să mai stau de vorbă cu dumnealui. El a fost prieten cu fostul tău soţ. Şi intenţionam să-i

explic de ce, tocmai fiindcă a fost prieten cu el, nu are motiv să mă dispreţuiască.

— Nu, Alecule! Dumnealui nu te dispreţuieşte. Fă-mi, te rog, plăcerea să ne întoarcem acasă. Apoi către mine: nu

ştiu ce impresie ţi-ai făcut despre bărbatul meu în urma acestei penibile discuţii, dar să ştii că nu este şi în realitate aşa. La revedere, şi încă o dată, călătorie plăcută.

Alecu Vătăşanu a cărui frunte acum nu mai era roşie, ci palidă, vru să spună ceva, dar se răzgîndi. L-am auzit murmurînd cu o voce aproape stinsă:

— Călătorie plăcută!

N-am mulţumit măcar. Îmi era parcă gura încleştată. Am privit în urma lor. Dreaptă, mîndră, Varvara păşea alături de căruciorul care scîrţîia uşor. Dinspre sat venea un om pe bicicletă. Copleşit de o tristeţe fără margini m-am întors şi am pornit spre gară. Soarele aproape coborîse spre asfinţit.

CAPITOLUL XI

Cu Gavrilă Fumu am stabilit telefonic ora cînd să-l caut acasă. Locuia, şi locuieşte şi astăzi, într-un bloc pe calea Dorobanţi. Cînd am sunat la uşa apartamentului, a venit chiar el să-mi deschidă, soţia şi copiii fiind plecaţi la cinematograf.

M-a introdus într-o încăpere care servea drept birou. Cîteva clipe nu ne-am vorbit. Aş zice că ne-am studiat reciproc. Omul mi-a plăcut de la început. După socotelile mele, nu era mai bătrîn de patruzeci şi cinci de ani. Totuşi părea mult mai în vîrstă. Mai întîi, din cauza părului prematur încărunţit, în al doilea, din pricina nenumăratelor încreţituri nu numai din jurul ochilor, dar mai ales de pe frunte. Era de statură aproape măruntă, slab, dar plin de sănătate.

— Mi-aţi spus la telefon că vreţi să-mi vorbiţi, începu el. Vă stau la dispoziţie.

— Tovarăşe Fumu, m-am întors numai de cîteva zile din comuna dumneavoastră natală, cunoscută mai înainte sub numele de Sărăcuţi. Acolo am fost găzduit timp de trei zile de tovarăşa Eufrosina Vişinoiu. Sper că vă mai amintiţi de dînsa.

— Cum să nu-mi amintesc de... ***doamna***. Mi-a fost învăţătoare. Şi apoi unuia din fiii ei îi datoresc în două rînduri viaţa.

— E vorba de Bucur Vişinoiu?

— Da.

— Tocmai în legătură cu Bucur Vişinoiu v-aş cere unele informaţii.

— În ce calitate? mă întrebă imediat.

— Nu într-una oficială. Cu Bucur Vişinoiu am fost prieten. L-am cunoscut pe zonă, în Moldova. Am făcut parte nu numai din acelaşi pluton, dar şi din aceeaşi grupă. Şi cum v-am spus, ne-am împrie- tenit.

— Aşa! Dacă aţi fost prieten, atunci cu atît mai mult îmi pare bine că ne-am cunoscut.

— De altfel, mă simt obligat să vă spun de la început, că unele lucruri cunosc şi despre dumneavoastră. Le-am aflat citind cîteva file din jurnalul lui Bucur. Din păcate, nu l-am putut citi în întregime, mai întîi fiindcă o parte din el a fost arsă, iar în al doilea, fiindcă persoana în mîna căreia se află acum a refuzat categoric să mi-l pună la dispoziţie.

— Vă referiţi la ***doamna?***

— Nu, ci la fosta soţie a lui Bucur, la Varvara.

— Varvara? Ce mai face? N-am să uit

niciodată cît de inimoasă s-a arătat într-o împrejurare de mare cumpănă pentru mine.

— În noaptea cînd, după ce aţi evadat, v-aţi dus să cereţi adăpost lui Bucur?

— Ei, dar văd că ştiţi multe lucruri despre mine! şe miră el.

— Nu atît de multe pe cît vi se pare. În cîteva cuvinte, iată ce am aflat în legătură cu dumneavoastră din jurnalul lui Bucur şi din cele ce mi-a povestit Varvara: întîmplarea cu rechiziţionarea cailor şi motivul arestării dumneavoastră. Am mai aflat că la Siguranţă aţi fost anchetat de bestialul comisar Mitică Jurubiţă şi că, scurt timp după condamnarea

dumneavoastră, aţi izbutit să evadaţi în timp ce tăiaţi lemne într-o pădure. Asta e tot.

— Cu excepţia unui singur fapt, de altfel deose- bit de important şi a unor amănunte, cred că aţi izbutit să aflaţi tot ceea ce putea prezenta pentru dumneavoastră cît de cît interes. Dar ca să povestesc şi ce încă nu aţi aflat mi-e destul de greu. Nu sînt un bun povestitor şi nu ştiu pur şi simplu cum să încep. Fiindcă mi-ar trebui foarte mult timp — nici nu dispun de atîta — ca să vă istorisesc absolut tot ce mi s-a întîmplat de cînd am fost prima dată arestat şi pînă în zilele lui August 1944. Da, mi s-au întîmplat multe, am trecut prin multe peripe- ţii, unele atît de puţin obişnuite, încît sînt greu de crezut. Tocmai de aceea v-am spus că nu ştiu de unde să încep.

— Eu v-aş sugera să povestiţi numai

ceea ce consideraţi dumneavoastră necesar, în ordinea în care faptele s-au întîmplat, deşi pe mine m-ar interesa absolut tot.

— Bine!... Să încerc. Va să zică, ştiţi că am fost arestat. Ştiţi că, atunci cînd majurul Colţan m-a înaintat la Siguranţă, am fost anchetat de comisarul Jurubiţă pe care l-aţi numit „bestialul comisar Mitică Jurubiţă". Asta înseamnă că sînteţi informat ce fiară de om a fost.

— Individul acesta odios m-a interesat în mod deosebit şi, ca să-i pot reconstitui bestialul său portret, am întreprins cercetări personale, consultînd o întreagă arhivă care mi-a fost pusă la dispoziţie.

— Atunci, nu trebuie să pierdem timpul dîn- du-vă prea multe amănunte. Dar fiindcă tot veni vorba de Jurubiţă, sînt ispitit să vă povestesc în ce fel a decurs primul interogatoriu pe care mi l-a luat el personal.

— Vă ascult. În prealabil, vreau să vă informez că am o curiozitate nelimitată.

— Cu atît mai bine. Înseamnă că, în timpul povestirii, dacă, fără voia mea, voi face unele digresiuni, nu vă voi plictisi.

— În privinţa aceasta nici o grijă.

— Pe atunci eram un simplu ţăran, fără familie, aproape fără neamuri. Astăzi, probabil că aţi aflat, sînt inginer zootehnician. Partidul mi-a dat posibilitatea să învăţ şi, aşa cum au făcut-o atîţia alţii, m-am pus şi eu cu dinţii pe carte. Nu a fost tocmai uşor. Cu voinţă însă ce nu face omul! Dar, aşa cum v-am spus, atunci cînd fiara de Jurubiţă m-a luat la cercetări, eram un simplu ţăran. Un ţăran ,,prost" cum se spunea.

Cînd m-au dus în faţa lui aceasta a fost prima întrebare pe care mi-a pus-o:

— Ştii barbut?

— Ce să ştiu? am întrebat, fiindcă atunci auzeam pentru prima dată acest cuvînt.

— Barbut!

— Nu ştiu!

— Nu ştii!

Oftă mai întîi din adîncul rărunchilor, apoi iarăşi mă întrebă:

— Mă, spui drept? Chiar nu ştii?

— Nu, domnule.

— Dar rebeliune ştii să faci!

— N-am făcut nici o rebeliune. Pe mine însă nu mă rabdă inima să tac atunci cînd văd o nedrep- tate, domnule.

Vă daţi seama ce naiv eram pe atunci dacă am putut vorbi aşa, cui? Tocmai bestiei de Jurubiţă.

— Ce vorbeşti? se prefăcu el că se miră. Mă rog, şi ce nedreptate te-a făcut să-ţi ieşi din pepeni?

Şi ce credeţi că nu m-am prins?

— Păi e drept, domnule — i-am răspuns — ca văduvele şi nevestele ălora de luptă pe front să dea la rechiziţie caii cu care se ajută la munca cîmpu- lui? Iar cei care au cîte două, trei perechi să fie scutiţi?

— Ai dreptate! mă încurajă comisarul. Zi mai departe.

— Ce să zic? l-am întrebat eu naiv.

— Zi cum a fost cu rebeliunea.

— N-a fost rebeliune, domnule.

— N-a fost, mă?

— N-a fost!

— Al dracului şef de post, cum mai minte! se prefăcu el că mă crede. Are pică pe tine, aşa-i? Ia spune! De ce îţi poartă sîmbetele? Nu cumva ai muiere

frumoasă şi găinarul umblă să înfunzi ocna ca să-i rămînă lui nevastă-ta?

Dîndu-mi abia acum seama în ce ape se scaldă, nu i-am răspuns.

— De ce nu răspunzi, mă?

— Lasă, domnule! Oi fi eu ţăran prost, dar nici chiar aşa cum mă vei fi crezînd alde matale.

— Serios? Mă, tu ştii că ai ştofă de comunist?

— Ce să am? l-am întrebat, de data asta făcînd-o pe prostul.

— Ştofă de comunist! Tu ai auzit, mă, de comunişti?

Am tăcut. Să-i fi spus că nu am auzit, m-ar fi dovedit cu minciuna fiindcă în dosar Colţan ataşase manifestul pe care-l găsise cu prilejul percheziţiei. Dar nici să recunosc nu voiam.

— Bine, am înţeles! Nu vrei să răspunzi, nu răspunde. Dar trebuie musai să-mi răspunzi cine ţi-a dat fiţuica asta otrăvită?

— Nu mi-a dat-o nimeni. Am găsit-o în raniţă.

Nu-l minţeam. Acolo îl găsisem.

— Au mai fost şi alţii care au găsit de-astea?

— Au fost destui.

— Şi ce-au făcut cu ele?

— Le-au citit şi le-au dat mai departe.

— Dar tu de ce-ai păstrat-o?

— Am păstrat-o ca s-o mai citesc.

— Aşa? Va să zică ţi-a plăcut ce scria acolo! Se bucură Jurubiţă.

Nu i-am răspuns, deşi mă pişcă pe limbă să-i spun că mi-a plăcut.

— Dar ceilalţi ce spuneau după ce au citit?

Nici la întrebarea asta nu i-am răspuns.

Atunci a luat manifestul şi a început să citească tare, parcă ar fi declamat. Îmi amintesc destul de bine ce scria în manifest, fiindcă atunci îl ştiam pe de rost, iar mai tîrziu, într-o altă împrejurare, l-am multiplicat din memorie, nu o dată, ci de zeci de ori. Spunea în manifest, printre altele:

„Soldaţi, subofiţeri, ofiţeri şi generali!

Refuzaţi să mai luptaţi şi să muriţi pentru criminalii Hitler şi Antonescu. Refuzaţi plecarea pe front. Treceţi de partea poporului. Retrăgeţi-vă în păduri şi munţi cu armele şi echipamentul vostru”.

După ce termină de citit, Jurubiţă se uită la mine zîmbind şi mă întrebă:

— Cînd ai citit pentru prima dată va să zică, ţi-a plăcut ce scrie. Spune drept, nu-ţi fie frică.

— Nu mi-e frică! i-am răspuns. Şi într-adevăr nu-mi era frică. Neputîndu-mă amăgi cu zîmbetul lui prietenos, îmi făcusem următoarea socoteală: ăsta, fie că-i spun adevărul, fie că nu, pînă la urmă tot are să mă chiseze. Încaltea să-l fierb un pic în oala lui. Aşa eram eu atunci. Încăpăţînat.

Şi am adăugat:

— Mi-a plăcut.

— Şi de ce ţi-a plăcut? Fiindcă vă îndeamnă să dezertaţi? Tu de ce n-ai dezertat, mă?

— N-am dezertat!

— Că n-ai dezertat, văd. Dar eu te-am întrebat de ce? Mie la întrebarea asta să-mi răspunzi.

Nu i-am răspuns. Deşi voiam să-l fierb în oala lui, îmi era totuşi teamă să-l întărit şi mai mult.

— Taci?... Să-ţi spun eu de ce: nu s-a ivit prilejul. Ţi-au dat între timp concediu. Aşa-i, mă?

— Dacă aş fi vrut, dezertam, l-am minţit.

Jurubiţă nu m-a crezut:

— Lasă că nu-s prost să te cred. Ţi-am spus eu că ai stofă de comunist? Ţi-am spus... Altfel n-ai fi păstrat fiţuica aia otrăvitoare, ci te-ai fi dus la comandantul tău şi ai fi spus: uite, domn' cutare, ce-am găsit în raniţă. Hai să-l căutăm pe trădă- torul ăla de caută să ne otrăvească sufletele şi să-l punem la zid. Da, mă, aşa ar fi trebuit să faci. Tu, în schimb, nu numai că ai tăcut mîlc, dar ai mai şi păstrat-o. Ce te-ai gîndit? Cînd mi-or da concediu, am s-o citesc şi ălora din sat. Este, mă? Spune drept: nu-i aşa că de-aia n-ai rupt-o?

Cum era să recunosc aşa ceva? Am tăcut.

— Taci, mă? Taci! Mă, tu ştii ce fac eu comuniştilor? Nu ştii! Uite că-ţi arăt eu ce le fac.

A tăbărît asupra mea şi a început să mă lovească unde nimerea. Cu pumnii, cu picioarele. Pe urmă, pesemne fiindcă i s-a părut că nu mă doare atît cît voia el, a început să mă bată cu o vînă de bou. M-a bătut pînă am leşinat.

Şi iaca aşa am făcut cunoştinţă cu fiara de co-misar Jurubiţă. Pe urmă, timp de aproape două săptămîni, nu trecea o zi fără ca să nu fiu adus în faţa lui. Voia să afle de la mine cine m-a insti- gat să fac rebeliune în sat, cu cine m-am mai

sfă- tuit şi multe alte asemenea. Cît m-a schingiuit, nu vă mai spun. În vreo două rînduri s-a întîmplat ca atunci cînd mă duceau la el să-l scoată de acolo cu targa pe Bucur leşinat.

După vreo două săptămîni, dosarul a fost înaintat Curţii Marţiale, care m-a judecat şi condamnat la 25 de ani muncă silnică. Am fost la Aiud. Acolo erau tovarăşi. Erau peste tot, în toate închisorile. Cînd le-am spus pentru ce faptă am fost condamnat, au prins simpatie de mine. Mai ales unul dintre ei, pe nume Tutunaru, m-a lămurit într-o seamă de probleme. Trebuie să ştiţi că după aceea am început să văd lumea altfel.

La închisoarea din Aiud nu m-au băgat la celulă, întîi m-au trimis să lucrez la o fabrică de mături. Nu era o treabă din cale afară de grea, dar eu nu eram mulţumit, deoarece gîndul mi-era numai la evadare. Am lucrat acolo vreo cîteva luni.

Într-o zi, gardianul ne întrebă:

— Cine se pricepe la pădure?

— Eu, domn' şef! m-am oferit primul, deşi nu lucrasem niciodată la doborît păduri.

Cu toţii am fost şaisprezece care ne-am anunţat. Am fost escortaţi de doi gardieni.

De firea mea nu sînt un om vesel. Şi n-am fost nici pe atunci. Dar în puşcărie, tocmai pentru că o duceam prost, ca să nu mă doboare urîtul, m-am străduit să nu pun nimic la inimă, să rîd cînd îmi venea să plîng, să cînt atunci cînd simţeam ne- voia să urlu şi să spun o glumă de care se amu- zau pînă şi

gardienii atunci cînd aveam chef să înjur ca un spurcat la gură.

În tren unul din gardieni mă întrebă:

— Bine, măi Gavrilă, tu de ce n-ai vrut să te duci la Sărata?

La Sărata era un centru de instrucţie pentru cei din puşcării — delicvenţi de drept comun — ce urmau a fi trimişi pe front, spre a se „reabilita".

— Lasă, domn' gardian că Sărata nu-i de mine.

— De ce, mă? Faci instrucţie cîteva luni, apoi te duci pe front. Acolo, distrugi un tanc, sau faci mai ştiu eu ce altă faptă de vitejie, şi gata reabilitarea. Nu-i mai bine decît la puşcărie?

— Nu-i, domn' gardian! i-am răspuns. Dacă vrei să mă crezi în vremurile astea nicăieri nu-i mai bine decît la puşcărie.

— Hîtru mai eşti, măi Gavrilă!

— Hîtru, nehîtru, ăsta-i adevărul. Ian să chib-zuim: ce-i mai bine? Să fii reabilitat, dar cu o movilă de pămînt deasupra, sau cu o pedeapsă de ispăşit, dar în viaţă? Eu unul, decît să mor pe front, mai degrabă stau la închisoare. Şi dacă vrei să mă crezi, domn' şef, ştii care ar fi cea mai mare nenorocire pentru mine? Dacă mi-ar da acum drumul, dacă m-ar graţia. Fiindcă n-aş apuca bine să ajung acasă şi ordinul de chemare m-ar şi afla.

— Mă, Gavrilă, da' mult îţi mai temi tu viaţa!

— Cum să nu mi-o tem, domn' şef? Păi altceva mai bun decît viaţa are omul?

Eu nu le vorbeam aşa gardienilor numai ca să mă aflu în treabă, ci ca să-i fac să creadă că, din- spre partea mea, nu aveau a se teme că mi-ar da prin gînd să spăl putina. În realitate, încă mai

înainte de a ajunge la Aiud, îmi şi pusesem în gînd să evadez. Aşa am fost eu. Nu am putut su- feri să stau închis. De şase ori am fost prins şi tot de atîtea ori am izbutit să scap, în aşa măsură de puternic a fost la mine dorul de libertate. Decît în puşcărie — îmi ziceam — mai bine să fiu împuşcat încercînd să evadez.

Cum vă spuneam, mă străduiam să-i îmbrobodesc pe gardieni ca să le scot din cap că aş umbla cu gînd de evadare. Şi trebuie să vă spun că am izbutit.

Cînd am ajuns la Cugir, toţi cei şaisprezece am fost puşi să lucrăm la pădure, adică la tăiat copaci. De păzit, tot numai cei doi gardieni ne păzeau. În afară de mine, nici unul dintre ceilalţi cincispre- zece nu intenţionau să fugă. De aceea, nu-mi era teamă că altul mi-o va lua înainte şi-i va pune pe gardieni în stare de alarmă. Ca să fiu sigur de reu- şită, aşteptam un prilej nimerit. Şi într-o zi pri- lejul s-a ivit. M-au trimis cu găleata după apă la un izvor. Izvorul nu era departe şi, de acolo unde se aflau, gardienii mă puteau supraveghea cu privirea.

Cum am ajuns, am lăsat găleata jos şi am tulit-o. Gardienii cînd au văzut că, în loc să mă întorc, mă afund în pădure, au tras în mine. Dar gloanţele au trecut mult pe deasupra capului meu. Cît m-or fi căutat, şi dacă m-or mai fi căutat, nu ştiu. Eu m-am tot dus, pînă am ajuns la o gară mică de lîngă Cugir. M-am ascuns prin apropiere şi am aşteptat un tren. Am avut noroc. A trecut un mărfar şi m- am suit din mers la o frînă. Ca să nu mai lun- gesc vorba, mai cu trenul, mai pe

jos, am ajuns la Sărăcuţi abia după patru zile şi patru nopţi. Acasă la mine nu aveam ce căuta fiindcă, aşa cum v-am spus, eram singur pe atunci, fără nevastă, fără copii. Toată nădejdea mi-o pusesem în Bucur. Numai el mă putea ajuta să scap de hainele de pe mine.

M-a ajutat. M-a adăpostit, m-a hrănit, mi-a dat haine şi bani. De altfel, despre toate acestea aţi fost informat de Varvara. Parcă aşa mi-aţi spus, nu?

— Da, de ea, de bătrînă, mama lui. Pe urmă ce-aţi făcut? Aţi izbutit să scăpaţi?

— Pe urmă! De fapt, nu a fost un singur ***pe urmă***, ci mult mai multe. Nu am de gînd să vă povestesc despre toate ci, aşa cum ne-am înţeles, numai despre acele întîmplări pe care în prealabil trebuie neapărat să le cunoaşteţi ca să puteţi afla adevărata cauză pentru care a fost executat Bucur.

Dar să continui. Aţi aflat de la Varvara în ce fel m-au ajutat atunci cînd am evadat pentru prima dată. Atunci am plecat din Sărăcuţi în timpul nopţii, spre oraş. Îmi ziceam — şi pe bună drep- tate — că unui evadat îi este mai uşor să se ascundă într-un oraş decît într-un sat oarecare, mai ales cînd nu are asupra sa acte de nici un fel.

Acolo, am mas la o bătrînă pe care o cunoşteam dinainte, fiindcă la ea rămîneam peste noapte atunci cînd veneam la oraş, toamna, cu te miri ce bucate de vîndut. Avea un fecior pe front şi de şase luni nu mai primise nici o veste de la el. Îl blestema atîta pe Antonescu, pe Hitler şi pe toţi

„îmbuibaţii”, încît nu i-am ascuns că evadasem de la închisoare. Aşa cum prevăzusem, bătrîna a acceptat să mă adăpostească fără să se teamă de riscuri.

Dar greutăţile şi pericolul de a fi arestat se iviră abia după aceea. Se iviră atunci cînd am început să caut de lucru. Ce eram eu? Un biet ţăran. Ştiam să ar, să semăn, să prăşesc, să secer sau să cosesc. Dar în afară de acestea nu mă mai pricepeam la nimic. Altceva decît o muncă necalificată nici că puteam să găsesc. Numai că nici o asemenea muncă nu era uşor de găsit. Şi nu fiindcă nu ar fi fost nevoie de braţe de muncă — muriseră doar atîţia pe front, atîţia erau mobilizaţi —, ci fiindcă era greu să capeţi de lucru dacă nu aveai situaţia militară clară.

Abia după vreo săptămînă am găsit, temporar, la descărcat vagoane. Am lucrat acolo vreo patru zile, după aceea, la un depozit de lemne, pe urmă, iarăşi la descărcat vagoane cînd în gară, cînd în port. În acest scurt timp de trei ori am scăpat numai ca prin minune să nu fiu arestat. Aşa am ajuns să cunosc pe pielea mea ce îngrozitor lucru este să te simţi încolţit ca o fiară, să nu-ţi poţi îngădui a trăi altfel decît în ***prezent***. E îngrozitor să nu ştii ce se va întîmpla cu tine peste o zi sau peste o săptămînă. Eram gata să renunţ la jumătate din viaţa mea în schimbul unui act de identitate, fie el chiar fals, care să-mi dea măcar iluzia unei relative sigu- ranţe.

Dar iată că am avut norocul să intru în posesia unei astfel de hîrtii fără să fie nevoie de vreun sacrificiu.

Într-o dimineaţă, în drum spre rampa de descărcare a gării, am întîlnit pe una din străzile lătu-ralnice ale oraşului — pe acestea circulam de obi- cei — un ostaş înarmat care escorta pe un altul. Acesta din urmă se cunoştea că e şi el soldat doar după capela slinoasă şi după pantalonii peticiţi şi largi ca nişte şalvari.

Mă impresionă nu ţinuta atît de puţin ostăşească a arestatului, ci faptul că era cam de vîrsta mea. O fi vreun dezertor sau vreunul ca de-alde mine, mi-am zis oftînd. Parcă pe mine, pînă la urmă ce altă soartă mă aşteaptă?

I-am depăşit pe cei doi şi mi-am văzut de drum. Dar cîteva ore mai tîrziu, în timp ce mă speteam la descărcat lăzi din nişte vagoane, pe cine credeţi că am descoperit printre tovarăşii mei de trudă? Pe cei doi ostaşi întîlniţi pe drum. Lucrau amîndoi, şi cu mult spor încă. Faptul acesta m-a mirat, fiindcă nu se obişnuia ca arestaţii să fie trimişi la muncă — mai ales la o astfel de muncă — individual. Dar chiar dacă era vorba de o excepţie, după cunoştinţa mea nu se pomenea ca ostaşii de pază să lucreze cot la cot cu cei pe care trebuiau să-i păzească.

M-am mirat însă şi mai mult cînd, în timpul pauzei de prînz, cel care s-a dus să cumpere ceva de-ale gurii a fost tocmai cel arestat. Cît timp a lipsit, celălalt, escorta nu mi-a făcut deloc impre- sia că se teme, cît de cît măcar, că acela care îi fusese dat în seamă ar putea să nu se mai întoarcă.

De altfel, s-a întors. S-a întors şi s-au pus amîn-doi să înfulece şi să-şi treacă unul altuia un bidon în care, după

mirosul care ajungea pînă la mine, nu putea fi altceva decît ţuică.

Am intrat la bănuieli. La aceasta a contribuit şi faptul că, deşi trăsesem cu coada ochiului în toate părţile, puşca, centura şi cartuşierele escortei parcă le înghiţiseră pămîntul.

„Cu ăştia doi nu e lucru curat!" mi-am zis, pro- punîndu-mi ca la lăsarea lucrului să stau numai cu ochii pe ei.

...Şi chiar aşa am făcut. După ce au primit banii ce li se cuveneau — plata se făcea zilnic la terminarea lucrului —, cei doi au trecut peste linii de unde începea o comună suburbană. Arestatul a intrat într-o casă şi după puţin timp s-a întors de acolo cu arma şi centura pe care i le-a înmînat celuilalt. Acesta s-a încins cu centura, şi-a pus baioneta la armă şi pe urmă, escortat şi escortă, au pornit-o înapoi spre oraş.

Purtarea lor puţin obişnuită mi-a întărit bănuie-lile. M-am luat după ei, mergînd la o oarecare distanţă. Spre surprinderea mea, în loc să dispară pe poarta închisorii oraşului sau a vreunei cazărmi, i-am văzut mistuindu-se în curtea unei cocioabe dintr-o mahala.

N-am mai avut acum nici o îndoială că ceva era în neregulă cu ei. Mai mult, eram convins că şi ghicisem despre ce anume putea fi vorba. Îmi ziceam că cei doi conveniseră ca, în drum spre cine ştie ce garnizoană unde trebuia predat cel arestat, să mai întîrzie cîteva zile, lucrînd pe unde s-o găsi, ca să cîştige un ban-doi, de care, fără îndoială, amîndoi aveau mare nevoie.

Aceasta era presupunerea pe care mi-o făcusem. Dar ea nu corespundea nici pe

departe realităţii. Adevărul aveam să-l aflu trei zile mai tîrziu, după ce aveam să mă împrietenesc bine cu amîndoi.

Nu vreau să vă răpesc timpul povestindu-vă cum am ajuns să le cîştig încrederea, deşi pentru dumneavoastră ar prezenta un oarecare interes. Pe scurt, iată ce am aflat:

Nu unul ci amîndoi erau dezertori. Cel care o făcea pe soldatul de escortă dezertase, cu armă cu tot, trimis fiind într-o delegaţie la P.S. a unei mari unităţi. Acolo, la P.S., izbutise să determine pe un furier, consăteanul său, să-i ştampileze o foaie de hîrtie albă cu ştampila rotundă a unuia din serviciile acelei mari unităţi. Cred că bănuiţi de ce-i trebuia lui o asemenea hîrtie.

— Probabil ca să-şi confecţioneze un bilet de voie fals.

— Exact! Numai că ulterior i-a dat o altă destinaţie. Plecînd de la P.S., în tren s-a întîlnit tot cu un consătean, dezertor de aproape două luni, dar fără nici un fel de acte asupra sa. Ideea ticluirii unui ordin de serviciu fals şi nu a unui bilet de voie a fost a acestuilalt. Au găsit pe cineva care să le bată la maşină ordinul de serviciu, în care se preciza că soldatul X din Cartierul Trupei M.U. nr. ... este trimis să predea la unitatea Z pe soldatul dezertor Y.

Hîrtia ştampilată purta semnătura unui maior, dar — omisiune voită — nu purta nici o dată. Pe baza acestui fals ordin de serviciu, de mai bine de trei luni ei se putuseră mişca în vreo patru oraşe, într-o relativă siguranţă. În

general, ei se fereau de patrule şi de razii, dar în vreo trei rîn- duri, cînd nu le-au mai putut ocoli, în nici una din dăţi nu au fost opriţi ca să fie controlaţi.

— Aşa că, află de la mine, măi frate — încheie cel care îmi povestise — de multe ori se întîmplă ca unul ca de alde noi să fie mai ferit dacă e îmbrăcat cu efecte militare decît în haine „ţivile”.

Celălalt, după ce se scărpină în creştetul capului într-un chip caraghios cu unghia degetului mic de la mîna stîngă, propuse cam cu jumătate de gură:

— Ascultă, Marine! (Marin se numea cel care făcuse rost de hîrtia ştampilată, iar tovarăşul său, Pătru.) Ce-ar fi dacă nu l-am lăsa pe rumînul ăsta în voia soartei ca să-i pună zbilţul de gît jîndarii la prima razie? Că dacă pun mîna pe el, a doua oară nu mai pupă el evadare.

— Şi cum crezi că l-am putea ajuta, măi, Pă- trule? întrebă Marin.

— Păi eu aş zice să-l luăm şi pe el tovarăş. Ai să ,,iscortezi” nu numai pe mine, ci pe amîndoi.

Marin chibzui cam multişor înainte de a răspunde

— Eu, de cînd mă ştiu, atunci cînd s-a găsit careva în impas nu am pregetat să-i dau o mînă de ajutor. Nu mă lasă inima nici acuma să-ţi întorc spatele. Mai ales că asta nu ar fi numai în folosul tău ci şi într-al nostru. Aş pune rămăşag că nici lu’ dracu’ nu i-ar trece prin minte să ne oprească şi să ne întrebe de acte văzînd că escortez doi arestaţi. Tu eşti-însă „ţivil”, iar Pătru-i îmbrăcat cu efecte militare. Mă gîndesc, măi omule, că asta ar putea să bată la ochi. Vorba aia: paza bună trece primejdia rea.

Mai ales că primejdia nu ar fi numai pentru tine, ci şi pentru noi ăştilalţi doi. Aşa că eu nu-ţi pot spune decît atîta: fă-ţi rost de efecte militare şi treaba s-a făcut.

— Atunci, mort, copt, am să fac rost de efecte militare, i-am răspuns.

Şi într-adevăr, eram hotărît să fac neapărat rost de ele. Fiindcă propunerea lui Pătru mi se părea straşnică. Gîndiţi-vă şi dumneavoastră! Cui i-ar fi trecut prin minte dintre cei însărcinaţi cu o ase-menea treabă să ne oprească pe stradă ca să controleze dacă noi eram cu adevărat arestaţi iar Marin cu adevărat ne escorta!

Trebuia neapărat să fac rost de haine militare. Şi am făcut. Cînd mă gîndesc în ce fel mi le-am procurat, mă cuprinde mirarea că am avut atîta curaj. Dar a fost, fără îndoială, curajul disperatului. A doua zi m-am dus la regiment. N-am intrat însă pe poarta principală ci pe din dos, pe acolo unde se afla o spărtură în gard. Asta s-a întîmplat dimineaţa, după ce oamenii au plecat la instrucţie. I-am văzut mărşăluind spre poligon, pe companii, fiindcă, spre norocul meu, se brodise să fie zi de tragere. (Am spus spre norocul meu, fiindcă în zilele cînd aveau loc trageri la poligon se deplasa şi majurul companiei ca să ţină socoteala muni- ţiei consumate. Eu însă, atunci habar nu aveam. În planul pe care mi-l făcusem, pe majur trebuia să-l trag pe sfoară.)

Cînd am ajuns la cancelaria companiei, l-am găsit doar pe furier. Linia o situaţie lungă cît un cearşaf. Pe masa acoperită cu hîrtie albastră se aflau

„Registrul de administraţie”, o sticluţă cu cerneală violetă, două tocuri într-un fel de tăviţă emailată, o tuşieră şi, deasupra, ştampila rotundă a companiei.

Cu furierul acela treaba a mers mai uşor chiar decît îndrăznisem să sper.

— A ordonat domn’ căpitan să mă îmbraci! m-am adresat lui, trăgînd cu coada ochiului la ştampila rotundă.

Cred că hotărîrea de a o şterpeli am luat-o imediat ce am descoperit-o acolo, pe masa de scris. Şi din nou am avut o şansă extraordinară.

Furierul care pesemne se plictisise să tot linieze, cu un oftat de uşurare, lăsă imediat lucrul.

— Vino în magazie!

Alături de cancelarie era magazia de efecte. Prin uşa întredeschisă pătrundea miros de naftalină şi de unsoare de bocanci rîncedă. L-am urmat acolo. Cînd am trecut prin dreptul mesei, fără nici un fel de ezitare, am luat ştampila şi am vîrît-o în buzunar.

După ce mi-a ales efectele, peticite şi murdare, furierul m-a întrebat:

— Carte ştii?

— Ştiu!

— Atunci, du-te de te îmbracă, pe urmă completează inventarul, semnează-l şi adu-mi-l!

Şi îmi întinse o foaie de hîrtie şapirografiată.

Am luat efectele subsuoară şi am plecat ca din puşcă. Am părăsit regimentul tot pe acolo pe unde venisem, bucuros de haine, dar mai ales de ştam- pila rotundă. Şi în seara aceleaşi zile m-am dus

să-i caut pe cei doi prieteni ai mei la gazda care îi adăpostea.

Cînd Pătru a aflat că şterpelisem ştampila ro- tundă a companiei, iarăşi a început să se scarpine în creştetul capului. De data asta am înţeles că gestul marca momentele de chibzuinţă.

— Marine, acu' dacă Gavrilă făcu rost de ştampilă, chiar că nu mai are haz ca noi s-o facem pe arestaţii iar tu pe escorta.

Marin pricepu imediat gîndul întreg al lui Pătru.

— Păi, da! Dacă avem ştampilă, ne putem ticlui bilete de voie că sînten în „conced" sau permisie. Ba eu zic, că acu' e musai ca noi doi să ne facem rost de ţoale „ţivile".

Ca să nu mai lungesc vorba, două zile mai tîrziu am plecat toţi trei la Galaţi, fiecare cu cîte un bilet de voie în buzunar, chipurile în permisie de zece zile. (Biletele de voie le reînnoiam din zece în zece zile. Am căzut cu toţii de acord că procedeul acesta e mai prudent.) Dar după numai o lună, ne-am despărţit.

Ideea a fost tot a lui Pătru:

— Eu, mă fraţilor, aş zice că a cam sosit vremea să ne vedem fiecare de treburi. Eu, de pildă, m-aş întoarce la Brăila. E acolo o vădană căreia îi cam duc dorul. Tu, Gavrilă, îmi pui ştampila pe o duzină de hîrtiuţe şi cu ele în buzunar am să mă simt în siguranţă la fel ca şi cum aş avea în bu- zunar un ordin de lăsare la vatră.

Şi fiindcă şi Marin fu de aceeaşi părere, ne-am despărţit. În prealabil însă, nu pe o duzină de hîrti-uţe ci pe o sută de coaie de hîrtie pentru fiecare am pus

ştampila.

— Pînă terminăm muniţia asta — glumi Marin — se gată războiul şi ne-om putea întoarce la căşile noastre.

Au trecut de atunci douăzeci şi unu de ani. Nu ştiu dacă cei doi tovarăşi de suferinţă din anii aceia au folosit întreg stocul sau au fost cumva arestaţi mai înainte. Fiindcă de atunci nu i-am mai întîlnit şi nu am mai aflat nimic despre ei nici pînă în ziua de astăzi. În ceea ce mă priveşte — v-am mai spus-o — am fost arestat de şase ori şi tot de atîtea ori am izbutit să scap.

Ei, dar nu am de gînd să vă povestesc toate peripeţiile prin care am trecut de fiecare dată cînd am fost arestat şi pe urmă am reuşit să scap. De pildă, despre primele trei arestări mă voi mărgini să vă spun că m-au înhăţat deşi de fiecare dată am avut asupra mea, ca act justificativ, fie un „bilet de voie", fie un „ordin de serviciu". Dar vedeţi, întîmplarea joacă în viaţa unui om destule feste. Totuşi, datorită tocmai acestor false „bilete de voie", de fiecare dată am izbutit să scap mai îna- inte de a ajunge să fiu judecat. Fiind numai „sus- pect", nu eram chiar atît de riguros supravegheat. Şi pînă să vină răspunsul de acolo de unde se ce- reau informaţii despre mine — biletele de voie erau completate cu nume fictive din cele mai obişnuite — izbuteam să fug.

Am fost judecat şi condamnat la moarte abia după ce am fost arestat a patra oară. De data asta m-au ridicat de acasă. Cu acest prilej au găsit şi ştampila pe care, din prevedere, niciodată n-o purtasem asupra mea.

Ca să înţelegeţi mai bine cauza acestei a patra arestări, e necesar să vă spun că m-am folosit de ştampilă nu numai pentru uzul meu personal. Le-am creat posibilitatea unei relative siguranţe atribuindu-le „bilete de voie” — la cel puţin o sută de nesupuşi la încorporare, dezertori de pe front şi din spatele frontului sau unor ostaşi care umblau cu gîndul să dezerteze.

Poate vă întrebaţi unde i-am găsit pe toţi aceştia. I-am cunoscut în tren, în sălile de aşteptare ale gărilor, în pieţele oraşelor pe unde m-am vînturat în anii aceia, prin birturi, pe unde vreţi şi pe unde nu vreţi. Şi tuturor le-am oferit hîrtiuţe ştampilate pe care ei să le completeze numai, sau le-am completat chiar eu bilete de voie false.

Unii dintre aceştia au fost arestaţi. Şi probabil că au fost cîţiva fiindcă la proces, printre capetele de acuzare a figurat şi acela de instigare la dezer- tare a unor ostaşi cărora le procurasem acte mili- tare false. De altfel, cea de a patra mea arestare s-a datorat unui „bilet de voie” fals pe care îl dădusem în ajun unui tînăr nesupus la încorporare. Poate vă va interesa să aflaţi în ce împrejurare l-am cunoscut.

Era în timpul prînzului. Mîncam la un birt economic. La un moment dat văd că intră pe uşă un tinerel, care, după felul cum era îmbrăcat, se cunoştea că e de la ţară. Se apropie de tejgheaua negustorului şi îl întrebă cît costă o porţie de varză cu carne. Cînd află preţul, vîrî mîna în buzunar şi scoase de acolo nişte bani. Pesemne că nu-i ajungeau pentru porţia de varză cu

carne, fiindcă oftînd a părere de rău, după ce dădu bună ziua negustorului, se îndreptă spre uşă. L-am strigat şi l-am poftit la masa mea. Era rupt de foame. În cîteva minute a înfulecat două porţii de varză cu carne şi una de iaurt. Dacă i-aş mai fi oferit ceva de mîncare nu m-ar fi refuzat. Dar aveam şi eu banii număraţi.

După ce şi-a potolit foamea, am început să vor-bim de una de alta. Nu vreau să mă laud, dar mă pricep să cîştig încrederea oamenilor. Fără să i-o cer, tinerelul acela mi-a destăinuit toată povestea lui. Scurtă poveste. Cu vreo două luni de zile în urmă se prezentase la regiment pentru a fi încorporat. Acolo, aflînd că, după o instrucţie sumară de cîteva luni, contingentul lor va fi trimis pe front, l-a prins frica pe bietul băiat şi a fugit. S-a întors în sat, maică-sa şi tată-su l-au ţinut ascuns în casă vreo două săptămîni, după care l-au sfătuit să se întoarcă la unitate. Ce era să facă? I-a ascultat.

— Mi-am zis — spunea băiatul — că de ce mi-o fi scris tot n-am să pot scăpa. Că doar nu se putea să mă ţină ascuns alde tata şi mama pînă s-o ter-mina războiul. Dar cînd m-am apropiat de cazarmă şi cînd am auzit sunînd goarna, m-a cuprins aşa o silă şi aşa o frică, încît n-am mai avut ***coraj*** să intru pe poartă.

De atunci trecuseră cîteva săptămîni şi în tot acest timp bietul băiat dusese o viaţă ca de cîine fără stăpîn. L-am întrebat dacă are de gînd să se întoarcă la regiment. Mi-a răspuns că preferă să ajungă la închisoare. Dacă l-am văzut hotărît, l-am luat la mine acasă, i-am ticluit un „bilet de voie” şi i-am mai dat

cîteva hîrtiuţe ştampilate pe care să le folosească mai tîrziu. În noaptea aceea a dor-mit la mine fiindcă nu avea unde. Dimineaţa, cînd a plecat, nu ştia cum să-mi mulţumească.

În noaptea următoare m-au arestat şi cu acest prilej mi-au confiscat şi ştampila. Presupuneţi, cred, cum de au izbutit să-mi dea de urmă.

— Probabil că au aflat de la tînărul acela adresa dumneavoastră.

— Exact! Bietul băiat a avut ghinionul să fie arestat chiar în aceeaşi zi. Luat la întrebări, a mărturisit de unde avea „biletul de voie" fals. Aşa că noaptea m-au luat, cum s-ar spune, ca din oală.

Nu voi povesti nimic despre anchetă şi nici despre proces. Atîta doar că procesul a avut loc în primăvara lui patruzeci şi patru şi că m-au condamnat la moarte prin împuşcare.

Mi-a fost atît de dragă libertatea şi atît de urîtă închisoarea, încît de fiecare dată cînd m-a păscut primejdia să ajung din nou acolo, am găsit în mine forţa să evadez. Aş zice că oroarea de închisoare mi-a inspirat de fiecare dată calea cea mai potri- vită de scăpare. Ei bine, în clipa cînd mi s-a comunicat sentinţa, am simţit că viaţa mi-e atît de dragă, am simţit că doresc atît de mult să trăiesc, încît frica de moarte mi-a dat tăria să evadez chiar în aceeaşi zi. Nu a fost propriu-zis un act de curaj ci unul al disperării. Cînd eşti condamnat la moarte, oricît de mare ar fi riscul pe care ţi-l asumi ca să scapi, el nu poate depăşi pe acela al morţii înseşi. Şi atunci, cu curajul disperării, am riscat şi am izbutit. Am izbutit să fug de sub escortă

în timp ce ne duceau la închisoare. Eram paisprezece arestaţi, toţi militari dar dintre toţi numai eu am îndrăznit, numai eu am riscat, numai eu am izbutit. De altfel, dintre cei paisprezece numai eu fusesem condamnat la moarte. Dar am avut şi noroc.

Fuga mea nu anula însă sentinţa de condamnare la moarte. Fugind, izbutind să fug, de fapt nu fă-ceam decît să amîn executarea ei. Dumneavoastră nu ştiţi ce simte un om atunci cînd i se citeşte sentinţa de condamnare la moarte. Dumneavoastră nu ştiţi ce simte atunci cînd izbuteşte să evadeze. Nu ştiţi ce imensă, ce copleşitoare este bucuria care îi inundă sufletul. Dumneavoastră nu ştiţi ce simte după ce au trecut clipele acelea de copleşitoare bucurie, cînd îşi dă seama că, de fapt, nu a făcut altceva decît să obţină o amînare.

Ei, da, stimate tovarăşe, aşa s-a întîmplat cu mine imediat ce am izbutit să evadez de sub escortă. Dorinţa nestăvilită de a trăi, pe de o parte, pe de alta oroarea de moarte făcuseră din mine un biet om care nu avea alt scop decît să fugă, să fugă cît mai departe de oraşul unde fusese condamnat la moarte, de cei care mă condamnaseră şi care, dacă puneau din nou mîna pe mine, nu aveau să întîrzie a mă trimite în faţa plutonului de execuţie.

Numai că pe mine primejdia nu mă pîndea nu- mai din spate. Primejdia era în faţă, în dreapta, în stînga, primejdia mă înconjura din toate părţile. Eram un om condamnat la moarte, fără nici un act asupra lui şi la prima razie, la primul control, în primejdie de a fi arestat din

nou.

Şi cu toate acestea nu puteam rămîne locului. Asemenea ciutei, trebuia să fug. Unde, nu ştiam. Părăsisem oraşul unde fusesem condamnat la moarte şi acum fugeam, cum se spune, încotro vedeam cu ochii. Aşa am ajuns, peste vreo două zile, pînă pe la curmă-tura Mărăşeştilor. De acolo m-a luat un camion şi m-a dus pînă la Bacău. Am plecat mai departe, pe jos, din sat în sat fără o ţintă anume. În sfîrşit, am ajuns la Bîrlad. În gară, un tren lung sta gata să plece spre Iaşi. Trenul era ticsit cu concentraţi, majoritatea în haine civile, urmînd a fi echipaţi chiar pe zonă. M-am amestecat printre ei. Cu trenul acela am ajuns pînă la Socola. Acolo m-am dat jos. Mai departe trenul nu mergea. Am coborît deci la Socola şi am apucat-o pe un drum paralel cu calea ferată. Fără să ştiu, o pornisem spre Ungheni. Linia frontului era aproape, dar eu habar nu aveam. Chiar în apropiere de podul de peste Jijia am fost prins de o patrulă.

Am fost dus la un post militar. Acolo m-a luat la întrebări un locotenent tînăr.

— Cine eşti, mă, şi ce cauţi în zona frontului?

— Să trăiţi, domn' locotenent, eu sînt din Ungheni, dar am fost evacuat tocmai în Caracal. Am auzit că la noi se întîmplă acum multe şi nu m-a mai răbdat inima să rămîn locului. Am pornit-o încoace cu gîndul să mă strecor pînă acasă ca să mă conving cu ochii mei. Căci eu, domn' locotenent, am lăsat acolo gospodărie bine întemeiată.

— Ia arată-mi actele!

— Nu le am. Mi le-a furat careva în

tren, cu portofel cu tot.

A şoptit ceva unui sergent şi, după cîteva minute, acesta s-a întors însoţit de un civil, un tînăr de cel mult douăzeci de ani.

— Cum te cheamă, omule? mă întrebă acesta măsurîndu-mă din cap pînă în picioare.

— Albuţiu Atanasie.

— Şi zici că eşti din Ungheni?

— Nu zic. Sînt!

— Eu nu te cunosc!

— Parcă eu te cunosc pe tine?!

— Dacă eşti din Ungheni apoi să-mi spui în a cîta sută de numere locuieşti?

— În a doua! am răspuns într-o doară.

— Dar megieş la dreapta şi la stînga pe cine ai?

Am spus nume care mi-au venit atunci în minte:

— La dreapta, unul Artemie, iar la stînga o văduană, Macarova.

— Aşa. Dar dugheana din colţ cine o ţine?

— Mi-am zis:

„Asta ori ştie pe toţi cei ce locuiesc în a doua sută de numere, cum spune el, şi în acest caz şi-a

dat seama de pe acum că am minţit, ori habar n-are şi vrea numai să mă încerce”.

— Nu-i nici o dugheană în colţul străzii! l-am înfruntat cu îndrăzneală.

— Şi cum zici că te cheamă?

După cum i-au sticlit ochii cînd m-a întrebat, mi-am dat seama că nu credea o boabă din cele ce-i spusesem.

— Albuţiu Atanasie! i-am răspuns fără să clipesc.

— Domn’ locotenent — se întoarse către ofiţer — ăsta e din Ungheni cum sînt eu de la Viena.

— Cine cristoşii mă-ti eşti, şi ce cauţi aici în zona frontului, mă? se răsti la mine locotenentul.

Ce să-i răspund? Dacă îi mărturiseam adevărul, riscam să mă împuşte pe loc. Trebuia neapărat să cîştig timp. Deocamdată trebuia neapărat să cîş- tig timp.

— Domn’ locotenent, v-am spus adevărul.

— Haide, dă-i drumul! Nu mă mai face să pierd vremea cu tine.

— Mă jur, domn’ locotenent, că nu vă spun o minciună.

Locotenentul era însă tare bănuitor.

— Omul ăsta e din Ungheni şi nu te cunoaşte.

— Dar ce, domn’ locotenent, poate băieţandru ăsta să cunoască absolut pe toată lumea!

— Mă, eu timp nu am de pierdut cu tine şi treaba asta mă şi plictiseşte. Am să te trimit acolo unde există dintr-aceia care se pricep să afle de la tine adevărul adevărat.

Mi-a făcut nişte acte şi m-a trimis legat la punc- tul de comandă al diviziei.

Acolo m-au luat la cercetări cei de la Biroul 2. Mai precis, un căpitan. Era înalt, cum n-am mai văzut în viaţa mea aşa o namilă de om. Cînd ţipa, zăngănea geamul de la ferestre.

Am susţinut acelaşi lucru: că mă furişasem pînă în zona frontului cu intenţia de a trece clandestin la ai mei, la Ungheni. Dar nici el nu m-a crezut. M-a bătut, m-a înjurat, m-a ameninţat că

mă împuşcă, dar nici eu nu m-am lăsat.

— Domn' căpitan, omorîţi-mă, faceţi cu mine ce vreţi, dar eu v-am spus adevărul. Altceva n-am a vă spune, domn' căpitan, îi dam eu într-una.

Pînă la urmă, legat şi cu escortă, m-a trimis la Inspectoratul de jandarmi de la Iaşi, unde de asemenea am spus aceeaşi poveste. Inspectorul de jandarmi m-a trimis la Siguranţă, la Socola. Pesemne că era o secţie specială fiindcă se afla instalată într-o vilă izolată.

Aici am avut cel mai mult de suferit. M-a luat în primire un inspector cîinos, de parcă ar fi fost frate cu Jurubiţă. Ştiu că era inspector, fiindcă s-a lăudat singur. N-am să-l uit cît voi trăi. Avea o mulţime de coşuri pe faţă. În timp ce vorbea sau în timp ce asculta ce-i spun, îşi pipăia mereu obrajii, fruntea, bărbia, pînă dădea de unul copt. Pe birou avea un pachet de vată şi o sticluţă cu alcool. După ce-l spărgea, tampona locul cu o bucată de vată muiată în spirt, după care o arunca într-un coş de hîrtii.

Inspectorul acesta se vede că îşi cunoştea bine meseria. Din cele ce au urmat vă veţi da seama că mai ales el n-a crezut o boabă din povestea mea. A început prin a-mi cere să mă dezbrac pînă la piele.

„Pesemne — mi-am zis — cîinele ăsta vrea să mă snopească mai rău decît cei de pînă acum".

Dar mă înşelam. După ce m-am dezbrăcat, a început să cerceteze atent fiecare obiect de îmbrăcăminte. Cămaşa, maioul, chiloţii, ciorapii, pantofii, în ce scop o făcea am înţeles mult mai tîrziu. Dar atunci, la început, tare m-am mirat

că boarfele mele îi reţin în aşa măsură atenţia. După ce suci fiecare obiect pe toate părţile, se duse să-şi spele mîinile, îndelung, la chiuvetă, cu săpun mult şi cu o periuţă. Şi le şterse apoi nu cu prosopul ci cu tifon, după care şi le dezinfectă cu spirt, de parcă puţi- nele şi ponositele mele obiecte de îmbăcăminte ar fi aparţinut cuiva contaminat de o boală înfec- ţioasă.

Dacă cercetarea minuţioasă a îmbrăcămintei mele fusese de vreun folos pentru el nu-mi putusem da seama. Nu-mi adresase nici un cuvînt şi nici nu se uitase la mine. Abia mai tîrziu, în timp ce îşi flutura mîinile ca să se usuce alcoolul de pe ele, se răsti la mine:

— Ia să-mi spui acum cine eşti şi ce grijania mă-ti ai căutat în zona frontului?

— Mă cheamă Albuţiu Atanasie, domn' inspector. Sînt din Ungheni...

Bubosul începu să ţipe la mine:

— Mă, nenorocitule, află că încă nu s-a născut ăla care să mă ducă pe mine de nas. Aşa că fă bine şi spune adevărul. Cînd ai trecut încoace, cu ce misiune şi cu cine ai luat legătura?

— Iaca, nici dumneavoastră nu mă credeţi, domn' inspector. Nici domnii ofiţeri care m-au luat la întrebări pînă a nu ajunge aici n-au vrut să mă creadă că le spun doar adevărul. Şi dacă n-au vrut să mă creadă, s-au pus cu bătaia pe mine. M-au bătut pînă m-au zdrobit, dar mai mult decît adevărul adevărat tot n-au putut scoate de la mine.

— Bine. Ia bagă asta în gură!

Pe birou avea un fel de cutie nu mai

mare ca un aparat telefonic de campanie. Din el pornea un fir de care era legată o plăcuţă de aramă. Am băgat în gură plăcuţa şi el a apăsat pe un buton. Am fost scuturat de un curent electric atît de puternic, încît m-au trecut şi nevoia mare şi nevoia mică, deodată. Am leşinat.

Cînd mi-am revenit, inspectorul m-a întrebat.

— Sper că ţi-a venit acum mintea la cap. Haide, spune cînd ai trecut încoace şi cu ce misiune?

Abia acum mi-am dat seama de adevărata primejdie. Dacă inspectorul mă lua drept paraşutist sovietic, sigur că mă aştepta moartea, fără nici un fel de judecată, poate chiar la sfîrşitul interogatoriului. Căzusem din lac în puţ. O clipă mi-a trecut prin minte să-i mărturisesc adevărul, dar mi-am zis imediat, că prin aceasta situaţia nu mi s-ar îmbunătăţi cu nimic. Dimpotrivă, dacă începeam să susţin altceva decît pînă acum, inspectorul ar putea crede că, văzîndu-mă demascat, încercam să-l îmbrobodesc.

— Domn’ inspector, dacă vreţi să aflaţi de la mine altceva decît am spus şi domnilor ofiţeri, puteţi să mă şi omorîţi că nu am ce vă spune.

— Ia mai bagă în gură bomboana asta, banditule!

— N-o bag, domn’ inspector! De ce mă schingiuiţi dacă n-am nici o vină?

— Ce face? Nu vrei?

A tăbărît pe mine cu pumnii. M-a doborît la pămînt şi pe urmă căuta să mă lovească în testicule cu picioarele. Eu mă feream şi ţipam să mă lase că n-am

nici o vină. Dar, pînă la urmă, tot m-a nimerit de vreo două ori, atît de tare, încît iarăşi am leşinat. Au turnat pe mine o găleată cu apă şi mi-am revenit.

— Spui, mă?

— N-am ce să spun, domn' inspector.

— Atunci ia batonul de ciocolată în gură.

— Nu-l iau!

A scos din sertar un pistol şi l-a îndreptat spre mine.

— Mă, eu ştiu că te-au trimis ruşii. Dar vreau să recunoşti. De bună voie nu vrei. Atunci trebuie să te silesc. Ia în gură batonul de ciocolată. Dacă nu, pe Dumnezeul meu că te împuşc pe loc!

N-am avut încotro. Am vîrît în gură plăcuţa de aramă şi cînd a dat drumul curentului, iarăşi m-au trecut nevoile, iarăşi am leşinat şi iarăşi m-am trezit numai după ce au turnat apă peste mine.

— Spui, mă?

— Ce aveam de spus, v-am spus, domn' inspector.

— Lasă că te înmoi eu, mă bolşevicule! Dar pentru astăzi ajunge. Îmbracă-te!

M-am îmbrăcat. După aceea m-a pus să curăţ cu palmele murdăria. Pe urmă să spăl pe jos. Cînd am terminat, m-au închis într-o cameră care avea o singură fereastră cu zăbrele. Zăbrelele erau groase. Pe acolo, nici gînd de scăpare. De mîn-

care nu, mi-au dat nimic. Şi-mi era o foame!... Curios, după cîte îndurasem, îmi era totuşi foame. Şi încă o foame cumplită.

Gavrilă Fumu mă lăsă singur pentru o

clipă. Se întoarse cu o tavă plină cu prăjituri de casă. Sub braţ ducea o sticlă cu votcă.

— Poftim, serviţi-vă! Dacă nu v-aşi fi spus cît de cumplit mi-a fost atunci foame, nu mi-aş fi adus acum aminte de îndatoririle mele de gazdă. Şi la înapoiere ce mai muzicuţă mi-ar fi făcut nevastă-mea că v-am lăsat să plecaţi fără să serviţi ceva.

— Mulţumesc... Mulţumesc... Dar cele ce-mi povestiţi sînt atît de impresionante, încît, credeţi-mă, nu-mi mai trebuie nimic.

— Să bem totuşi cîte un păhăruţ de votcă!

Am ciocnit paharele şi am dat peste cap conţinutul.

— Ei, acum am mai prins oleacă de forţe, glumi el.

Pe urmă reluă povestirea:

— Scurt timp după ce m-au închis în celula improvizată, l-am văzut, prin fereastră, pe inspec- tor plecînd cu o maşină. Pe urmă au mai plecat vreo doi civili. Ce fel de serviciu o fi adăpostit vila aceea nu ştiu, fiindcă nu lucrau prea mulţi. Paza era asigurată de militari. După cîte mi-am putut da seama, noaptea, în afară de gardă, în vilă nu mai rămînea nimeni dintre oamenii Siguranţei.

În timpul nopţii am simţit nevoia să merg afară. În celula mea nu exista hîrdău. Am bătut cu pum- nul în uşă. Am bătut mult şi bine pînă cînd am auzit o voce parcă somnoroasă întrebîndu-mă de dincolo de uşă:

— Ce-ţi veni, bă? De ce baţi?

— Vreau să merg la privată.

— Aşteaptă o ţîră.

Paşii s-au îndepărtat. Pe urmă iarăşi i-am auzit.

Cel de afară a răsucit cheia în broască şi a des- chis uşa. Era un ostaş de gardă, probabil caporalul de schimb. Cu centura şi cartuşierele pe burtă, dar fără armă.

— Aici nu avem privată, bă neamule! Avem W.C. Na, intră aicea. Dar vezi să nu adormi!

W.C.-ul avea o singură ferestruică, sus. Nici un copil nu s-ar fi putut strecura pe acolo. Totuşi, inima îmi bătea tare, al naibii de tare. Începuse să-mi bată încă din clipa cînd am văzut că sol- datul nu era înarmat. Îmi bătea, fiindcă se părea, că norocul din nou îmi este favorabil. Trebuia să încerc, cu orice preţ, să evadez. Dar cum?

Am început să chibzuiesc. Oare, ce putea să însemne faptul că cel care venise să-mi deschidă — caporalul de gardă — era neînarmat? În primul rînd, că nu-i era teamă că aş putea evada. Cu alte cuvinte, că toate ieşirile erau încuiate. În al doilea rînd, că în aceeaşi clădire se afla şi corpul de gardă. Or, dacă nu mă înşelam, şi aşa stăteau lucrurile, însemna că la ora aceea, cu excepţia caporalului de schimb, a plantonului din corpul de gardă şi a ostaşilor aflaţi în diverse posturi, în afara clădirii, toţi ceilalţi sigur că dormeau. Deci, după toate probabilităţile, circumstanţele îmi erau favorabile sau, în orice caz, nu mai puţin favora- bile decît în toate celelalte patru ocazii cînd izbutisem să evadez. Dar ca

să izbutesc şi de data aceasta, trebuia să mă scap de ostaşul care mă păzea, respectiv de caporalul de schimb. Cum însă? Să-l omor? Nu ar fi fost deloc greu, fiindcă era un om pirpiriu. Dacă mă repezeam cu mîinile în gîtul lui, luat pe neaşteptate, nu ar mai apuca să spună nici pîs. Să-l omor însă nu mă simţeam în stare. În definitiv, ce vină avea bietul om! Pe deasupra, părea şi foarte cumsecade.

„Atunci, cum naiba să mă scap de el?" mi-am zis neliniştit, fiindcă timpul trecea.

Şi iată că am găsit soluţia. Ea mi-a fost sugerată de peria cu care se spăla şi se curăţa closetul. Am luat-o în mînă pentru a-mi da seama de greutatea ei. Avea un retevei bunicel. Dacă îl păleam în cap cu el nu-l omoram, dar de ameţit, sigur îl ameţeam.

Am deschis uşa şi l-am întrebat fără să ies din W.C.:

— Asta ce-i, măi camarade?

— Care?

Aşa cum prevăzusem, s-a prins. A vîrît capul pe uşă să vadă ce anume îi arătam. Cu mîna stîngă i-am astupat gura, iar cu dreapta l-am lovit, pocnindu-l în moalele capului cu reteveiul periei. A căzut ca un sac, fără să crîcnească măcar. L-am vîrît în W.C., am încuiat uşa pe dinafară şi am pus cheia în buzunar. Acum nu-mi mai rămînea decît să părăsesc neobservat casa.

Pe coridor, în dreapta, era uşa biroului unde mă schingiuise inspectorul. Am apăsat pe clanţă şi uşa s-a deschis. Încăperea avea două ferestre. Amîn-două dădeau într-o livadă. Pe aici trebuia să-mi

încerc norocul. Am deschis o fereastră numai atît cît era necesar şi am sărit afară, tupilîndu-mă ime-diat la pămînt. Am ascultat atent. Era linişte. Dacă existau posturi de santinelă — şi probabil că exis- tau fiindcă altfel nu-şi avea rostul corpul de gardă — ele erau probabil fixe, fiindcă nu auzeam paşi. Or, dacă într-adevăr aşa stăteau lucrurile, însemna că şansele de scăpare creşteau. Am început să merg de-a buşilea, ferindu-mă să fac cel mai mic zgo- mot. Dar n-am apucat să mă îndepărtez nici zece metri şi m-am auzit somat:

— Stăi!... Cine-i?

În loc să mă opresc, am luat-o la fugă. Un glonte mi-a fluierat pe la ureche — n-a fost primul şi, din păcate, nici ultimul — tocmai cînd izbutisem să sar gardul şi să mă pierd prin grădini. Scăpasem. Deocamdată scăpasem. Dar ca să mă pot considera definitiv scăpat, trebuia să pun o cît mai mare distanţă între mine şi vila unde fusesem schin-giuit. Am rupt-o la fugă. Încotro fugeam habar nu aveam. (Ulterior mi-am dat seama că fugeam în direcţia Paşcani.)

Începusem să sper că nu mai am motive a mă teme de cei de la vilă, cînd deodată am auzit în urma mea lătrînd cîinii. E drept, încă departe, dar odată ce-mi adulmecaseră urma, mai curînd sau mai tîrziu, aveau să mă ajungă.

Fără îndoială că dumneavoastră aţi văzut în vreun film o urmărire cu cîini. Şi dacă aţi văzut, probabil că v-a impresionat. Dar vă asigur că a- ceasta nu este nimic pe lîngă ce simte acela care este hăituit astfel aidoma fiarelor.

Sentimentul pe care îl ai în asemenea momente este înspăimîntător. Sau poate aşa am simţit eu atunci. Gîndiţi-vă prin cîte primejdii trecusem în ultimul timp. Scăpasem din toate. Fusesem la un pas de plutonul de execu- ţie şi scăpasem. Scăpasem de pistolul inspectorului, scăpasem mai ales de îngrozitorul instrument de supliciu pe care îl numea „batonul de ciocolată". Scăpasem de gloanţele pe care le trăseseră santinelele din posturi cînd evadasem din vilă. Scăpasem de toate acestea pentru ca, pînă la urmă, să fiu prins cu cîinii. Îi auzeam, erau departe, dar veneau. Mă adulmecaseră. Cîinii de urmărire — ştiam foarte bine — erau nişte fiare crunte, dresate să se repeadă la beregata victimei şi să sfîşie.

M-a cuprins dintr-o dată frica. Frica e prea puţin spus. M-a cuprins un fel de groază. Groaza că voi fi sfîşiat de cîini. După lătrături, erau pe puţin patru. Şi eu nu aveam nici o armă asupra mea. Am început să alerg şi, cu cît alergam mai tare, cu atît spaima punea şi mai mult stăpînire pe mine. Lătratul cîini- lor mi se părea că-l aud aproape, foarte aproape şi nu numai în spatele meu. Parcă din toate direcţiile veneau în goană, adulmecîndu-mi urma, nu patru, nici zece, ci zeci şi zeci de cîini, zeci şi zeci de fiare enorme, cu boturile căscate, cu ochii scînteind în noapte ca nişte bucăţi de jăratic, aidoma fiarelor din apocalips.

Alergam abia trăgîndu-mi sufletul şi cu fiecare pas pe care îl făceam îmi dădeam seama că mult nu voi mai avea putere să alerg şi mă voi prăbuşi. În clipele acelea mi-am dorit să mor... Dar

iată că iarăşi am avut noroc. Am simţit pe frunte o picătură, apoi alta. Începuse să plouă. Alergam cu palmele întinse, cu capul ridicat să simt stropii pe obraji, pe frunte, să mă conving că nu este o iluzie. Nu, nu era iluzie. Ploua!

„Numai să fie ploaie adevărată!” mi-am zis.

Era — aşa cum îmi doream — o ploaie adevărată. O ploaie iute, cu stropi mici şi deşi. În cîteva clipe am fost ud pînă la piele.

După ce a început ploaia, nu am mai alergat. Mergeam încet, abia trăgîndu-mi sufletul de istovit ce eram. Ploaia rece îmi făcea bine, parcă mă odihnea. Acum nu mai aveam de ce să mă grăbesc. Din cauza ploii, cîinii nu mai erau în stare să mă adulmece: îmi pierduseră urma.

Exact ce-i aceea fericire n-am ştiut niciodată, dar ce simţeam eu în clipele acelea cînd păşeam prin ploaie, eliberat de teama că voi fi sfîşiat de cîini, cred că se poate numi fericire. De fericit ce eram, mi-am scos cămaşa ca să mă spele mai bine ploaia, ca să mă răcorească mai repede.

Între timp, schimbasem direcţia şi, încă mai înainte de a se lumina, am ajuns la periferia Iaşilor. M-am strecurat în podul unei case părăsite şi m-am culcat. Am adormit imediat. Am dormit pînă a doua zi dimineaţa. Cînd m-am trezit, m-am dat jos din pod şi am început să cotrobăiesc prin casă. De mîn- care n-am găsit nimic. În schimb am găsit o tunică de ceferist, o şapcă şi o pereche de bocanci vechi cu pielea scorojită şi talpa spartă. Şapca era ponosită rău, iar tunica să nu mai vorbim. Pantaloni n-am mai găsit. I-am

curăţat pe ai mei de noroi, am încălţat bocancii, mi-am pus şapca pe cap şi am părăsit casa. Îmi era foame de-mi venea să leşin. În curte era un măr. M-am urcat în el şi am mîncat atîtea mere pînă cînd am simţit că foamea amorţeşte. Abia după aceea m-am dat jos din pom şi am plecat.

În apropiere era aeroportul, iar în dreapta lui, pe cîmp, păşteau doi cai. Nu departe se zărea o căsuţă. Am pornit-o într-acolo. Îmi făceam socoteala că de vreme ce păşteau acolo cai căsuţa era locuită. Şi nu m-am înşelat. Am dat de un moşneag. Era singur. I-am cerut ceva de mîncare. S-a uitat lung la mine, n-a zis nimic. Mi-a dat o bucată de mămăligă şi o ceapă. I-am cerut şi sare, dar mi-a spus că nu are. Am mîncat ceapa fără sare. I-am mulţumit. La plecare mi-a mai dat o bucată zdravănă de mămăligă. Am rupt-o în bucăţi şi am îndesat-o prin buzunare.

— Du-te cu Dumnezeu! mi-a urat el la plecare. Dar bagă de seamă. Linia frontului e la o azvîrlitură de băţ. Dacă te prind, te împuşcă fără judecată.

— Am să bag de seamă, omule. Îţi mulţumesc, îţi mulţumesc şi că m-ai ospătat.

Acum, cînd îmi potolisem foamea, devenisem mult mai prudent. Dumneavoastră aţi suferit vreodată de foame? mă întrebă Gavrilă Fumu.

— Da, cînd am fost mic, ca orfan de război, în- tr-un orfelinat despre care cocoanele din oraşul nostru — toate membre în comitet — spuneau că este un palat, în care noi, orfanii de război, eram îngrijiţi ca nişte „prinţişori”. În realitate noi, ,,prin- ţişorii” eram lihniţi de foame,

rupţi, murdari şi plini de păduchi. Şi pe front s-a întîmplat să rabd de foame chiar trei zile în şir.

— Ei, atunci ştiţi ce păcătoasă e senzaţia foamei. Eu de două ori am fost la un pas de moarte numai fiindcă nu mi-am putut înfrîna la timp foamea.

Dar atunci, nefiind flămînd şi avînd buzunarele pline cu mămăligă rece devenisem, cum v-am spus, mult mai prudent.

— Moşule — m-am întors eu din drum — n-ai vrea să mă adăposteşti pînă spre seară? Aş trage o ţîră de somn, că sînt tare trudit.

— Omule, ce mi-a stat în putinţă, am făcut pen- tru tine. Adăpost însă nu-ţi dau. Du-te cu Dumnezeu şi eu nu te ştiu, nu mă ştii!

Am plecat. Am luat-o pe o potecuţă, lăsînd în dreapta aeroportul. Am mers pînă am dat de nişte lăstăriş şi m-am culcat în el. M-am trezit abia cînd au ieşit stelele. Am mers aşa pînă am ajuns în apropierea unei pădurici. Am trecut drumul — un dru-meag de ţară — şi am pornit-o într-acolo. Prin pădure aveam să fiu mult mai ferit decît pe drum deschis, mai ales că, între timp, răsărise şi luna. Cînd am ajuns la liziera ei abia am apucat să fac vreo cîţiva paşi şi a trebuit să mă culc la rădăcina unui copac tînăr. Am procedat aşa, fiindcă am sim-ţit dintr-o dată primejdia. (Cînd un om trece prin cîte trecusem eu, învaţă să simtă primejdia.)

La puţina lumină a lunii care pătrundea prin frunzişul copacilor mi-am putut da seama că în pădurice erau instalate corturi. Cîte anume erau nu am putut

totuşi să le număr. Unul era însă foarte aproape. În mod normal ar fi trebuit să mă îndepărtez mai înainte de a mă fi descoperit santinela. Fiindcă nu-mi puteam închipui că cei care dormeau în corturi nu erau păziţi de nimeni. Totuşi, n-am procedat aşa. Şi n-am procedat aşa, fiindcă am vrut să încerc dacă nu cumva voi izbuti să fac rost de vreo armă. Este îngrozitor să fii hăituit şi să nu ai asupra ta nici măcar un cuţit. Arma îţi dă iluzia unei relative siguranţe.

Am început să mă tîrăsc fără să fac nici cel mai mic zgomot. Am ajuns lîngă cort. Dinăuntru se auzeau nişte sforăituri cu adevărat ostăşeşti. N-am intrat. Am vîrît numai mîna sub foaia de cort de la intrare şi am început să pipăi în dreapta şi în stînga. Am dat mai întîi de un sac de merinde, pe urmă de un automat. Le-am luat pe amîndouă. În sac erau grenade, iar automatul avea încărcătorul pus. Avusesem noroc să găsesc exact ceea ce îmi trebuia. Acum mă simţeam şi eu mai în siguranţă. Poate că de aceea, retrăgîndu-mă, nu am mai fă- cut-o cu toată prudenţa necesară. Fără să vreau am strivit cu cotul o creangă. Şi deodată am auzit:

— Halt! [1]

— M-am făcut una cu pămîntul şi am aşteptat. Niqi să respir nu mai îndrăzneam. Dar nu s-a mai întîmplat nimic. Fără îndoială, neamţul a crezut că s-a înşelat. Nu m-am mai mişcat, cred, aproape o jumă-tate de oră. Abia după aceea am continuat retrage-rea. Am ieşit la liziera pădurii şi, luînd-o peste cîmp, am ocolit păduricea pe la dreapta. Am

[1] Stai! (1. germană).

mers pînă m-am împiedicat de un fir telefonic întins la o mică înălţime de pămînt. Firul venea din direcţia încotro mă îndreptam. Am mers pe fir către acolo, cu automatul pregătit. Era lună, şi mergeam ţinînd mîna stîngă pe firul telefonic. Sub un pîlc de copaci, ceva mai la dreapta, se afla instalată o baterie de tunuri antiaeriene. Tunarii stăteau de vorbă. Îi auzeam. Mi-am continuat drumul fără să mă opresc. În împrejurări neobişnuite ţi se cere îndrăzneală. Şi, nu o dată se întîmplă ca un act de îndrăzneală de-a dreptul nebunească, să deruteze, să risipească bănuiala, să adoarmă cea mai trează vigilenţă.

Trec mai departe şi aud în urma mea:

— Iarăşi s-o fi întîmplat ceva pe fir!

Mă luaseră drept un telefonist trimis în control să restabilească legătura telefonică.

Am mai mers vreo jumătate de oră şi terenul a început să coboare în pantă. Panta era cu lăstăriş şi tufe. Pe acolo cobora şi firul telefonic. Mi-am dat seama că mă aflu în zona imediată a frontului abia cînd o rachetă şi-a desfăcut mănunchiul lumi-nos în vale. La lumina ei am observat că între cele două linii era apă, o baltă de pe malul Prutului.

Cum v-am spus, terenul cobora în pantă şi era acoperit cu lăstăriş. Abia am făcut cîţiva paşi şi am dat de o altă potecă, perpendiculară pe direcţia de unde veneam, după toate probabilităţile paralelă cu linia frontului. De la ea, pesemne porneau alte nenumărate potecuţe, toate ducînd pînă la tranşee. La lumina unei alte rachete am mai observat

că, pe malul înclinat, ca la vreo cincizeci de metri mai jos, erau nişte stînci. Stîncile acelea păreau a fi nu numai un adăpost provizoriu relativ sigur, dar totodată o bună bază de pornire spre stufărişul bălţii şi apoi spre apă.

„Ei, acum e acum!" mi-am zis, pornind să traversez poteca. Dar n-am apucat să fac nici doi paşi cînd m-am auzit strigat:

— Cine eşti?

Nu era propriu-zis o somaţie. Mai curînd, nedumerirea cuiva care întreabă doar din curiozitate.

—Dracu! am răspuns fără să mă opresc.

Dacă cel care întrebase ar fi fost ceva mai de-parte, poate că aş fi izbutit să-l păcălesc. Dar, ghinion, se afla la un pas de mine.

— Ce cauţi pe aici, măi omule?

Era şi de data asta o întrebare şi nicidecum o somaţie. Numai că odată cu întrebarea, mă şi întoarse cu faţa spre el. (Ulterior mi-a explicat că a pro- cedat aşa fiindcă vocea i se păruse cunoscută.) Şi iată că ne-am trezit unul în faţa celuilalt.

— Domnu' Bucur! m-am mirat eu. Oare matale să fii?

— Eu. Gavrilă! Uită-te ce mai întîmplare! Dar ia spune-mi, ce cauţi tocmai aici, în zona frontului? Dacă te prind, ştii ce te aşteaptă? Te împuşcă, omule!

— Ehei, domnu' Bucure — i-am răspuns — crezi matale că numai aici dacă m-ar prinde m-ar împuşca? Oriunde m-aş duce, tocmai în capătul celă-lalt de ţară, dacă am nenorocul să pună mîna pe mine, tot mă împuşcă.

Şi am început să-i povestesc în grabă toate cîte mi se întîmplaseră. Dar fiindcă pe aproape se auziră voci, ne-am ascuns într-un lăstăriş. Cîteva minute după aceea, pe potecă trecură trei ostaşi mergînd în şir indian. Unul dintre ei povestea cum se luptase cu un lup, fără să aibă asupra sa ca armă de apărare nici măcar un băţ.

După ce patrula s-a depărtat, mi-am urmat povestirea, cît mai pe scurt m-am priceput. Din toate cîte i-am spus, pe Bucur l-a interesat, mai mult cele ce mi se întîmplaseră la vilă.

— Şi zici că inspectorul acela era convins că eşti un paraşutist sovietic? mă întrebă el.

— De aceea m-a şi schingiuit. Ca să recunosc.

— Ai văzut adineauri trecînd pe aici o patrulă. Este a doua noapte de cînd sîntem în stare de alarmă. Fiecare unitate este obligată să-şi asigure sectorul şi prin patrule. Mai mult decît atît, pîn- darii au fost dublaţi. Şi ştii de ce toate astea? Fiindcă avem ordin să arestăm neapărat un para- şutist sovietic, care probabil va încerca să treacă linia frontului înapoi la ai săi. Şi să ştii, ai avut mare noroc, Gavrile, că te-ai întîlnit cu mine. Acuma ai fi fost arestat.

— Chiar că am avut noroc domn' Bucure!

— Spune-mi, ce ai de gînd? Să treci? Să ştii că nu e deloc uşor...

— Ştiu că este primejdios. Încercînd însă, risc o singură dată să fiu împuşcat. Pe cînd dacă rămîn, mă paşte primejdia să pună mîna pe mine şi să mă împuşte nu o dată, ci de nenumărate ori,

zi de zi. Dacă mă caută aici în zona frontului îţi închipui ce m-or fi căutînd în spate. Ce mai, domn' Bucure! După ultima mea evadare, altă cale nu-mi mai rămîne.

— Să ştii că ai nimerit într-un sector extrem de dificil. Tot malul este minat.

— Mai adineauri, cînd a scăpărat o rachetă — l-am întrebat — am văzut ceva mai jos nişte stînci. Dacă mă las pînă acolo la ele, crezi că aş putea ajunge nevătămat la stufăriş?

— Şi sub stîncă terenul este minat.

Am simţit cum mă trec fiori prin spate. Dacă nu-l întîlneam să aflu de la el, zburam în aer.

— Domn' Bucure, nu cunoşti matale un loc de trecere ceva mai ferit? Zău, domn' Bucure, poate poţi să-mi faci binele ăsta, dar numai dacă nu este cu primejdie pentru matale.

În loc să-mi răspundă, l-am auzit vorbind sieşi:

— Cel puţin dacă ai fi în uniformă!

— Ce-ar fi atunci, domn' Bucure?

— Ar fi mai uşor să-ţi dau o mînă de ajutor.

— Şi cum crezi că m-ai putea ajuta, domn' Bucure? l-am întrebat.

— Să-ţi spun la ce m-am gîndit. Noaptea asta e o noapte agitată. Patrule... Pîndari dublaţi... Telefoane şi aşa mai departe. Ei bine, cred că tocmai fiindcă e o noapte agitată nu am trezi bănuieli dacă noi doi şi încă altcineva am pleca, de pildă, să organizăm o ambuscadă.

— O ambuscadă numai din trei ostaşi! m-am îndoit eu.

— Bine, dar ambuscada asta ar urma să

captu- reze un singur om, pe paraşutistul sovietic pe care îl caută patrulele de la un capăt la altul al secto- rului nostru. Pentru o asemenea treabă nici nu ar fi nevoie de mai mulţi.

— De, ştiu eu? Dar dacă n-am efecte militare...

— În definitiv, un veston şi o capelă ţi-aş putea procura. Nu în aceasta constă greutatea cea mai mare.

— Atunci în ce? am întrebat.

— Să accepte celălalt. Cel de-al treilea, adică Vlaicu.

— Domn' Vlaicu? Dar ce, se află şi el aici?

— Da. Sîntem în acelaşi pluton. Cu Vlaicu va merge mai greu. Nu ştiu dacă va voi să rişte. Aşa este el. Prudent, de multe ori chiar mai prudent decît trebuie.

Planul propus de Bucur era îndrăzneţ. Odată îmi salvase viaţa şi acum era gata s-o facă din nou.

— Domn' Bucure, să zicem că izbîndim şi mă treci dincolo de linia alor noştri. Dar pe urmă matale şi domnu' Vlaicu cum vă veţi întoarce?

— În privinţa asta nu trebuie să-ţi faci griji. După ce vom ieşi din dispozitivul nostru şi după ce dumneata te vei îndepărta în suficientă măsură şi de noi, vom trage cîteva focuri de automat în aer, după care ne vom întoarce. Şi dacă la înapoiere vom fi întrebaţi unde este cel de-al treilea, vom spune că a fost împuşcat, de către o patrulă.

— Domn' Bucure, am fost şi eu pe front în prima linie şi ştiu cum e rostul pe acolo. Nu te supăra că ţi-o spun, dar poate ştiu chiar mai bine decît ma- tale.

Şi, mult, puţin cît mă pricep, îţi spun deschis, că planul pe care l-ai ticluit e mai cu primejdie pentru dumneavoastră doi decît pentru mine. Oa-

menii nu pleacă în incursiuni şi nici să pregătească o ambuscadă, aşa, de capul lor. Trebuie să primească ordin de la cineva, de la comandantul lor.

Hai să zicem că pînă a nu ieşi din poziţie ne întîl- nim cu un ofiţer care are să ne întrebe încotro am pornit-o. Matale ai să-i răspunzi că ne-a trimis domn' locotenent cutare, aşa cum l-o fi chemînd pe comandantul plutonului dumneavoastră. Să zicem că are să te creadă şi are să ne lase să trecem. Crezi însă că, pînă la urmă, nu are să afle de treaba asta şi ofiţerul matale? Crezi că nu are să vă ia la întrebări? Eu, domn' Bucure, n-aş vrea să-mi scapi viaţa primejduindu-ţi-o pe a matale. Ce aş vrea eu de la matale este să-mi faci rost de o capelă şi de un veston ca să arăt şi eu a ostaş. De armă n-am nevoie. Am automatul ăsta şi cîteva grenade în sacul de merinde. Dacă, pe deasupra, poţi să-mi arăţi un loc unde terenul nu este minat şi pe unde, cu puţin noroc, aş putea să trec, atunci înseamnă, domn' Bucure, că pentru a doua oară mi-ai scăpat viaţa.

Bucur s-a cam supărat:

— Crezi că sînt chiar atît de naiv încît să încerc a te trece chiar prin sectorul companiei noastre? Ar fi o mare prostie. Prin altă parte va trebui să încercăm. Lasă, nu risc eu chibr aşa, prosteşte.

— Bine, domn' Bucure, bine! Dacă matale nu te temi, eu ce pot să zic altceva decît: fie pe voia matale! Numai domn' Vlaicu să vrea şi el să rişte.

— Lasă că am să-l conving eu.

Ne-am înţeles să-l aştept în lăstăriş, de unde nu trebuia să ies decît numai la un anumit semnal. A plecat. La vreo zece minute după aceea, a trecut pe potecă o nouă patrulă formată tot din trei ostaşi. Patrulau în tăcere, puţin aduşi de spate. Nu mi-au făcut impresia că sînt deosebit de zeloşi în îndeplinirea însărcinării pe care o primiseră. Se părea că pentru ei patrularea nu era altceva decît o corvoadă. Fără îndoială că ar fi fost mai bucuroşi dacă, în loc să bată poteca, s-ar fi culcat să doarmă. Puţin le păsa lor dacă aveam să trec linia frontului, şi numai printr-o simplă întîmplare, doar dacă ar fi dat nas în nas cu mine, m-ar fi înhăţat. Din ascunzătoarea mea îi vedeam obosiţi, morocănoşi. nepăsători la tot ce se petrecea în jurul lor. Şi dacă am văzut cît de puţin chef aveau să mă prindă, pe mine presupusul „agent sovietic", a reînceput să încolţească în mine speranţa că s-ar putea să scap cu bine şi din această cumpănă mare şi plină de primejdii.

De acolo, de unde mă aflam, la lumina lunii, cuprindeam cu privirea spaţiul dintre cele două linii. În dreapta mea se întindeau bălţile cu stufăriş de pe malul Prutului. În stînga, un teren care părea destul de accidentat. Din cînd în cînd, cerul era luminat de rachete. La lumina lor, peisajul păreă mort, încremenit într-o linişte desăvîrşită.

Am auzit paşi. Paşii unui singur om. Am bănuit că e Bucur.

„Să vezi că domnu' Bucur se întoarce singur!" mi-am zis.

Şi într-adevăr, aşa era.

— Ce-i cu domnu' Vlaicu? l-am întrebat ieşind din lăstăriş.

— Vlaicu n-a vrut să vină. E un fricos. Uite, ţi-am adus capelă, veston şi centură.

— Ce să-i faci! am oftat resemnat. Nu toţi oamenii sînt curajoşi. Acu' nu-mi rămîne decît să încerc singur.

— Singur nu ai să izbuteşti. Îmbracă vestonul şi vîră pantalonii în ciorapi. Cred că are să meargă.

Nu mă puteam hotărî.

— Domn' Bucure, te-ai gîndit bine, cît de mare e primejdia pentru matale? Dacă se îndupleca domn' Vlaicu să vină era altceva. Dar cine a mai pomenit ambuscadă pusă la cale numai de doi oameni? Doar un prost ar putea să ne creadă...

Bucur aproape se răsti la mine:

— Ce să mai pierdem vremea de pomană, Ga- vrile! Uite, luna a apus, e timpul s-o pornim. Haide, îmbracă vestonul.

N-am mai zis nimic şi am făcut ceea ce mi-a cerut. Am îmbrăcat vestonul, mi-am vîrît pantalonii în ciorapi, m-am încins cu centura, mi-am îndesat capela pe cap.

— Şi acum — i-am spus — cum ne-o fi soarta şi norocul, domnu' Bucure!

Am pornit-o pe poteca pe care venise. El îna- inte, eu după. Mergeam fără să ne vorbim. La un moment dat ne-am încrucişat cu o patrulă. Şeful patrulei a

întrebat aşa, într-o doară:

— Ce companie sînteţi, mă?

— A treia, a răspuns Bucur fără să se oprească.

Am mers cam vreun sfert de oră, pînă am ajuns la un şanţ de comunicaţie. Bucur a coborît primul. L-am urmat.

— Nu crezi că pe aici e mai primejdios? L-am întrebat în şoaptă.

— Mult mai puţin primejdios decît dacă ne-am continua drumul pe deasupra, mi-a răspuns.

Şanţul, care de mult nu mai era folosit, şerpuia mai întîi la stînga, apoi la dreapta, apoi iarăşi la stînga şi din nou la dreapta. Cît timp am mers prin el, n-am întîlnit pe nimeni. N-am întîlnit pe nimeni nici cînd am străbătut o tranşee părăsită. Am mers pînă am dat de un amplasament pentru tun anti- tanc. Tunul nu mai era acolo. Fusese mutat într-un alt loc.

— Acum trebuie să ieşim la suprafaţă, îmi şopti Bucur.

— Să ieşim.

— Da, dar abia de acum încolo începe şi peri-colul. Cu alte cuvinte abia de acum încolo vom avea nevoie de un pic de noroc.

— Vom avea, domn' Bucure, l-am încurajat eu.

Am pornit pe o potecuţă care cobora în pantă. Întorcîndu-se spre mine, Bucur îmi şopti:

— La cel mult o sută de metri încep tranşeele. În locul acela, compania a treia face joncţiune cu compania a cincea. Pe acolo va trebui să ieşim. Strînge pumnii, Gavrilă!

— Îi strîng, i-am răspuns, armîndu-mi automatul.

Am început să coborîm panta. Iarăşi am dat de un şanţ de comunicaţie. Era cel folosit. Am coborît în el. Bucur, înainte, eu după el.

— Cine sînteţi voi? am auzit o voce întrebînd.

— Ţine-ţi gura că trezeşti oamenii... Misiune!

Tonul autoritar al lui Bucur l-a convins pe curios.

A tăcut. Iarăşi lumină de rachetă, trasă de undeva din dreapta noastră. Numai romînii luminau cu rachetele. Aici, colo, dincolo...

„Strică oare rachetele ca să mă caute, sau aşa fac în fiecare noapte?" m-am întrebat.

Ajuns la tranşee, Bucur a sărit înăuntru. L-am urmat imediat. În locul acela nu era nimeni. Ceva mai încolo oamenii dormeau. La ora aceea vegheau doar pîndarii, împinşi mult înainte. Am ieşit din tranşee dincolo, în „ţara nimănui". Mă socoteam scăpat şi mă miram cît de uşor mersese.

— S-o luăm pe aici — îmi şopti Bucur, cotind spre dreapta — ca să ocolim pîndarul, cu toate că despre partea lui nu avem a ne teme, dacă îi vom spune că sîntem trimişi în misiune. Totuşi paza bună trece...

Nu apucă să-şi termine vorba şi, deodată, de parcă ar fi răsărit din pămînt, ne trezirăm, faţă în faţă cu patru mogîldeţe.

— Ce-i cu voi, mă?

După tonul răstit mi-am dat seama că cel care întrebase era ofiţer.

— Sîntem în misiune, a răspuns Bucur calm, cu ton foarte natural.

— Misiune? Ce misiune? Aici în sectorul meu?

— Da, în sectorul dumneavoastră!

Ofiţerul păru pe jumătate convins.

— Şi cine v-a trimis, mă?

— Domnul maior Dunăreanu.

Asta a fost greşeala lui Bucur. Oricare alt nume ar fi spus, ofiţerul s-ar fi prins. De fapt n-a fost propriu-zis o greşeală. Mai curînd ghinion. Şi aveţi să aflaţi imediat de ce.

— Maiorul Dunăreanu? Ce vorbeşti! se miră ofiţerul. Apoi tot el, acum o jumătate de oră, mi-a ordonat să...

Nu mai continuă aşa că n-am putut afla ce-i ordonase cu o jumătate de oră mai devreme maiorul Dunăreanu. În schimb, întrebă:

— Şi ce misiune v-a dat, mă?

— Misiune specială, răspunse Bucur după o clipă de ezitare, pe care nu ştiu dacă ofiţerul o sesizase.

— Ce fel de misiune specială? insistă el.

— Secret, domnule... vă rog să mă iertaţi, dar nu ştiu ce grad aveţi.

— Sînt locotenentul Călăraşu.

— Domnule locotenent, misiunea noastră este secretă. Am primit un ordin pe care trebuie să-l executăm pînă într-o oră. Mai mult de atîta nu vă pot spune. Putem pleca?

Locotenentul se gîndi. O clipă, două... Cîte exact, nu ştiu. Dar cred că amîndurora ni s-a părut o veşnicie.

În sfîrşit, ofiţerul se hotărî:

— Nu mai înainte de a verifica la batalion. Haide, stînga împrejur!

— Domnule locotenent — insistă Bucur

— v-am spus că am primit un ordin pe care trebuie să-l executăm pînă într-o oră.

— Am luat notă şi-mi iau toată răspunderea.

Şi o porni înainte, cu pas grăbit, lăsîndu-ne în seama însoţitorilor săi.

Dacă locotenentul apuca să verifice, întrebînd telefonic la batalion, eram pierduţi. Întîmplările prin care trecusem mă învăţaseră că, atîta vreme cît în tine mai există măcar o fărîmă de viaţă, încă nu este totul pierdut. Ca să nu fie însă totul pierdut, trebuia să nu ne lăsăm escortaţi, înapoi, în pozi- ţiile noastre.

M-am apropiat de Bucur. I-am strîns braţul şi din felul cum s-a uitat la mine mi s-a părut că mi-a înţeles intenţia. Cei trei ostaşi, deoarece nu ne considerau propriu-zis prizonieri, nu stăteau tot timpul cu ochii pe noi, gata să reacţioneze în caz cînd am încerca să fugim. Aşa ceva nici nu le tre- cea prim minte. Mi-am dat seama de la început, şi tocmai pe relativa lor neatenţie scontam ca să pu-tem scăpa. Unul dintre ei mergea în frunte. Urmam eu şi cu Bucur. Ceilalţi doi păşeau unul după altul, în stînga mea. Cît priveşte pe locotenent, acesta se îndepărtase binişor, şi dinspre partea lui nu exista o primejdie reală.

Dacă m-aş fi putut înţelege în prealabil cu Bucur, cum să procedăm ca să ne descotorosim de cei trei, treaba nu ar fi fost din cale afară de grea. Mai ales că aveam de partea noastră şi elementul surpriză. Dar lucrul acesta, bineînţeles, nu era posibil.

L-am împins cu cotul şi cînd s-a uitat spre mine i-am arătat cu capul pe

ostaşul care mergea în frunte. A înţeles, presupun, că în sarcina lui intra să se descotorosească de acel soldat. L-am apucat de mînă şi, ţinînd-o strîns, din nou am arătat spre adversarul său direct.

— Acum! i-am şoptit o clipă mai apoi, dînd drumul mîinii. În acelaşi timp, am făcut o jumătate de întoarcere şi l-am pocnit în cap cu automatul pe cel ce mă flanca din stînga. La fel am procedat şi cu celălalt din dreapta. Am rupt-o apoi la fugă, trăgînd în aer cîteva rafale. Deşi totul s-a întîmplat pe neaşteptate, după primele clipe de uluială, sol- daţii şi-au revenit şi au reacţionat imediat deschi- zînd focul asupra mea. Şi, ghinion, unul din gloanţe mă nimeri în pulpa piciorului stîng. Am tras o înjurătură şi am continuat să alerg. Am alergat pînă n-am mai putut. Atunci m-am prăbuşit şi am continuat să merg, de data asta tîrîndu-mă.

— Şi Bucur? El cum a reacţionat? l-am între- rupt pe Gavrilă Fumu.

— Nu ştiu! Ocupat cu ceilalţi doi, nu am obser- vat în ce fel acţionase el. În orice caz, sarcina lui, întrucît avea de a face numai cu un singur adversar, fusese mai uşoară. Ceea ce i s-a întîmplat însă după aceea dovedeşte că nu a ştiut să profite de acest avantaj.

— Şi l-au prins!...

— Din nenorocire, l-au prins! L-au prins şi l-au executat. În ceea ce mă priveşte, după cum vedeţi, am scăpat cu viaţă.

Aveam, în sfîrşit, explicaţia de ce fusese executat Bucur. Va să zică în aceasta constase învinuirea de ,,înaltă trădare”. Ajutase lui Gavrilă Fumu să

treacă linia frontului. Dar în acelaşi timp aveam şi explicaţia şocului lui Vlaicu. Fără îndoială că se simţise vinovat de moartea lui Bucur. Fără îndoială îşi reproşase că datorită refuzului său de a-i da o mînă de ajutor, Bucur fusese prins şi executat.

— Credeţi, tovarăşe Fumu, că, dacă Vlaicu ar fi acceptat să-l ajute, rezultatul ar fi fost altul? am întrebat.

Gavrilă Fumu ridică din umeri:

— Nu ştiu!... Nu cred!... Totuşi, dacă Vlaicu ar fi acceptat să ne dea o mînă de ajutor, poate că sfîrşitul ar fi fost altul. Probabil că trei inşi plecaţi într-o „misiune secretă" ar fi trezit mai puţine bănuieli locotenentului aceluia. Pe urmă, poate că şi rezultatul încăierării ar fi fost altul dacă, numeric, nu am fi fost dezavantajaţi.

— Ei, dar astea sînt numai presupuneri! am replicat nemulţumit.

— Nici nu se pot face altceva decît presupuneri.

— Evident!... Evident!... Totuşi!...

Aveam nevoie de certitudini, nu de presupuneri. Era sau nu Vlaicu vinovat de moartea lui Bucur? Voiam să ştiu aceasta ***precis***, fiindcă, de fapt, în sinea mea, doream să-l absolv de orice culpabili- tate. Doream să-mi pot spune, fără umbră de îndoială:

„Cu toate că Vlaicu, din laşitate, nu a vrut să-l ajute pe Bucur, totuşi nu din vina lui acesta a fost prins şi executat. Rezultatul ar fi fost acelaşi, chiar dacă ar fi acceptat să-l însoţească. Ba, mai mult încă, ar fi riscat să fie şi el împuşcat".

Aşa voiam să-mi pot spune. Dar nu izbuteam. Gavrilă Fumu îşi exprimase

îndoiala în legătură cu sfîrşitul. Mai mult chiar, adusese şi argumente. În ceea ce mă privea, înclinam să cred că, dacă Vlaicu ar fi acceptat să-l însoţească, Bucur nu ar fi fost prins şi executat.

— Eu sînt convins că Bucur nu ar fi avut sfîr- şitul pe care l-a avut dacă Vlaicu ar fi acceptat să-l ajute.

Era concluzia la care ajunsesem şi pe care, fără voia mea, o rostisem tare.

Gavrilă Fumu oftă mai întîi, pe urmă dînd din umeri:

— Eu nu pot fi atît de categoric. Dar chiar dacă a avut vreo vină, şi-a ispăşit-o cu prisosinţă. După cîte am aflat, a căzut pe frontul antihitlerist ca un erou.

— Da... Asta e drept. Am fost de faţă cînd a murit. În altă ordine de idei, cu dumneavoastră ce s-a mai întîmplat? Spuneaţi că aţi fost rănit în pulpă.

— Da, am fost rănit. Cînd n-am mai putut să fug, am început să mă tîrăsc, în direcţia bălţii. Norocul meu a fost că au trecut cîteva minute pînă să se dea alarma. (Pesemne a dat-o locotenentul.) Am avut astfel timp să mă depărtez binişor.

După ce s-a dat alarma, au început să mă caute cu rachetele. Terenul — aşa cum v-am spus, destul de accidentat — îmi da posibilitatea să mă adăpostesc, ori de cîte ori ţîşnea cîte o rachetă. În acest timp, armele automate trăgeau la întîmplare, ca într-un veritabil atac de noapte. Dar pînă la urmă, tot m-au descoperit. Asta s-a întîmplat cînd mai aveam puţin ca să ajung la apă, mai precis cînd nu-mi mai rămăseseră decît cîţiva metri pînă la stuful de pe malul bălţii, în care mă puteam as-cunde.

O puşcă mitralieră s-a pus să meliţe, iar un aruncător să împroaşte cînd înainte, cînd în urma mea, proiectile. Unul a explodat atît de aproape de mine, încît n-am mai auzit, de parcă asurzisem. Norocul meu că mă aflam într-o adîncitură a terenu- lui, altfel nu mai scăpăm. Schijele au trecut pe deasupra capului meu, razant cu pămîntul.

Cînd lumina rachetei s-a stins, cu un ultim efort, sărind într-un picior ca la şotron — săritura producea rănii dureri cumplite — am izbutit să ajung în stufăriş. Dar nici acolo nu m-au lăsat. Au continuat să secere cu armele automate, să tragă cu trasoare, şi tot aşa la întîmplare aruncătorul să bată aproape pe metru pătrat.

Stăteam culcat, pe burtă, şi mă tîram încet, încet, cu viteza melcului. Fiecare mişcare făcea să sune stuful şi atunci puştile automate porneau să meliţe cu şi mai mare înverşunare. Trăgeau armele automate, aruncătoarele, puştile cu gloanţe trasoare. De jur-împrejurul meu era un iad de foc nemilos. La un moment dat, după ce proiectilul unui aruncător a explodat foarte aproape de mine, am simţit în şoldul stîng o durere cruntă de parcă cineva mă ardea cu un fier înroşit în foc.

„Iaca, ăsta ţi-e sfîrşitul, Gavrilă!’’ am mai apucat să spun şi mi-am pierdut cunoştinţa.

Cînd mi-am revenit, mă aflam la un spital de campanie şi eram tot un pachet de vată şi pansamente. Că mi-am „revenit” e un fel de a spune. Mi-am revenit doar în măsura în care a fost

necesar ca să iau cunoştinţă că n-am murit, că mai trăiesc şi că, după toate probabilităţile, mă aflam într-un spital. Fiindcă, pe urmă, iarăşi n-am mai ştiut de mine.

Despre tot ce se întîmplase cu mine — şi avea să se mai întîmple — am aflat mult mai tîrziu, cînd am fost evacuat la spitalul Z.I. nr. 27 dintr-un oraş de pe malul Dunării.

Foarte pe scurt, iată ce se întîmplase între timp cu mine.

— V-aş ruga să nu fie chiar foarte pe scurt! l-am rugat pe Gavrilă Fumu.

— Totuşi, am să fiu scurt, din două motive. Întîi, fiindcă nu am amintiri proprii din acea perioadă, al doilea fiindcă vreau să-mi rămînă timp să vă povestesc o întîmplare petrecută în timp ce mă aflam convalescent la spitalul de care v-am vorbit.

Cum vă spuneam, rănit încă o dată de schijele aruncătorului, mi-am pierdut cunoştinţa. Aşa că nu am avut de unde să ştiu ce s-a mai întîmplat cu mine. Am aflat pe urmă că au trimis o patrulă să mă caute în stufăriş. M-a găsit, şi şeful patrulei, dîndu-şi seama că în mine încă a mai rămas un licăr de viaţă, s-a hotărît să mă aducă pe poziţie. La postul de prim-ajutor, medicul, constatînd că sînt grav rănit, m-a evacuat cu ambulanţa la spitalul de campanie. Aici am primit îngrijiri speciale, de parcă aş fi fost general şi nu un biet „mîrlan”. Explicaţia e următoa-rea: generalul, comandantul diviziei, pusese pe raportul care îi fusese prezentat de către Biroul 2, în legătură cu cazul meu, următoarea rezoluţie:

„La spital. Va fi împuşcat după vindecare şi după o prealabilă şi riguroasă cercetare”.

În vederea executării întocmai a acestui or- din al comandantului diviziei, cei de la spitalul de campanie — starea mea continua să se menţină gravă — m-au trimis înapoi la spitalul Z.I. nr. 27.

Începînd abia cu această perioadă, amintirile mele încep să fie mai clare. De pildă, cea dintîi, foarte clară şi astăzi, este acea a doctorului Spătaru, poreclit „doctorul Ham-Ham”.

În ziua cînd am ajuns la spital, doctorul Ham-Ham era medic de gardă. Cînd a dat cu ochii de mine, l-a întrebat pe Chibrit, soldatul care fusese însăr-cinat să mă păzească:

— Ce-i cu ăsta, ostaş? Ce-a făcut?

— Ce să facă, domn’ maior! A vrut să ***treacă***. L-au simţit şi s-au pus cu automatele pe el. Pe urmă, l-au prins. Apoi după o pauză, cu vădită stînje-neală: oare are să se vindece, domn’ maior?

Doctorul Ham-Ham, care între timp începuse să-mi examineze rănile, îi răspunse răstit:

— Se vindecă pe dracu! Moare, mă, moare!

— Mai bine de el, săracu!

— De ce, mă?

— Păi dacă se face bine, îl ezecută. Aşa a ordonat domn’ general.

— Ce vorbeşti! Dacă au să-l împuşte, atunci de ce nu l-au lăsat să moară dracului? De ce ni l-au mai trimis aici pe cap?

— Păi zicea domn’ căpitan ăl de m-a dat

iscortă, că a ordonat domn' general să fie împuşcat numai după ce l-aţi vindecat alde dumneavoastră.

— Cum, mă, l-au trimis aici să-l vindecăm, ca pe urmă să-l împuşte?

— Chiar aşa, domn' maior! Ei, dar parcă dumneavoastră nu ştiţi ce fel de cîini de oameni sînt ăia de ne judecă pe noi leaturile!

Pe urmă, bietul Chibrit, speriat de ceea ce spusese începu să tuşească absolut fără motiv.

Doctorul Ham-Ham însă, amuzat de ceea ce aflase, izbucnind în rîs, făcu următoarea reflecţie pe care abia mai tîrziu am priceput-o:

— Cîtă fantezie şi la generalul ăsta!...

Totuşi, doctorul Ham-Ham s-a înşelat atunci cînd a pronosticat că am să mă „curăţ". Operat de doctorul Poenaru, şeful spitalului — a fost cea de-a treia operaţie — încet, încet am început să mă însănătoşesc. Aşa se face că evenimentele de la douăzeci şi trei august m-au găsit mutat de puţine zile în „salonul 5", al convalescenţilor.

Şi acum a sosit momentul să vă povestesc întîmplarea despre care v-am amintit şi pe care ţin s-o cunoaşteţi tocmai fiindcă ea s-a petrecut în zilele insurecţiei armate.

În dimineaţa zilei de 24 august, împotriva unui detaşament hitlerist format din gărzile şi formaţiunile de serviciu aflate în oraş şi în împrejurimile acestuia, fusese trimisă o companie de infanterie şi cîteva grupe de muncitori înarmaţi din formaţiunile de luptă patriotice, cu misiunea precisă de a împiedica pătrunderea în port a

detaşamentului hitlerist şi a-l captura.

Evitînd lupta deschisă şi retrăgîndu-se pe străzi periferice, hitleriştii, avînd tot timpul în spate compania de infanterie, izbutiră să coboare în port pe strada numită „Vadul Grădinii". Acolo însă, fură primiţi cu foc viu de grănicerii din corpul de gardă al portului, precum şi de grupul de elevatorişti, docheri şi alţi muncitori din port, comandaţi de comunistul Manole Crăiuţ.

Prinsă între ciocan şi nicovală, coloana hitleristă îşi croi din nou drum spre oraş, dar pe un alt vad — „Vadul Tătarului" — şi reuşi să se închidă într-o clădire numită „Pavilionul", din imediata apropiere a falezei.

Pavilionul în care se refugiaseră hitleriştii era o clădire cu etaj, solidă, în mijlocul unui parc mare. I se spunea aşa, deoarece, cîndva, făcuse parte din spital. Adăpostise secţia de boli contagioase. În urma unui proces răsunător, pornit de către moştenitorii aceluia care înzestrase oraşul cu un spital, Pavilionul redevenise proprietate particulară şi, în decursul anilor, trecuse prin mai multe mîini, pen- tru ca în 1937 să-şi stabilească acolo sediul un suspect consulat german.

Pavilionul era despărţit de spital printr-un zid, dar se putea circula dintr-o parte în alta pe poartă care, bineînţeles, era tot timpul încuiată. Ocupînd Pavilionul, hitleriştii puseseră, de fapt, stăpînire şi pe spital, instalînd posturi fixe la cele trei părţi ale acestuia — fiecare dintre ele dădea într-o altă stradă — ca să-şi asigure spatele.

Cam pe la ora prînzului, scurt timp

după ce detaşamentul hitlerist izbutise să se replieze în Pavilion, doi ofiţeri hitlerişti se înfiinţară la spital cerîndu-i doctorului Poenaru să-i urmeze la „comandamentul" lor, adică la Pavilion. Colonelul — acesta era gradul doctorului Poenaru — n-a avut încotro şi i-a urmat. Acolo fu dus în faţa unui maior care îi spuse:

— Domnule colonel, vă veţi prezenta neîntîrziat comandamentului romîn şi-i veţi aduce la cuno-ştinţă ultimatumul nostru.

— Şi în ce constă acest ultimatum? a întrebat colonelul Poenaru.

— În cazul cînd nu ni se va da voie să părăsim oraşul cu tot armamentul de care dispunem, fără să

ni se întîmple ceva, vom zvîrli în aer spitalul pe care l-am minat.

Vă închipuiţi în ce situaţie s-au găsit ai noştri cînd doctorul Poenaru le-a adus la cunoştinţă condiţiile hitleriştilor. La ora aceea se aflau în spital circa o sută cincizeci de răniţi. E de prisos să vă mai spun că atacul direct împotriva Pavilionului care urma să fie executat înainte de căderea întunericului a fost amînat şi că Manole Crăiuţ a tre- buit să ceară instrucţiuni de la forul său superior

Aceasta era situaţia în oraş şi sub o asemenea ameninţare se afla spitalul în după-amiaza acelei zile.

Poate că nu am fost singurul care i-am văzut pe hitlerişti cărînd lăzile în subsolul clădirii principale a spitalului, acolo unde se afla sala cazanelor. Dar probabil că am fost singurul care mi-am dat seama ce conţineau ele. Sau dacă au fost

şi alţii, în orice caz nimeni n-a bănuit primejdia care ne păştea pe toţi.

Cînd am înţeles ce urmăresc hitleriştii, m-am dus să stau de vorbă cu sora Cornelia.

— Soră Cornelia — am început eu vorba — mi-e teamă nu numai pentru viaţa domnului colonel Poenaru; mi-e teamă pentru spital, pentru răniţi. Situaţia e afurisită de tot, soră Cornelia.

— Ce tot bîigui acolo, mă certă ea.

— Soră Cornelia, matale ştii că hitleriştii au pus gardă la sala cazanelor?

— Ştiu! Şi-au făcut acolo un depozit de muniţie. Blestemaţii! De ce s-or fi încăpăţînînd nu ştiu. Mîine dimineaţă, cel mai tîrziu ai noştri sigur au să termine cu ei.

— Soră Cornelia, eu ştiu de ce au pus de pază acolo. Păzesc fiindcă au minat spitalul, soră Cornelia.

— Ce tot spui! se înspăimîntă biata fată.

— Spun ce am văzut. I-am văzut cărînd la sub- sol lăzi cu trotil, atîtea cîte sînt de ajuns ca din toată mîndreţea asta de spital să nu mai rămînă piatră peste piatră.

Sora Cornelia, inspăimîntată, se ridică să plece.

— Mă duc să-l vestesc pe doctorul Spătaru,

— Mai stai un pic, soră Cornelia! Parcă ce poate să facă în treaba asta domnu' doctor Ham-Ham.

— Domnul doctor Spătaru! mă corectă ea.

— Ba domnu' doctor Ham-Ham. Eu altfel nu-i pot zice. E tînăr, repezit şi dacă ai să-i spui, teamă mi-e că are să

facă vreo boacănă. Atunci s-ar putea să fie şi mai rău de noi toţi.

— Bine, dar ceva trebuie totuşi să facem.

— De cînd am prins de veste ce au pus la cale hitleriştii, mă gîndesc şi mă tot gîndesc. Nu se poate să nu existe un mijloc de scăpare.

— Pînă ai să găseşti tu, măi Gavrile, teamă mi-e că sărim cu toţii în aer.

— Am să găsesc, soră Cornelia! De-aia are omul minte ca să se gîndească. Şi dacă se gîndeşte nu se poate să nu găsească el calea de scăpare, fie impasul oricît de al naibii. Dă-mi răgaz o oră, soră Cornelia. Să mă gîndesc, să mă sfătuiesc şi cu alţii. Şi dacă într-o oră nu găsim nimic, am să vin la matale şi am să-ţi zic: soră Cornelia, anunţă-l pe domnu' doctor Ham-Ham că noi degeaba ne-am frămîntat minţile noastre proaste.

Sora Cornelia se învoi şi eu m-am dus să stau de vorbă cu doi „recuperaţi" în care aveam încredere şi care, de curînd, fuseseră mutaţi şi ei în „salonul 5". Pe unul îl chema Paraschivoiu, iar pe celălalt Răuţ.

— Haideţi mă — le-am zis eu — că am o vorbă cu voi.

Şi le-am povestit tot ce ştiam în legătură cu minarea spitalului de către hitlerişti.

— Cîţi hitlerişti zici că păzesc în sala cazanelor? întrebă Paraschivoiu.

— Cinci!

— Dacă aş avea o grenadă!

— Sau măcar o armă, adăugă Răuţ.

— Chiar dacă am avea, nu am face mare scofală, i-am potolit eu. Zgomotul exploziei grenadei sau împuşcăturile i-ar

pune în stare de alarmă pe cei din Pavilion şi atunci ar fi şi mai rău de noi toţi. Trebuie să ne scăpăm, fără gălăgie, de ei.

Paraschivoiu se scărpină în cap:

— Afurisită treabă! Pe urmă, tot el: să zicem că izbutim să-i curăţăm pe toţi cinci. După aceea ce se va întîmpla? Dacă află cei din Pavilion, sînt în stare să ne împuşte pe toţi, medicii şi surorile, să dea foc spitalului.

Le-am explicat cum vedeam eu lucrurile: mai întîi, trebuia să-i facem inofensivi pe cei cinci. După aceea trebuia să luăm lăzile cu trotil şi să le ascundem în altă parte. În fine, trebuia să vestim armata ca să ne vină de urgenţă în ajutor.

— Şi cum crezi că ne-ar putea ei ajuta? întrebă Răuţ.

— Să-i atace în bîrlogul lor. Şi am adăugat ceea ce bănuiam şi, de fapt, era adevărat: că dacă ai noştri nu i-au atacat pînă acuma, n-au făcut-o dinadins, ca nu cumva să aibă de suferit spitalul.

N-am apucat să sfîrşesc bine cuvintele, cînd pe alee apăru un soldat hitlerist. Călca apăsat, cu automatul agăţat de gît, cu casca pe cap. Între timp se întunecase şi hitleristul lumina aleea cu lanterna. Cînd ajunse în dreptul nostru se opri şi ne puse lanterna în ochi.

Paraschivoiu care era mai iute de fire, se răsti la el:

— Vrei să ne chiorăşti, măi, păcătosule?

Hitleristul stinse lanterna. Întrebă, amestecînd cuvintele nemţeşti cu cele romîneşti.

— Unde ist Spitalleiterul? Er soli imediat Kaffee face. Meine camarazi

warten. [1]

— Du-te şi caută-l pe ***spitallaiderul*** tău, cine dracu' o fi ăla. Uite colo uşa! se răsti la el Paraschivoiu.

Eu însă, obsedat de planul meu, m-am întrebat dacă nu cumva hitleristul ar putea, fără voia lui, să-mi fie de vreun ajutor.

— Vino, camarade! m-am adresat lui. Te ducem imediat la domn' doctor.

Hitleristul care înţelegea vag romîneşte se lăsă condus. Paraschivoiu şi cu Răuţ se luară după noi, spărgîndu-şi capul să înţeleagă ce urmăream.

Pe doctorul Ham-Ham l-am găsit în biroul doctorului Poenaru. Se aflau adunaţi acolo şi ceilalţi medici, precum şi sora Cornelia. Pe figurile tutu- rora se citeau teama, neliniştea. Dintre toţi, cel mai speriat era doctorul Ham-Ham. Mi-am dat seama imediat că aflaseră de la sora Cornelia de minarea spitalului.

Cînd am apărut cu hitleristul în prag, tresăriră cu toţii, iar doctorul Ham-Ham sări ca ars de pe scaun. I-am explicat ce voia neamţul. Să-l fi văzut atunci pe Ham-Ham cum a început să se gudure pe lîngă hitlerist de-ţi venea să-ţi verşi şi maţele din tine de scîrbă. L-a întrebat dacă nu cumva doresc şi ceva de mîncare. La refuzul acestuia, i-a ordonat unui locotenent-medic să se ocupe personal ca, în timpul cel mai scurt, să fie gata cafeaua pentru „camarazii germani".

— Domnule maior, pentru atîta lucru nu e ne- voie să se obosească un domn doctor. Mă îngrijesc eu ca dumnealui să

[1] Unde este şeful spitalului? Trebuie imediat cafea face. Camarazii mei aşteaptă.

capete cîtă cafea doreşte — m-am amestecat eu în vorbă, făcîndu-i semn neamţului să mă urmeze.

Afară, pe coridor, unde mă aşteptau Paraschi- voiu şi Răuţ i-am spus hitleristului:

— Dumneata du-te înapoi. Cum e gata cafeaua, v-o aduc eu.

— Nein! Aştept.

— Cum ţi-e voia. Măi băieţi — m-am adresat eu lui Paraschivoiu şi Răuţ — duceţi-l la bucătărie. Dacă bucătarul s-a culcat, sculaţi-l să pună apă la fiert. Eu fug după artelnic să-mi dea cafea şi zahăr.

După ce Paraschivoiu şi Răuţ au plecat împreună cu hitleristul, am căscat uşa biroului şi, vîrînd capul înăuntru, am făcut semn sorei Cornelia să iasă afară.

— Ce s-a întîmplat? m-a întrebat.

— Soră Cornelia, ai auzit ce-a cerut ăla? Cafea. Să le dăm atunci cafea. Dar o cafea care să-i adoarmă. Să doarmă cît mai repede şi duşi. Pe urmă, lasă totul pe seama mea, a lui Paraschivoiu şi Răuţ. Ai înţeles, soră Cornelia? Să-mi dai pra- furi dea-lea de te adoarme, atîtea cîte trebuie cam pentru patru-cinci chile de cafea. Dacă pof- tesc dumnealor cafea, acu' noaptea, să le dăm încaltea pe săturatelea. Nu-i aşa soră Cornelia?

Sora Cornelia nu mi-a răspuns. Îmi făcu doar semn s-o urmez. Mă duse la farmacie. Dintr-un dulap scoase o pungă şi din pungă un pumn de somnifere.

— Ţine! Astea ajung ca să doarmă neîntorşi pînă mîine la prînz.

Am vîrît pastilele în buzunarul halatului şi m-am dus să-l caut pe artelnic. Cînd a

auzit că-i ordin de la Ham-Ham mi-a dat atîta cafea — surogat bineînţeles — dar mai ales atîta zahăr cît i-am ce- rut. Am pornit-o apoi cu pas alergător spre bucă-tărie. Între timp, bucătarul pusese apa la fiert. Fi- ind cald în bucătărie, hitleristul rămase să aş- tepte în curte, plimbîndu-se de colo-colo şi fu- mînd. Din cînd în cînd, vîra capul pe fereastră şi striga:

— Schnell!... Schnell!...[1]

Pe urmă, dîndu-şi parcă seama de absurditatea îndemnului, fără să mai aştepte răspunsul, relus plimbarea.

— Pe semne eşti obosit, i-am propus bucătarului, Du-te şi te culcă. O cafea mă pricep şi eu să fac.

— Aş cam fi! Dar ştiindu-l pe urîtu' ăsta aici, tot nu m-ar prinde somnul. Şi apoi, acuşi fierbe apa.

Şi într-adevăr, peste cîteva minute, apa începu să fiarbă. Cînd i-am dat zahărul s-a mirat:

— Atît de mult! Nu-l pun pe tot. Dă-i în mă-sa că n-are să li se aplece dacă n-o fi cafeaua dulce ca mierea. Ce rămîne, pun mîine dimineaţă la cazan.

— Nu se poate, nea Mitruie. Ordin de la domn' doctor Ham-Ham. Mi-a spus aşa: să fie dulce ca mierea.

— Bine, mă, bine! Rămîne-le-ar cafeaua în gît şi îneca-s-ar cu ea!

În timp ce turna zahărul, am aruncat în cratiţă somniferele.

— Sînt vitamine! i-am explicat văzînd că face ochii mari. Cică astea întăresc toate mădularele. Mi le-a dat domn' doctor Ham-Ham.

— Uite, mă, scîmăvia dracului! Porcilor

[1] Repede!... Repede...(l. germană.)

ăstora le dă.... de astea cum le-ai spus, iar pe-ai noştri, dacă ar fi după el, i-ar lăsa să moară de foame. Boiernaşul ăsta încă n-a băgat de seamă că începe să nu mai cînte cucul lor.

— Lasă că are să se dezmeticească el cînd i-o cădea cărămida în cap. Dar uite că acuşi e gata şi cafeaua.

Ca să nu dea în foc — pe nesimţite preluasem sarcina bucătarului — am început s-o amestec de zor cu polonicul.

— Gata!.... Gata! Poţi s-o tragi deoparte! mă instrui el.

— S-a făcut, şefule!

Am luat pe limbă un strop de cafea. N-am sim- ţit vreun gust deosebit. Era dulce, cum nu mai băusem alta vreodată. Bucuros, am apucat cratiţa de toarte şi am părăsit bucătăria.

— Gata, camarade! Ei, ce zici? ***Gut*** cafea, nu? Miroase fain!

Şi am săltat cratiţa pînă sub nasul hitleristului.

Acesta înţelese, zîmbi şi dădu din cap aprobativ, într-adevăr, erzaţul mirosea frumos. Şi fiindcă întinse mîna să-mi ia cratiţa, am adăugat:

— Lasă că ţi-o duc eu! Ce să te mai oboseşti dumneata!

Hitleristul acceptă şi o porni, ţanţoş, înainte.

Trecînd pe lîngă Paraschivoiu şi Răuţ, le-am şoptit:

— Urmaţi-mă, dar mai de departe!

Am crezut că mă va lăsa să-i duc cratiţa pînă jos, în sala cazanelor. Dar cînd ne-am apropiat, mi-a luat-o din mînă.

În faţa intrării ce ducea la subsol făcea de pază un hitlerist care, atunci cînd îl

văzu pe celălalt venind cu cafeaua, scoase o exclamaţie de bucurie, spunînd nu ştiu ce pe nemţeşte.

După ce m-am despărţit de hitlerist, m-am as- cuns înapoia unei barăci. Aici veniră să mă găsească Paraschivoiu şi Răuţ. Din locul acela de observaţie nu-l puteam vedea pe cel ce făcea de santinelă. În schimb, îl auzeam fluierînd.

— ’nafura mamei lor, de-acu ai noştri sînt! se bucură Răuţ.

Paraschivoiu, mai prudent, se nelinişti:

— Mi-e teamă să nu ne încurce ăsta socoteala. Dacă n-au să-i dea şi lui cafea pînă iese din schimb? Cînd i-o vedea pe toţi adormiţi ca nişte buşteni, are să-şi dea seama ce s-a întîmplat şi-i anunţă pe cei din Pavilion.

Dar temerea lui Paraschivoiu nu se adeveri. Uşa se deschise şi cineva dinăuntru strigă:

— Hermann!

Hitleristul care făcea de pază intră, lăsînd uşa întredeschisă. Peste cîteva clipe, în deschizătura luminată a uşii îl văzurăm pe hitlerist cu o gamelă în mînă. Se aşeză pe trepte şi, imediat, în liniştea atotbiruitoare a nopţii, îl auzirăm sorbind zgomotos zeama fierbinte.

— Sfîntuleţu’ mă-ti, pe toată s-o bei! îl îndemnă Paraschivoiu.

Acum, aproape avînd siguranţa că planul ne va reuşi, m-am gîndit să iau măsurile necesare. Pe Paraschivoiu l-am oprit lîngă mine. În schimb, pe Răuţ l-am trimis să aducă patru oameni de nădejde de la „5”. Loc de adunare le-am fixat în spatele băii. După ce l-am văzut plecat pe Răuţ, a început aşteptarea. Fiecare clipă ni se părea o veşnicie.

„Numai să nu fi greşit sora Cornelia şi să-mi fi dat prea puţine prafuri”, m-am neliniştit.

După aproape o oră de aşteptare m-am hotărît să încep. M-am înţeles cu Paraschivoiu să mă urmeze abia după ce aveau să se scurgă zece minute şi am pornit să mă tîrăsc spre santinelă. Am izbutit să mă apropii pînă la cel mult doi metri. De acolo i-am auzit răsuflarea fornăitoare. Adormise. Am continuat să mă tîrăsc pînă am ajuns chiar lîngă trepte. Acum, cu tot întunericul, puteam să-l şi văd. Dormea cu spatele rezemat de uşă. Pe genunchi odihnea automatul. Am întins mîna şi i l-am luat fără să mă simtă.

Dinăuntru nu răzbea nici un zgomot. Fără doar şi poate, dormeau şi cei de acolo, duşi.

În spatele meu, ca o umbră, apăru Paraschivoiu. I-am dat automatul, şoptindu-i:

— Na, ţine-l. Dacă se trezeşte, pocneşte-l pînă nu apucă să strige.

I-am legat mîinile cu cordonul halatului de spital fără să se trezească. Pastilele sorei Cornelia îşi făcuseră efectul.

L-am trimis pe Paraschivoiu după Răuţ. Peste cîteva minute se întoarseră amîndoi aducînd cu ei şi patru „recuperaţi” din „salonul 5”.

Pe Răuţ l-am lăsat de pază, iar eu, însoţit de ceilalţi, am intrat în sala cazanelor. Hitleriştii dormeau în poziţii aproape groteşti. Erau, cu toţii, patru. Sforăiau cutremurător.

— Duc porcii la jir! mi-a şoptit la ureche Paraschivoiu.

Patru erau şi lăzile cu trotil. De fiecare legaseră cîte un fir de sîrmă subţire, şi toate cele patru fire de un cablu lung de cîţiva zeci de metri. Peste colacul cablului odihnea o baterie de formă paralelipipedică. Am înţeles: în cazul cînd primeau ordin să arunce în aer spitalul, hitleriştii nu aveau altceva de făcut decît să părăsească subsolul, desfăşurînd după ei cablul. Pe urmă cînd aveau să se găsească la o depărtare care să-i pună în afară de orice peri-col nu le mai rămînea decît să unească cele două

fire ale cablului de polii bateriei şi curentul, trans-mis prin cablu, avea să facă să explodeze lăzile cu trotil.

După ce i-am legat pe toţi, i-am cărat şi i-am încuiat în garaj. Unul dintre noi a rămas să-i păzească.

Eram acum în posesia a cinci automate, fiecare cu cîte trei încărcătoare de rezervă, găsite în sacii de merinde. Tot în saci găsirăm şi grenade.

După ce şi lăzile cu trotil fură ascunse, Paraschivoiu întrebă:

— Acu’ ce facem?

— Să-i vestim pe ai noştri, înainte ca hitleriştii de la Pavilion să prindă de veste ce festă le-am jucat.

— Aş încerca eu, se oferi Răuţ.

— Şi dacă pun mîna pe tine?

— Cum mi-o fi norocul!

— Nu-i aşa, măi băiete, l-am mustrat. În treaba asta nu-i vorba doar... de norocul tău. E în joc soarta spitalului; a noastră, a tuturora. Crezi tu că noi, ăştia cîţiva, numai cu patru automate — fiindcă unul ţi-l vom da ţie — şi cu cele cîteva grenade

vom putea face faţă situaţiei dacă tabără hitleriştii asupra spitalului? Şi apoi dacă se întîmplă să pună mîna pe tine cum vom şti, ca să încercăm altceva?

Răuţ se scărpină în cap.

— Păi, eu zic aşa: dacă pun mîna pe mine, am să chiui.

— Ce-ai să faci?

— Am să chiui, şi voi aveţi să auziţi. Îţi vine ţie a rîde, măi Gavrilă, dar, să ştii, eu cînd chiui o dată se aude peste şapte sate. De aceea gîndesc să fie acesta consemnul: dacă izbutesc să trec, îndată ce ajung la ai noştri slobozesc automatul de trei ori, lovitură cu lovitură. Dacă n-am noroc şi pun mîna pe mine, am să chiui. Bine-i?

— Bine, rău n-avem încotro. Na, ia automatul şi du-te!

După ce Răuţ se mistui în noapte, le-am împărţit armamentul. Unii primiră doar grenade. Cîteva am oprit şi pentru mine. Abia am apucat să sfîrşesc

treaba cînd deodată se auzi rafala unui automat, urmată imediat de un chiuit care sună mai curînd a urlet de durere. Am înţeles cu toţii. Răuţ fusese prins, şi acum era mort sau rănit de moarte.

— Şi acu', pe unde scoatem cămaşa, măi oameni buni? întrebă careva,

— Să mai încercăm o dată. Mă duc eu, se oferi unul dintre „recuperaţi". Poate am să am mai mult noroc.

Altceva totuşi trebuia încercat. Abia de acum încolo hitleriştii aveau să fie cu ochii în patru.

Lui Paraschivoiu îi veni o idee minunată:

— Măi, eşti careva de la transmisiuni? l-am auzit întrebînd.

I-am priceput imediat gîndul. Le-am spus să mă aştepte şi am dat fuga pînă la „salonul 3”. Ştiam că acolo se află un sublocotenent de la transmisiuni căruia, cu o săptămînă în urmă, îi amputaseră mîna stîngă.

În cîteva cuvinte, l-am pus la curent cu ceea ce se întîmplase, atrăgîndu-i atenţia asupra primejdiei care ne ameninţa în cazul cînd hitleriştii prindeau de veste.

— Şi eu cu ce vă pot ajuta? întrebă sublocotenentul.

— Am aici o lanternă luată de la unul din hitleriştii pe care i-am făcut prizonieri. Semnalizaţi cu ea, ca să afle ai noştri că hitleriştii au minat spitalul, dar că noi l-am deminat. Cereţi-le să ne vină în ajutor. Noi ne vom apăra, dar cu patru automate şi cîteva grenade nu-i putem răzbi. Astea să le spuneţi prin morse, domn’ sublocotenent.

— Şi dacă nu mă recepţionează?

— Trebuie să încercăm, domn’ sublocotenent. Vă rog să veniţi cu mine în pod. De acolo, veţi putea transmite mai bine decît din oricare altă parte.

Am urcat amîndoi în pod. Locul era cum nu se poate mai bun, deoarece Pavilionul nu avea ferestre înspre spital. În schimb, de pe oricare din străzile care duceau spre pavilion ocupate de ostaşii noştri, semnalele luminoase puteau fi uşor recepţionate.

Urcîndu-ne pe o ladă — sublocotenentul era tare mărunt — de la una din micile ferestre ale podului a început să semnalizeze cu lanterna.

Nu cred că apucase să transmită mai mult de cîteva cuvinte, cînd am auzit zgomotul unei împuşcături. Una din santinelele hitleriste, descoperind că cineva semnaliza din podul spitalului deschisese focul. Dar glontele nu nimeri decît în streaşina acoperişului. Bănuind ce avea să urmeze, am coborît în goană treptele la ai mei.

Cînd am ajuns la etajul întîi, i-am găsit acolo pe doctorul Ham-Ham şi întreg personalul medical.

— Ce se întîmplă? Cine trage? De ce trag? mă întrebă acesta alb la faţă de frică.

— Domnule maior, ce s-a întîmplat are să vă lămurească sora Cornelia. Dinspre partea mea, eu atîta am a vă spune: aceia dintre dumneavoastră, domnilor ofiţeri, care sînteţi înarmaţi, veniţi la sala cazanelor, fiindcă nu peste mult timp va fi nevoie de luptători.

Şi fără a mai pierde o clipă, am fugit în jos pe scări.

Între timp, se înteţise tirul asupra ferestrei po-dului de unde sublocotenentul continua să semnalizeze.

Paraschivoiu mă întîmpină cu bucurie.

— Bine că te-ai întors, Gavrile, fiindcă mi se pare că hitleriştii ne şi atacă.

Dinspre Pavilion se auziră tropăituri. Cîţiva hi- tlerişti veneau în pas alergător.

— Nu trage nimeni decît la comanda mea.

Hitleriştii, patru la număr, cînd ajunseră cam la jumătatea distanţei dintre poartă şi sala caza- nelor, o cotiră la stînga.

Am înţeles că primiseră ordin să captureze pe acela care transmitea din

podul spitalului. Mergînd de-a buşilea şi ocolind pe după o baracă, am izbutit să-i depăşesc. M-am culcat înapoia unui gărduleţ viu de bucşii şi i-am aşteptat. Veneau în pas alergă- tor, cu armele în cumpănire. Cînd ajunseră la nu-

mai cîţiva paşi de mine, am apăsat pe trăgaci. Din- tr-o singură rafală i-am culcat pe toţi patru.

Acei dintre răniţii spitalului care erau în stare să meargă dădură năvală la ferestre.

— Mă frate-meu! — le-am strigat — făcui rost de patru arme şi am nevoie de voluntari. Pe care te ţine cureaua şi vrei să te răcoreşti coboară şi vino la sala cazanelor.

Am luat armele şi cartuşierele hitleriştilor şi m-am înapoiat la ai mei. În lipsa mea se prezentaseră, ca voluntari, patru dintre medicii tineri.

Ţineau cu destulă neîndemînare pistoalele „Bereta” în mîinile lor mai obişnuite cu bisturiul. Dar erau hotărîţi să se folosească de ele cum s-or pri-cepe mai bine.

Armele disponibile le-am dat la alţi patru voluntari. Unul dintre ei, un ostaş mai în vîrstă, venise sprijinindu-se în cîrjă.

— Tocmai matale te-ai găsit, bădiţă! l-am mus-trat. Du-te de vezi-ţi de treabă, că tot veniră ţi mai mulţi decît avem arme.

— Da, eu de ce nu-s bun? se supără el. Fiindcă mi-e piciorul ţapăn? Doar ce, eu trag cu piciorul? Ia dă arma încoace, măi leat!

Şi mi-o smulse din mînă.

Între timp, hitleriştii dîndu-şi seama că la spital se întîmpla ceva neobişnuit, şi temîndu-se de un atac şi dinspre partea aceea, trimiseră un subofiţer cu vreo douăzeci de oameni să recunoască terenul şi, la nevoie, să restabilească situaţia.

Focul l-am deschis noi, apărătorii. Cînd hitleriştii înţeleseră — şi mult nu le trebui — că puterea noastră de foc este concentrată în jurul sălii cazanelor, începură să execute o manevră de învăluire, spre a ne cădea în spate. În maximum jumătate de oră, situaţia noastră putea deveni desperată. Dar tocmai acuma se dezlănţui şi atacul companiei comandate de locotenent.

Surprins, derutat, temîndu-se că ar putea fi despărţit de cei din Pavilion, subofiţerul dădu ordin de retragere.

— Pe ei, fraţilor! Salt înainte!

Urmîndu-mi exemplul, ceilalţi au ieşit şi ei de pe unde se aflau, pornind, în salturi, înspre hitle- rişti. Printre ei se afla şi ostaşul cu genunchiul anchilozat. Alerga într-un picior, sprijinindu-se cînd în cîrjă, cînd în armă.

— Pe ei, bă, grijania mamei lor!

Din mers, proptindu-şi patul armei de şold, şchiopul trase în direcţia hitleriştilor. În jurul gîtu- lui, ca un fel de colan, avea petrecută centura cu cartuşiere, pe care i-o dădusem.

Din urmă, m-a ajuns unul dintre medici.

— Îi biruim, domn’ sublocotenent! i-am strigat bucuros.

Dar n-am apucat să mă bucur mult timp. Un glonte mă nimeri în coastă,

— Paraschivoiule, preia comanda!

— Am înţeles, Gavrile, preiau comanda!

Dar aproape că n-a mai fost nevoie să mai preia cineva comanda. Hitleriştii care mai scăpaseră cu viaţă o rupseseră, de-a binelea, la fugă. Dar cînd ajunseră dincolo de poarta spitalului, fură prinşi între focurile romînilor care atacau, concomitent, de la est şi de la vest, şi nimiciţi pînă la unul.

Ceilalţi, cei din Pavilion, opuseră rezistenţă a- proape o jumătate de oră, pe urmă capitulară. Fură făcuţi prizonieri opt ofiţeri superiori, dintre care patru din „S.S.", circa trei sute de soldaţi şi capturată o mare cantitate de muniţie.

A doua zi a venit să mă vadă la spital muncitorul Crăiuţ, comandantul formaţiunii de luptă patriotică, de care ţi-am vorbit.

— Mă numesc Manole Crăiuţ, s-a recomandat el. Am aflat că salvarea spitalului de distrugere se datoreşte în primul rînd iniţiativei şi curajului dumitale, şi am venit să te felicit în numele muncitorilor din formaţiunea de luptă patriotică. Te-ai purtat ca un adevărat viteaz, ca un comunist.

Cuvintele lui mi-au mers drept la inimă.

— Dacă m-am purtat ca un comunist este fiindcă eu simţesc, tovarăşe, ca un comunist, i-am răspuns strîngînd mîna pe care mi-o întindea.

Gavrilă Fumu tăcu. Dar numai pentru cîteva clipe.

— Repede au mai trecut anii! adăugă el imediat, privind gînditor pe fereastră.

— Optsprezece!

— Şi noi nu mai sîntem tineri. Am putea spune că, dintr-un anumit punct de

vedere sîntem mai bă- trîni chiar decît vîrsta pe care o avem.

— Da, din punct de vedere a intensităţii cu care am trăit. Dar nu e de mirare. Anii întunecaţi prin care am trecut, au însemnat ani de tragice experienţe. În conştiinţa multora au rămas răni de nevindecat.

— În ceea ce mă priveşte, rana cea mai dureroasă este imposibilitatea de a uita ce ***a fost***.

— Unii au uitat.

— Unii! Dar eu nu pot să uit. Am trăit atîtea, am văzut atîtea grozăvii, am fost de atîtea ori la un pas de moarte, încît îmi este imposibil să uit. Aş vrea, dar nu pot. Îmi este imposibil, absolut imposibil. Dumneavoastră care aţi fost tot timpul pe front, aţi uitat?

— Nu. Nici eu nu fac parte din categoria acelora care au capacitatea de a uita tocmai cea mai importantă şi mai tragică experienţă de viaţă a lor. De altfel, trebuie să ştiţi că nici nu doresc lucrul acesta. Dimpotrivă, nu vreau să uit nimic din ceea ce a fost. Vă daţi seama ce ar însemna dacă omenirea ar uita? În lume există destui care ar dori să se întîmple aşa. Tocmai de aceea, mai ales noi cei care am luptat pe front împotriva fascismului, chiar dac-am putea, nu avem voie să uităm nimic. Fiindcă numai aşa, neuitînd nimic, vom şti să luptăm împotriva nebunilor care ar încerca să ucidă raţiunea şi să dezlănţuie un nou război. De aici şi marea noastră responsabilitate.

Gavrilă Fumu aprobă dînd din cap. Cîteva clipe, nici unul din noi nu mai vorbi.

— Mă gîndesc la Bucur. A fost un om! l-am auzit murmurînd ceva mai tîrziu.

— Cîţi asemenea lui nu s-au prăpădit!

— Ei, da. Bucur însă... Eu ce am fost? Un ţăran... prost, cum se spunea pe vremuri. Astăzi sînt inginer zootehnician şi mi s-a încredinţat un post de răspundere. Dacă ar fi trăit Bucur, cu inteligenţa şi puterea lui de muncă, cît de util ar fi fost regimului nostru, patriei noastre!

— Toţi cei ce l-am cunoscut, l-am preţuit în mod deosebit. Cît priveşte femeile din familia lui l-au adorat.

— Vă referiţi la mama lui, bineînţeles, ţinu să precizeze.

— La mama lui. La soţia lui. Amîndouă l-au adorat.

— !

— Varvara îl mai iubeşte şi astăzi.

— Se poate!

— Sigur! Altfel credeţi că s-ar fi sacrificat mări- tîndu-se cu un om ca Alecu Vătăşanu?

— Cine dintre bărbaţi se poate lăuda că e în stare să înţeleagă sufletul femeii?!

În sinea mea îi dădeam dreptate. Şi m-am trezit întrebîndu-mă: „În definitiv, de ce l-a luat de bărbat pe Alecu Vătăşanu? Tocmai pe el. Dar imediat altcineva din mine mi-a dat răspunsul: „De ce te miri? Doar ştii foarte bine! Te frămînţi să cauţi o altă explicaţie şi te faci că ai uitat pe aceea pe care ţi-a dat-o ea însăşi”. Pe urmă, m-am trezit că-i spun lui Gavrilă Fumu:

— Alecu Vătăşanu e un tip ros de complexe, irascibil şi ridicol.

— Aşa! se miră el. Totuşi, omul are un

cap care nu-i stă de pomană pe umeri.

— De unde ştiţi?

— Am să vă explic imediat. Să fie cam patru, cinci luni de atunci. Prin poştă mi-a parvenit un colet şi o scrisoare. Ambele erau de la Varvara. Co- letul conţinea manuscrisul unui studiu întocmit de bărbatul ei. În scrisoare, ea mă informa că lucrarea este rodul unor cercetări asidue de mai mulţi ani şi mă ruga să-l citesc personal, sau, eventual, să-l supun spre cercetare specialiştilor din Consiliul Superior al Agriculturii.

De citit nu l-am citit fiindcă în domeniul respec-tiv nu am decît cunoştinţe vagi. În schimb, l-am îndreptat către forul competent.

— Şi ce tratează studiul respectiv?

— În studiul său, Alecu Vătăşanu se ocupă nu de una, ci de mai multe probleme privind agricultura, silvicultura, zootehnia.

— Probabil ceva lipsit de valoare.

— Din cele ce am putut afla pînă acuma, se pare că nu. Evident, nu tot ceea ce a pus el pe hîrtie, mai precis, nu tot ceea ce propune merită să fie luat în consideraţie. Se pare însă că în multe pri-vinţe vine cu sugestii originale, interesante şi de mare utilitate practică. Însuşi faptul că lucrarea a reţinut atenţia, ea aflîndu-se încă în studiu, consti-tuie cea mai bună dovadă că nu este vorba doar de nişte propuneri utopice plăsmuite de creierul unui om care nu are altceva mai bun de făcut.

— Tot ceea ce îmi spuneţi mi se pare deosebit de interesant, aproape de necrezut.

— De ce?

— Dumneavoastră îl cunoaşteţi pe Alecu Vătăşanu?

— Cum să nu! Faptul că de cîţiva ani n-am mai dat prin sat nu cred că m-ar putea determina să-mi schimb părerea pe care mi-am format-o despre el.

— Eu am stat cu el de vorbă acum cîteva zile. Şi, trebuie să vă mărturisesc, nu mi-a făcut deloc impresia unui om care să aibă şi altfel de preocupări decît acelea legate de propria sa persoană.

— Asta dovedeşte că nu totdeauna oamenii sînt în realitate aşa cum ne apar nouă la prima vedere. Pe urmă, mai este ceva, mult mai important. De pildă, sînt convins că Alecu Vătăşanu cel de astăzi aşa cum îmi apare mie, nu este acelaşi cu brigadie-rul pe care l-am cunoscut acum douăzeci de ani. Sau, credeţi că oamenii de la mine din sat văd în inginerul zootehnist care sînt astăzi, pe Gavrilă Fumu de altădată, zdrobit în bătăi de majurul Colţan, fiindcă a îndemnat pe oameni să nu dea caii la rechiziţie? Eu nu vă cunosc decît de o oră. Nu ştiu cum aţi fost acum optsprezece ani, după cum nu ştiu nici cum sînteţi astăzi. Dar cei care vă cunosc de mai mulţi ani, nu este exclus să afirme şi despre dumneavoastră, că cel de astăzi nu are nici o legătură cu acela care aţi fost acum optsprezece ani. Şi doar nu sîntem singurii despre care s-ar putea spune asemenea lucruri. Nu-i aşa?

— Înţeleg ce vreţi să spuneţi. Vreţi să spuneţi că revoluţia se înfăptuieşte nu numai în afară de noi, dar şi în conştiinţa noastră. Nu?

— Exact!...

— Aveţi perfectă dreptate. Într-o societate ca a noastră perfectibilă de la o zi la alta în mersul ei sigur spre comunism, oamenii devin şi ei perfectibili. Într-o societate ca a noastră, ratarea — în variatele ei forme — este o noţiune aş zice pe cale de dispariţie. Încercările prin care trec unii oameni, oricît de vitrege ar fi ele, nu-i aruncă în prăpastia descompunerii, a decrepitudinii morale. Oamenii găsesc în ei forţa morală să se redreseze, să nu devină epave.

— Mi-aţi formulat gîndurile mult mai bine decît m-aşi fi priceput s-o fac eu! se bucură el sincer.

...Şi deodată mi-am amintit de Varvara. Oare cu ea ce se întîmplă în realitate? Oare despre ea, pe baza numai a ceea ce aflasem, puteam afirma, cu certitudine, că izbutise să găsească în ea tăria morală care s-o ferească de ratare?

CAPITOLUL XII

Cînd Vlaicu Vişinoiu a fost trimis la „partea operativă” în Ardeal, regimentul nostru, care fusese schimbat din linia întîi abia de douăsprezece ore, se afla în rezervă într-un sat din imediata apropiere a frontului.

Plutonul nostru fusese încartiruit în două case alăturate. Era ora prînzului, dar nici unul dintre noi nu se putea hotărî să se ducă la masă, deşi ne era tuturora tare foame. Grupa noastră făcuse rost de un hîrdău şi în el ne îmbăiasem pe rînd. Acum stăteam tolăniţi, care pe o laviţă, care într-un pat adevărat sau numai improvizat dintr-o scîndură lungă, sprijinită pe două scaune fără spetează, care pe jos, pe un strat de paie acoperit cu foaia de cort. Şi era al naibii de bine să stai în cămaşă şi izmene lungit pe spate, să priveşti tavanul văruit în culoa- rea sinelii şi să-ţi mişti în voie degetele picioarelor descălţate.

Stăteam aşa, priveam bagdadia sinelie şi ascultam cum cotcodăceşte o găină afară în ograda gospodarului. Simţeam o moleşeală plăcută în tot corpul, care îmi da o stare de euforie. Ceilalţi tăceau. Cu excepţia cotcodăcitului era pretutindeni linişte. Chiar şi în linia întîi, numai la cîţiva kilometri depărtare, era linişte. Nu se auzea nici măcar o împuşcătură.

Am închis ochii, deşi nu-mi era somn,

deşi ştiam că nu voi putea dormi. Nici acum şi nici la noapte. Blestemaţi nervi!... Soldatul pe front de orice se poate plînge, în afară de insomnie. Numai să i se dea voie şi adoarme pe loc. Doarme şi atunci cînd nu i se dă voie, în timpul marşurilor. De obicei e suficient să simtă ceva sub căpătîi, raniţa, casca, bocancul tovarăşului sau pur şi simplu un pietroi, ca imediat să închidă ochii şi să sforăie.

Cu mine se întîmpla exact invers. Cu cît eram mai obosit, cu atît mai mult şi timp mai îndelungat mă ocolea somnul. Au fost împrejurări cînd din cauza oboselii fizice totul, totul mă durea. Şi cu toate acestea mi-a fost imposibil să adorm. Şi cît de mult mi-ar fi priit dacă măcar o oră aş fi izbu- tit să aţipesc. M-aş fi trezit odihnit. Şi nu mai m-ar fi durut întreaga mea fiinţă. Nu aş mai fi avut mo- tiv să spun despre mine însumi: sînt o conştiinţă care doare!... Dar nu puteam, fir-ar a dracului, nu puteam să dorm! Rămîneam treaz şi, ca să nu înnebunesc, încercam să descopăr ceva la mine care să nu doară. Oare ochii mă dureau? Îi deschideam şi-i închideam imediat. Mă dureau. Mă dureau creierii. Mă dureau muşchii. Mă dureau oasele. Dure-rea era pînă şi în fiecare por! Şi eu căutam, cău- tam cu disperare un locuşor din ceea ce eram ***eu*** care să nu fie invadat de durere.

Şi fiindcă nu puteam dormi, fiindcă rămîneam treaz cînd toţi ceilalţi dormeau, adesea se întîmpla să descopăr grotescul unor împrejurări în care mă găsisem cîndva, fără ca să fi fost conştient atunci cînd se întîmplase acest

lucru. Constatarea mai întîi mă uimea, pe urmă mă înfuria. Şi mă înfuria fiindcă de fiecare dată ajungeam la concluzia că oricît de lucid ai fi, oricît ai avea de dezvoltat sim- ţul ridicolului, nu eşti cu desăvîrşire ferit de a te găsi, fără voia ta, în posturi groteşti.

Alteori se întîmpla să fiu treaz, să adorm brusc şi să mă trezesc numai după cîteva clipe din cauza coşmarului visat, leoarcă de transpiraţie şi mai istovit decît după cel mai istovitor marş.

Cîte asemenea coşmaruri n-am trăit în vis! Pe unul mi-l amintesc de parcă l-aş fi visat ieri: marş într-o noapte cu lună plină. Cer cu stele. Rrrap! Rrrap! Rrrap! Coloana înaintează într-o tăcere de- săvîrşită. În spate se aude scîrţîitul căruţelor ne- unse. Şi minutele trec. Trec orele. Sîntem cu toţii obosiţi. Mergem cocîrjaţi sub greutatea armamentului, muniţiei. Mă uit în dreapta mea. Nu mai recunosc faţa tovarăşului de lîngă mine. Chipul mi-e străin. Parcă e o mască lividă. O mască lividă, fiindcă nu se poate ca un chip viu să aibă trăsături în aşa măsură încremenite. Nu se poate ca un om viu să meargă aşa, cu ochii închişi. Omul al cărui cot îl simt în dreapta mea nu este un om viu, ci un cadavru. Straniu! Grotesc! Un cadavru care merge. Stîng!... Drept!... Stîng! Drept! Pentru o clipă, două, pentru mai mult — cine ştie — uit cine sînt, uit unde mă aflu, uit dacă mai sînt viu, uit şi mă minunez că mă aflu încolonat între nişte morţi care merg, care pot merge. Şi iată mortul din stînga mea a ieşit din rînd, grăbind pasul. Sau poate nu a gră- bit el pasul,

dar şi l-a încetinit cel din faţă. Se află acum unul în spatele celuilalt, în imediată apro-piere. Şi deodată cel din spate, îşi lasă bărbia în piept, ca şi cînd muşchii şi tendoanele gîtului nu mai sînt în stare să susţină greutatea capului. Se aude o pocnitură. Fruntea lui s-a izbit cu putere de casca omului din faţă, agăţată de raniţă. Mortul în-vie pentru o clipă. Deschide ochii, priveşte haluci-nat în jur pînă îşi reaminteşte, pînă ce îi revine conştiinţa. Atunci înjură şi îşi ia locul în coloană. Mă uit la el. Da, e viu. Poartă numai pe faţă o mască. Omul care poartă mască, oftează o dată adînc şi închide ochii. Iarăşi adoarme. Dar mie mi se pare că a murit şi că alături de mine mărşăluieşte un cadavru. Mie mi se pare că în coloana nesfîrşită, fiindcă rîndurile s-au răsfirat, aşa cum este în stare să se răsfire o coloană în timpul unui marş de noapte, numai eu sînt viu, fiindcă numai eu, fir-ar al dracului să fie, nu pot, deşi doresc fierbinte, să adorm.

...Şi totuşi, atunci cînd ***vedeam*** toate acestea se întîmpla în vis. Mă furase somnul mergînd. Pe urmă m-am trezit şi n-am mai putut adormi. Mergeam şi îmi doream să adorm mergînd şi să-mi poc-nesc fruntea de casca tovarăşului din faţa mea. Să adorm imediat ce am intrat într-un cantonament. Să adorm cînd plouă, cu foaia de cort peste cap şi cu picioarele pînă la glezne afundate în băltoacă. Să adorm imediat după un atac de noapte, cînd văzduhul miroase încă a explozibil şi a sînge. Să adorm în orice condiţie, dacă inamicul îmi dă răgaz pentru aceasta, aşa cum puteau s-o

facă tovarăşii mei.

Dar nervii mei întinşi ca praştia nu-mi îngăduiau această delectare. Treaz, cînd toţi ceilalţi dormeau, le ascultam somnul. Îl ascultam cu o curiozitate care nu obosea niciodată. Dormeau somn greu, somn de soldaţi, somn căruia i se dăruiau cu întreaga lor fiinţă. Unii sforăiau cutremurător, alţii gemeau, alţii vorbeau prin somn, alţii scrîşneau, alţii rîdeau, iar alţii aveau un somn liniştit, un somn lin, ca de copii, niciodată bîntuit de coşmare.

Le ascultam somnul, fiindcă trebuie să ştiţi somnul poate fi ascultat. În felul său, pe front, somnul fiecăruia era ca o poveste, plicticoasă sau pasionantă, de la caz la caz. Ascultînd somnul tovarăşilor mei, găseam nenumărate motive de mirare, de în- cîntare sau de tristeţe. Să sufle vîntul rece de iarnă şi omul de lîngă tine să sforăie cutremurător. Să burniţeze mărunt şi să auzi răsuflarea liniştită a omului de lîngă tine, de parcă s-ar afla culcat acasă la el, într-un pat cald, lîngă un trup cald. Să fie cerul înalt, să clipească somnoroase toate stelele, să-ţi gîdile nările aroma dintr-o livadă cu mere de undeva de pe aproape şi omul de lîngă tine să geamă şi să scrîşnească prin somn. Să te mai despartă doar cîteva ore pînă vei porni la atac şi omul de lîngă tine să rîdă prin somn sau să stea de vorbă cu ai lui despre iapa care urmează să fete sau despre ogorul care trebuie musai semănat într-o săptămînă.

Stam culcat pe spate, cu mîinile sub cap şi îmi mişcam degetele picioarelor, abia de un sfert de oră îmbăiate.

Făceam aşa, fiindcă aceasta îmi dădea un sentiment de eliberare. Mişcam degetele şi a- veam sentimentul că atîta timp cît îmi voi îngădui să le mişc nu mai sînt soldat pe front, ci un oricare civil, care gustă deliciile pe care le oferă trupului apa caldă şi săpunul, chiar dacă el miroase a petrol.

„Atîta vreme cît am să mişc degetele picioarelor — îmi spuneam — nu vreau să mă gîndesc la nimic”.

Dar era numai un deziderat. Fiindcă în acelaşi timp mă gîndeam la o mulţime de lucruri. Mă gîn- deam că-mi este foame, că de la „cazan” aveam să capăt supă de arpacaş şi că eu aveam poftă să mă- nînc găină fiartă cu mujdei de usturoi. Mă gîndeam că în ajun, cînd ne aflam în linia întîi, în timp ce Niculiţă ne povestea ce va face el în prima zi de pace, un glonte care poate nu lui îi fusese destinat, l-a nimerit în tîmpla stîngă.

Mă gîndeam, dar în acelaşi timp ascultam şi înregistram tot ceea ce se vorbea. De pildă, îl auzeam pe Sile Mocanu citind — pentru a cîta oară? — scrisoarea pe care o primise de la nevastă-sa, cu o săptămînă în urmă. O citea cu un fel de evlavie. Şi cu toate că şi ceilalţi o auziseră pînă atunci de ne- numărate ori, o ascultau cu aceeaşi evlavie. Era vorba în scrisoare de un oarecare Jorj Rîşnoveanu, proprietarul unei moşii de cinci sute de hectare, care fugise din ţară. Atunci oamenii din comună, ca să nu rămînă pămîntul pîrloagă, au băgat plugurile în moşie şi şi-au împărţit-o. ***„Şi să ştii, bărbate, că ne-au făcut şi nouă parte de pămînt, vreo trei hectare”.***

Ceilalţi ascultau cu evlavie, dar şi cu nerăbdare. Aşteptau cu nerăbdare ca Sile să ajungă la pasajul care îi interesa pe ei cel mai mult. ***„Şi mai află tu, bărbate, că atunci cînd a fost vorba să se împartă moşia au trecut mai întîi pe tabel văduvele de răz-boi şi pe ăi de luptă pe front. Să le spui Sile, şi ălorlalţi ce sînt judeţ cu tine că aşa se întîmplă în toate comunele unde se*** e z i s t ă ***moşie boierească de împărţit”.***

Pe urmă, cînd Sile a terminat de citit scrisoarea, s-a aşternut liniştea. Se gîndea fiecare la pămîntul pe care îl primise în lipsă sau pe care avea să-l primească. Şi atunci din nou am început numai să mă gîndesc. M-am gîndit că mult nu-mi voi mai îngădui plăcerea de a-mi mişca degetele de la picioare fiindcă va trebui să mă despăduchez.

Ei, da, aveam păduchi! Se vor găsi unii care să obiecteze scandalizaţi: aveaţi păduchi? Bine! Dar este absolut necesar să scrii despre asta? S-ar putea să aibă dreptate. Dar ce să fac dacă simt nevoia să scriu şi despre păduchi? Nu noi eram de vină că aveam păduchi. De vină erau hitleriştii care, după ce îi scărmănăm bine, o luau la fugă şi apoi trebuia să ne ţinem zile întregi după ei ca să nu pierdem „contactul cu inamicul”, cum se spune în regulamentele militare.

Atunci însă cînd treceam în rezervă şi poposeam în vreun sat, porneam ofensiva împotriva păduchi-lor. Nemiloasă, în intenţie pînă la exterminarea totală. Dar fir-ar ei să fie, niciodată nu izbuteam. Totdeauna reuşeau să supravieţuiască, nu ştiu prin ce miracol, deşi nu lăsam o

singură cută sau cu-sătură neinvestigată. Cei optimişti făceau haz pe chestia asta. Cei furioşi înjurau cu o inepuizabilă inventivitate. În ceea ce mă priveşte, mă consacram acestei îndeletniciri cu atîta zel, încît îi acordam un timp dublu.

Şi la despăduchere mă gîndeam, dar amînam mereu, numai pentru a prelungi cît mai mult posibil plăcerea de a-mi mişca în voie degetele de la picioare. Cîţiva se şi apucaseră de treabă. Erau tocmai aceia cărora uciderea păduchilor le producea aceeaşi satisfacţie ca şi oricare altă vînătoare. Plăcerea era

cu atît mai deplină, cu cît efortul în a-i descoperi fusese mai mare. De fiecare dată era însoţit de exclamaţii:

— Fraţilor, am prins un „SS”!

„SS” erau porecliţi păduchii mari, care pocneau zgomotos atunci cînd îi striveai între unghii. Celor mici li se spunea „scîrbe”, iar lindinilor „mieluţi”. De ce li se spunea aşa şi nu altfel, nu ştiu. Adevărul e că nu mi-am bătut niciodată capul să ve- rific dacă denumirile au fost bine alese.

Priveam bagdadia, ascultam cotcodăcitul găinii şi mă gîndeam că va trebui să încep şi eu vînă- toarea. Cînd găina contenea, ascultam exclamaţiile de satisfacţie ale „vînătorilor”.

— Fraţilor, am găsit patru „SS”!

— Eu nu găsesc decît „mieluţi”. Păcătoşii dracului! se căină un altul, pe drept cuvînt, fiindcă fără fier de călcat încins a te curăţa de lindini era un adevărat supliciu.

— Care mergi, mă, la masă? întrebă unul cotrobăind în sacul de merinde după

gamelă şi lin-gură.

„Nu mă duc!” am hotărît. deşi mă durea stoma- cul de foame. Dar oricît de mult ţi-ar fi foame, parcă tot mai bine este să poţi sta culcat şi să-ţi mişti în voie degetele de la picioare. Deodată, liniştea fu tulburată de un huruit de motoare. Tre- cea pe deasupra satului o escadrilă de bombar- diere romîneşti.

„Dar dacă nu sînt ale noastre? Dacă sînt nemţeşti?” m-am întrebat.

Ei, şi? Nu aveau decît să fie şi nemţeşti. Eu tot nu aveam să mă scol, tot nu aveam să renunţ la plăcerea de a sta culcat.

Totuşi m-am ridicat în capul oaselor. Atunci a intrat pe uşă Vlaicu. De fapt s-a oprit în prag.

— Bine v-am găsit!

— Tu, Vlaicule?

— Eu!

Şi se uită de la unul la altul cu un zîmbet puţin stînjenit, dar în acelaşi timp duios.

Din cîţi ne găseam în casă, nici jumătate nu-l cunoşteau. Cei mai mulţi erau noi, veniţi cu ultimul batalion de marş.

— Cine eşti, tăticule? întreabă unul dintre cei noi, pe nume Petru Bursuc, un bondoc de douăzeci şi unu de ani.

— Ăsta-i Vlaicu Vişinoiu, îl lămuri caporalul Badea, repezindu-se să-l strîngă în braţe. Te făcuşi sănătos, cioclule? îl întrebă, pocnindu-l cu palma peste spate de bucurie.

— M-am făcut. Pe aici pe la voi ce mai e?

— Ce să fie? S-au prăpădit destui. Din cei vechi am mai rămas puţini. Acuma,

ăştia noi cucurigesc în companie.

— Cine comandă plutonul?

— Locotenentul Săracu. E nou. Nu-l cunoşti.

— Şi cu locotenentul Miuţu ce s-a întîmplat?

— L-a fărîmat un proiectil de greu. A căzut chiar pe el. Înţelegi? L-a fărîmat. Nimic n-a mai rămas din el.

— A căzut proiectilul pe el? s-a mirat Vlaicu.

— Pe el.

— Asta zic şi eu ghinion!

Şi pronunţă cuvintele admirativ, de parcă ar fi spus: asta zic şi eu noroc!

Abia acum mă descoperi cu privirea.

— Noroc, Luciane!

— Bine ai venit!

Ne-am îmbrăţişat. S-a căutat prin buzunare după pachetul cu ţigări, l-a găsit şi mi l-a întins. Am luat una, am aprins-o. La fel a făcut şi el. Am fu- mat cîtva timp în tăcere. Nu ştiu de ce, dar nu mă simţeam de loc la largul meu. Poate fiindcă pre-zenţa lui mi-a amintit de Bucur. Vlaicu era şi nu mai era acelaşi. (Mai tîrziu aveam să-mi dau seama că în felul lui de a fi semăna acum mai mult cu fratele său.) Nu mă simţeam la largul meu şi din alt motiv. Vlaicu îmi făcea impresia că nu este cu desăvîrşire restabilit. În primul rînd, avea un fel de a te privi straniu. Se uita la tine, dar parcă pri- vea prin tine. Parcă în primele clipe nu te vedea şi abia pe urmă lua cunoştinţă că exişti. Pe urmă, fie că îţi vorbea, fie că asculta ce-i spui, aveam sentimentul că vorbeşte sau ascultă numai cu jumătate din ceea ce constituia eul său. Cu cealaltă jumătate urmărea

parcă atent ceva ce se petrecea înăuntrul său, care îl interesa în mod deosebit.

Despre toate acestea mi-am dat seama, intuitiv, din primele clipe ale revederii noastre. În zilele următoare au existat destule prilejuri ca să mă con-ving că nu mă înşelasem. De altfel, şi ceilalţi — atît cei noi cît şi cei care-l cunoşteau de mai înainte — fură unanimi în a recunoaşte că Vlaicu era acum „puţin cam ciudat".

Regimentul nostru n-a rămas în „rezervă" decît trei zile. În tot acest timp, singurul program care ni s-a impus a fost cel „administrativ". Adică: baie, spălatul rufelor, curăţatul armamentului.

În ceea ce mă priveşte, în aceste trei zile, cel mai mult timp mi l-am petrecut stînd culcat şi mişcînd în voie degetele de la picioare. Masa, care îmi ser-vea drept pat, fiind destul de largă, am acceptat s-o împart cu Vlaicu. Am încercat să-l fac şi pe el să simtă voluptatea de a-ţi mişca degetele picioa-relor desculţe, dar n-am izbutit. Era de prea puţine zile pe front. (Mai tîrziu avea să-mi dea dreptate şi avea să practice şi el cu aceeaşi frenezie viciul a- cesta al „eliberării simbolice de orice fel de con-strîngere" cum îl numisem.)

Am fost trimişi în linia întîi în timpul nopţii. Dimineaţa aveam ordin să atacăm. Ploua. O ploaie măruntă şi deasă şi fără sfîrşit, în drum spre pozi- ţie, din cauza noroiului, înaintam cu greutate. Paşii alunecau, unii îşi pierdeau chiar echilibrul. Cel care cădea începea să înjure ca un păgîn. Comandanţii ne atrăgeau atenţia în şoaptă să nu facem zgomot, dar ordinul nu putea fi întru totul respectat. Plu- toanele erau ca nişte

corăbii legănîndu-se pe o mare furtunoasă. Deşi făceam eforturi ca să ne menţinem echilibrul, din cauza glodului se întîmpla să alunecăm. Şi atunci lopeţile se loveau de bidoane, de baionete, de cutiile cu benzi ale puştilor mitraliere sau de lăzile de muniţii. Cînd, în sfîrşit, am ajuns pe poziţie, trecuse de miezul nopţii.

Frontul fiind relativ în mişcare, nu existau tran-şee, ci gropi individuale. Aceea pe care o prelua- sem de la predecesorul meu era adîncă şi destul de largă ca să încapă doi oameni. Dimineaţa trebuia să atacăm. Şi, ca de obicei, în asemenea împreju-rări, nervii mei, încordaţi la maximum, goneau somnul. Ştiam că, oricît m-aş fi străduit, nu voi izbuti să închid o geană. Perspectiva de a veghea somnul tovarăşilor mei, pe o ploaie ca aceea, nu-mi surîdea de fel. De aceea i-am propus lui Vlaicu să vină la mine în groapă.

— Mai stăm de vorbă, dacă nu ţi-e somn.

Dar nu numai pentru asta l-am chemat. De fapt, dimineaţa, Vlaicu avea să ia parte la primul atac din viaţa lui. Pe frontul din Moldova, atîta vreme cît fusese printre noi, nu se ivise prilejul, deoarece pînă la dezlănţuirea ofensivei de către sovietici, nu avuseseră loc decît dueluri de artilerie, incursiuni şi eventuale ciocniri între patrule. Or, ştiind cît de mult îşi preţuieşte viaţă, îmi era teamă să nu facă vreo prostie. În mod obişnuit, oameni mult mai curajoşi decît el, la primul lor atac, îşi pierdeau capul. Voiam, stînd de vorbă cu el, să-i insuflu cu-raj şi să-i dau unele sfaturi

utile, ca unul care participasem nu la unul, ci la multe atacuri. Fiindcă totuşi în război înveţi să te fereşti de moarte. E drept, această învăţătură nu te scuteşte definitiv de pericol, dar oricum, îţi ajută să nu mori prosteşte.

Vlaicu a acceptat propunerea. A venit în groapa mea. Stăteam unul lîngă altul şi ascultam cum su-nau picăturile de ploaie peste foile noastre de cort, ca nişte grăunţe.

— Mîine — am început vorba — cînd vom porni la atac să te uiţi la ce fac eu. Cel mai greu este pînă cînd sari din groapă. Mai ales prima dată îţi vine tare greu. În loc să ţîşneşti, simţi nevoia să te piteşti în fundul ei. De aceea, e bine să sari imediat ce auzi fluierul. Dacă amîni e mai greu. Nu-ţi mai

vine s-o faci. Eu aşa procedez. De aceea ţi-am spus să te uiţi la mine. Cînd am să sar să faci şi tu la fel.

— Ştiu de ce îmi spui tocmai mie toate acestea! În mod special, mie.

— Nu e adevărat că ţi-am dat asemenea sfaturi, fiindcă aş fi presupus că tu ai „în mod special" nevoie de ele. Le-aş fi dat oricărui altuia aflat în situaţia ta. Mîine vei lua parte la primul atac din viaţa ta.

— Lasă! Ştiu eu ce ştiu. Ţin însă să te asigur că nu am să-ţi dau motiv să fii neliniştit din pri- cina mea. Ai să vezi.

Şi, într-adevăr, am văzut. Dimineaţa, după pregătirea de artilerie, la fluierul locotenentului Săracu, Vlaicu a pornit la atac printre primii. Atacul n-a fost uşor. În faţa noastră aveam hitlerişti. Cu ei treaba mergea mai greu decît cu horthyştii. Deşi aveau mereu prilejul să

constate, că rezistenţa nu le foloseşte la nimic, deoarece pînă la urmă tot îi dam peste cap, se încăpăţînau să se opună, în ciuda pierderilor mari. De multe ori se cramponau cu disperare de teren în aşteptarea nopţii. Abia atunci, la adăpostul întunericului, spălau putina, şi pe urmă fugeau cîteva zile pînă să-şi poată con-solida o nouă linie de rezistenţă.

În dimineaţa aceea, atacul progresa greu. Aveam în faţa noastră o unitate „SS”. Dracu’ să-i ia! Ăs- tora războiul le plăcea. Hotărît! Chiar în ceasul al doisprezecelea, cînd pînă şi în mintea celui mai tîmpit soldat al Wehrmachtului hitlerist se înrădăcinase convingerea că au pierdut războiul, lor le plăcea războiul. Mai mult, îmbibaţi şi dobitociţi de fascism care ridică genocidul la rangul de virtute, ei aveau pasiunea crimei şi cinismul criminalului de profesie. Cred că aşa se explică de ce S.S.-iştii din lagărele de concentrare au continuat să execute zeci şi zeci de mii de oameni, chiar după ce au ştiut că totul este pierdut.

Atacul progresa anevoie. Pierderile hitleriştilor erau mari, dar nici ale noastre nu erau neînsemnate. Puşca-mitralieră a grupei noastre de trei ori amu-ţise. De trei ori altcineva a trebuit să ia locul trăgătorului ucis sau grav rănit. Cel de-al treilea a fost Vlaicu. S-a tîrît cu ea în pîlnia făcută de un proiectil şi de acolo a susţinut cu foc înaintarea noastră, cu un curaj şi un calm care ne uimi pe toţi cei care îl cunoşteam de pe vremea cînd, din cauza laşităţii, fusese poreclit „cioclul”, „groparul” sau

„ţîrcovnicul”. Pînă la urmă am izbutit să-i scoa- tem pe hitlerişti din bîrlogul lor şi să ne reluăm înaintarea.

În prima noapte după atacul amintit, noi, cei mai vechi, nu am vorbit decît de purtarea curajoasă a lui Vlaicu, surprinzătoare pentru toţi.

Eu, care nu ştiam atunci ceea ce am aflat abia de curînd de la Gavrilă Fumu, iar cititorii la rîndul lor, din cele relatate în capitolul anterior, încer- cam să-mi explic cărei sau căror cauze se datora avatarul lui. Ce resorturi intime fuseseră puse în mişcare, datorită cărora, dintr-un om care îşi te- muse viaţa mai mult decît era permis, devenise un temerar. Adevărata explicaţie mi-a scăpat, bineînţeles. Îmi ziceam, că neaşteptata schimbare se da-tora şocului pe care îl suferise. Şi greşeam.

Comportamentul curajos al lui Vlaicu îl încînta pe locotenentul nostru, fapt pentru care îl şi propusese pentru decorare. În felul său, locotenentul Săracu era un entuziast. Aş spune grandilocvent entuziast. Din această cauză ne apărea puţin ridicol. Pe front, în linia întîi mai ales, nu prea ai motive să te entuziasmezi. Sau, chiar dacă ţi se oferă asemenea prilejuri, nu ai dispoziţia necesară. Cu locotenentul Săracu, lucrurile se întîmplau puţin alt- fel. Însuşirea sa naturală era entuziasmul şi dato- rită acestuia descoperea nenumărate prilejuri de a se manifesta ca atare. Se putea entuziasma de tirul precis al artileriei ca şi de excepţionala rezistenţă a păduchilor, prezenţi în rufăria noastră chiar după cele mai înverşunate vînători. Se putea

entuziasma de eroismul dovedit de Vlaicu sau de altcineva dintre noi în împrejurări deosebit de critice, după cum putea să se entuziasmeze de vreo nouă înjurătură scornită cu inepuizabila sa fantezie de Stan Căpi- tanu, un ţigan de prin părţile Buzăului. Se entuziasma atunci cînd auzea cum începe să cînte un greiere imediat după ce a încetat focul artileriei, la un atac de noapte, dar era în stare să se entuzias-meze dacă, din cauza colicilor, avea şase scaune pe zi.

Locotenentul Săracu nu era un om rău. În felul său era un pic naiv. Noi ţineam la el, în primul rînd, fiindcă nu adăuga mizeriilor inerente războiului, şicanarea şi asprimea nejustificată, iar în al doilea rînd, fiindcă, deşi ofiţer de carieră, luptînd îm-potriva nemţilor, n-o făcea din pură datorie. Locotenentul Săracu ura sincer fascismul şi fiecare succes al nostru sau al sovieticilor, îl entuziasma. Poate tocmai de aceea simţea nevoia ca, înaintea unui atac, să ne „ridice moralul", ţinîndu-ne cîte un mic discurs. Mai ales din cauza acestei ma- nii — noi o consideram manie — ne apărea puţintel naiv.

Personal, mă miram cum nu înţelegea un lucru elementar: că noi eram pătrunşi de ură împotriva fascismului. Îi uram pe hitlerişti cu îndîrjire, şi ea — ura — ne susţinea moralul. Eram sătui pînă peste cap de război şi nu era unul dintre noi care să nu dorească să se întoarcă acasă, cît mai repede posibil; eram sătui de noroaie, de arşiţă şi de ge- ruri, de marşuri şi de permanentă hărţuială cu moartea; eram sătui de singurătate, doream cu ardoare să lepădăm de pe noi

uniformele murdare, bocancii scorţoşi din cauza noroaielor, doream cu ardoare un pat curat, doream să fim alături de tru-purile calde ale nevestelor, doream, într-un cuvînt, pacea. Doream toate acestea, dar nu înainte de a termina definitiv cu hitleriştii. Necesitatea care devenise a omenirii întregi — zdrobirea şi lichidarea fascismului german — devenise o necesitate şi a fiecăruia dintre noi.

De aceea, deşi eram sătui pînă peste cap de război, obosiţi de război, deşi ne era silă de murdărie, de ploi şi de zloată, deşi tînjeam după femeile noastre şi, mai ales, deşi doream, doream atîta să trăim, să supravieţuim, ştiam că nimic din toate acestea nu pot deveni realităţi atîta vreme cît nu vom termina cu hitleriştii.

Au trecut ani de atunci, dar nu e nevoie să în- chid ochii ca să văd mărşăluind prin pădurea Caşin. detaşamentul caporalului Buruiană. Nu e nevoie să închid ochii ca să văd cum comunistul Buruiană, agitatorul şi excepţionalul organizator Buruiană, a izbutit să-i adune, să înflăcăreze şi să organizeze într-un detaşament echipat şi înarmat, aşa cum scria la carte, cîteva sute de ostaşi răzleţiţi de unităţile lor. Nu e nevoie să închid ochii ca să-i văd mărşăluind în ordine deplină, tăcuţi dar dîrji, obosiţi, dar nerăbdători să dea ochii cu nemţii „ca să le arătăm cît de dragi şi cît de aliaţi le-am fost în aceşti ani”. Nu e nevoie să închid ochii ca să văd pe caporalul Badea, pe Vanghele, pe Gheorghe Ichimescu şi pe atîţia alţii, comportîndu-se în împrejurări deosebit de critice cu

un calm şi cu un curaj extraordinar, care numai o convingere lăuntrică puternică le pot explica.

Voi da un singur exemplu numai aparent, poate nu cel mai concludent: pe soldatul Gheorghe Ichi- mescu. Acesta a ajuns pe frontul antihitlerist mai tîrziu, venit cu un batalion de marş. Era tînăr, din cel mai tînăr contingent.

În prima lui noapte de linia întîi, l-am auzit plîn- gînd.

— Ce-i, măi băiete, de ce plîngi? l-am întrebat.

— Nu plîng!

— Lasă, că te-am auzit eu. Ia spune, de ce plîngi?

— Păi, să vezi bădie, eu n-am tras pînă acuma cu arma decît la poligon.

— Toţi pe care îi vezi aici, înainte de primul lor atac, n-au tras cu arma decît la poligon.

— Ştiu asta, bădie. Numai că eu trag prost de tot. N-am băgat un glonte nici măcar în cercul mare. Şi dacă nu sînt bun trăgător, ce scofală am să fac eu cînd i-om ataca pe nemţi?

— Va să zică, nu-i prea ai nici tu la inimă.

— Ca moartea mi-s de dragi!

— Atunci nu-i nici un bai. La poligon nu ai nimerit nici măcar în cercul mare, dar aici, măi bă- iete, ai să-i nimereşti pe toţi acolo unde le-a pus popa miru'!

Nu trebuie să închid ochii ca să văd faptele de eroism pe care le-a săvîrşit acest Gheorghe Ichi- mescu, care se necăjise atîta în prima lui noapte de linia întîia că, fiind prost trăgător, nu va fi de vreun folos plutonului nostru.

Şi nu este nevoie nici să-mi forţez

memoria ca să-m aduc aminte cît de preocupaţi erau de toate cîte se petreceau în ţară, unde comuniştii luptau pentru dreptate, după cum iarăşi nu e nevoie să-mi forţez memoria ca să-mi aduc aminte cum, atunci cînd acei care, interesaţi personal ca lucrurile să nu se schimbe, căutau să submineze moralul ostaşilor colportînd cele mai absurde zvonuri, ostaşii îşi spuneau, între ei, cu încredere:

„Lasă, că comuniştii ştiu ei ce fac!”

Ei, da! Zdrobirea definitivă a fascismului deve-nise o necesitate pentru noi toţi ca nu cumva după aceea să fim nevoiţi a lua din nou armele pentru a ne apăra de fiara revenită la atac.

Spuneam că locotenentul Săracu mie mi se părea puţin ridicol. Cred că era şi în realitate, de vreme ce căuta să ne ridice moralul cu micile sale discursuri, fără să-şi dea seama că înverşunarea cu care îi uram pe hitlerişti era cea mai bună pavăză împotriva moralului scăzut.

Cu excepţia acestei mici metehne, locotenentul Săracu era un comandant la care ţineam cu toţii. Mai ales Vlaicu îl îndrăgi cel mai mult, deşi era de puţin timp printre noi. De altfel şi ofiţerul îi arăta multă prietenie. În pauzele dintre lupte sau cînd treceam în rezerva diviziei şi ne refăceam forţele în vreun sat din imediata apropiere a frontu- lui, ori atunci cînd mărşăluiam pe şosele, locotenentului Săracu îi plăcea să stea de vorbă cu el. Mă surprindea aceasta, fiindcă Vlaicu nu era un interlocutor agreabil. Mai înainte, pe frontul din Moldova, da. Acum, mai că nu vorbea decît dacă era între- bat, şi atunci mai

mult în monosilabe. De aceea mă miram de fiecare dată cînd locotenentul îl in- vita, cum obişnuia el să spună, la o şuetă. Ce fel de şuetă putea fi aceea nu-mi imaginam. Probabil că ofiţerul se mulţumea să ştie că există cineva care îl ascultă. Dar nu era deloc sigur că şi în realitate se întîmpla aşa. De vreme ce Vlaicu niciodată nu te întrerupea, nu puteai şti dacă te ascultă efectiv sau se preface numai.

Prietenia dintre cei doi a rămas trainică şi după ce au cunoscut şi au iubit aceeaşi femeie.

Un sat, unul din multele, pierdut parcă în pustă. Nu-mi amintesc denumirea lui. Nu-mi amintesc nici una din denumirile satelor pe unde am trecut cu frontul. Toate mi se păreau că sună la fel, toate mi se păreau greu de pronunţat şi imposibil de ţinut minte.

Regimentul nostru se afla de trei zile în rezerva diviziei. Tot de atîtea zile nici frontul nu se mai mişcase. Nemţii îşi organizaseră o linie de rezistenţă bună şi se cramponau de teren.

Satul era măricel. Avea mai ales o şcoală mare, frumoasă. Noi eram cantonaţi chiar peste drum. Întreg plutonul. Locotenentul Săracu fusese încartiruit în casa notarului, foarte aproape de a noastră. În spatele şcolii, într-o căsuţă în care ai fi zis că vieţuiesc cei şapte pitici din poveste, locuia învăţătoarea. Mai exact, una din învăţătoare. O chema Maria- Marika. Bărbatul ei era plecat pe front. Nu primea veşti de la el şi nu ştia dacă mai trăieşte sau nu. În schimb, ea îi scria

regulat, o dată pe săptămînă. Dar în nici una din scrisori nu-i adusese la cunoştinţă ce i se întîmplase în lipsa lui. Că într-o noapte, un căpitan hitlerist din S.S. care, în trecere prin sat, fusese cantonat pentru o noapte în casa ei, încercase s-o siluiască. Nu-i povestise că ea, îngrozită, a încercat să se salveze pe fereastră şi că atunci el, furios, a tras cu pistolul după ea, rănind-o. Rana în sine nu fusese gravă. Dar îi atinsese nu ştiu care nerv, din care motiv nu mai putea mişca braţul stîng. Bărbatul ei, care lupta undeva pe front — dacă mai trăia — nu ştia nimic din toate acestea şi, în cazul cînd căzuse pe front, nici nu avea să afle niciodată. Şi, cine ştie, poate că glontele care îl doborîse pornise din puşca-mitralieră a lui Vlaicu sau din automatul locotenentului Săracu.

Cel care, primul, a „descoperit-o" pe Maria a fost Vlaicu. Ce a căutat acolo, în casa aceea din spatele şcolii, care nici nu se vedea de pe şosea, nu ştiu. Mereu am vrut să-l întreb, dar de fiecare dată, ca un făcut, am uitat. Şi acum, cînd îmi aduc aminte, îmi pare tare rău că s-a întîmplat aşa, deşi, recunosc, nu cred că lucrul acesta are vreo importanţă.

În ziua următoare a nimerit acolo şi Săracu. Nici în ceea ce îl priveşte pe locotenent nu ştiu cum de a descoperit căsuţa celor şapte pitici.

Maria nu ştia o boabă romîneşte şi nici cei doi nu ştiau vorbi ungureşte. Locotenentul îngăima cîteva cuvinte nemţeşti, iar Vlaicu de asemenea, atîtea doar cîte îşi mai amintea din anii liceului. În schimb, Maria o rupea pe nemţeşte mai bine decît amîndoi la un loc.

Pentru Vlaicu, Maria era frumoasă. Pentru entuziastul locotenent Săracu era divin de frumoasă. Dreptatea era de partea primului. Maria era doar frumoasă. Era blondă şi avea ochi albaştri, un nas ca al Giocondei şi buze care nu semănau absolut deloc cu ale ei. În schimb, dacă zîmbea, zîmbetul era aidoma. Sau poate că asemănarea era doar o părere, surîsul ei obligîndu-te doar să-ţi aminteşti de tabloul lui Leonardo da Vinci.

Cînd am cunoscut-o şi eu prin Vlaicu şi cînd i-am spus că surîsul ei seamănă cu al Giocondei, acesta s-a întunecat. Îi părea rău că remarcasem şi eu asemănarea.

Ca să-l consolez, am adăugat:

— De altfel, asemănarea e izbitoare. Cred că a remarcat şi Săracu.

— Nu cred. Sînt convins că Săracu n-a văzut în viaţa lui o reproducere o Giocondei.

Dar Vlaicu se înşela de două ori. Se înşela fiindcă locotenentul văzuse destule reproduceri şi de asemenea se înşela crezînd că acesta nu sesizase asemănarea. O sesizase dar, la rîndul său, gelos, nu voise să dezvăluie lui Vlaicu ceea ce considera ca o descoperire proprie de care, de altfel, era foarte mîndru. Mai mult, atunci cînd era singur şi se gîn- dea la Maria, nu-i spunea altfel decît Mona Lisa.

Cînd locotenentul Săracu a trecut pentru prima dată pragul căsuţei de turtă dulce, l-a găsit acolo pe Vlaicu. Maria sta într-un fotoliu şi Vlaicu pe un scăunel, nu lîngă ea, ci mai departe, tocmai lîngă uşă. Maria împletea şi Vlaicu, cu mîinile

pe genunchi, într-un gest caraghios, fiindcă nu ştia ce întrebuinţare să le dea, se uita cum împleteşte. Privea andrelele care ciuguleau firul într-un mod aparte din cauza braţului ei anchilozat, privea ghemul de lînă care-i odihnea în poală, privea pledul de culoare cafenie ce-i acoperea genunchii. Numai după ce privea toate acestea, se uita la Maria, se bucura şi se simţea tare fericit. Zgîrcit cu el însuşi, îşi drămuia bucuria de a o privi. Nici ea nu se uita la el decît arareori şi, parcă era un făcut, exact în clipa cînd se hotăra şi el s-o privească. Se uita la el şi-i surîdea, cu surîsul care o făcea să semene atît de mult cu Gioconda.

Vlaicu era atît de preocupat să contemple chipul viu al Giocondei, încît atunci cînd locotenentul a intrat pe uşă, nici măcar nu şi-a adus aminte că trebuie să se ridice în picioare şi să salute. La rîndul său, locotenentul, uimit de frumuseţea Mariei, n-a băgat nici el de seamă abaterea disciplinară a subordonatului său.

— Ce faci aici, Vlaicule? l-a întrebat.

— Nimic.

Şi într-adevăr nu făcea nimic. Stătea şi o privea pe Maria cum împletea.

— Cum te înţelegi cu ea?

— Ştie nemţeşte.

— Frantuzeşte nu?

— Nu.

— Nu vă supăraţi dacă rămîn şi eu puţin?

— Puteţi rămîne dacă vă face plăcere.

În casă nu era decît un singur scăunel. Aşa că locotenentul a trebuit să se aşeze pe un scaun. Numai că el, mai îndrăzneţ, l-a dus lîngă fereastră, faţă în faţă cu

fotoliul Mariei.

Dar n-a rămas puţin. A rămas pînă la ora prîn- zului. În dimineaţa aceea Maria le-a povestit din ce cauză rămăsese infirmă.

— Şi medicii ce spun? Nu există nici o speranţă de vindecare? a întrebat locotenentul indignat, fără şă-şi dea seama că nu se cuvenea să pună o asemenea întrebare.

Maria a surîs tristă şi nu i-a răspuns.

— Asta nu are nici o importanţă.

Maria s-a uitat la Vlaicu — el vorbise — şi a priceput ce anume voise să înţeleagă atunci cînd spusese că nu are nici o importanţă. A înţeles şi locotenentul, dar ceva mai tîrziu.

— Desigur, nu are nici o importanţă, a repetat şi el.

Nu avea nici o importanţă fiindcă amîndoi descopereau că se îndrăgostiseră de ea.

Au plecat împreună. Locotenentul puţin înainte, la un pas, Vlaicu mai în urmă.

— E frumoasă ca o zeiţă! se entuziasmă ca de obicei Săracu.

— E frumoasă.

— Tu eşti însurat?

— Nu. Dar dumneavoastră?

— Nici eu. Apoi după o clipă: Cel puţin dacă aş şti precis: mai trăieşte sau nu bărbatu-său!?

— La ce v-ar folosi?

— Nu ştiu. Adică ştiu. M-aş căsători cu ea imediat.

Vlaicu se uită la el ca năuc.

— Credeţi că ar fi posibil?

— Eu ştiu... M-aş duce la colonel... I-aş explica... L-aş face să înţeleagă. Sau, dacă totuşi n-aş izbuti, m-aş duce cu ea la

popa din sat şi i-aş cere să ne cunune.

— Au popă catolic.

— Ei şi? Parcă ar avea vreo importanţă!... Principalul ar fi să-i dovedesc — şi cred că pentru ea asta ar fi o dovadă — că o iubesc şi că, după război, mă voi întoarce la ea. Înţelegi?

— Înţeleg. ...Dar, vedeţi, nu ştim — nici ea nu ştie — dacă bărbatul ei mai trăieşte sau nu. Nu-i scrie niciodată.

— Ei, da. Asta e partea gravă. Nu ştiu dacă mai trăieşte.

— Nu ştim! precizează din nou Vlaicu.

— Ce vrei să spui?

— Păi, dacă bărbatul ei a murit, şi lucrul acesta l-am şti precis, Maria ar fi în situaţia de a se ho- tărî pe care dintre noi doi îl preferă.

— Cum, te-ai însura şi tu cu ea?

— Bineînţeles. Dumneavoastră aţi cunoscut-o azi. Eu încă de ieri. Deci o iubesc, domnule locotenent, cu douăzeci şi patru de ore înaintea dumnea- voastră.

Locotenentul Săracu îl luă de braţ. Mergeau aşa pe uliţa principală, şi ostaşii care treceau se uitau curioşi la ei. Nu prea se întîmpla să vezi un ofiţer mergînd la braţ cu un soldat.

— Măi Vişinoiule, măi, nu-i aşa că-i minunat? se entuziasmă ca de obicei locotenentul.

— Ce anume, domnule locotenent?

— Că o iubim amîndoi. Că putem iubi. Astăzi sîntem vii. Trăim. Mîine s-ar putea să fim vîrîţi iarăşi în linia întîi şi amîndoi să ne curăţăm. Dar ce s-ar putea întîmpla cu noi mîine este mai pu- ţin important decît ceea ce se întîmplă astăzi. Fiindcă astăzi, ignorînd că mîine

s-ar putea să murim, sîntem în stare să iubim. Asta dovedeşte că viaţa este mai puternică decît moartea. Şi apoi, măi Vişinoiule, eu nu-ţi port pică. Poţi s-o iubeşti mai departe. Eu nu fac de fel caz de grad...

— Credeţi că aţi putea să-mi ordonaţi să n-o mai iubesc?

— Asta nu! Dar aş putea să-ţi fac destule mi- zerii ca să te împiedic de a te mai duce pe la ea. Recunoaşte că, dacă aş vrea, aş putea.

— Recunosc. Aţi găsi nu unul, ci zeci de pretexte.

— Dar n-am s-o fac.

Şi s-a ţinut de promisiune. Îşi făcură obiceiul să se ducă împreună la Maria. Vlaicu se aşeza pe scăunel, locotenentul pe scaunul de lîngă fereastră. Vlaicu mai mult tăcea. Vorbea, în schimb, locotenentul şi pentru el într-o limbă pe care n-o cunoştea decît, cu indulgenţă spus, aproximativ. Cînd nu-şi amintea unele cuvinte, căuta să le suplinească prin gesturi. Iar dacă nici aşa nu izbutea să se facă înţeles, desena pe hîrtie imaginea a ceea ce exprimau cuvintele.

— Ştiţi — îi spunea — am douăzeci şi opt de ani. Pînă acuma nu am iubit niciodată o femeie cu adevărat. Credeam că iubirea este o invenţie a poeţilor. Mi-au plăcut multe femei. Vreau să spun că mi-au plăcut cînd mă culcam cu ele. Dar după cîtva timp, totdeauna se ivea o alta care îmi plăcea şi mai mult decît cea precedentă. Nu te scandaliza. Aşa s-a întîmplat pînă acuma. De cînd sînt pe front, femeia mi-a lipsit. Iarăşi păreţi

scandalizată. Dar să ştiţi că pe front ostaşii sînt permanent obsedaţi de dorinţa de a poseda o femeie. Asta poate fiindcă moartea îi pîndeşte la fiecare pas. Mie, de pildă, mi s-a întîmplat ceva deosebit de ciudat. Era în timpul unui atac. Greu, cu multe jertfe. Nemţii se apărau cu disperare şi dispuneau de o mare pu-tere de foc. La un moment dat, m-am trezit într-o groapă de proiectil. Mă aruncasem între două cadavre şi stăteam fără să mă mişc, fiindcă la cea mai mică mişcare din partea mea, unul din ele s-ar fi prăbuşit peste mine. Deasupra capului meu treceau, piuind pe diferite tonuri, gloanţele de mitralieră, de puşcă-mitralieră, de simplă armă; tre-ceau şi proiectile de artilerie, de aruncătoare.

Eu stam în pîlnia obuzului, între cei doi morţi, — în orice clipă un alt proiectil putea să mă ucidă

— şi, cu toate acestea, viaţa din mine era mai puternică decît moartea care horea în jurul meu. Poate are să ţi se pară de necrezut, dar pe dinaintea ochilor mi se perindară tocmai atunci femeile pe care le cunoscusem.

Nu, nu fiţi scandalizată. Vă povestesc toate acestea ca să ştiţi ce fel de om am fost pînă acuma. Pînă acuma n-am fost niciodată îndrăgostit. Şi dacă aş fi avut ghinionul să fiu omorît, asta s-ar fi întîmplat fără ca măcar să am regretul că mor înainte de a cunoaşte ce înseamnă dragostea. Acum însă ştiu, Maria!

Maria l-a privit gravă. N-a surîs. A oftat, sau poate numai li s-a părut lor că oftează şi, fără să spună vreun cuvînt, a continuat să croşeteze. Abia mai tîrziu l-a

întrebat pe Vlaicu:

— Dar dumneavoastră? Nici dumneavoastră n-aţi fost pînă acuma îndrăgostit?

— Nu, Maria. Poţi să mă crezi? Dar spre deosebire de el — în faţa Mariei ierarhia înceta să existe — eu am aşteptat dragostea şi am ştiut că are să vină. Şi a venit, Maria!

— Eu am un soţ.

— Îl iubeşti, Maria? Vorbeşte-mi despre dumneata, despre viaţa dumitale.

— Eu am un soţ!

N-au mai insistat. Au înţeles. Entuziast şi elocvent, a vorbit pentru amîndoi locotenentul Săracu. Cîte n-a povestit! De multe ori a făcut-o pe Maria să izbucnească în rîs. Şi fiindcă ea rîdea, a rîs şi Vlaicu. Dar lui îi plăcea mai mult cînd surîdea. Cînd Maria surîdea simţea o dorinţă irezistibilă s-o sărute în colţul gurii, să-i sărute surîsul. Aşa se întîmpla de fiecare dată cînd se duceau la ea. Pe urmă, pe nesimţite şi totdeauna prea repede, venea ora cînd trebuiau să plece. După ce părăseau căsuţa celor şapte pitici, afară în stradă, Vlaicu se simţea tare nefericit. Era nefericit anticipînd nefericirea care avea să vină în ziua cînd va trebui să-şi ia rămas bun de la Maria.

Şi despărţirea a venit după numai trei zile. Rezistenţa vremelnică a hitleriştilor fusese înfrîntă, frontul din nou începuse să se mişte. S-au dus amîndoi deodată să-şi ia rămas bun de la ea.

Ideea a fost a locotenentului Săracu.

— Maria — i-a spus el — uite aici pe hîrtia asta am scris două adrese. Asta-i a

mea, asta-i a lui. Noi nu dorim rău soţului tău. Dar dacă i se va întîm- pla o nenorocire, dacă ai încredere în noi că te iubim cu adevărat, pentru toată viaţa, şi dacă so- coţi că lucrul acesta este posibil, atunci anunţă pe acela dintre noi cu care crezi că ai putea fi feri- cită. ...Şi el va veni, neapărat, la tine, Maria.

Maria s-a uitat uluită cînd la unul, cînd la celă- lalt. Nu-i venea să creadă. Dar pînă la urmă şi-a dat seama că nu glumesc, şi că pe oricare dintre ei îl va chema va veni.

— Ne făgăduiesti, Maria?

— Da.

În clipa cînd trebuia să iasă pe uşă, Vlaicu s-a putut hotărî:

— Te rog, Maria, să surîzi.

Mariei îi venea să plîngă. A surîs, deşi avea ochii umeziţi de lacrimi.

— Acuma, Maria, ai să te superi dacă am să-ţi sărut surîsul?

Nu i-a răspuns. Şi-a plecat numai privirea, şi el a înţeles că putea s-o sărute.

A sărutat, aşa cum îi făgăduise, numai surîsul. A sărutat-o doar în colţul gurii, deşi atunci cînd s-a aplecat, simţind-o femeie, dori nebuneşte să-i să- rute buzele, gîtul, umerii, sînii care se întrezăreau tineri şi dîrji prin decolteul rochiei.

Am părăsit satul dimineaţa. În cursul nopţii regimentul nostru iarăşi a fost trimis în prima linie. Hitleriştii se retrăgeau mereu şi noi îi urmăream, păstrînd tot timpul contactul cu ariergărzile lor.

Ne aflam pe teritoriul Ungariei şi printre trupele horthyste începuse descompunerea. Se lăsau să cadă prizonieri cu zecile. (Au fost cazuri cînd s-au pre- dat plutoane întregi, în frunte cu comandanţii lor.) Urmărind inamicul, atunci cînd se întîmpla să avem în faţa noastră trupe horthyste, aproape nu era sat prin care să trecem fără ca, din diferite curţi unde stătuseră ascunşi, să nu iasă cîţiva maghiari cu mîinile ridicate. Cei pe care îi captura plutonul nostru, mai înainte de a fi trimişi în spate, treceau pe la locotenentul Săracu. Acesta, adresîndu-se grupului întreg, înainte de a începe interogatoriul sumar şi de rigoare, întreba prin tălmaci:

— Este printre voi unul Satmary Bela din regimentul 96?

Satmary Bela era soţul Mariei şi locotenentul era obsedat de ideea că, într-o zi, întîmplarea va face ca acesta să cadă sau să se dea prizonier tocmai ostaşilor din plutonul său. De altfel, într-o oarecare măsură, şi Vlaicu credea la fel. De multe ori se întîmpla ca, înaintea locotenentului, în timp ce prinşii erau escortaţi spre punctul de comandă al acestuia, să-i întrebe:

— Este printre voi unul Satmary Bela din regimentul 96?

Pe de altă parte, locotenentul Săracu, din spirit de prevedere, ca să fie sigur că va afla, în cazul cînd totuşi, din pură întîmplare, soţul Mariei ar fi fost făcut prizonier de ostaşii altei subunităţi, comuni-case telefonic numele lui Satmary Bela tuturor comandanţilor de plutoane, rugîndu-i să se intereseze, în mod special, de fiecare dată cînd li se

aduceau prizonieri maghiari, dacă nu cumva se afla printre ei şi omul pe care îl căuta.

Desfăşură atîta energie în popularizarea acestui nume, încît nu e de mirare că, la un moment dat, începură să circule o mulţime de zvonuri în legă- tură cu relaţiile dintre locotenent şi soţia necunoscutului, dar popularului Satmary Bela. Pe front, mai ales cînd e vorba de femei, fantezia se dovedeşte deosebit de fecundă. Numai aşa îmi explic faptul că a fost posibil ca, la un moment dat, să înceapă a circula adevărate „romane de dragoste" pe seama locotenentului Săracu şi a Mariei. Da, fără nici o exagerare: adevărate „romane de dragoste". Ur-marea a fost că ostaşii din regimentul nostru — mulţi dintre ei habar nu aveau cum arată la faţă locotenentul, dar în schimb cunoşteau cel puţin una din nenumăratele variante ale romanului de dra-goste — dorind să-i facă „un strop de bine", atunci cînd capturau prizonieri se interesau din proprie iniţiativă dacă nu cumva se află printre ei şi fai-mosul Satmary Bela. Dar, în ciuda investigaţiilor colective, bărbatul Mariei nu era de găsit. Chiar dacă mai trăia şi lupta în vreuna din unităţile horthyste cu care noi ne răfuiam, după toate probabilităţile nu avea de gînd să se dea prizonier. De altfel, omul acesta pe care nimeni nu-l cunoştea, ajunsese cumva subiect de discuţie obligatoriu. În nopţile de acalmie, de pildă, cînd ofiţerii se chemau la telefon, doar ca să-şi mai omoare plictisul sau urîtul, printre întrebările în mod obiectiv obligatorii era şi una care suna cam aşa:

— Ei, ce se mai aude cu Satmary Bela? Săracu i-a dat de urmă?

La o asemenea întrebare, sau una similară, celălalt răspundea:

— După cîte ştiu, nu. Ar fi nostim dacă pînă la urmă ideea asta fixă a lui s-ar transforma în reali-tate. În orice caz n-a fost printre prizonierii mei.

— Nici printre ai mei.

Sau dacă locotenentul Săracu era chemat la telefon, în mod invariabil i se punea şi întrebarea:

— Ei, ce se mai aude cu Satmary al tău? I-ai dat de urmă?

— Încă nu. Dar fii pe pace. Într-o zi tot mie mi se va preda.

În privinţa aceasta se înşela. Se înşela de două ori: întîi, fiindcă pînă la sfîrşitul războiului nici un soldat horthyst cu numele de Satmary Bela nu a fost făcut prizonier de către plutonul nostru şi, al doilea, fiindcă trei săptămîni mai tîrziu a fost evacuat, mai întîi la postul de prim-ajutor, apoi la un spital de campanie.

S-a întîmplat cu prilejul unui atac de noapte iniţiat de hitlerişti. Un atac de noapte obişnuit, unul din multele atacuri de noapte pe care, de cele mai multe ori, le opream doar cu baraj de artilerie. Cînd artileria lor s-a dezlănţuit, locotenentul Săracu inspecta pîndarii plutonului nostru, trimişi mult înainte fiindcă era o noapte înnourată şi cu ceaţă care ustura ochii. Îl însoţeam eu şi caporalul Surcică. Primele proiectile au căzut undeva mult în spate. Următoarele, în faţa gropilor pîndarilor noştri, încadrîndu-i pe locotenent şi pe Surcică. Bineînţeles ne-am culcat toţi trei

la pămînt. Poate cu intenţia de a-l apăra, sau poate pur şi simplu de frică, caporalul Surcică s-a prăbuşit peste ofiţer. Tunarii hitlerişti trăgeau ca să-şi regleze tirul. Au mai căzut încă două proiectile destul de aproape. Pe urmă, obuzele începură să scurme pămîntul în faţa gropilor plutonului. Dar tunarii noştri ripos- tară prompt şi în mai puţin de zece minute atacul a fost respins.

Abia cînd liniştea s-a aşternut din nou, m-am ridicat şi am început să-i caut. Scăpasem fără nici o zgîrietură. Erau la o depărtare nu mai mare de zece metri. I-am găsit repede. Locotenentul dede- subt, caporalul Surcică peste el, aşa ca şi cînd ar fi vrut să-l apere cu trupul său.

— Sînteţi rănit, domnule locotenent?

— Regina balului!

Era vocea lui. Totuşi, n-am bănuit ce se întîm- plase cu el. Eram încă năucit de zgomotul explo- ziei, de emoţie. Parcă niciodată nu fusesem atît de aproape de moarte. Mai curînd m-am mirat că Surcică stă tot prăbuşit peste locotenent.

— Eşti rănit, Surcică?

Era mort. Cînd am pus mîna pe el să-l dau jos de pe locotenent, palmele mi s- au umplut de sînge, fiindcă n-au atins stofa uniformei, ci carne însîn- gerată, coaste însîngerate. L-am împins alături. A alunecat mai întîi partea superioară a trunchiului, pînă la şale, apoi, singură, cealaltă parte.

— Domnule locotenent, dumneavoastră sînteţi rănit? am întrebat, în timp ce cu palmele îi pipăiam spinarea.

— Regina balului!

Era rănit. Spinarea, capul, mîinile,

picioarele nu suferiseră nici un fel de vătămare. Doar fesele erau însîngerate, mai precis ceea ce rămăsese din ele. Schija de proiectil care îl tăiase în două pe Surcică, sburătăcise şi fesele locotenentului.

— Domnule locotenent, sînteţi rănit, dar nu cred să fie grav. Am să vă duc în cîrcă. Urcaţi-vă în spatele meu.

Şi m-am culcat alături de el, ca să-i fie mai la îndemînă.

— Regina balului! îl auzii murmurînd, fără să dea curs îndemnului meu.

Şi abia acum am înţeles ce i se întîmplase. L-am luat în spate şi am pornit cu el spre liniile noas- tre. Şi cum îl duceam aşa — era greu de parcă ar fi fost mort — îl auzeam murmurînd tot timpul:

— Regina balului... Regina balului... Regina balului...

„Trebuie că a fost rănit şi la cap — mi-am zis — dar din cauza întunericului n-am observat”.

Mă înşelam. Nu avea nici o rană la cap. M-am convins la lumina opaiţului cînd am ajuns cu el la punctul de comandă al plutonului. Nu avea altă rană decît aceea de la fese. O rană care arăta oribil.

L-am culcat pe aşternutul de paie care îi servea drept pat, cu faţa în jos, iar Vlaicu a anunţat compania.

Locotenentul nu gemea. Nu se văita, cred că nu simţea nici o durere. Stătea cu ochii căscaţi, cu nu ştiu ce groază întipărită în priviri, şi repeta în- tr-una:

— Regina balului...

Vlaicu era tulburat, mai tulburat decît mine, decît noi toţi. Era tulburat că

locotenentul fusese rănit — prietenul său întrucîtva — dar mai ales tulburat că rănii i se adăugase şocul.

— Regina balului!

— Cît timp am fost şi eu mort, tot aşa am în- găimat un singur cuvînt. Tot timpul.

— Cum, cînd ai fost mort? l-am întrebat, fiindcă pe atunci nu ştiam că el înţelegea prin moarte timpul cît durase şocul.

— Vreau să spun cît timp am fost bolnav. Şocat!

Se uita la locotenent cu ochi de halucinat, îşi muşca buzele, îşi frămînta mîinile una de alta. Şi era palid. Cred că nu greşesc dacă afirm că era tot atîta de palid ca şi locotenentul.

— Regina balului!

De cîte ori locotenentul exclama aceste două cuvinte, Vlaicu se uita la mine cu un fel de dispe- rare.

— Ce se petrece în capul lui? Ce vede el acum? Pe cine vede în chip de „regină a balului”?

— Ştiu eu? Pe urmă imediat, deşi eram con- vins că nu corespunde adevărului, am fost ispitit să adaug: poate moartea. În balul uriaş al morţii, care se desfăşura pe spaţii de mii de kilometri de la Marea Baltică şi pînă pe coastele Mediteranei. Moartea, ea însăşi, alegîndu-se pe sine regină a acestui macabru bal al morţii.

Pe urmă au venit brancardierii şi l-au luat ca să-l transporte la postul de prim-ajutor. O bucată de drum, eu şi Vlaicu am păşit alături de bran- cardă.

— Regina balului!

— Săracu’ domn’ locotenent — îl

compătimi unul din brancardieri — a bolunzit!

Iar celălalt:

— Te pomeneşti că tocmai acuma, cînd el a bolunzit, se dă prins la noi Satmary Bela ăla!

Mai departe nu puteam merge. Ne-am întors la pluton. Vlaicu îmi apucase braţul de parcă ar fi simţit nevoia să se sprijine de mine. N-am rostit nici eu, nici el un singur cuvînt.

Ascultam în noi, mai precis ascultam nu cu auzul, ci cu creierii cele două cuvinte:

— Regina balului!

Şi de acolo, din creierii noştri, ecoul lor, ca dangătul de înmormîntare al unui clopot uriaş, se răspîndea în noapte pînă departe, tare departe, pînă la capătul nopţii.

În locul locotenentului Săracu, comanda provizorie a plutonului a fost încredinţată de către comandantul companiei lui Vlaicu, care, dintre noi toţi, se distinsese de cele mai multe ori în lupte. Nu a păstrat-o decît patruzeci şi opt de ore. Dar tocmai în acest scurt interval de timp cît Vlaicu ne-a fost comandant, plutonului nostru i-a fost dat să treacă printr-o situaţie deosebit de grea, căreia însă i-am putut face faţă, în primul rînd datorită lui Vlaicu, priceperii sale şi neînfricatului său curaj.

Sectorul ocupat de compania noastră era deosebit de dificil, dezavantajaţi fiind de teren. Pe de altă parte, inamicul pe care îl aveam în faţă, părea ho- tărît să ne dea cu orice preţ peste cap. Dacă iz- butea, ar fi realizat un succes tactic, destul de important, obligînd la repliere

cel puţin batalionul nostru.

Sprijinit de artilerie şi aruncătoare de trei ori pornise la atac. De trei ori pătrunsese în poziţia noastră, dar tot de atîtea ori fusese respins. Nici la plutoanele din dreapta şi stînga noastră lucrurile nu stăteau mai bine. Sub presiunea puternică a inamicului se repliară, luptînd pe poziţii mai avantajoase.

În ceea ce ne privea, ne-am menţinut poziţia şi nu am cedat măcar un pas. În schimb, legătura telefonică cu punctul de comandă al companiei fu- sese întreruptă. Vlaicu încercase s-o restabilească prin agenţi, dar nici unul dintre ei nu se reîntor- sese. Cu toţii — trei la număr — fuseseră răniţi. Cu alte cuvinte, plutonul nostru era complet izolat. Dar cel mai grav lucru era că nu ne mai rămăsese decît puţină muniţie.

În asemenea momente grele totul depinde de comandant. Aş zice, de moralul acestuia. Dacă el se dovedeşte ezitant, laş, rezistenţa se destramă — chiar dacă e posibilă —, panica începe să-şi arate faţa hidoasă şi totul este pierdut. Dar în momentele acelea hotărîtoare moralul lui Vlaicu a fost exce-lent. Nu şi-a pierdut capul şi, luînd exemplu de la el, nu ni l-am pierdut nici noi. Numai aşa a fost posibil să respingem trei atacuri, numai aşa a fost posibil să-l respingem şi pe al patrulea — cu puţina muniţie care ne mai rămăsese — şi să dăm astfel posibilitate alor noştri să contraatace pe flancuri, obligînd inamicul nu numai să slăbească presiunea asupra

plutonului nostru, dar să se retragă din teamă de a nu fi învăluit.

A doua zi după întîmplarea povestită mai sus — pentru curajul său Vlaicu a fost propus spre decorare — ne-a sosit noul comandant în persoana unui sublocotenent rezervist, care pînă atunci fu- sese detaşat la punctul de comandă al diviziei, ca desenator, la Biroul 3 Operaţii. Era foarte tînăr, foarte naiv şi cu desăvîrşire lipsit de experienţă. Dar altul mai bun nu exista. Era mare criză de cadre ofiţereşti în perioada aceea a războiului.

Noul nostru comandant se numea Chirilă Decebal. Numele i se potrivea, dar prenumele nu. Era mic de statură, chiar foarte mic, slab, cu nişte ochi ca mărgelele şi bulbucaţi. Mişcările îi erau iuţi şi bruşte, vocea repezită — mînca literele — fără a fi aspră şi foarte subţire. Cred că din toate aces- te motive mi-a venit să izbucnesc în rîs atunci cînd am aflat cum îl cheamă. Mi s-a părut caraghios ca un om astfel configurat să poarte numele de Decebal.

Era însă de treabă şi, conştient de valoarea sa reală ca comandant, ţinea totdeauna seamă de părerea celor mai experimentaţi decît el. De altfel, atunci cînd a preluat comanda de la Vlaicu, recu- noscîndu-şi deschis lipsa de experienţă, i-a solici- tat ajutorul:

— Eu de la început am mîzgălit hărţi la divizie. Habar n-am cum se comandă un pluton pe front. Pînă mă deprind — de cap nu-s greu — să mă ajuţi dumneata să nu fac vreo prostie.

Şi Vlaicu l-a ajutat. L-am ajutat cu toţii.

Vlaicu a continuat să rămînă comandantul de fapt al plutonului nostru, deşi dintre noi toţi el avea cel mai mic stagiu pe front.

Noi, cei vechi, care cunoscusem cealaltă a lui ipostază, ne obişnuisem şi cu aceasta nouă. Totuşi în anumite împrejurări, cel puţin în ceea ce mă priveşte, nu se putea să nu mă mir. Metamorfoza era uluitoare. El, care pe frontul din Moldova acceptase de bună voie să facă pe groparul şi pe ţîrcovnicul ca să nu ajungă în linia întîi, iar după aceea, cînd în ciuda dorinţei sale a ajuns totuşi acolo, fără să se ruşineze că alţii în locul său primesc să-şi rişte viaţa, acum se părea că manifesta un dispreţ profund faţă de moarte. Era temerar, de multe ori imprudent de temerar.

Şi mă întrebam dacă nu cumva tocmai fiindcă nu-i era frică, fiindcă o sfida, moartea îl ocolea. Au fost împrejurări cînd ne părea aproape de necrezut că a scăpat cu viaţă. Odată, schijele unui proiectil i-au rupt ţeava puştii-mitraliere şi l-au ucis pe încărcător. Vlaicu a scăpat neatins. Altă dată, surprins în zona unui baraj de artilerie, cînd noi cu toţii am crezut că a fost ucis, a ieşit din iadul de foc fără o zgîrietură. În fine, altă dată, deşi reperat de o mitralieră, a trecut o apă înot, s-a tîrît sub ochii inamicului pînă în unghiul mort al unei cazemate care, prin focul ei ucigător împiedica înaintarea plutonului şi, zvîrlind înăuntru, prin ambrazură, o grenadă, a făcut-o inofensivă. De necrezut, dar nici atunci nu a păţit nimic. Şi acestea nu au fost singurele împrejurări cînd Vlaicu,

sfidînd-o, moartea, intimidată parcă, i-a întors spatele.

„Cum e posibilă o asemenea metamorfoză?" mă întrebam după fiecare din isprăvile ce îi aduseseră trei decoraţii.

Întrebări similare îşi puneau şi ceilalţi, acei care îl cunoscuseră în vechea lui ipostază. Dar nici ei şi nici eu nu izbuteam să găsim explicaţia adevărată. Fiindcă aceea care ne venea în minte după fiecare faptă temerară ni se părea că-l nedreptăţeşte. Eu, de pildă, îmi spuneam că temeritatea lui, mergînd pînă la imprudenţă, în contrast cu laşitatea de mai înainte, era tot o consecinţă a şocului. Cu alte cuvinte, că nu curajul, dispreţul de moarte este trăsătura esenţială a firii sale, ci, dimpotrivă, tot laşita-tea. Totuşi refuzam să-mi însuşesc această unică explicaţie care îmi venea în minte fiindcă aveam intuiţia clară că sînt nedrept cu el, că jignesc un tovarăş de arme şi un prieten.

Am încercat să-l conving că temeritatea nu înseamnă neapărat sfidarea morţii şi că, în fond, nu a căuta moartea cu luminarea se cere unui comandant de fapt.

El mă asculta, aşa cum îi era obiceiul, cu atenţia divizată, şi cînd am tăcut, mi-a replicat zîmbind:

— Nu ştiu de unde ai scos-o şi pe asta: „Comandant de fapt". O prostie!

— N-ai decît să-l întrebi şi pe Chirilă. E destul de obiectiv să recunoască. Şi apoi, gîndeşte-te şi la următorul fapt: dacă ţie ţi se întîmplă ceva, fără tine, bietul de el, cum are să se descurce?

Ageamiu cum îl ştii, este în stare să ne ducă la moarte sigură.

— Lasă că în pluton sînteţi cel puţin trei care l-aţi putea ajuta chiar mai bine decît mine.

Totuşi, în zilele următoare deveni ceva mai prudent şi nu se mai grăbi să se ofere voluntar, el cel dintîi, atunci cînd era vorba de o misiune grea. Cred însă că aceasta s-a datorat nu atît argumentelor mele, ci mai curînd veştii care ne-a parvenit că locotenentul Săracu murise. Ultimele lui cuvinte fuseseră: „Regina balului!”

Pe Vlaicu vestea l-a mîhnit profund. A plîns. Două zile nu a vorbit aproape defel. Puţinele cu-vinte pe care le-a rostit i le-am smuls din gură cu cleştele. După aceea s-a mai înviorat. Şi iată că după o săptămînă — atîta a trecut de la rănirea locotenentului Săracu şi pînă la moartea sa — din nou a început să se intereseze dacă nu cumva se află printre prizonierii capturaţi şi unul cu numele de Satmary Bela, cu aceeaşi încăpăţînare şi înfrigurată aşteptare pe care le observasem şi la locotenent. Şi cred că nu greşesc dacă afirm că a deve- nit mai prudent abia din clipa cînd a început să se intereseze din nou de Satmary Bela.

— Spune-mi — l-am întrebat — crezi şi tu, ca şi Săracu, că faimosul Satmary Bela al tău, dacă i-o veni chef să dezerteze are să nimerească tocmai în sectorul ocupat de plutonul nostru?

— Dimpotrivă, nici nu vreau să se întîmple lucrul acesta.

— De ce?

— Fiindcă nu vreau să se risipească o iluzie de care am absolută nevoie.

— Te referi la iluzia că.... a murit?

— Exact!

— Atunci de ce te agiţi atîta ca să-l găseşti?

— Fiindcă „agitaţia” asta, cum o numeşti tu, este combustibilul care întreţine iluzia.

Am ştiut abia acum, precis, că Vlaicu o iubea pe Maria şi că, dacă ar fi trăit, ar fi continuat s-o iubească pînă la capătul zilelor sale.

Prudenţa lui Vlaicu devenise între timp evidentă, pentru toţi. Evidentă şi pentru noul nostru comandant care, din motive personale, devenea furios de fiecare dată cînd Vlaicu „făcea o nebunie”, cum califica el actele temerare ale acestuia. Devenea furios, fiindcă de cele mai multe ori, în atare împrejurări, sublocotenentul Chirilă se afla într-o asemenea situaţie contradictorie, încît nu-i rămînea alt-ceva de făcut decît să fie de acord cu nebunia lui Vlaicu. De pildă, dacă Chirilă accepta să-i încredinţeze lui Vlaicu îndeplinirea unei misiuni primejdioase, o făcea fiindcă ştia că cei mai mulţi sorţi de reuşită el îi are. Dar, pe de altă parte, era furios, fiindcă se temea să nu fie ucis şi în felul acesta să piardă pe cel mai priceput sfătuitor al său.

Cînd sublocotenentul observă că Vlaicu a devenit mai prudent, s-a bucurat.

— Uite că nebunului — mi-a spus odată — a început să-i vină mintea la cap. De fapt, nu are nici un rost să sfidezi moartea, la infinit. Nu-i aşa?

— Da, desigur. De altfel, eu v-am atras atenţia mai demult să-l mai cruţaţi. Un om atît de priceput ca el nu poate fi

înlocuit uşor.

Sublocotenentul înţelese că, de fapt, am vrut să spun că, în primul rînd paguba va fi a lui, dar nu se supără.

— Vezi tu cîte lucruri stupide se întîmplă în viaţă. Dacă cineva şi-ar sparge capul să le potrivească aşa, şi tot n-ar izbuti. De pildă noi. Adică eu şi cu Vişinoiu. Deşi nu mă pricep nici cît un sergent într-ale milităriei, am ajuns ofiţer, sublocotenent şi comandant de pluton pe front. În schimb Vişinoiu, cu toate că nu e decît căprar, s-ar pricepe să comande nu un pluton, ci chiar o companie.

— O companie nu ştiu dacă s-ar pricepe, dar un pluton sigur. De altfel e vorba de experienţă.

— Să nu-mi vorbeşti de experienţă, protestă el, de stagiu pe front. Cîţi nu au stagiu! Şi cu toate acestea la mulţi le-ai da dumneata pe mînă un pluton? Păi vezi? Desigur, experienţa contează mult. Dar pe lîngă aceasta se cere şi altceva. Şi acest altceva lui Vişinoiu nu-i lipseşte. Aptitudini de ostaş, de militar. Ăsta dacă făcea liceul militar şi ajungea ofiţer activ, îţi spun eu, acum era statmajorist cu eghileţi şi cuc în piept, başca „Mihai Viteazul”. Dar el, în loc să facă treaba asta, o fi umblat după cai verzi pe pereţi convins că are nu ştiu ce vocaţie, de fapt existentă doar în închipuirea lui. Şi fiindcă el nu şi-a descoperit adevărata vocaţie, se întîmplă ca eu, deşi lipsit cu desăvîrşire de aptitudini militare, să comand un pluton, învăţînd de la altul cum trebuie s-o fac mai bine ca să nu dau de bucluc, iar el, care în orice caz s-ar pricepe mai bine decît mine, nu

are măcar gradul de sergent, îmi spune „să trăiţi, am înţeles” şi ia poziţie de drepţi ori de cîte ori se află în faţa mea. Spune, nu-i aşa că e stupid? Eu cred că totul ar fi foarte bine dacă oamenii s-ar pricepe să-şi descopere vocaţia la timp, vocaţia adevărată. Nu-i aşa?

— Nu ştiu. Nu m-am gîndit la problema asta pînă acum, m-am eschivat.

— Să te gîndeşti, fiindcă zău merită. În orice caz, de un lucru îmi pare bine. Că zăbăucului ăsta de Vişinoiu i-a mai venit mintea la cap şi nu se mai înghesuie la.... moarte, ca flămîndul la pomană.

— Numai să nu ne înşelăm. Dacă iar îl apucă amorul, mai struniţi-l şi dumneavoastră. Mai încer- caţi-ne şi pe noi.

De înşelat nu ne înşelam. Vlaicu, într-adevăr, devenise mai prudent. Dar din ce cauză? Oare „morala” pe care i-o făcusem să fi avut asupra sa o atît de mare influenţă? De obicei nu las să treacă întîmplări sau evenimente fără să încerc a mi le explica. Cu atît mai puţin atunci cînd ceva nu mi-e clar în felul de a fi al oamenilor pe care îi cunosc. La fel am procedat şi în legătură cu Vlaicu. Dar înainte de a vă face cunoscut şi dumneavoastră de ce devenise mai prudent, aş vrea să vă povestesc o întîmplare care, nădăjduiesc, va ajuta la cunoaşterea lui mai completă.

Frontul era din nou în mişcare. Mai aveam puţin pînă la graniţa cu Slovacia. Grupa noastră, cu excepţia lui Vlaicu, pe care sublocotenentul l-a ţinut pe lîngă sine — îl făcuse „încheietor de pluton” —, a primit o misiune de cercetare. De altfel,

întreg plutonul era într-o astfel de misiune, dar grupa noastră fusese trimisă ca element înaintat. Fasciştii se retrăseseră cu atîta grabă, încît la un moment dat avangărzile noastre pierduseră contactul cu ei.

Nu voi da detalii privind felul cum a decurs misiunea noastră. Vreau să povestesc doar o singură întîmplare, foarte pe scurt. Era spre amurg cînd am ajuns în apropierea unui sat. Nu ştiam dacă inamicul se mai afla sau nu acolo. După toate probabilităţile, nu. Totuşi, nu era exclus ca el să fi lăsat vreun cuib de mitraliere care, întîrziindu-ne, să le dea lor posibilitatea să-şi consolideze undeva mai în spate o nouă linie de rezistenţă. Ne-am apropiat pe ocolite şi cît mai neobservaţi. În sat nu am intrat pe uliţa principală, ci pe una laterală. La prima casă am aflat de la o ţărancă, prin tălmaci — un ardelean de la Tîrnăveni —, că nemţii părăsiseră satul. Spusele ţărăncii confirmau presupunerea noastră. Totuşi n-am renunţat la prudenţă. Eu comandam grupa de cercetare şi răspundeam de viaţa fiecărui om. În trăgători, de-a dreapta şi de-a stînga uliţei am pornit s-o străbatem pînă am ajuns la şoseaua principală care trecea chiar prin mijlocul satului. Înainte de a porni mai departe, iarăşi m-am informat la localnici şi din nou ne-au confirmat că grosul coloanei nemţeşti trecuse numai prin sat.

Pe uliţa principală am pornit tot în formaţie de luptă. Am ajuns aproape de celălalt capăt al satului fără nici un incident. Mai rămăseseră de străbătut cel mult cincizeci de metri cînd deodată

văzurăm în bătătura unei case o motocicletă cu ataş. Pe ataş era montată o puşcă-mitralieră. Motocicleta era, fără nici un dubiu, nemţească.

Am trimis doi oameni pînă la capătul satului să verifice dacă nu cumva mai sînt şi alţi nemţi, iar noi am înconjurat casa. Oamenii mei s-au întors repede cu un răspuns negativ. În sat în afară de aceia, alţii nu mai existau. M-am hotărît atunci să-i capturăm. Am înconjurat casa, pe urmă însoţit de un alt ostaş am pătruns înăuntru. Aveam amîndoi automatele pregătite. Am intrat mai întîi într-un coridor care avea două uşi la dreapta, două la stînga şi una în fund. Am auzit vocea unei femei, mî- nioasă şi deznădăjduită care spunea nu ştiu ce în limba maghiară, în timp ce un bărbat rîdea cu hohote, un rîs gros şi răguşit. Printre hohote, sacadat, spunea în germană:

— Nu te lăsa, Franţ!.... Repede.... Aştept.

Am apăsat clanţa şi am împins uşa cu piciorul. Şi ce ne-a fost dat ochilor noştri să vadă va rămîne o amintire de neşters. De cîte ori îmi amintesc mă cuprinde revolta şi scîrba.

Răsturnată de-a latul patului o femeie se lupta cu un hitlerist care încerca s-o siluiască. Era îmbrăcat cu mantaua pe el, cu casca pe cap. Doar pantalonii şi-i deschisese şi acum atîrnau răsfrînţi peste cizme. La capătul patului, celălalt hitlerist aştepta să-i vină rîndul. Îşi scosese mantaua şi vestonul. Casca însă uitase să şi-o ia de pe cap. Cu casca pe cap, ţinînd în mînă pantalonii desfăcuţi, privea, amuzat şi rîdea, rîdea cu hohote.

Pesemne că eforturile pe care le făcea celălalt ticălos ca să înfrîngă rezistenţa disperată a femeii îl excitau, fiindcă pe la colţul gurii i se scurgea o şuviţă de salivă.

— Mîinile sus! le-am strigat în germană, îndrep- tînd automatele spre ei. Eu spre cel care se luptase cu femeia, tovarăşul meu spre cealaltă fiară care, cu pantalonii în mînă, aştepta să-i vină rîndul.

Au fost atît de speriaţi de apariţia noastră, în- cît s-au executat fără să fi schiţat măcar un gest de rezistenţă. De altfel ar fi fost şi inutil, neavînd armele la îndemînă. Spectacolul era grotesc, scabros. Amîndoi cu mîinile ridicate, unul cu casca pe cap, îmbrăcat cu manţaua pe el, dar cu pantalonii răs- frînţi peste cizme, celălalt de asemenea cu casca pe cap, dar în cămaşă şi cu pantalonii căzuţi. Unul congestionat la faţă, celălalt palid, dar amîn- doi tremurînd de frică. Mai încolo, femeia, încer- cînd să-şi acopere pulpele dezgolite cu poalele sfî- şiate ale rochiei, privindu-ne pe sub gene, ruşinată.

După ce ostaşul care mă însoţea le-a cules automatele de pe unde le lăsaseră, după ce le-a pipăit buzunarele şi după ce s-a convins că nu mai au alte arme asupra lor, am ordonat hitleriştilor să se îmbrace. S-au executat repede, milităreşte. Abia în timp ce se încheiau la pantaloni am observat pe petliţele gulerului mantalei însemnele celor din „S.S.”. Captura devenea astfel cu atît mai preţioasă.

I-am cerut femeii o frînghie, le-am legat mîinile la spate la fiecare, apoi pe

amîndoi, unul de altul şi i-am dat în seama tovarăşului meu să-i ducă

înapoi, la pluton, iar eu, împreună cu ceilalţi din grupă ne-am continuat misiunea de cercetare.

La vreo zece kilometri depărtare am fost primiţi cu foc. Ne-am retras pînă la o pădurice şi am raportat în scris comandantului meu care venea din urmă cu restul plutonului. Raportul l-am trimis cu un curier. Prin acelaşi om am primit ordin să ră- mînem acolo unde ne aflăm şi să aşteptăm noi ordine.

Între timp se înnoptase. În cursul nopţii, regimentul nostru care constituia eşalonul întîi al divi-ziei şi-a ocupat şi amenajat sumar poziţia de ple- care la atac. Tîrziu am primit ordin să ne reîn-toarcem la pluton. L-am găsit pe sublocotenentul Chirilă ajutînd pe aceia care îi amenajau punctul de comandă.

Cum mă văzu, ţinu să mă laude:

— Bravo, domnule! Făcuraţi treabă bună. Doi prizonieri şi încă din ,,S.S.”. Să ştii că vă propun pe amîndoi pentru decorare.

— Să trăiţi! Dar să ştiţi, n-a fost mare ispravă. V-a povestit Drug — astfel se numea ostaşul care mă însoţise — în ce împrejurare i-am capturat. Bestiile erau în călduri, aşa că i-am luat ca din oală. Dar Vlaicu unde-i? Credeam că-i aici, la dumneavoastră.

— E în urmă cu prizonierii. Mi-a cerut să-i dau voie să-i escorteze. A insistat atîta, încît l-am lăsat. Ce, crezi că nu trebuia? mă întrebă cu naivitate, de parcă eu aş fi fost comandantul, şi nu el.

— De ce nu! Probabil un capriciu de-al

lui. Ştiţi doar cum este el.

După ce am plecat de la sublocotenent m-am apucat să fac ceea ce făceau şi ceilalţi: groapă individuală. Deşi trudit, am săpat la ea cu nădejde şi am fost gata înaintea tuturora. Abia atunci m-am lungit deasupra, lîngă groapă, cu gîndul să adorm. Dar dintr-o dată un greiere a început să-şi ţîrîie cîntecul. Am ascultat cu aceeaşi mare şi stranie uimire, la fel ca în atîtea alte dăţi. Adesea se în-

tîmpla, tocmai cînd te aşteptai mai puţin, ca gîn- gania aceea mică să înceapă a cînta vesel, vesel, aproape revoltător de vesel. De cînd mă aflam în linia întîi mă obişnuisem cu toate. Numai cu ţîrîitul greierilor nu. Poate pentru că niciodată nu-mi trecuse mai înainte prin minte că pe un cîmp de luptă, răscolit de proiectile şi muşcat de gloanţele puştilor şi armelor automate, ar putea exista greieri.

Dar iată că greierii existau. Şi greierilor, puţin păsîndu-le de iadul de fier şi de foc, tîrziu, cînd stelele parcă suiau tot mai sus şi cînd liniştea nu mai era tulburată decît arar, de pocnetele răguşite ale rachetelor, se porneau să cînte. Ici unul, din- colo altul.

De fiecare dată cînd auzeam ţîrîitul mă covîrşea un sentiment de stranie uimire. Cîntecul monoton şi tremurat mi se părea ca un fel de protest al vieţii. Îl ascultam cu uimire, aş zice cu o alinătoare uimire. La fel s-a întîmplat şi în noaptea aceea. Ascultînd ţîrîitul mi-am simţit sufletul năpă-dit de aceeaşi alinătoare uimire, fiindcă nu trecu- seră multe ore de cînd pămîntul părea că stă să se despice sub tirul artileriei grele.

Cîntecul tremurat al greierului a alungat somnul. Şi din nou am devenit prada tantalicelor mele insomnii.

Înspre ziuă s-a înapoiat şi Vlaicu. Era obosit, trist, deprimat.

— Ce-i cu tine? l-am întrebat.

— Nimic.

Minţea. N-am mai insistat. Totuşi, ca să spun ceva, l-am întrebat:

— Şi ce-ţi veni să escortezi tu pe esesiştii ăia? Altceva mai bun n-aveai de făcut?

— Am făcut-o cu un anumit scop, îmi răspunse după cîteva clipe, parcă după o matură chibzuinţă.

— Cu un anumit scop?

— Am să-ţi spun. Măcar ţie trebuie să-ţi spun.

Ne-am vîrît în groapă, groapa pe care o săpasem pentru el cît timp lipsise. Era destul de mare ca să încăpem amîndoi stînd pe vine.

— Cînd am aflat de la Drug în ce împrejurare i-aţi capturat, mi-am adus aminte de Maria. Mi-am zis că poate unul dintre ticăloşii cei doi trăsese cu pistolul în ea atunci cînd nu voise să se lase siluită; că poate datorită unuia dintre ei rămăsese infirmă pentru toată viaţa. Sau, chiar dacă nu unul dintre ei, ci altul asemenea lor, concluzia rămînea aceeaşi. Şi atîta i-am urît, atît de tare, încît m-am hotărît să-i împuşc. I-am cerut lui Chirilă să mă trimită pe mine cu ei înapoi la batalion, cu gîndul să le fac de petrecanie pe drum. Bineînţeles, lui nu i-am spus nimic. Dacă i-aş fi spus sigur nu m-ar fi lăsat. Ştii cum este el.

Am plecat cu ei, spunîndu-mi: „După ce mă depărtez o sută de metri, îi împuşc.

Cu cît o voi face mai repede, cu atît mai bine”.

Dar am depăşit suta de metri fără să fiu în stare să trag. Am mai făcut o sută de metri, am ajuns la postul de comandă al batalionului, tot fără să-i fi împuşcat. Adineauri m-ai întrebat ce mi s-a întîmplat. Ei bine, asta mi s-a întîmplat. N-am fost în stare să-i împuşc, deşi tot timpul îmi spuneam: „Trebuie să mă hotărăsc. E o prostie să am scrupule. Ăştia nu sînt oameni, sînt fiare setoase de sînge. După ce se va termina războiul se vor întoarce acasă, vor îmbrăca haina civilă şi se vor metamorfoza în cetăţeni paşnici care, de ochii lumii, îl vor înjura pe Hitler că i-a trimis în război. Dar în particular, atunci cînd s-or întîlni, ei între ei, vor ofta după vremurile cînd panţerele lor înaintau pe toate şoselele Europei”.

Raţiunea îmi spunea: „Împuşcă-i! Datorită lor sau unuia asemenea lor, Maria a rămas infirmă pentru toată viaţa. Sînt din ,,S.S.” şi cu atît mai mult sînt fiare setoase de sînge. Gîndeşte-te cîte Marii o fi avînd pe conştiinţă fiecare dintre ei”.

Da, aşa îmi spunea raţiunea — şi cîte alte a- semenea nu-mi spunea — de care eram perfect convins şi cu toate acestea nu găseam în mine puterea să le spun: „Haide, pregătiţi-vă de moarte! Moartea este o pedeapsă prea uşoară pentru voi, dar fiindcă eu nu am siguranţa că mai tîrziu o veţi primi măcar pe aceasta, şi fiindcă o alta mai grea nu stă în puterea mea să vă aplic, nu am încotro şi trebuie să vă trimit cu mîna mea pe lumea cealaltă”.

Nu am putut, am tot amînat clipa pînă am ajuns la postul de comandă al batalionului. I-am predat şi m-am întors încoace, urîndu-mă, blestemîndu-mă. Iată ce mi s-a întîmplat, iată de ce arăt aşa cum arăt. Am avut posibilitatea s-o răzbun pe Maria, dar n-am făcut-o, fiindcă mi-a lipsit curajul. Spune: nu merit să mă iei la palme?

— La palme în nici un caz. Dacă i-ai fi ciuruit cu automatul, ca să te răcoreşti, nu ar fi fost nici o nenorocire. Ar fi meritat cu prisosinţă, mai ales că sînt din „S.S.” Dacă nu ai avut inimă să-i împuşti, iarăşi nu e rău. Există nişte legi ale războiului. Hitle- riştii au călcat aceste legi, au comis crime socotite ca atare, chiar în timp de război.

— Se spune că au fost ucişi nu sute, nu mii, nu zeci de mii, ci milioane de oameni. Aşa că ăştia doi, dacă or fi avînd pe conştiinţă fiecare cîteva zeci de vieţi omeneşti, vor avea toate motivele să se creadă mai nevinovaţi decît Abel şi, eventual, să scape de pedeapsă. Tocmai de aceea sînt furios pe mine că nu i-am împuşcat.

— S-ar putea să se întîmple aşa. Dar, în definitiv, justiţia nu poate fi aplicată de fiecare individ în parte. Gîndeşte-te ce ar însemna dacă fiecare sol- dat ar căuta să-şi răzbune morţii săi ori de cîte ori i-ar cădea în mînă un prizonier hitlerist.

— Lasă. Ştiu. Tocmai de aceea nu i-am putut împuşca. Noi nu putem fi ca ei. Noi sîntem oa- meni. Totuşi... Tare mult aş fi vrut să-i fi putut împuşca.

— Ţi-am spus: dacă i-ai fi împuşcat te-ai fi răcorit. Dacă nu ai putut, cu atît mai bine. Nu te mai frămînta atîta. Haide,

odihneşte-te, căci mîine dimineaţă probabil vom ataca.

Atacul a pornit în zori, după o pregătire nu prea grozavă de artilerie. Nimic nu-l supără mai mult pe infanterist decît atunci cînd i se cere să pornească la atac fără o pregătire serioasă de artilerie. Şi nimic nu-l înaripează mai mult decît atunci cînd tunurile îşi spun, în prealabil, cuvîntul. Am pornit deci la atac, fără prea mult entu-ziasm, unii dintre noi bodogănind, iar alţii înjurînd pe ăi cu „cuc" — statmajoriştii de la divizie — care după cîte credeam făceau economie de muniţie pe spinarea noastră.

Totuşi atacul progresa mereu, deşi riposta tru-pelor hitleriste era dîrză. Ne loveau, mai ales, cu proiectile de aruncătoare mici, care atunci cînd se spărgeau împrăştiau schijele razant, în toate direcţiile. Vlaicu, deşi fusese numit „încheietor de ‚pluton" de către sublocotenentul Chirilă, refuzase să se despartă de puşca-mitralieră. De aceea, atunci cînd porneam la atac, redevenea trăgător, de fapt cel mai bun trăgător din plutonul nostru.

Din cauza blestematelor de aruncătoare aveam pierderi. La un moment dat Vlaicu a rămas sin-gur. Încărcătorul său fusese rănit în timp ce exe-cuta un salt. În urmă, lîngă rănit, rămăseseră şi cutiile cu încărcătoare. În scurt timp puşca-mitra-lieră a lui Vlaicu trebuia să înceteze focul din lipsă de muniţii. Eram cel mai aproape de el şi mai bine decît toţi ceilalţi mi-am putut da seama de situaţie. M-am tîrît pînă la

ostaşul care fusese rănit în şold, am luat cutiile cu încărcătoare şi pe urmă, tot tîrîndu-mă, am izbutit să ajung lîngă Vlaicu.

— Ţi-am adus grăunţe, băiatule! i-am spus, în- tinzîndu-i un încărcător.

— Era şi timpul! mi-a răspuns, aruncîndu-mi o privire fugară.

S-a uitat la mine — cît? O clipă! Dar atîta mi-a fost de ajuns ca să sesizez în privirea lui ceea ce, dacă aş fi sesizat într-o altă împrejurare, aş fi rămas, eufemistic vorbind, cu gura căscată. Dar eram în plin atac, gloanţele piuiau în jurul nos- tru, căutîndu-ne, aşa că am continuat să-mi înde-

plinesc fără greş funcţia de încărcător ad-hoc la puşca-mitralieră mînuită de Vlaicu.

De nenumărate ori întîmplarea a făcut ca în timpul unui atac sau contraatac eu şi Vlaicu să fim aproape, să ne sprijinim unul pe altul cu foc. Cu alte cuvinte, au fost nenumărate împrejură- rile cînd mi-am putut da seama cum se comportă în atare împrejurări.

În altă parte am amintit că, atunci cînd îl ob- servai mai atent, Vlaicu îţi făcea impresia că participă la viaţa din afară de el numai cu o jumătate din eul său în timp ce cu cealaltă jumătate era atent la ceea ce se întîmpla în el însuşi. În timpul atacului se întîmpla la fel. Parcă numai cu o parte din ceea ce era el participa la atac. Cu cealaltă parcă urmărea atent, cerebral, propriile sale reacţii sufleteşti. Aveai impresia că îl preocupă mai mult ceea ce se întîmplă înăuntrul său decît în afară. De aici,

poate, detaşarea totală de primejdia care îl ameninţa din toate părţile, calmul de care dădea dovadă în împrejurări deosebit de grele. Ai fi zis că îi este indiferent dacă trăieşte sau moare.

Dar iată că de la o vreme Vlaicu a început să devină mai prudent. Mi-am dat seama de aceasta în timpul acestui atac. În timpul acestui atac a fost suficient să se uite doar o clipă la mine ca să descopăr în ochii lui ceea ce nici înainte nu existase: dorinţa nestăvilită de a trăi. Acum, atenţia lui nu mai era divizată ci reîntregită de data asta, înregistra numai ceea ce se petrece în afara lui, pe cîmpul de luptă unde de o parte şi de alta oamenii erau omorîţi sau numai schilodiţi.

Şi atunci, în timp ce înlocuiam un încărcător la puşca lui mitralieră, fără să-mi fie foarte clar ce voiam să înţeleg, mi-am zis:

„Mi se pare că Vlaicu şi-a pierdut pavăza care l-a apărat pînă acuma de moarte”.

CAPITOLUL XIII

Atacul despre care am amintit în capitolul precedent a durat aproape pînă la prînz, cînd trupele bitleriste au început să se retragă. Urmărindu-le, de mai multe ori a trebuit să ne încăierăm cu ariergărzile lor, care căutau pe cît posibil să ne întîrzie. La căderea nopţii ne-am oprit. Iarăşi dădusem de un punct de rezistenţă. Eram însă obosiţi şi am primit ordin să ne odihnim pînă la ziuă.

Ca de obicei, din cauza încordării nervoase, nu puteam dormi. Pe deasupra începuse şi o ploaie scîr- boasă, rece şi deasă. Stăteam în groapă cu foaia de cort peste cap, ţineam ochii închişi şi mă sileam să nu mă gîndesc la nimic. Numai dacă izbuteam aveam şansa să mă fure somnul. Acolo a venit să mă caute Vlaicu.

— Dormi, Luciene?

— Da de unde! S-a întîmplat ceva?

— Nimic. O gură de coniac ai bea?

— Coniac? Îţi baţi joc de mine?

Aproape îi uitasem gustul de cînd nu mai băusem.

— Ba nu-mi bat deloc. Ia trage-i un gît, măi băiete!

Sări în groapă şi-mi întinse bidonul. L-am dus la gură şi i-am tras o duşcă. Coniac! Dumnezeule, după o zi întreagă de „contact direct” cu inamicul să poţi bea o picătură, două de coniac! Oare îşi mai poate dori altceva un ostaş pe front?

— De unde făcuşi rost de el, Vlaicule?

— De la cine altcineva decît de la Chirilă? I-a dat o sticlă comandantul companiei. E grozav, nu?

— Straşnic!

Am scuturat bidonul. Înăuntru mai era parcă ceva. L-am dus la gură şi am mai găsit o înghiţitură. Cu toate fuseseră trei. Numai trei înghiţituri, dar ele mă încălziseră şi parcă nici ploaia nu mai era atît de scîrboasă.

Vlaicu era bine dispus, poate chiar un pic ameţit, avea chef de vorbă. În ori ce caz, băuse mai mult decît trei înghiţituri şi era normal.

— Ce crezi, Luciene, mai durează mult?

— Mai întîi, ce înţelegi tu prin „mult”? Dacă nu capitulează înainte de ajung ruşii la Berlin, mai durează ceva.

— Cam cît? vru să afle.

— Ştiu eu!? Poate chiar toată iarna. Asta e mult?

— Mai întrebi? Sigur că e mult. Cel puţin încă patru luni, nu?

— Cam aşa ceva.

— Şi nu vezi nici o speranţă să capituleze mai devreme?

— Cam greu de presupus. Aşa cum în mod inutil se cramponează aici, la fel fac şi pe celelalte fronturi.

— Şi Chirilă spune că nu există speranţa ca nemţii să capituleze mai înainte ca ruşii să ajungă la Berlin.

— Păi vezi, ţi-am spus şi eu.

— Tare mult aş vrea să apuc sfîrşitul, măi Luciene!

— Lasă că ai să-l apuci.

— Eu nu sînt deloc sigur.

— Lasă, nu mai cobi, am căutat să curm discuţia.

— Parcă e vorba de cobit! Şi ştii de ce mi-e teamă că n-am să mai apuc sfîrşitul? Tocmai pentru că doresc lucrul acesta.

— Nu vorbi prostii! Există vreunul dintre noi care să nu dorească să apuce sfîrşitul războiului? Nu. După teoria asta a ta înseamnă ca să murim cu toţii, ceea ce este cu totul şi cu totul absurd.

— Este, nu zic nu! Dar vezi, cu mine s-a petrecut ceva ciudat. Pînă de curînd mi-era indiferent cu desăvîrşire dacă voi apuca sfîrşitul războiului, dacă voi muri sau voi supravieţui. Tu ştii ce lucru formidabil era acesta?

— Îmi închipui! Şi în gînd, dintr-o dată, luminat: da, era pavăza ta împotriva morţii!

— Îmi era indiferent chiar după ce am cunoscut-o pe Maria. Să nu mă înţelegi greşit. Îmi era indiferent dacă trăiesc, nu fiindcă secase în mine izvorul vieţii sau dacă vrei izvorul dorinţei de a trăi. Nu fiindcă viaţa cine ştie din ce motive ar fi încetat să exercite asupra mea inexorabila ei atracţie. Dimpotrivă. Doar, la vîrsta noastră, viaţa e ca o pîine caldă pentru foamea unui vagabond. Şi apoi în ceea ce mă privea, se mai adăuga ceva. Ştii că am fost şocat. Dacă vrei, dintr-un anumit punct de vedere, am fost mort. Deci numai acest fapt, că mi-am revenit, că am reînviat, constituia pentru mine un motiv în plus de a dori să trăiesc. La dracu'! Viaţa merită trăită măcar pentru faptul că, trăind, eşti.

Vezi, însă, atunci cînd pleci voluntar pe front, trebuie să accepţi ca posibilă ideea morţii.

— Bine, dar fiecare dintre noi, ăştia

aflaţi în linia întîi, ştim şi acceptăm lucrul acesta.

Vlaicu zîmbi parcă amuzat, dar parcă mai curînd îndoioşat.

— Ce ciudat! De cînd mi-am revenit, deseori mă surprind despicînd firul în patru, aşa cum obişnuia să facă Bucur. Înainte, pe vremea cînd era în viaţă, mă întrebării cum poate un om să analizeze şi să se analizeze cu atîta pasiune. Eu nu-mi pierdeam timpul să mă întreb de ce un lucru este aşa şi nu alt fel, de ce în cutare împrejurare am acţionat aşa şi nu alt fel. Nu vreau să spun că nu mi se întîmpla

să-mi pun şi asemenea întrebări. Dar ceea ce mă caracteriza era acţiunea şi nu meditaţia, analiza, introspecţia. Aşa eram înainte. Dar de cînd mi-am revenit din şoc... Spune-mi, ţi-ai dat seama cît de mult am început să semăn cu Bucur în ultimul timp?

— L-am cunoscut prea puţin ca să-mi pot da seama dacă, şi în ce măsură îi semeni, m-am eschivat.

— Îţi spun eu că-i semăn. Îi semăn şi numai pentru faptul că aparenţele nu mă mai mulţumesc.

Iată, tu ai spus: bine, dar fiecare dintre noi ăştia aflaţi în linia întîi ştim şi acceptăm ca posibilă ideea morţii. Aparent, tu ai dreptate. În realitate, lucrurile stau cu totul altfel. Dacă ai face o anchetă, ai ajunge la o concluzie care te-ar uimi în primul rînd pe tine. Ai descoperi că nouăzeci la sută din cei aflaţi în linia întîi pornesc nu de la premisa morţii posibile, ci de la credinţa că deşi pe front se şi moare, totuşi

moartea tocmai pe el îl va cruţa. Cu alte cuvinte, în clarul conştiinţei fiecăruia —, sau în subconştient — prezentă tot timpul este nu ideea morţii, ci ideea posibilei supravieţuiri, prima fiind subsidiara celei de-a doua. Şi aceasta, dragul meu, este cu totul altceva.

Eu, cerîndu-mă voluntar pe front, am pornit de la cea de-a doua premisă. Acceptînd în mod raţi- onal acest risc înseamnă că tot în mod raţional am subordonat ideea morţii posibile scopului major pentru care mă aflu eu pe front. Prezenţa mea pe front, fiind deci un act de voinţă deliberat, îmi era indiferent dacă trăiesc sau mor tocmai fiindcă, implicit, prin actul de voinţă acceptasem acest risc.

Vlaicu era convins că după ce îşi revenise din şoc începuse să semene sufleteşte cu Bucur. Dar se înşela. Afirmaţia aceasta categorică o fac abia acum, după ce am cunoscut-o pe Varvara. Acum, după ce am cunoscut-o, ştiu precis că, atunci cînd discuta, nu cu Bucur, ci cu Varvara semăna. La fel ca ea arbora problemele, la fel ca ea învăţase să selecteze argumentele. Dar cu ani în urmă am fost şi eu de părere, cu unele rezerve, că Vlaicu începuse să semene cu Bucur. Nu o dată ascultîndu-l aveam impresia că-l aud pe Bucur vorbind. Doar lui Vlaicu cel dinainte nu-i plăcuse să discute despre lucruri serioase. Era un „şuetar” — cum bine îl caracterizase Varvara — nu te plictiseai să-l asculţi, dar mai mult decît a flecări nu trebuia să-i pretinzi.

Dar iată că se schimbase şi era conştient de aceasta.

— Acum cred că ai înţeles în ce sens îmi era indiferent dacă trăiesc sau mor, continuă el. Şi — după cum ţi-am mai spus — a continuat să-mi fie şi după ce am cunoscut-o pe Maria.

— Şi crezi că aşa chiar ar fi trebuit să se în-tîmple?

— Nu! Teoretic vorbind, nu. În practică însă... Atunci cînd te îndrăgosteşti pentru prima dată în viaţă şi cînd aceasta se întîmplă nu la vîrsta adolescenţei, e firesc să nu-ţi mai fie chiar indiferent dacă trăieşti.

— Totuşi, tu te-ai ţinut tare, am glumit.

— Nu e nici un merit din partea mea. Bănuieşti de ce?

— Nu!

— Din cauză că trăia Săracu. Acum vezi legă-tura?

— Tot nu!

— Dar e foarte simplu: pentru că eram sigur că, dacă într-o zi Maria avea să se găsească în situaţia să se hotărască pe care dintre noi doi să-l aleagă, fără doar şi poate că pe Săracu l-ar fi preferat.

— Ce motive aveai ca să fii sigur că pe el l-ar fi preferat?

— Motive! Doar lucrul acesta se simte, ce Dumnezeu!

— Săracu e mort!

— E mort! Şi dintre voi toţi, cred că nimeni nu-l regretă mai mult decît mine, tocmai fiindcă Maria pe el îl prefera. Înţelegi?

— Nu e greu de înţeles!

— Cînd am aflat că Săracu a murit s-a întîm- plat cu mine ceva ciudat. Echilibrul meu lăuntric s-a răsturnat. A încetat să-mi mai fie indiferent dacă trăiesc sau mor. Am început să doresc în

mod expres să trăiesc şi, la fel ca toată lumea, să sper că moartea mă va ocoli fiindcă, în definitiv, nu toţi oamenii aflaţi astăzi în linia întîi vor muri.

— Ce înţelegi cînd spui că echilibrul s-a răsturnat? S-a răsturnat şi a încetat să mai existe, sau el există, dar în alt fel, răsturnat.

— Cum să-ţi explic? Aici, pe front, viaţa se apără mai ales prin unele reflexe condiţionate. Ai observat şi tu că procentul cel mai mare de morţi şi răniţi îl dau aceia care nu au „experienţa" frontului. În primele zile de front, habar nu ai, cînd le auzi piuindu-ţi pe lîngă ureche, care-i glonte de puşcă şi care de mitralieră; habar nu ai să deosebeşti cînd le auzi filfîind prin aer care-i proiectil de artilerie şi care-i de aruncător, nu ştii după zgomotul pe care îl fac dacă vor cădea peste tine sau aiurea şi dacă trebuie să rămîi locului sau să cauţi să te salvezi ţîşnind mai departe; habar n-ai cînd să ieşi din groapă, cînd trebuie să alergi sau cînd să te tîrăşti, şi aşa mai departe. Şi mai sînt atîtea şi atîtea reflexe condiţionate pe care ostaşul le dobîndeşte numai pe front. Dar ia spune-mi: ai fi în stare să predai un curs ca să înveţi şi pe alţii cum să se apere atunci cînd vor ajunge în linia întîi? Desigur, la instrucţie am fost învăţaţi cum să ne tîrîm, cum să combinăm focul cu mişcarea, cînd şi cum să pornim la atac şi încă multe altele. Toate acestea au fost foarte folositoare. Ele au ajutat la dobîndirea mai repede a reflexelor condiţionate, dar nu sînt identice cu acestea. Numai pe front unde te afli permanent în luptă cu moar- tea

înveţi să te aperi împotriva morţii. Din păcate, această învăţătură nu este întru totul transmisibilă sub aspect teoretic.

Şi acum, să revin la mine, ca să poţi înţelege în ce constă gravitatea faptului că echilibrul s-a răsturnat. Dorinţa să trăiesc, şi această dorinţă fiind permanent în aria cea mai luminoasă a conştiinţei

mele, împiedică să funcţioneze ***normal*** reflexele condiţionate dobîndite în decursul lunilor de cînd mă aflu pe front. Fără îndoială, reflexele condiţionate nu te fac invulnerabil. Dar ele te ajută să nu mori prosteşte.

— Dă-o dracului! Nu mai teoretiza atîta. După cîte am observat, reflexele tale condiţionate, cum le numeşti, sînt uimitoare şi cred că şi pe viitor vor funcţiona tot atît de bine ca pînă acuma.

— Eu nu ţi-am spus că neapărat aşa se va întîmpla. Ţi-am spus că o asemenea primejdie este posibilă.

Două săptămîni mai tîrziu, din nenorocire; primejdia a devenit reală.

Probabil că în dispozitivul de apărare al inamicului satul avea o importanţă tactică deosebită, deoarece, ca să-l cucerim, a trebuit să dăm crîncene lupte de stradă. Atacînd din două direcţii, compania noastră a trebuit să cucerească aproape casă cu casă. Plutonul nostru a ajuns primul în piaţa din inima satului. Acolo erau primăria, şcoala, biserica. Bătălia aproape încetase, hitleriştii, cei care mai scăpaseră cu viaţă, se predaseră. Numai înspre partea de vest a satului cîţiva

continuau să opună rezistenţă şi de asemenea aceia care se refugiaseră în turnul bisericii. De acolo, o mitralieră ţinea sub focul ei întreaga piaţă.

Spumegam cu toţii furioşi, îi înjuram crunt pe cei din turn şi ne juram să nu cruţăm pe nici unul, atunci cînd îi vom captura. Situaţia era dificilă tocmai fiindcă trăgeau din turnul clopotniţei bisericii. Dacă ar fi fost un turn oarecare, artileria ne-ar fi scos imediat din încurcătură. Două, trei proiectile bine ţintite şi mitraliera ar fi amuţit. Dar era unul de biserică — o biserică foarte veche — şi existau ordine ale comandamentului ca aseme- nea monumente să fie cruţate.

Mitraliera din turn trebuia totuşi făcută inofen-sivă, dar nu cu ajutorul artileriei. Sarcina aceasta ne revenea nouă, infanteriei. Comandantul de com-panie ordonă plutonului nostru să cucerească ne- apărat turnul. Sublocotenentul Chirilă apelă la voluntari. Se oferiră şase, între care eu şi Vlaicu. Eram prea mulţi. Trei ajungeau. Pentru reuşită nu numărul conta, ci curajul, dibăcia, şiretenia. Pînă la urmă, sublocotenentul îşi fixă alegerea a- supra lui Vlaicu, a mea şi a fruntaşului Turcu, trăgătorul puştii-mitraliere al grupei a treia.

Un prim obiectiv pe care trebuia să-l atingem era să ajungem la intrarea în turn fără să fim văzuţi de cei de sus. Pînă la o depărtare de vreo douăzeci, treizeci de metri era o treabă pe care o puteam realiza uşor, deoarece ne adăposteau casele. De acolo se deschidea o latură a pieţii complet descoperită. Conform planului stabilit, atunci cînd noi

aveam să ne strecurăm pînă la ultima casă dinspre piaţă, trei puşti-mitraliere trebuiau să deschidă focul asupra turnului, ca să-i silească pe cei de sus să se adăpostească. În acest timp noi, în goană, trebuia să străbatem cei treizeci de metri descoperiţi.

Aşa am procedat. Am izbutit să ajungem la baza turnului, fără ca cei de acolo să ne observe, sau în orice caz, fără să riposteze. În turn se putea urca chiar din stradă. Din păcate, uşa era încuiată pe dinăuntru. Evident, puteam s-o spargem. Dar noi, ca să putem izbîndi, trebuia să folosim la maximum elementul surpriză. Dacă hitleriştii prindeau de veste, ne-ar fi ciuruit în timp ce am fi urcat scările şi nici unul dintre noi n-ar fi izbutit să ajungă pînă la ei. În ciuda acestei greutăţi misiunea trebuia totuşi îndeplinită. Soluţia a găsit-o Vlaicu. Lui i-a trecut prin minte că în turn se putea ajunge şi prin biserică. Dar uşa bisericii de asemenea era încuiată.

„Lasă că nu are să se supere Dumnezeu pentru atîta lucru!" mi-am zis şi mi-am descărcat auto-matul în vitraliul uneia din ferestre. Griji nu mi-am făcut că voi atrage atenţia celor de sus, fiindcă, de vreme ce trei puşti mitraliere trăgeau asupra turnului, era foarte normal ca hitleriştii să-şi închipuie că vreo cîteva gloanţe nimeriseră din gre-

şeală şi într-una din ferestrele bisericii. Dar era mult mai probabil că, din cauza meliţatului celor trei puşti-mitraliere, zgomotul geamului spart nici nu ajunsese pînă la ei. Prin fereastra aceea ne-am strecurat înăuntru unul cîte unul.

Presupunerea lui Vlaicu se dovedi justă. Se putea ajunge în turn şi prin cafas. Acesta se întindea pe cele trei laturi ale bisericii, şi nu numai pe una singură, ca la cele ortodoxe. La el ajungeai din pronaos, iar de acolo, dacă ieşeai pe o uşă aflată în stînga orgii şi urcai alte trepte în spirală, în turn.

Obiectivele primelor două faze ale acţiunii le atinsesem într-un timp mai scurt decît ne propusesem. Urma acum cel de-al treilea, cel mai greu, cel mai plin de riscuri. M-am uitat la ceas. Mai trebuia să aşteptăm încă zece minute. Acum, afară era linişte. Puştile mitraliere nu mai trăgeau. Din cînd în cînd se auzea cîte o împuşcătură de armă, şi glontele pişca din tencuiala veche şi rezistentă.

Peste zece minute cei de afară aveau să simu- leze un atac frontal asupra turnuhii. Şi în timp ce hitleriştii vor deschide focul asupra lor cu mitra-liera, noi vom urca la ei, pe cît posibil fără ca să facem zgomot. În acest scop ne descălţarăm. De fapt numai eu cu Vlaicu. Turcu avea altă misiune. El trebuia să rămînă pe loc, cu puşca-mitralieră pregătită, şi să deschidă focul, ca să ne susţină înaintarea, numai în cazul cînd cei de sus, desco- perindu-ne ar începe să tragă asupra noastră. Treptele urcau în spirală, aşa că, de acolo de unde se afla, Turcu putea, cu puşca lui mitralieră, să-i împiedice pe hitlerişti să se apropie de balustradă, singurul loc de unde ne puteau ochi ca pe nişte ţinte vii.

În sfîrşit, cele zece minute trecură. De afară se auziră împuşcături de armă, iar din turn începu să meliţe mitraliera.

Atunci am început să urcăm cu automatele pregătite. Datorită faptului că cei de sus erau atenţi numai la ce se petrecea jos, în piaţă, căutînd să respingă simulatul atac frontal, am putut

să urcăm nestînjeniţi. Hitleriştii erau şase cu toţii. Am apăsat pe trăgaci şi cu o singură rafală i-am culcat pe cei trei servanţi. Mitraliera a amuţit imediat. De ceilalţi a avut grijă Vlaicu.

Mersese mult mai uşor decît ne aşteptasem. Dar mă înşelam. Încă nu se sfîrşise. Unul dintre hitle- rişti care fusese numai rănit şi care era un subofiţer, a îndreptat revolverul asupra lui Vlaicu.

— Vlaicule, fii atent! l-am avertizat numai, fiindcă de acolo de unde mă aflam era imposibil să trag fără riscul de a-l nimeri. Dar nu fusese nevoie de avertismentul meu pentru că observase şi el. Şi-a smucit automatul şi a tras. Dar mai înainte apucase să tragă hitleristul. Vlaicu s-a prăbuşit. Un singur glonte şi acela drept în inimă. Moartea a fost fulgerătoare. Hitleristul murise şi el.

Am scos automatul pe fereastră şi am tras de trei ori lovitură, cu lovitură. Acesta fusese consemnul. Acum cei de jos ştiau că misiunea fusese înde-plinită. Pe urmă, prin fereastra turnului, am zvîrlit jos mitraliera care ucisese şi rănise pe mulţi dintre tovarăşii mei. Pînă la mine a răzbit un „ura” de bucurie.

Dar eu nu mă puteam bucura. Vlaicu era mort. Nu să tragă ar fi trebuit. Nu în felul acesta ar fi trebuit să reacţioneze.

Nici la un pas depărtare se afla una din grinzile groase care sprijinea acoperişul turnului. Dacă fulgerător s-ar fi tras înapoia acesteia, glontele nu l-ar fi nimerit. Sau măcar de i-ar fi ve- nit în minte să se culce la pămînt, tot ar fi scăpat, fiindcă mi-ar fi deschis mie cîmpul să trag în hitle- rist. Dar nu! El a acţionat exact cum nu trebuia. În clipa cînd a observat pistolul aţintit asupra sa, tocmai îşi ştergea fruntea de transpiraţie. Automatul îi spînzura de umăr, cu ţeava în jos. Pînă să-l readucă în poziţia de tragere, a trecut secunda pe care celă- lalt a folosit-o ca să tragă. Glontele i-a străpuns inima. Vlaicu a murit. A murit într-un mod stupid. A murit fiindcă în clipa supremă ceea ce numea el „reflex condiţionat" n-a funcţionat. În clipa supremă Vlaicu a acţionat exact pe dos de cum ar fi trebuit. Şi a murit!... Mîna care a apăsat trăgaciul nimerin- du-l drept în inimă, tremura. Era mîna unui muribund. Putea să greşească ţinta. Normal ar fi trebuit să greşească. Normal ar fi trebuit să-l rănească numai. Dar nu! Drept în inimă. Din întîmplare. Una din multele, stupidele şi tragicele întîmplări.

Au trecut de atunci optsprezece ani! În tot acest timp, nu o singură dată mi-am amintit de sfîrşitul tragic al fraţilor Bucur şi Vlaicu Vişinoiu. Amîndoi tovarăşi de arme, amîndoi prieteni. Dar dacă în noaptea aceea nu aş fi cerut găzduire stăpînei casei de pe colină şi dacă nu aş fi găsit pe scrinul bătrîn şi mîncat de carii din odaia destinată mie spre o- dihnă fotografiile lor, nu aş fi aflat

niciodată că bătrîna şi întrucîtva ciudata mea gazdă este mama prietenilor mei de pe front. Şi nu aş fi cunoscut nici pe Varvara, fosta soţie a lui Bucur, nici pe Alecu Vătăşanu, actualul ei soţ, nici pe Gavrilă Fumu şi nici nu aş fi aflat vreodată ceva despre celelalte personaje din această carte. Dar, mai ales, niciodată nu mi-ar fi trecut prin minte să aştern pe hîrtie tot ceea ce am aflat despre ei de la alţii şi tot ceea ce ştiam eu însumi.

Unii dintre cei despre care a fost vorba în aceste pagini au murit. Au murit în marea încleştare cînd, vremelnic, se părea că întunericul şi barbaria vor extirpa lumina şi civilizaţia. Alţii au supravieţuit, dar au avut de suferit fizic şi moral sau numai moral. Fizic şi moral: Alecu Vătăşanu, Maria, necunoscuta, nefericita Marie cu surîs de Giocondă. Şi fiindcă am amintit despre ea, îmi vine în minte un fapt pe care am uitat să-l consemnez la locul po-trivit. Atunci cînd mama foştilor mei prieteni, bătrîna Vişinoiu, mi-a arătat relicvele ei, mi-a dat să citesc şi o telegramă venită pe numele lui Vlaicu al cărei conţinut, în limba maghiară suna aşa: ***„Béla nem tért vissza. Mária”***. Dedesubt, cineva cu o mînă nesigură şi un creion chimic consemnase traducerea în limba romînă: ***„Béla nu s-a mai întors. Maria”***.

Bela nu s-a mai întors! Dacă nu te-ai jucat atunci cu cuvintele, dacă într-adevăr m-ai iubit şi încă mă mai iubeşti, atunci vino! Acesta a fost tîlcul pe care l-am dat puţinelor şi banalelor cuvinte ale telegramei. Trimiţînd-o, Maria cu surîs

de Giocondă aşteptase nu un răspuns, ci pe Vlaicu. Şi cînd a văzut că nu vine oare ce a gîndit? A presimţit adevărul sau a crezut că făgăduiala de atunci fusese mincinoasă? Poate că, văzînd că nu primeşte răspuns, mai tîr- ziu a trimis o telegramă identică pe adresa locotenentului Săracu. Sau poate telegrama către Vlaicu fusese expediată după ce aceea către locotenent rămăsese fără răspuns? Cine poate şti adevărul! Şi anii au trecut! Optsprezece ani! Iată am aici în faţa mea copia telegramei. Ce-ar fi să-i scriu? Să aibă. măcar după optsprezece ani, certitudinea că cei doi au iubit-o. Să afle măcar după optsprezece ani că telegramele ei au rămas fără răspuns numai fiindcă amîndoi bărbaţii care o iubiseră fuseseră ucişi pe front. Dar ce rost ar avea! Au trecut optsprezece ani! Poate, între timp, a uitat. Poate, dacă a iubit pe careva dintre ei, între timp rănile s-au cicatrizat. Poate că s-a vindecat şi suferinţa fizică. Poate că în decursul anilor, medicina care a progresat atîta a izbutit să redea sănătate mîinii anchilozate. Poate. De aceea, nu-i voi scrie.

Toţi oamenii despre care am vorbit în aceste pagini au avut de suferit de pe urma războiului. Unii mai mult, alţii mai puţin. Unii din cei care au sufe-rit, cu scurgerea anilor suferinţa a trecut şi nu le-a mai rămas decît amintirea. La alţii, suferinţa a lă- sat urme adînci, infirmităţi incurabile. Din pricina acestor infirmităţi viaţa lor a fost deviată, mutilată. Există de pe urma războiului şi o altă categorie de mari mutilaţi. Pe aceştia nu-i poţi deosebi, la o primă

vedere, de oamenii sănătoşi, fiindcă nu le lipsesc nici ochii, nici mîinile, nici picioarele. Fiziceşte, sînt oameni ***întregi***. Ca să-ţi dai seama că sînt totuşi mutilaţi trebuie să-i cunoşti mai îndea- proape, să le cunoşti biografia. Dar poate că atîta tot nu e de ajuns. Ca să le descoperi marile şi as- cunsele lor infirmităţi este nevoie ca ei să-ţi dea voie să le pătrunzi în suflet. Unele dintre persona-jele despre care am vorbit în aceste pagini mi-au îngăduit în mai mare măsură, altele mai puţin, iar altele deloc. Din cele ce am aflat direct sau indi- rect am putut trage o concluzie pe care o cred general valabilă. Anume că, în marea lor majoritate acei care au supravieţuit, indiferent dacă fac parte din categoria marilor mutilaţi sau din o alta, nu s-au declasat, nu au devenit epave, că au găsit în ei tăria morală şi, în afară de ei, în societatea noas-tră socialistă climatul necesar ca să-i putem socoti ***recuperaţi***.

Şi cu toate acestea, multe săptămîni nu am avut curajul să aştern aici în final această concluzie. De ce? Fiindcă mi se părea că ea nu este valabilă şi pentru Varvara. Devoţiunea ei faţă de Alecu Vătăşanu nu mi se părea că o situează în categoria ace- lor ***recuperaţi***. De curînd însă mi s-a ivit prilejul să constat că şi ea — după părerea mea, făcînd parte din categoria specială a marilor mutilaţi — a găsit înăuntrul ei tăria morală de a ***corecta*** pro-priul său destin. Prilejul acesta s-a ivit acum o săptămînă, cînd poşta mi-a adus un colet nu prea vo- luminos. Cînd l-am deschis, am găsit înăuntru şase caiete de dictando a cîte

cincizeci de file, fiecare acoperit cu un scris mărunt şi caligrafic de frumos. Cele şase caiete mi le-a trimis Varvara însoţite de o scrisoare, care nu conţinea decît aceste rînduri: „Citeşte-le, şi dacă socoţi că merită să vadă lumina tiparului, atunci îndrumează-le acolo unde trebuie. Eu nu mă pricep s-o fac”.

Am deschis primul caiet. Pe pagina de gardă am citit: „Şase zile din viaţa unei învăţătoare”. Titlul nu prea era promiţător. M-am înarmat cu răbdare, hotărît să rezist pînă la sfîrşit, oricît de plictisitor şi neinteresant ar fi conţinutul celor şase caiete. Dar chiar de la primele pagini lectura mi s-a părut pasionantă. Cînd am terminat de citit îmi formasem

convingerea fermă că mă aflam în faţa unei auten-tice scriitoare.

Şi atunci bucuros m-am grăbit să scriu conclu- zia, de data aceasta convins că ea se aplică tuturor personajelor mele: că au găsit în ele tăria morală şi în afară de ele în societatea noastră socialistă, climatul necesar spre a-şi putea corecta propriul lor destin.

Toate!.... Inclusiv Varvara!

S F Î R Ş I T

Redactor responsabil: LT.-COL. I. GRECEA
Tehnoredactor: GH. CUCOŞ

Dat la cules 23.01.64. Bun de tipar 18.03.64. Apărut 1964. Hîrtie semivelină de 65 g/m². Format 54X84/16. Coli de editură 22,02. Coli de tipar 28. C. Z. pentru bibliotecile mari şi mici 8R-32. B 103.

Lucrare executată de Întreprinderea Poligrafică „Tiparul”, sub comanda 377.

Lei 9,50